

રૂબીની અવિરત આગેકૂચ

● રૂબી જનરલ ઈન્સ્યુરન્સ કું., લી. ●

હેડ ઓફિસ : કલકત્તા. શાખા : શ્રી. બી. એમ. બીરલા :

રૂબીની પ્રગતિનું પ્રમાણપત્ર

ખાતાં

પ્રીમીયમની આવક

૧૯૪૩

- ૧૯૪૫

આગ રૂ. ૧૧,૪૭,૫૫૭ રૂ. ૧૭,૦૭,૨૬૮

મરીન રૂ. ૩,૬૪,૮૯૭ રૂ. ૪,૫૨,૯૮૨

મોટર અને

અકસ્માત રૂ. ૨,૮૧,૬૬૯ રૂ. ૪,૭૪.૮૫૬

લાઈફ ડીપાર્ટમેન્ટ માત્ર ૭ વર્ષના ગાળામાં જ સામેલી પ્રગતિ

૧૯૪૩ માં ૧ કરોડથી વધુ :

૧૯૪૫માં બે કરોડ પચીસ લાખ ઉપર

શ્રી. ટી. કે. પટેલ

સાથ મેનેજર

રામપુરા, વડોદરા.

મેસર્સ - એમ. જી. પટેલની કું.

ન્યૂબીલીનામ સામે,

વડોદરા

શ્રી. બી. કે. સેતલવડ

જનરલ મેનેજર-ઇન-ચાર્જ-ઓફ ડીવીઝન

ઈન્સ્યુરન્સ બેન્ક ઓફ બીલીંગ, હાઈ, મુંબઈ

પૂર્ણા

પૂર્ણા પૂર્ણમહા સમુદ્રસંહિતા કુર્પાત સ્વા મગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧] : ઓગસ્ટ, ૧૯૪૬ [અંક ૧

પરદેશી વાવટો ખસેડો

ગામ વિશ્વવિદ્ય હારી નીકળતાં જ નાઝી જંગવાનનાં પ્રચંડ પુર પશિમ યુરોપ પર ભેતભેતમાં ફરી વળ્યાં. જર્મન છતોતી પરપરાથી ધરવીર મહાતા ગામોનાં પશુ કાળના કપો ભાગાં એ પ્રથમપૂર મે આળી સકાય ? પોધાંડ પાણું; મેલિત્વમ, ગધુ; કાન્સ કકડધસ કરતું ખખડી મધુ, ઘેંઘાંડ મૂછ બિડધુ, અને દુનિયાભરમાં સોમપ્રેરક તરીકે ખ્યાતિ પામેધાં અચિંતનાં બાળોમાં ઉદ્ગાર નીકળ્યા, "અમે હારીયુ તો મેંડા જઈ ત્યાંથી લરીયુ."

નેહીના, જર્મનીના કે દિલ્લેરના નામથી બધ પ્રવર્તતો નાઝીઓએ હોધાંડો અને ડેન્માકનો પશુ કબજો લીધો. ત્યાં ધરેધા ડેન્માકનો સહેનસાદ પાટનગરમાં ફરતા નીકળ્યો ત્યારે સરકારી ઓફિસ પર નાઝી ખજ બેડતો તેણે જોયો, અને તેનું મજબૂરી મધુ

"જમીનાં નાઝી વાવટો શા માટે ચકાવવામાં આવ્યો છે ?" એણે પૂછ્યું. "જર્મનીથી દુકમ આવ્યો છે" નાઝી ઓફિસરે પ્રત્યુત્તર આપ્યો. "જ્યારે બાગ વાવટો પહેલાં બા વાવટો નીચે ઉતારવાં હું તમને દુકમ કરૂ છું." સહેનસાદ એવી આજ્ઞા કરી ત્યાંથી નીકળી ગયો.

ખીરમી, પાંચે કમે સહેનસાદ ત્યાં પાછો આવ્યો, અને તેણે હજી નાઝી વાવટો ફરકતો જોયો

"તમારો વાવટો નીચે ઉતારો, નહિતર માગ સેનિકને મોહલી દુ તે નીચે ઉતારાવીશ" સહેનસાદે ક્યું

નાઝી ઓફિસરે બેપરવશથી કયું, "સેનિક ઉપર ચડવાં હોસિય કરશે તો તેને બોગમાંથી કાર કરવામાં આવશે." "હું જ સેનિક છું અને તે વાવટો નીચે ઉતારૂ છું." સહેનસાદે મેલિત્વા કરી. તરત જ નાઝી ધજ નીચે ઉતારવામાં આવી.

પોધે ક્યું જ છે ને કે પોધાંડો છતાં અધીન ન થયુ તે જ છત.

નોટિસ

પ્રથુ શું થોડાંજો ! મરખા વધી શું વધી પડી !
નદિ ક્યાં ચે શાંતિ ! કુલુ કુ બની ઢેવી ઠલવી !
ખૂનો, ચોરી, શૂંટો, મરઠી વધીને ધાણ વળતો,
સગાઇ, કુખાળો, જન ઝડ મરે, ક્યાં ખમણિતો—૧

તને બારે લાગે ! વખત ન મળે થાક ચઢેલો,
મને સવા સેણા, અખિસ જીવનિ સુખી ક્રે તો,
મને પૂછો ખાગ, સમજ ન પડે, માત્ર સંસાર,
ન ચાલે હિન્દુ આ અનિયમિત જ અધર સધણુ—૨

નિગધારો, રોમ, સન્નુલ્લી જનો, બાળક ખણી
થતાં કુખી દેખી શરશરી રહું ત્રાસ છૂટતાં,
શૂંટો, ખૂની, ચોરો કૂકપટથી દબ દરતા,
અનાચારો દેખી, હૃદયકિસરા બદાર પડતા—૩

નદિ માનો ખારા, ચળવળ કરી જડ કરે દુ,
જનો ઉશ્કેરીને અદિ તદિ ફરી બાલણ કરે,
બધા લોકો માદિ લાભૂપી વધતુ માડ જાંવુ,
રચી શાંતિ કુદો અપ્રીતિ પ્રચરે ત્યજ જ કરે—૪

નદિ બુદ્ધિ વારી, સમજ ન રતિ, સાન બૂલીને,
લવારા ઉદગમો જનક તનુને ચાક કરજે,
કહે જ્ઞાની સને, “કળા નવ શોભે અધ્ય મનથી,
નદિ તેના ખેંચે, કદિય ઉઠશે ઠાંધ જનથી—૫

કરી પાપો પોતે જનત સહુ કુખ અથવા
પ્રભળી પાપોને તપ તપવી શિક્ષા જ કરતાં,
ધરી દોષો દષ્ટિ જનદિત રચે મલન કરી
કળાતા ના ફેલું સદન કરી લો આધીન રહી”—૬

નદિ જાણી જ્ઞાની કથન કરતા સત્ત જ દશે !
મને સંજિ સારી નિર્મિતપણે ચાલતી જ દશે !
બધાં સુખી કુખી અનુભવ થતા કારણ દશે !
બનાવો નિષત્રી નિષત્ર કમચી દિત જ કરે !—૭

ખાં શું યોદુ શું સમજ ન પડે, નોટિસ લઉં,
સદાલી ના પીડા, નથી સુધરવું સુખી કરવા,
શમાવો થોડાંજો પ્રલપ કરીને પૂજું કરતાં,
તમારો તારો આ ચલન સુધરી નાચ કરવા—૮

રાગિમાન્તે ચલવેરી.

ચુંદડી

ચુંદડી હો! તારી ચુંદડી !

તારી ચુંદડી દોરલ બલ,
સખિ, નવરગ તારી ચુંદડી !

આભમરી દોરવી,

તારલિયા વેરવી,

મુખના મયંકને વીજ સમી ધેરવી,

લજ્જાવી ઊડવી બલ, તારી ચુંદડી !

લેખન હલકાવવી,

નેણાં તલસાવવી,

ભાશુદ્ધના કૂલ ખીલ્યાં હૈયે સંતાડવી,

અપટે કો હૈયાં લેવી બલ, તારી ચુંદડી !

હળકી કે હાંકવી,

હાંકી પ્રકટાવવી,

મીઠા કો કોડને વમળે ચઢાવવી,

ઝાલી ન કદી થી અલાય, તારી ચુંદડી !

કૂલની કુમાર જોની,

તારી ભરેલી વેળી,

લેજે સરકી કોઠ જાંજરાંમા ક્યા વ નહિ,

મુમતાં જો કદી યે ભરાવ, તારી ચુંદડી !

સ્નેહરસિમ

જગતખઝારે.

જેશ જગતખઝારે ગાણું, કહો શું ગાણું ?

ભ્યાં કોઈએ કહે ના : ગા જોવું, ને ન આવું

આ સ્વર્ગ-અંધ દુનિયા જેએ ન દિલની કોલત,

ત્યાં છે જ ભેય સરખું જો લાવું કે ન લાવું.

દિનરાત રાતદિન હું સોખ્યાં કું—મું છું :

અહીં છે મુકામ મારો તો ક્યાં બીજે હું ભઉં ?

વિરોધી સંજોગમાં

બરફ બનેલાં વારિ,

નૌકા કેમ ચલાવું ?

શિશિર ભીંગેલાં ભારી,

હલેલાં કેમ હલાવું ? —

ભેરું ઠરીને ભોવા માણું,

પણ સાચું છે હુમ્મસ ધાણું,

પથ ભોવા ના દે;

ઠહો શું કરવાં ? —

જવાળામુખી ડુગરિયે ફાટો,

લાવા અજનન વહેવા મોટો,

તાપ ભયે જોજળશે :

નદી તો તરવાં —

જીવનવસા સૂને વિલુહવિલે.

ધીન્યા ઉશ્શસ શાને વહીએ ?

શક્તિવતાં ન પ્રેરે :

પછી શું કરવાં ? —

—“ પ્ર ”

પ્રિયાપ્રેમ

પ્રભુ પ્રીતે વૃદ્ધિ વરચી ધરતી આર્દ્ર કરતી,

ફળે, ફાલે, ખીલે સુલ અવનવાં સાફર ઠરી,

મળી પ્રિયાપ્રીતિ, જીવન વિકસે આનંદ ધરી,

રસે, રાજે પ્રેરી અનળ પ્રતિભા ફાલ ફલતી. ૧

મહા ગિરિ જેવો જનન અડધી ઉન્નત થતો,

અતિ સંપાદીને જળ ન્યમ વહી ધોધ પડતો,

ઉછાળી મેઘાઓ નિધિ ન્યમ વહી વિસ્તરી બધે,

વધે વેગે ચારે દિશ ફરી વળે પ્રેમ જ સદા. ૨

ફરે દ્રવ્યો સર્વે, ધરતી ફરતી, વાયુ ફરતો,

ફરે તારા સર્વે, જળનિધિ ફરે, ઠાળ ફરતો,

ફરે ના પ્રભાટે અમર ઇંશ તો નિશ્ચલ સદા,

અમારી પ્રીતિએ અચળ અમરા દિવ્ય જ થયા. ૩

શશિકાંત ચતુર્વેદી

સાહિત્ય-સામાન્ય દૃષ્ટિએ

રમણલાલ વસંતલાલ કેસારી.

સાહિત્યને વિવિધ દૃષ્ટિએ નીહાળવામાં આવે છે એ સર્વ પ્રકારની દૃષ્ટિ પાછળ કોઈ અને કોઈ વિશિષ્ટ માન્યતા રહી હોય છે જે દૃષ્ટિએનું મૂળ કારણ છે

કોઈ માન્યતા એવી જ હોય છે કે સાહિત્યકાર જન્મસિદ્ધ જ હોય સાહિત્યકાર એ થયે થયે નથી. Poets are born, not made એ જાત્રીજી કથનના પડધા રૂપ એ માન્યતા આ માન્યતા એ શોએ સો ટકા સાચી હોત તો કુદરત જરૂર સાહિત્યકારોને જન્મથી જ કોઈ વિશિષ્ટ ચિદ્દ આપત પરંતુ આપણે જાણીએ છીએ કે સાહિત્યકારોના જન્મસમયે દેવનાં કુંડુબિ વાગેલાં નથી, ગાધર્વગિનરો માતા નથી અને અપ્સરાઓ પુષ્પદૃષ્ટિ કરવા આકાશમાં ભીડી આવતી નથી. સામાન્ય જાણકોની માઘક સાહિત્યકાર પણ રોતો રોતો અવતરે છે ! સાચી વસ્તુ એટલી જ કે જીવનના અનેક વધણેમાથી સાહિત્યકાર સંધ્યાવરણાત્ સાહિત્ય તરફ વળે છે.

વળા એવી પણ એક માન્યતા છે કે સાહિત્ય અતિવિદ્વતા માટે છે, કુશામ્રજુદિ માટે છે, ભીમી અને મુલિની જગજ્ઞ ઝમક માટે છે આપણા મેત્રણ મદાકવિઓ સર્વથી દતકયાઓ વિચારીશું તો આપણને હેખાઈ આવશે કે આ માન્યતા પૂરેપૂરી સાચી નથી. મદાકવિ કાલિદાસનું જાણપણ અને કોમાર મૂર્ખાઈનો નમૂનો હતુ એમ એક માન્યતા છે આપણે ગુર્જર મદાકવિ પ્રેમાનંદ બાલાવગ્યામાં મૂકણુનો પગ્યો આપતો દતો. કાલિદાસના અવતાગ સરખો દ્વારામ વર્ષો સુધી રમકેસર રહ્યો અને જનારસના વિધનાથનું દર્શન એને કવિતા સુરોવી સકમુ. નરસિંદ મહેતા જીવ્યા ત્યાં સુધી મદાકવિશાળી નાગરી ન્વાતને એની જુદિ મારે માન હોય એમ દેખાણુ નથી. અત્યુક પ્રકારની વિદ્વા કે જદુશ્રુતપણુ સાહિત્યને ઉપયોગી થઈ પડે છે એ ખર, કુશામ્રજુદિ સાહિત્યને અને સાહિત્ય કરતાં સાહિત્યના વિવેચનને મજ્જતા આવે એ પણ સાચું જીમિની ઝમક સાહિત્યને સાચા રજુકારવાળુ જનાવે એ આપણે સ્વીકારીએ પરંતુ વિદ્વા, જુદિ કે જીમિનુ ઊંચામાં જામી કક્ષાએ મિમ્મલ થયા જરૂર સાહિત્ય જન્મે પણ નહીં એમ માનવામાં આપણે ભૂલ કરી બેસીએ છીએ. સાચી મન્મથાલ કાળદાસની વિદ્વા જાજ પણ પ્રશંસા પામે એમ છે. પરંતુ તેથી જ એમને સાહિત્યકાર કહી શકાય નહીં. એમનાથી જાણ વિદ્વાન એમના જાણ છેદમ કવિ હતા, મન્મથાલ કવિ નહી. અમદાવાદના અનેક શૈલિઓ કુશામ્રજુદિ ધરાવે છે, પરંતુ તેઓ સાહિત્યકાર થવાને જદમે સાહિત્યકારોને વેચાતા રાખી રહે એવી ધન-ઉપાજનની જાદુઈ કધામાં પ્રવીણુ જનેલા હોય છે સર મીનુભાઈ કે અંબાલાલ સરખાઈનાં પુસ્તકાલયો કોઈપણ સાહિત્યકારનાં પુસ્તકાલયો કરતાં વધારે સમૃદ્ધ હશે જ. પરંતુ એમના નામ 'મ' થ અને મ' થકારમાં હજુ આખ્યાં હોય એમ દેખાણુ નથી, અને સાહિત્યકારમાં તેમની અજુગા ન થવાથી તેમને કુખ થયુ હોય એમ પણ જાણવામાં નથી ! વળા ભીમીનું

છલાછલાપણુ એ જો સાહિત્યનું એક લક્ષણ હોય તો પ્રત્યેક રચકસૃષ્ટી ઉઠારીને આપણે કલાપીની દારમાં એસાડી દેવી પડે, કાલેજમાં ભણતા પ્રત્યેક યુવકને ' દિલ્લારનાં ફર્શન વિના બીજું ' મને મળતું નથી ' એમ જાતા મસ્ત કવિ બાસની સાથે મૂકવો પડે, અને પ્રત્યેક વડકણા પુરુષને બગવતરાય કે નાનાલાલનું બાસન આપી દેવું પડે. સાહિત્ય માટે અતિ વિદ્વાદ, અતિ તીવ્ર જીદિ કે ક્ષણેકણે હાથી ઊઠતી બર્મા ચોવીસે કલાક માટે અવરજવક હોય એમ માનવાની જરૂર નથી. સાહિત્ય એ પ્રમુદીધી પ્રસાદી છે કે કુદરતીધી કમમત છે એમ કહેતી વખતે સાહિત્ય એ માનવ હૃદયની એક સ્વાભાવિક પ્રતિષ્ઠિ છે અને સાહિત્યકાર એક *normal*-સમધારણુ માનસ-વાળો માનવી છે એ જૂલવાની જરૂર નથી. જનમધી જ સાહિત્યકાર હોવાનો હાલો સાહિત્યકારને ચકાવી શકે છે અને તેને હાંટાબાજ બનાવવા પ્રેરે છે.

Superiority complex-મોટાઉંભણું માનસ એ સાહિત્યકારને દૂષિત કરે છે અને સાહિત્યમાંથી સચ્ચાઈના ગજુકારનો સોપ કરી દે છે. કાંઈ કવિતા કે કશી નવલકથા લખી એથી સાહિત્યકારને મિથએનર્સ એસોસિયેશન, નેશનલ કૌન્સિલ કે રાઈંગ ટેબલ કોનવર્સર્સમાં પ્રમુખ-સ્થાન આપવું જ જોઈએ એમ સાહિત્યકારે માની લેવાની જરૂર નથી. કવિતા લખી બહુ મોટાઈ માનનાર એક કારકુને કવિતા ન લખનાર લિપરી સાથે ઝખડો કરી નોકરી બોલાવતું દર્શાવે બહુ નવાઈભણું તો ન જ કહેવાય.

સાહિત્ય કે સાહિત્યકારને ઊતારી પાડવા જેવાં આ ઘમન પાછળ એકબે ઉદ્દેશો રહેલા છે. સાહિત્ય એ માનવ સરકારનું મહા સચયન પરવું એ એકમુ જ મહાસચયન નથી એમ સાહિત્યે સમજવું જોઈએ, અને સાહિત્યકાર એક વિશિષ્ટતાભરી વ્યક્તિ હોવા છતાં ઐતિહાસિક માનવ જથ્થો જ એને થડે છે એમ સમજીએ. જનતા પ્રત્યે ધમકાવે બંદને સમાનતાની જાવના જ રંગવળી જોઈએ. સાહિત્યકારની વિશિષ્ટતા સામાન્યતાનો અર્ધ છે એમ યોગબવાધી સાહિત્યકાર વધારે સાચો, વધારે બ્યાપક, અને વધારે ચિરજીવી સરકારપ્રતિનિધિ બની જાય છે. સામાન્યતા અને સાહિત્ય વચ્ચે આઠ સળંગ રહેશે છે.

સાહિત્યને, સાહિત્યકારને જનતા કાસે માન આપે પરવું એ માન એવા પ્રકારનું હોવું ન જ જોઈએ કે જે સાહિત્યકારને જનતાથી અતિ ઊંચો દેવ બનાવી મૂકે. સાહિત્યકાર સામાન્યતા પ્રત્યે જ્યારે દુચ્છતા અનુભવે ત્યારે એ જનતાનો પ્રતિનિધિ બનતો અટકી જાય છે ધનવાન, વિદ્વાન, સત્તાવાન, શુભવાન કે રૂપવાન માનવી જ્યારેજ્યારે પોતાની સંપ્રાપ્તિનું અભિમાન સેવી અહનો આક્રમક વિકાસ કરે છે ત્યારેત્યારે તે માનવી મટી રાક્ષસ બની જાય છે. સાદાર પણુ એક માનવી તો છે જ. એની સદ્ગુણતાનું અહ બીજાને મોકાણ એવું આરાવાળું, ધારવાળું બની જાય ત્યારે સાદાર પણુ એક રાક્ષસ બની જાય છે. અહકાર એટલે જ અહંનું આક્રમણ, એ વ્યક્તિમાં હોય કે પ્રજામાં હોય, એ કલાકારમાં હોય કે સાધુમાં હોય આક્રમણ સર્વથા વિકાસ-વિરોધી બળ બની જાય છે. સાહિત્યથી, સાહિત્યકારથી વિકાસવિરોધી ન બનાવ. એટલે સાહિત્યકારની મોટાઈ આક્રમક હોવી ન જોઈએ, એના અહંમાંથી ઊપજેલી ન હોવી જોઈએ.

...

સાથેસાથે સાહિત્યે કે સાહિત્યકારે ખાસ શરમાવાની પણુ જરૂર નથી. નવલિકા લખનાર કશું પાપ કરતો નથી. કવિતા રચનાર કોઈ દુષકને નેતરતો નથી. સાહિત્ય પ્રત્યે-એટલે સાહિત્યકાર પ્રત્યે ધર્મજીવાર જાણનાં કેટલોક ભાગ મહેરબાનીની નજરે નિહાળે છે—

‘લેખક છો ? એમ કે ? વાહ ! ખૂબ સાર !’

એમ કહી લેખકની જરા ૫ ફિમ્ત મનમાં ન હોવા છતાં મહેરમાનીમયો વિવેક દર્શાવવાની શિષ્ટતા સમાજમાં જાણીતી છે. સાહિત્યકારે કોઈની મહેરમાની માનના દરવાની જરૂર નથી. મહેરમાની માનનાર બિશ્વકર્મ માનસ ખીલવે છે.

પરંતુ આદર્શી એ શિષ્ટતા ન રાખનારો એક વર્ગ સાહિત્ય પ્રત્યે મહેરમાનીને જાણે તુચ્છપણું પણ સેવવો હોય છે.

‘પુત્રકો સખ્યા છે ? પણ આપણે સાહિત્યમાં કંઈ ન જાણીએ.’ એ સાહિત્યસાહિત્યમાં આપણને ખૂબ સમજ ન પડે !’

આ કથન નમ્રતાસયક હોતું નથી. સાહિત્ય જેવી તુચ્છ, નિરુપયોગી વસ્તુનો સ્પર્શ કરવાની પણ જરૂર નથી એમ ધર્મદ્રવ્યક માનસ—Superiority complex માંથી આ સંજોગો ઊપજી આવે છે.

કેટલાંક વર્ષો પર એક સફળતા સારા સાહિત્યકાર ને ધર્મગુરુ પણ હતા તેમના મંદિરનું ઉદ્ઘાટન કરવાને પ્રસંગે તેમના સાહિત્યની હવ્ય કક્ષા ઉપર બાર મુકામેલ. પ્રમુખરશાને બિરાજેલા એક ન્યાયમૂર્તિને શાસ્ત્ર કે સાહિત્યકારો તો કે કંઈ થવા અને થઈ, પરંતુ ધર્મગુરુ સવા મુશ્કેલ છે. તેમને શાસ્ત્ર એ પ્રમાણે તેમણે કશું પણ ખર દિધું. સાહિત્યકારો અને ધર્મગુરુઓના વર્ગ પાઠી વસતિમણ્ડલો કરવામાં આવે તો સાહિત્યકારોની સંખ્યા વધે કે ધર્મગુરુઓની, એ પ્રશ્ન આપણે જાણ્યો મૂકીએ. પરંતુ સાહિત્યના પદ્ધતિની એક મીતાએ અને તો આ સાંભળીને કશું જ કે —

‘સાહિત્યકારો કે કે યજ્ઞ, ગ્રંથ એ સમ્યક્’, પણ મુજાબ દાહકારમાં થઈ ગયેલા જાણે કરના સાહિત્યકારોની સંખ્યા દ્રષ્ટ વધી નથી.’

સાહિત્યકારોએ સાહિત્યસર્જનના કારણે Inferiority complex—સપુતાવૃત્તિ એવવાની પણ જરૂર નથી. સાહિત્યમાં સમજ પડતી નથી એમ અભિમાનપૂર્વક કહેનારે જાણવું જોઈએ કે છપ્પ ઈડિયા કંપનીના વ્યાપારી સામ્રાજ્યોના મજા સારા લખી ચકના હતા અને એ જ કંપનીના ચોક્કાઓ અને મુત્સદ્દીઓ સારા—સાહિત્યની ખૂબ પાસે એવું લખીને દિધું. સામ્રાજ્ય સ્થાપી ચકના હતા કોઈ વ્યાપારી કે મુત્સદ્દી સાહિત્યને દસના પદેમાં છપ્પ ઈડિયા કંપનીનાં ફક્ત—recordને ન બૂલે.

સાહિત્યને અને વાણીને દેહ—આત્મા સરખો સંબંધ હોવાથી સાહિત્યકારોમાં એક પ્રકારનો એવો પ્રચારઆવેશ કે ધૂન ઉત્પન્ન થાય છે કે જે સાહિત્યકારને એક ઉપદ્રવના સ્વરૂપમાં ફેરવી નાખે છે. જુદાં જોમકજી માણસને અમુક કક્ષાકે સુધી જ આપણે સફળ કરી શકીએ. ધૂની માણસની એકની એક વાત સાંભળવામાં વ્યવેચન્યે આરામની સારા પ્રમાણમાં જરૂર રહે. જ્યારે અને ત્યારે વ્યાસપીઠ ઉપર ચઢી આવી દરેક વિષય ઉપર કાંઈ અને કાંઈ પ્રવચન કરવા પ્રેરાતા વ્યાખ્યાના મારે ધોતાઓને એમ પશ્ચીવાર લાગે છે કે તેઓ પોતાની ગ્રેરજાનો પ્રવાહ અટકાવતા ધીમે તો વાણીનો વધારે સફરપોષ થાય. વાણીનું ધ્વજચર્ચ વાણીને વધારે સામર્થ્યવાન અને તેજસ્વી બનાવે છે એ સત્ય આવી વસ્તુ પ્રત્યક્ષ થાય છે. સાહિત્યકાર—અને તે પણ આશાબંધી નીવડતા સાહિત્યકારને પોતાની કોઈ કવિતા કે નવલિકા વચાપ અને વખણાવ એવી ક્ષમતા રહે એ જુદું જ આભાવિક છે, સમજી ચકાવ—અને સહાનુભૂતિપૂર્વક સમજી ચકાવ એવી એ રીતિ છે એ રીતિને પૂરતું ઉત્તેજન આપવાની પણ જરૂર છે. પોતાના એવજી છટ મિત્રો કે મુરખીઓની પોતાના સાહિત્ય મારેની જાપ કે દેખવણી તે જેળવે એમાં સાહિત્યકાર કશું બોલું કરે છે એમ પણ કહેવાય નહીં. પરંતુ પોતાની કૃતિનાં વખાણ એથી પણ વધારે વિસ્તૃત બને,

પોતે ઉત્પન્ન કરેલો ચમત્કાર વિશાળ જનતામાં સ્વીકાર પામે અને રાષ્ટ્રીયમાંથી 'સસજ્જ' કાઢનાર જાદુચરની માફક સજ્જ કેઈ તેના તરફ વિરમય અને વખાણની ભાવનાસહ જોઈ રહે એવી ગુપ્ત-અર્થગુપ્ત ધ્વજા સાહિત્યકારને એક મહા ઉપદ્રવ—પ્રેક્ષા જનાવી મૂકે છે કાલેજમાં પ્રોફેસરો નિદાપ્રેરક બાણો ક્રોધા દોષ તે વખતે કેટલાક સંજ્ઞાઓ જાગ્રત રહેવા કવિતા ક્ષમતા દોષ ત્યાં સુધી તેમની સાહિત્યપ્રવૃત્તિને આપણે મારી આપી શકીએ. પરંતુ સાહિત્યનાં ધનધનનાં સ્તુરણો એ સાહિત્યકારને ક્રિડેટના મેદાન ઉપર મિત્રોના કાન પાસે કવિતા ક્ષમતા કરી મૂકે ત્યારે આપણને જરૂર લાગે કે સાહિત્યને પણ રક્ષણ અને ઠાળની મર્યાદા દોવી જોઈએ. સાહિત્ય એ આપણા સંસ્કારની છબી છે પરંતુ મોટરજસની મુસાફરીમાં ચક્રગતની ચિતામાં પડેલા મુસાફરને કોઈ ઓળખીતો સાહિત્યકાર કવિતા વચાવી સંસ્કારની છબી દેખાડે ત્યારે એ છબી વિકૃત બની જાય છે. વદાક્ષી પત્ની કે વદાક્ષાં સતાનેને પણ દૂર કરી નવીકારે કે જમીયામાં એકાંત મોઢી મેસનાર જાળી પુરુષની આજ્ઞા સાહિત્યનાં પાનાં ખિસ્સામાંથી કાઢી મૂકાર, તો કે દાશ્ય રસની કૃતિ સમજાવવા મથન કરનાર સાહિત્યકાર એ ત્રણે રસને મહા કુચુર્મા ફેરવી નાખે છે બીજાસ બાણો રાખીએ તો એ સાહિત્યકાર પોતાની સાહિત્યકૃતિ જતાવવા, વંચાવવા, સંભળાવવા કે સમજાવવા ગમે ત્યારે, ગમે તેને, ગમે તે રમણે તૈયાર—અતિ તૈયાર દોષ છે, અને તેને લીધે સાહિત્યને અણગમત બનાવી મૂકે છે રસ્તે જતાં કેઈ વ્યક્તિને કિતાવળે જતી કે દોડતી દુર્લભ છુ ત્યારે મને પ્રથમ ભય એ જ લાગે છે કે એ વ્યક્તિની પાછળ કેઈ સાહિત્યકાર નથી લપેલી કવિતા કે વાર્તા વચાવવા પડ્યો છે શું? સંસારને સુખમય બનાવવા ધ્યેયતા સર્વ સંસારવિષાધકોને મારી એકલે વિનતી છે—સાહિત્યકાર થવા ધ્યેયનાર સદ્યે કૃપા કરી પોતાનાં સમાસ બધીઓ, મિત્રો, ઓળખીતાઓ અને શુભેચ્છકોને પોતાના સાહિત્યથી જોમ અને તેમ દુઃગમતા, અને ખાસ કરીને પતિ સાહિત્યકાર દોષ તો પત્નીને અને પત્ની સાહિત્યકાર દોષ તો પતિને જાણવા પણ ન દેવ કે ને સાહિત્ય કહેવાય એવું કશું લખે પણ છે! નહીં તો સાહિત્યમાં મુઠી ન શકાય એવું ખરુંખરું ઉપસાહિત્ય સાંભળવાનું જોખમ તેમણે વડોરી લેવું પડે.

સાહિત્ય પ્રત્યે સામાન્ય દષ્ટિ કરતાં પ્રથમ તો લાગે છે કે

- ૧ સાહિત્ય એ હાથગી પ્રેરણા કે કુદરતલીધી કરામત છે એમ બંને વિવેચકો કહે. સાહિત્યકારોએ તે માનવાની જરૂર નથી.
- ૨ સાહિત્યમાં જોડી વિદ્યા, કુશામ્બુદ્ધિ કે ગજનયુષ્થી જામીંજોસો બંને આવતાં દોષ. સાહિત્ય સિવાય બીજા કશા સચાસનમાં એ ન જ આવે એમ માનવું એ સાહિત્યની મર્યાદાઓ ન ઓળખવા જેવું થયે.
- ૩ સાહિત્યનું અદ્દ સાહિત્યકારને અદ્દકારી બનાવે ત્યારે તે સાહિત્ય અને સાહિત્યકાર આક્રમણકારી પ્રતિરોધક બધ બની જાય છે.
- ૪ સાહિત્યે માંબીર્ધરિત વાતોડાપણાથી વેવચાસથી—કોઈપણ શુભેચ્છાથી સોંપુ અને દાશ્ય-જનક બનવું ન જોઈએ. વળગાડ કે ઉપદ્રવ બની મેસનાર સાહિત્યકારો આપણા ધારવા કરતા ઓછા તો નહીં જ દોષ.
- ૫ સાથે સાથે સાહિત્યે શરમાવાની જરૂર નથી. સંજ્ઞાવાતની જરૂર નથી, દીનતામયક લપ્તમાનસમયિ ગિપજનવાની પણ જરૂર નથી. કાળવું? સાહિત્ય એક આપક પ્રજાપ્રિય અને પ્રજાપ્રિય સંબંધન છે—પ્રવૃત્તિ છે.

આપખુદ ગૃહસ્થી

[સરકારી કારકુનો સંબંધની એક રસિયન નવલિકા]

મારા મિત્ર ફેરે આપખુદી નામ કરવાતો એક જવાન શોધી કાઢ્યો. મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે તેનામાં મહાન રાજ્યસુલસથી જેટલી બાંહેધ છે.

જવાન એટલો સસ્તો અને અધરાકારક છે કે તેણે તેનો પેટન્ટ-બેચો લેઈએ. પણ કમનસીમે એ જ જવાન અજમાવતી મારા મિત્ર ફેરે કેદ થયો છે, કેળીવું છે કે કાંઈપણ માણસ પોતાના દેશમાં જમનગર થઈ શકતો નથી.

મારા મિત્ર ફેરે આપખુદીમધું વર્તન મટાડવાનો આવે જવાન શોધ્યો.

કાંઈ એક ઓફિસમાં તેને કામકાજ માટે જવાનું થયું. નિયમિતપણે એ માસ સુધી તે ઓફિસમાં દરરોજ જતો પણ તેનું કામ થયું નહિ આપખુદ વર્તનવાળાએએ તેના પર શ્યાન આપ્યું નહિ તેઓ તેને જુદાં જુદાં ખાતામાં મોકલી દાંડવા સરકાર કરાવતા. તેઓ તેના કામજા શોધી કાઢતા નહિ. " કાલે કંઈ ફરીશું " એવું વચન આપતા અગર તેો રમાશ કાઢી પોતાનાં મુખ સાફ કર્યા કરતા અને ફેરે પર લક્ષ આપતા નહિ.

એક રીતે જોઈએ તો આજળ વધેલા આપખુદ દેશમાં આ વર્તન થયું જ આપખુદીવાળું કહેવાન બીજી રીતે જોઈએ તો એ સ્વભાવિક હતું. ઓફિસ લમણી જ નવા મહાનમાં ખસેડવામાં આવી હતી અને ફેરના કામગિરીમાં અને ત્યાં મુખ્ય જવા જોવા અને તે હોં પણ ફેર પૂછતો ત્યારે ને ખજૂર્તી નહિ; અને જનવા જેવું છે કે તેઓ જ્યારે તેની તપાસ કરતા ત્યારે તેમનાં પ્રશ્નો નિરુત્તરથી હોય.

તથા તેઓએ આ વાત અને ત્યાં સુધી લખાવ્યા ફરી. જનવા જેવું છે કે તેઓએ એમ માન્યું હોય કે તેઓ કાંઈ દિવસ ફેરનું કામગિરી શોધી કાઢશે, અગર એમ પણ અને કે તેઓએ એમ ધાર્યું હોય કે ફેર સાચી કટાણી મરી જશે અને ગુંચવણનો અમ સરળ જીવ આવશે. પણ કામગિરી શોધવાની માથાકૂટ ન રહે

તેઓએ અને તે ધાર્યું કે માન્યું હોય પણ સ્વભાવિક સભ્યતાને લઇને આવું કદી દઇ તેઓએ ફેરની લાચણી દુલવી નહિ અને ફેરે તેો મૂખો માફક રાજ્ય ધેરથી ઓફિસે અને ઓફિસથી ધેર લેવા લાગ્યો.

અલગત તે હવે સ્વર્ગને પિંકારવા લાગ્યો. ઓફિસમાં બેસી રહી કામ કરતા હોવાતા આ આપખુદ ચૂદરશે. તેને હવે કાવા લાગ્યા તે તેમને પિંકારતો પણ તેણે પોતાનો કુસ્સો બંધકમાં રાખ્યો, અને માત્ર તીણા અવાજે ચાલો કરતો.

એક દિવસે ઓફિસમાં દાખલ થતાં તેણે વિચાર્યું " જો હું આજે મારું કામ પૂરું ન કરું તો આ લોકો મદિનેા માસ આટલા મરાવ્યા ફરી. " અમ વિચારી તેણે તેનાં કામગિરીમાં

" વાશ, તેનું થું ? "

" હજી એ વિશે અને કંઈ વધુ કદી શકતા નથી " ચૂદરશે જવાબે આપ્યો.

મારા મિત્ર ફેરે કષ્ટપેશા સ્વાસે બદાર નીકળી ચોખ્ખી હવાનો દમ લેયો, પણ બદાર નીકળી તેણે જુદું જ દરજ્જો જેવું અને અકિત થયો

એક મધ્ય વયનો આપખુદ ચૂદરશે એક મેજ આગળ કંઈપણ કામ વિના બેસી રહેશે તેણે જોયો વસતી તે નખ સાફ કરતો સીદી જમાવતો હતો. તે થયો અત્યંત માણસ જણાવો હતો અને પત્ર લખાવ્યા કરતો હતો.

આ દરમિયાન મારો મિત્ર ફેડર બાન બૂલ્યો, પેલા આપણુદ ગૃહસ્થાને ઊંઘી આવતા ફેડર અસ્વસ્થ તો થયો જ હતો; પણ હવે તો તેને શુદ્ધ રહી નહિ. તે સીધો આ ગૃહસ્થ પાસે ગયો અને કંઈ પણ વિચાર્યા વિના બને તેટલા ભેરથી તેના મુખ ઉપર તમારો સમાવી દીધો.

પુરસ્તી સહ આપણુદ ગૃહસ્થ ગળડ્યો અને તેણે કાચી હોશિયારી કરી. બીજી દિશામાંથી આપણુદ ગૃહસ્થો દોઢી આગા. તેમણે ફેડરને પકડ્યો અને જરા પણ સચવા ન દીધો.

છળ પામેલો ગૃહસ્થ સહેજ મોટો યથ મોહ્યો, “હું જહીં કામચર આવ્યો હતો. સવા ગથી ગે” કંઈ આણું પીધું નથી; અને મને બૂખાને તેઓ આમ માર મારે તો મારે વિરોધ કરવો રહે છે. હું તમને પ્રદાર કરવાની છટ નહિ આણું.”

ફેડર અચ્ચો પામ્યો અને પૂછ્યું, “તમે આ ઓફિસમાં કામ નથી કરતા ? બદારથી તમે જહીં તમારા કામ માટે આવેલા છો !”

“અચળત, હું જહીં રાજ બે માસથી મારા કામ માટે આણું છું પણ તેઓ રાજ વાવડા કરે છે. તમારે મને મારવો ભેદતો ન હતો. મુદો એ છે કે હું જહીં રાજ કામ માટે આણું છું. હું એ સોફામનિ એક દોત તો આમ વિરોધ ન કરત.”

“બિરુદર, મને માફ કરો” ફેડરે કહ્યું, “મને અજા ન હતી. મે જાણ્યું કે તમે આપણુદ ગૃહસ્થમાંના એક છો અને તમે જહીં વચર કામે બેસી સીસકારી વગાડો છો.”

“મને જહીં હવે કંઈ પણ અજાણ્યું લાગતું નથી” છળ પામેલા માણસે કહ્યું, “તેથી હું રેખા આગળ નિયંત્રે મોટો દતો અને ત્યાં તમે એકાએક આવી ચડ્યા અને મને તમારો ચોરી કાઢ્યો.”

ઓફિસના ઉપરીએ એક રાડ પાડી, “ફેડરના તુમાર એકદમ ચોધી કાઢો. એ કેવું પ્રાણી છે તે આપણે જાણતું નેહજી. ઉતાવળ કરો. જલદી.”

છળ પામેલા માણસે વિરોધ કર્યો, “મને માફ કરો, પણ અપરાધીને શા માટે ખાસ દડા આપો છો ? મને માર મારવામાં આવ્યો છે, અને મારા તુમારો ચોધી કાઢવા ભેદજી. માફ નામ ટેટરસોન છે.” ઉપરીએ ફરીથી જૂમ મારી, “આ ટેટરસોનના તુમાર પણ ચોધી કાઢો. જલદી.”

ટેટરસોને ફેડરને કહ્યું, “જલ્દાઈ છે કે આ થોડો આપણુદ તુમારો ચોધી કાઢશે. તમારી મદદ વિના આમ જલદી નિકાલ ન આવત.”

“તમારે મારો ઉપકાર માનવો. ભેદજી” ફેડરે કહ્યું, “મારી મદદ વિના તમે જહીં ધરડા યથ જાત અને તમને મુગિયાં ભરી તમે જાળીનમાં સજડ ચોરી જાત.”

એક કલાકમાં બંનેના તુમારો અલ્યા. “આ તારાં કાર્યાળમાં” ફેડરને કહેવામાં આવ્યું, “મેલકલે, પણ અમારી ઓફિસમાં બીજા ઉપર પ્રદાર કરવા માટે તારા પર ફરિયાદ કરવામાં આવશે. કાવડાનો અમલ થશે.”

પછી તેઓએ ટેટરસોનને કહ્યું, “જુનાનિયા, તેં જૂમ કરી છે આ ઓફિસ તારે આવવું નેહજી ન હતું. તારે સોફિયલ ઈન્સુરન્સ ઓફિસમાં જવું નેહજી ન હતું. જહીં આવવામાં કંઈ અર્થ ન હતો. તેં મોઢા પર નકામે જ તમારો ખાધો તારી કમનગીની માટે તું જવાનદાર છે.”

ટેટરસોન મુઝે થઈ આંસો ગયો, અને મારા મિત્ર ફેડર પર કાવડેસર કામ ચલાવવામાં આવ્યું અને બીજાને તમારો મારવા માટે તેને એક માસની સજા થઈ.

વાદન બાદે દાંડનાગ ધધાર્યાં જોમાં છેલ્લામાં છેલ્લી સમેરો રિક્ષાવાળાથી ધસે છે. સિમસાના કે મકાસના રિક્ષાવાળાથી ગુજરાતનો રિક્ષાવાળો શુભે પડે છે. સ્વતંત્ર જ ને ન્યૂન તો રિક્ષાવાળોએ મહાં વર્ણોથી ઢોરની જગાં ગતે સાચવીને રિક્ષા બાદે દાંડતા બાબા છે. પરંતુ ગુજરાતમાં તો છેલ્લાં છેલ્લે વર્ણોથી જ રિક્ષાવાળાઓ બાઈસિકલના ચિહ્ન અને વિસ્તૃત સ્વરૂપે રિક્ષાની મેળના કરોડરાવીને તે બાદે દાંડતા ધસા છે. પેલા અગ્રસ રિક્ષાવાળાનો પરિચય આપ-લુને નથી, એટલે તેનો વિચાર આપણે કરવા જોવા નથી; પણ આ નવસ રિક્ષાવાળાનો પરિચય આપણને પણ તે વધુ થતો ગય છે, એટલે તેનો વિચાર આપણે કરીએ તો કાંઈ ખોટું નથી.

‘રિક્ષાવાળો’ અરુ જોતાં ‘રિક્ષાવાળો’ કહેવાવાને ખાત્ર છે, કારણ કે બીજા વાદનોની સાથેની સરખામણીમાં તે રિક્ષાવું એકસે રક્ષાવું કામ વધારે સાધે છે તે બેસાડની તેમ જ રાદ-દારોની રક્ષા કરી શકે છે. યોગામાઢીનેર યોગો ઢોલર બાઈને કે કામરના રસ્તા ઉપર પામ લપસતાં અચાનક પડી જાય છે ત્યારે માઢીમાંના બેસાડને કે બેસાડોને અકસ્માત થાય છે મોટરકાર કે મોટરસાઈકલ અચાનક અકસ્માતનો ભેગ જ ને છે ત્યારે તેમાંના કે તેના ઉપરના બેસાડને કે બેસાડોને અકસ્માત થાય છે. રિક્ષાવાળો આવી ગતના અકસ્માતથી બેસાડોને સુદર રક્ષણ આપે છે. કવચિત અકસ્માતથી રિક્ષા વાંધી વળે વામકુહો કે દક્ષિણકુહો થઈ છે તો પણ તેમાંના બેસાડને કે બેસાડોને કાંઈ ખાસ પગલ કાઢવી નથી. વળી યોગામાઢી કે મોટરકાર કે મોટર-સાઈકલ દાંડનાર માણસ રાદદારીની રક્ષા કરવા દમોઢાં પોતાના વાદનને એકદમ અટકાવી શકતો નથી તેથી અનેક પ્રસંગે અકસ્માત થાય છે, પણ રિક્ષાવાળો પોતાની રિક્ષાને એકદમ અટકાવી શકે છે તેથી તે રાદદારીની રક્ષા કરી શકે છે.

રિક્ષાવાળો ‘જનમદેનત સિદ્ધાન્ત’નો નમૂનો છે. યોગામાઢીવાળો યોગને દાંડે છે ત્યાર-પછી જ યોગો માઢીને દાંડે છે. મોટરકારનાગ કે મોટરસાઈકલવાળો વગ્ગને ખતિ આપે છે ત્યારપછી જ એ વગ્ગો વાદનને દાંડે છે. રિક્ષાવાળો તો પોતાના ટાંઢિયાનો ઉપયોગ કરીને જન-મદેનતથી જ રિક્ષા ચલાવે છે, એ એની ખાસિયત છે.

રિક્ષાવાળો પોતાના ધધારા વધારે કાચો મેળવે છે તેના કેટલાંક કારણો છે. યોગો, બગલ વગેરે વાદન દાંડનારાં ઢોરને માટે ચઢી, ધાસ, ખરેશ, ખરદાસ, મલ્લુ વગેરે અનેક પ્રકારે અજનો ને મદેનતનો ભોળે ઉદાવવાની ફરજ તેના માલિકને પડે છે તે જ પ્રમાણે મોટરકારના કે મોટરસાઈકલના માણસને ‘પેટ્રોલ’, ‘કલીનગ’, ‘એટરી’, ‘પેપર પાર્ટિકલ’, ‘કીડસ માટેનું તેલ વગેરેના અર્થ’ ભોખવવાની ફરજ પડે છે એ ઉપરાંત યોગો, બગલ, મોટરકાર કે મોટરસાઈકલ રાખવા માટે તબેલાની પણ જરૂર પડે છે. પરંતુ રિક્ષાવાળાને આવી જાગનોની કશી જિંતા કમવાની જોતી નથી. એ તો રસ્તાની જાણમાં પોતાની રિક્ષાને કમી રાખીને કમથી લઈ શકે છે તે આગવોરાઈના અર્થથી પણ મુક્ત રહી શકે છે.

વળી ઘોડાચારી, મોટરકાર વગેરે જરીદવા માટે દબાર રૂપિયા ઉપરાંતની મૂઝી રોકવી પડે છે પણ રિક્ષાવાળે તો ત્રણસોએક રૂપિયા રોકીને પોતાનું વાહન કાઢી શકે છે એ ઉપરાંત ઘોડાચારી કે મોટરકાર કે મોટરસાઇકલ સમી કરાવવા પાછળ પ્રમાણમાં વધારે ખર્ચ થાય છે ત્યારે રિક્ષા સમી કરાવવા પાછળ નાખતો જ ખર્ચ થાય છે. આમ આર્થિક નજરે રિક્ષાવાળાને રિક્ષા હાંકવાનો ધંધો ફાયદાકારક નીવડે છે.

રિક્ષાવાળામાં માણસાઇ હોય છે તેમ જનવરાઇ પણ હોય છે. તે માફકસર જાણુ, લઈ ઉતાડીની ચાલવાની મહેનત બચાવવા તેને પોતાની રિક્ષામાં લઈ જાય છે ત્યારે જરી માણસાઈ પ્રદર્શિત કરે છે, પણ વહેલી સવારની ગાડીમાં જેને જુલુ હોય તેની જમવા ખૂબ વગસાદ પડતો હોય તે પાસે જ્યાં ન હોય તેની દુર્દશા જણી જઈને તે મોઝાગ્યા હાથ બાડા તરીકે તેની પાસે માણે છે ત્યારે તે માણસાઈની દર જોગતો જાય છે. બીજું, બેસાડના અભાવે તે ભાગનો માર્ગો પોતાની રિક્ષામાં માલશી બરેલી બેસાડ મૂલો, બાખા ને બાખા એકબે ખાટલા, માથ તેટલો ખરેખરો, ખાવાનાં પાનના પડરીસ કરડિયા વગેરે માથ જરીને લઈ જાય છે ત્યારે તો તે જનવરાઇનું જ પ્રદર્શન કરે છે, કારણ કે જે કામ જન્ય ગઈ જનવર કે મજૂર કરી શકે તે કામ એ પ્રસંગે તે પોતાના માથે ઉપાડી લે છે એટલું જ નહિ, પણ જનવરની જગ્યા તે પોતે ભેતો હોવાથી એનો એ પ્રધંમનો દેખાડ મનાડના પ્રેક્ષકને મૂછાજનક ને રવાજનક લાગે છે.

રિક્ષાવાળાને એક ચેતવણી આપવા જેવી છે એ પોતાની રિક્ષા બાઝે ફેરવે છે તે વખતે પોતાની બેઠક ઉપર જ બેસી રહીને તેને હાંકે છે ત્યાં સુધી તે કંઈ ખાસ વધિ લેવા જેવો હોતો નથી, પણ વચ્ચેવચ્ચે જરૂરિયાતના પ્રસંગે તે પોતાની બેઠક છોડીને ઊભો થઈ 'પ્રેક્ષ'ના આધારે જ ઝોઝોઝો ગિફા ચલાવે છે ત્યારે તેના વાંધાની નીચેના કામનું એટલું પ્રદર્શન તેની પાછળ બેઠકા ઉતારને કે ઉતારીને થાય છે ને સૂચ ઉપગતવાર હોય છે એને એનું જ્ઞાન નહિ હોય તેથી જ એ એમ વર્તતો દસી. પણ આપણે એને એ જાખતમાં ચેતવણી આપવા જેવી છે.

રિક્ષાવાળાને બીજી ચેતવણી આપવા જેવી છે તે એના અસબ્ય વર્તનને સજતી છે. એ રિક્ષા હાંકતાંહાંકતાં પ્રસંગે બીજાની મરહરી કરે છે, એ બધે થતું જોઈએ. વળી એની બને એના બેસાડની કે મેટાઈએની વચ્ચે મટ્ટ મોટુ જનર રહેતું હોવાથી કવચિત્ એના નિમિત્તે તેને કે તેમને નાકની બાઝે હાથ કે રમાસ ચાખવાની જરૂર પડે છે તેમ થતું અટકાવવા તેણે ખાસ કાળજીથી અત્મસંયમ કેળવવો જોઈએ. વળી મોઝી ગતે તે રિક્ષા ફેરવે છે તે વખતે સિને-માર્ના જાણતો મોટા જવાળો ચાલે છે અથવા સિસેડી વગાડીને જાણ જાય છે અથવા બાંટા પાડીને જોડેના બીજા રિક્ષાવાળાની સાથે વાતો કરે છે તે વખતે જનતાની ઊંધમાં ખમેસ પડેલો છે, એનું જ્ઞાન એને હોતું નથી, પણ તેને એનું જ્ઞાન કરાવવાની જરૂર છે.

રિક્ષાવાળાએ પોતાની ગિફાની અનાવટમાં એક ખાસ સુધારો કરાવવા જેવો છે. પોતાની પીઠ પાછળના બેસાડીએ સૂચ ઉત્પન્ન ન થાય તેટલા મારે તેમ જ બોમ્બામાં તે પોતે, વગસાડના ચાણીથી તરબોળ થઈ મરિદા ન પડે તથા ઉનાળામાં તે પોતે પ્રખર તાપથી જમી શકે તેટલું મારે તેણે પોતાની રિક્ષાની બેઠકની પાછળ નીચેના ભાગે પડી જેવો પહોળો બાયરજાની તેને જોડીને ઉપરના જાગે છત્રીની ગરજ સારે તેવી રચના કરાવી લેવી જોઈએ. બાટમેા વધારે તેને જરૂર ફાયદાકારક થઈ પડશે.

પણા રિશાવાળા પોતે રિશાના માલિક હોતા તરીકે પણ કાંઈ માલિકની રિશા માટે ફેરવ-
નારા મજૂર નેના હોય છે. માલિકે કાચી આપેલી રાંધણી ગમ તેને જુઠવતાં ને રકમ
એની પણ માકો રહે તે એની પોતાની રાંધણી કમાણી મજૂર છે આ ભાતની એની કમાણી
આવદાનિક રીતે અમાણમાં વણી એણે હોય છે તેથી પોતાના અને પોતાના કુટુંબીઓના પેટનો
પાકો પૂરવાને તેને ખૂબ મહેનત કરી પૂરતી કમાણી કરવાની ફરજ પડે છે.
આ ભાતની વધારે પડતી ભાતમહેનત તેની તથિયત ઉપર કાંઈ અસર કરે છે. તેને
છાતીનો રામ અથવા આતરડાનો રામ સાગૂ પડવાનો સંભવ વધારે રહે છે. એના પરિણામમાં
જેનું જાણુએ એક કે દોઢ ઠાવડા નેટુ પરી જવાનો સંભવ રહે છે. છેવટે એનું પરિણામ
સામાજિક નજરે દાનિદારક નીવડે એ રીતીય છે આવી રીતે સમાજને કેટલાક યાવ તે અટક-
વાને તેના ધંધાનું નિગમન કાવડાથી થતું નોંધએ અને એ કાવડાનો અમમ સુસ્તપણે થવો નોંધએ.
રિશાવાળાનો અણુવેશ કાવડાથી પરિજ્ઞાન રાખવો નોંધએ, પણ તેને માટે ને કાપડ
એને નોંધએ તે અણુ નેટાકો વેંડુ નોંધએ ને તેનું 'રેસનિંગ' ન હોવું નોંધએ, અથવા ને
માલિકે એને મજૂર તરીકે ગણ્યો હોય તે માલિકે પોતાના અર્થે એને એના અણુવેશ પૂરા
પાડવો નોંધએ.
રિશાવાળાનું ભાવિ જિજ્ઞાસુ છે ને નથી— છે' એટલા પૂરતું કે આસવાની મહેનત
મજાવનારા વાઢોનાં એની રિશા બાઈસિક્સ પછીનું રશાન કંડ એજવી ને એ ભનવાળેજ છે,
ને 'નથી' એટલા પૂરતું કે તે માનવસંખ્યામાં પડાશે. જવાની આજતર્માં કારણુપ નીવડે તેમ છે
એકરે એના રિશાવાળા સમન્ને આસીનાંદર છે કે કારણ છે, એ તો ભાવિ નથી કરશે।

—૧૮૭૬—

Eagle Bobbin Works

BILIMORA.

FOR EFFICIENCY

& DURABILITY

BUY YOUR BOBBINS FROM

Eagle Bobbin Works, Bilimora.

The Leading Mills are our Regular Customers.

પરણ્યા તો ચે સુખી થવા.....

રમેશનાથ રંગનાથ ગીતમ

આ વિષયમાં કશું પણ કહવા પહેલાં ચેતવણી આપી દેવી જરૂરી છે, કે આ મેળના મહાગાને કે મેળને આ મહાગાની સાથે મળતા નામવાળાં તથા અદ્વાઇતને ચરેલા પુસ્તક સાથે કશી જ સંબંધવા નથી, અને તેથી તે વિગે પૂર્વમંદ કાઢજે બાંધવો નહિ.

પરણેલા હોવા છતાં સુખી જીવન વહેવા માટે પુરુષે પત્ની પ્રત્યે કેવું વર્તન રાખવું જોઈએ?... કન્યો જીવલેણ ગિવાજ શરૂ થયો ત્યારથી આ પ્રશ્નાર્થ ચિહ્નનો પણ ઉદ્ભવ થયો છે. એના ઉત્તર પણ અનેક માનવીઓએ પોતપોતાની શુદ્ધિ, કલ્પના, અને અનુભવ પ્રમાણે આપવાના પ્રયત્નો કર્યા છે. ધર્મશાસ્ત્રો, નીતિમંથો, વગરમાંજે સલાહ આપતાં સામાજિક ઉપદેશનાં પુસ્તકો વગેરેમાં આ વિષયની વિવિધ દૃષ્ટિએ ઉલ્લેખ નોંધજે તેટલી થઈ ચૂકી છે; અને તેમ છતાં એ પ્રશ્ન જાદીખમ કોમો છે.

કેમ કે સમયના પરિવર્તન સાથે પ્રશ્નના ઉદ્ભવના પ્રકારનું પણ પરિવર્તન થવાની જરૂર પડે છે. આજના જમાનો ને વ્યવહારોપયોગી જવાબની અપેક્ષા રાખે છે, તે પચાસ વર્ષ પહેલાંની આવશ્યકતા કરતાં જલ્દી જુદા પ્રકારનો છે તેથી આજની જરૂરની દૃષ્ટિએ આપણે વિચાર કરી જોઈએ.

ચેતવણી

પહેલી “ અભિષેક તવન્નૃદ હત્તથા ” એ છે, કે આ મેળ કેવળ પુરુષ પ્રાણીના ઉપયોગ માટે જ છે. અત્રે સ્પષ્ટ કરી દેવાની જરૂર છે, કે પત્નીને અને છેડવા માંગતા જ નથી. કોઈ પણ કાલો પતિ આ નિષ્ક્રિય થવા કદાચણને વિનાવિષ મે અને બારપૂરું વધાવી મેરો, અને અને પણ વીરતા કરતાં કદાચણને, નિદાન આ વિષયમાં, વધારે માનીએ છીએ.

આ પ્રશ્નના ઉત્તરના મે ભાગ પરી રો (૧) વિધિ, અને (૨) નિયમ

પત્ની હાવા છતાં સુખે રહેવા માટે પતિએ ને ને કરવું જોઈએ તેની ટીપ જનાવવા બેઠાં તેનો પાર ન આવે. સિદ્ધિ થઈ ઉદિશ જારવા સર્વકાર્મ સર્વપિ સવારથી તે સંજ સુખીમાં, ને રાતથી સવાર સુખીમાં, રવિવારની સવારથી તે પછીના ચનિવારની રાત સુખીમાં; મંદિરાની પહેલી તારીખથી તેની છેકલી તારીખ સુખીમાં, અને વારીના પ્રારંભથી કિસે જગના જાંત સુખીમાં, પરણ્યાની પળથી માંડીને પરવારવાની ખડી સુખીના સમય દરમિયાન પતિએ સુખચેતનથી રહી રહવા માટે કરવા જોઈતા વિધિઓની ટીપ એટલી લાંબી, અટપટી, પરસ્પરવિરોધી અને વિચારારણ જની ગથ કે તેની નોંધ કરવા જતાં ઝુંઝવાડો કોમો થાય, ને યોગ્ય ખાવા વારો આવે. તેથી એ ત્યાજ્ય. સુખી પરણેલા જીવનની “આવીઓ” જતાવનારાં પુસ્તકોને આપણે ત્યાં રાફડો ફાટેલી છે. જેને ભાગ (૧) માં રસ દોષ, અને એ ક્ત’ બોધ તથા કામોના સમુદયમાં કુશલતાના જેને અભિષેક દોષ, તે બંને એ પુસ્તકોને આધારે પોનાના અરમાન પૂરા કરવા નીકળી પડે. આપણે એને ફોટો અને સફળ સફર ઈચ્છીશ. એવા સાદસરીરને તેમાં રોગ અવનવા અન્વેષણો લાધશે, ને નિત નવા પ્રયોજો. એને સજ્જો.

અનુભવની ઓથ

“ ૧. પરંતુ કાર્મ અને વર્ત્ત એટલે વિધિ અને નિયમમાં, વર્ત્ત અર્થાત નિયમનો વિચાર કરવો તથા તાજ મદવો વધારે સહેલો તેમ જ રસપ્રદ છે. શું ન કરવું, એનો જગ્યાસ તેમ જ તેમાં

પારંજતતા મેળવવાનું કામ જલ્દી વિકટ નથી. સાચી દાનતનો થોડો જમ અને બાકી પાષણ નથી, એ જે બીવધોના મુખેથી મિશ્રણનું સેવન કરવામાં આવે, તો એ કંઠાની સાધનામાં અવશ્ય સરળતા થાય. તેમાં થોડી ધીરજ અને પ્રયત્ન ખાતરના અનુપાનની અપેક્ષા તો રહે છે જ.

આપણે જે ઉત્તર આપીએ તેને અનુભવની જોશ દેવી જોઈએ 'કા. ત., ઉત્તર દિશાએ એક વર્તમાનપત્રમાં થોડા સમય ઉપર એક કિસ્સો પ્રસિદ્ધ થયો હતો. લખનારી એક મહિલાએ પોલીસ યાણે જઈને માગણી કરી, કે "મારા બચ્ચીને કેંદરો" "શા માટે?" બાઈ કહે "શન રાતના અસુરે બાળીને એ મારી ગયાથી નિદામાં વિશેષ નાણે છે, તે માટે."

"આ કિસ્સામાંથી જાણ પતિદેવાએ પ્રથમ પહેલો બોધ પાઠ ચીખી લેવાનો છે, 'તે આ રહ્યો : લખના જાણના કાચા સૂતરના તાંતજૂતે વૂઠવાની દદ મુખી તાણવાની નેની ઈચ્છા ન હોય તેવા કાંઈ પણ પતિએ રાતના ઘેર અવરતા જોઈું' થઈ જાય તો, તે રાતે ઘેર જવાનું માંડી જ વાળવું'. વળી નો એ પહેલો પાઠ દરેક પરણેલો માંડીડો જગજર જોખી લે, અને અમલમાં મૂકે.

પત્નીઓ ન વાંચે

"કરમ નદિ" નું સ્ત્રેત સાચે જ મનોવિજ્ઞાનના નિષ્ણાલોએ શોધખોળ માટે ઉપારી લેવા મેળવે છે. એ યાજ તે દરમિયાન અનુભવી પતિએ નિષેધના જે અમલ નમૂના ચતાવી શકે તેનો આચરો જેનું વકામેણું ટપ્પું' હોય તેવા નરોએ લેવેલ તેમાં થોડાક સૂચનાં ટાંચણ મોકલ'મદાયે' તથા જાણની મુજબાયાજ અને કરવામાં આવે છે, અને તે સાથે એકવાગ ફરીથી ચેતવણીનો પટ જળવવામાં આવે છે કે નીચે જે લખ્યું છે તે કેવળ પુરુષોને માટે જ છે, પત્નીઓએ તેમાં માથું મારવું નહિ, કેમ કે એ પત્નીઓ સામેનો પુરુષોનો મોગ્યો, અર્થાત અસહાય ગરદનની એ સ્વરક્ષણ દેશ છે.

વગનાટાનો પહેલો પડેલો જપડે ત્યાંથી તે છેલ્લા સ્ત્રીના ટાંખો ઉપર ફોપ પડે ત્યાં મુખી "ખાણ, પીધુ ને જોજ કીધી" નું ઉવટ અનુભવવાની મનોકામના સેવવાવાળાઓએ નીચેના મૂલોને આચરણમાં મૂક્યા.

૧ હર્ષનિયંત્રણ કરવું. ટિપ્પણી—તમને કોઈ દોસ્ત ગિરાદરે જમવા નોતમાં હોય, અને ત્યાં સળેડે જવાનું હોય, ત્યારે ત્યાં જતે રેતામાં ચડેલું મોં ન રાખવું; તે રાખવું જ પડે એમ હોય, તો ઉવટ મુખી નીભાવવું. જનમાનને ત્યાં પહોંચ્યા પછી મિત્રપત્નીનાં ક્યોન થતાં વાદળાં વિખેરાઈ જાય, તે દર્શાવેલ આવી સાજે, તો એ તેનું નિયંત્રણ કરીને વધારે ખડતાં ધર્ષપરં ન કરવા નહિ, તો તમારાં મેમ સાહેબ એની તમારી દહિએ જતી જોઈતી હર નહિ કરે ને તમારો એ અપરાધ ફરી પણ 'ફોર્ગેટ એન્ડ ફર્ગિવ' નહિ કરે.

૨ સુધારકજૂતિ ત્યાંથી ટિપ્પણી—"મારી પત્નીની ખાચીએ તમા જીણો હું સુધારી ચકીય, ને સુધારીય," એવો શોધ મનજર્મી કરી રાખ્યો નહિ. શા માટે, એ "પૂછ્યો મા, કોઈ પૂછ્યો મા, એ દેશની વાતડી પૂછ્યો મા!" તમે શું, પણ તમારો ધીર પણ એ ચમત્કાર નહિ કરી શકે, જેણે ૨૪ ૫૦ લીજીના અમખ ઠેરખા હોય તેવા તમારા કરતાં કંઈ વધારે મનાવી પુરુષોએ તેમાં જીવશેલ થાય ખાચી છે, એક તો, એ કાંઈ માટે એક જનમ બદ્દ ઓછો પડે, ને બીજા ભવન જોણે જાણ્યું કે જે એ વાચે ચડ્યા, તો તેમાં તમારા સિવાય બીજું કોઈ નહિ સેવરાય, ને પસારીયો પણ તમે એકવા જ. પછી લલચારવું રહેશે, કે "વડાલી જાનાં, સદન કરવું" એ થ છે એક લઠાણું!"

૪ સ્વપરાક્રમવર્ણન ન કરવું. ટિપ્પણી - આત્મરસાધાથી પત્નીને કંટાળો આવશે નહિ, તમારાં જમેતેવાં સાચાં કાગતાં હોય તેવાં પરાક્રમેનાં પણ જાણનાં હોય, બધા જોઈ તમને ગ્રસ પડેલાં હોય પરંતુ "એ"ને ન પડે તો દોષ તેવી વાતના કુશાનાં લાંબાં કાવલાંથી ધરમાં વેળગા ગ્હેળે. નહિ, તો પ્રત્યાધાન રૂપે પ્રત્યક્ષાને જાણે અવ્યક્ત પરંતુ નહર-અને કાષ્ઠવાર મુખ્યકત અને સંગીન-તિરસ્કારને પામશે.

૪. પ્રેમાલેખ નિયમ... ટિપ્પણી - ધગમળી નથી સાદી કે જૂઠળી માંવના બધાકિચની ખૂંતીઓ સ્વચ્છરીર ઉપર અનુભવવામાં મધ્યમૂલ દોષ, અને એની આખર્માં તે સમયે રાસની અમળા બે, ત્યારે એ અમળથી ઉચ્છરારાખે "પ્રિયે" કહીને એને વળતવા દેડશે નહિ. "પ્રેમને બિભેશ આપ્યો હોય, તો એ એની પકડીને. આખતો અમળે ક્ષમા રાખીને. દરેક કાષ્ઠ" મારે એવું સ્થળ, સમય અને સંજોગ દોષ છે. દા.ત. ઉપરિ ઉક્ત પ્રસંગે "વાદ, કેવી મળતી સાદી છે, તને ડેવી દીપે છે" એમ કહેશે, તો "એ"ને વધારે અમળે; ને કદાચ પેલા બોળ પ્રકારની આખર્માં અને તેના વડે કરીને અવકાશ મળે, એ સંભવ પણ ખરો; અને જસદ પડેલી એ સાદી કે બધાકિચ ખરીદી આવશે, તો એ સંભવ જાણવતર થશે, એમ માનવાને મળ્યા પતિઓને અનુભવસિદ્ધ જાણ છે.

૫. યા ધ્રુવાસ્થ્યમપિ । ટિપ્પણી - સરખેસરખા સાહેબાઓની સમાધે સહેજગાહે ગયા હો; ત્યાં ખૂબ મળા આવી દોષ; રગતગમી દોષ, તો પત્નીને કાગળ લખતાં એ આખતની ખરી વાત ભરડી માગ્યા નહિ; અને લખો, તો આ રાહે. "...જદુ આનંદ આપ્યો, એ ખર, પરંતુ જ્યાં સમય નારી વાદ અને સતાવ્યા કરતી હતી, તારા જમર મમળું નડાવું, ને જોડાવું નડાવું" ઈ. છ. બેશ આત્મદુર્બલ માને છે, કે એમની ઝેરદાજરીમાં મુખ્યત્વે ભોગવવાનો કે લહેર ઉડાવવાનો એમના "એ" એને કશો દક્ષ નથી, અને છતાં જો ભોગવતા દોષ, તો જરૂર ઘણાં કહી કાઠું દોષ જ દોષ ખરું જોતાં, આ મનોરુચિનાં મૂળ સ્વપ્રત્યાયમાં દોષાં નેમ્મએ, એમની ઝેરદાજરીમાં પતિઓ આનંદ કરે જ, એવી અજુગમની છતાં ચોક્કસ ખાતરી દોવાને કારણે, એ દર્શકતને ન સ્વીકારવાની હચ્છામાં જ એ વિરોધનો ઉદ્ભવ દોષો નેમ્મએ તેને દોષ તે, પરંતુ પતિની સમાધતી મામમેા સંભાળી તેવામાં છે, એટલું અવધાર મારે પૂરું નથી ?

૬ સરખામળી નહિ. ટિપ્પણી - કાષ્ઠ પણ પતિએ પોતાની પરજેતરના રૂપની મરખામળી બીજી કાષ્ઠ વધારે મુરેખ અવધા પ્રીમંત લલના સાથે કરી પણ ન કરવી. બીજી તો મિઠ, પરંતુ સવનનસમયના બીવનકાગના તેના પોતાના રૂપના પણ અત્યારના કરતાં વધારે ચઢિલતાવખાની તમારી વિચલતાભરી વાદને જાણ કરશે નહિ... આટલો ઘણાં જસ નથી ?

૭ કૃતજ્ઞતા ટિપ્પણી - તમારે મારે પત્ની જે કંઈ ખાસ કરેકાવે તે મારે, મનમાં જમે તે દોષ તો પણ, સ્પષ્ટપણે કૃતજ્ઞ થવું. દા.ત. તમારા માવાના ખરી યડતા વાળની રથા આપ્તને, તમારે માથે દાલ પડતી અટકાવવા મારે, એ દાલના કારણને સમજ્યા વગર, વદાકમેષ અધી-ગનાએ કેટલી મે જલ્દેમત, લાગણી અને જરૂર ખગમીને જે ધૂપેલ તેલ આવડું દોષ તેના ઉપયોગ એનું ખ્યાન ખેચાય તેવી રીતે કરવાનું ચૂકશે નહિ. જેવું તેલધૂપેલનું તેવું બીજી દરેક આખતમાં.

૮ ક્ષીરમાં અનાસ્રસ્ય. ટિપ્પણી - ક્ષીર એમ કહેશે નહિ, કે "આને તો ધરમાં તું ને દુઃ", એ જ દોષનું, એટલે આને મારે દારી બોડવાની જરૂર નથી" જલ્દે જમે તો એમ કહેલે કે "આને ત્રીજી કાષ્ઠ ધરમાં નથી, એટલે ખાસ દારી બોડવાની જરૂર છે ।"સમજ પડી ?

તક્ષાકી દુનિયાનો બાદશાહ—

હવે પરણીત જીવનને બીજા દૃષ્ટિકોણથી નીકળીએ.

દુનિયા મધી ભણે છે, અને અભ્યાસોમાં પણ વિશ્લેષાત્મક એવા આપણે પણ ભણીએ છીએ કે અંગ્રેજિયા તક્ષાકી મહા હોઈ કાશી અશોત નેરુસમેમ છે. ત્યાંની છુટાછેડા અદાસતના ન્યાયાધીશને પગની કુચક નથી હોતી-અંગ્રેજિયાનું એક માસિક તક્ષાકી અદાસતની મોસમના પ્રાપ્ત્યનું વર્ણન કરતાં કહે છે “એ અદાસતના જૂના અને રીઠા નોકરોએ આવી બીડ કરી હીની નહેલી ચાર અદાસતોમાં છોડી વધીયો કમોક્સ બરેલા દલા ફાઈસ ઉપર ૧૩,૧૦૨ મુઠ્ઠામાંની બીડ હતી, તે છતાં ફગરથી યે વધારે નવા મુઠ્ઠામાં લાખક કગવા એ બધા વડીયો મથતા હતા”

એ સમયવિષેક મંદિરોમાંના એકના અધિષ્ઠાતા ન્યાયમૂર્તિ નામે જોશક સમાય છે. છાતેર વર્ષની એમની વય છે. એ સજ્જન નાનપણમાં એક છોકરીને લઈને તાગી ગયા હતા, તે જુદું નોકરીને પરણી ગયા હતા. સત્તાવન વર્ષ ઉપરની એ વાત આજે સમાય મુગસ “પર જોશક છતાં અત્યંત સુખી મુગસ” તરીકે વિખ્યાત છે આજોસ વર્ષથી મી. સનાલે તક્ષાકનો વેપાર કર્યો છે, તો યે સમ મુખી થઈ રહે, સુખી થવા જ જોઈએ, એવો એમનો આમદ છે એવી હમીકા હોવાથી, એમના અનુભવમાં અને અનુભવજોશમાં તથ્ય હોય જ. એ ન્યાયમૂર્તિ કહે છે કે મેરસમજીત અને સહભાવના આભાવનું જે વેળાસર નિવારણ થઈ રહ્યું હોત, તો જે જે લાકે ફગરથી વધારે મુઠ્ઠામાં મસાવેલા છે તેમાંના પચાસરા આ અદાસત મુખી પડેલયા પાંચા જ ન હોત.

—મું કહે છે ?

એમનાં કેટલાંક અનુભવસિદ્ધ મંતવ્યો આ રહ્યા.

૧. નાની વય કે ગરીબી, એ બેમાંથી એક પણ વરણને લક્ષમાં અંતરાશરૂપ લેખવાની જરૂર નથી. “નાની વયે પરણતારા હોકગ અને છોકરીઓ નવી જીવનમયને વધારે સરજતાથી અનુકૂળ થઈ રહે છે ફેરફાર અને નવી રેવોની કાવટ તેમને વધારે સહેલાઈથી આવે છે. આર્થિક સહીસહામતી સિદ્ધ થતા મુખી લગતે ટાળતા રહેવાનો કમો અર્થ નથી સ પૂર્ણ આર્થિક સહામતી કરી યે નિમિત્ત નથી હોતી.”

આપણામાં પ્રવર્તતા નવા અને હલમૂલક થતા એ ખ્યાલને આ જાન-વચ-નૃદ ન્યાયાધીશ એ જ ધાએ નિર્માસ કરી નાંખ્યા.

૨. સમજીવનની નિષ્ફળતાને નિવારવાનું રહસ્ય છે, પૂર્વોપાય. સાંસારિક અપડા આત્મતિક હરે પદોએ તે પહેલાં તેનો નિકાશ થઈ જવો જોઈએ, અને તેથી, પરિણીત જીવનનું પહેલું વર્ષ વિશેષ મહત્વનું છે; કેમકે એ સમય દરમિયાન આખા પુક્ત જીવનને આકાર મળે છે, તેનો ખાટ ધડાય છે, તે તેને વળાંક લાધે છે પાછા પછી પણ, વિનયવિવેક અને અવનનભાવનું નિરંતર પરિચીકન જીવનસમયને નવરૂપેતિ આવશી સમર કરેલું રાખે છે કેલું સહેલું.....

૩. લગ્નની અલૌકિકતાને જાળવી રાખો—સફળ લગ્નજીવનની એ અમૂલ્ય ચાવી છે. આ કાર્ય સહેલું નથી પણ થોડા મનોભજ અને ખતના અર્ચયો એ સમય તો છે જ, અને બીજો થાજ એ, કે તેની અસર એ એક જ મુગસમાં સીમિત ન રહેતાં તેની પુલકો આસપાસનાં કુદ-મોમાં પણ પ્રસરે છે

૪. પરણીને છૂટું ઘર વસાવો—એક ના જોટડી મળે તોયે .. સખામ મદારામની આ સલાહથી સંપૂર્ણ કુટુંબના આપણા આમદને કાતીસ કટોકે નથી પડતો ! પરંતુ આજના મોટા વયની, ગ્વનત વિદ્યેશી કન્યાના લગ્નના લગ્નનામાં અણુમત્તું તો એ સાચું કનૂષ કરવું ન જોઈએ.

૫ ઝીણા ઝલકા દાળતા રહેશો તો માથા પાતાનો ભારગ કરી લેશો.

૬. ઉભય ખ્યે, સાચુ સસરા વિશે બોલતાં માનવૃત્તિ દર્શાવવી

૭. દર વખતે બાંધછાડ કરવી (...અમદાવાદી કહે !)

૮. કિલસોજી, દસમુખી વૃત્તિ અને સમજદારી ની રેવ પાડવી (...કહેવું મદ્યું સહેલું છે.)

૯. જગ્યા પહેલાં માં મડાવવું નહિ, અને પછી પગ નહિ

૧૦ કુટુંબજીવન ધર્મવૃત્તિના પોરણે મડવું. ડાહ્ય પગ કિવસને કુમાની "સાફ રસેટ" કપો વમર આપમવા દેશો નહિ. ધર્મવૃત્તિને ધર્મ-ગિલિનિપત-સાથે ખાસ સંબંધ નથી

આટઆટલાં પ્રિયીપ્રતો જતાં જો આપણો પાટ ન મેસે, તો !

—તો ચિંતા દગ્યા નહિ, બધી સલાહોનો એ રાગ છે સુખી, પરણેલા જ્યાં સુખી છવનની એ ગુરુઆલી નીવડે, તો નરાઈ નહિ.

અને મહેનતની કરીને ડાહ્યી એ પત્નીએ વાંચવું નહિ; વાંચે, તો ગદી ! ૨ !

૨. નં. ૨૬૭

ઝવેરી હાજી અબ્બુ મુસા એન્ડ કંપની

સોનું, ચાંદી અને ઝવેરાતનાં દાગીના
વેચનાર તથા લેનાર.

માંડવી રોડ, નજરબાગ સામે, વડોદરા.

ગીતામાં મોક્ષ વિચારની ગૌણતા

પ્રતાપરાય મો. માડી

કેટલાં પણ મન્યના વાચનના પ્રારંભમાં લેખકે અને વાચકે તેમ જ અભ્યાસીએ તે મન્યના ઉદ્દેશનો વિચાર કરવો જોઈએ. મન્યનો ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ સમજવાથી મન્યમન સખાધુ હશે અને ઈશ્વર વક્તે છે, એ માળાત અભ્યાસીની દષ્ટિ સમક્ષ દરબરી ગમે છે. આપણે દિનુજોએ માનવ જીવનના ચાર ખેત્ર માન્યા છે, એને આપણે વ્યાજ પુરણથી નીકળી છીએ તેના નામ - અર્થ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ. એમ કહેવાય છે કે ધર્મ અને મોક્ષ એ બન્નેને મળાની વચ્ચે અર્થ અને કામને મૂક્યા છે તેવું કારણ એ છે કે ધર્મ અને મોક્ષ એ જન્મેને અનુકૂળ ને અર્થ અને કામ દોષ તે જ અનુકૂળે એવવા. મીતા કહે છે, “ ધર્મથી અવિરલ કામ તે કીમતવાનું સ્વરૂપ છે ”.

ગીતાનો ધણી બૂતા સમયથી આપણે મોક્ષસાક્ષિ માનતા આત્મા છીએ સર્વ સાચાઈ કહે છે કે ‘ સર્વકર્મસંન્યાસપર્યં આત્માજ્ઞાનથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય છે ’ એ ગીતાનું ખેત્ર છે. સામાન્યમાન્ય માને છે કે ગીતાનો ઉદ્દેશ માનદારા સંન્યાસ અને ને સંન્યાસપર્યં ભક્તિદારા મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરવાનો છે. મધુસૂદન સ્વરૂપીના મર મુખ્ય ગીતાનો પ્રતિષ્ઠાવિશ્વ ‘ કર્મ અને જ્ઞાનના સાદાપરાથી ભક્તિ વડે મોક્ષપ્રાપ્તિ, ’ એ છે. પશ્ચિમના આધુનિક અભ્યાસકોષ પણ ગીતાના અભ્યાસમાં ગીતાના તત્ત્વજ્ઞાનને જ મુખ્ય સ્થાન આપે છે, તેઓ સાદુર કે વેદાન્તકર્તાને જ ગીતાનો ઈશ્વરેકવિષય મણે છે અને તે દારા જ મોક્ષપ્રાપ્તિને માતાનો મોક્ષ માને છે.

પરંતુ, આપણા ને મોક્ષસાક્ષિ એ તેના મોક્ષના સાધનો દર્શાવીને મુક્તિપ્રાપ્તિનું વર્ણન દોષ છે. જીવનરોમાં મુક્તિને દેવ દોષ છે કે મુક્તિ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞ છે એ દેવ દોષ છે તો એક દેવ દોષ કે અનેક, વગેરે માળાનો ઉદ્દેશ દોષ એ વ્યાસપ્રભુવિત વ્યક્ત્યત્ત્વમાં વ્યક્ત્યજ્ઞાનની સાધનોની અર્થાં કર્યા પછી વ્યક્ત્યજ્ઞાનનું ક્ષ મોક્ષ છે એમ કહીને, મોક્ષદશામાં જીવાત્મા એતદ્વય કે સ્વરૂપ છે, સત્તરીર છે કે અસત્તરીર છે, જીવાત્માની છંદાઓ સ્વરૂપમાત્રથી વૃષ્ટ થાય છે, એ વગેરે અનેક પ્રશ્નોની અર્થાં કરી છે તે પ્રમાણે જીવન દાર્શનિક પુસ્તકોમાં પણ દરેક દર્શનને અનુસરીને એ પ્રશ્નોનું વિવેચન દોષ છે.

ને દાર્શનિક મન્યો નથી હોતા તેમાં પણ મોક્ષના ખેત્રનો નિર્દેશ તો દોષ છે એ આપણી (દિનુ ધર્મની) વિશિષ્ટતા છે ને ધર્મ, અર્થ અને કામ મોક્ષના ત્રિવેણી દોષ, એટલે મોક્ષપ્રાપ્તિમાં વિષકારક દોષ, ને દિનુજો માટે ત્યાજ્ય છે આ માનવાને લીધે મનુ, પાંચવસ્ત્ર વગેરે ધર્મમન્યોમાં ને વર્ણાશ્રમધર્મનો વિચાર છે તે મોક્ષના ખેત્રને અનુકૂળ છે, અને એ ‘ સમુત્તિજેતા ’ કહેલા ધર્મના પાઠવથી મોક્ષ મળે છે ‘ એમ કહ્યું કે તેથી જ રીતે આપણા ધર્મસાક્ષ અને કામસાક્ષનો વિષય અર્થ અને કામ જ દોષ છે, છતાં તે સાક્ષના મન્યોમાં પણ મોક્ષપ્રાપ્તિનો નિર્દેશ દોષ જ છે.

મોક્ષ આપણો પરમ અને અમર પુરુષાર્થ માન્યો એટલે આપણી દરેક પ્રવૃત્તિ, દરેક વિચાર અને દરેક મન્યનો અંતિમ ઉદ્દેશ મોક્ષ જ દોષ, આપણા ધર્મસાક્ષ કે કામસાક્ષનો પણ

અનિમ ઉદ્દેશ તે જ હોય. મીતાનો મુખ્ય વિષય નીતિનો બોધ છે, એમ અમને જણાય છે તે તેમ છતાં તેમાં કહેલા નીતિયુક્ત આચરણથી મોક્ષ મળે છે, એમ મીતામાં વારંવાર કહ્યું છે.

મીતા નીતિશાસ્ત્ર છે, એની સામીતી જે સન્મેષોમાં મીતાનો પ્રારંભ થયો છે તે, એટલે જન્મે સૈવ્ય સમક્ષ જેભેલા મુક્તપર અર્જુનનો વિચાર છે “ ત્વા મેનેશ્વર મીઠુશ્ચ અને ત્વા મનુર્ધર પાર્થ દોષ ત્વાં સદ્મી, વિજય, સપત્તિ અને નીતિ મોક્ષસ હોય જ ” એવી ભાગી માન્યતા છે, એમ કહીને સન્મેષ મીતાની સમાપ્તિ કરી છે.

અમે અહીં મીતાના જે મોક્ષોમાં મોક્ષનો નિર્દેશ છે તેને જ આધારે બતાવવાનું છીએ. એ છે કે મીતામાં મોક્ષવિચાર મૂળ્ય છે તે નીતિવિચાર પ્રધાન છે.

મીતા કહે છે —

(૧) “ ડાહ્યા મનુષ્યો સમતત્તુલ્યિયી યુક્ત યદ્ધ કર્મથી ઉત્પન્ન યતાં કથનો ત્યાગ કરીને, જન્મતા બંધનથી છૂટીને બનામય પદને પ્રાપ્ત કરે છે ”

અહીં ‘ અનામય પદ ’નો ઉદ્દેશ છે, છતાં મોક્ષનું તાત્પર્ય કર્મજન્મ દ્વંદ્વનો ત્યાગ સીખવવામાં છે.

(૨) ‘ આસક્તિ છોડીને કમનુ આચરણ કરના મનુષ્યને પર (તત્ત)ની પ્રાપ્તિ થાય છે ’

‘ પર ’ની પ્રાપ્તિ એટલે મોક્ષનો નિર્દેશ હોવા છતાં આ મોક્ષનો ઉદ્દેશ કથાસક્તિરહિત કર્મના આચરણનો બોધ કરવામાં છે.

(૩) મહાયુક્ત, તે (સજ્જ) ને ધ્યેય માનનાર, હિન્દ્રિમેને સમયમાં ગમનાર જાનને પ્રાપ્ત કરીને ટૂંક સમયમાં પરા શાન્તિને પ્રાપ્ત કરે છે. યોગ દ્વારા જેણે મનથી કર્યોનો સન્વાસ કર્યો છે, જાનદ્વારા જેણે સસયોનો ઉચ્છેદ કર્યો છે, તેના આત્મવાન મનુષ્યને, જે ધર્મજન્ય, (કરવા હતા) બંધન કરના નથી.

મીતા ૪ ૩૬ માં મહાનો ઉપદેશ છે (જુઓ મીતા ૪ ૪૦), પરંતુ શાન્તિ એટલે મોક્ષનો ઉદ્દેશ મૂળ્ય છે, અને જે જાનદ્વારા તે પરા શાન્તિ મેળવાય છે તે જાનનો ઉપયોગ કર્મબંધનથી મુક્ત રહીને સ્વકર્મચરણ કરવામાં છે, એમ મીતા ૪ ૪૧ માં કહ્યું છે.

(૪) જે મહાજાહો અર્જુન! વાંગના સાધારણ વિના સન્વાસની પ્રાપ્તિ ક્ષમ્ય છે, પરંતુ સન્વાસ ધાગણ કરવાને જલ્દિ વાગમાં જ આપુ ગંધેનાર વિચારથીય મનુષ્ય સત્ત્વ સમર્થને મેળવે છે.

આ મોક્ષમાં ‘ સજ્જ ’ની પ્રાપ્તિ અર્થાત્ મોક્ષનો ઉદ્દેશ હોવા છતાં મુખ્ય ઉદ્દેશ સન્વાસ કરનાં વાંગની ઉત્તમતા દર્શાવવામાં જ છે.

(૫) સમતત્તુલ્ય મનુષ્ય કર્મનાં દ્વંદ્વો ત્યજીને કર્મચરણ કરતો આત્મનિત્ક શાન્તિને પ્રાપ્ત કરે છે. સમતત્તુલ્ય માનવ હિન્દ્રિની તૃપ્તિ આનંદ કર્મ કરનાં દ્વંદ્વમાં આસક્તિ ગમનો હોવાથી બંધનમાં પડે છે.

અહીં ‘ મૈનિષ્ઠી શાન્તિ ’ દ્વારા મોક્ષનો નિર્દેશ છે, છતાં સમતત્તુલ્ય એટલે વાંગયુક્ત અને સમતત્તુલ્ય (મદોગયુક્ત) વચ્ચેનો ભેદ મુદ્દત કરવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

(૬) ને 'યોગી'ને પોતામાંથી આનંદ મળે છે, પોતાનામાંથી શાન્તિ મળે છે, અને પોતાના જ આત્મામાંથી પ્રકાશ મળે છે, તે જગદ્ગુરુ યોગી જ્ઞાનિવાંચુ મેળવે છે

અહીં 'જ્ઞાનિવાંચુ' નો નિર્દેશ છે, છતાં મુખ્ય વર્ણન આત્મમુખતાના, આત્માનન્દ્યાના અને આમજ્ઞેયોતિવાળા યોગી એટલે સમત્વવાળા મનુષ્યનું જ છે

(૭) અન્તકામમાં ઈચ્છા મને જ મગ્ન છૂટા દેહ ત્યજી ને (યોગી) મન છે તે મારા બાર (૩૫) ને મેળવે છે, એમાં સંશય નથી. મારે સર્વ સમયે મારું જ મગ્ન છૂટા અને મુદ્ધ કર તારાં મન અને હૃદિ મારામાં પરાવીને તું નિસંશય મને જ પામીશ અધ્યાસમોક્તવાળા અને અનન્દ્યામી ચિત્ત વડે પરમ અને દિવ્ય પુણ્યનું ચિન્તન કરતો (યોગી), હે પાર્થ ! તે પુરુષને જ પહેલે છે

અહીં મહાવાય તથા પરમ પુરુષની પ્રાપ્તિ વિશે કહ્યું છે, છતાં આ શ્લોકોનું તાત્પર્ય 'મુદ્ધ કર' એ ઉપદેશમાં જ છે

(૮) એ પ્રમાણે સ્વ જ્ઞાન અને જ્યેષ્ઠ કૃત્ય ક્યાં મારો બંધન એ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મારા બાર (૩૫)ને પાત્ર થાય છે

અહીં મહાવાયો, અદ્વંકાર, હૃદિ, ઉદિયો, . . . છજાદેવ, મુખ્યુદય, વગેરે બધું ક્ષેત્ર છે, એમ કહીને ઇન્દ્રિયો વગેરેના કર્મોથી છજાદેવ નિર્મિત થઈ છે, છજાદેવ કર્મ હોવાથી બંધનમાં પડતો નથી, એમ કહેવાનું તાત્પર્ય છે. મારે મહાવાય શબ્દ મેક્ષાવરણનો નિર્દેશ કરે છે છતાં મેક્ષાવરણમાં અન્ન વિવશિત નથી.

(૯) હરીથી, હું જ્ઞાનમાં પર અને ઉત્તમ જ્ઞાન કહીશ, જે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સર્વે મુનિઓ આ જગતમાંથી પરા સિદ્ધિ એટલે મેક્ષાને પામ્યા છે આ જ્ઞાનનો આશ્રય લઈને જે [યોગી] - જોએ મારા સાધર્મ્યને મેળવ્યું છે તે મુક્ત પુરુષો નથી સંશ્ચિત્ત જન્મ ધારણ કરતા નથી અને પ્રસન્નમયે વ્યથા પામતા નથી.

ગીતાના ૧૪ મા અધ્યાયમાં જ્ઞાનરૂપી સાધન અને સાધર્મ્યરૂપી મેક્ષાના રહસ્ય વર્ણન વિવશિત છે, એમ આ શ્લોકો ઉપરથી ઠીક માને, પરંતુ આ જ્ઞાનનું જે વર્ણન 'એ અધ્યાયમાં આપેલું' છે તે ઉપરથી જાણીએ કે કર્મસંયમે રહેયુક્તના અને જ્ઞાનસંયમે સત્ત્વયુક્તના કાર્મ તરીકે સમગતવર્તિનું ગુણાતીત થવાનો મોઢા આપવો, એ જ આ અધ્યાયનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

ગીતાના ૧૭ તથા ૧૮ મા અધ્યાયોમાં સત્ત્વયુક્તના જ કાર્મને અનાસક્તિરૂપ સમગતવેલ છે, અને ૧૪ મા અધ્યાયથી શુદ્ધ રીતે નિષ્કામ કર્મોચ્ચનો ઉપદેશ આપ્યો છે તે આપણે ધ્યાનમાં લેવાનું.

(૧૦) અધિકારનાં આ ત્રણ દારોથી મુક્ત થયેશો મનુષ્ય, હે ક્રાન્તાપુત્ર ! પોતાનાં મેયનું આચરણ કરે છે, તેથી તે પરા ગતિને પામે છે, પરંતુ જે નર ગીતાના નિષ્કામ કર્મોચ્ચ રૂપ મેક્ષાશાસ્ત્રમાં દર્શાવેલા માર્ગને ત્યજીને રહસી છજાદેવ પ્રવૃત્તિ કરે છે, તેને કર્મસિદ્ધિ મળતી નથી, આનંદ મળતો નથી, અને પરા ગતિ પણ મળતી નથી. તેથી રહાસ્યકારદિત્ત કર્મો કરવાં અને રહાસ્યકારવાળાં કર્મો ન કરવાં એવું શીખવનાર આ મેક્ષાશાસ્ત્ર પોતાના કર્મસંયમે અને અકર્તવ્યતા નિષ્ક્રમ મારે તારે પ્રમાણ તરીકે ગણવું. આ નિષ્કામકર્મોચ્ચના શાસ્ત્રના વિધાનમાં કહેલું કર્મ ગણીને તે કર્મ તું કરજે !

ઉપરોક્ત શ્લોકોમાં પરા ગતિ શબ્દ વપરાયો છે, તે મુક્તિનો વાચક છે. મારે ઠીક ગીતા અધ્યાયો માને કે અહીં મુક્તિ અને તેનાં સાધનો વિવશિત છે પરંતુ શ્લોક ૨૪ પરથી ૨૫ થી થાય છે કે મેક્ષાશાસ્ત્ર નહીં પરંતુ મેક્ષાનું અવિરોધી કર્મની સિદ્ધિઅસિદ્ધિમાં ચિત્તની સમતા જગતવાનો ઉપદેશ આપતું, કર્મોચ્ચની નીતિ શીખવતું નીતિશાસ્ત્ર છે.

(૧૧) જીવનના ઉચ્ચાગ્રમાં તત્ત્વજ્ઞના ઉચ્ચાગ્ર વખતે કર્મક્રમની દૃષ્ટાંતના ત્યાગની આવના ગાળાને મોક્ષકાંક્ષીઓ યજ્ઞ, દાન અને તપની વિવિધ ક્રિયાઓ કરે છે.

અત્રી મોક્ષની દૃષ્ટા ગાળનાગાળાનું વર્ણન વિવશિત નથી, પરંતુ દાન ક્રમેગાઓ તથા યજ્ઞાદિ ક્રિયાઓ દૃગ્નારાના વર્ણન દ્વારા નિષ્કામકર્મોચ્છેદનો ઉપદેશ છે.

(૧૨) ૬ (મધુખ્ય) ૬૧૩૦ છુ અને માત્ર તાત્ત્વિક સ્વરૂપ સુ છે, તે જ્ઞાન મનુષ્ય અક્રિયવે મેળવે છે. પછી મારો ખરો બોધ મેળવીને તરત જ તે મારામાં પ્રવેશ કરે છે.

આ શ્લોક વાચીને કોઈ એવું અનુમાન કરે કે જીતામાં સંન્યાસદ્વાગ “ ભગવત્પ્રવેશ ” રૂપ મેળવેનો ઉપદેશ છે. પરંતુ આ શ્લોકની પછીના ૪૨ શ્લોકમાં ‘ જેમ સંન્યાસથી તેમ સ્વર્ગ કર્મો સદા કરવાથી પણ સાશ્વત પદ મળે છે, ’ એમ કહ્યું છે. એટલે, સંન્યાસ-પૂર્વક ભગવત્પ્રવેશનો નિર્દેશ હોવા છતાં નિષ્કામકર્મોચ્છેદનો માર્ગ પણ છે અને તે વધારે સદેશો અને સારો છે, એમ કહેવાનું અહીં તાત્પર્ય છે.

(૧૩) વર્ણના, આશ્રમના, બધા ધર્મો [મનથી] ત્યજીને મને એકધારે ૪૨ શ્લોકે જ્ઞાત, ૬ તને વર્ણોદયધર્મમાં ગ્રંથેશ દરેક પાપથી છોડાવીશ, તું શોક કર નહિ.

અહીં મોક્ષ વિવશિત નથી, પરંતુ અવર્ણોદયધર્મના આચરણમાં ગ્રંથેશ પાપોથી કેમ મુક્ત (અસિખ) રહેવું, એ પ્રકારનો ઉપદેશ છે.

ઉપર આપણે જેટલા શ્લોકો લેવા તે દરેકમાં ‘ મોક્ષ ’નો નિર્દેશ વિવિધ રીતે કર્યો છે. જીતા ‘ મોક્ષ ’ સ્વરૂપના વર્ણન માટે એક અમુક ૪૨ પ્રકારનું વચન વાપરતી નથી, તે પણ બતાવે છે કે મોક્ષદશામાં મુક્ત આદ્યમાં કેવા રૂપે અન્તિમ ધરાવે છે એ કહેવામાં કે એ જાણત કોઈ પ્રકારનો આમદ રાખવામાં શીના ચાલતી નથી. જે અધિકારીને જે પ્રકારની મુક્તિદશામાં માનવું હોય તે પ્રકારની સ્થિતિમાં તે બસ માને. જીતાને તો મોક્ષપ્રાપ્તિના સાધનરૂપ નિર્દેશ અને અનાસક્તિવાળા કર્મોચ્છેદના માર્ગનો ૪૨ ઉપદેશ કર્યો છે. એ માર્ગ એટલે એક પ્રકારની નીતિ, કસાસકિના ત્યાગની એટલે નિઃસ્વાર્થ કર્મો ૪૨ કરવા અને જેમાં પોતાનો અગત આર્થ દોષ તેવા કર્મો ત્યજવા, એ જીતાની આ વિશિષ્ટ નીતિ છે. મનુષ્ય પ્રતિદિન પોતાના કર્મો એ નીતિથી કરવાનાં છે. આપણે જે જે શ્લોકોનો વિચાર કર્યો તે દરેકના સદર્શમાં આ નીતિ ૪૨ કસિત ધાવે છે.

જીવિતે

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા સુતરાઉ કાપડના વેપારી

એન્ડ કમીશન એજન્ટ્સ.

કેહીશાહ, તુલસીદાસ એન્ડન, વરોદરા.

તાનું સંનામ — “Piccegoods,” BARODA.

તમારી જરૂરીયાત માટે મુલાકાત લે.

કંપની સરકારનો ચાનો વેપાર

અધિભાર દિવેલી.

દિવના વેપાર હેઠાએ પૂર્વે અને પહેલીએ આ દેશને કિનારે આકર્ષ્યા. આરમ્બ, મૂર, આર્મીનિયન, ઘઉં, ને સેરિયન સમગ્રાપના પિત્તીઓ વગેરે સેકાએ પહેલા આ દેશમાં આપ્યા અને પોતપોતાની વસાહતો રચાવી આપાર-રમુજ ખેડતા રહ્યા. તેમની નેમ માત્ર વેપારની હતી, એટલે તેઓ પોતાની મુઠી કરી આ દેશની પ્રજા સાથે ઢળીમળીને રહેવા લાગ્યા.

પણ દિવથી જતા માલ નેમ નેમ મુરખના મળાશમાં વધારે અને વધારે કલવાયો જશે તેમ તેમ મુરખની સાથે ખેડનારી પ્રજાને પણ દિવ સાથે સીધો વેપાર ખેડનારા મનેરય મળ્યા. એ મનેરય જ નાવવાને એમણે કેવા પ્રયત્નો આકર્ષ્યા અને વેપારને રક્ષતા સામાજ્ય સગાં પેલી રીતે ખરી કરી એની વિચનો આરમ્બ હવેર મોઠમુઠ : પણ આપારે તો એટલું જ જાણીશું કે આ દેશને કિનારે મુરખીય સવાનાં પવનનું મત્તા હરિવાઈ અધિભારીનીનાં મંડાણ પણ થઈ અને વેપારી કમરનો સરસાઈઓ થઈ.

દિવની કાપડની નેમ એવા લેખનાઓ અને ચાનો વેપારે કંઈક કુદિય દાવો અગભારવા કહેવના સોઢ મેળે પ્રવી.

દિવના મરી-મસાલા મુરખના વખરમાં એક અણબોલ વચ્ચે જતી થઈ હતી. ૪૦૮ માં કોઈ રામ એલેરિંકે તેમને ઘેરા નાંખ્યા ત્યારે રોમે ખડણીમાં તલુ દળારે રતલ મરી આપવાનું કમ્પ્યુ દુધ. તે જ મુજબ ૪૪ થી જારમી સરીની કાગળાતમા કિનેલ્ડોએ પેરેલ્ડાઈન સર કમ્પુ ત્યારે દરેક કૈનકને જે જે રતલ મરી આપવામાં આવેલાં, અને કુંગ્ગલ સરસારે મારણેર રાત્ન સાથે કરેલા એક મૂલ્ય કમ્પર મુજબ તાલુકોર રાત્ન મરી આપે તેના ખાસમાં અજેલોએ તેને હરિવાર, હરિયાઓ વગેરે માથ આપવાની કમ્પાઈત માપેલી ર. આ રીતે દિવની મરીનું મદદર હઈ.

એ જ પ્રમાણે સત્તરમી સદીમાં "ચા" એ મુરખીય પ્રજાને મગરોમે મદદારી. આજે તો તે દિવસમાં પણ જગતના કુચાઓ મુઠી કરી વળી છે; પણ આજથી જે સદી પહેલાં એનો ખાસ કૌપરોય ન હોય.

અમેજ સેકાનોરે ચીનને કિનારે થયા ત્યાં તેમણે "ચા" નું પીણ નોડું. ચીનમાં લગભગ પાંચમા સોમથી "ચા" પીણ તરીકે લખવ થઈ છે. ચીની ભાષામાં એને "THEA" (ચી) કહે છે. એનો અર્થ જ આપેલ "ટી" ન-યો. અમેજ મોઢામો ૪૪ ૧૬૫૮ માં પહેલ વહેલી "ચા" ઇંગ્લેન્ડમાં લઈ ગયા ત્યારે તલુ પોલી એક રતલના દિસાએ તે વેચાવેલી. મોડું મોડું રાજકુમારી કેરીન "ચા" ની ભારે કૌખીન હતી. ૪. સ. ૧૬૬૨ માં તે ઇંગ્લેન્ડની રાણી બીને અર્ધ અને ત્યારથી રાજકુમારમાં "ચા" મૂકી. જામ રાણીનો જોખ નેકરને તાંત્રા અનો ઉમરવોએ પણ તે પીણની કાગળાત કરી, પણ તેની કિંમત એટલી ભારે હતી કે સામાન્ય ભવતા તેની વાંધ કુપામાં લઈ લગતી નહિ. ૪૨૯ દિવના કંપનીએ આર્થર્સ બીજને મેટ આપવા મારે માત્ર જે રતલ ચા ખરીદી મોકલેલી તેની કિંમત પો ૪ ધિ. ૫ ૩૫૫નીતે આપવી પડેલી.

રાજકુમારમાં અને અમીર-કિંગનોમા "ચા" ની એટ માત્રવનનું એક મોડું કામન થઈ પડે. ૪૨૯ દિવના કંપની પોતાના અધ્યક્ષા મારફતે વરઅમરમાં જો-ખયો રતલ ચા ખરીદી ને નાં મરતી પેતાની લાગરજ વધારવા તેની અધિસેા મેગાલતા. "ચા" નો રીતસર વેપાર કરે થયો ત્યારપહેલાં તેનો મીદમા આ રીતે અટકેલ થયો તથા મરો. રાજ-દરખાદે અમેજસરના પ્રસાદે "ચા" નાં મદિયા-રનોયો લક્ષ્યારવા.

" The best of Queens,
and best of herbs we owe.

x x x
To the fair region, where the Sun
doth rise,

Whose rich productions,
we so justly prize. "

આમ " ચા "નો મદિમા જવાત જવાત તે એક અમરવતી વેપારની વસ્તુ થઈ ગઈ. આજાર સુધી પૂર્વના દેશોમાં વેપાર કરતા આવેલી પેદીના ઇસમો ખાનગી દિશાએ ચાની ખરીદી કરતા અને વેપાર કરતા. પણ સન ૧૬૮૭ માં ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીએ ખાનગી વેપાર બંધ કરાવ્યો અને મુરતના તેના એજન્ટને કંપની તરફથી ચાની ખરીદી કરવાની સૂચના આજવામાં આવી તે મુજબ મુગતની સમજાવ પત્રિકા દ્વારા તત્કાલ ચા એ સાધમાં ખરીદી વિશાળત રવાના કરી સન ૧૬૯૦ માં મુગતથી એકતાથીસ દ્વારા ચારસો રતલ ચા વિશાળત ગઈ.

આ વરસમાં ઇંગ્લેન્ડમાં દ્વિતીય જાતી ચીને ઉપર વેપારના સંબંધો મારે વીસ ટકા જકાત નાંખવામાં આવી અને એથી ચા પર પણ જકાતનું ભારણ વધ્યું, પણ પાછળથી એક રતલ પર પાંચ સિલિંગની જકાત દલીલે પડાઈ એક સિલિંગ રાખવામાં આવી.

સન ૧૭૦૧ થી સન ૧૮૦૧ સુધીનાં એકસો વરસના ગાળામાં ઇંગ્લેન્ડમાં ચાનાંતરે કરોડ એ લાખ રતલ "ચા" આગત થઈ.

આ રીતે વિશાળ પહેંચતી ચાનો આવ સારાનરસા માસના પ્રમાણમાં રતલના ૩૫ સિલિંગથી માંડી દસકા માસનો આવ ૧૦ સિલિંગ સુધી ગયેલો.

આમ ચાનો વેપાર જોમ વધતો ગયો તેમ તેના વેપારીઓએ કમાણી માધવા માસમાં દર્જાદેશ પણ કરવા માંડ્યા. આ વેપારો એટલી દરે વધી ગયો કે ડેટલાક વેપારીઓ એક વખત વખરાઈ ગયેલી ચાને લાવી નવેસર કળા કરી વેચવા લાગ્યા, તો ડેટલાક લુદીલુદી જાતનાં ગાંડા પાલાને મુકવી તેના પર ચાનો રંજ ચલાવી કે એવા પાલાઓને ઝોળની રસી ચલાવી અંતર તો મટાઈ ભેળવી કે જુદા સાથે રંગેલા લાકડાનો વહેર ભેળવી આ તરીકે જાળમાં ધપાવવા લાગ્યા ઇંગ્લેન્ડના વેપારીઓની આવી નેક સોદાગરી જોઈને તે અટકાવવા સન ૧૭૩૧ માં એક ખાસ કાયદો સરકારને કરવાની ફરજ પડી. તેમ જતાં ૪ ધંધાગારી દર્જાદેશની અંતો વરસે સુધી ચાસની ગઈ આની રખત કરતાં સન ૧૭૩૬ માં એક બુદ્ધિએ લાકડાના વહેર વચ્ચે પર રંજ દઈ સો એક રતલ ચા તરીકે વેચી તે પછાતાં તેને ૧૭૦૦ પૌંડ નેટલે દંડ ભરવો પડેલો.

આ પછી તો દિન્દિમાં અગ્રિય સચાનો પત્રદેશો જામવા લાગ્યા અને ધીરે ધીરે કરતાં ચાના વાવેતરનો એકદમ ઇંગ્લેન્ડની પ્રજાએ દિન્દિની મળતી પર જમાવ્યો. સન ૧૮૨૪ માં ગીનના બીનું પ્રથમ વાવેતર કરવામાં આવ્યું, અને ત્યાંપછી સન ૧૮૩૬ માં આસામના બીનું વાવેતર કરી આસામ, નીલગિરિ વચ્ચે ગયે તે ગોરા સોદાગરોએ તેના વાવેતર શરૂ કરી રીધાં તેમ જ સિસોન, જવા, આદિ વચ્ચે સ્થળોમાં પણ તેના વાવેતરની શરૂઆત કરી, અને દરે તે દુનિયાબરમાં થઈ તેની વાર્ષિક પેદાશ સમજાવ તેવું કરોડ રતલની આસપાસ થતા સાગી છે. આમ પ્રથમ બીન અને ૧૭૦ દિન્દિને આંતરેથી ગોરા સોદાગરોએ પ્રવેશી આ બીન ઇંગ્લેન્ડ ગળત્રાયે પ્રથમ મદિમા પામી અને આજે તો દુનિયાની ચાની પેદાશનો સમગ્ર અર્ધો દિરો અંગે સોનાના દાયમાં છે.

પાંડિત્યનું પરમ ભૂષણ [જગવે નિબંધ] તાગદુમાર મહાત્મી

‘અસતો માં સદ્ગમય’ અને ‘અસત્યો માંદેશો પ્રભુ પરમ સત્યે તું લઇ જા’-એ સૂત્રો વાંચ્યાં ત્યારથી મારી ખાતરી થઇ ગઇ કે જ્યાં જન્મતું અસત્યોથી હશેત્યાં જન્મ કરેલું છે. તેમ ન હોય તો પછી અસત્યમાંથી સત્યમાં લઇ જવાની કાઠજીરીઓ તરફ જરૂર કરવાની જરૂર શા માટે પડે ?

અને ત્યારથી આપણે નિબંધ કર્યો કે અસત્ય જન્મતમાં જીવવા માટે અસત્યનું આચરણ એ જ મદાન સત્ય છે. એ સત્યથી ચમિત થઇ અસત્ય આચરણ કરી વળા પાછા અસત્યમાંથી સત્યમાં લઇ જવાની તકલીફ પ્રભુને શા માટે આપવી ? આપણે જાણી જોઇને અસત્ય બોલીએ અને બ્યારે વાકીએ ત્યારે પરમેશ્વરનું સરણ શોધીએ એ કથાનો ન્યાય. ‘શુ ઇશ્વર-ને અને ત્યાં હોય ત્યાં-કામ ધંધા વગર બેઠા બેસી રહેલ છે કે આપણા જાવા પોકારો સાંભળી ઝટ દોડી આવી આપણા સામવાળ પાપને એક ક્ષણમાં ધોઇ નાખે અને આપણને અસત્યના અધિકારમાંથી સત્યના પ્રકાશમાં ખેંચી જાય ? આ મહાભારતનો મુખ ન્દોષ કે દ્રોપદી માફ કરે ને તૂટી થી કૃષ્ણ રોડમા આવે. ક્યાં એ પત્નિ પાંચ પતિની લાડીથી સતી સાધીને તો મુજ અને ક્યાં એક એક પતિ કે પત્નીવળા આપણે અસાધુઓનો મુજ ?

પ્રથમ સત્ય અગમ્યિય્યા એ સૂત્ર પહેલવહેલું મેં સાંભળ્યું ત્યારે મને થયું કે આપણે એક મદાન અસત્ય-મદાત જુદાવું જેમાં ચૂકામેયું છે એવું સૂત્ર-સૈકાઓથી મદાન સત્ય તરીકે જાણખાય છે એ નવાઈની વાત છે જે જન્મતને આપણે નરી આપે જોડે જોડીએ, જાણીએ છીએ, અનુભવીએ છીએ, જેમાં આપણા નાજાતાઓ જીવી ગયા અને આપણે પોતે જીવીએ છીએ તેને મિથ્યા કહેનાર શું સત્ય વડે છે ? ખરેખર આ જુદા જન્મતમાં સત્ય વડવાનું દોષ જ ક્યાંથી ? ઉપનિષદમાં ખર જ કહ્યું છે કે —

હિરણ્યમેયન પાવેજ સત્યસ્વાપિહિતે મુક્તમ્ ।

સેના જેવા સંયક્તિ દાંકણથી સત્યનું મુખ દાકાઇ અમેયું છે

જન્મત મિથ્યા છે એ સૂત્રને સાચું માનીએ તો સૂત્રકાર કુ કહું છું તેને જ રોડ આપે છે જન્મત મિથ્યા છે એટલે કે અસત્ય છે. તેથી આ અસત્ય જન્મતમાં સત્યની સેવના કરવી એ એક જાતનો દંભ નથી શું ?

આપણો ધર્મશાસ્ત્રો દેખીતી રીતે ભડે આપણને સત્યનો ઉપદેશ આપતાં દોષ; વસ્તુતઃ તે આપણને અસત્યનો જ ઉપદેશ આપે છે. આ સંસાર અસાર છે-અસત્ય છે, તેને છોડીદો-એમ કહેવું એ અસત્યનો ઉપદેશ નહિ તો બીજું શું છે ? ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો વિષય મદન છે તેથી તમે જો તેનું જરાજર ચિંતન, મનન અને નિદિધ્યાસન કરશો તો મને જે સત્ય લાખ્યું છે તે તમને પણ અવશ્ય લાખશે.

એક જ દાખલો શો અદિસા એ ધર્મ છે. દિસા એ અધર્મ છે. આ એક સર્વસ્વીકૃત સિદ્ધાંત છે. તેમાં જોઇને કંઈ અમદા દસે તો મદાતમા આંધીછના રાજકારણમાં પ્રવેરવા પછી દર થઇ ગઇ દશે

ધર્મયેન કુરુદેવમા પાંડવો અને કોરવોનાં સેન્યો મુક કરવા સામસામા કઠિનજ થઇ બીનાં દત્ત. તે વખતે મને સેનાઓમાં બેસેલા પેલાના સજાઓને જોઇ મુદની ભયાનકતા અને સંદારથીયાની કપનાથી કપિધ્વજ અનુનને કરુણા થઇ આવી તે દીશે થઇ ગયે. તેનાં માત્રો શિથિલ થઇ ગયાં. તેના સરીરમાં કંપારી આવી ગઇ. તેના શાશ્વત આ થઇ ગયા. તેને થયું, “આ દિસા-આ મેશ્વર કલ્પ-શા માટે ?” તેના હૃદયમાં અદિસાનો પ્રકાશ થયો. દિસા અસત્ય છે-

અદિસા સત્ય છે, એ મદાસત્ય તેને સમગ્રપું શ્રીકૃષ્ણચરની ચાણક્યકૃતિએ જોઇ લીધું છે તે જાણુ'ન આ મદાસત્યને પકડી લેશે તો પાંડવો દારી નંશે અને મુદ્દ ગુમાવશે. તેમણે અશ્વ'ને પાનો મદાખે, તત્ત્વજ્ઞાનની મોટી મોટી વાતો કરી અને મુદ્દ કરવા ઉશ્કેર્યો. પોતાનો દેવ સિદ્ધ કરવા સત્ત્વરથી શ્રીકૃષ્ણે “ દિ સા એ ન સત્ય છે. અદિસા અસત્ય છે ” એવું મદાસત્ય પ્રતિભોધું. આ મદાન અસત્યની પ્રશ્નપૂછા કરવા નદસ દગ્ગરો વગોધી આપણે તેમને પૂછ્યે છીએ અને માનવગત ઉપર કરેલા આ પરમ ઉપકાર નદસ બીજા દગ્ગરો વગો મુધી આપણે તેમને અવશ્ય પૂછ્યું.

મગ્ગવાન શ્રીકૃષ્ણે આ સિદ્ધાંત રક્ત અશ્વ'નને ન પ્રતિભોધ્યો છે એમ નથી. પોતાના જીવનમાં ક્યેયેપર્યે તેમણે જાતે આ સિદ્ધાંતનું મરાજર પાલન કરી મતાવ્યું છે. મદિચારીઓની મોટી મરકરી કરી આવે, તેમની ચેરસીઓ ભાંગી આવે, તેમનું માખણ ચોરી ખાઈ અને મા પૂછે ત્યારે કહે “ એ વાત તદ્દન ખોટી છે. ” મા મોં ખોલાવે ત્યારે વિરાટ જગતનાં દશ'ન કરાવે. જણે એમ ન કહેતા દ્રેષ કે “ જુઓ, આખા જગતમાં એમ ન ચાલે છે. હું એકલો અપવાદશ્વ થા માટે રહું. ”

ધર્મરાજ મુષ્ઠિધર જેવા મદાન સત્યવાદી આત્માને પણ તેમણે “ નરો વા કુંજરો વાં ” બોલવા કરજ પાડી તેમના અતિ નિષ્કથક જીવનમાં કાપ બેસાડ્યો.

શ્રીમદ્ રામચંદ્રજી જેવાના જીવનમાંથી પણ ઝીણી છુદ્ધી શોધખોળ કરનારને આ ન વગ્ન મગ્ગ આવશે. તેઓ જાણતા હતા કે સીતાજી નિષ્કથક છે છતાં એક ક્ષિપ્રીના અધેષથી અને ન્યાયી રાજ તરીકે પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરવા ખાતર સીતાજીનો ત્યાગ કરી તેમણે શુ સત્ય આચરેલું હતું છે ? બમે પુરુષવત્ તેમની પૂજા કરે જગતનો ઓવજ તેમને આ કૃત્ય નદસ કરી પણ ધસા આપશે ખરો ?

રાજ દરિશ્વર જેવા સત્યશ્વી મુગ્ધજ્ઞ પાછળ દોડી ખુવાર થઈ જાય તો બમે પરંતુ ફિનિશનો કાઢો, ચાલો, સમજી અને વિચારવત વર્ષ કરી પણ આ રસ્તે નહિ જાય. કૃતિદાસનાં, પાતેપાન ઉવસાલી જુઓ, પૂર્વ અને પશ્ચિમની કે ઉત્તર અને દક્ષિણની તવારીખો નિદાખે. જુદા, પ્રજા અને પ્રથકા સિવાય કંઈ પણ નજરે પડે છે ખરો ?

અસત્ય વડવાની કાવડાથી પણ છૂટ જણાય છે દોળદારી કાવડામાં દરેક જુના માટે સળ કરાવી છે ચોરી, ખાડ, ખૂન, બનાવટ, મારામારી, માળામાળા વગેરે તમામ સિદ્ધાંતો ગુના છે. અસત્ય બોલવા માટે કાચેલા પણ સળ નથી કરેલા.

આમ જે કાચને ધર્મશાસ્ત્ર કે રાજ્ય ગુનો ન જણતાં હોય તેને સમાજ ગુનો ગણે એ બર્તવા એમ ન નથી. સમાજમાં ન્યા જુઓ ત્યાં જુદા ન પ્રચલિત છે વેપારમાં સોદા માલ કહીને દલકો દારી દેવો. મરાજર કહીને ઓઠો માલ આપવો, ખોટું મોઢી વધારે ખાવ લેવો, ન પેાવાતા કરારોમાંથી ફરી જવું, એ તો નિત્યનું છે. ‘ જગન્નાદિ માનવમાં ખોટી ઉમર કહેવી, ખોટી ન્યાતગત ’ કહેવી, પરણેલીને કુવારી અને સખવાને વિધવા કહી કસાવી દેવી વગેરે રાજના બનાવો છે. રાજકારણમાં તો “ જુદા ” નું ન સંસારાત્ય દીવ એ ગ્વાભાવિક ગણાય છે મુત્સદ્દીખીરીનું સોધી મોટું ‘ મદ્યલું સંપાદન ’ જુદા બોલવાની કળા છે.

આ કળા કેટલાકને સદાજ દોષ છે તો કેટલાકને અમંસાધ્ય દોષ છે અસત્ય કે અર્ધ સત્ય બોલવા છતાં તે કળાનું ન જાય એ રીતે બોલવું એમાં ન ખરી ખૂબી છે અર્ધી આગત રાજકારણના નિષ્પ્રાત અમળીઓને, રાજ્યના ધર્મચારીઓને, જાંતિ કે પચના આગ્રવાનોને વરેલી દોષ છે. આસ કરીને વર્તમાનપત્રોના કેટલાક તંત્રીઓએ આ મુગ્ધાં આ દિશામાં ધણી

પ્રતિ કરેલી હોય તેમ જાણે છે. વાયોલેટ રસ ટકાવી રાખતા, એક પક્ષનું વાજિન જની બીજને ઉતારી પાડતા, ડોહાની આગર ઉપર દર્શાવે કરી નાણું કદાવતા વગેરે અનેકાનેક કાણેણી તે નિત્ય નવીન વૃત્ત બિર્જા કરી રહે છે.

જ્યોત્સના સૌથી ધીકતો રાજ્યમાં તે અદ્યતનમાં આગે છે ત્યાં દરેકમાં પરમેશ્વરને દાનર નાણીને જ જુદું બોલવામાં આવે છે એમન ઉપર જુદું બોલવાનું મુંઝરમાં મુંઝર રચન સાક્ષીનું પાંજરું છે. વજીરો તે જાણે આ રાજ્યમાંના દક્ષિણ પ્રવાસી હોય એમ જનતા નિર્વિવાદ રીતે માને છે ન કેમ સાને કે કાલદાને કે દક્ષિણને મયદત્તમાં જાનો હોલિયારી અને પાંચિત્ય અણુવ છે. "જ્યોત્સના"માં કવિવર નાનાસાધની જેની ખરું જ કહે છે કે "બોદાને સાચું કરવું તે પાંચિત્ય પરમ જુલુ" છે, અને પાંચિત્યને તેને સમર્થન આપે છે કે,

સાચું તે સાચું છે જ,
એમાં સિદ્ધ મું છે કયાનું ?
સાચું સિદ્ધ કરવા સાચો નથી,
એમાં તે પુનરુદ્ધિદોષ આવે
જનનના અથ કદાચિ અથ
ત્યારે જ પાંચિત્ય પાંચિત્ય

કાવદાના પાંચિત્ય પશુ આપુ જ સમજાયું.

તમને અસત્ય બોલતાં નહિ આવડ્યું હોય તો તમે કદિ સારા મુસદ્દી થઈ શકશો નહિ, સારા રાજનીતિજ્ઞ, આગ વજીર, સારા મદાત્મા, સારા ઉપદેશક, સારા તત્ત્વ, સારા વક્તા, સારા લેખક કે સારા કવિ પશુ થઈ શકશો નહિ. દૂરમાં તમે કશું જ થઈ શકશો નહિ. અસત્ય વૃદ્ધિ, અને જુઓ કે જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં તમારા પાસા પોતાર પડે છે કે નહિ.

પશુ હા. અસત્ય બોલવામાં-બોલ્યા પછી તેને વળગી રહેવામાં-નિમિત્ત બોલ્યો છે. કાવદાનું એમાં કામ નથી શરીર ઉપર કોરડા વીંઝાય પશુ એકના એ ન સાય તેવા મદાદુરાનું એ કામ છે. શિક્ષકની સોટી કે પોલીસનો હાટર સાચા સ્થિતપ્રજ્ઞને પોતાને માનેથી જુગારી થઈ શકતા નથી. સાચું જ કહ્યું છે કે 'હરિનો મારમ છે યરાનો નહિ કાવરનું કામ જોઈને.' હરિ એટલે મીઠુખ્યુ જેવાનો આ માર્ગ યરાઓ માટે જ છે.

સત્યની પેઠે અસત્ય પશુ સનાતન છે; અને જે સનાતન હોય છે તે સત્ય હોય છે, તેથી તર્કશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે અસત્ય પશુ સત્ય જ હશે. એ સત્ય પશુ સત્ય હોય અને અસત્ય પશુ સત્ય હોય તો પછી મને તેનું આચરણ કરી શકો છો. પછી સત્ય બોલનારને પૂજ્યો શા મરિ અને અસત્ય બોલનારને ધિક્કારવો શા માટે? સત્યની કંઈ કિંમત હોય તો તે અસત્યને લીધે જ છે. અસત્યના અદરજ કયા પછી સત્યની કંઈ કિંમત જ રહેવાની નથી.

આ કુનિયા ઉપર કોઈ મદદીજ્યો છે જે પોતાની છાતી ઉપર હાથ મૂકી એમ કહી શકે કે "મેં કોઈ દિવસ મનથી, વચનથી કે કર્મથી અસત્ય બોલ્યું નથી" ? જો એવો કોઈ ન નીકળે તો કેમકેસીના સિદ્ધાંતપ્રમાણ વધુમતે અસત્યનો જ વિજય થાય છે. આપણામાં કહેવત છે કે 'ઉત્તરે તો સત્યનો જ જય છે.' પશુ ઉત્તર સુધી શું ? કેમકે સિવાય બધા દાવ હારનાર સત્ય વધે કે એક સિવાય બધા દાવ હારનાર અસત્ય વધે ?

અસત્યને ચુસપણું આચરનારા જ ધણી વખતે સત્યનો ઉપદેશ આપતા હોય છે. મોટા ધર્મગુરુઓનું કે રીલીજિયસ કબીરનું આંતરિક જીવન તપાસશો તો ધણી વખતે અસત્ય અને કંઈકો ભરપૂર જણાશે. સત્યથી દૂર છતાં સત્યનો રક્ષા કબીર આ ધર્મગુરુધરો આપણા જંદન-નમનને પાત્ર નથી શું ?

અસત્યની કાપ સાધકતા વિશે જાણે જ કંઈ કહેવાની જરૂર છે. “ સૂર્ય દૂષે નદિ બાહ્ય ધાયો ” એમ અનેક સત્યોમા અસત્યની સિદ્ધિ દૂષી રહી શકતી નથી. સત્યથી તમે શક્તિને યાકો સટકી શકો છો, અસત્યથી નવજીવન પ્રાપ્ત કરી શકો છો. સત્યથી હૃદયનો શુભાવી શકો છો; અસત્યથી લાખો કમાઈ શકો છો. મેઘવદ્ય ઇશને ચીતરવાં પડતાં નથી તેમ અસત્યના સ્વત્વ સિધ્ધાંતને સાબિત કરવા દલીલોની જરૂર નથી. કોઈ જોઈ તમને સાચી રીતે એમ કહે કે “ તમે ૭ મહિનામાં મરી જવાના છો, તમે આખી જિંદગી બીજારી રહેવાના છો, તમારા નસીબમાં ત્રાંકા રહેવાનું જ અગર તમારે છોકરાદેવાનું મુખ નથી ” ત્યારે તમને કેવું થશે ? પરંતુ કોઈ જોઈ તમને ખોટી રીતે એમ કહે કે “ તમે નેવું વર્ષ જીવવાના છો, તમે મોટરમાં ફરવાના છો, તમારા નસીબમાં ત્રણ ત્રણ સૌભાગ્યવતીઓ છે અને પોણામેકડન છોકરાં છે ” ત્યારે તમને કેવું લાગશે ? કહેા, મુખ શામાં છે ? સત્યમા કે અસત્યમાં ?

“ કાનના દુઝગ થયા મૂઢા આખ્યા ? કાંઝર કોનાં ચોરી લાખ્યા ? હો કુદાન ! ક્યાં રખો આખ્યા ? ” એમ સત્યભામા પૂછે અને થીકૂખ્ણ સાચેસાચુ કહી દે કે “ શકિતને ત્યાં આ યોદ્ધાઓ થઈ ગયો ” ત્યારે સત્યભામા ‘શસ્ત્ર’ ન સે તે ‘બીજુ’ શું લાખ ? અને પછી થીકૂખ્ણની બાજીની આખી ગત ખરાબ થાય, અને પ્રેમાન દને સત્યભામાના શસ્ત્રો વિશે નાટક લખવું પડે. તેને જાહે થીકૂખ્ણ સદાશયી એમ કહે કે “ દુઝગ ચોક્કમીબજારમાં વેચી આપ્યાં અને તારે મારે નથી ડીજાઈનનાં કાંઝરની જોડે લઈ આપ્યાં ” ત્યારે સત્યભામાને ફેટો આનંદ થાય ‘તેને લાગે કે “ મારા પતિ ફેટલા ઘરા ને ફેટલા ફેનાળ છે. ” તેથી જ રીતે કોઈ અભિસારિકા તેના પ્રજ્વળીને કહે કે “ હું મારા બીજન પ્રિયતમને મળ્યા આવી ” ત્યારે પેલા પ્રજ્વળીની શી દયા થાય ! તેને જાહે તે એમ કહે કે “ પ્રિયતમ ! દુ તમારે મારે પુષ્પમાળા બનાવવા કમાડીબાજમાં કુશ વીણવા અઈ દતી ” ત્યારે તે પ્રજ્વળીને પોતાની વશાવા પ્રિયસી ઉપર ફેટલું વદાલ બેપડે !

તમે દરેક રીતે ચકાસી શુઓ તમને ખાતરી થશે કે અસત્ય એ જ પરમ સત્ય છે. બદલે મદાત્મા આંધીજી કહે કે “ મારે સત્યને જોએ ત્રરાજ નથી જોઈતું. ” ત્રરાજ એ જ સત્ય કોણ તેા તે જોએ તે જોએ આવે તેમાં ખાટું શું છે ? પણ ત્રરાજ દંછ રો જાઉં છું છે એ’સ બાજોળે, ઊંસ ઊંસોળે અને ઘેર સત્ય અને ત્રરાજનો જા પમાપમ થી !

જે મોકોમા દિ મત નથી, મર્દાનગી નથી, પરિજ્ઞામ સદન કરવાની તાકાત નથી, હૃદિ નથી તે મોકોને સત્ય બોલવા સિવાય બીજો રસ્તો નથી. બાકી દિ મતવાન, મદાદુર, સદનચક્રિવતો, અને અક્ષમ કહી એ રસ્તે જઈ નદિ.

તમાર્ગ જાણોને જા સત્ય જગત્તર સમજવો. તેમને નથી દિષ્ટિ આપો. જનન મુખમાં જનન રીતે સિધ્ધિતાનું મૂખ્યાકન કરી નેમતામાં નતન સરકાર રેડો તે રીતે તમે તમારી અને તમારા દેશની સાચો સેવા કરી શકો.

મને ખાતરી છે કે તમે પોને સત્ય-અને સત્ય સિવાય કંઈ નદિ—જોતવાની પ્રતિજ્ઞા તેા નદિ જ લીધા કોણ બુદ્ધેયુદ્ધે તમે જા સનાતન માર્ગેથી ચલિત થયા હો તેા જા જોખ વાંચો પુન ૬૬ વર્ષ જન્મે પરંતુ મને લાગ છે કે તમે માર કંઈ માનવાના નથી, અને “ તુમ બાતે દે, દમ મુનતે દે ” ની પેઠે એક કાને સાંભળી બીજો કાને કાઢી નાખવાના છે. ખેર, મારી મહેનત ફોગર અઈ તેનો મને દવે રીક નથી મને અપ્રેમસ એટલો જ છે કે જે મારે જવાનું તમને કદ મુ તે મારે હું પોને જ જઈ શકતો નથી. મારી જણ ‘ કયા સાંભળી કૂટવા કાન, તેા જ ન આપું ’ ‘સમજાન, ’ અતી કુમુદ દયા થઈ છે. અપ્રેમસ !

આ બનાવ પચાસેક વર્ષ પગ ચાલ્યા હતા નવસારી ત્યારે માત્ર એક મોટું માસ દવુ-એક નાનો કરમો કહી શકાય. કેટલાય કુટુંબો ખેતી પર નિર્ભર કરતા હતા. ત્યારે જૂનો પશુ ધણીવાર દેખાતાં દવે તો જૂનો પશુ આ વિજ્ઞાનપુમમાં અડસઘ થયા, અને તેમની વાતો પશુ જગત્તે જ સાંભળવામાં આવે છે.

‘મનવા જેવું છે કે જૂનો પશુ મુશ્કેલી જામનામાં સુધરી જતા હોય અને પ્રોફેસર, પરીક્ષક, ડાકતર, વકીલ, અમલદાર કે અન્ય સ્વરૂપે જનતાને પીડા કરતાં હોય. ધણીને તો પડોશી, પતંગર કે નિરાશોશમાં ભૂત વસતા દેખાય છે એ તો સૌનાસૌના અનુભવની વાત છે; અને એ સત્યાસત્યનો અર્થ નિર્ણય ન થઈ શકે.

પાંચ દાયકા પર નવસારીમાં વસન નામે એક ખેડૂત થઈ ગયેલ. તે શિવનો પગમ બક્ત હતો અને ખેતીનાં કામ કરતાં પશુ શિવસ્તોત્રી છંદમારતો કે બજન આવતો. સધ્યા, પૂન, અર્ચન અને વાસ્તદેવાગ્ના વ્રતમાં તે એવો ચુસ્ત રહેતો કે આખું નવસારી તેને ‘વસન ભગત’ નામે જાણખતું.

આ મરમ દેશમાં પશુ ખેડૂતો સૂર્યના તાપથી જમવા રાત્રે ખેતીનાં કામો કરે છે. ધણીવાર સદિવારો કૂંચે લેાય તો દિવસરાત ખેડૂતો વાગરસ્તી તૂમને પાણી પાવ છે. વસન ભગત અને તેના બેટીદારો આમ એક વખતે મંત્રે તેમનાં તૂમને પાણી પાવા ખેતરે ગયા હતા. પાણી પાતાં અર્ધરાત્રિ પસાર થઈ ત્યારે સફેદ ચાંદની દઢાપેમાં ત્રણ જૂનો ત્યાં અચાનક દેખાયા. અમેવાન જેવા જણાતા જૂનો વસનને કહ્યું “ભગત, અમે તારી ભક્તિથી ખુશ થયા છીએ. મારે તમે ત્રણે જણ સ્થળનો જુઓ, જરા ચુ કે ચાં ન કરો, અને રોટલાવાલ સાચા હો તો અમને બાપો.”

ભગત અને તેના સાથીદારો નો ધૂંધ ઝીલ્યા હતા. યુ મોભે? મૂપમૂપ ખાવાનું આપી ત્રણે જણ પવારીમાં સ્થળ મથા. પશુ જૂતની દાગળીમાં ઊંચ કેમ આવે? પવારીમાંથી ડોકિયાં કરી ખેડૂતો વારવાર જૂતને જોતા. જૂતો તો રોટલાવાલ સાર કરી કામે વળગ્યાં એક હોય હાથે, બીજું મળદ દાંડે અને ત્રીજું પાણી વાળે. આમ સવારે ચાર વાગ્યા ત્યાં સુધી જૂતો કામે વળગી રહ્યા. તેમણે ખેડૂતો કહ્યો વધારે માર કામ જુડું” મળસકુ થતાં જ જૂતોએ ભગતને જૂમ મારી મોસાઓ અને કહ્યું, “ભગત, સાચું અમારે મારે રોટલાવાલ સાચી છે અને ત્રણે પાતાં આવીશ અને તમારે કામ કરીશ. પશુ અમરદાર, અમારી વાત કોઈને કહેતો નહિ.” પછી ત્રણે જૂતો ત્વરિત ગતિથી ત્યાંથી ચાલી ગયા.

વસન ભગતે પડે આવી તેના કાકાને જૂતની વાત કહી. કાકાએ ભગતને કહ્યું કે “દવે આ વાત કોઈને કહીશ નહિ અને જૂતો મારે વધારે સાર ખાવાનું લઈ જાશે. વસન તારી ભક્તિ રજી નુ, અધ્યા, ખરો ભગત.”

ભગત અને તેના સાથી કોસ દાગતા હતા ત્યાં ત્રીજી ત્રેર પશુ જૂતો આવ્યા અને રોટલાવાલ આપ ખેતીના કામે વળગ્યા. ભગત અને તેના સાથીદારો સ્થળ મથા. પવારીમાં સાત દિવસ પાણી પાવાનું દવું ત્યાં સુધી નિયમિતપણે આ કામ ચાલુ રહ્યો. ખેડૂતો ખાવાનું લાવે, અને

જૂતો તે જાણે કામ કરે. પછી જાણવામાં કામ પૂરું થયું, અને ખેડૂતો એતરે રાત્રે ન ગયા. અને જૂતો પણ ન દેખાયાં.

પંદરેક દિવસ પછી પાક સર્ણી વસન ભગત અને બીજા ખેડૂતો તે વેચવા સુરત ગયા. સુરત નવસારીથી પૂર્વેથી આધસ દૂર છે. તાપથી જ્યારે ખેડૂતો રાત્રે જ ગાલી નીચી સુરત જતા. માત્ર વેચી તેઓ રાતમાં જ પડે પાછા વળતા. ભગત અને તેના જોડીદારોએ સુરત કચ્છીમાં તેમનું અનાજ વેચ્યું, અને પૈસા પણ તેમને ઠીક મળ્યા. યદેશમાં જામતેમ દરી, ખાવાનું ખાધ, રાત્રે તેઓ નવસારી આવવા પાછા નીકળ્યા. રાત્રે બેઝેક વાગે તેઓ અર્ધે રસ્તે આવ્યા. હી ત્યારે તેમને લૂટારોએ અટકાવ્યાં.

તેણે જ ખેડૂતો અને પાંચઠ ચોરો; સામનો થયો તો એમ ન હતું. ખેડૂતોએ માથું ઊપાડ્યું નાથું ચોરાને આપી દીધું. ચોરાએ ભગત વજેરનાં બાનનેસ તપાસી, જે કંઈ હતું તે લઈ લીધું. એમ તપાસ ચલાવતાં એક ચોરે વસન ભગતના હાથમાં કડું પહેરેલું જોયું. ચોરે તે કડું કાઢવા પ્રયત્ન કરી, પણ તે એવું સજ્જ મેકુ હતું કે તેને કંઈ નીકળી ન શકે. બીજા ચોરે આ જોઈ તરત કહ્યું, "મૂરખ, વખત ન ગુમાવ. મારે ધારિયું, અને હાથ કાપી નાખ."

પહેલો ચોર આથી ચિડાયો, અને તેણે જવાબ આપ્યો, "કાણ, મૂરખ કે દુ કે દુ કે જા માથુસ કાણ છે તેની તને ખબર છે ?"

"કાણ ?"

"જેના આપણે રોડસાવાસ ખાધેલા તે વસન ભગત."

"ઓતારી, રહેવા દે, રહેવા દે," કહી લૂટનો મામ લઈ ચોરો પલાવન થયા.

ત્યારે જ ભગતને ખબર પડી કે જૂતો કાણ હતો. ખેડૂતો મામ વેચવા ક્યારે જવાના છે તે તેમની વાતચીતમાંથી જાણી જવા લૂટારોએ જૂત કોવાનો ડોઝ કરી પાછી પાવા આપતા. ત્યારપછી વસન ભગત એવો ત્યાં સુધી મળકમાં હસતો, "હું મૂએલા જૂતલી કરી ડું નહિ, પણ આ જીવતાગમતા જૂતોથી બરેર અમરાણી !" અને કાણ કહે કે વસન ભગત ચોરો હતો ? હું તો તેના જા કસન સાથે તદન સમત છું.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હોલસેસ એન્ડ રીટર્નલ કેમીસ્ટસ

માહકેનો સતોષ એન્ડ અમરાણી મુદ્રા લેખ

રાવપુરા—લુહોદરા.

આંકરમેળન એ ધરાવ દેશમાં વાલ્મ્ય ખૂણમાં આવેલા પ્રાંત છે. યવા મદાયુદ્ધ દરમિયાન એ પ્રદેશનો રક્ષિતન લશ્કરે કબજો લીધો હતો, અને પછી પુરાણગત રક્ષિતનોએ થોડા સમય પર એ પ્રાંત ખાલી કરી.

એ પ્રાંતની વીસ લાખની વસતી છે. પાટનગર રેખીતમાં બે લાખ માણસો છે. સહેર મેનું, પુરાણ, મંદુ છે. સ્થૂંચાર સિનેમાજી છે. બેએક કારખાનાં છે.

પ્રાંતના લોકોનો મોટો ભાગ ખેતી પર નિર્વાહ કરે છે, અને નાનાં નાનાં ગામડાંમાં રહે છે. કમીનદારોનો ખેતરો ત્રણે રાખી લોકો ખેતી કરે છે. તેઓ જમીનદારના યુવાન તો નથી જ, પણ ભોંરે ત્રણે આંખી મરીબે જ રહ્યા છે. વ્યવસ્થા દેશની મોંઘે ખેતીવાડી દળ મૂંડી દળ જેવાં લાખનોથી જ કરવામાં આવે છે. લોકોનો મોટો ભાગ નિરક્ષર છે, અને ગાળમેરણપ્રમાણ પછી થેણે મોટું છે. હજારો જે કામકામમાં લોકોની આંખે પરિસ્થિતિ વધારે જમડી છે. ખેડૂતો ક્ષિતિ ન આપે તો સિપાઈઓની મદદથી તે વસતે કરવામાં આવે છે, અને સિપાઈઓને તામિનાં જ પગાર મળે છે. શાદ રજા તો સિપાઈઓને પગાર આપતો નહિ અને છૂટથી કહેતો, "તેઓ ખેતી પર નબરો." છતાં ઇ. સ. ૧૯૪૧ સુધી લોકોમાં કૌશી અંતરોપદેખાતો ન હતો.

મદાયુદ્ધ જયુ. પહેલાં તો વસ્તુઓના ભાવમાં ઉછાળો આવ્યો. તે સિવાય બીજી કંઈ જુલુદે ન દેખાય. યુવાનોને લેશકરી તાલીમ આપવાની યોજનાઓ હાથે પહેલામાં આવી. રક્ષિતનોએ થોડા મોજ દેખ્યા, અને શાદનું લશ્કર ખેડાનવેશન થઈ ગયું. લોકોમાં કેટલાંક અનુભૂતિ દતો, અને તેમણે સેનિટાની મંદુકો હાથ કરી. તેઓ જમીનદારો સમક્ષી વિચાર કરતા થયા. સાદને પદ્ધતિ કરવામાં આવ્યો. રક્ષિતનોની ડાવણીઓ નજીકમાં જ દતી લુટકાટ છૂંદે પ્રવર્તે; પણ રક્ષિતન લશ્કર તદ્દન સખ્યતાથી વર્તતું, અને તેમના તરફથી કોઈ જણ અનાચાર ન થતા.

યુદ્ધ મોંઘે રહેતાં આવે પણ વધી ગયા, અને લોકોએ મોંઘવારીપીડા અનુભવી. રેલવે-વેવેદારોનો મિતરાળોએ કબજો લીધો. આ અરસામાં રક્ષિતને લોકોમાં સામ્યવાદનો પ્રચાર શરૂ કર્યો. પ્રાંતમાંથી દેશના બીજા ભાગમાં જવાનાં વાંચ પર રક્ષિતનોએ સખત અંકુશ મૂક્યો. અને રક્ષિતમાં જવા છૂટ રાખી. લોકો રક્ષિત પ્રદેશમાં જઈ સારાં સિનેમા, સુદર ચિત્રો વગેરે જોઈ મુગ્ધ થયા.

આ સમયે સાંઢે રાખી દિવિસ 'ટયુડેડ મંડળ' ચાલુ સંજ્ઞવન થયું, અને પ્રાંતનો હાલનો ધંડો પ્રધાન ૧૯૨૦ થી જોલમાં હતા તેને રક્ષિતનોએ ૧૯૪૧ માં ચુકા કર્યો. રક્ષિતની કપાટી મદદે વેંમર તેણે પક્ષ લીધો કર્યો.

પણ વખત જતાં રક્ષિતનોએ છડેએક પ્રવૃત્તિ કપાટી. રક્ષિતન લશ્કરી માણસો લોંચીમાં પ્રાંતમાં જઈ ગામડાઓને ઉપદેશ આપે, "કર મરો નહિ." ડાકાઓ વિરુદ્ધ હતા, પણ દેવમાં દુનિયા ખેડૂતોને આ વાત ડુલિદર લાગી. રેખીત પાટનગરમાં મજૂરોને થોડા કલાક કામ કરવા મારે સલાહ આપવામાં આવી. જાદર પીરો પરી વડો પ્રધાન દળ દેખાતી રીતે રક્ષિતને જોડે કંઈક શેખતો નહિ. શાદના સિપાઈઓએ ડેર વતોળાની ખરીબોડી દર્શાવતો પ્રમદ કરવામાં આવી. મેંટણીમાં ટયુડેડ પક્ષના ૬૫ ટકા ઉમેદવારો કેપેદમંદ નીવડ્યા.

રેલીઝમાં ચળવળે જોર પકડ્યું. જમીનદારો અને અમલદારોને, દૂર કરવાના પોષારો છુટ્યા અને તેમનાં નામની યાદીઓ પત્રમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ. પોલીસના વડા અલી વલીદત્ત ખૂન કરવામાં આવ્યું. પીરોવરી અને બીજા નેતાઓએ આવા ગુના માટે પિઠ્ઠાઈ પ્રદર્શિત કર્યો; પણ ગુનાની તપાસમાં અડચણો ઊભી કરવામાં આવી.

ગામઠાંઓમાં જઈ ફેટલાઈ જમીનદારોના ખૂન કરવામાં આવ્યાં, અને પોલીસ જ્યારે તપાસ માટે જતી ત્યારે રશિયન સૈનિકો તેને ત્યાંથી ચાલી જવા કહેતા.

દુધડેદપ્પે રાજનમરનો કબજો લીધો, અને પક્ષના નેતાને સરકારી મકાનો શાંતિથી સોંપી છતાં સરકારના અમલદારો ચાલી ગયા.

નવી સરકારે કામદા અને વ્યવસ્થા માટે મહેનત કરવાના પ્રયત્નો જતાવ્યા છે : વડા પ્રધાન પીરોવરીએ અમેરિકન એલમીને પણ મોસાવ્યો છે અને તેને કડક શિક્ષણ નિરીક્ષણ કરવા કહ્યું છે.

નવી સરકાર પણ કદો માને છે, અને કહે છે કે ખેડોતોને એ અમલ નથી કારીગરો માટે કામ કરવાના કસોઠો પડયા, પણ બીજી અડચણો ઊભી થઈ. છરાનની સરકારની મુદીતર પુનર્વ્યવસ્થાની યોજનાઓ પ્રગટ થાય છે બાળની પરિસ્થિતિ વિશે મોઢસ કંઈ કહી શકાય એવી માહિતી મળતી નથી. ફેટલાઈ કહે છે કે આગરબેજનનુ વલણ રશિયા તરફ છે, પણ બીજાઓના મત અનુસાર એ બોડું છે ખરું શું, બોડું શું, તે વખત કહેશે.

સાચા ત્યા કલચર મોતી ત્યા ઝવેરાતના
ફેન્સી દાગીના ત્યા ઈમીટેશન ખંખાતી
ત્યા રંગુની ઘંઠાઈ નંગો. ખરીદવા
માટેનું બરોસાપાત્ર એકજ સ્થળ:-

નુરમહમદ હાજી આહમદ

મોતીવાલા.

કે. માંડવી રોડ—વડોદરા.

આંતરરાષ્ટ્રીય બાંજગડ

(૧) સુલેહ પરિપદ

વા. પ. ઠાકરજી

આખી દુનિયામાં શાંતિ સ્થાપવા માટે મોટાં ગઢૂના પરદેશ મંત્રીઓએ તથા મહિનામાં પારિસમાં લાંબા વખત સુધી સભાઓ ભરીને દુરમન રાષ્ટ્રો સાથે કરવાની સુલેહના મુસદ્દા બહી કાઢવા દેતા. એ દુરમન રાષ્ટ્રો પૈકીનાં જર્મની અને ઑસ્ટ્રિયાને દહી સુધી એ બાબતમાં બાતલ રાખવામાં આવ્યાં છે. રમાનિયા, બલ્ગેરિયા, દ મરી અને ઇટાલી, એ ચાર જ રાષ્ટ્રો સાથે કરવાની સુલેહના મુસદ્દા રોજાર કરવામાં આવ્યા છે અને તે સુલેહ પરિપદ સમક્ષ રજૂ કરવાનું કારવવામાં આવ્યું છે. રમાનિયા, બલ્ગેરિયા અને દ મરી, એ દુરમન રાષ્ટ્રો નાજકન પ્રદેશમાં આવેલાં મદત્તનાં રાષ્ટ્રો છે. એ દેશની સાથે છેલ્લી લડાઈ પહેલાં થિટનને, અમેરિકાને અને ફ્રાંસને દિતસંગ થઈને ઉલોમખમાં એ ત્રણે મોટા રાષ્ટ્રોની મોટી મુદી રાકવામાં આવેલી હતી. ડેન્યુબ નદીને ઉપયોગ બાપારી માલની અવરજવરના કામે યુક્તળ પ્રમાણમાં થતો હતો, અને એની અવરજવરને લગતી ખજીજરી સમવડો છગ્યાં, અમેરિકા વગેરે દેશો બોજવતા હતા લગલ પછી પણ પહેલાંની માલ જ આવો અવરજવર કરવાનું પોતાને માટે બની શકે, એવું છગ્યાં, અમેરિકા વગેરે મુદીદાર રાષ્ટ્રો ઇચ્છે એ સ્વાભાવિક છે. તેમ છતાં પણ પહેલાં રોકેલી મુદી બલ્ગ વેમજ ડેન્યુબ નદીને લગતી બાપારી સમવડો સખી અધિકાર ત્યાંની આંતર-રાષ્ટ્રીય સમ્મતિ હોવા જોઈએ, એવું રશિયાનું કહેવું છે એ પ્રદેશની સ્વતંત્રતાની નજરે બીજાં રાષ્ટ્રોને તેમાં કબજાગીરી કરવાનો અધિકાર હોવો ન જોઈએ, એમ રશિયાને માને છે, તે જ પ્રમાણે એ પ્રદેશમાંનાં રાષ્ટ્રો રશિયાની સરદાર બામળ આવી નેહતાં હોય ખુદ રશિયાના સરદારખીની નજરે રશિયાને ત્યાંની સ સ્થળાં પ્રતિનિધિત્વ મળવું જોઈએ, એમ રશિયા માને છે. બીજાં મોટાં રાષ્ટ્રો એ વાતનો વિરોધ કરે છે જર્મનીની બાજતમાં પણ એ મોટાં ગઢૂના દહી સુધી એકમન થઈ શકતા નથી. 'પોલ્સકામ કસર' પ્રમાણે, જર્મની આર્થિક અને ગત્કીય નજરે અખડ રાષ્ટ્ર હોવું જોઈએ એમ કહેલું છે પરંતુ રશિયાએ કબજે કરેલા ત્યાંના પ્રદેશ સખી અને બીજા રાષ્ટ્રોએ કબજે કરેલા ત્યાંના પ્રદેશ સખી પ્રચલિત ધોરણે વચ્ચે બહુ મોટો તફાવત નજરે પડે છે ત્યાંના જમીનદારોની માલગીરી જમીન તમામ ખેડૂતો વચ્ચે વહેતી આવવામાં આવી છે મોટાંમોટાં કારખાનાં સગકાગી માલકીની જનાવી રહીને તેમાંના ઉત્પાદનને મોટા પ્રમાણમાં વધારવામાં આવે છે. ત્યાં ખોરાકની વહેંચણી અવરજવર આલું છે એકદરે આર્થિક નજરે એ પ્રદેશ લગલ દરમિયાન થયેલા નુકકાનમાંથી તરી જઈને ત્રણટાજલ સુધરતો ગય છે. નાઝીઓને સરકારમાંથી દૂર કરીને 'રાજવનિષ' અને 'ઓસિયલ ડેમોક્રેટસ' વચ્ચે ઐક્ય સ્થાપવામાં આવ્યું છે. પશ્ચીમી રાજકીય સત્તા એ જને સમુકત પક્ષોના હાથમાં છે એથી ઉલટુ અમેરિકા, છગ્યાં વગેરે દેશોએ સર કરેલા પ્રદેશમાં દહી પણ સગકારી નોકરીમાંની મુખ્ય મુખ્ય જમાઓ ઉપર પહેલાંના નાઝી અમલદારો આલું છે પ્રાગતિક પક્ષોનું ઐક્ય સાધવાની તલજીજ ખુદ જર્મન લેખા કરે છે ત્યારે અમેરિકા અને છગ્યાં એ કામમાં કબજ કરે છે, કારખાનાનું ઉત્પાદન દહી પણ વધવું નથી, ખોરાકની અછતને લીધે એ જને રાષ્ટ્રોને જર્મન લેખાને ઇવના રાખવા સાદ જવારથી ખોરાક મેળવી આવવો પડે છે. લડાઈમાં માટે ઉપયોગી

નીવડતા કારણનાં બંધ કરવામાં આવ્યાં નથી. જલદી પશ્ચિમ જર્મનીમાં એ જાને રાષ્ટ્રીય રક્ષિયા સાથેની કવિષ્વની સંબંધિત લગતી તૈયારી જોસભર કરી રહ્યા છે, એમ સંભળાય છે. આવા સંજોગમાં 'લડાઈ' પહેલાંની પરિસ્થિતિ મધ્ય યુરોપમાં ફરીથી ઊભી થાય છે કે નહીં ? એવી સાધારણીક યુરોપની જનતાને ધ્યાને, એમાં કંઈ નવાઈ નથી. જર્મની દેશ હાલો તે પછી રક્ષિયા અને અન્ય મુશ્કેલી રાષ્ટ્રીય વચ્ચેની લડાઈ હજી થવાની બાકી છે, અને તેને અનુસરીને રાજકીય ઘાવપેચ ચાલી રહ્યા છે એમ ધ્યાને છે. આવા સંજોગમાં, મોટાં રાષ્ટ્રો વચ્ચે સર્વસામાન્ય સમજૂતી થાય, એ ખૂબ જ અઘરું લાગે છે. યુદ્ધની સુમેઢ પરિવર્ત પૂરી થઈ ત્યારપછી પરદેશ મંત્રીઓની બેઠક કરી એક વાર બઠવાની છે. એ વખતે શું થાય છે, એ જોવાનું છે.

સુમેઢ પરિવર્તમાં અમેરિકાને તેમજ ઇંગ્લેન્ડને કુદમી જવામની છે તેથી ઠાઠ પછી બાબતમાં રક્ષિયા જે સૂચના કરે છે તેના વિરોધ કરવામાં આવે છે અને તેને ઊઠાવી પણ મૂકવામાં આવે છે. આથી ઠાઠ પછી નિર્ણય કરવાની વેળાએ બેતૂતીયાં જોડવા જરૂરમત ન પડે ત્યાંસુધી તે કરવા ન જોઈએ, એવી સૂચના રક્ષિયાએ કરી હતી. એ સૂચના પસંદગી ન પામી તેથી જે સૂચના બેતૂતીયાં મતથી સંમતિ પામી દેાય તે તેમ જ સાદી જરૂરમતથી સંમતિ પામી દેાય તે સૂચના પરદેશ મંત્રીઓની પરિવર્ત તરફ રવાના કરવી, એમ આખરે ઠંડું છે. સુમેઢ પરિવર્ત સમક્ષ મુખ્ય મુદ્દાઓ તેા હજી રજૂ થવાના બાકી જ છે.

એક્ટ્રિયેટિક સમુદાય ઉપર પૂર્વદિશાએ ટ્રીએસ્ટ જાદુ છે તેના સંબંધમાં પરદેશ મંત્રીઓ વચ્ચે ખૂબ જ ગરમાગરમ ચર્ચા ચાલી હતી. એ જરૂરમાંની ધણીજરો પ્રજા યુરોપને જાતિની છે તેથી એ જાદુ યુરોપને વિવાદના તાબામાં રહેવું જોઈએ, એવું રક્ષિયાનું કહેવું હતું. પરંતુ રક્ષિયાની માફક યુરોપને વિવાદમાં 'સોશિયેલિઝમ' અપાઈ રહ્યું છે તેથી અને ઈજિપ્ત સાથે એ દેશનો દૃઢ મિત્રતા સંબંધિત છે તેથી આટલા પાસે આવી રહેલા 'સોશિયેલિઝમ' ને પશ્ચિમ તરફના બીજા દેશોમાં પતપેસારો કરવાનું ફાવી થકશે, અને લડાઈ દરમિયાન એ જાદુનો ઉપયોગ રક્ષિયા કરી થકશે, એ બીજાની રક્ષિયાની ઉક્ત સૂચના ફાવી દેવામાં આવી રક્ષિયા, અમેરિકા, ઈંગ્લેન્ડ, યુરોપને વિવાદ અને ઇટાલી એ પાંચ રાષ્ટ્રોના અમલ નીચે આંતરરાષ્ટ્રીય જાદુ તરીકે એ જાદુ દસ વર્ષ સુધી રહે, એમ આખરે ઠંડું હવે પછી એ પ્રશ્નની ચર્ચા ફરીથી થવાની છે, સુમેઢ પરિવર્ત સમક્ષ એ પ્રશ્ન હજી આવવાનો બાકી છે.

(૨) પેસેસ્ટાઈન

પેસેસ્ટાઈનનો પ્રદેશ સુએઝની નહેરને સાગીને આવેલો છે તે ૧૪૦ માઇલ લાંબો તે ૮૦ માઇલ પહોળો છે. આ પ્રદેશ નાનો છે તેા પણ આંતરરાષ્ટ્રીય નગરો જાદુ જ મહત્વનો છે. એલાની પહેલાંના મુક દરમિયાન બ્રિટને એ પ્રદેશ ઉપર પોતાની સત્તા જમાવી અને મુક પછી તે બ્રિટનના 'મૅડ્રેસ્ટ' નીચે સોંપાયેલ. એ પ્રદેશમાં એ મુક પહેલાં આરમ્ભ સોંપા વસતા હતા. પરંતુ એક જ જાતની પ્રજાવાળા એ પ્રદેશ ઉપર પોતાનો અમલ ચામુ રાખવાનું બ્રિટનને અપડું થઈ પડ્યું તેથી બ્રિટિશ સોંપાએ ત્યાં યાદુની સોંપાની બસતી કરવાની જાદુ કરી સેફ્ટો વર્ગો પૂર્વે યાદુની સોંપાને ત્યાંથી દાંડી કાઢવામાં આવ્યા હતા. એ સોંપાનું 'જેસસેમ' નામનું ધર્મસ્થાન પેસેસ્ટાઈનમાં આવેલું છે. આખી દુનિયામાં વસી રહેલા યાદુની સોંપાની પોતાની ઠાઠ

રાષ્ટ્રભૂમિ છે જ નહિ, અને તમામ દેશોમાં તેમની વિરુદ્ધમાં યુદ્ધો જોડેલા છે. આવી પરિસ્થિતિમાં પેમેસ્ટાઇનને તેમની પોતાની રાષ્ટ્રભૂમિ જનાવવી, એવો ઉપરઉપરનો દેખાત કરવામાં આવ્યો. પેમેસ્ટાઇન દેશ મધ્યપૂર્વના પ્રદેશમાં તેમની નજરે મહત્વનો છે. એ તેમના નજ પેમેસ્ટાઇનના બંદરમાં સ્થાપવામાં આવેલા છે. તે જ પ્રમાણે મધ્યપૂર્વ પ્રદેશ જળમાર્ગની તેમ જ આકાશમાર્ગની નજરે મહત્વનો છે. આથી જ એ પ્રદેશ ઉપર ચિટનની હકૂમત રહેતી જોઈએ, એવું ચિટનમાના સચારદ પક્ષને લાગે. તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. પરંતુ એવી હકૂમત ચાલી શકે તેટલા માટે આરબ સોફોની મદદ મેળવવી જોઈએ તેથી આગળ તેમ જ વાહુદી સોફો વચ્ચે અણગનાવ કરવાની વ્યવસ્થા ચિટને કરી છે. વાહુદી સોફો વધારે બળવાન બની ન બેસે તેટલા માટે હવેથી પેમેસ્ટાઇનમાં વાહુદી સોફોને મોઝલવામાં નહિ આવે, એમ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ હમણાં હમણાં એ પ્રદેશ સાથેના અમેરિકાનો દ્વિતસન્ધ વધતો ચાલ્યો છે. અમેરિકામાં પૈસાદાર વાહુદી વેપારીઓ અને કારખાનદારો છે. તેઓ પેમેસ્ટાઇનને પોતાની રાષ્ટ્રભૂમિ જનાવવા ઇચ્છે છે. આથી તેમણે એ પ્રદેશમાં ફાખલ મૂકી પોતાની સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર અને નિશ્ચયિત્વાસન સ્થાપેલું છે. બ્રિટિશ સોફોએ વાહુદીઓની વસતિના વધારા ઉપર પ્રતિજ્ઞ મૂકી છે તે તેમને કબૂલ નથી તેથી બ્રિટિશ સરકારી તોફાનોના પહેરને ચીરીને પણ સેફો વાહુદીઓ પેમેસ્ટાઇનમાં ફાખ ન ધેંઈ રહ્યા છે. ચોમ વખત ઉપર જ બ્રિટિશ સરકારી સદર સ્થળ ઉપર અત્યાચાર ગુનારવામાં આવ્યો હતો તેના મૂળમાં પેમેસ્ટાઇનને પોતાની રાષ્ટ્રભૂમિ કરવા માગતા વાહુદીઓ જ છે. હાલ તો આ પ્રજા અમેરિકા અને ચિટન વચ્ચેના ટટાનો વિષય થઈ પડે છે. વાહુદીઓ માટે, આરબો માટે અને ઇતર ખુલ્લમાનો માટે પેમેસ્ટાઇનના ત્રણ વિભાગ પાડવા અને સરકાર તથા પ દેશ સાથેના ધોમ્મ પૂરતી એક 'ફેકરસ' સરકાર નીમતી, એવું બ્રિટિશ સોફો કહેવું છે. અમેરિકા એનો વિરોધ કરે છે. મુસીબ રાષ્ટ્રો વચ્ચેના આ અંતર વિરોધ સીરિશ, ટાન્સનીડેનિશ, ધરાક, સાઉદી અરબસ્તાન વગેરે પ્રદેશોમાં નજરે પડે છે. એ વિરોધની જાળમાં ફાંસ, ચિટન અને અમેરિકા વચ્ચે અણગનાવ છે. તેમ છતાં પણ સોવિયેટ રશિયા વિરુદ્ધ સરકારની અને આકમણનો નજરે એ ત્રણે રાષ્ટ્રોને એ પ્રદેશ મહત્વનો છે. એ ત્રણે વિરોધ પાત્તે શ્રી નિર્ભય થાય છે, એ જોવાનું છે.

(૩) ઇરાન :

ઇરાનના અખાતમાં બ્રિટિશ સોફોની યુદ્ધનૈમિકો અને આપણા દેશની ફોજો હાલમાં જ ગવાના થઈ છે, એવા અપર વત માનવોમાં પ્રસિધ્ધ થયા છે. આ અઘોરજાના પ્રશ્નના નિરાકરણ થઈ, ને ઇરાનમાંનું રાજકારણ સોફોકાલીના માર્ગે ગણાતાં પક્ષ પક્ષ કરી રહ્યું, એટલે ફક્ત ઇરાનમાંના બ્રિટિશ સોફોના દિનચંદ્ર સાથે તેનો સંબંધ છે. સંબંધ છે. સંબંધ છે. સંબંધ છે. ઇરાનના ફક્ત આમમાંના તેમના કુલાઓ બ્રિટિશ માલકીના છે. ત્યાં છેક હમણાં સુધી મજરોનું સમજન ન હતું. બ્રિટિશ સોફોએ એવા સમજનને ઉત્તેજન ન આપ્યું એટલું જ નહિ પણ તેની બી સુધા ન વધાર તેની ખામ કાળજી તેમણે રાખી. તેમ છતાં પણ ઇરાનમાં 'ટુકેડ' નામનો સોફોકાલી પણ સતત જોરદાર જનતા જાય છે. ઇરાનમાંના પ્રતિભામી પક્ષના સોફો એ વિરુદ્ધ છે. બ્રિટિશ સોફોએ એ સોફોનો ઉપયોગ પોતાના કામે કર્યો છે, અને હજી પણ તેઓ એમની મદદથી ઇરાનમાંના પોતાના દ્વિતસન્ધનું રક્ષણ કરી રહ્યા છે. પરંતુ બીજા જરૂર

દેશમાં અન્યુ છે તેમ ત્યાં પણ તેણના દ્વારોએને સમગ્ર કામ કરના મધુરોએ હાથમાં પેતાનું સજનન કર્યું છે. પોતાની તમામ યગ્યોને ઘણી પહેલાંયાથા જદસ ત્યાંના સોહાએ થોડા વખત ઉપર જ વારે પડેપડે જ જમાવ્યો એ જગમાં 'ટયુડેડ' પણ અને ઈતર પણ વચ્ચે મારામારી થત ને પણ સોહા માર્યા મથા. 'આ બનાવની પાછળ બ્રિટિશ સોહાનો હાથ છે,' એવો વહેમ પડતા માટે પુષ્કળ અવકાશ રહે છે. બ્રિટિશ મુદ્દ-નોકાએ અને દિદી ફોળે ઇંગ્લંડના અખાતમાં જે લીધયાથ કરી ગઈ છે તેનાથી જ્ઞાતી થાઓને ટોકા મળે છે. બ્રિટિશ સોહાની આ પ્રવૃત્તિ માટે ઇંગ્લંડની સરકારે ચોખ્ખેચોખ્ખુ સુધ્ધાતી દીધું છે કે 'ઇંગ્લંડના આંતરિક કારભારમાં હાથ ધારવાને બિટનને કંઈ જ કારણ નથી, ઇંગ્લંડની સરકાર આંતરિક બહોળસ્ત રાખવાને 'પૂર્ણ' સમર્થ છે.' બ્રિટિશની સમર્થની નજરે દક્ષિણ ઇંગ્લંડમાંના તેણના દ્વારોએ બહુ જ મહત્વના છે તેથી, બ્રિટિશ સોહા આ જાખવમા આતરગામ્પીય નીતિ-નિવમને માન્ય રાખશે, એમ માનવાને કંઈ કારણ નથી.

(૪) હિંદી ચીન :

દિદી ચીનમાં થોડા વખત ઉપર જ જમ પડેથી લઘાઇ પાડી સર થઇ હોય, એમ લાગે છે. યદ્યપિ પહેલાં એ પ્રદેશ દેવ માસ-ત્યાંનાં બાજુ દેવો જગ્યાં સાથેની લઘાઇમાં એ પ્રદેશ જગ્યાના કબજામાં મથો, પણ થોડાજ વખતમા ત્યાંના સોહાએ સ્વતંત્રતાનો ચોક્કસ કરાવે પોતાનું સ્વરાજ્ય મેળવ્યું. પરંતુ મિત્રરાજ્યોની છત થઇ તે વખતે તેમની ફોળે જગ્યાનીઓને લાંબી કાદવા માટે દિદી ચીનમાં ફેરવીને ત્યાં જ પોતાનો અફો જમાવવા લાગી. દેવ સોહાએ એ તકનો લાભ ધરને ત્યાં પોતાનું વર્ગ-પાણુ રચાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો એ ધમધમકીમાં ફોસની ફોળે અને દિદી ચીનમાંની માફક ફોળે રચે જમાઇ સાર થઈ ને પુષ્કળ સોહાના જન નથા એ ઇમિગ્રાન્ટ કાસમાં 'કોમ્યુનિસ્ટ' અને 'સોશિયલિસ્ટ' પણ સત્તાકદ થતાં દિદી ચીન જદસ પ્રમતિનું ધોગણુ સ્વીકારામાં આવ્યું. તમ જ્યાં પણ એ પ્રદેશના દક્ષિણ દિશાના બાજમાં દેવ સોહા ધૂની મથા, અને દિદી ચીનની નાણેય સરમગને વાટાપાટ માટે તેમણે પેરિસમાં જોડાતી. પરંતુ થોડા જ દિવસમાં મામમાં નવેસર ચૂટપૂ થઇ, અને તેમાં પતિગ્રામી પણ મતારદ થઈ તે જ પડીએ ચૂનું પ્રમતિનું ધોગણુ જાતી નાખતામા આવ્યું, અને દિદી ચીન પૂરેપૂરો ફોસના તાખામા દોવો જો, એ જો મનાઈ થકો કાસમાં પ્રતિમાન થયાં. પેરિસમાં થોડા વખત પૂર્વે જ રૂઝ થમ્પી પરગર લી વાટાપાટો જ્ઞાતી પરિરિથિતમાં થઈ બાંધી, અને બંને ગણો વચ્ચેનો અજુજનાવ પાડો વધતા પ્રાગ્યો એકદરે મેતાં, દેવ કાકોને પોતાનું સામાન્ય પાખું મેળવવાની ખટખટ કરવાની પ્રવૃત્તિ થત હોય, એમ લાગે છે.

(૫) ચીન :

ચીનમાંની ગામડીય પરિરિથિતિ પહેલાંની માફક જ નિગરાજનક છે, એમ લાગે છે. ડૉ. મુન્-ચાટ-મેને યાંત્રિ, એકાદ અને સોહાની પરત્વે જે તત્ત્વોનું પ્રતિપાદન કર્યું હતું તેમના ચોક્કસ 'કોમ્યુનિસ્ટ' પણ સતત થયાં કરે છે તે પણ ચીનમાંના રાષ્ટ્રીય પણ 'કોમ્યુનિસ્ટ'ની વિરુદ્ધમાં સતત મુદ્દ ચલાવી રહ્યો છે અને એ મુદ્દમાં અમેરિકા સતત મદદ કર્યાં કરે છે એમ લાગે છે. અમેરિકાને પોતાના વેપારને માટે અને પોતાની મૂડીના રોકાણને માટે ચીન સ્વે પોતાના

તાજામાં જોઈએ છે ત્યાં 'કોમ્યુનિઝમ' નો ફેલાવો થાય તો, અમેરિકાના ત્યાંના હિતસભધને મોટો ધોષ પડે એ તેથીજ ઉપરઉપરથી સમાધાનભરી લાજથી બાપા વાપરતા અમેરિકાના અધિકારીઓ. ચીની રાષ્ટ્રીય સરકારને 'કોમ્યુનિસ્ટ' પક્ષની વિરુદ્ધમાં મદદ કરી ગયા છે પરંતુ સતત દસ વર્ષ સુધી જાપાની રાક્ષસોની સામે જુઓને તૈયાર થયેલા 'કોમ્યુનિસ્ટ' પક્ષ અમેરિકાની રાજગતથી દારી ગયો એમ લાગતું નથી, ચીનમાં તો એકદમ ગંજડીય પરિસ્થિતિ સાતતાના માગે ચડે તેને થયો જ વખત લાગશે એમ જણાય છે.

દુનિયાની ગાજડીય પરિસ્થિતિ તરફ એકદર નજર કરતાં એમ માન્ય પડી આવે છે કે મૂડીવાદ અને સોશલિસ્ટવાદ વચ્ચે તમામ દેશોમાં લડાઈ ચાલી ગઈ છે, અને હાલ તો સોશલિસ્ટ વાદ પોતે અત્યાગ્ર સુધીમાં પ્રાપ્ત કરેલી ભૂમિધાનું સરસથ કરવા માટે જ લડત ચલાવી રહ્યા છે, એમ લાગે છે. દુનિયાની રાજકીય ગંજબૂમિ ઉપર સોશલિસ્ટની સત્તા જાગતાં જાગતાં દબાઈ ગઈ છે. વખત વોતી જશે, એમ જણાય છે. પરંતુ તેમ જાણ તેના પહેલાં દુનિયામાંની હાલની કુખાળની પરિસ્થિતિ દરમિયાન દુનિયા ઉપર પાણું મરીનું મોણું ફરી વળશે, એવાં ચિહ્ન અત્યારે તો દેખાય છે. આવું મોણું ફરી વળશે ત્યાં સુધી 'સોશિયલ ડેમોક્રેટિક' પક્ષની આંખ ઉપકવાની નથી, અને ભવિષ્યની લડાઈની ઊંચા આંખી દુનિયા ઉપર ફરી વળશે, એ દેખીતું છે તા. ૮-૮-૪૬.

પાસે
પહાડી સ-ચાલ
અ જાણીદેવી,
મારેતર
અમૃતલાલ,
મુનાલીનીરેવી,
વંદ્યા એટલે,
અનવરી
★
સાધમ
દરેક જો
જેલ
અને ૧૦ માર
જો રાજી
પ્રાપ્ત કરતાં
પ્રધાન છે કે
કોણ છે તેનો
આનંદ
ચિતાર
જરૂર લખા

પ્રતાપ ટાકીઝમાં ૪ થુ અઠવાડીયું.

વર્તમાન રાજકરણ

પૂર્ણ સામનિક સર્વાંગસપૂર્ણ બને તે હેતુથી તેના વસ્તુનો એક વિશાળ વર્તમાન રાજ-કરણ ઉપર આવરી એવા પ્રયત્ન દ્વારા કરવામાં આવ્યો છે. આવી ચર્ચા અમાઉ દેશની ત્રિમાસિકમાં તથા વર્ષાંતમાં આવતી હતી તે ગુજરાતના સિદ્ધ સમાજને યાદ આપવાની જરૂર છે.

આ વખતના રાજકરણમાં કેમિસ તથા મુસ્લીમ લીગ એ બંને દિવસની રાજકરણી સરકારોના ઠરાવો અગત્યનું સ્થાન લેશે. મુસ્લીમ લીગનો કારભાર સામાન્ય રીતે તેના પ્રમુખ શ્રી મહમ્મદઅલી ઝીણા યથાવે છે એમ કહીએ તો ચાહે, બે કે દસઘૂં દસઘૂં તેમાં પણ કેટલુંક મત મતોતર જેવામાં આવે છે, અને તેમાં એક મતોતર ગાંધીવાદી કે કેમિસવાદી અને પ્રાંતિક મુસ્લીમ મત તરફ વળવું જાય છે, જ્યારે બીજું મતોતર પાકીસ્તાનના પક્ષ તરફ વળવું જાય છે. કેમિસમાં પણ મતમતોતરી છે, જેમાં સમાજવાદી મતોતર દિનપ્રતિદિન વિકાસ જોઈ પડ્યું જાય છે, અને કેમિસના પ્રમુખ જવાહરલાલ નેહરુ પ્રદ સમાજવાદી છે, વિચારણી પર પરામાં તો અનુષ્ઠા, જયપ્રકાશ નારાયણ, અમુત પટવર્ધન, અગાધ મહેતા વગેરે આવેલાનો જોટલાજી મુસ્લિમ સમાજવાદી છે.

મુસ્લીમ લીગે ઇસ્કામેનો ત્યાગ કરવાનો, કોન્સ્ટિટ્યુશનલ એસેમ્બલી-રાજપદના નિમાયક શ્રેયસ્કાનો ત્યાગ કરવાનો, અને જુરુ પડે તો, કાવડાએનો ભજ કરી સિટિસ તથા કેમિસ નીચે આવવાની મધ્યવર્તી ગાંધી વ્યવસ્થાને તોડી પાડવાનો, એ ત્રણ ઠરાવો અગાધ પાડ્યા છે, જ્યારે કેમિસે ડગલ્સ જ એ ઠરાવો પેટીના બીજા એટલે રાજપદના નિમાયક શ્રેયસ્કાનો ત્યાગ કરવા સંબંધી ચોખવટ કરતો ઠરાવ અદાર પાડ્યો છે.

મુસ્લીમ લીગનો પાકીસ્તાન મેળવવાનો ઇરાદો પાકીસ્તાનનો છે દિવસ જનમતી સામે તે સરકાર પોકાર કરતી રહી છે તેમજ બધે તથા જોઈ મુસ્લીમ જનમતી નીચે જા સરકારને દિવસોને અને રીતોને પોતાના તત્ત્વ નીચે જમે તે પ્રકારે લેવા છે. કેમિસ રાજ્યો મુસ્લીમોને જોડવું નમતું જાણુ છે તેટલું તમતું બાંધે જ કોઈ દેશમાં, કોઈ સમુદાયની અપાધુ દશે, જ્યાં કેમિસે મુસ્લીમો ઉપર લુપ્ત સુખરો છે એવો નાદ જા સરકારને દમેલા મજાએ ગાંધી છે, અને કેમિસે તે નાદ સામે જા દેશમાં અથવા તો પરદેશમાં કોઈ જાતનો પ્રચાર કર્યો નથી, ઉપરાંત જ્યારે જ્યારે મિત્રત્રીજાને અને બીજા મુસ્લીમ આવેલાનો વલ્લભજાઈ પરજ જેવા સોખ દી કેમિસી આવેલાનો પડકાર આવે છે ત્યારે જ વખત તેમના તરફથી તે પડકારનો કોઈ જવાબ વાગવામાં આવ્યો નથી જા વખતે પણ એવું થયું છે મુસ્લીમ લીગને તો મેળવણી સહેનસાદતતા પાદનગર દિલ્લીની માદી ઉપર કેમિસને અથક કરી, મેસી જુલું હતું, પણ સોઈ વેવક વગેરે તેનાથી દખાત્રા નહિ, તેમણે “અમે દિલ્લી”એ સુભાષચાંદ્રના જન્મનાદને લીજ મારફત વધારા કરવા દીધો નહિ; નહિતર ત્રીજા તો કેદાએક ગુલામી માનસ ધરાવતા દિવસો અને અગિયારની ટોળીના માણસો મારફત આખા દિવસ તંજ પોતાની નીચે લાવવા તેમજ થઈ ગયા હતા. આ કારણથી મુસ્લીમ લીગે જે જાતતા ગજાયા કાઢવા, એક તો જાણે સરકારે આવેલા ઇસ્લામી નવા-જોશનો ત્યાગ કર્યો; બીજું લીગને કેમિસ સામે ગજાવો કાઢવો હતો, તેથી જવાહરલાલ નેહરુ

વગેરેનાં સાવણેને તથા આસામના કેમિસ્ટીપ્રધાનમંડળે પૂરતી સમજવજર લોકસભામાં બહુમતીથી પ્રાંત જોડણી વિરુદ્ધ કરાવેલાં કરાવેને જાણનાં રૂપે મુકી દેલ એસેંબ્લીમાં બિલિયાર કરવાનો ઠસવ થયેલ કેમિસે આ કરાવનો સંતોષકારક રહેશે આખો છે જવાબરવાસ તેલુડુ, કનેલાવાસ મુનશી પંચેરેએ વાપરેલા Sovereign સાર્વભૌમ ટબ્બને કેમિસ કરાવમાં વળગી રહી છે, પણ તે તો માત્ર કેમિસી પ્રમુખનું અપમાન ન થાય, તે પાછા ન પડે તે માટે જ તેણે કહ્યું છે. નહિ-તર, આવી લોકસભા સાર્વભૌમ કદી કદી ટકાય નહિ. આ ઉપરિચિત ઘનારી મોક્ષભા તો બ્રિટીશ પ્રધાનમંડળના પ્રતિનિધિમંડળ તથા વાઇસરૉય, તેમણે કરાવેલા કાનુનો પ્રમાણે કામ કરશે, જ્યારે જે લોકસભા સાર્વભૌમ હોય તે તો પોતાના કાનુનો પ્રમાણે કામ કરી શકે; એટલે મુનશી, જવાબરવાસ તેલુડુ વગેરે ક્ષયદાતાઓ, ઇતિહાસ અને રાજકારણના સમજદાર નિષ્ણુઓએ આવી ભૂલ શા માટે કરી હશે, તે સમજાવું નથી; અને તો લાગે છે કે આ કેમિસી આજેવાનો લીજને નહિ પણ પરવર્ધન અડુણા, જયપ્રકાશ, વગેરેને જવાબ આપતા દતા, તેથી તેઓ લોકોનેએ વિરુદ્ધ, પક્ષની દલીલોને માનવી નહિ એવું કહેવા જતાં લીજની ગજબાંદણી જળમાં ફસાઇ ગયા, અને કીલા વગેરેને રમતમાંથી તીક્ષ્ણી જવાનાં નક્કમાં કારણે આખાં લીજી સરદારે તો અને, જાણકાં મોપાટની રમત એ અને જ્યારે રાવ ન આવે ત્યારે આખી સોજાહામાજને ઉડાવી મૂકે, એવા માનસવાળા જણાય છે, પણ આ કુચ એવા માનસના માણસોનો છે, અને તેમનું રાજકારણમાં બહુ ગામે છે, જો કે જેમ દિલ્લર અને તેનો પક્ષ ઉડી ગયો, તેમ તેવા માનસવાળા પક્ષ પણ છેવટે ઉડી જવાનો માત્ર જેમ દિલ્લર સામે અમેરિકા અને રશિયા જેવા દેશોએ આજેવાની લીધી તેમ જાકી પણ નબળાઇ, કરોડપણ વગેરે કોઢી સ્થોટ સીધી અને રાજ-વાદી ગજબાંદણની રમત રમવાની આપણા દેશમાં પણી જરૂર છે

કવાસ એ છે કે લીજ દવે રમતમાં જોડાશે ખરી? અને લાગે છે કે દબુ તે બ્રિટિશ સર-કાર પાસેથી કેમિસ સામે નવી યોજાધરી માગશે, અને એ યોજાધરી જ્યારે બ્રિટિશ સરકાર આપશે ત્યારે લીજ આ જાજીઆ રમવા આવી જશે, માકી એટલું તો મોક્ષસ છે કે લીજને જાજીમાં રાખજ તો શું જ છે.

લીજે બ્રિટિશ બહુમાતોનો ત્યાગ થયો છે તે તો બ્રિટિશ સરકારને જોવાનું છે, કેમિસને કે બીજા પક્ષને તે કરાવ સાથે કશી સંબંધ નથી.

હાલ તો કેમિસ ડા. એસેંબ્લી માટે તકામાર તૈયારી કરે છે, અને તેણે દમણ તો માટે એક સમિતિ પણ નીમી લીધી છે. અને લાગે છે કે તેવી સમિતિઓ પ્રાંતવાગ પણ નીમાવી જોઈએ અને વિવિધવાર પણ નીમાવી જોઈએ.

ડા. એસેંબ્લીમાં દિન્દુઓની બહુમતિ રહેશે તે વાત તો ચોક્કસ છે, અને તે સામે લીજને કશી વધી હોવા જોઈએ નહિ. કાચુ કે દિન્દુઓ દિન્દુમાં બહુમતિએ છે, એટલું જ નહિ, તેઓ રાજકારણમાં, સંપત્તિમાં સરકારિતામાં, સ્વનત્રતા માટે પણ દમણે મોખરે જ રહ્યા છે, આ લોકસભામાં કેમિસવાદી સભાસદોજી માત્ર નથી; કેમિસે તેમાં બ્રિટી, એંગ્લોઈન્ડિયન, વગેરે સભાસદોને પણ ગળ્યા છે તેમાં પણ બંને યીજ લોગ પણ આવી જશે, અને કેમિસ સામે જે લોકો કમેસાં રહ્યા છે અને જેમણે અનેકવાર બ્રિટિશ સરકાર અને ખુદ મુસ્લીમ લીજ સાથે સહકાર થયો છે એવા મુસદ્દીઓને પણ કેમિસે આ સભામાં રાખ્યા છે, માત્ર દિન્દુ મહાસભાના આજેવાનો તેમાં બહુ નથી, એ ખરેખર આશ્ચર્યની વાત તો છે.

દિલ્હી મુકામે દિનનતી સરકાર થઈ ખરી! મુસ્લીમ લીગ તો તે માટે સાથ આપવા તબક્કાવાદ રચ્યું છે; માત્ર તેને એક વાધો છે, તે એ છે કે તે સરકારમાં ડેમોક્રસી મુસ્લીમ ન આવે. તે સખાંધી ડેમોક્રસી કરી નમતું નહિ આવે, સિવાય કે ડેમોક્રસી મુસ્લીમો પોતે એક જવાબે એમ કહે, કે “ના, અમે પવમાં આવશું નહિ, અમે બંને બહાર રહીએ, તમે અમને અળખા રાખો; પણ દિલ્હી એકવાર તો ચોક્કસ છડ કરો,” તો તે જુદી વાત છે. ખાહી આ વખતે દિલ્હી સરકારનું જ છે.

અજબની વાત તો એ થયો કે મદિનાઓ મુધી આ નવી લોકસભામાં લીગી, ડેમોક્રસી, અને બીજા મુસ્લીમો એક સાથે, સામસામા, બેસશે, વિચાર કરશે, ફરીસો કરશે, કરાવો કરશે, સમાધાન ઉપર આવશે, અને અનેક કથાઓ પછી દેશને અનુકૂળ રાજવલ્લવરથા થઈ જાશે. એટલે તો ચોક્કસ છે કે લીગ દરેક પ્રસંગે કથાઓ ઉત્પન્ન કરશે, અને સોંકવાતાંનાં જાણીતા માણસ “ખોલી” કરીને ઘીની જરી પડી ખરી.

વિશેષ દબે પછી, કારણ કે પૂર્ણતા સમાધાન મદાતરવને કાગળના માપની અને અગ્યતી વિકટ કોર્ટીમાંથી નીકળવું પડે એવું છે
સોમવાર ૧૨-૮-૧૯૪૬. ગણિતાર નિન

“ગુજ” ૨/૨/૪૬”

ધી ન્યુ ગ્રેટ ઇન્ડિયન સ

કંપની એક ઇન્ડિયા, લીમીટેડ

(વડોદરામાં અધિકારી કચેરીની જગ્યામાંથી મથકિત છે.)

સલાવાઈ ધાપણ	.. રૂ. ૧,૫૦,૦૦,૦૦૦
ખદાઈ પટેલી ને જાણેલી ધાપણ...	.. રૂ. ૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
વજીર ધધેલી ધાપણ	.. રૂ. ૩૨,૫૦,૦૦૦

કામરેક્ટરોની યોઈ

ચીફ ઇક્ઝીક્યુટીવ ઈન્ડાઈ (મિથિન)	ચીફ જર્જાંગીર પેસ્ટનઈ પટેલ
ચીફ વાલથઈ લીરાઈ	રાજપ્રીય મળીભાઈ વસંતઈ દેસાઈ
ચીફ ધામલી મુજરાઈ ખદાઈ	ચીફ અંબાલાઈ ઈન્ડાઈ
અનાઈ મિત્રાઈ મમનલાઈ છ મીરી	
ઈન્ડિયન એક્ઝીસ.	બ્રિટીશ ઈન્ડિયન એક્ઝીસ
મ.ક. બી.ટી.વ. માઈલી, વડોદરા	૪૫-૪૭, મિયાંબી સ્ટ્રીટ, ૧૫, મુંબઈ

— સાખાઓ —

અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, કાઠેર, કચેરી, બાવનમર,
દીમ્લી, પેશાવર, અને કોઈંગમકુર

ઈન્ડગી, આગ, અકરમાત અને હરીઆઈ

વીમાનું કામકાજ લેવામાં આવે છે.

નિવેદન.

મહા લઘાઈ ફાટી નીકળવાના અગાધાં અમે “પૂર્ણ”નું પ્રકાશન બંધ કરવાના સમાચાર આપ્યા, ત્યારે ધણા મિત્રો તરફથી તેમ ન કરવા સૂચનાઓ કરવામાં આવી અને ગુજરાતની એક જાહેર વ્યક્તિએ તો “જરૂર હોય તો અમે જોળી લઈ ગુજરાતમાં ફરીથી પણ તમે પૂર્ણ બંધ ન કરો” એમ પણ લખી જણાવ્યું. બે વરસ ઉપરના ઘોઘા સમયમાં જ પૂર્ણને સારી લોકપ્રિયતા સંપાદન કરી હતી. શ્રીમતી, આંધ્રિકામાં પણ ઠીક સંખ્યામાં પ્રાદેશી મેળવ્યા હતા. વર્તમાનપત્રોએ પણ માસિકને યાદે આવકાગ આપ્યો હતો. આ બધું જતાં અમારો વ્યવસ્થામાં રહેલી આગીના કારણે જ અમે માસિક બંધ કર્યું હતું.

લઘાઈ કરમાન એક સાક્ષરશીએ અમને ત્રણ વાર કહ્યું, “ફરીથી માસિક આપુ કયો” અને બે શુભેચ્છકોએ તેમ કરવા માટે આર્થિક સહાય પણ આપવા જણાવ્યું પણ એ અરસામાં માસિક ફરીથી પ્રગટ કરવું અમને ઠીક ન લાગ્યું.

લઘાઈ બંધ થઈ જતાં હલુ લોપતી મિથિ સુધરી નથી, મેંધવારી અનેકમણી વધી ગઈ છે, ત્યારે અમે માસિક ફરીથી શરૂ કરીએ છીએ. અમાગ મિત્રોને એ અવિચારી સાદસ લાગે છે તેમજ કહેવું “અ” દર્શી જતાં સામાન્ય જનતાને સિદ્ધિ વાંચન પૂરું પાડવું એવા આશયને વચ્ચે એના સંચાલનમાં સારી વ્યવસ્થા રહે એવા પ્રયત્ન કરી અમે માસિક ફરીથી શરૂ કરીએ છીએ.

માસિકનું લવાજમ પાંચ જ રૂપિયા રાખવા માટે અમને કેટલાક શુભેચ્છકોએ ચેતવણી આપી છે પણ ગુજરાતના વાંચકોની નિવેદ્યક્ષિત પર અમને વિશ્વાસ છે, અને સારી સંખ્યામાં તેઓ પ્રાદેશી થશે, તો માસિકના ધન પહેલી તકે અમે વધારીશું, એવી અમારી ઉમેદ છે. ઉત્તમ સાહિત્યકારોની કૃતિનાં અવસોદન, એતિહાસિક અને ગણિક કૃત્યકો, અને નેધિ એ સર્વ લખેલાં તૈયાર જતાં રમણસંક્રાન્તિ લઈને અમે આ અકામાં લઈ રહ્યા નથી, તે અમારે મન એવનો વિષય છે લેખો અને લેખકો વિશે અહીં અમે કશું કહેતા નથી. પણ અગાઉની પ્રાદેશી પૂર્ણના અંકો ઉત્તરોત્તર વધારે માથા નીકળશે એની અમે ખાતરી આપીએ છીએ.

નવગુજરાત લિ પ્રેસના વ્યવસ્થાપક શ્રી. માણેલાલ શાહે “પૂર્ણ” સંખ્યાને ઉત્સાહ જતાવી રહ્યા છે તેથી અમારી ખાતરી રહે છે કે માસિકની નિષ્પ્રિયતા અમે જરૂર સાચવી રહીશું.

કેટલીક કોલેજ, હાઈસ્કૂલ અને પુસ્તકાલયોને માટે પ્રથમ અંક નમૂના તરીકે રવાના કર્યું છે. તેઓ અંક એક પ્રાદેશી સવા-સંખ્યાથી તેમને નિર્ણય અમને લખાવશે તો અમે તેમના લખા આજ્ઞાસારી થઈશું. પુનઃક્રિત થયે વહેરીને પણ અમે ફરીથી જણાવીશું કે માસિકમાં હલુ વધારે રસ અને માહિતી પૂર્ણ લેખો પ્રગટ થશે અને અમે પ્રથમ તકે નીલ નવા વિભાગો ઉમેરીશું.

તમી.

[પ્રિન્સિપાલ મેનનને કેળવણી ત્રિપથક અતિ મહત્વનો મનનીય લેખ આવતા અંકો]

આદર્શ

નિર્મલા:—બેન રંભા, આપણા સ્ત્રી સમાજમાં ચાર માસ ઉપર ચર્ચા થયા પ્રમાણે તું તો દરરોજના જીવન ખર્ચામાં ઠરઠસર કરી નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટેમ્પ્સ અને સર્ટીફિકેટો ખરીદતી લાગે છે કેમ ?

રંભા:— હા બેન, દરરોજના શાક પાન તથા રસોડાના ખર્ચામાં પ્રથમ જોવોજ ખર્ચ કરી ઠરઠસરથી હું ચાર આના તો ખચાવુંજ છું, અને બચતપત્ર ઉપર ચોટાડું છું. વળી છાકરાંઓ બનરમાંથી ખાવાની ચીજો લેતાં તેમને પણ મેં સમજાવ્યાથી તે પણ ચોડાક પૈસા બચાવે છે તેના પણ હું નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટેમ્પ્સ ખરીદું છું, અને દિનકર અને સુલાના નામ ઉપર ટીકીટોના બદલામાં કમીમાં કમી રૂ. ૫-૦-૦નાં બે સર્ટીફિકેટો ખરીદ કરું છુંજ. તે મોટા નિશાબે જતાં થશે ત્યારે તેમને આ દર રૂ. ૫-૦-૦ ના સર્ટીફિકેટોના રૂ. ૭-૮-૦ બાર વર્ષે મળશે. આ કોઈ કમી ન કરેવાય, મેં તો અધિકૃત આડતિયા તરીકે નામ નોંધાવેલું છે.

નિર્મલા:—બેન, તું આદર્શ રંભા છે. તારી ઠરઠસર જોઈ હું ઘણી ખુશ થઈ છું. તારી રીત બધી બેનો જો અમલમાં મુકે તો ઘણી મોટી રકમો જોગી કરી ઘરની તેમજ દેશની સેવા કરી શકશે. હું તો આજથીજ શરૂ કરું છું. લે આ રૂ. ૦-૪-૦. આપમને એક રૂ. ૦-૪-૦ની નેશનલ સેવિંગ્સ ટીકીટ અને એક બચતપત્ર.

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણમણી સમુદ્રસહિતા કુર્વાત્ સદા મંગલમ ॥

સીરીઝ પ્રસ્તુતક ૧] સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬] અંક ૨૪૨

ચરિત્ર ધોર, ચરિત્ર, ચરિત્ર, ચરિત્ર, પાવ

ત્વ શામ્લ વત શિવ્ય સર્વમય પ્રમસ્તુતક ૧

અહીં ને ધોર છે, કુર છે, પ્રાપ છે, તે સંમતે આન્ત માલો,

— સ્વ. અહાદેવ, દેવોધની પ્રિય પ્રાદેના

અનુક્રમ

- ૧ રિવાસી પૂર્વની
- ૨ મન્થો,
- ૩ સાહિત્ય—શ્રી. રમણલાલ.
- ૪ શીર્ષનાકામાં—શ્રી. ભસ્તભામ.
- ૫ ગ્રામ માધિયા—શ્રી. મજીસાઈ
- ૬ રેળી નસવાર—શ્રી. ઇન્દુલાલ.
- ૭ રીપાવો કે. લાક—શ્રી. મહાત્મા
- ૮ આજમુ મનો—૨. ય. મ.
- ૯ પ્રભમ'ટલ—શ્રી. મુન'ત મહેતા.
- ૧૦ હાલનો નાલ—શ્રી. રાસિકાન્તા.
- ૧૧ વિન્તી કેવલ—શ્રી. મેનન.
- ૧૨ સ્ત્રીવરોગીક—શ્રી. મેલ્લદાદકર.
- ૧૩ ન. રામભારણ—શ્રી. જુલ્હારજી

પૈક સંવાગમ ૩-૫-૦-૦

હક પ્રતાપ ૩-૦-૦-૦

દેશ મોરેશિર્વાગ ૩

આનંદપર, વડોદરા.

For
West & Rabeth
BOBBINS

Please Refer to

Shree Laxmi Commerce Corporation
Mill Stores Merchants
 Mandvi Road « » BARODA.

ધી ન્યુ ગ્રેટ ઇન્ડિયા લીમીટેડ

કંપની એફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ

(વડોદરામાં સ્થપાયેલી : સુબોધની જગજગદરી મખલિત છે)

સાત્તાવાર સાપત્ત્ય	રૂ. ૨,૫૦,૦૦,૦૦૦
બહાર પાડેલી ને બચાવેલી સાપત્ત્ય	રૂ. ૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
નમુલ થયેલી સાપત્ત્ય	રૂ. ૩૨,૫૦,૦૦૦

હાયરેક્ટરોની બેઠક

શેઠ તુલસીદાસ ધીલાચંદ (ચીરમેન)

શેઠ જલંધાર ચેતનંદ પટેલ

શેઠ નાલચંદ ધીરાચંદ

શાસ્ત્રીય મલ્લિકાધર પંચજી દેસાઈ

શેઠ ધામદી મૂળશાચ બહાઈ

શેઠ જાલાલ ધીલાચંદ

જનરલ મેનેજર મનદલાલ છ મોદી,

રજિસ્ટર્ડ એક્સિસ,

પ્રિટીશ ટિલ્ડમાં સુબ્ય એક્સિસ

સ. ઓફીસ, મલ્ટી, વડોદરા.

૧૫-૪૭, બિયાલો સ્ટ્રીટ, રા. મુંબઈ

— શાખાઓ —

અમદાવાદ, હાલકતા, મદરાસ, લાહોર, કર્ણાટી, સાવનમર,

દિલ્લી, પેશાવર, અને કોઈનમર

જિંદગી, આજ, અકસ્માત અને દરિયાઈ

વીમાનું કામકાજ લેવામાં આવે છે

પૂર્ણા

પૂર્ણા પૂર્ણજટા સમુદ્રસહિતા કુર્પાન્ત સપ્તા મંગલમ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧૭

સપ્ટેમ્બર, ૧૯૬૬

[અંક ૨]

દિવાલો દુર્ગની ફાટે....

છેલ્લા વિશ્વયુદ્ધ વખતે એકવાર દુસ્મેનોના બીયલુ હવાઈ દુમલાના પરિવારે એક અમેરિકન દુકાનીની ઇવલ્યુ ખેડાનમેદાન ધર્મગ્રા, સખ્યાગધ સેનિકે. ધવાયા અને કેટલાય યમચરણ મયા. ઇબ પામેલાને ઇવલ્યુની હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યા. હાઈએને તપાસી પાટાપટ્ટી બાંધતાં મલ્ને એક ધ્વનિકને સખત ધવામેલો જોયો. તેને તપાસતાં ઠાકતરને સમબલુ કે “એ બથે એમ નથી” તેથી તેણે પાહરીને મોઢાવી હત્ય, “સેનિક વધારે વખત છુલે એમ નથી, માટે મરણપૂર્વેની એની કબૂલત અને બીજી વિધિ કરી લો.”

પાહરી હાઈ પામે ગયો અને પૂછ્યું, “ભાઈ, તારે કઈ કહેલું છે? તારાં સખાવહાલાને—કેઈને સદેશો મોકલવો છે?”

હાઈએ શીડતે અવાજે કહ્યું, “મારા કોટનું અંદરનું ખિસ્સું તપાસો.”

પાહરીએ વાંકા વળી ધીમેથી બટન ઉઘાડી અંદરના ખિસ્સામાંથી સેનિકની કાયરી બહાર કાઢી પૂછ્યું, “આ જ ને?”

“હા” સેનિકે જવાબ આપ્યો, “એ ઉવાઠો.”

“આ હથ ટોલરની નોટ છે.” પાહરીએ નોટ બહાર કાઢી બતાવી. “એ નોટ એ છે?”

“હા” સેનિકે તદ્દન ધીમા સારે જવાબ્યું.

“આપણે હથ હથ ટોલરની ચારન બકીશી, દુ મરનાર નથી.”

હા નિશ્ચયબળ અને અગાધ ઇચ્છાશક્તિને લઈને દાક્તરોની ખાતરીપૂર્વકની ગણતરી ખોટી પાડી સેનિક છલતો મલ્યો

કેઈએ યથાર્થ જ ગાયું છે ને?

“દિવાલો દુર્ગની ફાટે તમારી આત્મમદ્દા તો.”

અમર સેના

“ પ્ર. ”

અમર અમ વાનરની સેના;

મરણ ના હોય કહી જોનાં,
જુગે જુગ દેખાતો જેનાં—

સરજન કાળે ગાવા આક્રમ
અને ધ્વજ, જો જોનાં મહાતમ,

પાગલ અમ, મરણ
સરજન નિઃસંકેચે રમતાં—

પ્રલે કાળમાં નિર્જય તાને
ગાળમુકુટ તરે વડ પાને;

હસ્તાં શાં અમને ?
અમે વહાલાં સદુના કુવને—

ગાળક લખમણ ને રાજે
કનેચે જોડુળના આગે

પજવ્યાં છે ત્રાસે
દાનવજીવ, વિનાત્રાસે—

અમે ઘરની વાતો શીખીએ,
અભિમન્યુ ને ધ્રુવજીએ

નવહા ધૃતિદાસે
લિખિત થસ્તિ છે—

જગત ભારતને હંધતે
ખતાબ્યુ તે દેવી દ્રો

(તેથી) કેસરિયા આજે
અમારી માનુકિત કાજે—

કપૂતર

પ્રિયાપત્રો જાણ્યું, કપૂતર જીવી, કાંઈક થયું,
હી વાસો પ્રીતે ઘર ત્યજી જતું તે નવ હવે,
પ્રિયાલાટો પામે, પ્રીતિદુઃખ મળ્યે તે કયમ જ્યો ?
ઘણું મારો તો જે મરણ સુધી ના તે ઘર ત્યજે,
ફાળું, કોણ પક્ષી હી કર ચરે, પાણું પ્રીતથી,
પરંતુ પ્રિયાની નિકટ વસીને માણતુ પ્રીતિ,
વિચારે જોવા જો હૃદય ગળતું આજ અરીને,
પ્રીતિ વેરા, ઝેરા પ્રજટ કરતી જો ખડ હરે.

—શશિકાન્ત ચતુર્વેદી.

પ્રાપ્તિથી અભ્યાસ અતિશયીય બની ત્યજ ત્યારે તે પ્રગ્નપ્રિય કે પ્રગ્નક્રીય બનતો અટકી જાય છે. સાહિત્યને પણ આપણે અતિશયીય ન જનાવતાં સામાન્ય દષ્ટિએ ઓળખવા માગીએ તો ' વ્યાપક, ' ' પ્રગ્નક્રીય ' અને ' પ્રગ્નપ્રિય ' સમઘન જેવા શબ્દો સમજૂતી માટે જ, એવા શબ્દોથી ભરવામાં આપણે સાહિત્યને ઓળખવાનું મૂકી ન છંપીએ.

સાહિત્યની વ્યાપકતા ઓળખવા આપણે હાસરમાંથી મરસિયા-મૃત્યુમીતો-શુધીના પ્રેક્ષ ઉપર ફરી વળીએ છીએ એમ જ્યારે સમગ્રજી ત્યારે આપણને સદગ્ર નવાઈ વાગશે. હાસરમાં પણ સાહિત્યનો એક સારો ગોટો વિખામ છે એમાં બાગદો પ્રત્યેનું વાતચત્ત, બાળકોની રમૂતિ, બાળકોનું અબુખીયું જતાં મોહક વિદાસકમ છાંયતુ માનસ અર્થહીન અને અર્થસુકત લાગતી રમનાઓમાં સર્વને પરિચિત છે જ. જ્યાં સરસાર પામેલી મતાઓ કેવાં હાસરમાં આવે છે એ પ્રગ્ન સાહિત્યવિશ્લેષના અભ્યાસીઓ માટે ગ્રંથેવા દષ્ટિએ અને આપણાં જાણીતાં એકમે હાસરમાં જોઈ લઈએ —

ભાઈ મારે શાહો,
પાટલે જેસી નાશો,
પાટલો તરો ખસી,
ભાઈ હાથે દસી.

એ આપણ સર્ગન ઉદેશીને ગવાયેલું હાસર. ભાઈ મોટે ભાગે કૈયા ગણા તો હોતા જ નથી કે પાટલે જેસીને રીતસર નાશો તે પાટલે પગણે જેસીવામાં આવે તો વનચરની બધ નજીક ગ્રંથેવા ભાઈ પાટલા ખસી ત્યજ એવું કશુંક અજાણીતરે ક્યાં વગર ન જ ગમે, પાટલો ખસી જતાં ભાઈ દસીને કોઈ કે આજોડીને નહીં એ વ્યક્તિગત અનુભવના પ્રત્યેના જતા કરી આપણે પ્રથમ દષ્ટિએ અર્થહીન લાગતા આ હાસરમાં આદર્શ ભાગક નિહાળવાની કૌમિર્તિને સદગ્ર જોઈ સમજીશું અને એ જ કૌમિર્તિની ગત અપણા ત્રિધ્રુવન કવિના બાળકીતને આશા આપતી જોઈ સમજીશું —

ધૂપરે પમપમતો કરોરો
કમર હપર લપલપ રહો,
કંઠરીઓને બગાડો
શે સંજીવ વાણે માઈ રહો !
રમણ ને રમણનું જૂન,
નમું નમું હો બાગરવણ.

સરખા દરકાના યુગમાં શાહ સાથે ગદેને આવડું જ જોઈએ કન્યાઓ માટેના કુમળા ભાવે અનેક મુદત હાસરમાં અપણને આપ્યા છે. ઓઝાના આંચકાને રમૂટ કે વૃક્ષ એક માલગીત લઈએ —

અનહી નહીં,
 નહીં નહીં,
 ને રે બરી જોવાયરી નહીં.
 રોડો મેં નાસી,
 હું મઈ કાચી.

હા-આના અમલ-ગમલ સંતાપ જવાના, થોડે બેસવાના, જોવાયરીની મુસાફરી કરવાના, અને થોડે નાસી જવાના બદાના નીચે દક્ષિણની જોવાયરીને યોદી ઉત્તરમાં મુઝાપારે પહોંચી જવાના તોફાની મનોરથો એ દાસરહુ બ્યકત કરે છે આજની કન્થા ને આમ, દાઘતાળી આંખોને નાવ તો કારી આગળ બાએ જ અટકે મેધાણીની કવિતાગર વાણી આ સાદા ભાવને બન્ધ ઠહપનામાં ઊતારી આજના યુગનું એક અતિમુદર દાસરહુ આપણને આપે છે —

બીચોની વેલડીને બેઠવા નવમીડલા,
 બીચોને બહેન બન્ધ મુસાફરી,
 બહેનજાની આંખો નીકરસરી
 સાતે સમારને તીર સફોળે પ્રાપ્ત,
 સુરજ ડોરો ન બહેન બાળી કરી
 બહેનજાની બાળી નીકરસરી.

સાદિત આગળપણથી આપણને સ્પર્શે છે. એ સ્પર્શના પ્રકાર પણ અનેકવિધ અને અતિસૂક્ષ્મ હોય છે 'સાદિત્યમાં જામને કોરે રચ નથી,' 'સાદિત્ય સબંધી અમે કશું જાણીએ નહીં,' એમ થોડે બાને પમ કુર્વર કહેતો માનવી બહુ મોટી બૂલ કરે છે બાળપણથી માનવીને ઘેરેસો સાદિત્યસ્પર્શ છાત્રગર પહોંચ્યા જ કરે છે, એટલું જ નહીં, માનવીના માનસધનગણ તે બહુ મોટો ભાવ બગવે છે ખૂર્તા અને નવાં સરકારી કુલ્યોમાં સાદિત્યનો પડો સતત પડેલો જ રહે છે એ.પી.શીત, નામદમન, મુવાખ્માન, દમારાગ ની મ.બી.એ, રતોત્રા અને સ્ત્રાપ્તો, પ્રગાલિયા એ સર્વ જાપણા જૂનાં કુલ્યોમાં યુગલ સાદિત્ય ધરમાં દરતાફેત્તા બાળકો, કિશોરો અને મુલકમુલતીઓને સ્પર્શે નહીં, એમ માનવું વધારે પડતું છે ધણી જાણે દેશનો સન્કાર તો આપણા પ્રત્યક ધરમાં ખીસેલો હોય જ ને જેને સમી સંસ્કારી-અસંસ્કારી કુલ્યોના બેઠ ટળી જતા અને સાદિત્યનો અનુભવ સ્વચ્છ સર્વબાપી બનતો એ બેઠ ટાળનાર સાદિત્યસ્પર્શો ધની મહાર નીકળતાં બરોબર બાપણે નિદાણી સજાએ છીએ કુલ્યો ઘતઘતારા પણ એ સાદિત્યસ્પર્શો અજ બહુ પ્રતિપિત ન હોવા છતાં છતી રજા છે અને સાદિત્યનું સામર્થ્ય દર્શાવે છે, એટલું જ નહીં, એ સ્પર્શો પુનઃ પ્રતિધ્યા પામી સદૃશ મુદરેદો પહેરવેલ પહેરી આપણી સમક્ષ નવજીવન પામી બેસા છે, એ પણ બાપણે નોંધી સજાએ છીએ.

મગના એ આપણા યુગરાતી સાદિત્યનું અદ્યતન શદ્ત્યુ સાવંનનિક સ્વરૂપ બાજ જૂના કાળમાં તેમ જ રત્નમુષિ ઉપર આન્ધા છતાં ચરતો, શેરીઓ દહા ઢાંધી નથી, અને ઠોડે નહીં એમ આપણે ઇચ્છીશું.

ખીનો સાવંનનિક સાદિત્ય પ્રકાર તે કથા આ કથાઓ પણ પર્વે પર્વે, શેરીએ શેરીએ અને મંદિરે મંદિરે વ્યપાધ સાદિત્યની પાંખો બની દેતી. કથામાં જન્મ એ આજની મોટાદને -આજના સરકારને જગા અપ્રતિષ્ઠિત લાગે છે, પગલું આપણે બૂધવું ન જોઈએ કે એ કથાઓ

હાગ આપણા સાહિત્યની ઉત્તમોત્તમ કૃતિઓ અને આકૃતિઓ સાથે જનતા એકતા અનુભવી શકતી અને એ વહેલી સંસ્કારજગમાં નાની પવિત્ર બનતી હતી. કાજવત સપ્તાહ અને વંચાવ જોખાહરણ, મામેરું, દસમરકંધ જેવી પ્રિમાળ દર્શાવેલા કોટીનાં આખરાનો પણ સહેર કે આમણની ફેરીઓ અને વાડીઓમા વચાતા-અચાતા મલકાતી નાનીમોટી આખવારિકાઓ આગર વચાડી સજળાવનાર કથાકારો હજી વ્લાદિયા જોવામાં આવે છે અને સાહિત્ય સભાઓમાં ભેગા થતા શ્રીતાઓ કરતાં વધારે મોટી સખ્યામાં સોતાઈને આકર્ષે છે તુલસીકૃપ્ત રામાયણ જે કે હિંદી ભાષાનો મંથ છે છતાં ખમડેખામડે વસી રહેલા ગામાનદી સાધુઓ એ મદામ પેના સંસ્કારો ગાયડેખામડે લઈ જતા, એ આપણે જુલું ન જોઈએ નિરખાતુ રામાયણ પણ એક સરસ કથાકારને મુખે એક મેરીમાં ગયતુ એં સાબણુ છે સાહિત્યની લક્ષણી કેરવાયા, આપણા સંસ્કારને જીવન આપવામા આવી કથાઓએ જુલું સરસ શોભા આપ્યા છે. સાહિત્ય પ્રતિષ્ઠાસ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો અપદ્ધ રિએટ આવી કથાઓમાં થતો, માનવભાવને આ કથાઓમાંથી શિક્ષણ મળતુ અને તેનું સુંદર સંસ્કરણ પણ થતુ. જોખાહરણનો કુમાર, મદામારતનો વીર, દસમરકંધનો કનુજ, મુલાખતરિજનો દાસ્ય અને સાખજનાં કથાકારોનો જુલુજુલુ રસ જનતાના એ સર્વ રક્ષના પોષક નીવડતા અને આમ આપણાજનતાને સાહિત્યનો સ્પર્શ થઈ જતો હતો.

તોએ સાર્વજનિક સાહિત્યપ્રકાર તે બચાઈ છે. બચાઈમાં પછી નિષ્વ વસ્તુઓ પ્રવેશ પામી ચૂકી છે, અને એ કારણે એની અચિન્દતા પણ બચાઈ જઈને એક અચિદ દસ્યનો જુલું અર્થ છે છતાં હરેય સાહિત્યના કેટલેકા સાગ જુલું બચાઈમાં થતા અને છે એ જવાબ સમજાવે જોવાથી આજ પણ આપણને ખમર પો એમ છે.

એથી પ્રકાર બાદચાલોની વાતજો પૂરો પાડે છે. વાતા, આવાતા, તેમાથી ઊઠતી આવતી ત્રીજી વાતા હજીતોનો સમજ અને અણુત તથા રસ બધો ફદા, ચોરદા, હજી, સર્વમા અને કટાવધો માનવભાવના વિધવિધ નવુઓ કથાવી નાખતી આ વાતાંશેષીને સાહિત્યના વિવેચકો સાહિત્યના હનિદાસમાં રહાન આપે કે ન આપે છતાં એણે જનસાહિત્યમાં પેતાનુ જનોનુ રથાન પ્રાપ્ત કરી લીધેલું હતું. આકુના કવિ કિવજામને મુખે કહેવાતી વાતાં સાબજનાર જોતા હપતેલી સિદ્ધ નવલકથાનાં જલ પાનાં કરતાં જુલું જ અને વધારે જીવત રુરુજુ અનુભવસે આજ પણ કુલા કામને સમજી એક વખત એમ તો જરૂર થન કાવ કે હપાતી નવલકથાઓ આ દેમે હજીવાતી દોષ તે કેવું સારું સારી અસર ઉપજવવાની બાદચાલોની તાકત આજપણ અનુભવી થયાં એમ છે. પચાતો જતો એ સાહિત્યપ્રકાર આપણા અકિતજત અને સામાજિક જીવનને સારી રીતે રજાઈ શકે છે.

એથી આજળ વધીએ તો આપણો સજનો વર્ણી પાંચમો 'સાહિત્યપ્રકાર આપણો' પાંચે રજુ કરે છે. એમાંથી સાત્તિક સંસ્કરણનું પાન કરી જનતા વિવેચકાની અંજળ, અસંતિ, વગેરે વિસરી સાહિત્યદાય પવિત્ર માધ્યમાઈ અનુભવી શકે છે. એકતાનો, દોષક, હાંસ અને મંજીરાનું સાધમાં અચાતાં સજનો ચુલું અમજવનનાં, ચુલું સમાન્ય જીવનનાં ભણ્ય પ્રેરણામય છે, અને સાહિત્ય જેને અપનાવીને અર્થ લે છે એવાં 'કચીર' કે 'ધીર', 'ધીર' કે 'મોળે', 'નરસિંહ' કે 'દયાયમ', 'સાદમ' કે 'અપિરાજ' નામ સાથે જનતાને જોડી સાહિત્યની એક વેળવંદીમાગા એ રજે છે.

સાહિત્યની વ્યાપકતા આપણા જીવનમાં ફેટલી છે, એ સમજવા માટે જ્યારે આપણા સાહિત્યપ્રકારો જાણ થઈ જાય છે. સૌક્યમીતો, સમગ્રમીતો, મુલ્યમીતો અને કટાક્ષકાવ્યોમાં વેરાવેલું સાહિત્ય એ પ્રકારોમાં ઉમેરીએ તો આપણને સદૃશ સમજાશે કે આપણું જીવન સાહિત્યથી જ્યાંજ્યાં ભરેલું છે ' સાહિત્યને અને જોગ્યતા નથી, ' ' સાહિત્ય સાથે જીવને સ્નાનસ્નાન છે જ નહીં, ' એમ કહેનાર કેવી બારે બૂલ કરે છે એ પણ આપણને સમજાઈ જાય છે. સાહિત્ય આપણે જ જાણીએ એમ આપણને આવરીને રહેલું છે અને આપણા ઘર, બિંમી, કંપના અને આશીર્વાદ સતત ધડકે જ જાય છે. ઉપર દર્શાવેલા સાહિત્યકૃતિઓ આજ પણ જીવત છે. મરણા અને રાસ તો જીવંતમાંની ચિંતિ જીવી સંધિદિ. મર્ધ કાલ તે જીવતા હતા, આજે પણ તે જીવે છે, અને તેનું જીવન સતત ગદે જોઈતું બળ પણ તેનામાં છે. પરંતુ મરણા ઉપરાંત કયા પણ આજ ન જાય છે અને કહેવાય છે. ભવાઈ પણ હજી નવરાત્રીમાં ભજવાય છે. ગ્રંથાનો કે જુદા જુદા વેશ જાનામાંના પ્રતિષ્ઠિત પુરુષોએ પણ કટાક્ષકો ભેષ જાવવા જેવો છે. ભાટનારજોની કહેણી પણ હજી છેક અટકી ગઈ નથી. વળી મરણાની માફક ભજનો પણ કાંઈ એવી તાકાત ધરાવે છે કે જે પ્રકાર આપણા જીવનમાંથી ત્વરાએ સુપ્ત થયેલા મુરેશ છે. અજાણતા, જે પ્રકારો-માર્ગો ફેરવાઈ શકે તે મજાતા બંધ થયા છે, આજના સાહિત્યકારો તેમના પ્રત્યે સહેજે ગુસ્સાથી નિંદાને છે, તેમાં સમજાનુકૂળ ફેરફારો કરવાની જગ્યા બંધી થયેલી છે, અને એક પ્રકારનું ' જડ, વિદ્યાર્થિયોના કે પગપગીઝન પાંત્રિક સ્વરૂપ તેણે ધારણ કરવા માંડ્યું છે. એ બધું દરેક જાતે એ પ્રકારમાં રહેલી સમાજને સ્પર્શવાની મદદન શક્તિ એમનો અભ્યાસ, પરિચય અને પુનઃનિર્માણ માટે છે, એ સમજવાની આજના સાહિત્યને જાડ જરૂર છે.

આમ સાહિત્યની વ્યાપકતા હાલરે જીવતા વાજકથી માંડી ઉત્પરભાગન કરતા વધુ મુખ્ય ફેલાયેલી છે. કિશોર, યુવાન અને પ્રેરક વયને પણ તે પ્રેરણા આપે છે. જાના કરતાં વધારે વ્યાપકતા કયા જીવનતત્ત્વની છે ?

વળી તે સરકારને ધમ્મી પ્રવૃત્તિ છે એટલે એને એક જળવાન સામાજિક સંચયન માન્યા વગર થામે એમ નથી. જોખા જેવાં સ્વપ્ન અનેક યુવતીઓને આવતાં છે. નીમ અને અર્જુનની કયા સાંભળી આવેલા કુવક નિદાન ભોટી સજો માટે તો રહાર મેલવાનો ઉત્સાહ સેવરી જ કમીસી વાણીનું પાન કરનાર હિંદુ મુસ્લીમ ધર્મપરિવર્તન બંધ ન કરે; પરંતુ રામ અને રઘીમની એકતા જેવા જેટલી ઉદારતા તરફ તો જરૂર વળે. આમ આ વ્યાપક સાહિત્ય માત્ર રામરા ક્યે આવતો વાણીવસાસ નથી, પરંતુ નરનારીના માનસને મડ્ડ, સમૂહો અને વર્ગોને સરકાર-એક જ આજનું અને પ્રજાસમસ્તની ભિંમી, કંપના કે ચિંતનને સ્પષ્ટ આલેખ આકાર આપી આજના વખવા પ્રેરણા બળ છે, એટલું તો આપણને સમજાવ એમ છે.

બીજી કાંઈ પણ સુદિગ્ધ્ય કે ભિંમીજન્ય પ્રવૃત્તિ કરતાં સાહિત્ય તરફ જનતા વધારે સજાતાથી, વધારે ઝડપથી વળે છે મારે એ પ્રજાપ્રિય પ્રવૃત્તિ છે, અને એ સમૂહમાં, પ્રજામાં, જનતામાં આકાર બંધને સામુદાયિક રીતે વ્યક્ત થાય છે, એ મારે એને પ્રવૃત્તીય સંચયન આપણે કહી શકીએ. આપણા ઉત્સવો માલ્ય કે દરવ સાહિત્યનાં જ વિજયિત સ્વરૂપો પંતી જાય છે એક પાસ હાલકમાંથી શરૂ થયેલું સાહિત્ય વાલકમીત, સમગ્રમીત, સૌક્યમીતમાંથી વિકસતું જાય જાયવાનું અને એને મદદોભવનું જટિલ સ્વરૂપ ધારણ કરી માલ્ય સાહિત્યને આપણા

આખા સંસ્કારજીવનનો અર્થભર્યો જઠાર જનાવી દે છે, અને પ્રગ્નની આસા, મનોરથો, ભૂમિ, જીવનકથા, ઇતિહાસ અને આદર્શને એક અદ્ભુત વાણીરાહન આપે છે, જેને સંકળે એ સાહિત્ય પ્રગ્નસમન્તને યેરપેઠ પહોંચી સંસ્કાર-એકતામાં સાંકળી દે છે. રામાયણ કે મદ્યભાગત દિશ્માં અને હિંદ જહાંગના પૂર્વપ્રદેશમાં પ્રચલિત છે, એનું કારણ એ જ કે વાણીદાગ કોડતાં ખત્રો, ભાવનાઓ અને પ્રસંગોએ સમસ્ત હિન્દુ-આર્યજાતિને આજ સુધી સિધિલ ન બને એવું સંસ્કાર-એકત્વ બાધું છે. બીજી પાસ સાહિત્ય કામના તાલથી સર મતા બરખા, રાસ, ભગ્ન જેવાં સમદસંજોતનાં દરખોમાંથી વિકાસ પામી શાસ્ત્ર, તાંત્ર અને ભગતનાટ્ય, કબ્જક, કે મહિપુરી વૃત્ત તરીકે ઓળખાતાં નર્તનોમાં ગિતરી ભવાઇ, રાસ, ભરતમિશ્રાપ જેવા સામુદાયિક દરખોથી આજગ વધી મૂક દરખો અને નાટકોનાં વિવિધ સ્વરૂપમાં વ્યક્ત થઈ સાહિત્યને દસ્તમાન જનાવી એક એવો સાહિત્યપ્રકાર ઉપજાવે છે કે જે પ્રગ્નસમસ્તના દાવ, ભાવ, દસનચલન, પરેરવેસ, ઉચ્ચાર, એ સર્વનો સંમદ કરી ભજવાતા પ્રસંગોમાં પ્રગ્નની માન્ય, ભાવનાઓ જીવંત રાખે છે.

આમ સાહિત્ય પ્રગ્નકીય અને છે, પ્રગ્નનું જાને છે, પ્રગ્નજીવનમાંથી શુરી આવે છે અને પ્રગ્નજીવનને ફોરનાગ જાની ત્વ છે. (અપૂર્ણ).

નેપોલિયન કહેતો કે “આખી દુનિયાના દુઝો અને સારા સંજનમાં હૃદયની જગત ૫૨ ફરી પડે છે.”

✦ ✦ ✦ ✦
કિરો- અમે તમને ક્યાં રહન કરીશું ?

સોફોકલિસ- એ વધી અને ૧૬મી યોદા તો ગમે ત્યાં.

✦ ✦ ✦ ✦
નાના ધોરી ધબ્બી સંસ્થાઓના કબ્જીય હૃદયકન કિશોરો કરતાં કંઠાએલા એક બિચરે તેની કબ્બીને ફિરકાદ કરી, “હવે મને ખાસ્તો રહે છે કે મોઝ નવી કરી વેચતી હલ તેણે” હૃદયકન કરના અને કહેશે.”

✦ ✦ ✦ ✦
હાથોદિવસના એક જંસરે હકિદેરીસના હલકા કુકુંમરો હલચલ કરી મરાચી કરી, ત્યારે હકિદેરીસે જવાબ આપ્યો, “માથામાં અને બેનામાં વહેતર મેં છે કે મારો ૫૨ મારાની શરૂ થાય છે અને બેના ૫૨નો બેનાથી અંત આવે છે.”

✦ ✦ ✦ ✦
સર થામસ મુર કહેતો કે “માનુસ બીજી દુનિયા મારેની વેચારી શાંતા થલ અનરી રહી પડે છે.”

✦ ✦ ✦ ✦

પીછીનાં કામાં

[એક વર્ણન(વહેણી વાતી)]

બરતરામ બાનુચુખરામ મહેતા

(૧)

“ મનોહર ! હું નને સાચા દિયથી કમ્પવાદ બાપુ હું આ પ્રદર્શનમાં તારું ‘ચંદ્રિકા’નું ચિત્ર સાચે જ અદ્ભુત છે. ”

“ ગને ‘ તું ’ હરેનાગ તમે કોણ ? ”

“ ચાર ! હજી પંખુ મને ‘ તમે ’ હરેનારો તું કેવો ! ‘ હવે તો મને જોગબ ! આપણે યાજ્ઞકોટની આશ્રિત દાહરદૂધમાં કોઈથી ઈન્દ્રિક સુધી જાય છેતા. હું ‘ દેવ પ્રીકટ ’ હતો ને ‘ આશ્રિત દ પ્રીકટ ’ હતો. હવે તને યાદ આવે છે ? ”

“ જોલો ! તારે તો તું અનુપમ ! હોસ્ત ! આપણે ગને છે જ અદ્વાઇત મથા ”

“ મનોહર ! આપણે છૂટા પડ્યા તેને પાંચીસ વર્ષની વદાણી વાઇ ગયાં. તે કળાદેવી મેવી. મેં નેપારદેવી મેવી ‘ અહુ વર્ગે ’ હું પરદેશથી દમણ પાછો ફર્યો હું મેં આ પ્રદર્શનનાં વખાણુ સાંભળ્યાં, ને તેમાં તાગ ચિત્રની ખૂબ જ તારીફ થતી સાંભળી, એટલે એ ચિત્ર જોવા ને સાથેસાથે તને મળવા હું આજે જ સવારની ગારીએ આવ્યો છું. ”

— “ તું કોતર્યો છે ક્યાં ? ”

“ કશું નહિ યેસનથી અહીં જ સાંધા આવ્યો છું. ”

“ ચાર ! તારે તું મારે ત્યાં બેસજો ”

“ સાડુ હોસ્ત ! તે અરેખર કમાઇ કરી છે. ‘ ચંદ્રિકા ’ નું ચિત્ર ચીતરીને તેં કાષ ધોઇ નાખ્યા છે, એમ કહુ તો સાચે મુ એનું પાટીનું કપાળ ! તા એના પુત્રાચ લાયતા વાળ ! મું એનું નમણુ નાક ! તા એના કોમળ ને મળેદાર હોઠ ! યી એની અદ્ભુત આખો ! મનોહર ! એ કમાઈકાની અભિમાયી ને અમી જરે છે ને પોતા કોઇ પ્રેક્ષક ધગવો નથી હું તો...”

“ જસ ! હોસ્ત ! અહુ વખાણુ થયાં હવે રહેવા દે. ”

“ ચાર ! પ્રદર્શનમાં સોદા બીજા ચિત્રો જોતાં વાતોના તણકા મારતા દોષ છે, પંખુ તાગ ચિત્ર આજળ આવતાંની સાથે ફરે પ્રેક્ષક અત્યંત કળને અવારં કઇ જાય છે. એમાં જ એ ચિત્રની અદિતીયતાની કદર છે. હોસ્ત ! આ ધડીએ મને એક પ્રકર યાદ આવે છે. તને યાદ દોષ તો, ઇ. ઇ ૧૯૦૬ માં ગાજીકોટમાં ત્રીજી યુજ્જ્વાની સાહિત્ય પરિષદ ભગઇ હતી તે વખતે ‘ ફાનોટ દોષ ’ની પાસેના મ્યુઝિયમમાં પ્રદર્શન ભગઈ હતું એ જોવા ને હાજર થઈને મેં જોયું હતું તે હાજરી અરખર સુમેના આખુની રોચે જાય જાતા એક આદમીનું ચિત્ર ઘરઘાવેલું હતું. ને કોઇ હાજરે મડનો કે મડની તે હાજરે મડી રહેતા જોઈ જ એ ચિત્ર જોઇ પોને અચાનું આતો કે આતી. એ દશ જોવાની બહુ મગ પડતી જવાસુ મેં પાં ગગ જોયું છે, એ વાન એ રીતે સિદ્ધ થઇ હતી એ ચિત્ર જાખ્યા પ્રદર્શનમાં સૌ માં વખાણુ મેળનાં હતી. આ પ્રદર્શનમાં તાગ ચિત્રે એનાં જ વખાણુ મેળનાં છે, અને તે એની અપૂર્વતાને લીધે ”

“ અનુપમ ! જુદું, યુદ્ધ. જીવંતનીની માદ દિશ દુસરે છે. હવે આપણે આપણી વાત તો કરીએ. સામળ માથે વિવાદ થઈ ગયો છે, ને હું આવતા માત્રમાં પરખાતો છું. ”

“ એમ ? કોની સાથે ? ”

“ ચંદ્રબાળ સાથે. ”

“ મને જેની ઓળખાણ તો કરાવશે ને ? ”

“ હા, હા. આપણે ધેર જતાજતાં રસતામાં એક વાત આમળ શોધાઈયું. હું એને જાહેર બોલાવીશ ને તને ઓળખાવીશ ત્યાં, હવે જઈએ. ” x x x

“ ચંદ્ર ! ઓ ચંદ્ર ! ”

“ કેમ ? આ આવી. ”

“ હે આ તારા સોળિયાં ધોતીવાથી એ નવાં જોવાં જ હવે લાગે છે ને ? વારુ. જો : આ શાઈ મારા જૂતા મિત્ર છે, પાંચીસ વર્ષે જામે પાછા મળ્યા છીએ ”

“ એમ ? એમનું નામ ? ”

“ અનુપમ. હવે જામે જઈએ. ”

“ ચારુ. આવજો, અનુપમભાઈ ! ”

(૨)

“ મનોહર ! હું તને સાચેસાચું કહી રહું તેથી બોલું ન લગાડતો, તને જાવી તો પાંચી મળા ? ”

“ કેમ ? અનુપમ ! શું છે ? ”

“ મને તો એને મેળવીને તું જન્મ હતી ગયો. હોય એવું કશું જ ન લાગ્યું. તે એના કુટુંબને ઇતિહાસ મેળવીને પૂરી તપાસ તો કરી છે ને ? ”

“ શર ! મારે જેની કરી તપાસ કરવી નથી. મને એ મળી ને હું એને મળ્યો, એટલે પત્યું. વધારામાં એટલું કે એને સામે બેસાડીને મેં મારું ‘ ચર્ચિકા ’ નું ચિત્ર ચીતવ્યું. તે એ ચિત્ર લોકામય નીવડ્યું, એટલે મારે મન તો એ જ ખરી છે. ”

“ મનોહર ! તું તારા મનનો માસિક છે તને જે શોખ લાગ્યું તે ખડું પરતુ છે. સ/ ૧૬૦૪ના ઇંગ્રીસી લખિતજીએ દોષમાં આપણા યુજ્જ્વાલીનો ચિત્રક તરીકે આપણને શીખવ્યું હતું તેમ, ‘ સૌ જગલે માળાને પાણી પીવું. ’ સમજ્યો. ”

“ અનુપમ ! હું મારી જોખમદારી સમજું છું. જતા દે હવે એ વાત સામળ કાખ પડે સુધી મેરી આપણે તા પચ પી લીધી છે, એટલે હવે આપણે કાંઈક પ્રવૃત્તિ કરીએ. ”

“ હા, શું કરીશું ? ”

“ સામળ જીવીથી થોડે દૂર ખૂબ જૂનું મકાન છે તેના બોલતલિયાની નીચેના કાંઈકયામાં જૂના સમયનાં અદ્ભુત ચિત્રો છે. અજ્ઞાતની સુકાર્તાનાં ચિત્રોમાંથી ચિત્રદારને ઇષ્ટ નવીન શ્રેષ્ઠા રચી રહે છે તેમ એ ચિત્રોમાંથી પણ પ્રેરણા મળે તે, એમ મારે ચિત્રકાર મિત્ર જનિય કહેવો હતો. હજી સુધી ખું ત્યાં ગયો નથી; ખજ દાલમાં એક ચિત્રની કલ્પના

મારા મનજામાં ધૂમી રહી છે તેના સંબંધમાં કંઈક નવી પ્રેરણા મેળવવા કુંતા બધા માથું ધુ
અનુપમ ! તું મારી સાથે આવશે ને ? ”

“ હા, વગી. હું ધગમાં એકથો રહીને ચુ કરવાનો દલો ! ”

“ સાથ ત્યારે. ”

(૩)

“ અરે ! આ તો દારતુ પીકું છે પેલાં ચિત્રો ક્યાં છે ? ”

“ અહીં આગમાં ગામમાં આ દારતુ પીકું છે, અને એની પાછળના બાગમાં જોડેજોડ
જૂતાં ચિત્રો છે ”

“ એમ ! અસ્થા મનોહર ! અહીંનું દસ્ય તો જો ! આ રંમતાજ બહી રહ્યા છે ! તારીની
કેવી છોલો જોડી ગઈ છે ! મરદઓરતનાં જોડકાં કેવાં ચક્રવૂ નાનાં છે ! કાનો ધણીને કાની
ધણિયાણી ! કાંઈ પત્નો ન મળે. ધો કેવાં ધેલાં કારે છે ! છે કાંકને કથી મેં સાજકદમ ! વાર !
માગ્યાં તો આ જોણું જગ નથી તેમ અહીં જોણું મેં રહેવાનું નથી મૂખાં તારાં અહરનાં જૂતાં
ચિત્રો અત્યારે ! સાથ, ગદાર નીકળા જઈએ. મારે અહીં મૂગળાઈ મરણ નથી ને તને પણ
મૂગળાઈ મરવા દેવો નથી કળાકેવીને દશ તારી સેવા જોઈએ છે. ”

“ અનુપમ ! અહીં આપણે આવ્યા તે નકામું ચલું નથી. પેલાં જૂતાં ચિત્રો તો ફરી કાંઈ
વાર અહીં આવીને હું જોઈ જઈશ, પણ અત્યારનું દરમ કાંઈ જેવું તેવું છે ! મેં તો એમાંથી મેં
પ્રેરણા મેળવી છે ‘ ધરતીનું નરક ’ નામનું માત્રુ દલે પછીનું ચિત્ર આજના દરમના આધારે હું
ખૂબ આકર્ષક કરી ચકાશ સાથ. અરે ! જતાંજતાં છેલ્લી નજર ફેરવતાં આ હું મું જોઈ
છું ! ”

“ જમ ! મનોહર ! છે શું ? ”

“ કાર ! જો તો અરે ! પેલાં ખૂણામાં બેઠી છે મારી ચંદ્રમાળા ! કહે. હું જુલો તો
નથી ને ? ”

“ મનોહર ! તેં એને જરાગર જોળળી. એ ચંદ્રમાળા જ છે ”

“ હું ! એ અહીં ! એ બાવી ! હું જુલો ! મેં ખતા ખાધી ! અરે ! અનુપમ ! આખરે
તું સાચો ક્યો ! ”

“ દોસ્ત ! અત્યારની એની બાબિ તો જો ! જોરતની બાબિ એના દિલનાં દાર હોય છે.
ધરણતા પહેલાં તને જામવાને ચેતવ્યો તે ખાતે એનો પાઠ માન સાથ. આપણે ગદાર, નીકળા
જઈએ. એ આપણને અહીં જોઈ જાય, એ ઠીક નહિ. ”

“ હા, દોસ્ત ! સાથ. માત્રુ દેયું થકે છે હું કાવરો જની તમે છું અને કશુંક થાય છે ! ”

(૪)

“ મનોહર ! હવે છવ કેકાણે આવ્યો ને ? ”

“ હા. હવે તો હું જગણર સાનમાં છું, અનુપમ ! ”

“ વાર ! તું જે રીતે રંમકસક, રંગી પીછી અને રંમ બેઠાં કરી રહ્યા છે તે જોતાં
મને કથીક હોયત રહે છે. તારે મરણ છે મું, એ કહેશે ! ”

“દારત ! આગળું” હવે જોઈને મારી જામ જીવી અમ છે અને આ ટાણે મોપાસાના પેલા
 યજ્ઞો શાઢ આવે છે - ‘દિઆવડાપણા અને જોડાજપણા વચ્ચેની—પ્રેમ અને તિરસ્કાર—વચ્ચેની
 ધારી ખૂબ પાતળી હોય છે, અને તે માનવીએ પોતાના જોગમાંથી જ ઉપગતવેલી હોય છે.
 મેં ચંદ્રમાળાના નમૂના ઉપરથી ‘ચંદ્રિશ’ સી રીને જોયા અસાધ્યગણ નવીનતા ઉપગતી એ
 નિમિત્તે અને એ એક થતા તેનાર મર્લા પરતુ હવે અને ખરી વસ્તુસ્થિતિ સમગ્રનંદ. હવે હું
 કાંઈક નવું કરવા માગુ છું. આ જોની તેનારી આવી રહી છે.”

“ મનોહર ! અત્યારે મધ્યગત યદ્ય અમ છે છતાં તું નવી પ્રવૃત્તિમાં પડવા ધારે છે, એ શું
 મામ થોરે છે ને તું જાનવા માગે છે ? ”

“ હા, ધાર ! હું ને મારી ખૂબ સુધારવા માગુ છું. અનુપમ ! તું તારે અમ
 ના. કુ જરા જઈ આવુ.”

“ ના. એ નદિ અને તારા હાથના હાથવાસ જોઈ હું તને એક ધડી મારે પણ છૂટે
 મૂક તેમ નથી. તારે કરવું છે શું ? ”

“ એ હું તને કહી બતાવીશ નદિ પશુ કરી બતાવીશ. ચાલ ”

“ ચાલ ત્યારે મારી આંખો ખૂબ થેનન છે ને જળ છે. પગતુ હું આજે તને રેડો મૂક
 તેમ નથી. જોઈ છું તું શું કરવા માગે છે તે. ”

(૫)

“ અજા ! આપણે તો પ્રસન્નનમઃ જાગળ આવ્યા. અત્યારે આટલી રાતે અહીં શું
 ઘટણ છે ? આમ ને નદીમાં કે રિંધ બહેલાવરા જઈએ ! ”

“ ના, ધાર ! મને તો જાદી જ કામ છે જો, મારી પામે આ ખડની આવી છે. કુ
 એનાથી તાણુ મોહુ, ને આપણે એક અંદર જઈએ.”

“ મનોહર ! મને તાણુ કશું સમગતુ નથી. ”

“ અનુપમ ! ધીરજ રાખ. થોડી વારમાં અમું સમગતી. પરતુ, ધાર ! તારી પામે એક
 જગત પહેલેથી જ માગી મડ ! ”

“ શું ? ”

“ મારા કામની આડે તારે અત્યારે ગિરજાત આવવું નહિ. ”

“ કબૂલ. ”

“ આ તને જે વડાધામાં વડામુ હોય તેના સમ. ”

“ મારી જાનીના સમ. હો, હવે છે કાંઈ ? ”

‘ જસ. હવે જોડાજોડા જોડા કા ” x x x

“ મનોહર ! તે તો મજાન કર્યો. જે ચિત્રે તને નામના અપાવી તે ચિત્રની આ દશા ?
 ધાર ! તે તો ચિત્રનું નામ પણ જાણી નાખ્યું. ‘ ચંદ્રિશ ’ નો ‘ ચંદ્રિશ ’ મનો. તે આ
 શું કહ્યું ? ”

“ હોસ્ત ! મેં ચ દ્રજાળાને લાલક માની અપનાવી. એના આધારે મેં ‘પરિસ્તાની મૂર્તિ’ સમી ‘ચલિકા’ કાઢીને ગીતગી. એ ચિત્રે અમને એક કથાં એ ચિત્ર અમારા છવનમાં ગાળ-દર્શન કરવા ને અમારા છવનના મગગમ્બ તરીકે મારા હાથે કાઢ અછા પરીએ સગનું. પરંતુ મને ચ દ્રજાળા આજે ગયા ગરૂપે નિગમવા મળી. એથી મારો ભ્રમ બાંખો. મને એના તરફ પ્રજ્ઞા પેદા થઈ તેની સાથેમાથે આ ચિત્ર તરફ પશુ પ્રજ્ઞા પેદા થઈ મેં એનું નજીદ વાળવાને નિશ્ચય કર્યો અર્થો આવી ગાડુ ધાધુ’ ગે ક્યું. મિત્ર ! હવે તારે કહેવું હોય તે કહે. ”

“ મનોહર ! તે ભલે દર બુદ્ધ કરી છે તે’ મને સમ અવકાશીને બાંધી લીધો ન’ હોત તો હું તને આગ કરવા જ ન દેત તને તો ચ દ્રજાળાની જગાએ બીજી કોઈ લાલક પત્ની મળી ગહેર, પશુ તારું અસહ ચિત્ર હવે પાધુ મૂળ ગરૂપે સગવડનું છે ! એ તો મધુ’ તે મધુ. ”

“ અનુપમ ! મધુ તે મધુ દરવરનો એમા પશુ કાંઈ હાથ દસી. ચાવ. દને ઘેર પાછા જાયો. ”

“ મનોહર ! હા, ચાલ ” × × ×

“ ચાર ! હવે છવ નિગા બેડો. ”

“ હોસ્ત ! જરા આરસીમાં ના જા. તારા માથામાં આજે સવારે તો નર્વા કાળા તાંગ દતા, ને અત્યારે તો એમાં ધોળા વાળની એક સડ નીકળી પડી છે. આ શું ? ”

“ અનુપમ ! એ આપણનું પાંખિય છે હવે એનો ઉપાય નથી. ”

“ મનોહર ! મારું કહ્યું ગાને તો સવારના પદોરની ગાડીએ આપણે અઢોધી ચાલી નીકળીએ ને મારે ગામ જઈએ તું ત્યાં આરહસ હદાગ કુધી રહે ને તારા આ ‘ચલિકા’ના પ્રગ્ન મને જૂવવા ગય. ”

“ હા, ચાર ! એ તે કાંઈ મધુ ચાલ. આપણે હવે જરાની નૈવારી કરીએ, પશુ આપણે બૂલ્યા’ માન રજલક, પોછી ને ગમ તો ‘ચલિકા’ના ચિત્ર આમગ જ રહી મર્વા ! તું પશુ કેવા ? તે’ મને એ વાદ પશુ ન દેવડાનર્વા ! હો. હવે એ ભેવા પાધુ કોણ ગય. ”

“ જરા દે એમને એ ત્યાં જ્યાં તેમાં ગે છવગેનો હાથ દમે. ”

“ એમ ! દસી ત્યારે કાંતે મવારથી પ્રદર્શનમાં ‘ચલિકા’ જોતા કોઠો બાલા જને અને અજડે કે “ આ તો પીંછીનાં કામાં ! ”

ડા. ન્હોનસન- હ કોઈની પીઠ પાછળ બેડું બાંધવા ઉપદેશ નથી; પણ દમણી ને ગાળુસ અઢોધી ઠી રથો તે વધીદ દતો.

મત્રવ અને છવન તેમના મિત્ર નારાયણની દેવજી વરીકેવી લાલકત રિધે થયાં કરતા હતા. મત્રવે કહ્યું. “ મને ખતર છે કે દમણા જ નારાયણને એક બોલિદારિક નવલકા લખી પશુ કરી છે. ” છવને કહ્યું. “ હા, જરી વાત છે. ” મત્રવે પૂછ્યું. “ એનો નાલક કોણ છે ? ” છવને જવાબ્યું. “ તે પ્રસિદ્ધ કરવાનું માથે લેનાર ! ”

હમુની પદરથી સહીના અન્ત ભાગમાં પશ્ચિમ મુરોપના દેશોને દિન્દો કિનારો શોધવાના મનોરથ ગળા ગુન્દેશ, રોના યોગમાંથી સાથીઓ ઉભા કરી કાઢવાસે સાગરસાદસ અદમ્ય દિન્દોને જાણે તે બમેરીકાના ટાપુ શાંધી પાછો વળે. એ સમયે પશ્ચિમ મુરોપના પ્રદેશમાં એન અને પોર્ટુગાલના દેશો રુચક હતા અને નવાં નવાં સાગરસાદસો ખેડી, ફરતી ધરતીનો સપતિઓ પોતાની જામમાં શાસવાના એ દેશોની રાજસત્તાઓના મનોરથ હતા આમાં પૂર્વના પ્રદેશો શોધવાનું અને તેમાં સફળતા પામવાનું જાગ્યું પોર્ટુગીઝોને પ્રાપ્ત થયું એ દેશના રાજાઓએ સન ૧૪૧૦ થી ૧૪૮૪ સુધીમાં આફ્રિકાના ઘણાં સુધીના પ્રદેશો શોધ્યા સન ૧૪૮૬ માં આફ્રિકાની દક્ષિણની બુરિંગે નિર્ગમ્ય બાઈસોમ્બુ દીઆર્ના વદાણો લાખ્યા. એ રથગના ફરીઆનું તોફાની સ્વરૂપ જોઈ એને આ વદાણવટીએ “એમો ટોરમેન્ટોસો” - તુરકાન બુરિર-નામ આપવાનું દુસ્ત માન્યું પણ પોર્ટુગીઝના રાજા જીલ્લ જહોનને લાખ્યું કે એ જ વાટે દિન્દોના માર્ગ મળશે એટલે એણે તેનું નામ “જેમો ડસ બુમેનો એસ્પેરેન્સા” - કેપ ઓફ હુડ દોપ પાડ્યું.

આમ ફરીઆમાર્ગે દિન્દો કિનારો શોધવાના પ્રયાસો ચલા હતા - એ જ સમયે જળ તથા રથગનો આશય સધતે દિન્દો કિનારો શોધી કાઢવા પોર્ટુગાલના રાજાએ “પેડ્રો દી કોવેલીએન” અને “આસ્કેનઝો દી રેવરા” નામના એ કુલગ માણસોને સ્થાના ‘કમો આ સોમો આફ્રિકાને ઉત્તર કિનારે થક સુએઝ ઓગમો એકન જહો સુધી આવ્યા. એકન તે જગ્યાનામાં વેપારનું મોડું મધક હવું, અને સમૃદ્ધ નગરમાં તેની ગણના થતી હતી, એ રથગમાં એમને દિન્દોના પુષ્પ શોધાજોતો બેટા થયો. આસ્કેનઝો ત્યાં જ રહ્યો, અને ડોન પેડ્રો ત્યાંથી ફરીઆમાર્ગે આગળ વધી ત્થરનાં ગુન્દરાતના જહોમા મણત્રી થતા ‘સોપાગ’ જહો સુધી આવ્યો. ‘આર્લી’ આવી તેણે જે જે જોયું તેની વિગતો તૈયાર કરી તથા પોતાના માર્ગના અને કાંઠાના નકશા તૈયાર કર્યા. આ પછી તે પાછો પોતાના સાથી સાથે એકાવા એકન મળે. પણ ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે એને અગર પડી કે એના સાથીનું તો ખૂન થયું હતું. આથી તે એકલો સ્વદેશ જવા ગયા થયો, માર્ગમાં તે એન્ગીસીઆના રાજાનો મહેમાન બન્યો. ત્યાંએ તે “આવ જણા તે પકડ મલા” જેવો પાટ થયા. પાછળથી એને કેદમાં નાંખવામાં આવ્યો તે ઉપરે સન ૧૫૨૦ માં ત્યાંથી એનો છુટકારો થયો. આમ સન ૧૪૮૭ માં સફર નીકળેલે ડોન પેડ્રો તેનીસ વરસે સ્વદેશ પહોંચ્યો તે પહેલાં એના જનબાહઓને દિન્દોની રીજાણ માર્ગ કાઢવામાં મળે હતા.

“પોર્ટુગાલના રાજાની આજ્ઞાથી “વાગ્સો દી આમા” નામનો નાવિક ચાર વદાણુ સહ સન ૧૪૯૪ માં દિન્દો કિનારો શોધવા નીકળ્યો. આ વદાણુઓમાં ‘નોવિસો’ તથા ‘લેનિસો’ મળી કુલ માત્ર ૧૧૦ માણસો હતા. ધિરજનથી હંકારી તે આફ્રિકાના પૂર્વ કિનારાના પ્રદેશ મોઝામ્બિક, મોમ્બાસા સુધી આવ્યો તો ખરો પણ માર્ગમાં એ પ્રદેશના રાસકો તરફથી એને ઠીકઠીક ફેરાનગતિ મળવાતી, પડી એથી એ સ્થળમાં થોભ્યા વિના

એ આમળ વધી મેસિન્દી બહાર પડેલો. ત્યાંના શાસકે તેનો સારો આદરસત્કાર કર્યો આ સ્થળમાં એને કૃતચાક ગુગ્ગુલી સ્થરીઓ અને મોદાજરો મળ્યા આમાંનો એક ગુગ્ગુલી તેનો સાથીદાર બન્યો અને તેને દોઢવી દિન્દના કાસિકટ બહાર લઈ આવ્યો. બહી વળી એક મુગ સોદાજર મળી ગયો આ મોદાજર નવા આવનારા પોર્ટુગીઝો છે એમ એમના પહેરવેશ પરથી સ્પષ્ટ થયો અને તેણે જ કાલિકટના ગમ્મ ક્રોમોરિનની મુદ્દાકાત નારંગી ડી માથાને કાપી આપી. એ દિવસથી પશ્ચિમ યુરોપની પ્રગતિના પચસા દિન્દની ધરતી પર પચસા અને ત્યારપછીનાં ચોરસ જ વર્ષોમાં તેઓ ક્રોમોરિન, ગાવલ્ફોર વગેરે ગળ્યોના આશ્રયે મકાવા લાગ્યા.

આ રીતે પોર્ટુગીઝોને આશ્રય તો મળ્યો પણ તે સાથે એમણે એમની ખાંદાનીનું ખમીરુ દસ વાર વરસના ગાળામાં એમને પ્રથમ આશ્રયનું રશાન અનેકા કાસિકટને ભરમીભૂત કરીને જતાવ્યું ઉપકારિતાનો આવી જતાનો જાહેસો આપનાર હતો “ડોન આલ્ફોન્સો ડી આલ્ફુર્કે.” આ કૃત્ય કરી તે ક્રોમોરિનો ટાપુ સર કરવા જતો હતો ત્યાં એને બીજો એક દિન્દી મળી ગયો. એનું નામ હતું રીમોજી ૨ મહામારના કિનારા પર એ અગિયારો ધધી અસાવતો. આલ્ફુર્કેને જેણે એવા સર કરવા દોર્યો અને તે કામમાં સફળતા પણ મળી ત્યારથી એવા પોર્ટુગીઝોનું મુખ્ય મથક બન્યું. સન ૧૫૧૦ નો આ બનાવ

આ રીતે પૂર્વના પ્રદેશમાં પોર્ટુગીઝોનો પચદડો ગમેશે એતા દિન્દ સાથે વેપાર ખેડવાને અગ્રેજ, ક્ય, ફ્રેન્ચ, સ્પેનિશ, ગસિયન વગેરે પ્રગતી પેરીઓ બહી થઈ અને દિન્દનાં બંદરોમાં તેમનાં વહાણો આવી અડકાવા લાગ્યાં. દિન્દીના તખ્ત પર ત્યારે મોમલ સહેનશાહ વિરાજતા તેમના દરબારમાં જઈ કુ નીચા બરી તેમણે વેપારના ખરવાના મેળવ્યા, અને સુરત બહાર બધાની બાપારી કાઢી ને નંઆઈ આ રીતે યુરોપિયન સોદાજરોની પેરીઓ આવી તો ખરી પણ તે સાથે જ પ્રગતી પોતાની છપીણું, કપડાણું અને પ્રપચી નીતિ પણ સેતી આવી પ્રથમ તો તેઓ એકબીજાને ધક્કા મારી ટલાકિસાદ વડે મળ્યા રી પાડવાના ધધા સેઈ બેઠા પણ ધીરે ધીરે કરતા દિન્દ અને આફ્રિકાની વચ્ચેનાં સાગરપાણી પર અગિયારીરીનો ધધા પણ સર થઈ ગયો. આ દેશથી માસ ભરીને જતાં એકબીજાના વહાણોને લૂટતા, અને આવી લૂટમાં સફળતા મેળવનારાઓને એમના ગવ્વરખાને માનઅક્રામ મળતાં, પણ ધીરે ધીરે કરતાં તો તેમણે દિન્દી વેપારીઓના વહાણો પણ લૂટવા માંડ્યાં. સમય જતાં દિન્દી સાગરમાં અગ્રેજોની અગિયારીરી ખૂબ વધી હતી. મોમલ સતા પાસે ખુશીનાં જળવાન મેન્સો કરતાં પણ સાગર-વારો સલાજતા માટે નીકાલજ ન હતું ફરીઆઈ માર્ગે આ દેશનો વેપાર તો ખૂબ આસવો પણ તે વેપારને રક્ષવા નીકાલજો ગળ્યવાની જરૂરત તરફ છે સત્તરમી સદીમાં સિવાજી મદારાજનું સક્ષ મધુ ત્યાં મુધી મોમલ સદનનત પાસે છજરા બહુના કાલસા મિયાય બીજી કંઈ ન હતું. સિવાજી મદારાજને જ નીકાલેન્ચ પોન્જુ તેનો નાવક હતો દ્વિજી આન્સે થોડા જ વખતમાં આન્સેની અપૂર્વ કસળતાને કાણે તેની કક્ષિતની અણતરી યતા લાગી સન ૧૭૫૫માં અગ્રેજોએ નાનાસાહેબ પેશ્વાની મદદથી ૨ આ ફરીઆઈ દરીફનો કટો પણ કાઢી નાખ્યો.

૨. રીમોજી એનાના શબ્દો રીનાપવિ હતો, અને એવા સર કરવામાં એની જ મુખ્ય મદદ હતી એમ કોઈ ઇવિદાસદાર કહે છે. એવા એ વખતે જહુ સમૂહ સહેર લઈ બે રોઝ જ સહેરની વાર્ષિક આવક ૮૨૦૦૦ સુવર્ણમુદા હતી, એની રોડપાણી એ બહાદુર મુરના દાખમાં હતી Universal History. Vol VIII p. 43-44. Edition 1781 A D.

૩. શ્રી. ન. વિ. કેવર કૃત “મરાઠા વંશજેન.”

સત્તમી સદીમાં હિન્દી અને અરબી સમુદ્રોમાં મોરી ચાંચિયાઓનીનો ધધો એટલો તો વધી પડ્યો હતો કે અંગ્રેજ પેટીઓને આ દેશમાં પોતાના ધંધાની સલામતીનો કંઈ પેદા થયો, અને અંગ્રેજ પ્રજાનાં જલ્દાનેમાં અવરજવર કરનારા માટે ખાસ પાસ, આપવાની જોઈવણ એટલા સાર કરી કે ગરે અંગ્રેજ ચાંચિયા મળે તો એ વદાલુને હેમો અડચણ ન આવે, જો કે જાનો બરખર અમલ થવા પામ્યો ન હતો.

આમ છતાં આવી ફરીઆદ હાંસપતી ખચર મળતાં મોઝલ સત્તાધીશો પણ હાથ જોડીને બેસી ગ્રહેતા નહીં. સુરતના બારેથી આ જલ્દાને દકારાવાં, અને માર્ગમાં તે લૂટાયાની રાવ થતાં સુરતની કોઠીના અંગ્રેજ પ્રમુખને જલ્દી કેડ કરવામાં આવતા તથા નુકસાની બરપાઈ કરવામાં આવતી. કેટલીકવાર તે કાઉન્સીલના સભ્યો મુદ્દને પકડવામાં આવતા અને સુરતના અમલવાદનો કોઠીઓના માલને સાદી સીધ વાગતી.

સન ૧૬૩૫ માં મોઝલનાં વદાલુ ગતા સમુદ્દના બારમાં જોય નામના એક અંગ્રેજ ચાંચિયા કંપાનના હાથે લૂટાયાં. સન ૧૬૩૬માં "તોફીકી" નામનું સુરતના વેપારીનું એક વદાલુ લૂટાયાની ખચર આવતાં અંગ્રેજ કોઠીના વડા તથા તેના સાંચીદારને ચાંચડ અને જુઆઓથી બરેલી કોટીઓમાં કેડ પૂરવામાં આવ્યા. આ બનાવથી સોકોમાં પણ બારે ઉશ્કેગટ ફેલાયો. આ બનાવે એટલી તો સનસનાટી ફેલાવી હતી કે અમલવાદનો કોઠીએ ખરીદિયા કેટલાક માલને ટાંચ સજાવામાં આવી. આખરે ૬૫૦૦એ રૂ. ૧,૧૦,૦૦૦ (એક લાખ દસ હજાર) વેપારીને નુકસાનીના બર્ષો ત્યારે બધું નટવાળ થયું.

આ બનાવ પછી થોડા જ વખત બાદ અંગ્રેજ ચાંચિયાઓએ ફોન જલ્દના ડકાઓ લૂટ્યાં ત્યાંના વેપારીઓએ આ બીતાની ફરીઆદ કરતાં જ આમાં, અમલવાદ અને હક્કની કોઠીઓના માલ તેમ જ નાણાં જપ્ત કરવામાં આવ્યા અને તેના આડતીઓએ કેડમાં નાંખવામાં આવ્યા.

સન ૧૬૩૮ માં અંગ્રેજ ચાંચિયાઓએ હિન્દી વદાલો લૂટ્યાં તેના અવેજમાં સુરતની કોઠીએ રૂપીઆ એક લાખ સિત્તેર હજાર નુકસાનીના બર્ષો ત્યારે કોઠીના નામવરોનો કેડખાનામાંથી છુટકારો મળે.

સન ૧૬૬૨ માં સુરતના વિખ્યાત સોઢાજર અબ્દુલ મયુરનાં વદાલુ નવ લાખ રૂ. નજી લઈ દિવ આવતાં હતાં તે માર્ગમાં લૂટાયાં.

વળી "જન્-મ-સવાઈ" નામનું એક સાદી જલ્દાજ દળના ધાત્રાળુને લઈ હિન્દ આવ્યું હતું આ જલ્દાજ પર આવન લાખ તો સોનાચાંદીના ચિકકા હતા મોચા અને જેદા ખાતે વેચાવધા માલનું આ નાણું હતું. ઉપરાંત જલ્દાજમાં દળના ધાત્રાળુઓ પણ હતા. હેમો ધિજમેન ઉર્ફે એવરી નામના અંગ્રેજ ચાંચિયાએ જિના પર હાથ નાંખ્યો, જલ્દાજ લૂટ્યું, કેટલાક પુરુષોને કેડ પકડ્યા અને સ્ત્રીઓની ઇજ્જત પર હાથ નાંખ્યો પોતાની ઇજ્જત સભાળવા કેટલીક સ્ત્રીઓએ પેટમાં ખચર ભોંટી આપવામાં કર્યો તો કોષ્ટકો ફરીઆદમાં અપવાની ડીધુ.

આ ખજર સુગત જોવાતાં ત્યાં જારે ઉરોચટ ફેલાયો, અને સુરતના નવામે ૧૪ કંપનીની ફોડીના ને ગાંધી માણસ દાઘ અથવા તે બધાને પકડી પકડીને લોખાડી બેઠીએ બરાલી દઈ ફેરખાનામાં નાંખ્યા. આમ ત્રણસો જેટલા અંગ્રેજોને ફેરમાં પૂર્ણ. સફેનશાન ઓરેન્જિય ત્યારે દક્ષિણમાં દતો તેને ત્યાં ખજર પહોંચતા તે ખૂબ ગુસ્સે બરાયો. આ બનાવની ખજર બાબા દેશમાં ન્યાં ન્યાં અંગ્રેજો દતા ત્યાં ત્યાં પડતાં એમના તરફ બારે ગુસ્સાતી લાખણી ગામ્બૂડી ઉડી હતી અને તેઓની ફેરફારીઓ પર દુમલા થતા લાગ્યા બોરસે કંપની સરકારના સાહેબોને જાન બચાવવા આમતેમ બગાડ એસવુ પડ્યું. સુગતની ફેરફારી, ભૂલી લઈને તેનો માલસામાન વેચી નાંખવામાં આવ્યો. જાણના નવામે શાહી ફરમાન મુજબ મુજબ પર દુમલા કરી એ ટાપુની ફુફાં કરી અને જેટલા અંગ્રેજો આ દેશમાં હોય તેમને દેશમાંથી કાઢી મૂકવાનું શાહી ફરમાન થયું. ૫ પળ પાછળથી બાદલાદના વડા છર અસદખાને બાદલાદના રાખને કહ્યું કે પાડો. અંગ્રેજોએ સફેનશાદના મનનું સમાધાન કરવા શાહી ફરમારમાં બે એકઠીઓ ગોઠવ્યા આ એકઠીઓના જન્મે દાઘ કમરે બાંધી દેવામાં આવ્યા હતા, તથા વાંકા વળી કુનીચ કરતા ફરખાર કચેરીની ધૂળને ચૂમતાચૂમતા તેઓ શાહી તખ્તની સામે ખડા થયા. ૧ સફેનશાદને તેમણે રોઠ લાખ ફૂંપીઆનું નજરાનું ક્યું અને બનિધમાં સાગી રીતે વર્તવાની ખાતરી આપી ત્યારે સમાધાની થઈ.

આમ સત ૧૬૯૦ માં મોઝમ સત્તાના બળ આજળ અંગ્રેજોને મૂકવું પડ્યું; પણ તેમ ઉતાં વ મોઝમ સત્તા એ વખતે દેશના અડગના ઝપડાઓમાં ખૂબ જ ગૂચવાયેલી હતી એટલે આ ઝોરી પ્રલંભોએ ત્યારેત્યારે તદ્દ અંગ્રેજો ત્યારે ફરીઆઈ ભૂરો કરવાનું ફેરલાઈ સમય મુખી જરી ગળ્યું, અને તોફાણ વિનાનો સરકાર મોઝમ સત્તાનતને એ બતાવો તરફ જોવું ન જોવું કરી નબાલી સેલુ ૧૬૯૦.

પ્રજ્ઞાત પેપલ ન્યુસિયો પ્રિન્સ ઇંગ્લિયે તેના સેક્રેટરીને એક વખતે પૂછ્યું, "મારા માટે થોડો ગ્રુ વાલ ફેર છે ?" "થોડો ફેર છે" સેક્રેટરીએ જણાવ્યું, "થોડો ફેર છે કે થોડો માટે તમે તમના એક રુદાને લે આપી મારી નાખો દનો." ન્યુસિયો કહ્યું, "નિંદાખિરો તેને લે આપનામાં આવ્યું ન હઈ, તેવું એવું જાણી મારી નાખવામાં આવ્યો દતો થોડો બીજું" થઈ ફેર છે ?"

સેક્રેટરીએ આજળ જણાવ્યું, "થોડો એક પળ ફેર છે કે એક બાઈ તમને ભરસા નીવડી માટે તમે તેવું જુન ક્યું."

"જોરી નિદા" ન્યુસિયે કહે કહેને પ્રલંભો ફેર, "બેલાસારી માટે તદિ પળ તેણે એક ખાનગી વાલ ઉપાડી ખાઈ દતી માટે તેને મારી નાંખવામાં આવી દતી. બીજું ફેર ?"

સેક્રેટરીએ કહ્યું, "થોડો એક પળ ફેર છે કે તમે તમની એક રખાલ પાસેથી થોડા રચીમમાં."

ન્યુસિયે કહ્યું, "તરી નિદા જાણી તમે ફેરને તે પડેલાં તેમણે તપાસ કરતા એકમ તેણે મને થોડા આખા તદિ મરે તેને માટે જુન પડી દતી દત્ત ફેર છે ?"

"દા" સેક્રેટરી બિલ્લે, "થોડો ફેર એક તમને કાચ રખાં આપદલાં નથી, અને ક્રીઓ સમસ તમે ને તમારું ફેરનું કાચ વાચવું દત્ત તે તમારે પેટાનુ રમેડુ નથી."

ન્યુસિયે કોપાનેમમાં બનરા ઉડેલા, "નીજળી દતી થોડાં કાચલાં વારી દત્ત કાચલાં બતી નથી ? થોડો થયો, તમારે છે, અને ત વળુ મારો છે અત્રીથી ક્યું" ફેર નીજળી."

★ ગેબી અસવાર ★

તું તો મારા આતમનો ગેબી અસવાર
 પંડની પઠોબ્ધ પૂરી કરુ ત્યા
 મૂકે મલકનો ભાર :
 નિત ને નિત હરિ, કેમ જ કારવા
 તુટેલી વીણના તાર ?

તું તો મારા આતમનો ગેબી અસવાર.
 ધરતીને એક સુપનું આબુ
 આશ બન્યો વિકરાળ
 માનવીને જોયે માંડ્યો સતાડવા
 ખોલીને દેયા—કમાડ.

તું તો મારા આતમનો ગેબી અસવાર.
 ત્રાક તૂટી ને ચરખો તુટેયો
 તુટેલા સૂતરના તાર,
 કતાયેલી મારી કાયા એ કાંતયે
 સામે પડયો આ અવતાર ?

તું તો મારા આતમનો ગેબી અસવાર. બી/

કન્દુલાવ અધી.

સીધાવો ઠાસેજવાટ

(પ્રતિશાલ્ય)

(સ્વ. મહાકવિ ન્દાનાયાસ પ્રતિ સર્વજ્ઞ માન અને આભાર સહિત)

રમ્યો પૂરી થતાં ઠાસેજમાં જતા પતિને વિસંગના પત્નીનું સંબોધન

૧
મ્હાગ ભણતર જીના કન્ય દો !
સીધાવો ઠાસેજવાટ—
ઠાસેજના પટ મડમડે, ગગર !
આઠા ઉઠે આતર્નાદ
કર્મ મરી તવ ભાગ્યના, રો !
તુ તો વહે વીરવાદ,—
મીધાવો ઠાસેજવાટ.

૨
રોચને આદી આવી ઉભી રો !
મીઠી તણા સમકાર,
માતાપિતાની નિરદાવણી રો !
આને ચૂદ મોઝાર,—
મીધાવો ઠાસેજવાટ.

૩
નાથ પરીક્ષા ધોડમેરે,
ચરો બની અમવાર,
દુ' લક્ષવીણ પેર ગદી રો !
પરનો સપભો ભાર,—
સીધાવો ઠાસેજવાટ.

૪
સંજ બેશ્ય તો આવા કર તો !
મથે પર પટ મ્હોડા;
સંસાર માંડવ જેથરા,
મ્હારે ઉર વરણા છે કોડ,—
મીધાવો ઠાસેજવાટ.

૫
આવતા રોકવા બાણ ને રો !
ભવભૂતિના પાવ,
ચોડસખીયરને મીઠનના રો !
પ્રેરીશ, ત્રીથરા દાવ,—
સીધાવો ઠાસેજવાટ.

૬
એક વાટ રજુઆસની રે,
મીઠ યીમો વાટ;
ત્રીછ વાટ યરીર સરિતા,
રો ! કોપ તાના વાટ,—
સીધાવો ઠાસેજવાટ.

૭
જ્યે કસમીએ વળજે પ્રોતમ !
મીઠજી રાજે ચીર,
નદિ' તો નોકરી ચારે મળણં,
તે માપ ખેડાને તીર,—
સીધાવો ઠાસેજવાટ.

૮
વિવાધુમટ ! વિવારાજની રો !
પુસ્તક ધેનુદા ધીર !
અધીરાં પુસ્તો જામને, નાથ !
જે મો રાતે, બડીયો !—
મીધાવો ઠાસેજવાટ.

નાગકુમાર મહાત્મી

અમારા મિત્રમણમાં એક વખતે પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો કે “દુનિયાનું સૌથી મહાન પ્રેરક બળ કયું ?” પ્રેમ, શક્તિ, મદન વગેરે યહાં બહોળા ઉદ્ભવે છે. “શક્તિ મહાન પ્રેરક બળ છે” એ વિશે સંખેન હતીતો, ફરી એ મિત્રોને વિચારવિમાસખુમા મૂક્યા હતા, પણ ફરીથી વિચારી જતાં અને હવે સમજાય છે કે આજ ક્ષણ સત્વથી વેગળુ હતું. આળસ જેવું મહાન પ્રેરક બળ જીવનું મધ્ય નથી.

‘સેખાએ અને મુરેખીએ આળસની અતિ નિંદા કરી છે આળસને જે તે કોઈ ઠોરે છે, પણ આપણે તેની મદદના વિચારો મૂકી છે આપણા શાસ્ત્રકારો આપણા જેવા મૂખ ન હતા, તેમણે આળસને દેવસ્વરૂપે કહી પૂજાર્થ પ્રથમ સ્થાને સ્થાપિત કર્યું છે જ; અને તે અલુપતિ. વિશાળ ઉદ્ભવાળા ને મહાકાવ્ય એ દેવમાં અપળતા હોવાનું કહી જ ન શકાય. છતાં કોઈ જૂઠું ન હોય તેટલા માટે તેના આળસની વાત શાસ્ત્રકારોએ અતિ ગંભીરતા કરી મૂકી છે. પૂરતી-પ્રશ્નિકા કરવાની આગા યતાં કોઈ નિચારો શક્તિને પૂરતી કરતે દોષ મૂકે છે, પણ પોતાની નજાતના પૂરા ખ્યાલવાળા, આળસુ પણ અધી અલુપતિ, મતાપિતાની ફરતે ફરી પૃથ્વીની પ્રશ્નિકા કરી આજનાં સિંધાવર્તી પાસે કબૂલ કરાવે છે.

આ ઉપરથી બીજી એક વાત, સ્પષ્ટ થશે કે આળસુઓ મહા શુદ્ધિશાળી હોય છે. તેને કામ કરવાનું આળસ, એટલે એાઈ મહેનતે વધારે લાભ કેવી રીતે મેળવી શકાય તેની મુક્તિ તે શોધે છે. તેના આવા પ્રયત્નોથી દુનિયા ખૂબી ક્ષેત્રોમાં મુકર પ્રગતિ સાધી શકી છે. દીવા, ફાનસ, વીજળીની જાતી, માડું, જાઈસિક્ક, મોટર, વિમાન, એન્જિન, સિદ્ધ વગેરે સુખસાધનો આળસુઓએ જ બેઠાં બેઠાં તકવિતક કરી માખ્યા છે એાઈ મહેનત કરી વધારે સંપાદન કરવાના પ્યેને લીધે તેઓ આવી શોધો માટે સતત પ્રયત્નો કરતા હોય છે. સાહિત્ય અને કળા પણ આળસુને જ આજારી છે એના ઉત્પાદકમાં તેમ જ ભોક્તામાં, તમે વિચારી જોશો તો, આળસ માત્રમ પડે. વળી જેમણે જન્મેલા સાહિત્યનો ખ્યાલ કરે. એ આળસનો જ ફાવો ને ?

જો કોઈ માણસ પ્રયત્ન કરતો હોય તો તેને આળસુ કેમ કહી શકાય ? જુદી, આપણે આળસની બાખ્યા તપાસી જોઈએ. ખરા આળસુઓ કાણ છે, એ કાવવા વિશેના અકળ-બોરખાનો કિસો અતિ ગંભીર છે. આળસુઓને ખાવાનું આપવાની જાહેરાત થતાં, ધર્મશાળા માણસોથી ભગઈ જાય છે, પણ તેને આજ મૂકી જાણી મૂકવાનો વાત, ધમકી અને કષ્ટાત થતાં જેવે મોસિવાયના કમેકમે સર્વે પલાયન કરી જાય છે. આજ તક પાને આવે છે ત્યારે પણ એ એ જાણ અસતા નથી. બોરખ તેને ખરા આળસુ કાવે છે હવે અહીં આપણે વિરોધ છે. આજ મૂકવામાં આવી તે જોઈને હેઠલા આવી ત્રણ તે જ આજ આળસુ. તેમણે અજર, ધમકીની જરવા ન કરી, પણ આજ જોઈ ત્યારે તો તેમને નિરુપામે લાથી અસવ જ રહ્યું પેલા એ પડી રહ્યા તે તો એવી, ના, એવી પણ નહિ જરવ નિસ્કેટ-યમે બની શકે તેટલા એાછા અમ સે ૧૦ તે આળસુ હાલિયામે નહિ તે તો નિર્ણવ-મુકુ-મીલું શુ ? મડા કલાસમાં પાસ થઈ શકાય એકમું જ વાંચનાર ગોલ્ડનરમ મિપોડી આળસુનો આદર્શ નમતો કહી શકાય.

એ ચાર મિત્રોએ બેઠા મળી ટેલિગ્રાફમાં મારના, કસબમાં જવું, સિંગર મળવી, યે બેઠા બેઠા કહાકો સુધી પેપર વાંચ્યા કરવું યા તો શ્રદ્ધાથી સામે બેસી 'મેમની' કે પરાઈ વાંતો કરવી એવી પ્રવૃત્તિ માટે તો આગમુને લાક છે. આટલો જમ સેનારને ડાઇ ઉઘમી ન જ કહે બેઠાબેઠા હાકળો દેવાર ક્યા કરવી, ડાઇ કામ કરવું હોય તેમાં ખજુબોદ કરવી, પારકાને વણમાત્રી સલાહ આપવી આ સર્વે ગાળતો આળસુઓના વિચિટ્ટ ધર્મો છે. જૂલતાને માજીસમન કરવું, એ ધાર્મિક, સ્તુત્ય કાવં નથી શું ? આગળથી દેખાડવાનાં પુરવચનો સચચ આળસુઓ ડીક પ્રમાણમાં કરે છે. ભોળાને માટે વાકા મળવું, એ માફ એ તેમને માટે મુશીબત છે.

સતત મહેનત કરનાર માણસો મનુષ્ય કે શરતુન જ રહે છે. તેઓ પ્રગતિ સાધી જ શકતા નથી. તેમ કરવા માટે તેમને અવકાશ જ રહેતો નથી. પ્રગતિ સાધવાનાં સૂચનો કરતાં પુસ્તકોમાં વિચાર કરવાની ટેવ ફેળવવી, એ પ્રારંભિક અને ખૂબ જરૂરી ગાળત બજારી છે, પણ રળનાગ વિચાર કરે જ ક્યારે ? એ ઉઘમીઓ તો લેઈ મીઠાં સાળી જ રહે છે. વિચાર કરનારોએ અધિકારીઓ અને કાગ્યારીઓ અચર માલિક થાય છે. એ આનો તો આળસુઓ માટે જ નિર્મિત દોષ છે.

તમે ઉઘમીઓને એવી જગાએ નીમશો તો તેઓ નિષ્ફળ જશે. તો કરોને પણ આળસુ માલિકો કે ઉઘમીઓ જ મમે છે. પ્રવૃત્તિમાં સતત મધુનમાર્ગ કરતા, નાનીનાની વિચારો ઝીણવટથી તપાસતા ઉપરીઓ સર્વદા નિષ્ફળ નીવડે છે. જોહી મહેનત કરનારા ઉપરીઓ વિજયી બને છે ત્યારે નાની ગાળતોમા પડનારા ઉપરીઓ પરાજય પામે છે. મધામાં કમલ કરનારા ઉપરીઓ સરવાળુ સત્વાનાય વાળે છે. ફોઈને વ્યાઠ સિસિંહની મોટરકાર મળાવી હતી તેને એ અલકય તો સાચુ, ફોઈને પોતાને પણ અચર ન હતી કે 'તે કેમ બનાવી શકાય ?' તેણે પોતાના એન્જિનિયરોને બોધાવી એ બનાવી સાવતા હતું. એન્જિનિયરોએ પૂછ્યું, "કેવી રીતે બનાવવી ? કંઈ ખેન ? કંઈ સૂચના આપશો ?" ફોઈ કહ્યું, "તે હું ન જાણુ મારે તો વ્યાઠ સિસિંહની મોટર જોઈએ. તે કેમ બનાવવી ? તેનો નિષ્ફળ કરવાનું તમારું કામ છે." બાર માસ પર્વત એન્જિનિયરોએ પ્રયત્નો કર્યા. વર્ષ પૂરે છતાં ફોઈને રિપોર્ટ મળ્યો કે "કંઈ થઈ શક્યું નથી." ફોઈ બીજા વરસે પણ એ કામ જરૂરી રાખતા હુકમ કર્યો. પેલા કે વખત જાણ તેનો તેણે પડવા ન બનાવી. છેવટે પ્રખ્યાત, સહી, વ્યાઠ સિસિંહનો મોટરકાર જગરમાં મુશાહ. આગમુ ઉપરીઓએ તો આઠા જ કરવાની. વિચરો તો હાથ નીચેનાં માણસો બને.

વળા ઉઘમીઓની મહેનતજી જોહી હેઠી નથી. કહ ને કંઈ અટકટ કર્યો કરી તેઓ પોતાના સ્વાગ્ને-અને ફોઈ તો દુનિયાના અવસ્થિત અવધારને-અસ્થિર કરી મૂકે છે. કામમ એવેન રહેતા માણસો તમે નથી બેઠા ? કેન પડકાર કે જોવા નજીવા કામ મોટોની મણા વખત આગમીની તેમની પૂર્વજીવની અરખર આપણને પણ અમરાવી ચૂકે છે. સામાન્ય અગરજાંતરુ પોરટકોઈ ખીલ દિવસે અજવાનું હોય તે આગમી ગત્રે બારવાને અમી રાખગને. ઉત્પાત કરતાં મરિા એક મિન છે, આ રવખાવે તેમને 'અમકપ્રેસ' જ શાય, ને ? આગમુએ સામાન્યત આવી શારીરિક ઉપાધિઓથી મુક્ત રહે છે. વળા દુનિયાને અવસ્થિત કરનાર વ્યક્તિઓને ફોણ આગમણું નથી ! દિલ્લર અને, ચર્ચિંધ ફોને બેસતા હોત તો પૂછી, કેવા અર્થકર ઉદ્દેશપાતમાંથી જમી, ગત ! એવા અતિ-ઉઘમી માટે તો પીનવ ડોડમાં સિદ્ધા હાજલ કરવી જોઈએ.

જીતાએ પ્રેમોષિસે મમતાવ આજસુએમાં દૃષ્ટિએતર થાય છે. કોઇ પદ્યુ, આપ્ત્યુ, અગ્ર મિત્રાનીમાં સપદ્યુ દોષ ત્વારે આજસુએ કેવા જાન રહી પીડિતો માટે જનતું કામ કરે છે અને ઉચ્ચીએ કુખીને 'આ કઈ' 'તે કઈ' કરી કેવા કરાજો આપે છે ! મોટી દાનિ મનાં પદ્યુ તે જોડાં આનંદી ઉદ્યાર કાઢતાં નથી આજસુએ આવેસમાં આવી નજી મજગ યુમાવે એ લગભગ અસંભવિત છે. એવા સદ્મુલો આજસ સમર્પે છે, મારે આજસુ રહેા.

ધમરમાં મદા જગવા બેને સાચો વાચવાની કે ખમોત્માંનાં પ્રવચનો સંભિગવાની આવસ્થ-
જ્ઞા નથી. ભોજરામાં પૂરેલા ને જણુ-ઉચ્ચમવાદી અને પ્રારબ્ધવાદીની વાત તો તમે જાણો છો. ઉચ્ચમવાદી ખાતલું સાધુતા ભોજી, ખૂદી વળે છે, પણ જોજો નિરનિ સદ્મ રહે છે. ઉચ્ચમવાદીને બે સાધુ, મજ છે. ઉચ્ચમનો મદિમા માધ તે જોક સાધુ પ્રારબ્ધવાદીને આપે છે, કમવાદી સાધુ આમ પછી નિરતે ઉચ્ચીને જાણવે છે કે તેના કર્મે-તેને જોક સાધુ પ્રાપ્ત થયો, એવી દલીલ કરી દાતારને અચાર કરી તે નસીબ પર આધાર રાખવા તેને સધાદ આપે છે નસીબ, ધમર, ને કહો તેમાં આજસુએ અનાવાસે મદા રાખી રહે છે. આખ્યાતિષ્ઠિ ઉન્નતિ માટે મદાની જરૂર છે આજસુએ પ્રમતિ સદ્મ સાધી રહે છે.

જીતા કર્મ મટિ સદ્મરેસ આપે છે એ ખર છે, પણ મી કુખ્ય ભગવાને ભેજંજુ વાર કયું છે કે કર્મયોગ કરતાં જાનયોગ મટે છે. કર્મ કમ્પાનીનજામ કર્મ કરતાની માયાપૂટમાં પડવા કરતાં બેઠા રહી યોગ્ય સાધવો યુ જોડો ! આપણા પૂર્વજો મદાસુદિસાળી દતા. દુનિવાની કોઇ સરકૃતિ 'યોગ' નેવું કમ આપી રહી નથી. બેસી રહી આપણા પૂર્વજો વિચાર-મસ્ત ન જન્વા હોત તો વેદ, વેદર્થ, યોગ આવુ, કર્મ આપણને મળી રાકત ? કરી કામ બેસી યોગ સાધી મોક્ષ સપાદન કરવાની કળા આપણા મદાપ્રતિભાસાળી આજસુ પૂર્વજો જ સાધી રાખ્યા, કર્મ કરતાં જાન છાર, જાન વિન્ન કુકિત નથી, એવુ ભગવાને પ્રતિજ્ઞે માણુ છે.

પ્રવૃત્તિસાળીએએ આ દુનિવા જેવી કુનિમ જતાવી મૂકી છે. તેનાં પરિણામ બિન-
અપરાધી આજસુએને પણ ભોજવા પડે છે. જાવા અદમ અને ધવ ઉપાકા સરીરે કરતાં ઉચ્ચીએ આપણને કપડા પહેરવા પર લાગ્યા છે. હવે-Go-back to nature-કુદરતી જીવન જીવેની પ્રવૃત્તિ આગેલ યદ નમનિવાસો-(Nudest colonies) જોડવા પડે છે. કેપિયુનિ કંદમૂળ ખાધ રહેતા. જનાજ પણ ધણી જૂતા વખતમાં વજર 'રોષે જ' ખંવાવુ. હવે રાંધી વિદ્યામિન્ન-કે કોણ જાણે બીજા ક્યા આરોગ્યકારક તત્ત્વોનો ઉચ્ચીએએ નાશ કરી જનનની તંદુરસ્તી જગાદી મૂકી છે.

ટેકરી પરતું મુંદર દરખ જોઈ છું. કે. ચેરટન રહે છે કે "કુ મારી નજર ઉભી કરીય, પણ જાં સરીરતું ખોણુ કાચકા ત્વા નહીં જાણ." "પ્રખ્યાત ટીકાકાર" છે. જે. નેટન, રહે છે કે, "રક્ષોતું કાર ખોલી અદર મેસવા જેટલી કુ કસરત કરે છું, અને કુ માત્ર કુ કે જોડેશું જસ છે. અવિખમા કસરતને પુરાણી પ્રમાં મંજી ફાગી રવામાં આવશે, અને તે વાજની જ થશે. આજસ કાચકો તણસો વર્ષ જીવે છે કેડા દાણી ૧૫૦ કે ૨૦૦ વરસ જીવે છે, સુસ્ત દંડ ૧૦૦ વર્ષ જીવે છે, પણ મજગ કુતરો, ૧૨ કે ૧૫ વર્ષ, ખિચોલી ૧૦ કે ૧૨ વર્ષ, દરજુ ૭ કે ૮ વર્ષ અને ઉદર ૨ કે ૩ વર્ષ જ જીવે છે." કવની પ્રાચીનિક જાવસ્થામાં જો કહી પધાનીમદ, સદ્મ રહી

તદન આરામ સે તો રોમ દુઃ શાપ છે એમ દાક્તરો માને છે. ઓછા મમથી શક્તિઓ વધારા જતી બટો છે આગસ છત્રનવધંક અને શક્તિવધંક ઉત્તમ ઔષધ છે

જનતાના અંદાને આગમુ કેમ કહેવાય? અહીં સરગનાર કેવો પ્રતિષ્ઠાળી હતો! તટસ્થતાથી વિચારી જોઈશું તો ઇશ્વર પણ આગમુ જ લાગશે (કેમ જોડુ કામ કરનારને સલાહ મળી કે 'ઇશ્વરની સ્તુતિ કરી સે' તેણે જણાવ્યું કે 'એ વાત મોલશીજ નહિ. તેને જાણ પડવા કેવી નથી' તેમ મારે પણ અત્રે સ્પષ્ટ કરવું રહે છે કે ઇશ્વરની આમીવાળી વાત અહીં જ મુખ્ય રાખવાની છે.) કેમ કે અધન્ય પળે સૃષ્ટિ સરજી પ્રભુ નિરતિ ભેસી રહી સૃષ્ટિના કારભાર મારે દેવે ઓછી પગલા રાખે છે' એ તે સાચેત હોત તો 'જાપાનનો' રજનો ધસ્તીકંપ, નિશ્વયુદ્ધ, બ્રામાળો બૂખમરો વગેરે કલ્પાકાંડો એના રાજ્યમાં કેમ જનત? સૃષ્ટિસર્જનની બૂલ સમગ્રતા તે દેવે આગમુ જન્મે છે, આપણા અધિમુનિઓ સિદ્ધાંતો એટલે ઇશ્વરને આગમુ કેમ કહે? તેથી તેમણે સ્વચ્છતા દાખવી 'ઉદારીન' એવો સ્વચ્છ પ્રયોગ કર્યો છે.

"આણતાનુ નસીન ચામે, બોલવાનુ નસીન મેચે અને મનેલાનુ નસીન ચુએ" એ ॥ બરબે દેવે આપણે એમ કહીશું કે "આણતાનુ નસીન કીડીવેત્રે, બોલવાનુ નમીન દાહીવેત્રે, અને મનેલાનુ નમીનદરણુ વેત્રે ચામે છે." કેમ કે પ્રકૃતિ આ આવાર્ષનો સમૂહ સ્મૃત રચશે તો આગમુ જનતાની દિલકારક પ્રવૃત્તિને ઠીક વેત્ર મળશે.

અપ્પાવક મુનિએ વધારા જ કહ્યું છે.—

ધ્યનારે તિષ્ઠંતે ચતુ નિમેષભ્યેયોરપિ ।

તત્પ્રાસત્ય પ્રવિણસ્વ મુર્તિ મામ્પત્ય વસ્ત્વચિન્ ॥

જે આખીની મી ચત્રા-ઉપાડવાની કિનારી ચળુ એક પામે છે તેવા આગમુએના મરદારને જ મુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

ખાણના એક મિત્રાનકામાં એક પુદરશે કહ્યું, "બહી કેઈ સીઓ નથી બેરશે તું વખને એક વાત કહીશ. 'જનસથ કાંઈ આ મિત્રાનકામાં દાખર હતો, તે બાલી બ્રમ્હો, "બાઈઓ નથી એ ખર'; પણ કેટલાક પુદરશે બહી છે." કહેવાની બર નથી કે તે માણસની વાત પગુંદી-રેદી

ફિલિપ કેવી કહેતો, "હું જનુ વસ્તુઓનો વિશાળ નહિ કર:- મારું જીવન, ઉદ્યોગના સમયો અને સારા યોગાની પ્રાર્થના,"

એક બાઈએ બંદીબરને પૂછ્યું, "ચિત્તસંમદરવાનમાં વખને અમુક ચિત્ત, અસંકલ્પ નથી લાગતું ?"

"ના" બંદીબરે બંધાવ્યું, "વમારો પ્રશ્ન મને અસંકલ્પ લાગે છે"

પ્રશ્નને પૂછવામાં આવ્યું, "તમે આપણા સોશો મારે છ પારો છો ?"

પ્રશ્નને કહ્યું, "સોશો બધું જામર રહેવાના દોષ તેમ માની મજબૂત થશે બાપિ, અને બધું જામે મરી જવાના દોષ" એમ પારી ઠીકીઠીકી મિથ્યાનો અર્થ છે "

વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળના વિકાસ

સુમંત મહેતા

[સુચારુતા એક વખતતા પીઠે કાર્યકરની સ્વતંત્રતા અને પ્રજામંડળના અને મહાસભા સમિતિઓને કાયદાની નજારો. —સંપી.]

આ પ્રજામંડળનો જન્મ છે ૧૯૧૬ ની સાંસદો ધર્યા દત્તો. એટલે આખા દિવસે રાજના રાજ્ય રાજ્યોમાં ને જાહેરમાં પ્રજામંડળના વહેવાર અસ્તિત્વમાં આવ્યા દત્તો તેમાંથી આ એક છે જ્યારે વધારેમાં વધારે અસ્તિત્વ આ સંસ્થામાં હતી ત્યારે એમાં ૧૦,૦૦૦ સભ્યો થયેલાનું અને સાંસદ છે. ને એ ખર્ચ દોષ તે તે વખતની ૨૪ લાખની વસતિમાંથી ૪૦,૦૦૦ સભ્યો જાહેર સારા કહેવાય. રાષ્ટ્રીય મહાસભામાં ૬૨ ૧૦૦૦ મંથી ૧૦ સભ્યો એટલે એક દેશ દેશવાનું અને સાંસદ છે. વડોદરામાં વધારેમાં વધારે સંખ્યા ૬૨,૮૦૦ એ ૧૦ ની વર્ષ દરે. પણ આ સરખામણીને જાહેર જાણ નથી. પ્રજામંડળના સભ્યો પ્રજાના સંસ્કારો માટે શુ થઈ શકે છે, પ્રજાને રાજ્ય દરમિયાન ભાગવવા મળે તે માટે કેટલી તૈયારી કરે છે, પ્રજાના સંસ્કારોમાં સારા સેવાભાવી પ્રતિનિધિઓ સુધાર છે કે માત્ર લાભવનવાળા સુધાર છે, દેશ તાલુકામાં મળેલા અવરિષ્ઠ રીતે (એટલે જાહેર કાર્યોમાં) જાણ કામ કરે છે કે કેમ, તે કરવા મરિ દરરોજ કામ કરતા હોય એવા કાર્યકરો છે કે કેમ ? પ્રજાની ઉન્નતિ માટે સ્વચ્છતા કાર્યો થાય છે કે કેમ, પ્રજાના પછાત વર્ગો દરમિયાન જાણ છે કે આમળ આવીને દરેકમાં મેરી થકે એવા થવા છે, આ જાણ પ્રજાઓ વિચાર કરવાનો છે, પણ સાથે સાથે એ જાહેર જાણમાં ગણતા જેવું છે કે જ્યાં સુધી સ્વરાજ્યની સંસ્થા દાસમાં આવશે નહીં ત્યાં સુધી જાહેર સ્વચ્છતા કામ થઈ શકવાનું નથી. સ્વચ્છતા કામ માટે પ્રજાના નાણાની આવરવકતા રહે છે, અને આજની સરકાર સમસ્ટિ માર્ગે જાહેર માર્ગે કામ નાચ છે, અને કારા-ખર્ચ માર્ગે નાણાં મળી શકતા નથી તેથી કોઈ પણ પ્રજામંડળ મરિ કે રાષ્ટ્રીય મહાસભા માટે ઉત્તમ કામની આજી રાખતી એ જાણ ત્યાં આજીઓ છે. ને સોંપા કેવળ નિષ્ક્રિય અને દીકાપિર છે તે આ જીજ સમજતા નથી.

પ્રજામંડળોનું ક્ષેત્ર.

સારી જો સહેલી ભાષામાં કહીએ તો પ્રજામંડળનું ક્ષેત્ર સ્વચ્છતા સંસ્કારોનું છે. પ્રજા મારે જાણ છે કે સ્વરાજ્ય એટલે શું ? વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળના ક્ષેત્રમાં નીચે પ્રમાણે સ્વરાજ્ય વર્ણવ્યું છે—

“સુમંત મહેતાના સારાજની જગ્યાએ નીચે પ્રજાને જવાબદાર રાજ્યતંત્ર.” આ સંબંધોના અર્થ મોખમ છે મહારાજની “જગ્યાએ” એટલે શું ? અને “પ્રજાને જવાબદાર રાજ્યતંત્ર” એ સંબંધોના અર્થ એકે કરતા વધારે ધરાવી શકાય. સ્વરાજ્ય અથવા સંપૂર્ણ સ્વરાજ્ય એ સ્વદેશ પણ તદ્દન અપ્ય નથી. તેથી આપણે એવું પણ કહીએ છીએ કે બ્રિટિશ સરકારના જેવું લોકસાસન કે જેમાં સંપૂર્ણ સ્વરાજ્ય છે અને રાજ્ય પ્રધાનની સલાહ પ્રમાણે વર્તે છે તેવા રાજ્યની મામણી પ્રજામંડળો કરે છે. આ ક્ષેત્ર માટે આ જાણ કરતા વધારે ઉદારતા ઉતરવું આવશ્યક નથી. સાચી વાત તો એ છે કે પ્રજામાં જેટલું જાણ હશે તેના પ્રમાણમાં રાજ્યતંત્ર પ્રજાનું

બનશે. પ્રગ્નના હાથમાં સત્તા આવે ત્યાર પછી પ્રજા સતત, સાચવાનું રહેશે કે એ સત્તા ઠાઠ મુદીદારો, કે ઠાઠ જુથ, કે ઠાઠ અમુક પાર્ટીના હાથમાં સરી પડે નહીં સતત, ભયંતિ વિના સ્વરાજ્ય અધઃગત છે.

પ્રજામંડળોનું કામ.

આવા ઉંચા અને અમન ખેતને પહેચિયા માટે પ્રજામંડળે અનેકવિધ કાર્યો કરવાનાં હોય છે, એવાં કાર્યોનું સ્વરૂપ વિવિધતવાનું તથા સવાની જરૂર હોય છે. (૧) પ્રગ્નમાં સ્વરાજ્યની આવના ભાવના જાગૃત કરીને સ્વરાજ્યની તરફેણનું જ્ઞાન આપવું અને સ્વરાજ્યની સંરક્ષાઓદ્ધાર તાલીમ આપવી, (૨) સરકાર તથા સરકારી અમલદારોને પ્રગ્નના નિર્ણયોની જાણ કરવી. એટલે સરકાર મત કેળવવો, પ્રગ્નના હક્કો માંચવા, અને તે મેળવવા માટે યોગ્ય પ્રયત્ન કરવો અને જરૂર પડે ત્યારે વધારે હક્ક પંચમાં લેવા, અને (૩) સક્રિય સતત, રચનાત્મક કાર્યો ઉપરનાં આવા રચનાત્મક કાર્યોના બે આસ પ્રકાર છે - (૧) દરેક પ્રાંતમાં, દરેક તાલુકામાં, અને જની કોઈ તેટલાં ગામમાં-ગામમાં પ્રજામંડળની સમિતિઓ નીમવી, પ્રજા વર્ગની ઠાઠ પણ વ્યક્તિને જાનનાય થાય કે કુખ પ્રકે, કે તેના, પર જુલમ નુકરે, સરકારી અમલદારોને સંસ્પર્શ કરે કે હાથ ખામ, તેા તે વિશે યોગ્ય પંચમાં લેવાં એ આવી સમિતિઓનું મુખ્ય કામ છે. આ વિશે ૯૭ વધારે વિવિધવાર ચર્ચા જાગણ કરવામાં આવશે, અને (૨) ખીજી રચનાત્મક કામ ગાંધીજીએ ૧૮ મુદ્દાઓનું છે. આવાં કાર્યો માટે અનેક કાર્યકરોની જરૂર પડે છે અને તે કાર્યકરોને રીતસરની સારી તાલીમ આપવી એ પ્રજામંડળના મુખ્ય કાર્યક્રમની દરજ્જા છે. આવા રચનાત્મક કાર્યના ૧૮ મુદ્દાઓનો રેવુ પછત પ્રગ્નને સોની સાથે આજુબાનો છે. અને તે ઉપરાંત સમાનતા તથા માતૃમાનવી મુલ્ય સામગ્રી ખીસવવાનો છે. જ્યાં જ્યાં ત મરીની છે અને આર્થિક અસમાનતા છે ત્યાં નામરિક અને રાજકીય કદો કે સામાજિક કદો તેવી સમાનતા કરી ખીસી ચકતી નથી.

વ્યવસ્થિત બંધારણ.

આ પ્રકારનું અનેકવિધ કામ કરવા માટે પ્રજામંડળનું રીતસરનું બંધારણ થવું જોઈએ અને દરેક દરેક કામને તેની ઠાઠા પદોમાં જાણ એવી વ્યવસ્થા કરી જોઈએ. આવી વ્યવસ્થા પાંચ પંચીસ વર્ષમાં ન પણ અઘ જાણ એક દલીલત ઘણાં ગણવા જોઈ છે કે રાષ્ટ્રિય મદાસલા (ફિઝિસ) રચનાવાને સમય ૬૧ વર્ષ થયાં છે તે કરતાં એ પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થામાં જાજ મુદી રાજકીય કામ સમિતિઓ રચનાઈ નથી. મારી દલીલ એવી નથી કે કેમસેથી ગાંધી પ્રગતિ જાજ નથી માટે આપણે પણ સંતોષ માનીને બેસી રહેવું. પણ (૧) વ્યવસ્થા કરનારની, (૨) કેમસે ગાજનારની અને (૩) ગામકસિતા રચનિક કાર્યકરો મેળવવાની મુશ્કેલીને લીધે આ પ્રગતિ જાજી રહી છે એવું દુ માનું હું. આપણા સરીરની અંદર જ્ઞાનતત્ત્વો જોયે બાવ બાજબે છે તેવો આવ પ્રજામંડળે બજવવાનો છે. આપણા આખા સરીરના દરેક દરેક બારીક બાજબી અંદર જ્ઞાનતત્ત્વોની (આમે જોઈ પણ ન સંકાપ એટલી ઝીંઘી) સાખાઓ હોય છે મારા સરીર પર એક માખી જેમે તો મને ખબર પડી જાય છે કે અમુક કોણે માખી મેડી, એ ખબર ઉપર છેક અજબ મુખી તત્કાળ પડેલી જાય છે. અને તાજ ન મનજામંથી દુઃખ પડે છે કે પત્ર દલાવો એટલે માખી ઉડી જાય, પણ એમ મારો કે એક મુખ્યો મનદર રીતને આગ કાખા હાથ પર મેડો

એ બધું દક્ષિણ દેશને અને તત્કાલે ખજાનું ન પણ પડે કે એ બેઠો છે. મચ્છર સારી જગ્યા પસંદ કરીને એની સૂઈ (કે કંબ) મારીને સોલીસુસવાની તૈયારી કરે છે, પણ કંબ માથે તેની માછીતી મારા મનજીને મળી જાય છે. મનજી કહે છે કે 'જમણે હાથ ઉપાડીને ક્ષપથી મચ્છર પર ફટકો માર,' એટલે મચ્છર ઇલાકાને મરી જાય છે અને વખતે એના પેટમાં ગમેલા મારા સોલીના કાપા પણ પડે છે. પ્રજામંડળનું રાજકીય કામ આ પ્રકારનું છે જે આપણી વ્યવસ્થા ધણીજ સારી હોય તો આપણાં ૩૦૦૦ ગ્રામમંજીની અદ્ય શી ઝરવવસ્થા છે, ગા. અન્વાય ધાય છે તે જણાય. કનકમત અથવા અન્વાય કરનારો સરકારી નોકર હોય, કે જમીનદાર હોય, કે શાહુકાર હોય, કે વેપારી હોય, કે દારના પીઠાવાળો હોય, કે જમીનદાર હોય, કે શાહુકાર બદમાશ દેશસેવક હોય, તો તેની માછીતી અચૂક અને જળી સંકે તેટલી ક્ષપથી મુખ્ય કામ, મુખ્ય સંચાલક (એટલે મનજી) ને પડી જવી જોઈએ, અને જે તે દુ ખના નિવારણ અર્થે અગ્ર પ્રવૃત્તિની સૂચનાને અર્થે શું શું કરવું તેની સૂચના મનજી તરફથી જે તે કાર્યકરોને પહોંચી જવી જોઈએ. આવી તંત્ર ચાલવા માટે પ્રજામંડળમાં ગ્રામસમિતિઓ હોવી જોઈએ તે નથી, પણ આજે નાનો એકમ તાલુકાઓનો છે આપણા ૪૦ તાલુકાઓમાં પ્રજામંડળ સમિતિઓ છે, મારે પ્રાંતમાં પ્રાંતિક-મંડળો છે આ સેખમાં મેં વડોદરા સહેર અને મુખ્ય જમર અમદાવાદની સમિતિઓનો સમાવેશ કર્યો નથી. જો વાચકને લાગે તો તેટલો સુધારો જરૂર કરી મે. હવે, જેટલી ક્ષપથી ગ્રામ-મંજી કે વ્યક્તિની દબાવત તાલુકો, પ્રતિ રાજને મુખ્ય ઓફિસને મળે તેટલી એ વ્યવસ્થા સારી જણાય. આપણે ત્યાં (વડોદરા રાજ્યમાં તેમજ આખા દિ. દેશમાં) આવી વ્યવસ્થા ક્ષપી નથી તે જણ્ય કરવું પડે છે તે છતાં ગોટી જામ, કે રેલ, કે લૂટ, કે ક્ષપકો, કે મોટો અન્વાય ધાય છે ત્યારે તેની દબાવત મુખ્ય ઓફિસે તેમજ રાજ્યના તથા બહારનાં પેપરામાં પ્રગટ થઈ જાય છે એ દબાવત આપણે જૂઝવી જોઈએ નહીં.

પ્રજામંડળની તાલુકા મંડળો છે, પણ પછી થોડાં એવાં છે કે જ્યાં એક ઓફિસ જોડીને ખજાનું કાંદનાર, ખજાનું મોઝ સ્થળે મોકલનાર, પ્રજામંડળના કાર્યનું બોય સમગ્રવનાર, રાહત આપનાર અથવા "મનજી" માંથી નીકળેલા કુકમનો અમલ કરનાર કાર્યકર અથવા કાર્યકરોની એકવજુ આવા તાલુકા મંડળોમાં મંડળ હોય, અને એમ લાગે છે કે હવે ગ્રામ સમિતિઓ રજવાઈ જવી જોઈએ અને એમ પણ લાગે છે કે દરેક તાલુકાએ એકકક્ષ સ્થળે ઓફિસ રાખીને દરેક ગામડે (પોતાના તાલુકાના) તેના સમાચાર વારંવાર આપવા જોઈએ, એટલે કાંઈને પણ રાહત જોઈતી હોય તો તે અથવા જાહેરાત કરનાર એ ઓફિસમાં દોડી જાય. હવે એક પ્રશ્નની ચોખવટ કરવી પડશે. જો દરેક તાલુકામાંથી સેવાભાવી કાર્યકરો મફત કામ કરવા તૈયાર ન થાય તો કાંઈ પણ પ્રજામંડળનું કામ સારું થવાનું નથી (રાષ્ટ્રીય મહાસભાને પણ કુ પ્રજામંડળ જ અર્થે છે) છતાં એમ ધારો કે આજની દેશભરની વ્યર્થિક મુશ્કેલીને લીધે કાર્યકરોને થોડો જમર પૂરો થવાર આપવો પડે તો તેમ કરવું જ જોઈએ. જે પ્રજા સેવા માગે છે, રાહત માગે છે, રક્ષણ માગે છે તેણે એવા ખર્ચ કરવા જ પડે. પ્રજા એવા ખર્ચ આપે તેમાં ઉવરે તો પોતાનો જ સ્વાર્થ સંધાવતો છે. ૧૯૩૮-૩૯ ની સાલમાં પ્રજામંડળે જમીનમહેસુલને અંગે નવાસ સમિતિ નીમી, સરકારે દર વર્ષે લગભગ ૨૦-૨૧ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યો. જે પ્રજામંડળના પ્રમાણથી આટલો મોટો લાભ પ્રજાને મળ્યો હોય તો તે રકમનો 'મોટો લાભ પ્રજામંડળની પ્રવૃત્તિઓ માટે ખર્ચ તો પડે તે પોગ્ય અને ન્યાયી નથી' તેથી ૨૫૫૮ બાપમાં કું સચવુ કું કે, દરેક તાલુકામાં એકકક્ષ

કસોડા મુખી ખુલ્લી રહે એવી ઓફિસ હોવી જોઈએ, અને તે ઓફિસમાં કાચી કાર્યકરો દોવા જોઈએ, જો બની શકે તો બનેકે કાર્યકરો ત્યાં ફરેજન એકઠા થાય, અને એક કાર્યકર તો કાચી જ દોવો જોઈએ. તેને પગાર આપવો કે નહીં તે ફરેક તાલુકાની પ્રગતી બાવના પર આધાર રાખે છે તેવીજ રીતે પ્રાંતિક મંડળની ઓફિસે પણ માણુ કામ કરવું જોઈએ, અને વધારે મોટા પાયા પર વહેદા સહેજની મુખ્ય ઓફિસે કામ કરવાનું હોય.

આવી બે પ્રકારના ચાનતંત્ર્યો (ખજર લાવનાર અને અમલ કરનાર) ની મોજબા ઉપરાંત ફરેક તાલુકાના પ્રતિષ્ઠિત, પ્રગતિપ્રિય, એટલે જેણે સેવા કરી છે તેવા કાર્યકરોએ માનસિક પ્રગતિઓને કોઈ મધ્યસ્થ સ્થળોએ એકઠા કરીને ભણત રહેવાનો અને પ્રગતિમંત્રી ભણવાનો પ્રચાર કરવો જોઈએ. આવા કામ માટે વખતે પ્રાંતના કે રાજ્યના કોઈ વધારે ભણુકાર પ્રત્યક્ષેવકને પણ મોકલાવવા પડે.

પ્રગતને પોતાનું કામ કરી લેવાની તાલીમ ત્રામ પસાવત, પ્રાંત પસાવત, મ્યુનિસિપાલિટીઓ તથા ધાનસભાદારા મળે છે. આ મંડળોમાં જઈને માન સેવા કરવાની કાનત રાખવી જોઈએ જે આવાં મંડળોમાં જવાથી કાંઈ પ્રતિષ્ઠા મળશે કે સીધી કે આકતરી રીતે સ્વાયં સધાશે એવી કાનત દોષ તો તે ત્રીજા દુષ્ટ છે. આવાં મંડળોમાં સભ્ય થવા માટે આમલ રાખવો એ બોધું નથી, પણ જનતા જોજ છે કે ફરેક વ્યક્તિને એ લાભ તરફાળ ન મળી શકે. જેને સેવા જ કરવી છે તેને માટે સેવાના માર્ગો ખૂદી પડ્યા છે છું.

આ બધું લખવાનો હેતુ એ છે કે પ્રગતમંડળનું કાર્ય ક્યારે શોભે કે જ્યારે તેના મુખ્ય કાર્યકરોમાં સારી સેવાવૃત્તિ હોય, બોટી લતાનો લોભ-ભોદન યોગ અને સ્વાયં સધવાની વૃત્તિથી તે મુક્ત હોય. આવા કાર્યકરો તરફ એવર્ડ્સ, અપ્રમાણિકતા માટે બાનિશી ચીધવાના પ્રશન ન આવે એટલી બધી ફરકાર અને સાવચેતી રાખવી જોઈએ. આવા કાર્યકરો બોજા જ દોષ છે, તેથી આપણે બહુ સલામત્વક કામ કરવાનું છે. કેશિસમા તેમજ પ્રગતમંડળોમાં બેરી વ્યક્તિઓ પુસી મળ છે કે જેમણે આવી સલામત રાખી નથી, એવા પણ પુસી નવા છે કે જેમણે સ્વાયં સાધ્યો છે. જે આનું જન્મ દોષ તો તેમાં આપણે કતાલ ધધ જવાની જરાજ જરૂર નથી જે જાતનો સમાજ છે તેમાંથી થોડા વધારે સારા કાર્યકરો બહાર નીકળે છે એ વાત લક્ષમાં રાખવાની છે કે “દીકાબોરો” (દીકા આનાર-ટીકામાં મળ માળનારા) તો એવા લક્ષ સ્વભાવના હોય છે કે જે કુલમાંથી પોરા શોધ્યા કરે છે; તેમના અંદા માનસમાં સ્વચ્છ વિચાર પોરા થતા નથી, એટલે એવી દીકાઓથી આપણે મજાગલ જવાનું કારણ નથી. આપણે કોઈ સર્વજનુસ મન તો નથી. છતાં સતત એવના ગદીને સ્વાયં, અર્ધસત્ત તથા અતિયોગિતથી દૂર રહેવાનો બધો જનતો પ્રયાસ પ્રગતસેવકે કરવાનો હોય. જે આપણી વચ્ચે સ્વાયંસાધુ. કે જુડી, કે અતિયોગિત કરનાર, બોટા આસેપો કરનાર, બોટા અદેવાસો પેધેશમાં લખાવનાર પ્રગતસેવક પેસી ગયો હોય તો તે જાખતની તપાસ કરીને, તથા મોજ એત-વણી આપ્યા પછી એવા માણસોને પ્રગતમંડળમાંથી છૂટા કરવા એ ઇષ્ટ છે તેમ ન જાનને લાંબ પ્રગતમંડળોએ પ્રનિશ ગુમાવના કાખસા જન્મા છે અને લજ જની નજા છે.

વસ્તુસ્થિતિ થું છે ?

હવે જો એવો પ્રશ્ન પૂજવામાં આવે કે ‘ વહેદા ગત્વયા આવા કાર્યકરો મળી ગયા છે ? કે મળતા ગદેશ ? ’ આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવો માટે માટે મુશ્કેલ છે, કારણ કે કું ધર્મી વર્ગોથી

વડોદરા રાજ્યમાં ફરો નથી, ફેટલેક અરો એ સંપર્ક જોયો છે. ગુજરાતના પાંચે જિલ્લાઓમાં સર્વમાન્ય પાંચ આગેવાનો છે તેમના જેવા આપણે ત્યાં આગ આગેવાનો છે ખરા ? કાનજીભાઈ દેસાઈ, મંદુભાઈ ઠાકતર, સદાશીવાસ શીર્કાન, રાવજીભાઈ મણિભાઈ (પહેલાં દગ્ગાર ગોપાલદાસ દતા) અને હરિપ્રસાદ મહેતા એમના જેવા શાઈરો આપણી પાસે છે ? (એમનાથી વધારે ચર્ચિત્વાળા હોય તો વધારે શાઈ, અને જરા જોણી પ્રતિષ્ઠા હોય તો પણ ચાલે) આ પાંચે પોતાનું આપું જીવન પ્રજાશાંતિમાં વાપરે છે, જેમ્ને નિનવેતની છે, પાંચેએ ધણો ભોગ આપ્યો છે, અનેકવાર જેસો જોઈ છે. આ બાબતનો વિચાર કરીએ ત્યારે એ ભૂલી જવું ન જોઈએ કે તદ્દન સ્વાભાવિક રીતે આજનું વાતાવરણ એવું છે કે બધાં જામાના જીવિવાન કે સાધક માણસો જામ તરફ આકર્ષીત જાય છે, અને નાના જામની પ્રગતિ મોટા જામોમાં જાય છે, એટલે વડોદરાની પ્રગતિ બેપારીઓ, વિદ્વાન માણસો, સવાચક સક્રિયજા માણસો ગુજર્ જોઈ શકેશમાં ચાલ્યા જાય છે. ડા. જીવરાજ મહેતા અમરેલીમાં રહે નહીં, ઠારણ કે એની સક્રિયતા પ્રમાણનું કામ અમરેલીમાં નથી આજે હવે વડોદરા રાજ્યની બધી સત્તા પ્રજાને મળવાનો સમય પાસે આવતો જાય છે ત્યારે અમુક સારા મનુષ્યો વડોદરા રાજ્યમાં રવી જશે. સક્રિયતા પ્રમાણમાં સમવેગ (Scope) મળે નહીં તો મનુષ્ય કટાર્ક જાય, તેની સક્રિય દષ્ટાઈ જાય. જેમ જેમ પ્રજાને વ્યવસ્થા કરવાનું એટલે રાજકીય કારભારનું કામ વધારે પ્રમાણમાં મળશે તેમ તેમ વડોદરાના પ્રજાજનોને આત્મવિકાસ માટે વધારે સમવેગ મળશે, એવા મોટા પ્રમાણમાં શર્ક શકશે, અને પ્રજા કસાય કરવાનો સતોપ વધારે પ્રમાણમાં મળશે.

નાગરિક જવાબદારી, નાગરિક હકકો, અને રાજકીય વાન.

પ્રજાકસ્યાણનાં ધર્મ કામો જામ પચાવતા તથા પ્રાત પચાવતો, મુનિસિપાલિટીઓ તથા ધારાસભા દ્વારા કરવાનાં છે. ફરક વ્યક્તિને એમ થવું જોઈએ કે પોતે પોતાના પ્રતિનિધિ મારફત રાજ્ય ચલાવે છે તેથી ફરક પ્રજાજનોને જ્ઞાન કરાવવું જોઈએ કે એને માથે રાજકીય ફરજો છે કે નો એણે લપાટી જોઈએ, નાજીય હકકો છે કે જોને લીધે સ્વગત્ત ચલાવી શકાય. પોતાનાં જામમાં, પોટાથી જામમાંજોમાં, પોતાના તાલુકામાં, પ્રાંતમાં, તથા રાજ્યમાં જે જે રાજ્યકારભાર ચાલે તેની માહિતી પ્રજાજનોને મળે એ મદદ કરવું છે તેથી જામ પચાવતના, પ્રાંત પચાવતના, મુનિસિપાલિટીના તથા ધારાસભાના પ્રતિનિધિ-ઓએ પ્રજા સમક્ષ અનેકવાર જઇને પ્રગતિના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરવી જોઈએ, પ્રગતિના કુ ખો, જનકમલો જાણી સેવા જોઈએ, કોષપણ સ્થાનિક વિચારશીલ વ્યક્તિની યોજના કે સૂચનાઓ સમજા સેવી જોઈએ. પ્રતિનિધિઓએ ડેવ સમક્ષ દાજર થવું જ જોઈએ, અને ફરક મતદારને પોતાના પ્રતિનિધિને પત્રો લખવાનો, જવાબ મેળવવાનો હકક છે. તેથી જ ધર્મી સરચાઓમાં એવો નિયમ છે કે પ્રતિનિધિઓએ મતદારો પર લખેલા કામજો પર ટિકિટ ચોટવાની જરૂર રહેતી નથી—જો તે ધારાસભાની ટપાલ પેટીમાં નાખ્યા હોય તો. બીજી રીતે એમ પણ કહેવાય કે મતદારોને પ્રતિનિધિઓના અભિપ્રાયો જાણવાનો, તેમણે સજામાં શું કહ્યું તે જાણવાનો હકક છે, અને જો પ્રતિનિધિનું મંતવ્ય અમર તેના અભિપ્રાય બદલાઈ જાય કે પ્રતિનિધિ એકજગજ રહે તો તેની સાથે ચર્ચા કરી જાય એમ સાચું છે તો પ્રતિનિધિ વિશે અણવિશ્વાસ વ્યક્ત કરવાનો હકક મતદારને છે. આવો પ્રસંગ જવસેજ, કવચિત જને છે, તે જતાં મતદારને ફેટલી બધી

દાર્શનિક વિના પેલાત પ્રગતિ રહ્યું યદ્યપિ શક્ય નથી. જો આપણી સરકાર એવી નમણી અને નિરતેજ નીકળે કે દાર્શનિકોના કાયદા ન કરે તો જીવન એવા માર્ગો છે કે જેનાથી આ દુઃખ એાણું ઘટી શકે છે. પછત વર્ષોની સખ્યા ૨૦ થી ૪૦ ટકા જેટલી છે. આ પ્રગતિ ઉન્નતિ વિના આપણા સમાજની ઉન્નતિ સંભવિત નથી, અશક્ય છે તેવી જ રીતે અમેરિકાનો પ્રજા અભીર વિચારણા અને સંગીન કામ માગી શકે છે. આ ૧૮ દાયકાને લીધે પ્રગતિમાં સ્વમાનની, સ્વામયની, સમાનતાની, ભાઈચારાની લાગણી પેદા થાય છે. સ્વગભ્યની માહિતી સ્ત્રીઓ તથા છોકરાઓને આપવાની જરૂર છે. રચનાત્મક કાર્ય, ગભ્યતા કાયદા, પ્રગતિ મદદ કરવાના માર્ગો વગેરે શીખવવા માટે દરેક પ્રાંતના તથા જાતિના ભાગમાં દરેક વર્ષે તાલીમ-વર્ગો ખોલવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. જોઈ શું પ્રગતિમાં નવા જુવાન લાગે છે. દાખલ થયા છે. તેમનામાં છે. ઉત્સાહ, ઉચ્ચ ભાવના અને દાયકતા જોઈ શું દલિલ સાચું સ્વગભ્ય દર છે, એ સત્ય હકીકત સમજી જાઓ જુના આજેવાનો નવા દાયકાને સંબંધિત કરીને તેમને કામ સોંપમે તો ગ્વરાભ્ય જ નથી. "દેશી" રાજ્યોના કિસ્સા માટીથી ચણેલા દોષ છે, એ હકીકત કદી જુલવી નહીં. જુવાનોને કામ સોંપામે નહીં તો સ્વાભાવિક રીતે તેટલા કરવામાં સમય અને શક્તિ ખાળશે, એ વાકે માત્ર મોટેરાઓનો તણાશે એ નક્કી માનવું.

માલીક—

કે. ટી. ડાંગરે કં.

સુબઈ

ચમેલી! ચમેલી! ચમેલી!

ખુશ બોલો

અંગરબત્તી

દરેક ઘરમાં ઉપયોગી ચમેલી
અંગરબત્તી છે તેજ ચમેલી
અંગરબત્તી

ડીસ્ટ્રીબ્યુટ

એસ. દવેની કું.

ટાવર શેડ, પટ્ટાદરા.

આપણા ગિત ઇતિહાસને દાંતની પીડા રૂઝે રૂઝે. કઈ કાળજી તે પડવા લાગ્યા.

અસખત, તે માટે કંઈ કંઈ જોઈએ. આ શરીરનું મન કીધું જાય છે. કાઠડી બરડા થાય અને દાંત પડવા લાગે છે.

ટૂંકમાં કહીએ તો વરસ દિવસથી અમારી ચાક્ષમાં રહેવા આવેલા ઇતિહાસના દાંત પડવા લાગ્યા.

અસખત, તેનો એક દાંત તો તે દલીલમાં સકાવાયો હતો, ત્યારે તોડી પાડવામાં આવ્યો હતો. પણ બીજા તો એવા જનાવોની ગદ્દ જોવા વિના પડવા માંડ્યા. જોરાક આવતા દાંત પડ્યા, મજૂરીના દશે વધાવવાની વાતો કરતાં દાંત ભાંગ્યા, અન્યથો કાઈ કાળજી વિના પણ ક્યાંક જૂઠા થવા લાગ્યા નવાઈ જોવી વાત-ટૂંક મુદ્દતમાં તેના છ દાંત પડી ગયા.

પણ ઇતિહાસને તે વિશે કંઈ ચિન્તા ન હતી. દાંત ગયા તે માટે તે કંઈ નહિ લેણે પીએ લીધો હતો. જરૂર પડે તેના દાંતો બેસાડી આપવા પડે એમ હતું. તે માટે ખર્ચ પૂછો તો તે મુશ્કેલી હતો. તે સદાચર્ચા એમજ રહેતો.

“કુ” દાંત રિપવમાં કંઈ નથી કાઈ મુશ્કેલી મારી મારા દાંત તોડે તેવી મને ધરવા નથી ત્યાં કે મુખના બીજા ભાગ પર પ્રદાન ન કરવા હઈ. પણ દાંતની મને કંઈક નથી. તે વિશે મને કશુંયે કંઈક નથી. આ આખતમાં અમે વીમાવાતા મુરશિત છીએ.”

અને તેથી તેના છ દાંત તૂટવા પછી ઇતિહાસે તે બેસાડવા માટે નિર્ણય કર્યો. તેના વીમાના કાગળિયાં લઈને તે દાંતના સગારી દવાખાતે ગયો.

દવાખાતામાં તેના આજમનથી કંઈ પ્રસાર્યો. “અસખત” કહ્યું, “અમે તમને દાંતનું ચોક્કસ કરી આપીશું કેટલા દાંતો અથા છે? અમારો કાપડો છે કે બોલમાં બોલ્યા આઈ દાંત પડેલા હોવા જોઈએ તેના કરતાં વધારે પડવા હોય તો તમારે સહન કરવું અને અમારી કમખતની, પણ જો આઈ કરતાં બોલ્યા દાંત પડવા હોય તો અમે તમારા માટે કંઈ કરી શકીએ નહિ દવાખાતું નકામી બાજત પર વખત ચુમાવી રહે નહિ. વીમાની કમી આમ રખા છે.”

“મારા છ દાંતો અથા છે.” ઇતિહાસે કહ્યું.

“અમે પણ દિશમીર છીએ “કાકતરે કહ્યું, “અમે તમારા માટે કંઈ ન કરી શકીએ. મિત્રાત્વ, તમારા આઈ દાંત પડે ત્યાં મુખી તમારે રાહ જોવી પડશે.”

ઇતિહાસ આથી બહુ વિદાયો. “શું તમારી એવી મજા છે કે મારે હાથે લઈ દાંત તોડી પાડવા?”

“નહિ, એમે કરવા કમી જરૂર નથી” તેણે કહ્યું, “તમારે કુલતી કમમાં માથું મારવું નહિ તમારે ગદ્દ જોવી જોઈએ જો તમે આગવચાળી હો, તો તમારા બે ત્રણ દાંતો આપોઆપ જ પડી જશે.”

કાધાવિષ્ટ બનેસો છત્રોરિય પાછો ઘેર ફર્યો. કાંતની વાતમાં તેને મેંપૂલું આવરી હતી, ત્યારે તેમાં કંઈ મુંઘવલુ ઉપસ્થિત થઈ.

એક દાંત તો તરત પડી ગયો. બીજા દાંત સાથે તેણે ધણો સમય રમત કરી. મુશારની છીલ્લી સઈ તેણે ડેટલાય વખત સુધી ધમધમ કર્યાં કર્યું. અઘમત આખરે તે ઢીથો થયો અને બહાર નીકળી ગયો.

કોડલો છત્રોરિય ફવાખાને ગયો.

“ દવે સપણુ કાચદાનુસાર છે ” તેણે કહ્યું, “ આઠ દાંત પડી ગયેલા છે. ”

“ ઘણું સાચું ” કોડલે કહ્યું. “ દવે અને તમારું કામ હાથ પર લઈશું. એકજ જગ્યાએથી આઠ દાંત ગયેલા છે ને ! અમારા નિયમ પ્રમાણે એકજ દારમાં સામરા આઠ દાંત પડેલા હોવા જોઈએ. જો તે એક દારમાં ગયેલા ન હોય તો અમે તે વિશે કશું કરી ન શકીએ. જુદી જુદી જગ્યાએથી ગયેલા હોવા વિશે અમે કશું કરતા નથી. જુદાં જુદાં રમતથી હોવા ગયા હોય તો પણ આવવુ સમય હોય છે ”

“ એકજ દારમાં આઠ દાંત પડેલા નથી ” છત્રોરિયે કહ્યું. “ ત્યારે અમે દિલ્હીની છીએ અમે કંઈ ન કરી શકીએ ” કોડલે જણાવ્યું.

નિજારા છત્રોરિયને કંઈ કહેતાનું રહ્યું નહિ. આખી ગેલેયા દોનો કમકમાવનો તે બહાર નીકળી ગયો.

કેવુ મહાધાર્યું નીવડ્યું ! બલિષ્ઠ મળે તે ડેટસો નિશ્ચિત દેનો ! અને દવે તેની સવે આસાએ ભગ્નીશૂત થઇ.

તે વખતથી છત્રોરિયે જીવનનો કમ તદ્દન જાણી કાઢ્યો. દવે તે સંતિ રહે છે, માત્ર પ્રવાસી ખોરાક છે એ અને તેના દાંતો ત્રણ વાર ગેજ સરસો સાથે કરે છે.

કેવુ જોઈએ કે દાંતના કાચદાની આ અસર સારી થઈ

પ્રો. બી. એચ. શાહ.

એમ. એમ. એ (તીનેટ).

ધી ગ્રેટ મેસમેરીસ્ટ એન્ડ પામીસ્ટ.

૧. સયાજી વિલ્પ નિશ્કી ન, બ્યુબીલી ગામ સામે, વડોદરા

રાષ્ટ્ર - સવારે ૧ થી ૨ બપોરે ૪ થી ૭

હિન્દી કેળવણીનાં આધુનિક વલણા

ડી. કે. એન. મેનન

[અશોક એસ. ડી. ટી. કોલેજના પ્રિન્સિપાલ મેનને ખાસ આ માસિક માટે અંગ્રેજીમાં સંપ્રેષ્ટા લેખનું અહીં ગુજરાતી રૂપાંતર આપ્યું છે. પ્રિન્સિપાલે ક્રમાર કેળવણી, અને નવી યોજનાઓ સંબંધી કેળવણીવિષયક શૈક્ષણિકો સૂચનાઓ કરી છે તે સર્વ કેળવણી-કારોએ વિચારવી જરૂરી છે. તત્ત્વી]

હિન્દી કેળવણી તેનો અધિકાર સુચવવાની ગાંઠ છે, તેનો સિધ્ધાંત પૂરો થયો છે અને વસન્ત ઊગી છે. દેશમાં કેળવણીવિષયક ઉત્સાહ અને પ્રયત્નોની સુશ્રેષ્ઠ પ્રસરી છે કેળવણી માટેના અશૂભપૂર્વક પ્રયત્નો આપણે સર્વત્ર નિદાગીએ છીએ, તે રાજકીય ક્ષેત્રમાં થતા અતિ ઝડપી સુધારાને અને પ્રયત્ન ક્રિયાથી દેશ સ્વતંત્રતા નક્કી થાય કરી રહ્યો તેને આભારી છે. ચાલનાં સમયે કેળવણીની ખરી કિંમત અંકાય છે, એમ દરેક દેશની કેળવણીના ક્ષતિદાસ પરથી જણી શકાય છે. દેશની રાજકીય સ્વાધીનતાના ઉપકારે કેળવણીનો પણ અસરોદય થાય છે. આપણે દેશ એ નિયમને અપરાધી ન બની શકી.

દરેકે તે સામાન્ય થકા પ્રવર્તે છે કે કેળવણી એ મહાન શક્તિ છે કેટલાકની એ માન્યતા ધર્મશ્રદ્ધા જેટલી સુસ્ત છે. દરેક આધુનિક જનસમાજનો એવો ધર્મ છે કે જોહામાં જોહું જેટલું તે જનસુખ જોઈએ કે ધર્મ કે ન્યાતમતના બેઠા વિના દરેકને કેળવણી સપાદન કરવાની તક મળવી જોઈએ. દેશની બે મુખ્ય રાજકીય સરસા-હિન્દી મહાસભા અને મુસ્લીમ લીગે સ્વચ્છ જણાવ્યું છે કે દેશભરમાં વહેલામાં વહેલી તકે દરજ્જાત પ્રાથમિક કેળવણી શરૂ કરી, કેળવણીની પ્રત્યેક શાખામાં સાર્વાત્રિક પ્રગતિ માટે યોજનાઓ દાખલ કરવી જરૂરી છે.

ત્રણેક વરસ ઉપર ભારે હુલિયા પર વિશ્વવિમલનાં વાણ જૂઝૂમી રહ્યાં હતાં, ત્યારે સેન્ટ્રલ એડવાઇઝરી બોર્ડ એક એડ્યુકેશને હિન્દીમાં મુલોત્તર કેળવણી યોજનાનો મહત્વનો રિપોર્ટ પ્રમટ કર્યો. અખિલ હિન્દના અગ્રગણ્ય કેળવણીકારો અને અમલદારોની જાનેલી આધીસ સંખ્યાની સમિતિએ એ તૈયાર કર્યો છે. કેળવણીયેના પ્રત્યેક વિભાગનું સમગ્ર અવલોકન કરી, એની પ્રગતિ માટે એ સૂચનાઓ કરે છે. રિપોર્ટ પ્રસિદ્ધ થતાં, દેશભરના સર્વ કેળવણીકારોનું તે પ્રત્યે હલ્લુ ખેંચાયું. જતાં રિપોર્ટ અને તેની સૂચનાઓ મારેનો ઉત્સાહ અત્યંતની નીચાએ. હિન્દી કેળવણીના કમનમીએ, હિન્દી સરકારના તે વખતના કેળવણીવિષયક સલાહકાર સર જર્જેન સાન્ડેટ્ટનું નામ તે રિપોર્ટ સાથે સંકળાયું છે, અને નવી પ્રાન્તિક સરકારોને સાન્ડેટ્ટ રિપોર્ટની બહારસુ પ્રગતને કળી ગમતી નથી. એ રિપોર્ટ અવગણવાની આજ્ઞા દેશન કષ્ટ પડી છે. દેશના ઉત્તમ નિષ્ણાને યોગેસો આ રિપોર્ટ કારે મૂકવા ગઈ કેળવણીકારોને પગલાં પડ્યાં.

સધના પ્રતિ અને દેશી રાજ્યોમાં કેળવણી માટે જોતજોત પ્રવૃત્તિઓ શરૂ થઈ છે. સખ્યા-બંધ શાળા પાઠશાળા ઉપાડવામાં આવે છે, અને શિક્ષણમાં નવી પદ્ધતિ પર બાર મૂકવામાં આવે છે. આ યોજનાઓ પ્રથમનીય છે, પણ તેમાં એક અગત્યની ખામી ગહેલી છે. મરોદિન સમયમાં સર્વ પ્રકારની કેળવણી બંધક અને અને પાછળ આગળી સરકારો એ યોજનાઓ આમળ જારી ગમે એવો નિશ્ચિત દાર્દદમ હુલ મોઈ પણ પ્રાન્તે આપ્યો નથી જે ઝડપથી

જગવણીની પ્રગતિ થવી જોઈએ અને ધુધ યોગે તે પ્રાથમિક, માધ્યમિક, વિશ્વવિદ્યાલયની અને ડુન-
ચેલોની જગવણીની તાત્કાલિક જરૂરિયાત, અને પ્રવાસી યુગતા અનેત્તની એ પ્રયોગો કાઢપણ
પ્રાપ્તને કે દેશી રાજ્યે દંડ લેઈ લેશે નથી. હા ત. જગવણીની વિવિધ શાખાઓ સંખ્યા
પોતાની નીતિ જાણતી મુબલ સંસ્કારે દબાવ્યા એક સંકુલર કાઢે છે, તે ઉપરુંકન મણા
પ્રયોગ સંખ્યા જરૂર છે. દરબાર વાંચા ઇલાકામાં પ્રાથમિક જગવણી જરૂરિયાત દાખલ કરવા
સંખ્યા જ માત્ર તે જરૂર છે. વગરની સરખાતમાં મુબલ યુનિવર્સિટીએ સાત આઈસ
કાસેને મળાડી આપી, પણ જરૂરિયાત પ્રાથમિક જગવણીની યોગ્યતા એ સેકડા નિશાળો
લખાડી છે, તે માટે જોઈતા સિસ્ટમ સિસ્ટમ પદ્ધતિની તાલીમ આપવા માટે એકપણ કોલેજનો
ઉમેશ થયો નથી. આથી રખડે દેખાય છે કે ખોટી વસ્તુઓને મદદ આપવામાં આવે છે, અને
ખોટા પ્રાપ્તો કે દેશી રાજ્યોમાં પણ જગવણી વિદ્યાલયો; આવી જ અર્જુનમજા લગી રિશ્તિ
પ્રવર્તે છે.

આધુનિક જગવણીની સિસ્ટમોત જનુસાર સિસ્ટમના મર્યાદા સંખ્યા દેવે પ્રમ્ન રહી જ
નથી. દિન્દો અંગ્રેજ જગવણીકારો સુખાત સર્વ જગવણીકારો માટે છે કે, આપણો વિચારો જ
ભોંધામાં જાય છે, તે સિવાયની ખોટા બાબાદારા આપણો સિસ્ટમથી સર્વ પ્રકારનો નૌબિયક
નિકાસ કુદિત થાય છે છતાં મજા અને વર્તમાન પત્રોમાં એ સંખ્યા વિવાદો માધુ જ છે
પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળામાં સિસ્ટમ આપવાની બાબા તરીકે અંગ્રેજોને રજા જ નથી-
મૂલકાગમાં અંગ્રેજ મારત સિસ્ટમ પ્રાપ્ત કરવામાં આપણા વિદ્યાર્થીઓની અગાધ અને અગાધ
નોબિયક સમિતો વેશકાત મળે છે. પણ કેટલાક રજા સુમેમાંથી અંગ્રેજોને સદતર કાઢી
નાખવાના પ્રયત્નો જોઈતા આવે છે, તે માટે દિલ્હીર મવા જેવું છે. અંગ્રેજોની ઉપયોગિતા
અને ખવિખની દુનિયામાં કદાચ તેની અનિવાર્યતાને લખે, તેમજ સાચો સોદાએ વર્ગો સુધી
તેનો અઢી અવધાસ કરી મુદર પરિણામો પ્રાપ્ત કર્યા છે તે નિષ્ફળ ન જાય, તેટલા માટેય,
દિન્દો જગવણીના તજજ્ઞોએ જેમ અને તેમ પણ માધુસેએ મદદ આપા સીએ તેવી વ્યવસ્થા
કરી જોઈએ. વાસ્તવિકતાના ખ્યાલની ખામી અમરતો ચેરખાલની પૂર્વમદને લખે જ માધ્ય-
મિકશાળામાં અને પ્રાથમિકશાળામાં પણ ઉપલાં યોગ્યોમાં ખોટા બાબા તરીકે અંગ્રેજોના
અવધાસકમ ગંજવાની કામ આડે આવે જગવણી વિવિધતા અનસસાઓએ ફુલગ પ્રમાણે
આપી સાખિત કર્યું છે કે દર અગ્રીયા વર્ગો માંથી ખોટા બાબા સિખવામાં સરખાત
કરી શકે છે અને તેમ કરતાં તેના નિકાસને કોઈ વિશેષ નડનો નથી એટલું જ
નહિ પણ તેની સુસજ્જ માનસિક પ્રવર્તિને મદદ મળે છે. દિન્દુસ્તાનમાં એક સામોન્ બાબા
પ્રવર્તે એમ કહેવા કરવા માટે ભદ્રકર કરતાં વધારે આશવાદી જનુ પડે, દિન્દુર કાઢ
કીકરેટરની સલા આવે અને તે જગવણીની નવીન રચના કરે તો કદાચ તેમ બને એ બીજા બાબા
સોખવાની જ લોખ, તે દિન્દો નહીં. જગવણીના લાખો જાણી દિન્દોને જાહેર બીજા બાબા
અંગ્રેજ સા માટે ન સોચે કે કાગળ કે અંગ્રેજોના તે દિન્દુમતિના જ બોળ બાબો જોડે નહિ
પણ દેલ મદારની દુનિયા જોડે સંખ્યા રાખી શકે છે આ દરિયો નિચારી જોડો ગયા જુધાઈમાં
કોમિશ પ્રાપ્તના જગવણી પ્રધાનો યુનાના મળ્યા, ત્યારે યોગ્ય નાચ ન આપ્યો. માત્રમ પદાગજ
સિસ્ટમ આપતુ અનિવાર્ય છે એમ તેમજ નિર્ધાર કર્યો- તે અમમત મમાઈ જ છે. *

* એક અવધાસ કમમાં અંગ્રેજોને રજા નથી, તેમજ યુનિવર્સિટી સિસ્ટમની સરખાત
પણ તે અગાધના માત્રમ પડેલાં અંગ્રેજોની યોગ્યતા નહિ બિના કાગળ મોડર સે કર્યા છે.

ફેગવણીના પ્રશ્નોના અભ્યાસ અને શૌધખેત્રથી સફળ પરિણામે સાંપડે છે. એવી સામગ્રીની અવપત્તાને સમીપે શિક્ષણની કાળા, ફેગવણીમાં અગ્રેજીનું સ્થાન અને બીજું સંખ્યાબંધ જાતના વિષે અગ્રેજીસ વિચારો પ્રવર્તે છે. આધુનિક ફેગવણીમાં રહેલી ખામી અને મર્યાદા સર્વ ક્ષેત્રોમાં યોગ્ય છે, અહીં કે અન્યત્ર થયેલી શૌધ પર અવિધનની યોજનાઓ રચવામાં આવી નથી. ફેગવણી સંબંધની શૌધખેત્રની જરૂરિયાત આજે અતિ અગત્યની છે. ફેગવણી પાછળ વિપુલ ધનનો વ્યય કરવામાં આવતાર છે, તે તેનો દિસાજ શૌધખેત્રના સારી રીતે તપાસી અને ચકાસી શકે. દિલ્હીના વાતાવરણમાં, દિન્દી બાળક, દિન્દી રહુ, તેની વ્યવસ્થા, દિન્દી સંસ્કૃતિ, સંસ્કૃતિનો વારસો, મુદારા અને યોગ્ય દિન્દી શિક્ષણ પદ્ધતિ અનુસરીને અભ્યાસ કરે એવા માટે શૌધખેત્ર માટે પ્રયત્નો એકત્રિત કરવા જોઈએ. શૌધખેત્ર કરવી અગત્યની બની છે, ત્યારે દિન્દી કે પ્રાંતિક સરકારે રચેલી પુનર્બંધનામાં તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી. શૌધખેત્રની પરિણામોના અભ્યાસને લીધે જવાબદાર આગેવાનો ફેગવણી સંબંધી તેમના વિચારો બદલે કરે છે, ત્યારે આધુનિક ફેગવણીશાસ્ત્ર અને કળા તજજ્ઞો નાણાનાગ ચોધી બેઠે છે. મદ્રાસ સરકારના એક વખતના વડા પ્રધાન અને અત્યારની મધ્યસ્થ સરકારના માનનીય પ્રધાન શ્રી રાજચોખાણ-ચારીએ ગયા બુધવારની ૧૬ મીએ મદ્રાસમાં કાયદુ કરતાં જણાવ્યું કે, “ બાળક બાક વરસનું થાય તો મુખી લખતાં વાંચતાં શીખવ્યા પછર તેને, બધાવડું જોઈએ ” સામ્રત ફેગવણીશાસ્ત્ર અને કળા આ સૂચનથી આશ્ચર્યચકિત અને છે. પ્રાંતિક સરકારો અને દેશી ગભીઓ ફેગવણીની પુનર્બંધનામાં કુમારકુમારી શિક્ષણ માટે પ્રયત્ન નથી તે જોઈને પણ તેટલું જ આશ્ચર્ય થાય છે. આ યોજનામાં બાળક અગિયાર વાર વરસનું થાય ત્યારે તેની જરૂરિયાત ફેગવણી બંદ છે. આજે દિન્દીમાં અગિયાર અને ચૌદ વરસ વચ્ચેની ઉમરનાં ત્રણ દેશી કુમાર કુમારીઓ શિક્ષણ લીધા નિના વસે છે અને તેમને બોધિક, જમીંદાર અને નૈતિક વિદ્યા માત્ર તસીત પછર જોડી દેવામાં આવે છે. કુમાર કુમારીની શિક્ષણ સુવચે માટે આજે જગતમાં મોવણા જમી છે, ત્યારે આધુનિક દિન્દી ફેગવણીનાં વહેણમાં એ સંબંધી કશી કળા રાખવામાં આવી નથી. દિન્દી ફેગવણી સામે મજા પ્રશ્નો ખડા છે, તેમાં સૌથી વધારે વિચારણા માગેના આ પ્રશ્ન છે. કાગળ કે કાચવેતમાં આવી રહેલી સ્વતંત્રતા સાચવવાનો આધાર ક્યાં સુધી સ્થાપિત, વ્યવસ્થિત, ફેગવણેશા દુકમાં સુશિક્ષિત મુવાનો પર રહેલો છે.

ફેગવણી વિષેના આપણા પ્રશ્નોના ઉપકૃત અવધંત ચિહ્નો અને ખામીઓ છે. ફેગવણીના ઇતિહાસમાં આ મહાન પ્રશ્નો અદ્વિતીય છે, કારણ કે દુનિયાની કુ વસતિવાલો જે દેશના ૮૫ ટકા લોકો નિરક્ષર છે, તેમની ફેગવણીના પ્રશ્નો એ ઉજાવટ કરે છે. બગીચ પ્રયત્નથી યોજના પડવામાં અને તે સફળ કરવામાં મનોહાઓ અવરસ રહેન. એક દસકા પછર મહેનત અને દબરો દેલેલ અપવ્યય થશે જ. આ દેશમાં ફેગવણીની તજજ્ઞોની ખેડ નથી. એવા ગૃહસ્થો અન્ય દેશની આધુનિક ફેગવણીના શાસ્ત્ર અને તેની કળા સંબંધીના યાનનો લાભ લઈ, અહીં શૌધખેત્ર કરી ફેગવણીપદ્ધતિ રચે તો બગીચ પ્રમાણમાં અનિવાર્યપણે વેશકાઈ જતી શકિત અને દબરો અપવ્યય મોટા ભાગે અટકાવી શકાય.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હાલસેલ એન્ડ રીટેઇલ કેમીસ્ટસ

માલકોનો સંતોષ અજ અમારો મુદા લેખ

રાવપુરા—વડોદરા.

નોર્વે—લગાઇ પછી બનતા આવેલા અનાવો તરફ સંકલિત રૂપે નગર કરતાં ઈંગ્લાંડ અને અમેરિકા તથા સોવિયેટ વચ્ચે સતત વૈમનસ્વ વધતુ ચાલ્યું છે એમ તદ્દન જ્ઞાન માણ્યું પણ કહી શકે તેમ છે. સમાજવાદની વૃદ્ધિ પોતાનો જગાવ કરવા સારું અને દુનિયામાં વધી રહેલા સમાજવાદનો નાશ કરવા સારું ઇંગ્લાંડ અને અમેરિકા એ અને રાષ્ટ્રોએ કેટલાક ટોચ એમ લાગે છે. નોર્વે દેશ નાંકી અમમમાંથી મુક્ત થયે ત્યારથી ઇંગ્લાંડમાંના લોકો લોકો 'પ્રવાસી' તરીકે નોર્વેમાં જઈ રહ્યા છે. લગાઇના સમયના નુકસાનને લીધે અવરજવર માટેનાં જહાજો પૂરતાં ન હોવાથી લગાઇ દરમિયાન નોર્વેમાંથી ઇંગ્લાંડ નાસી ગયેલા લોકો પોતાની માતૃભૂમિમાં જાણ કરવાનું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું હતું તે પછી અમેજન 'પ્રવાસી' સોડોને તે જહાજોમાં જમા મળી શકે છે. લગાઇ પહેલાં નોર્વે દેશમાં ઇંગ્લાંડમાંથી એટલા, 'પ્રવાસી' કહી પણ જતા ન હતા. આમ હોઈ જમા વર્ષમાં જ 'પ્રવાસી' એને નોર્વે જોવાની બાટલી મળી હોય ત્યાં પેલા થઈ હતું એ સમયે જુ કંઈ ખાસ અર્થ નથી. હાલ નોર્વેમાં લગાઇ દરમિયાન થયેલા નુકસાનને લીધે ખાવાપીવાની ને બીજી સુખવ્યવસ્થી જદુ જ ટોચ પડે છે. છતાં પછી ત્યાં 'પ્રવાસી' એને મિત્રો એટલી જાણ થાય છે કે ન પૂછે વાત !

પરિણ પરિપદ—સુલેહ પરિણતુ ઝાંકુ દળ મુસવાયેમુ ને અલગીયુ જ રહ્યું છે. દુનિયામાંની શાંતિનો આધાર જળવાન રાષ્ટ્રોના એકમત ઉપર રહેલો છે એમ તો ઝાંકુ નાનો છે. પણ કહી શકે તેમ છે. ત્રણ જળવાન રાષ્ટ્રો પૈકીનું એક રાષ્ટ્ર પણ મનથી ધારે તે લગાઇનો. બહોળા ભૂમી ઉકળા વગર રહે તેમ નહીં, અને તેથી જ એ રાષ્ટ્રોએ જાહેર અંદર એકમત સાધીને નાનાં રાષ્ટ્રોના સ્વાતંત્ર્યની રક્ષા કરી એ નક્કર છે. આમ હોવાથી 'સોલિસ્ટી' ના નામ નીચે પોતાની છાયા નીચેનાં રાષ્ટ્રોના પ્રતિનિધિની મદદ સહન ઇંગ્લાંડ અને અમેરિકા પોતાના મંતવ્યો સોવિયેટ યુનિયન ઉપર દોષી બેસાડવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. ઇંગ્લાંડનો ને અમેરિકાનો જ વાંક કાઢવાનું કારણ એ છે કે સુલેહ પરિણતના નિષ્ફળિ કું મતથી કરવા, એવું પરદેશ મત્રી-ઓની સભ્યમાં દરાવવામાં આવ્યું તે વખતે એ જ નિયમ બદલ એ જ ને. રાષ્ટ્રોએ વધી, લીધી હતી. અને પોતાની છાયા, તેનાં રાષ્ટ્રોનો મદદથી મત્રીઓની સમામાં નહો. ગયેલી મશીખરી સુલેહની યરોતાના મુસદ્દામાં ફેરફાર કરાવતા બદલ એ જ ને રાષ્ટ્રો દળ પણ ખટપટ કરી રહ્યા છે. અત્યાર મુખીમાં છાલી સાથે કરવાની સુમદની સગતો જ સુલેહ પરિણતમાંથી પસાર થઈ છે. રસિયાએ ઇટાલી ગમેલી નુકસાનનો ભરપાઈ મગવા બદલ જે માગણી કરી છે તે ઇંગ્લાંડે કરેલી તેવી માગણીના ૧/૪ જેટલી છે. આ જોતાં તમામ મિત્રરાજ્યો પૈકી રસિયાને જ ગાંધ લગાઇમાં વધારે નુકસાન થયેલું છે. રસિયાને એ નુકસાનની ભરપાઈ મગરી જોઈએ, એવું મુડી-વાદી રાષ્ટ્રોને લાગ્યું નહીં. સુલેહ પોતાને જદુ જ મોટું નુકસાન થયું હોવા છતાં વધારેમાં વધારે રકમ દારેલાં રાષ્ટ્ર તરફથી પોતાને મળે એ જાતની ખટપટ તેઓ કરી ગયાં છે. હાલય ને રસિયાની નુકસાનની ભરપાઈ ઝટ થઈ જાય તો રસિયા વધારે જળવાન બની જાય એવી બીજી તેમને લાગતી હતી, ને તેથી જ રસિયાને આપવાની ખડખડી થઈ સ્વરૂપે આપવી તે બદલ પણ પરિણતમાં પ્રમંજિલા કરવામાં આવે છે. પરિણત સમયે સર્થોના પ્રયોગ પગલે એટલી જાણી દુગસ્તીઓ મુલ્ય-

વવામાં આવેલી છે કે તે સૌનો વિચાર કરવાને છ મહિના પણ પૂરા પડે તેમ તથા. મોટા પા-
રાઈનો તત્ત્વોને આ વાત દલે બગાડ સમાવેશ છે તેથી એ દુરનીઓનો વિચાર કરવા સારું
એઓ ફરી એક વાર પોતાની એક લાગણી છે તથા જીવન પરનાં મતો મોટાં
મોટાં પાડા ફરી ફોલ એ એક મુશ્કેલી રહી છે

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંરક્ષણ સમિતિ—આ સમિતિની એકની શરૂઆત તથા પંચતરમાં
મંત્ર દ્વારા એ સરવાલામાં પૂરો થવા પછી અસ્તિત્વમાં આવી છે. દુનિયામાં
શાંતિ રચાવીને રક્ષવા સારું તથા તમામ પ્રત્યેનો નિષાધ મોક્ષાદીના તત્ત્વના આધારે કરવા
સારું એ સંરચના રચનાથી છે. આ સમિતિ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંસ્થાની એક શાખા છે એની એકની
શરૂઆત થઈ ત્યારબાદ આઈટી મેમ્બરશિપ, આઈએનિયો, પોર્ટુગાલ, આશર ત્રણે નવ રાષ્ટ્રોએ
પોતાને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંસ્થાના સભાસદ તરીકે જાહેર કરતા હતા જે બરજી ફરી ફરી તેની
અર્થાં આવી હતી. એ નવે ગાંધીને સભાસદ તરીકે સ્વીકારવા મદદ અમેરિકાની યજ્ઞના હતી. એ
નવ રાષ્ટ્રો પૈકાનાં પચાસમાં રાષ્ટ્રોએ પૂર્વે જર્મનીને પગલા રીતે મદદ કરી હતી અને કેટલાક
રાષ્ટ્રોમાં તો હજી પણ દુકમ્બાદી ગણતંત્ર આસુ છે. આવી પરિસ્થિતિમાં એ નવે ગાંધી
સભાસદ બનાવવા એટલે પોતાની સામે મૂકીવાડી રાષ્ટ્રોનો મોરચો જોએ. જવામાં મદદ પામી
એમ થાય એમ રસિયાએ કળા લીધું એણે કેટલાક રાષ્ટ્રોની બરજી સામે વાંધો ઉઠાવ્યો એ
જોતાની સાથે જ પાકીનાં લોકશાહી રાષ્ટ્રોની બરજી સામે અમેરિકાએ અને ઇર્લાન્ડે વાંધો
ઉઠાવ્યો. આથી આ આખો પ્રશ્ન દોષ ત્યાં જ રિશ્ત થઈ ગયો. દરમિયાન ૧૯૪૫ મુરોપમાં એકાએક
અબીર પગિથિતિ ઉપરિચન થઈ

યુગોસ્લાવિયા અને અમેરિકાની અધિરાદી—પણ સમયથી અમેરિકાની ઘરથી
અને ઘર વિમાનોનું તાંડાં યુગોસ્લાવિયાના પ્રદેશ ઉપર ચાલી રહ્યું હતું. યુગોસ્લાવિયા અને
ઈરાકી વચ્ચે ટ્રિએસ્ટ બંદર આદે દરે આલે છે એ તો સૌ જાણે છે. ૧૯૧૮-૧૯૧૮ ની
લડાઈ પછી એ બંદર ઈરાકીએ યુગોસ્લાવિયા પાસેથી ગળગળીયાં ખૂંટી લીધું હતું, અને
ત્યાં ઇરાકિયન લોકોની વસતિ વધારવાની શરૂઆત થઈ હતી તેમ છતાં પણ એ બંદરમાં પણ
મોટા પ્રમાણમાં યુગોસ્લાવ લોકો વસે છે. ઉદ્દેશી લડાઈમાં યુગોસ્લાવિયાએ એ બંદર દુરમન પાસેથી
છત્તી લીધું તેમ છતાં પણ એ બંદરના સમુદાયે લાભી ગેરલાભા તથા દક્ષિણ સમુદાયે લાભેથી
એક ભૂમિમાં અને તેની પાસેની વળી જવામાં અમેરિકન સેન્યુ આત્મા મુર્ચ્છામાં પડી ગયું છે.
અમેરિકન વસાહતવાદી એ પ્રદેશમાંથી નીકળતાં અમેરિકન વિમાનો યુગોસ્લાવિયાના પ્રદેશ
ઉપર અત્યંત બેઝનું હતું. એ બંદર એ રેશની સુગંધે અમેરિકા સમક્ષ વાંધો જોએ ક્યો, પણ
તેનો કંઈ ઉપયોગ થયો નહિ ત્યારે યુગોસ્લાવિયાએ એ વિમાનો પૈકાનાં એ વિમાનોને નીચે
પડાડી પાડ્યાં. નીચે પાડેલાં વિમાનોમાંના માણસોનો પતો લાગ્યો નહિ તેથી અમેરિકાએ વાંધો
ઉઠાવ્યો. આમ આદે અબીર પગિથિતિ ઉપરિચન થઈ. હાલ તરત એ પ્રકરણ તથા પડ્યું છે
તો પણ પાછાં વિમાનો હજી પણ યુગોસ્લાવિયાના પ્રદેશ ઉપર જીડીને મરવાઈ ચલાવી રહ્યા છે.

તુર્કિસ્તાન અને ડાડે નદી—યુગોસ્લાવિયા ચિત્રે આ પાંચ નવે ઇરાકી તથા
અમેરિકાએ ડાડે નદીની સામુદાયની તરફ દગવેશ મેલખ એક જ વાત જાણવી આપે છે; અને તે
એ કે મુશ્કેલી મુશ્કેલી પડી ગઈના સમયમાં ઉત્પન્ન થયેલી નવી રાજ્યવટ અને સમાજવટ મુશ્કેલી

વાદી રાષ્ટ્રોને પણ નથી આટલો પાત્રે આવી રહેશે સમાજનાર તેમને સતત મૂનગાવી રહ્યો છે મન પ્રેરણામાં પોતાનું વર્તવ પાછું રચાવવાનો તેમનો વિચાર સતત રીતે ઉત્પન્નતો રહ્યો છે. ખરું જોતાં ડે-ડુલ નદી માટે જ ડાઉન્ડસની સામુદાયની ઉપર કાળા સદુર આમળના રેસનો જ અધિકાર હોવા જોઈએ છેલ્લી ઘડાઈમાં ટુકડાનાં સોવિયેટની વિરક્તમાં ધેરણ અખરખાં કહ્યું હતું તેથી કાળા સદુરમાના અચિત્ત દરિયાઈ સરકારથી જાહેર તીકળા સમાવ ન હતું હોમરૂ જર્મનીનાં વડાએ અદર ઘમ્મસ થઈ સહન થઈ રચિત નાવિકલજને તથા જમિને જાર નુકસાન થયું છતાં ફરિયાનું ટુકડાનની નીતિ જર્મનીની તરફેણમાં હતી અને હવે તે ઇંગ્લેન્ડની ને અમેરિકાની તરફેણમાં છે આથી જ ડાઉન્ડસની ઉપર ગણિયાની સાથે સાથે સરકારનો અધિકાર ગણવાની ટુકડાનની તેમની નથી. પોટસડમના કારાર પ્રમાણે, રશિયાને ડાઉન્ડસની પામતમાં જરૂરની જાણતી પ્રજાવડો મળતી જોઈએ, એમ કહેલું છે. એ સમયે કા મેળવતી દોષ તે મોટો કન્વેન્શનની કમિયોમા ધમ્મજી ફરરતી થવાની જરૂર રહે છે. સોવિયેટ યુનિયને આ પામતમાં ટુકડાનાં પ્રજાવડો, ઇંગ્લેન્ડ તથા અમેરિકા 'મોટો કન્વેન્શન' નક્કર થવા તેવાર છે, પણ ડાઉન્ડસની સામુદાયની ઉપર સરકારી જળ ઉપરિચત ઇંગ્લેન્ડની સપરડ રચિયાને આપવાને તેઓ તેવાર નથી તેમ તે પોતાનાં પણ તેની સમવડો મળતી જોઈએ એમ તેમનું કહેવું છે એથી શલકુ ગણિયાનું કહેવું એવું છે કે ડાઉન્ડસ પગલે કાળા સમુદ્ર પાસેના દેશો સાથે હતર દેશોની મામલો પણ સ્વીકારવાની દોષ તે પછી ક્રમોચ રેનાઈ, ડીવ રેનાઈ, પનામા રેનાઈ વગેરે સમુદ્રમાર્ગ ઉપરની ખાલી મુખ્ય ને મુદ્દાની જગાએ ઉપર પણ અતિરાષ્ટ્રોવ સજા રખવાની જોઈએ પરંતુ આ વાત ઉચ્ચ ક અમેરિકા કદી પણ કહ્યું તેમ નથી આમ સોવિયેટ યુનિયનને સરકારની નજર ને કાંઈ દિલકર થાને છે તે એ મુદ્દાવાદી રાષ્ટ્રોને વાંધાવહું થાને છે, અને ને કાંઈ તેમને પોતાને કિતકર થાને છે તે ગદલ તેઓ પોતે આમદ રાખે છે આવી આપમતસપ્તી શુદ્ધિ ઇંગ્લેન્ડ અને અમેરિકા અત્યારે ખતાવી રહ્યા છે.

ધીસ—ધીસ દેશમાં દાસમાં જ આમાન્ય ચૂંટણી થતું છે અને જોતાં માનના સોફ્ટને પોતાના ગળને ફરી પાછો મોટીએ બેસાડવાની તરફેણમાં મૂત આપ્યો છે, એમ ઇંગ્લેન્ડ માર્કવમાડીને જાહેર કરી મૂકું છે. મોસની દાસની સરકાર સિટિય સરકારની નેફરના જોર ઉપર ટકી રહી છે. એ સરકારની ચૂંટણી સત્તાવારની બેઠી ચાડીઓના સાધારે મુજા જાણી મત હતી. પચાસ ટકા ઉપરાંત મતદારોએ એ ચૂંટણીને નિષ્ફાર કર્યો હતો એ જ સરકાર સોફ્ટનાથી રાખના પુનરાગમન નક્કર માપ કદી 'સોફ્ટને કાંઈ સાહેબ પાછા જોઈએ છે' એમ જાહેર કહ્યું છે. વર્તમાનવડોમા આવેલી કડીકત પ્રમાણે, એ ચૂંટણીના પ્રસંગે સોફ્ટનાકીતા તુરુતને કમી દેના માટે સરકારનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, એમ થાને છે. સમય પડીના સમયમાં ધીસમાંના મોટા માનના ને સોફ્ટને નક્કરૂરીથી જર્મની અને ઇટાલી જેવાં જળજાત રાષ્ટ્રોનો સામનો કર્યો તે સોફ્ટને-સમર્થમાં તવાઈડીપાઈને તેવા ધર્મેથી જળવાને-પોતાના રાખને પાછો મેળવવાની તમન્ના થાઈ છે, એમ કહેવું એ કેટલું કાચકારક ને કોંમીવણનું પ્રતીક છે તે કાંઈને પણ સમન્ન થ તેમ છે જ્ઞાન અને આનંદ દેશમાંથી પોતાનું સરકાર પાછું બેઠી સેવા મદદ ઇંગ્લેન્ડ ને અમેરિકાએ સોવિયેટ યુનિયન ઉપર દબાવુ કહ્યું હતું, પણ ઇંગ્લેન્ડ પોતાનું સરકારનો હજુ પણ મોસ, પેકેટાઈન, ટ્રાન્સપોર્ટ, કોનેસિયા વગેરે સમયે એવું ને એવું આધાર અમેરિકાએ યુનિયામાના કુલ થાઈ દેશમાં પોતાનું સરકાર રાખેલું છે આથી એમ અપદાવ્ય છે ને કોઈની સમર્થની તેવારી ચાલી રહી છે.

ચીન—ચીનમાંની વાદવાસ્થ્યથી ફરી પાછી જોર પકડી રહી હોય એમ લાગે છે. ચીન અને જપાન વચ્ચેની દશ વર્ષની યાદગર્યગાને કીધે ચીન દેશ હેરાનપરેશાન થઈ ગયો છે. લાંબા માધુસોના મ-બુ, બૂખમરો વગેરે કાંચે ચીન દેશ દક્ષમણી બીધો છે. ચીનની જનતા શાંતિ, એકમ, લોકશાહી અને અર્થોત્પાદન ઝંખી રહી છે. પરંતુ કમનસીબે તેને હજી પણ શાંતિ મળે એમ માનવું નથી ચાઇનાઈ-ગેકને લોકશાહી મેળઈતી નથી. અમેરિકાના શસ્ત્રાગ્રોની મદદથી ચીની કમ્યુનિસ્ટોનો નાશ કરવાનો તેનો વિચાર છે. સાચી મદદગારીથી સાત વર્ષ સુધી જપાની શક્ષકોનો સામનો કરીને પોતાની સ્વતંત્રતા કાયમ ગળનાગ એ લોકો અમેરિકાની મદદ લેતા ચાઇનાઈ-ગેકોમાં જાન્યવાન એ બને તેમ નથી. અમેરિકાના સરકારી પ્રતિનિધિ ચીનમાં એક તરફથી સમજૂતી કરવાનો ડોળ ખાસે છે ત્યારે બીજી તરફથી 'ફોર્મિડેબલ' સરકારને મદદ કરે છે એ સરકાર એમ કહ્યું છે કે રશિયા અને અમેરિકા વચ્ચે લડાઈ બાંધે અમેરિકાનો સ્વાધારી વર્ગ ચીનને તેમ જ જપાનને સરકારની મદદ આપીને -શિયા વિરુદ્ધ તૈયાર કરી ગમવા માગે છે. આ અર્ધી પરિસ્થિતિમાં ચીનની જગતના ફેરા દાલદવાલ થઈ રહ્યાં છે તે તરફ સ્વાધારી વર્ગ જાન જ આપેનો નથી. ચીનમાં સામાજિક, ગૌરવ અને આર્થિક અસતોષ સતત વધતો ચાલે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં ચીન માથેનો અમેરિકાનો વેપાર પણ ખાસ વધે એ બનવા જોગ લાગતું નથી.

જપાન—જપાનનું સામાન્ય ધૂળ ચાટતું થઈ ગયું છે. અમેરિકાએ જપાનમાં પોતાનો અગ્રો જમાવ્યો છે. 'દુકમસાઈનો' નાશ કરીને લોકશાહી સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ' એવું જનશ્રેય એક આર્થિક જગ્યાએ જ તેમ છતાં પણ દુકમસાઈનોને જ મૂળ આર્થિક પ્રતિકૂળતા છે તે નો જપાનમાં હજી પણ ચાલુ છે. લડાઈ શરૂ કરનારા અને સેનાપતિઓના નામ હજી પણ યુનેઝારોની શાહીમાં દાખલ થયાં નથી. લડાઈના યુનેઝારોની જે શાહી તૈયાર કરવામાં આવી છે તેમાંના કેટલાક નામ ધીમે ધીમે બૂસાઇ ચાલ્યાં છે. રાજસત્તા પોતે પણ હજી કાયમ છે. જર્મનીના જે પ્રદેશમાં બ્રિટિશ અને અમેરિકન લોકો આવી ગયા છે તે પ્રદેશમાં નાઝીઓને આજે જેવું સરકાર મળે છે તેવું જ સરકાર જપાનમાંના લડાઈ પહેલાંના સ્વાધારી વર્ગને મળી રહ્યું છે. આ બધાનો ઉત્કર્ષ એક જોડા, એ કહેવાની જરૂર પડેલી નથી.

અફઘાનિસ્તાન—વર્તમાનપત્રોમાં દુરતી ગેતે જોને ઉદ્દેશ્ય 'જો' નથી જોવા. અફઘાનિસ્તાનનો ઉદ્દેશ્ય થોડા વખત પૂર્વે જ વર્તમાનપત્રોમાં થતા થામ્યો. તેનો સોવિયેટ યુનિયન અને અફઘાનિસ્તાન વચ્ચે એક-બીજાની સરદાર સર્જી મમજૂત થઈ છે, અને તેમાં અફઘાનિસ્તાનને પ્રદેશ પરત્વે થોડાક ફાયદો થયો છે. આ બાત જપાનમાં આવતાની માથે અમેરિકાએ આ પ્રદેશમાં પોતાનો પથપેસારો કરવા માંડ્યો છે. અફઘાનિસ્તાનને કારેગારે મોન આપીને ત્યાં આર્થિક સુધારા કરવાનો અમેરિકાનો વિચાર છે એ જાણતમાં થયાં ચાલી દોષ એમ ગાંધે છે. એ દેશ સોવિયેટ યુનિયનના નેતૃત્વ ખૂબે તેને લાગીને આવેલો છે. રશિયાની આસપાસ ન જાનારી જગતના પટકાવયો. ધીકી અફઘાનિસ્તાન એક પટકાવયર છે. નોવેંથી જપાન સુધીના આખા પરીધ ઉપર વિમાની મથકો, તરફથી શાખા, નૌકાસેન્યનાં મથકો વગેરેની જે સક્રિય તૈયાર કરવાની તકનીક અમેરિકા તરફથી થઈ ગઈ છે તેમના આ એક અંગ છે. લડાઈ પકડીના સમયમાં અમેરિકા લોકશાહીને કેવી રીતે ઉત્તેજન આપે છે, એ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

ફ્રાન્સ—ઉપમુક્ત સરકારી સંસ્થાના અધિકારીઓમાં ફ્રાન્સ દેશ બહુ મહત્વનો છે. ફ્રાન્સમાં નવેસર ચૂંટણી થઈ છે, અને તેમાં જનરલ ડે ઓમેનો પક્ષ વધારે જીતવાને બન્યો છે. લીઝા બ્લુમને વિચિત્ર સમાજવાદી પક્ષ બહુ પાછળ પડી ગયો છે, અને કૉમ્યુનિસ્ટ પક્ષની તથા ડે ઓમેનો પક્ષની તરફથી તે મળ્યા મત ગુમાવી ગેરો છે. લીઝા બ્લુમનું સર્વસાધારણ ધોરણ પ્રતિજ્ઞાઓ છે તેથી નવી રાજ્યવ્યવસ્થા પહેલાંના જેવી-કઠાય પહેલાના કરતાં વધારે ઉત્તરતા પ્રધાનની નીવડશે, એવી સાધારણ શીક રહેતી હતી તેમ છતાં પણ ઉક્ત વિચિત્ર સમાજવાદી પક્ષમાં જ ગયા અઠરાડિયામાં પક્ષની પ્રતિજ્ઞાથી નીતિ પગલે ખારે વિરોધ બન્યો, અને લીઝા બ્લુમને ખરી કપડાં વાંચી આના પરિણામમાં એ વિચિત્ર સમાજવાદી પક્ષના મોટા ભાગના મોઢા કૉમ્યુનિસ્ટ પક્ષમાં બળી જશે એમ લાગે છે, અને જાકીના પ્રતિજ્ઞાથી નીતિવાળા મોઢા ડે ઓમેનો પક્ષમાં બળી જશે. તેમ છતાં પણ ઉક્ત વિચિત્ર સમાજવાદી પક્ષ અને કૉમ્યુનિસ્ટ પક્ષ એક થઈ જઈ તેમનું જ વર્ચસ્વ વધશે અને નવી રાજ્યવ્યવસ્થા પ્રમતિસાધક નીવડશે. ફ્રાન્સનું પરરાષ્ટ્રીય ધોરણ પણ સોવિયેટ યુનિયનને અનુરૂપ નીવડશે. ઉપર જે સરકારી સંસ્થાનો ઉલ્લેખ થયો છે તેમાંના મોટામાં મોટા અધિકારી રચાઈ ફ્રાન્સ મેરી એ જ રીતે ઇનિયાને સાંતિ મળશે.

—૧૨૬—

Eagle Bobbin Works

BILIMORA.
FOR EFFICIENCY
&
DURABILITY

BUY YOUR BOBBINS
FROM

Eagle Bobbin Works, Bilimora.

The Leading Mills are our
Regular Customers.

“પૂર્ણ”તા અકતા વર્તમાન રાજકારણના વિગતમાં બહુ અગત્યના સવાલો ચર્ચા સીધા તેમાં દિવસ નવું રાજ્યપત્ર દમણા જ સુદાએથી લોકપ્રિયતા તેવાં કે ત્યાં સુધી દિવસ પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે. જો કોઈ કોઈ કોઈ કોઈ નવી ગણતરી સંગઠનને પ્રત્યેક પહેલો આવી શકે. કસ્ટોમાં મુલ્યમાં માન્યતા અને લોકોનો તેટલી જ અગત્ય મુલાકાત છે. બીજી બાજુ પશુ ચર્ચામાં આવી શકે. પશુ પૂર્ણ જાણી માત્ર પ્રથમ-સવાલની ચર્ચા કરી શકાય છે, મુલાકાત, વગેરે સ્થિતિએ જોઈને રમખાણો એક જુદી ચર્ચા માટે છે, કોલ તેની ચર્ચા કરવાનો પ્રયત્ન તો છે, પણ બહુ તે માટે પૂરતી જગ્યા નથી.

માત્ર માસની બીજી તારીખે દિવસી મુલાકાતે પ્રથમવાર દિવસીઓની બનેલી સરકારની સ્થાપના જાહેર કંઠમાં આવી, બીજી દીવસે પશ્ચિમ જવાદરસાથ નહેતે તે સંગઠનના ઉપપ્રમુખ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા, પછી એ મત્રી મંડળને કમિનિટ તરીકે સંબોધવામાં આવશે એવી માન્યતા ફેલાઈવામાં આવી. જવાદરસાથ નેદર આ સરકારના મુખ્ય પ્રધાન તરીકે કામ કરશે ખાતાની એ સ્થિતિ સંબંધી પૂર્ણ જાણી બહુ લખવા હચ્છો નથી, જો કે ફેરફાર જોઈએ અને યોગ્ય લાગતી નથી.

પ્રથમ તો આપણે રીકારી લેવું જોઈએ કે આવી સંગઠન દિવસના મનિદાસમાં પહેલી જ વાર સ્થાપના થાવી કે એ સંગઠન પ્રત્યક્ષ પ્રતિનિધિઓની સંગઠન છે, સમગ્ર દિવસી સંગઠન છે, પણ પ્રિટિસ અમલદારો તે સરકાર ને તામે ગેરે, ખુદ હાજરીને કાગળ પર આ સરકારને સમત રહેશે, મુલાકાત-જનરલની નકાલ કરવાની-‘‘‘‘‘-સવાલ નજાલું ટકા ને પછેલી સ્થિતિ; સરકાર અને પહેલો આવી પશુ દિવસીઓની નીચે ગેરે, એ મત્રીમંડળમાં દિવસી સીધા ઉત્તમ ગણતરી પસંદ પશ્ચિમ આસ-રેશે, એ આ સ્થાપનામાં અમૂલ્ય સ્થિતિ છે.

કમિસે જે પ્રધાનોને ત્યાં મોકલ્યા છે તેમની પસંદગી વિશે મતભેદ હોય શકે નહિ જવાદરસાથ નેદરને પહેલો અને અનુભવ જોઈએ છે તેમને દેશના કાષ્ટ બીજા આગેવાનને નથી. અને તેને જાણના ઉત્તિદાસને જોઈએ પરિચય છે તેમને પશ્ચિમ કમિસના નાકા ફેરવા આગેવાનોમાંથી કોઈને નથી. સરકાર પસંદગીમાં નીચે દોષ કિષાદ-મેન્ટ આનંદ છે, તેની ખરી અંસર એક માસમાં જાણી આવશે, અને ચીફ કમિશનરોના પ્રતિનિધિ પશ્ચિમ, આસ કરીને અમુલ્યતાન અને દિવસીને પશ્ચિમ દેવ એકદમ પ્રથમ વ્યક્તિના અને ગણિત દોર ઉપર આવી જશે. કોઈકાગરિય વગેરે ખાતા પશુ તેમના દરતર છે, અને એની અંસર તો જે કાષ્ટ દિવસીની કુલની આકાશ વાળીએ કાલજતા દર્શ તેને દુગ્ધ જાણી આવે તેની છે. દેવ રાજ ચીફની પ્રાર્થના નાદ યતી વાળીના મુલાકાતો લાગ જુગતજ પશ્ચિમમાં અને કોઈકાગરિયોમાં લોકોને મળતો શરૂ થઈ જાય છે બીજા સુધારામાં દુગ્ધમાં જાણી આવશે.

દુર્ગ આ સ્થાપના સંગઠની જાણી જાતો કોઈ નજી કરવા હાજરી હું આ નવી સંગઠના ફેરવા સ્થાપકોની વચ્ચે થોડા સમય નથી એમ માગી નમ માન્યતા છે સંગઠના એકમદર્શી ની પસંદગી પ્રથમ હચ્છો. તેઓ એકવાર મુલાકાત લીધી મુલાકાત દતા; તેમજ અધિકારી દિવસના

પ્રતિનિધિ તરીકે કામ કરેલું. દમણ તેમણે લીજમાં પ્રવેશ કરવા છુટા પતાવેલી, પણ લીજી આગેવાનોએ તેમને ના પાડી, તેઓ ઇતિહાસના અભ્યાસી છે તેમણે એક નાનો હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ લખ્યો છે અને 'દેડરેસન' ઉપર, પ્રાંતિક નાણાબવહાર-Provincial Finance ઉપર અને દિન્દયા બ્રિટિશ સમયના ઇતિહાસના પરદેશી લેખકોના લખાણો ઉપર વિવેચનીય પરિચયન કર્યું છે, જે ગુરુ થોડા લોકોને જુલોડુ છે, આ મોખતા બહુ સારી કહેવાય પણ તેમની પાછળ કશું પીઠગળ નથી, તેઓ કોઈ મોટા વક્તાના આગેવાન નથી. મંત્રીમંડળમાં તો વક્તાના આગેવાનો આવવા જોઈએ; ત્યાં વક્તાનો હોય તે હમજવા જોઈ છે, પણ અત્યારે આપણા દેશની રીયલિટી એવી છે કે આ નવી સરકારના કોઈ પણ સભ્ય તરફ, અને ખાસ કરીને મુસ્લીમ સભ્ય તરફ, કોઈ કિમિયળી નીચી ચકે નહીં કોઈ કહી ચકે નહીં કે આ મુલાસદ તો હોદ્દાઓ પાછળ ગમનાર છે, અને તેને કોઈ સાગર વક્તા પીઠગળ નથી.

એ જ પ્રમાણે બીજા સત્તાશક્તિ મીથુત કવરજી બાબા વિશે આપણે કહી ચકીએ, દેશમાં પહોં પારકો આગેવાનો છે જેઓ પાછી કામના અંગ પ્રતિનિધિઓ તરીકે અપી ચકે અને ઉપગમ દેશનો કાગ્યાર ગટીય ધોળે ચાકે તે આરેની મોખતા ધરાવી ચકે.

મુસ્લીમ લીજે થાંભાપંથના મુસ્લીમોને દંમેશ તરફોડયા છે. અને તેમની માજીઓનો દમેશા નિરરકાર કર્યો છે, તેથી કોમિસે તે કામના આગેવાનને મંત્રીમંડળમાં લીધો છે તે મોખ મ્યું છે. એ સભ્ય પાછળ મોટું પીઠગળ ગરેમુ છે તે તેમની ખરી મોખતા છે.

દલુ આ મંત્રીમંડળમાં બે મુસ્લીમ જગાઓ ભરવી પાડી રહે છે, જે દબે થોડા વખતમાં ભરાઈ જશે. આપણે હમજીએ કે આ કામ કરતી વખતે જવાબદારીય તેલુડુ અને બાઇકરોયે અરુ પીઠગળ ધરાવતા મુસ્લીમોને લખાઈ કરશે. આરુ પીઠગળ ધરાવતા મુસ્લીમ પક્ષોમાં અત્યારે મુસ્લીમ લીજ બાદ કરતાં, ખાસ તરુ સંસ્થાઓ ધાગ ખ્યાન ઉપર મડે છે.

(૧) ખાકસાર વક્તા. (૨) બહાર વક્તા. (૩) જમિયતીય ઉધમતો વક્તા. આ ત્રણ પક્ષોમાંથી ખાકસાર વક્તા સરકારે અ-રિધર છે અને તેના આગેવાન અધ્યામાં મસરીકી ક્યારે કઇ નરક ઢળી પડે તે કોઈ કહી ચકે નહીં; એમણે અને એમના તરફોડાયે અનેક વાર "પાપદી" દેખી નાખી છે બીજા બે પક્ષો ખરા પીઠગળવાળા પક્ષો છે, તેમણે દિન્દયા સ્વતંત્રતા માટે અનેક ચાલનાઓ લઢન કરી છે; તેમાં બહુમત અને આદોષ આગેવાનો છે; તેમની ખ્યાતિ દિન્દ બહાર મુસ્લીમ ડુનિયામાં પ્રથમ પકિતની છે, એ કારણથી બે વક્તાના આગેવાનોમાંથી પાડી રહેલો બે જગાઓને ભરવી જોઈએ. એક (૪) થોથો વક્તા જગામાં છે, જે કૃષકમળવક્તા કહેવાય છે અને જેની આગેવાની નવરોરઅસી જેવા મુસ્લીમો ધરાવે છે. કા-કલ-કલ લાહેબ તો દબે અડીસો તલુસો મુસ્લીમ લીજી લોકોનાં એકાકૃત ચરેલા દમોજુને વક્તા થઇ જનાળ કીજાની પસંદગી મેળવી લીજમાં ફરી લખાઈ થયાનું જાહેર કરી ચકીયા છે એકમે તેમને દબે રિસ્તી જવાનો ક્યો અવકાશ રહ્યો નથી.

છે. એ જ્ઞાન મુસ્લીમ લીગ દ્વારા મુંબઈમાં તે છે. જ્ઞાન જીણા હજુ આજના જોડો જ અભિનિવેશ-દુગમદ ધરાવે છે. ક્રિસ્તીય પ્રધાનતાએ એક પરી એક ક્ષણ, તેઓ પ્રધાનતા દિવસરકારના મહા અમાત્ય પરિતજ્ઞાએ સ્વીકારે, વાહસરોયે સીધા અને સદાનુભૂતવાળા પ્રધાનતા ક્ષણે, પણ જ્ઞાન જીણા હજુ વાહસરોયના અમાત્ય તરીકે પોતાની મંત્રીઓ બદલ પાઠ્ય કરે છે, અને તેમાં દેવ જ્ઞાનના જોડે વજીર મુદરવંદીએ મુંબઈ પૂરાવ્યા છે, જે જોડે વજીર કચ્છાના માનવસંકલને જરા પણ આળી શક્યા નહીં, અને જેમના માનવારુ એ કાંઈક દિવસની ઈર્ષ્યા-સન્મા નાંદરયાદીએ સ્વાધેશી દિવસની કલ્પે-આધારા કચ્છાથી પણ મરી જશે. જ્ઞાન જીણા દેવ વાહસરોયને અને ક્રિસ્તીયને તંત્ર દેવ મળે છે, તેઓ દેવ છંદ્ય જાઈ નવી મસલતો કરવી ઇચ્છા જતાવે છે; તેઓ કહે છે કે મીઠી મીઠી વાણીથી જોને છેતરાઈ જશે નહીં, તેમના મત મુજબ જ્ઞાન જીણાએ તેમને પીઠથી છુટી દલાવી દીધી છે; (છુટી દલાવવાના જમાવા તેમની રમૂતિમાંથી કેમ ચાલ્યા જાય ?) તેઓ ઇચ્છાના મત્રીમ કળને અનુભવ વચગના, સમજ વચગના કહી તેના સમાસદોને નવા નિયમોઆઓ જેવા જાહેર કરે છે; તેઓ કહે છે કે ક્રિસ્તીય આ બિટિય પ્રધાનતાને છેતરી દીધા છે; તેઓ જાહેર કરે છે કે જે કમનસીબે (૧) નજીકના બરિખમાં મહાગુપ્ત ફાટી નીકળે તો દિવસના મુસ્લીમો ઈર્ષ્યાના કુરમન રસિઆ સાથે મિત્રતા કરી લે, અને તેમાં તેઓ જાહેરકાને પણ એવણી જાણે છે ! તેઓ કહે છે કે ઈર્ષ્યાના સરકારે લીખે છે. ઇ. સ. ૧૯૪૦-૪૨ માં આપેલા વચનોના ઇરાદાપૂર્વક દેવે બંધ કર્યો છે ! જરી વાત તો એ છે કે જ્ઞાન જીણાએ પોતાની જાતને જ ખતરી છે, અને સાથે મુસ્લીમ જાતને જાડે માર્ગે + + મારી છે. પાકીસ્તાન વિષે તેઓ અને તેમના સાથીદારો કહેવને જરી સમજ આપી શક્યા નહીં, જેટલે તેમને બિટિય મત્રીમ કળના પ્રતિનિધિઓનો જાહેરાતને કળ્પ કંઈ પડી; તેઓ ૧૯૪૨ પછીના બિટિય સરકારના વચનોના ઇરાદાપૂર્વક જૂઠી જાણ છે; પોતાને પણ દિવસ પરતવે અને બીજા પ્રતિમાં લખુમનીમાં જ, એ પક્ષને બીજા કૃત્રિમ પક્ષને સાથે જોડી ક્રિસ્તીય વિરુદ્ધ કરી બદલની પક્ષ કરવો હતો. એ બાજુમાં તેઓ ફરી ગયા છે તેઓ અધીજ અને જ્ઞાન જીણાની જોડે જોડે કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે તેમના સાથીદારો જાણ અને સિંધના કારખાસીય લીજનુ એક પક્ષી અને ઝનુની વચ્ચે પૂરવાર થઈ ચૂકું છે મસલતોનો પણ અંત દેખ છે. There is difference between time and eternity એ શોર્ડ મોર્સેનું સુદરૂ સૂત્ર તેઓ ઇરાદાપૂર્વક જૂઠી જાણ છે; તેમને અનેકવાર તેમના જ પંથમાં આપેલા તરણી વિનવી કરવામાં આવી છે કે દેવના બીજા મુસ્લીમ પક્ષોના આગેવાનોને એના સમસ્ત મુસ્લીમ જાતના માટે એક ધારો કાળંક નહીં કરે, પણ એ વિનવીનો તેમણે નિરતર ઇનકાર કર્યો છે.

હું ક્રિસ્તીયમાં હતો ત્યારે મેં એક વાર જ્ઞાન જીણાનું નાનું જીવનચરિત્ર, અને માલ જો તે ખાલે, મલસની નોસન કુપનીનું બદલ પાઠ્યું, વચેપું; તેમાં દીક્ષામાં આવેલું એક તેમનું મન, તેમની અભિપ્રાય, અને જતારે માલ આવે છે. જ્ઞાન જીણા તે વખતે સર દિરેક્ટરની જાણ તો મુજબમાં પડીબાત કરતા હતા અને ક્રિસ્તીય સાથે તરીકે કમ કરતા હતા, તેમનો તે વખતે એવો મનમુખો હતો કે જેની રીતે ટિગક, મોખસી ત્રેરે આગેવાનો દિવસ કમજાનના આગેવાનો મજાતા હતા તેવી રીતે બરિખમાં તેઓ મુસ્લીમોના આગેવાન મજાન. ઇ. સ. ૧૯૩૦ પછી તે મોડા તેમને મારે આપેલા. ઇ. સ. ૧૯૪૬ના સપ્ટેમ્બર મુખી તે મોકાનો તેમણે પૂજા જાળ ઉડાવે છે માત્ર દેવ એટલા છે કે

પૂર્ણ

એવજે, ટિંક વગેરેએ અને બોર્ડો આપેલા અને તેમને બ્રિટિશ સરકાર તરફથી અનેક માત-
નાએ વેંચી પડેલી, જ્યારે જનામ ઝીણાને પણ અત્યાગ સુધી બ્રિટિશ હાથ નીચે હાથે
આપ્યો હોયને તેમ જ સાધીદારોએ માત્ર એક જ મનુ જોઈ ને, તેમણે ટાંકતડાઓ જાગ પડ્ય
નેલા નથી.

આવા રાખીએ કે જનામ ઝીણા દલુ સમજે, કમકતા-મુશાહના તાગેતગના બનાવેલી
અગત્યનો મોથ લે, અને કામિસો અગેવાનેના દરીદ્ર તરીકે નહીં, પણ એક સાચા કરજાખી
તરીકે અને દિનવાણી તરીકે જવાને સદકાગનો માર્ગ ચૂકે, અને દિનની સ્વનંતરનાને વિષ્ણુના
જોખમી માર્ગની ન મૂકે.

૧૦-૬-૪૬;

અનંત ચુદાશી.

‘મધુકર શંકર’

જય હિન્દ

સાચું

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા મુતરાઉ કાપડના વેપારી

એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.

કોહીરોડ, તુલસીદાસ મેન્સન, વડોદરા.

તારું ધરનામું — “Plecegoods,” BARODA.

તમારી જરૂરિયાત માટે સલાહાત દેશે.

બચત મંડળો (સેવિંગ ક્લુબ્સ) સ્થાપો.

નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટીફિકેટ

ખરીદ કરો

અને

જરૂર સંપૂર્ણ આયપત વેશ મુક્ત વ્યાજ મેળવો

૧. દરેક તાલુકાના મુખ્ય સ્થળે અને મોટા શહેરોમાં દરેક વોર્ડ સેવિંગ્સ ક્લુબ તથા સેવિંગ્સ કમીટી જે તે સ્થળના રહેવાસીઓ, દરેક બાતના લોકો તથા દરેક ધંધાકારી માણસોના ખાસ સંચારમાં આવતા લાગવગ ધરાવનાર ઇચ્છુકો નીમી, દરેક વ્યક્તિ તેના સમાસદ બને તેવો પ્રયત્ન કરે.

૨. સેવિંગ્સ ક્લુબ્સ તથા સેવિંગ્સ કમીટી જેનો ઉદ્દેશ સમાસદોના નામ નોંધવાનો તથા બીજા લોકોને સમાસદો તરીકે ફાળલ કરવાનો હોવો એક છે. દરેક સમાસદે માસિક એકાદામાં એકાદી ઇચ્છુક રીતે સાડા ત્રણ આના પ્રમાણે રકમ બચત કરવા નિર્ણય કરવો. દરેક સમાસદે પોતાની પ્રથમ બચત રકમ હોમ તો તે તથા માસિક બચતની રકમ નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટીફિકેટમાં જાહેરી.

૩. સેવિંગ્સ ક્લુબ્સ તથા સેવિંગ્સ કમીટીના સમાસદોની નામનીગીવાર યાદી તે સ્થળ સ્ત્રિમાં માટે નીમવામાં આવેલા અધિકૃત આડતિયાને આપો.

૪. અધિકૃત આડતિયાએ નિયમિત રિપોર્ટોના અંતરે સમાસદોની પાસે બર્થ બચત રકમોના ગણતરીમાં નેટલી જ રકમના નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટેમ્પ આપવા.

૫. જે તે સમાસદ પોર્સે ત્યારે જા. પે કે તેથી વધુ રકમના ખરીદેલા નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટેમ્પ થાય ત્યારે તેના બદલામાં તેટલી રકમના નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટીફિકેટ અધિકૃત આડતિયાએ મુકરે કરેલી પોસ્ટ એક્સિસમાંથી લાવી જે તે સમાસદને આપવાં, એટલે કે જેટલો ખરીદેલો સર્ટીફિકેટ પ્રમાણે આડતની રકમ મળેલા પાત્ર થયો.

૬. કોઈ સમાસદ નીચર્ગીન બચત કરવાનું ચુકે તો અધિકૃત આડતિયાએ તે હકીકત સેવિંગ્સ ક્લુબ તથા સેવિંગ્સ કમીટીને જાહેર કરવી એટલે તેમના તરફથી તે સમાસદને નિયમિત બચત કરવા પ્રોત્સાહન આપવું.

૭. ગામડાઓમાં પણ સેવિંગ્સ ક્લુબ્સ ગોઠવી ઉપર મુજબ તબ્દીજ કરવી

૮. સેવિંગ્સ ક્લુબ મોટી સંખ્યાઓ માટે પણ ગોઠવી શકાય તેમ છે જેવી કે નિશાળો, કોલેજો, દારખાતાઓ, હોસ્પિટલો વિગેરે.

૯. એક વખત સેવિંગ્સ ક્લુબ તથા સેવિંગ્સ કમીટી ગોઠવી શરૂઆત થયા બાદ તાલુકા અમલદારે ક્લુબ તથા કમીટીના સમાસદોની સંખ્યા તથા તેમના તરફથી થતી માસિક બચતો ધ્યાનમાં લઈ વખતો વખત પ્રોત્સાહન આપવું

For.
Wett & Rabeth
BOBBINS

Please Refer to

Shree Laxmi Commercial Corporation
Mill Stores Merchants
Mandvi Road « » BARODA

Eagle Bobbin Works

BILIMORA.

"FOR EFFICIENCY .

&

DURABILITY.

BUY YOUR BOBBINS

FROM

Eagle Bobbin Works, Bilimora.

The Leading Mills are our
Regular Customers.

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણમ્મા સમુદ્રસંહિતા કુર્ણાત્ સદા મગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

મુંબઈ, ૧૯૪૬

[અંક ૩]

તારી જાતને ચાહ

“ નવલેખી વાત છે કે મોજુસેની બીજી પ્રત્યેની કરતો ધર્મોસાક્ષેમાં આરપૂર્વક સમજાવવામાં આવી છે પણ માણસની જાત પ્રત્યેની કરતો પર ‘નોંધ’ હજી આપવામાં આવ્યું નથી. અર્થાત્માન માનસદાનની એક મહાન શોધ છે કે મોજુસેની બીજી પ્રત્યેનું વર્તન કરતાં માણસનું જાત પ્રત્યેનું વર્તન વધારે પ્રત્યક્ષમક છે. ધર્મની તરફે આપા, તારા પડોશીને તારી જાત માટે આપતો અર્થ ‘તારી જાતને ચોખ્ખી રીતે ચાહ અને પછી તો તારા પડોશીને આહ’ એમ વધારે સારી રીતે બતાવી શકાય.”

ન્યુયોર્ક શહેરમાં જરીબેન સદાજ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં ‘કાલ’ કરી તારી જોડાવા એક ઉદ્દેશ કરવાની જીએ એક અગ્રવર્ણ સંભાળિત સેવકને પૈર કપ્પોડ પોતાની જુટિઓ અણાવી છેવટે તે જીએ સમુ, ‘એ સર્વે ઉપરથી મારા જીત્યાંકથી હંધાઈ જશે,’ સમાજ સેવક દુઃખમાં પ્રત્યુત્તર પાડ્યો, ‘વહાલી જાત, તમારી સાચી, ભવ્ય આશીર્વાદ મળી મદાન છે. તમે જરીબેના જ સમજા આપો, ત્યારે એ આશીર્વાદ એ તેમને જરૂર લાગે જ. તારી સુધાહ છે કે તમે બીજા ઉપર તમારો પ્રેમ દોળી દો, તે પહેલાં તમારી જાતને ચોખ્ખી થોષો.’

દેશકો દર્શક કરશે કે આ વિનયક સિદ્ધાંત છે. તેઓ કહેશે કે ‘માણસો તેમની જાતને જિતિયક માટે જ છે’ ‘જનની સેવામાં જાતને દુનની રેવી એ જ. ઉપર જીવન ધ્યેય છે’ જન સ્વભાવની આમ પરીક્ષા કરવામાં જુલ ગ્રેહી છે, ‘ખરે’ છે, માણસો સ્વાભાવિક રીતે જ જાત પ્રત્યે માણાણ રહે છે, પણ વર્તન તરફ ઉલટું જ. જણાશે. મહીયાર આપણે જાત પ્રત્યે વધારે કાંઈ અને વધારે વેરભાવવોળા બનીએ છીએ. એવું કાંઈ વર્તન આપણે બીજાઓ પ્રત્યે રાખતા નથી. આપણાં, અવનતિકારક, આરક પડોશીનું સેવન, અનિવરત સંભોજ ઇ. સાંજિતિઓ પુરુષ પ્રમાણમાં મળી રહે છે. જાતની રીકા કરી કરી આખાંજિત સવનતિ પ્રાપ્ત કરતાં અગણિત જી પુરો વસે છે પોતાની છુલિ, સંકિત અને પ્રતિભાને દર્શાવી, પાડી જાય આપણાં કરતાં માણસો કુનિવામાં અગણિત છે

આવી રેવા આપણી જાતને નહિ પણ સમાજને પણ હોનિકારક છે પોતાની સંકિતિઓ મારે જોને માન નથી, તેથી સંકિતિઓ માટે કાંઈને માન ઉત્પન્ન થત નથી, પોતાની જાતને માટે એમ દુઃખ, ત્યારે જાતને લાક સંકાનો, જોત્સંધાક કરો, ‘એવું મારું’ કહેવું નથી પણ હ આપૂર્વક જણાવ કે સાધુ જોને નૈતિક જીવન માટે જાત પ્રત્યેનું માન હોવું પડે આપૂર્વક છે

કુનિવામાં વિજયી નીવડેલો પુરોગામી અંગાઈ બંધા કરેલું નથી, તેમની જાણ રિજતા નીચે તપાસી જોઈ, તે પછી કારોના માનાં નિશાની જણાશે તમારી જુટિઓ જરૂર જણે પણ તમારા જુલ અને સંકિતને રીકા કરી દસકા પોડવોનો તમને બીલકુલ હાક નથી

સ્વા ગ ત

“ પ્ર ”

સ્વાગત શું આપું ખાલી હાથ આવો.
જેતા સાધન જીવો છે ઉપજાવો નાથ-આવો.
પાનખરે સ્વર્ગી ફૂલ લાવું.
ભાગી છાજ ભરી લઇ આવું
અડકટ એ 'વેરાય-આવો.
હિમટીયે અમરત સંભાલું
ધૂમસ ધૂસર નીર જળાવું
અટપટ એ ટોળાય-આવો
આશા ભરમંદિર શણગારું
આવડ ના પલુ રહે ચ નિશાઈ.
છટપટ એ અશરાય-આવો
ખેલે હાથ છુપાં ભરી લાવું
ના શું નાવું? ચરણ ધરાવું
અટપટ ના સમજાય-આવો.

વિસ્મરણનો પ્રેમાર્થ : સનાતન સ્મૃતિ
ખંડ ગિખરિલી.

સ્વીકારીને હેયે
મને ચાહે તોયે શબ્દ વહતી કેમ રચિતા
વિસારી દેવાના તુજ પ્રણયની ચાહુ અજુતા ?
ચાહે તારું હેયું,
અને હું ચે ચાહું.
અખી, તુને કેદ પ્રણયમંદિરાનાં અતિશય
પછી તારા હિલે
રમે ખેટા ખ્યાલેશીઠ પ્રણયિની, આમ પ્રણયી ?
વરે શબ્દે એ તું તુજ પ્રણયનાં શું પ્રતિક ચા ?
વિસારી દેનાતુ કહી નિકટવત્ર પ્રેમપગલાં
ઉરે મારા મૂકે પ્રીત શબ્દકોપે અવર શું
વિસારી દેવાનો અરથ નવલો થાય તુજના ?
'વિસારી' ને માને સ્મરણ કરવું એક ચિત્તાધી
સદા પ્રીતિકેશ્વર દૃષ્ય તુજનું કે પ્રણયીની ?

મીલમાં બાળે !

મીલમાં બાળે, મીલમાં બાળે મીલમાં બાળે ર,
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર
ત્કારા દેહ ને ગેહનું બાવ - બહીને
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૧

દુનિયામાં મોટા ચાલે વેપાર ને, મોટા પ્રપચા રચાવ,
રખે, ત્કારા દેશ રહી બાળે પાછા, એવો કરી વિચાર.
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૨

દેશની ભારે ઉત્પત્તિ કાળે, સ્થાપ્યા સચા હબાર,
વણુવા તેમાં પુણે દેહે-તનુને, પડતો ન પાછો લગાર,
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૩

મળશે, ના મળશે કે જોઈ મળશેનો, કરશે તો રહેશે વિચાર
નિઃશ્વમ-ઠમને વળગી રહીને, અળગી કરશે હડતાળ
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૪

સંચા વિદેશથી ભાવવા, અર્થે, વાળ્યો કરોડોનો માણુ,
અહીં એ એને કાટ તો સાંચે રોકેને બારે હાણુ
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૫

સચા વડે તુ જીવતો રહ્યો છે, નહિ તો તારૂં શુ થાવ ?
જો તું ના રૂપે સેલ ટીપુ, પંચુ-સંચાને દેને જ્ઞાન
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૬

પત્ની કે પુત્રનો બાળ બતો હોય, મનમાં થતું પ્રમસાણુ
છો, શુ વિચારી સચાનો વેગ ને જોઈ તુ ગુક્યાન
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૭

મીલની ધીબતી સદી સાચે પુણ, દેહ-સદી ધીબે, રાજ,
તે વડે સચા ચાલે ઉત્સાહ; તો ત્કારા સંચા કેમ હોય ?
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૮

બાવ પછી ત્કારી બાણી પસાલી, હોડેને માણું ફાળ,
તેથી જ આવા કઈંશ સાહે કરતો રૂઢન પૂણ,
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર...૯

ત્કારા જેવાં રાજ હાએ મરોતા, ત્કારી છે શુ વિચાર ?
સ્વાર્થલુની આવી તક મળી માટે; માની હો મોટો પાડ
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર... ૧૦

મીલમાં બાળે, મીલમાં બાળે ર મીલમાં બાળે ર
અસાગી ! મીલમાં બાળે ર

વિદાય વેળાં.

વિનંતિ

પીછાંચો તે પ્રેમી, હૃદય હૃદયે ઝોળખી લીધો,
પૂરા પ્રીતિ ભાવે છગર પરખી ઠાલજ લીધો,
મીઠાં, મોઢાં, મેઘા, છવનસરનાં સ્વપ્ન સ્વપ્નો;
પ્રિયા ઠામી તેને, અમટિતપણે કે ન કરશો. ૧

કુરુ

બધું માફ જે તે અવનિ, ઉપરે માલકીતણું
પળે ઝોવારીને પ્રિયશિર પરે ફેકજ બધું,
જીરી લાગે તો, છગન છવનો અર્પણ ક્ષે,
પ્રિયા જોવો પ્રેમી, નિરચ કરવાં ધ્યાન કરજો. ૨

કુરુ

અભિલાષા

પ્રભુના આશિષે પ્રિયતમ સદા રાખી હૃદયે,
મહા કાર્યે પ્રેરી અભિનવ મુખે રાખીશ તને,
કહિ કટિ વાગે, હૃદય ધરીને, રક્ષીશ તને,
પ્રિયા તારા પ્રેમે રચ, બળ વધી છવન થકે. ૩

કુરુ

ખુલાસો

નહિ છંછા મારી ગમન. અઢિંધી આજ કરવા,
તને છોડી જતાં કુખ અનુસવું સરખું મરવા,
પછાડા મારીને મરણ સમયે પ્રાણ છટવા,
પ્રિયા માની લેજે, મન અનુસવું, જોવી જ, વ્યથા. ૪

કુરુ

પાપી

ગપા બારે મેયો ગગન અધુના આવી ગજવો,
હી વૃદ્ધિ સાથે જળમય ભૂમિ સત્પર કરે,
અને રોકો ગાડી પૂછ નરમદા તોડી હમણા,
વધી જવું મારે હૃદયરમણી છોડી અહીંયા. ૫

—શરિફાત અવુર્વેદી.

સાહિત્યના સાર્વજનિક સ્વરૂપ ઉપર આજ મુદ્દાના એક મેં કારણ છે એક કારણ તે એ કે સાહિત્યને અને જનતાને કશી સીધી સંબંધ ન હોય એવી એક મોટાઈ સાહિત્યને બાંધે પ્રવેશ પામી શકે હતી અને પામી અર્થ છે. હવે પત અને નમોડ સુધી સાહિત્યનું સાર્વજનિકરણ બહુ બને સમ્ભવ્યુ. પણ પછી તે સંસ્કૃત જાણી અને કારણી જાણના બુદ્ધિવંતિની અભ્યાસે જે સાહિત્યકારો ઉત્પાદ્યો એવી વૃત્તતા અને એના સેવિષ્ય, રૂપીકરણના એમાં એક સ્પષ્ટ વસણ એ ખીલતું અધુ કે સાહિત્યે અધોળા ધરણુ. કે સામાન્ય જનતાના સ્પર્શથી વેગળા રહેવા માધ્યુ. નવધરામે આપણી કવિતાઓનીના મે પ્રકાર પાડ્યા એક સમાજજની અને બીજા મરત. કવિતા અને સાહિત્ય એ બન્નેએ સમાજ જની રીતીને એક જણત સગી મણી જાણ્યું નાખી રીધી, અને સાહિત્યકારોના દૃષ્ટિશણુ એટલે જણે જાણ્યા અમે કે સિદ્ધતાની ઢાપ વાળી એક જીવી ન્યાત જ સાહિત્યમાં ઉદભવી

દિંદમા જાવીને ધરણી અને ખિસ્તી ધર્મ પશુ ન્યાત જતના પાઠા માંધતા મધ્ધ જવડે, નવી એ સંસ્કૃત અને જાણી સાહિત્ય જનતાસીએ આવળ ગ્યુ સુધુ એટલે પ્રગળે સ્વી-કારણે પ્રાચીન રૂપે સાહિત્યવિચારા અને સાહિત્ય આકાગતુ બુદ્ધિયુધી સામવા માંધા. એનું એક પરિણામ એ આવ્યુ કે સાહિત્ય સાર્વજનિક બન્યું એટલી અધુ અને સાહિત્યનો ઉદ્દેશ રંગ જરવાનો. પણ છે એ તત્ત્વનો સમજ ધન્ધા જવામાં આવ્યો. કવિ, નવલકથાકાર, નિર્માણકેષુ એ સર્વ જણે એક જાણ્યુની અને તેમાં એ નાજર કે મીમાણીની સર્વજનક બાદજીવતા ધર્મ જવાળા રામ જની મથા અને સાધાનતાનો જાણે સાહિત્યમાં પ્રવેશ હોધમ કો નહી એવી એ સાહિત્યને ન જોઈ રજીવ આપવા સાગ્યા. 'આવળીસમી સદીનો સમજવા પાછાં વીસ માળીસ વર્ષો અને વીસમી સદીના મોધી 'જુન્યુધી સાહિત્યકારો' બાક-જીવ-સંજીવ-માધુ નહુ, અને હજુ પણ તે જાણુ રજુ છે એમાં જરાવ રજ નહી સાહિત્યની સમજ માટે પાછાં જોઈએ એવો એતિજામક ઉત્પન્ન થયો, અને જાણુ રજુ નહી જાણુ રજુ જાણુ, જાણુ પ્રકારનો સરકાર મળીવી જાણુ, જાણુ વર્ષોમાં નિવાસ કેરવાસ એ માટે સાહિત્ય લખવાનું હોય એવો એક ધર્મ ઉત્પન્ન થયો.

કુસમમાળા, સોહમુદ્રા કે હવેલીવા કરતાં સુરાયા અરિય, મામેર કે પસંદ. કાવ્ય ચક્રિતમાં ચોરે કે કિતરે એવી મથા રમણમાળાએ કરી છે અને એ મથાજોના અભ્યાસ પણ મહેનોમાં થતા હશે. સાહિત્ય વિવેચકોએ કદી મુદ્ધુ 'તે જોઈએ, એમાં પશુ વિકાસને સ્થાન છે, મતાંતર એમાં થાય છે એટલું જ નહિ પણ' સ્થાપેલા સિદ્ધિ 'સુરત' જોઈએ સિદ્ધિતાના અર્થમાં-અર્થને પ્રકારવામાં-પણ મતાંતરે સ્થાન કરે છે, અને સુરીસુરી અર્થપદનાઓ તેમાંથી રીધી થવી સંભવિત છે. એ ચક્રિત સાગ્યા સત્ત કદી વિચરણુ જોઈએ નહિ. સમજે જનતાને અને સાહિત્યને માઠ સખજ છે એવો સિદ્ધાંત જરૂરત 'પણ જાણુ સાગ્યા કરીએ તે જાણુ આપણે સ્વીકારણુ પાડશે કે એ દૃષ્ટિએ સોહમુદ્રા કરતાં સુરાયા અર્થિત જરૂર ચરિયા છે અને ચરિયા-ચર કરતાં ચરિયા-આવણિ આવી ચાતાં વધારે આપણે છે. કુસમમાળામાં કાવ્યો જોતાં જાણુ-

એ ચક્રમાં છે એના કરતાં દ્વારામની મન્યીઓ વધારે પ્રમાણમાં ચડી છે. જે હૃદય અને એજ વાણીમાં ઉતરે. હૃદય જીવવાની સક્રિય નરસિંહરાવ કરતા દ્વારામમાં જઈને વધારે છે એમ આ દૃષ્ટિએ આપણે કહેવું જ પડે. સાહિત્યને અને સામાન્યતાને, કૃતિમિત્તે ઉત્પાદનને અને જનતાને, અમનચુંબી બાવનાને અને પગે ચાલતી સાર્વજનિક વસ્તીને કાંઈ પણ સ્પર્શ છે કે નહીં એ મહત્વનો પ્રશ્ન જ બાલુ ઉપર રહી ગયો, અને ઉમિંજી બણેશ્વર, ઉમિંજી પહેરવેશ પહેર નાગ અગર હોશ કે જૂની દબે સોળ પહેરી અંગોદિશાની મર્લામાં રહેનારા જેમ સામાન્યતા પ્રત્યે એક પ્રકારનો ઘુમ્મકાર અનુભવે છે તેવો ઘુમ્મકાર સાહિત્યે સામાન્યતા પ્રત્યે અનુભવ્યો. સાહિત્ય સામાન્ય હોય જ નહીં એવી બાવના સાહિત્યકારોમાં જ નહીં પરંતુ સામાન્ય જનતામાં પણ ઉદ્ભવી અને બન્ને વચ્ચે સમાન્તર લીટીએ આગળ વલતા આત્મા આજ સુધી એ બેદ આપણા સાહિત્યમાં ચાલુ છે નવીનતાના પ્રભોબનમાં, જૂનવાણીને ટોકવાના આવેશમાં, કૃતિમિત્તને બદલે પૌરુષશક્તિ ચિંતનની લાસનામાં જે બાવના (climasy) અસ્પષ્ટ, જીનમાં 'જીન' તથા મેસતા ન આવે એવા, અર્થબદ્ધ બનવાના મોહમાં અર્થહીન જનતા અનેક કાળપ્રયોગો આજે પણ આપણા સાગ સાગ સાહિત્યકારોને હોયે કપે જાય છે એમાં સામાન્યતાના તિરસ્કારની છૂંપીછૂંપી, હૃદયમાં સ્તંભિત થી પેદા થતી બાવના જ કારણ છે. એવું એક અર્થ તો બન જતું દૃષ્ટાત તે આપણા પૃથ્વીજંદી કાળો છે એમ કુ'ં કુ'ં તે વખતે આપણા માન્ય સાહિત્યકારો અને કવિઓની માંડી પણ સાથે સાથે માંડી લઈ લે. એ પ્રયોગમયી કવિઓની સક્રિય માટે અને જરૂર માન છે, પરંતુ સામાન્યતાથી જાગતા રહેવાની હૃદયમાં વસી રહેવી શું બાવના સાચી કવિતાને પણ ક્યાં ધસી જાય છે એ દર્શાવવાની જરૂર હવે જિંદી બધી. પૃથ્વી જંદી અને તેમાં જે સોનેટ ઉતારવાની થેલછા પાછળ કાંઈક અસામાન્યતા-વિશિષ્ટતાને જિભા કસેલા બમને જગા સમજી લઈએ.

એક બ્રમ એવો છે કે જાણે પૃથ્વી જંદી એ કવિતાને કેમ નવોજી હૃદ મળી ગયો છે. સમગ્ર કાવતરું કદી કદીએ એવી દબે આ બમને ઉત્તેજન અચાપ છે. પરંતુ સાચી તાત્તેજી એ છે કે પૃથ્વી જંદી સંસ્કૃત કાવ્યમાં બહુ સારા પ્રમાણમાં વપરાય જોડે છે, અને આપણા પિતૃએ એના દામપાસણાં ગળી વીણીને આપણા દુઃખમાં આપેલાં છે. સાદું, ચિત્તચિત્ત, વસતી, તિલકા અને મન્દાકાન્તા જે નવીન જરૂર હોય તે પૃથ્વી જંદી નવીન છે. વળી એનો એટલો વપરાય વધી ગયો છે કે એની નવીનતા ધસાઈ જઈ છે અને રહીની શાંતિક સામાન્યતા એને વળગવા લાગી છે. કવિ કેમ? પૃથ્વી જંદીમાં થોડી પછી પણ કવિતાઓ લખે તે! આવી રહ થતી જતી માન્યતા બાદચાણના એક સમયે પણ બહુ વપરાયમાં અણમતતા થઈ પડેલા સોનાકાંપના કારમાં પૃથ્વી જંદી નવીનતાને એકાદી રેને એવો ભવ ઉત્પન્ન થયો છે.

કાળ એ કાંઈ માત્ર મારેની-અમર તાણવા મારેની ફાન નથી, એવી ત્રણ શરીયી આજ સુધી ચોષાટી આવેલી માન્યતાને પૃથ્વી જંદીમાં એવો રોશ મળી ગયો છે કે જાણે એ હૃદ માત્ર મારે નહીં પરંતુ ન અચાતા-ન માવાં જોડે એવો-સાચો કાળો મારે મળી આવેલું હૃદય છે ન. કે હૃદ વાદન છે આ પણ બ્રમ જ છે. હૃદયે કે ન કે હૃદ એ નહીં પરંતુ આપણી સંસ્કૃત માતા સંસ્કૃત કાવ્યએ એ જંદી આપણને આપ્યા છે. અમરતા અત્યંતર કોઈને જીવવાની બાવાના એના રસીકમાં અને પ્રમારમાં બહુ મહત્વનો ઐતિહાસિક આવ અભવ્યો છે, એમાં ના કહેવાય એમ નથી.

પૂર્ણી હદ જેને ન આવો હોય તે કસે ન આવ; અને મોટા ભાગના આપણા માન્ય કવિઓ આમે ન આવ એ ભાવેર 'સુમેદ્યાન્તિ' માટે બદ્ધ હચ્છવા મોગ્ય પણ છે. પરંતુ પૂર્ણી હદ બન્ધ હદોની માફક આવ શકાય એવો હદ છે, અને એની ખીતસદસ પીળા, છદો કરતાં 'પણ વધારે મુખપુર છે, એમ કોઈ પણ કાચી આજ પુરવાર કરી આપે એમ છે.

વળી સંગીત કે ખીતને અને મનને જાણે આપ માધોનું વેર હોય એવો માન્યતાને પોઆ કરવા પાછળ દબે તો પશ્ચિમની કવિતાના અભ્યાસનું આધિયુ અનુસરણ કારણરૂપ છે એમ મનનવાન મન રજા કરે છે કાળ અને સંગીત એ બન્ને બિન્ન કલાઓ છે એ આપણે કબૂલ કરીએ. પરંતુ એ બન્ને કળા પરસ્પર મળી જ શકે નહીં, બળી જ શકે નહીં, એ માન્યતા સંગીત સિવાય કાળ રંગી જ શકાય નહીં એવી સ્દામી આજની માન્યતા સરખી જ દુરામલી છે. અતે તો કાળ એ એક વિશિષ્ટ રીતિ છે, જેમાં વાણીદાર કીર્તિને અવતાર આપવામાં આવે છે. સંગીત, વૃત્ત, મિત્ર અને સ્થાપત્ય એ સર્વ કલાઓ જુદાંજુદા વિષયોદારા કીર્તિને અવતાર આપે છે લય, તાલ, પ્રમાણ અને 'પાશ્વર્થમિ' (back ground) એ સર્વ કલાઓને ઉપભવનાર, પોષનાર અને જોગઆવનાર તત્ત્વો. એ કલાઓ પરસ્પર નજીક આવી એકબીજાને પુષ્ટ કરે, એકબીજાનું ક્ષોતન કરે, તો એમાં કશું કેશાપાપ થઈ જાય છે એ સમજી શકાતું નથી. બળવાનું નાટક એ સર્વ કલાઓનો રમજી બની શકે છે, એ સર્વોત્કર્ષસિક સત્ય છે. પશ્ચિમમાં આમાં નાટકો અને ન ટોકા સંગીતમાં રમી બજતી જતાવાય છે એ જણા કર્તાં કોં કે હચ્છેન વાંચવાના મમ કમાં નાટ્ય સંગીત પ્રત્યે જાણાય અનુભવવાનું વક્ષુ પણ આ જ દક્ષામાં આવી જાય છે વેદક ૧ નાટકમાં સંગીત નથી, મારે કું વેદકને સમઃ અભ્યાસી મુજરાતી નાટકોમાં પણ સંગીત કેમ કરીને સદન કરી શકુ ? મારી પ્રતિયોજિતા નાટકમાં સંગીત સ્વોભાગથી ધરી જાય. આવી મોટાઈ અને મણી કવિઓ સ્વોભાગવા મોગ્ય હોવા કર્તાં સ્વોભાગવા દેવી નથી અને પ્રયોગ-યોજિતા બટાવી મારી 'અતિની ધનસને પ્રતિતિરોધી જનાવી મૂકે છે

વળી કલાઓમાં અનુકરણનો અસર તો ગહેમ છે જ. કુદરતનું વણન એ એક પ્રકારનું કુદરતનું અનુકરણ-પુનઃજન છે. સર્વોદય કે ચરોદયનું મિત્ર અચર વીરસ કે કદુષ્ટ દરશની કવિતા, એ પણ અનુકરણ હોય જે તે પ્રસંગ કરતાં નાના અને સહિદાં હોય છે એમ કલા ઉપર આરોપ આપે તો તેનું સર્વાંગી નિવારણ થઈ શકે એમ તો નથી જ. એ અનુકરણી અનુકરણ અને સંગીતની કલાને તો વધારેમાં વધારે દ્વિપિત જણવી હોય તો અણી શકાય એમ છે. અને તેમાંથી આપણે એમ પણ કહી શકીએ કે સંગીતને કલા 'પણ શા મારે કહેવી ? જીવનમાં આવતી જરૂર-સો છે કે ખીત જેવું અસામાનિક સરસનન નીચું કશું દમે કે અજેજ કે મુજરાતી રાજકો તાલુકો અને એ રાજકોને પાછો સાસીય જનાવવા મણું, એના જેવું સ્વભાવવિગ્રહી બીજું કામ કેમપણ ને નથી. તો પછી જીવનમાં ખીતસંગીતને મ'ધે જ કેમ ન કરી દેવાં ? આવી વિચારસગળી કવિતામાં કે નાટકમાં સંગીત હોય જ ન જોઈએ એ સિદ્ધાંતના વિસ્તાર તરીકે મૂકી શકાય પણ આપણે દજી તેમ કહું નથી ઐગ્ગજેવના સુપ્રસિદ્ધ દષ્ટાંત મિત્રાઈ સંગીતની ગિલજરતની નેધિ થઈ નથી

સંગીત પણ મણે અસે માત્ર સરાસટ ઉપરતન સંગ નધિ પણ મોજે છે. આપણા સંગીતની સુદરમાં સુદર સ્ત્રીએ જોઈયું તો તેમાં બન્ધ કવિતા પણ સમાપેલી આપણે ગિદાગી શકીય. માર્ગસંગીતામાંયે દજી માર્ગ-ગિતે એમ કહ્યું જળનું નથી કે 'તમે તનારી કવિતાની લય શા મારે

અમારી સૂઝ ફરીને વળગાડે છે ? એ કવિતાનું જૂત તમાગ ફાઈ થીસામાં પાછું ઉતારી મે ! ' સંજીતમાંથી કવિતા ને દૂર કરવાની દરમામસાળેરી બેઠકી હાથે છે એરી જ બેઠકી દરમામસાળે છે કે ? કવિતામાંથી સંજીતને સર્વેસા દૂર કાઢે ' '

કવિતા એક વાણીની અસામાન્ય હાથની રચના છે. ગુજરાતી કે સરકૂત, અંગ્રેજી કે મેરીન, સંજીત સાથે સાંકળેલી કે સંજીતવિરોધિણી સર્વ પ્રકારની કવિતા-રોચન અને પૃથ્વીના પ્રસવનચક્ર-એક એવી હનુનું ઉચ્ચારણ માટે છે કે જેને સ્વાભાવિક વાણી કવી સહાય જ નહિં. એ ઉચ્ચારણ બહુ કડપથી એને સંજીત કે ગાયકની પાસે લાવી મૂકે છે, અને એ સંજીતરહિત શાશ્વાતમાં કવિતા વગી રહતી હોય તો સંજીતમય વાક્યવચ્ચિમાં ને શામારે નગ આવી શકે એ સમજ સહાણું નથી

સંજીતનો સંજય ગુમાવતી આપણી વર્તમાન ગુર્જર કવિતાએ પછું પછું ગુમાવ્યું છે તેમાં મુખ્યત્વે ફરી પ્રગળા દેવને સ્પર્શ કરવાની તાકાત અને સંવેદનામાં રહેલી સહિતનો સાચો પરિચય એ બન્ને ગુમાવી આપણી કવિતા મોટાકા અને સિદ્ધતાનો છુટનો એકાદો બેગી મજ છે. એમાં તેણે પ્રગળાઈ સંજય તરીકેનું જગ એક નાખી પોતાની જ કિમ્ત મરાડી રાખી. ' વિચાર-ગાનિત ' એ બાજુનું બધું કાળ પગલું ગુજરાત ગેરી મેરી ? એ-ગુજરાતને કંઈ મેરેલું કાળ છે. કયુ વધારે વધારે ? બેમાંથી કયું કાળ વધારે છવશે ?

કાળમાંથી જેવત્વનો બદલિશ કરવાની ઓગળીકામી સદીથી આપણને લાગેલી મેલકા પૃથ્વી હાંન્ટા મેનેટમાં ગરિદ્વામ પાળી છે પૃથ્વી હાંન્ટા મેલકા નથી એવો બમ સાથે ઉત્પન્ન થયો, પોષાયો, અને કાળમાં જેવત્વ ન હોયુ નેલકાએ એ બમ સાથે અનુકૂળતા મળતાં મેલકા વર્ધ થયો. પૃથ્વી હાંન્ટા ન હાથે એ કવિ જ નહીં, એવી આમક માન્યતાએ આપણે પહોંચી ગયા છીએ.

આપણી એક એવી પણ માન્યતા છે કે બહુ ઉર્મિશતામાંથી સારી કવિતા ઉત્પન્ન થતી નથી, પગલું ચિંતનમાંથી તે વધારે સચ્ચાઈ ભરેલી હોયે મગાણ છે-જાણે જીમિં અને ચિંતન એ બન્ને સામ સાથે મેરમેલમેલમાં માન્દા વલજો ન હોય. ' જીમિં ' અને ચિંતનની કવિતા પ્રેરક ચક્તિ સંજયથી આમાં અત્યારે ન ઉતરતાં આપણે એટલું સ્વીકારી મેલકાએ કે જીમિંની અતિશયતા પોતક પ્રધાપમાં ઉતરી પડે અને ચિંતનની કોગતા Decent trap સગમી પચ્ચરિયા અપ્રતાડી વિચારમનતામાં કે વિચારનકતામાં કાતરી રહેવારે બન્ને વલજો ફેરફાર માટે અને કવિતાનો મોક એકથી બીજા પાસ વળવા મથે એ સાદરિશ છે. પરંતુ એપણું ચિંતન જ નેલકા હોય તે ગીર્વાં મુત્રે સચામાં થી દરકત છે કે ચિંતન જ નેલકા હોય તે અને કવિતા વગર તે સિદ્ધ ન જ થય એમ હોય તે પૃથ્વી હાંન્ટા એવી કંઈ વિચિત્રતા છે કે જે એ ચિંતાવતા બીજા ફાઈ હાંન્ટા બારી જ ન શકે ! પૃથ્વી હાંન્ટા અતિ વપરોગ્યો એનામાં જે કંઈ ઓછીરધુ ચિંતન પારખ કાળ ની સહિત દરો તે પણ અગમચડી મની મજ છે ગુજરાતી ભાષાનું મરં એક ચિંતન કાળ ગુરુપા સરખા ભરણ અને એક હાંન્ટા નગસિંદ મદેનાએ જેવું મીતાયું છે તેવું બીજા કોઈપણ હાંન્ટા ઉતરી સહાયું નથી

અનિલ પ્રસાદમાં એક વાં મી હરિ
 'સુખને રૂપે અનંત લાસે,'
 ચિત્ત ચેતન્ય વિલાસ વદન છે
 'બલ લક્ષ્મી કરે બલ જાસે.'

અખાત્રે ચોપાસ કે છપામાં જે ત્રીમટાજણ ચિંતન આપ્યું છે તે પૃથ્વીમાં હજી મળી શક્ય નથી.

અખા એ અધારે રૂનો,
 અપોદાશાગી દોષના નૂનો

ત્રેવ પદમાં દયારામે જે ચિતન આપ્યું છે તે ખરેખર બેનમૂને છે:

ચિત્ત વાં શીતરે ચિત્ત ખરી
 હૃદયને કશું દોષ તે કરે.
 દોરી સર્વની બિના 'દાસમે
 બાળપણ' કશું કરે,
 જેવા જાન જવારે જાંચી
 તેવા સ્વેદ નીકરે.

જોજ્ઞાનાયની પ્રાર્થનામાળા પૃથ્વી સિદ્ધાન્ત કેક છંદોમાં સુંદર ચિંતન વિકસાવી શકે છે,

વારા અધાર મદિભ નદી' કોઈ પામે,
 જાતી સહિત મનવેદ સહુ નિશામે,
 વાચ અસેવ પદમાં નદી કહેવાળો,
 દે નિરતનત્વ પ્રજા નિત્ય પ્રસન્ન થાઓ.

ચિતનના સાગર સરખી મીતાનો મોટો જાગ સાદા અનુષ્ટુપમાં ઉતરી શક્યો છે એટલે ચિતનજાર વચ્ચે કવિતા દોષ જ શકે નહીં અને ચિંતન પૃથ્વી હંદ વચ્ચે કાવ્યમાં લાવી શકાય જ નહીં એવી ઘેરી બનતી જતી માન્યતા સહજ ચિંતનમય પરીક્ષા માગે છે. આપણાં કેષકે બજાને પૃથ્વી હંદ કરતા વધારે ચમકવું ચિંતન આપે છે.

વળી પૃથ્વી હંદ ઉપર સોનેટનું એક પીછું ચઢાવવામાં આપ્યું છે. સોનેટ એક વિશિષ્ટ નામ પામેલો અંગ્રેજી બાધાનો કવિતા દુકરો છે, જેમાં પ્રાચીન જ્યુક આવર્તન થાય છે, ચોદ લીટીમાં તેની કાવ્ય ઘડાઈ જાય છે, જ્યુક ચરણની વચમાં ચિત-વિસામે 'ખાનાનું' સ્થાન મળી જાય છે. વિચારના આરોહ-અવરોહને તેમાં અવધન મળે છે એમ કહેવાય છે, અને આર્થિક પેન્ટામીટરની ચણ કે આધાર રચના તેમાં હોય છે. નવા નવા હંદ પ્રયોગો કરવાની આપણી સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ ખૂબ આવકારપાત્ર છે; એવા પ્રયોગો ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં આપણા સાહિત્યે કર્યો પણ છે, કાવ્યરચનાને નવા, જૂના કે મિશ્ર આકાર આપવામાં આવી 'છે, પરંતુ સોનેટ રચના એક સામાન્ય પ્રયોગ કરતાં વધારે શુ સાધી શકી છે એ મારી સમજમાં હજી કોતરી શક્યું નથી. આર્થિક પેન્ટામીટર જેવી acceptા ઉપર આધાર રાખનારી અન્ય કાવ્યાની તદ્દમીર વેા પ્રગટાવીમાં કોતરી શકે એમ નથી. રજાં માત્ર ચોદ ચરણ એ જ ચરણને બદલે, ચોદ ચરણ કરવામાં કયો ખાસ ખુબી હોય તેા તે મને હજી સમજાઈ નથી. માત્ર સોનેટની ચોદ લીટીને લીધે ચોદ લીટીમાં સખાપેલા અને તે સખાણુંને સોનેટ કહેવાનો મોક હોય તેા જુદી વાત,

નવમી લીટીએ પહેલા જ account (આમલ) આગળ પૂર્વ રિરામ કે અર્ધવિરામ લાવવાની સરજી એ બીજાં સોનેટનું સફળ આપણાં સોનેટમાં લાવવામાં આવે છે. ઉચ્ચાર અને વિચારવિભાજને મારે આપણામાં ચરણચરણના ઢેહા જલ્દ પ્રયોગોને અતિ રિચ્છ હરવામાં આવ્યા છે, અને તે પણ એવા જગ નથી કે જોમાં કશો ફેરફાર થઈ જ ન શકે. વિચાર સમજને છેડે પૂરો ન થતો હોય તો તેને આગળ સમાવવામાં આવે પ્રતિબંધ દેખાતો નથી. નવમી લીટીના પહેલા જ શબ્દ આગળ વળી લાવવામાં આવે મદત્ત સોનેટમાં પણ થયું છે એ સમજવું મુશ્કેલ છે. હરવા પતિને બદલે નવો પતિ હરાવ્યો એટલી જ નવીનતા, અને તે પણ ચરણની વચમાં જ. વિચારની પૂર્ણતા ચરણને છેડે આવવાને બદલે એ જ શબ્દ પછી જ આવેલાં એવું વિચારનિર્વંત્રણ સર્વથી માનસને જ મળે. એ જ હરવી એટલેને બદલે એ જ શબ્દ આગળ ખસે કેવી અટક એ જલ્દ મોટી સિદ્ધિ હોય તો તે દશ શીષી કાલ્વાનું રહે છે. એ જ બીજાને બદલે જરા બદલીને બોલું બીજું બોલું કહ્યું એ સિવાય કશું વધારે મદત્ત સોનેટમાં દેખાતું નથી.

અને વિચારનો આગ્રહ-અવરોધ 'સોનેટ ગામ ન પાડ્યું હોય તો, આગ્રહ-અવરોધ વિચારમાં પ્રવેશી જ ન શકે એટલે બધો જુદો પ્રયોગ એ સોનેટ હોય તો એનાથી જોડવા વહેંચા જુદીએ એટલું વધારે સારું'!

પૂરો જાનો હું ફરમન નથી સોનેટ સાથે અને વેર નથી, કવિતા અનેકવિધ પ્રયોગો માટે છે એ સ્વીકારવા હું તૈયાર છું. ભિંની ઘેસણ કે ભિંની અર્ધલીન ઉભરો કવિતાના સ્વરૂપમાં-નિધારણમાં-ખાલ અને આંતર રચનામાં-સદજ સખ રેવાઓ ઉપગમવે એ પ્રત્યે અને સદાનુભૂતિ છે. 'ર' અને લેસ'માં જ સહેજાવા કેવી કવિતા વધારે રીતની બહુ' હુઆનું મેળવે એ હું જરા કમ્મલું છું. પરંતુ, પૂર્ણપૂર્ણ અને સોનેટરુતિ સમાનતા બની જાય એ તો અરેખ કમ્મળીય નજરે હોવાય. પૂરો જામાં નસખે એ કવિ જ નહીં અને સોનેટની ઓઃ લીટીએ ન સમાવવા એવી બેબરી યજ્ઞાતી વાણીમાં હતરે નહીં ત્યાં સુધી ચિંતનનો આત્મ કવિતા-આગ્રહ ધાગ્યું કરી શકે જ નહીં એવી માન્યતા પાછળે આપણે સફળે કરેલી કોઈ સીધી ચાલી આવતી સાદિત્વબૂધો અને સાદિત્વસમજાનો લાભો પ્રતિદાસ રહેશે જે એ રૂપક કરવા આગળ જ સોનેટ અને પૂરો જા એ તાત્વિક રીતે કશી જ નવીનતા કે અમરકાર બની શક્યા નથી એવી ચર્ચા લંબાવવી કરી છે.

સૂરસીની સમાર્થ બાપજી કર્યા એ કમરેખારે મોંઠાએને પ્રસ કાપે, "નરોને અરવ પાવને, કયા પછે પછું" ક્યું છે ?

એ જ અવાજ- "એવામાં કહોઃ પોષવાને"

"વમાનો મુખ્ય સાદુકાર પત્નો પૈસાવાર છે ને ?"

"હા, પણ તે એમ માને છે કે તેની આવક કરતાં હું જમારે વધુ" છું "

સાચનું, સાચું—

કરતરામ સાવુસુખરામ મહેતા.

“મા ! આ ! મા !”

“કાણે ?”

“એવો હું તમારો સોળમો દોકરી ! મા ! હવે તો બોલોરાખર મહિનાના ત્રીજા અઠવાડિયામાં હું અવતરણ દો !”

“એમ કે ? તું પણ દોકરી જ છો ?”

“હા, મા ! આજે સવારે વિધાના મને મળ્યા, આજના દિવસે, હવે તો દર્જા કે તમારે તો અમર રહી પુત્રીઓને જ જન્મ આપવા કરવાનો છે !”

“એમ કે, દી, ત્યારે ?”

“મા ! તમે કહે રાત્રે મને સાચનું સાચું જાણ્યું હતું.”

“સાચનું સાચું કે સાચું સાચું ?”

“સાચું સાચું, ને તે સાચનું સાચું.”

“એમ ! વાહ ! કયું સાચું ?”

“મા ! મારી પદરે મહેનો અને એકસાથે મળવા આવી હતી એ દરેક બેરેને પોતાની કડીકત મને કહી જણાવી.”

“એમ ! કયું કયું એ, દરેક મહેનો ?”

“મા ! સૌથી પહેલી બહેન આમ બોલી — ‘મારો જન્મ જોતાંલીક વનો પૂરો’ મુજબનાં સ્વેદાદનેક મારું જાણુજ છેક જ દેકે હતું ‘મારું નામ ‘જોમાવતી’ હતું, મારા દેકે આવરણમાં અને વિદાન પણ જન્મશીક જ રાખી પતિ’ મળ્યા હતા, તેજો મારે જાનવાળા એક નવસકયા લખીને જ સાકાર મેલાર્ધ રવા હતું, એ ‘સરસ્વતી’ મેલાર્ધ નો ‘જાનો દતો, ને તેની અમર કોઈ સંપર્ક થતાં મારી એકેલીઓનો કુંડલ વધ, મેં સાચાં છું કે મારી પોળાં એ વધે જન્મમે એકરેક કોઈ દતો ને કોઈ વાનિતાર કોઈ દતો.”

“સાચું છે, વાહ ! બોલો મહેનો તને કયું ?”

“બીજી બહેને અને સામઝકીને ‘મારો જન્મ જોતલુસાલીસ વનો પૂરો’ અમરવાદમાં મળે દતો, હું મારી મોટી બહેને કહી સારી ન હતી, મારે જાણુજ પણ દેકે હતું, મારું નામ ‘કેલકે વરી’ હતું, ગાલ દેકે આવરણમાં અને પણ જન્મપતિજી અને સ્વિસ્ત્રસંવત્સા વિદાન પતિ મળ્યા હતા, તેજો સરૂતે માલોનાં યુગ્મની કાપાંતર કરનાર તરીકે જાણીતા વધ, હતા, તેજો કવચિત અવશાસપૂર્ણ લેખ પણ લખતા, ઘાનના જન્મમાં આવેનો સાનુસાર અક્ષર રીધે લખવો, એ એમની ખાસિયત હતી, મારી સાથે જ એમનું લખ જાણે સાચું સુરખ દોષ તેમ લખુછી નીવડ્યું, ને હું ‘મર્મ’ વધ મેં સર્વિકુ છે કે મારી પાળાં ત્રીસ વર્ષે મારા બાપ-તરકાર પતિએ પોતાનું કાંઈ એવી કંઈ દેકે ‘કરમ’ કંઈની લીધું હતું.”

“ ખડ્ડ છે. વાર ત્રીજી જહેને તને શું જણાવ્યું ? ”

“ ત્રીજી જહેને મને જામ જણાવ્યું — ” મારો જન્મ સાડત્રીસ વર્ષો પૂર્વે ચામડામાં થયો હતો. હું પણ મારી મોટી જહેનેનાં મોં જોઈ શકી ન હતી. મારે જાણુજી પણ દૂકું હતું. મારે નામ “ અંસાખાઈ ” હતું. મારી દૂકી છંદગીમાં મારો કમનમીએ મને યથકર્તા નહિ એવા ને ગુજરાતી પદનીધરોના પિતા સમા પતિ મળ્યા હતા. “ આદિત્યક્ષેત્રમાં પ્રેમાનંદના નામે ચરેલાં નાટકો પ્રેમાનંદનાં નથી પણ મોઢાં નવોન નામધારી પ્રેમાનંદ ” ના છે. “ એવો ધણો મારી દૂકી છંદગીમાં થયેલો, એવું મને ચોક્કસ વાદ છે. હું તો તરત જ મત થઈ, મારી પાછળ પશ્ચિ વર્ષે મારા સ્વદેશી હિંમાચલી પતિ પણ દેવસેા પામ્યા, એવા અંધર મને મળ્યા છે. ”

“ ખરી વાત છે વાર, ચોથી જહેન શું બોલી ? ”

“ ચોથી જહેન જામ બોલી — ” મારો જન્મ ચોત્રીસ વર્ષો પૂર્વે વડોદરામાં થયો હતો. હું પણ મારી મોટી જહેનેને મળી શકી ન હતી. મેં પણ દૂકી છંદગી બોમરી હતી. મારે નામ “ રણવતી ” હતું. મને ડીકીક રિદાન પતિ મળ્યા હતા. તેમણે ધરમાં સતોપ-ગુગનદ્વિગામ્યુ દગુ તેનો નામ સરસ્વતી-મંદિરની સ્થાપના કરી હતી. તેઓ દરેકજ વહેલી યતારે ત્રણ વાગનાથી સાત વાગતાં સુધી એ મંદિરમાં પૂજા કરતા. સરસ્વતી દેવીએ પ્રસન્ન થઈ તેમને ઠઠ પુન્યોનો સમદ પાછળથી બેઠરપે બાંધેા હતા, એવું મારા જણવામાં આવ્યું છે. હું તો તરત જ મત થઈ મેં સાંભળ્યું છે કે મારા નાટકકાર પતિ પણ મારી પાછળ જનિવાર વર્ષે મત થયા. ”

“ જરાજ છે. વાર પાંચમી જહેને તને શું કહ્યું ? ”

“ પાંચમી જહેને મને જામ કહ્યું — ” મારો જન્મ એકત્રીસ વર્ષો પૂર્વે મુસ્તમાં થયો હતો. મેં પણ મારી મોઢાં પણ મોટી જહેનેનાં દર્શન કર્યા ન હતાં. મારું જાણુજી પણ દૂકું હતું. મારું નામ “ નસોમુખી ” હતું. મને તો જરાજ આદર પતિ મળ્યા હતા. એ નવા જમાનાની કવિતા લખવાની પદેષ કરનારા હતા તેમ જોડણીના આમદો પણ હતા. તેઓ પોતાના જ્ઞાનના પ્રભાવથી તે કાળના સોહાને આવરી લેતા; પણ, મેં સાંભળ્યું છે તેમ, જિંદગીના હેતુના બાજમાં એમણે કળ્પ કર્યું કે ‘ મારી જિંદગીમાં મારા રોડિયા મારા જ ગળામાં નાખનાર કોઈ મને માથેા દોષ તો તે મો, ભરતરામ જાનુશુખરામ મહેતા, અને તે એક વાર નહિ પણ બે વાર ” મારા પતિ કામ્બેદીના પૂજારી હતા. કુશુમિની માળા મૂલીને એને પહેરાવવાનો, એના હૃદયની વીણાના તારવું સંતોન કાંમજ્યા કરવાનો, એનાં નુપુરના ઝંકાર સાંભળીને રાચવાનો, એના મનના મુકુરમાં દષ્ટિ કરી પ્રેરણા મેળવવાનો અને એના સ્મરણને માટે એના મુકુરમાં દષ્ટિપાત કરી રાહિતા રચવાનો એમનો યોગ્ય અર્થ હતો. હું તો એમનો જાહેજલાથી જોતા છવી નહિ, પણ, મને માદિની મળી છે તેમ, તેમણે મારી પાછળ જાતિસ વર્ષે વિવર્ત જગત છોડી લીધા કરી હતી. ”

“ સાચી વાત છે. વાર, છઠી જહેને શી વાત કરી ? ”

“ છઠી જહેને આ વાત કરી — ” મારો જન્મ છત્રીસ વર્ષો પૂર્વે જમદાગમાં થયો હતો. મારાથી તેર વર્ષે મોટી આપણી ત્રીજી જહેન જામ જન્મી હતી, એ તો તને વાદ છે ના !

મેં પણ દુઃખી બિંદુમી બોલતો હતો એટલે મારી ડાઘ બહેનને હું મળી જઈ ન હતી. મારું નામ "હંદામતી" હતું. મારા જન્મનો બાપના, નવજીવનનો હતો. ડચુકડી વાતોનો હતો, પ્રાચીન કાવ્યોના પ્રકાશનનો હતો, સાહિત્યમાં ઉત્તરપંદીનો સ્થાનો હતો. મારા પતિ પણ કીકીક વિદ્વાન હતા અને પ્રાચીન સાહિત્યના રમથી રંજાયેલા હતા. એમનામાં એટલી ખામી હતી કે કાંઈ વહે તોળાને સાહિત્યનો માત્ર આપતાં એમને આવડતુ ન હતું. હું જાતે પણ ત્યારપછી અગિયાર વર્ષે તેઓ હરિદ્વારના ઝામે સંચારી હતા, એમ મેં સાંભળ્યું છે "

"સાચું છે. વાર. સાતમી બહેને તને યી દર્શાવત કહી !"

"સાતમી બહેને મને આ દર્શાવત કહી :- 'મારો જન્મ બાવીસ વર્ષો પૂર્વે બાવનમર; માં થયો હતો, હું પણ મારી ડાઘ પણ મોટી બહેનનાં સ્પર્શન કરવા બાળ્યકાળી થઇ ન હતી. મેં પણ દુઃખી બિંદુમી બોલ્યું હતું, મારું નામ "કપાલમતી" હતું. મને જે પતિ મળ્યા હતા તે કેળવણીકાર હતા તેમ સાક્ષર પણ હતા એમણે પોતાના નાનામોટા વ્યાકરણશાસ્ત્રીના અભ્યાસ મને કરાવતા માર્ગે, પણ એમાં વિપવતી થઈ જઈ જ દુઃખથી કરવામાં આવેલી તેથી મને કે જન્મ રાખેને જે વાચવામાં રસ પડતો ત્યારે મેં સાંભળ્યું, છે કે હું જાતે થઈ ત્યારપછી રામનામે પુસ્તક તરે તેમ ને ઉચ્ચ ગામમાં એક રા પ્રધાન બને તેમ જે પુસ્તક નિશાળમાં સોને મનેકમને બહુવાંબાવાવાં પડતાં. મારો જન્મનો "શારદા" ના જન્મનો હતો. મારી પાછળ બીજા જ વર્ષે એમનું પ્રાણક્રમણ વિલાસ થયું હતું, એવા સમાચાર મને મળ્યા છે. "

"અરુ છે વારું, આઠમી બહેને તને યી જણાવુ ?"

"આઠમી બહેને મને જામ જણાવ્યું - 'મારો જન્મ બીસ વર્ષો પૂર્વે મુંબઈમાં થયો હતો. આપણી સૌથી મોટી બહેન પ્રથમ ત્યાં જ જન્મી હતી, એ ટું મૂલી અર્ધ નદિ હોય. મારી નાનકડી નિંદ્રામાં મને પણ મારી ડાઘ બહેનનો ભેટ થયો ન હતો. મારું નામ "રમણી" હતું અને "સજા જાંદગી વેંચારી" જેવા વિદ્વાન પતિ મળ્યા હતા. એઓ હાસ્યનો ધર્મરસકાર હતા. એમણે હાસ્યનું મહિર સ્થાપ્યું હતું તેમાં તેઓ અને રાજ્ય એકાદ્યથયતુષ્ય ક્રકાસ્યમવાક્ષસપાદ્યજાન સમિતરથમાં મેલાડીને રસને લઈ જતાં. એ મંદિરની આસિતત એ હતી કે તેમણે તેમાં કાઢ મૂતિ ન સ્થાપતાં રાઈનો લાંબોપહોળો. પર્વત બનાવી રજાપોય હતો, અને તેથી જ એ હાસ્ય, શૃંગાર - કરવું હતું. મારી પહેલાની સાતે બહેનો બિનવિગતી અધારજુના તાંતજાથી દોરાઈ સ્વતંત્રતાના વાતાવરણમાં વિહરી હતી, પણ મારા સમયથી તત્કાલીન રાજાજીવરજી રંજાયેલા અધારજુની બેડી પાલવાના ગણેશ મંદાપાં સારાં નસીમે હું પોતે તેમાંથી જીવી ગઈ. મને થાક છે કે મારા વખતમાં "સુકમાનો કોરડો" વણવાની સજ્જાત મુંબઈમાં થઈ હતી. હું જાતે ત્યારપછી મેં વર્ષે જ મારા પતિએ નીલકંઠ મહાદેવનાં અરણ્ય પોતાના આદ્યમાને વેશ થયો હતો, એવી વાત મારાંકાને ખાવી છે. "

"જરી વાંન છે. વાર, નવમી બહેને તને યી જણાવુ ?"

"નવમી બહેને મને જામ કહ્યું :- 'મારો જન્મ બાવીસ વર્ષો પૂર્વે નડિયાદમાં થયો હતો. મેં પણ મારી ડાઘ બહેનને ભેટ ન હતી. મારું બાળકાળ પણ દુઃખ હતું. મારું નામ "આબાબાઈ" હતું. મને વિદ્યુ મારે વિદ્વાન પતિ મળ્યા હતા. એઓ "ધરમજી દીગજી" એવળા. એમના કપાળ ઉપરનો મોરો ચાંદસો સોનું ખાતુ એવો. જે અધારજુનો જન્મનો હતો, મારી પહેલાની બહેન જે જન્મમાંથી મુઝી અર્ધ હતી તે જન્મ, મારા પતિમાં જન્મમાંની સરખાવ

મર્મ, ને "મુકમાનો કોરોડો" વીંચાતાં અમોચ બની જવેલા મારા પતિ એ જોઈ રહ્યાં, 'જો' પ્તેનું મને મારે દિલથી જઈ જતી હતી. મન મધ્યસ્થાર બાદ બોલે વર્ષે મારા એ વિવેચક પતિ નીચે શિક્ષણ આપતા આપતા રૂબરૂ સિધાવ્યા હતા, જેમ મેં સાંભળ્યું છે."

'જગજ્વર છે. વાઈ, તારી દસમી જન્મેનું શું કહેવું હતું?'

"દસમી જન્મેનું કહેવું આ હતું. — 'મારો જન્મ, સોળ વર્ષો પૂર્વે નરિંજિતના જ કથો હતો. હું' પણ મારી કોઈ જન્મેનું મેં જોવા પામી ન હતી. મારું આપણ પણ દેહી હતું. મારા નામ 'બૂછકુ વર' હતું. મને તો સાધારણતાથી વિમુખ ને કાવદાના આ પતિ મળ્યા હતા.' મારા માટે આવા પતિ શોધી કાઢવામાં મારા દિનચત્ર કોઈ બે ખરાબ જણે મારે સાંભળે જોયો હતો. મારા મહેલાની જે નહેનોએ જે મેલીની વાત કરી હતી તે મેલી માંગે પત્નમાં કોઈ જે માંગે તેને જે કાળે સફળતાથી પાર પડ્યું હતું. 'મુકમાનો કોરોડો' વીંચવાનો એ જન્મનો શરૂ થયો હતો. હું જત વધ, ને મારી પાછળ જોણ કોઈ દમણી જ મારા એ પારાણી પતિના છવને દિવસનાં બાર કોસીને ખખડી માર્યાં, એવું મારા જન્મવામાં આવ્યું છે."

'મારી વાત છે. વાઈ, તારી અગિયારમી જન્મેને તને શી વાત કરી?'

"અગિયારમી જન્મેને આવત કરી. — 'મારો જન્મ તેર વર્ષો પૂર્વે સાંભળે થયો હતો. મને પણ મારી કોઈ જન્મેનો મોટો મારી જિંદગી દરમિયાન થયો ન હતો, હું પણ થોડી હતી. મારું નામ 'કુમાલના' હતું. મારા પતિ કારસીનાં મોખીન હતા. 'જુ' અંદાજ આંગડે ગાંધી પદ્ધતિ હતા ને મારા કાળના સાદિત્વ રસિકોનાં આંખમાં પૂજાનાં પતિ એમના કાળે મોટામાં મોટું માન મેળવી મેલું હતું. એમને 'મુકમાનો કોરોડો' નરોનરું મળ્યું હતું. મારા છવન દરમિયાન આપણાં કુળમાં મુનપદો આવી હતો, એ મને ખરાબ બાદ છે. મારી દસે મોટી જન્મેનો અતિવાચક 'પથ'દ' એવની જણાતી હતી, પણ માન સમવધી આપણે જોય, નહિયાં ને તપ સકલવાચક 'સમિલ' એવ હતું, હું જત વધ, પણ મારા પતિ દલ પણ મારી પાછળ જાહેર દિવાના બની મોજ, માણી ગયા છે, જેવું મારા જન્મવામાં આવ્યું છે."

'આ છે. વાઈ, તારી બારમી જન્મેને તને શું જણાવ્યું હતું?'

"બારમી જન્મેને મને આમ જણાવ્યું. — 'મારો જન્મ દસ વર્ષો પૂર્વે આપણી બીજા ને છઠી જન્મેની મારા અમલવાદમાં જ થયો હતો. મને પણ મારી કોઈ જન્મેને મળવાને મોટો મળ્યો ન હતો, મારી જિંદગી પણ દેહી હતી, મારા નામ 'મોકદેવી' હતું. મને તો મહત્તમ પતિ મળ્યા હતા, અને એમના સદવાચમાં અને સારી કોરવણી રળી હતી. એમને 'મુકમાનો કોરોડો' વીંચાય તેમ હતું જ નહિ. હું તો મત વધ, પણ મારા પતિ દલ મે કનેટરીનું સેવન કરી, સવાસો વર્ષ સુધી મોહનમુસ્લી વગ્રપતા રહેવાનો કાલો કરી જન્મનીસીએ મરી, જે જન્મમાં જોનાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મેલું છે."

'સાચું છે. વાઈ, તારી તેરમી જન્મેને તને શું સમાચાર આવ્યા?'

"તેરમી જન્મેને આ સમાચાર આવ્યા. — 'મારો જન્મ આઠ વર્ષો પૂર્વે કરાંચીમાં થયો હતો. મેં પણ કોઈ જન્મેનું મેં જોયું ન હતું. મારી છઠી પણ દેહી હતી. મારા નામ

‘કમાવતી’ દ્વય. મારા ચિરના કાઠાની “મુશિવશની”. નામની શીશીએ ને મારા
જેના પુત્ર “શિશુ” ની સખી લીલાએ મળીને મારા પતિની તસ દીધી કરી હતી. મારા
પતિ કાંઈ પાણિયાગાના મુનશી જેવા ન હતા. પણ જેમ કહેવો. સૌ એ પાણીને દવાવી રહે
પોતાના વર્ષનું સ્થાપતો તેમ એ નાનામોટા સોને પોતાના મળે, અનુચરતા કરે તેવા પ્રભાવ-
શાળી બનુ મુકમાનો ફારડો. વજનર આવ વજનર એવો જાણતા પોતાની મુશુતા ઉપર
એમને, પૂજા વિશ્વાસ હતો. હું તો જત સહ, પણ મારા એ વાતાં ફારડો પતિ હજી અને એ સેવામાં
લીલા-સદેર હરે છે, એવી વાત મારા કાને પાવી મેલે.

“અરી વાત છે. વાહ વારી ચોદાની બહેન તને શું કહ્યું છે?”

“ચોદાની બહેન તને કહેવું આં હતું” મારા જન્મ પોતે વયે પૂર્વે આપણી પહેલી અને આઠગી
બહેનની મારક મુશબમાં થયો હતો. હું જેવો મારી કાંઈ બહેનું મોં જોઈ યાદ ન હતી. મેં પણ
દૂધ નિ દીધી મોમલી હતી. મોં કંઈ “અદેખખા” દ્વય. મારા પતિ મોટા કવિ હતા. તેઓ
મારી કાંઈ પરવશ તેના પદે પાતે જો. બાઈસિક્ક મનાવવાતો મધો કમળા હતા. એ એમની
વિચિત્રતા હતી. એમને પોતાના કારખાલમાંથી “કાંત” નામવાળી દેવીએ મદાર પાડવાનો
આમ ક્રોધ હતો. એ કાંઈ “મુકમાનો ફારડો” ની સેવા તેના કામને એવો કસવા. એ એમને
જેમ જણાવે તેવું હતું. હું મન વધુ પણ તેઓ કાંઈ સાંભળતો નહોતો સેવામાં મશગુલ છે.”

“જુલારા છે વાહ, તારી પદરથી બહેને તને શું કહ્યું હતું?”

“પદરથી બહેને મને જામ હતું—” મારા જન્મ ને વર્ષ પૂર્વે આપણી ચોથી
બહેનની મારક વડોદરામાં થયો હતો. અને પણ મારી નિ દીધી દરમિયાન કાંઈ બહેનો ભોટા થયો
ન હતો. હું પણ મોડું જ હતી હતી. મારા પછી તારે હવે આપણી ત્રીજી બહેનની મારક
મગગેટમાં જન્મ સેવાનો છે. માડું નામ “ચિરનીલા” દ્વય. નવાઈની વાત તો એ છે કે
મારા પતિ તારીકે સ્ત્રીની પસંદગી થઈ હતી.”

“મુકમાનો ફારડો” વીંઝાતાં એ સ્ત્રીએ પુરુષનો આવ મનવવાનું મારે લીધું હતું
એટલે મારે આંખની આંટો કાઢીને એમને મારા પતિ મેરીટન છૂટકે સ્વીકારવા પડ્યા હતા.
હું જન્મીય તારે એમને ક્રમશઃ જોઈને ને એમને સેવકની સ રતા પણ જોઈશ, કારણ કે હું
જન મહા હું તો પણ મારા એ સ્ત્રી-પતિ પોતાનાં પેલિયુ પૂર્ણ સંસારમાં હજી રમણ કરે છે.”

“સાચું છે. તારી પાંચે તારા સાચા સોજાને સાંભળું સોજું કહ્યું, એ સાચ સાચું છે.
તારી બહેનોએ તને પોતાની જોઈ કીધી હતી તે હું તને પૂછું વિષે કહેવા એમ તેના પદે પાતે તો
હું મોઢામાં પ્રમાણે મત પણ કાંઈ જાણ એટલે, એમણે તને સોજામાં દર્શન દઈ વચિકાર કરી,
એ સોડું જ થયું.”

“મા ! બીજી તો કીમત પણ પેલો ! મુકમાનો ફારડો, ફારડો દેવા, જેટલું જાણ જોઈએ
તેટલું જાણ મને આપીને ભગવાન મળે તારી કીમત જાણે. એવા આશીર્વાદ મને આપ.”

તમામ

એકેક પા દુગ્ધ મહીં ધરી, કામ્યા મળે કાકડુઓ ન સાંપડે,
અચાવની લાલ નિશાનીઓ કરી, રાધ્યા મળેથી નહીં ભુલા પડે;
છેલ્લી વીર નીરખવા તમાસો, કિંતુ દિસુખા કપડી ખરેખરા,
એવા વટસ્યોથી ન છેવરાશે. ૧ છેલ્લે મુખી એ પકલાય ન જરા ૨

જહાલમા અંબલને કમાલ,
સલા બરી ત્રાહત સિંહખાળ;
હા, એજ નેહાઈદિને નહિ જડે,
મવાલ મોટો ધરમાં જઈ રડે. ૩

એ કાઠ રાખે વિસમારખાંના, યત્રુ તથા, મિત્ર ન, કેઈ ત્રીએ,
આપે ન મોઠા પલુ પારખાંના, લાકલેખે નારજ એ છ બીએ,
ઉત્વાહ મોટો સહુ કાવ જાણે, દીવાસળી હારે બહે અકાલો,
પદી અખાડે પલુ ના પ્રમાણે. ૪ આપે છેલ્લી આતશખાજી બાળતે. ૫

— “ ૫ ”

મેં

ઉપમાતિ

અકાશના ધુમ્મટને બલવતાં
આયા નહીં મેં જવગીત મોટાં,
ને કીર્તિ'કેશ જ્વજ ના ઉડાવ્યો
આ વિપ્રવના મહિર હર્મ્ય શુંબે
અને પ્રતાપી રવિશય પેઠે
મેં શક્તિનો ધોધ નહીં વહાવ્યો;
કે વીજ' શો ના ચમત્કાર કીધો
તમિઝનાં રાજ મુખવનારે.
મેં તો સહા સ્ત્રોતસમા મધુશં
આનો વડે ત્રાસિતને હુલાવ્યા;
ને યન્દ્ર શા શીતળ 'રશ્મિરૂપરો'
કે'કનાં અંતરને જ કાધો.
અને બન્યો હું મુલતાનલા શો
અજાણનો રથક પથ કેશ.

ભુવેન્દ્ર કા. વડીલ

ચાકવું શાને?

ગીતધારા, તારે ચાકવું શાને ?

મત્ત બની પ્રલ્હાનિલ ત્વાવે,

સાગર વેધૂર સાઠ મલાવે:

મૃગલાંક્ષણ ભરી મોલઓ!

રીઝવે જોને મુસુ-ધરાને—

ગીતધારા, તારે ચાકવું શાને ?

આંધળમાં જેમ દૂધ સમાય ના,

ધાવતું ઊઠ્યું જેમ ધરાય ના

નિત્ય તૃષાતુર ગીત તુ માને

ગીતધારા, તારે ચાકવું શાને ?

શ્વાસ તણી યશ્વહાસિ બેસીને

શબ્દમણી જેમ મોત સર:

તેજ તણા સળકાટથી મોહિત

જેમ ક્ષિતિવાનો ટેક ધરે—

જેમ આબોટવા સુરગિઓને

ગીતધારા, તારે ચાકવું શાને ?

ઈન્દુલાલ અધી

મારે રળ હોય ત્યારે હું સહેર જંદાર માખડામાં દિવસ ગાળવા ચાલી જઈ છું. ગામમાંથી ખૂબથી દવા તુરસ્તી માટે લાખલાયક છે. પાછળના બૂધ નીચેની દવા તો ફેફસાં માટે ખૂબી આરોગ્યકારક કહી છે. શકતરો એમ કહે છે અને તો કશી ખબર નથી. ખરૂં પૂછો, તો અને તો એ કથનમાં વિશ્વાસ નથી.

સહેરમાંથી બહાર જવામાં જ મોટી મુશ્કેલી રહી છે. આડીમાં ઉતારાઓની ઘીડ હોય છે. તેઓ તમને ઢંચેલા મારે છે. માશી માગ્યા વિના તમારા પર જેસે છે, તેમનાં પોટલાં જડીમાં તમારા માથા પર અચર પચ પર નાંખે છે. જ તે જામને ગામડાંનો ચોક્ખી દવાથી ફાયદો તો થાય પણ રસ્તે તમને કંઈને કંઈનો જરૂર ચોપ લાગે.

એવી વખત આપરે હું ગામડાંમાં ગયો ત્યારે ઉપડવાનાં ટાઇમ પેલાં ટ્રેનમાં ચીકાર ગીદી થઇ હતી ઉલટી પથે ટ્રેનમાં એક માણસ જોને એક ડોસી ચઢવાં. પુરુષ જરા બલબાદાર પોલાકમાં ઉઘળટાકે જેવો લાગતો હતો. તેણે સ્ટેન્ડ મૂકે પણ રાખી હતી. ડોસી સાધારણ ડોસી જેવી લાગતી હતી, તે એ પોટલાં અને એક કર ડીથો લઇ ટ્રેનમાં ડાખલ થઇ.

ડોસી સામાન લઇ ડાખવામાં પહેલી ડાખલ થઇ. મૂળવાળો પુરુષ પાછળથી અંદર આવ્યો. સામાન લઇ ગમમલમ કરતી ડોસી ડાખલ થઇ અને બેઠકારી બતાવતો, ડોસીને કુદમ કરતો, પેમે ઉઘળટાકે પાછળ હતો.

“જો, જો” તેણે જૂમ મારી, “કર ડીથો સીધો પકડ. તું બધું ચેરી નાંખશે. પાટીવાં નીચે બરાબ મૂક. મૂરખી-કુકર” સાંભળે છે કે? ઉતારના બોળામાં કર ડીથો મૂક નહિ. ઉપર પાટીવાં પર હું મૂક ત્વાં સુધી તું તે જાચી રાખ. ચલતાન? સમજ નહિ?”

ઉતારાઓને તરત જ લાગ્યું કે આ માણસનું વર્તન એરેમપેરેસર હતું. મજૂરી કાપવાનું ઉલ્લસપન હતું હતું એક જૂની ધરની નોકરરી પર તેનો આવીકે અસહ્ય ત્રાસ મુગરતો હતો.

ઉતારાઓએ અણગમો પ્રદર્શિત કરી માણસને કંઈ કહેવું જોઈએ એમ મજબૂરવા લાગ્યા. એક નોકર પ્રત્યે તેનું આણુ કર વર્તન કેમ સહન થઇ શકે? મજૂરીના કાપવાની મદત્વની કસમોનો ભગ થતો હતો.

બારી પાસે બેઠેલા ઉતારાઓ વધારે ને વધારે બેચેની બતાવવા લાગ્યા. “આ તો” તેઓએ કહ્યું, “જુદા અલગત માટેના કાપવાનો ભગ થતો હતો. મહેરે સ્થળે તે આમ નોકર પર મુરકી ન શકે તેનાં” પર આમે કુદમ ન કરી શકે. મજૂરી તરીકેનું તેનું સ્વમાન આમ ભગ ન કરી શકાય.”

એક આકળા સ્વભાવનો પુરુષ એકદમ બિરો અને પેલા મૂળવાળા પાસે ગયો અને તેને કહ્યું, “તમારી આવી વર્તણૂક સંખ્યા ન શકાય. સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વે તમે મુલ્યામત્રીનીનાં જાનનાં નોકરી સોંપા. સમાજવાદી રાજમાં આણુ ન આવે.”

તે જરા ધીમપીળો થયો અને રહેજ પાછો દબ્યો. પછી સ્વચ્છ થઈ ફરીથી કગવા ધાગ્યો, “મારું કોરો, સમાજવાદને જાતી ગાયે કસો. સમજ નેમો, હું મારી મા સાથે સેનિનમીડ નકે છું. મચ્છર કાપવાનું હું ઉદ્દેશ્ય થન કરું એવું તમે કહો તેમાં મારું અપમાન થાય છે.”

તેના આ જવાબથી સર્વે મૂંઝાયા. ઉતારજોને ધાગ્યું કે બીજાનાં કુટુંબની વાતમાં પડવા પાછને દેશ ન દેતો. તેઓ સર્વે મુન્નવણમાં મુકાયા. કોસી પેધાની નોકર દસ એમ સર્વેએ કહ્યું નીમું હતું. પણ તે વો તેની મા નીકળી.

પેલો મિલ્કજી ઉતાર કહી ચિવદાઇથી વળગી રહ્યો, “તમારે આ પકલેથી જવાવવું નોઈવું હતું. નહિતર જમને થી ખમર કે તે તમારી મા છે અને મચ્છર નથી! મચ્છરોને કાંઈ ખમે પડે! પહેરાવરામાં આવતો નથી!” પછી પોતાની બેઠક સેવા તેણે કહ્યું “જોકે હું તમારી મારી માથું છું. જમને ખમર નહતી કે તે તમારી પૂજ્ય માણ્થી છે. તે કાંઈ બીજું જ હતું એમ અમે ધારું હતું. વસ્તુત જમે વેને તમોરા ધરની કાસી ધારી હતી. ‘મારું કોરો.’”

પણ મુસાફરીના અંત મુખી પેનો મુજવાજો અપમાન જૂલ્યો નહિ,

“જમી, બજારમાં વાતો અને, છે! “તે બજારમે,” ટિફ્ટ બગાવર હોય છતાં કોઈ માણસ નિરાને મુસાફરી કરી શકતો નથી. કોડકલપણીવા કાંઈને કાંઈ જગવડ કરતાં કુટી નીકળે છે. મા, જે પેધા આપણા પેદાશ પર નારો પડે નાખ કે કાંઈ તે છિપાડી ન જાય. અને મચ્છરીને કાગરો! જાડી! જમી છે તે કરતાં દુ વધારે સાગી રીને સમજી છું” હું જૂનો રાજવાડાનિર્ધારક પ્રશ્ન ૧૯૧૭ થી સેનિનમીડમાં

ઉતારજો ચૂપ રહ્યો અને તેમજે અપમાનિત કરેલા પ્રશ્નની નજર મૂકેવતા બેઠા.

જમણો કાગળી તેવારી કરી રસાયણસાક્ષના પ્રોફેટરે વર્ગને કહ્યું, “દને આ રીતેથી હું મિશ્નમાં નાખીશ. ભાલો તે પીચરો જ્યો?” “નહિ.” એક વિદ્યાર્થીએ ઉત્તર જવાબ આપ્યો. “નાત્રીથી કહો છે?” “હા.” “એટલી જમી જાતો થાયો?” “એ રીતેથી માણજી જમ એમ કોઈ વો વમે પ્રવાહીમાં તે તાંબો જ નથી.”

તમારી ખસે આવી સોમોની વાતો કરે તે વાતોડીયા, જવળી વાતો કરે તે વણ, પણ તમારા શોતા વિષે વાતો કરે તે પ્રવિષ્ઠાસાળ વાવ કેરનાર

જાલ વગાઈ જમતે એક સેનિન રબ જાગી. કોર્પોરેશન ના પાડી સેનિન કહ્યું, “મારી ખતીને મારી જરૂર છે.” કોર્પોરેશન પછી “હું” વમે તમારા રેશ કરતાં ખતીને આવજ મૂક્યો?” સેનિન જવાબ આપ્યો, “સારું, રેશની સંભાળ સેવા કે કોઈક રેશ વાળ માણ્થી છે. ત્યારે અને ખમર છે ત્યાં મુખી મારી ખતીની સંભાળ તમનારે હું એકદા જ છું.” સેનિનને માંડેથી રબ મળ્યું.

ગુજરાતી સાહિત્ય સંમેલનને મહત્વની સૂચનાઓ

મુકદ્દમ રાહ.

૧ ગુજરાતી સાહિત્યમાં અર્થ વગરનાં સમ્પ્રદાયો નોડણી રાસ તરીકે પ્રગટ થાય છે. એ મહાઅર્થા અંકુશમાં સાવવા સંમેલન રાસ પર પાંચ રૂપિયાનો કર મુકવો. પાંચ રૂપિયા બરાબર હોય તેજ રાસ પ્રગટ થઈ શકે. આથી આગેમ નાછૂટ થશે એમ માનવા કારણ નથી, પણ તે પ્રસંગે આટલો અને સંમેલન સમયને સારી વાર્ષિક આવક થશે.

૨ પૃથ્વી છઠ સપ્તવા પર પ્રતિઅર્થ મુકવે. છતાં કોઈએ તે છઠમા કાવ્ય પ્રગટ ન કરવું હોય તો જ. ૬ કા. ના વિવરણ સંદિત તેમ કરવું. કાવ્ય કે કવિ પોતે પણ પોતાના કાવ્યને અર્થ સમજતો ન હોય તો પણ જ. ૬ તેમથી સુદર અર્થો જોખળથી શકે છે. પછી કોઈના કાવ્યમાં સમજ પડતી નથી એમ શરિયાત હજી કારણ ન રહેશે.

૩ મૌલિક પુસ્તક પ્રગટ કરવાનો હક કરનારે સરંજાને ૫૦૦ રૂપિયા દીપોગ્રીટ આપવા. બાર માસમાં તે પુસ્તક મૌલિક નથી એમ કોઈ સાબિત ન કરે તો દીપોગ્રીટ પરત કળી.

૪ સામર્થિકનાં તત્ત્વોએ મટે સમયને પરિક્ષા રાખવી. પાસ થયેલા જ તરીકે જની શકે. મને ડર રહે છે કે પૂણીના તત્ત્વો આ સૂચના કાતર ચલાવી, કાઢી નાખશે. [આવા કાવ્યોએ અમલમાં આવે તે વખતે આમુ ધંધાદારીઓને નસાવી લેવામાં આવે, છે એટલે મારે કમી વિરોધ કરવા જેવું રહેતું નથી. પરીક્ષા જેવું હાઈ મારા માથે હોય તો આ સૂચના મને અલક્ષ્યગતિ સાબત ત. ૫.]

૫ દૂસ્ત, હાઈનો એક ટાળી દર અંકજ પ્રયોગ રાખવો-દૂસ્ત કે હાઈ. એ નોડની કીજવામાં ગુજરાતીઓની અમાપ શક્તિ વેગાઈ જાય છે અને મોટી આર્થિક કાનિ પણ થાય છે. અમેરિકને સરળ નોડણીનો પ્રયોગ કરી નેચા તેમ અઢી પણ કરી નેચુ. સનીવમાં જરૂર હોય તો ત્યાં દૂસ્ત-હાઈનાં ચિન્હો બતાવવા. ગરમથી આ ગરમડ ટાળી દેવી. આ સૂચના દાસ્તગતક સાથે તેને ફ એમ પૂછું કે આને ગુજરાતના સવચ્છ સાહિત્યકારો ક. મા મુનશી અને ર. પ. દેસાઈ પાંચ લીટી મુખ્ય નોડણી સાથે સળી શકે છતાં છતાં તેમની સાહિત્ય વિષયક પ્રતિભા કેઈ અડચણ આવી નથી તો આખી છઠમીમાં સાહિત્યમાં બે લીટી સપવાના નથી તેવા સામાન્ય માણસો પર નોડણીના આ ચુ અત્યાચાર ?

૬ કુંવારી વડુ અને કુંવારા બાપ એવા પુસ્તકાભિધાનો એન્સર કરી કાઢી નાખવા.

૭ ગુજરાતમાંથી એક મુંદર અશ્વિજ માસિક કાઢવું. વ્યાખ્યાનિક રીતેજ ગુજરાતી લેખકોને તેમાં પ્રાધાન્ય મળતું રહેશે. ગુજરાતી ઉત્તમ કૃતિઓ અશ્વિજ વાંચકો સમક્ષ રહી થશે. આમ થાય તો દર વરસમાં જ કોઈ ગુજરાતી લેખકને નોબલ પ્રાઇઝ મળશે તેની કું ખાતરી આપું છું.

૮ ધનિકો સાહિત્ય રસિક થઈ ગયા છે એવો પ્રચાર કરવો. ધનિકોના બગલા દિવાનખાના ઉત્તમ ગુજરાતી લેખકોનાં પુસ્તકોથી બરેલા વર્ણવા. નવલકથામાં તેમને સાહિત્યમયો કમળ બતાવવા. આવા પ્રચારથી ધનિકોને સામગ્રી કે પુસ્તકો બસે વાંચવા નહિ પણ સજુગાર ખાતર મુકું.

રાખવા બોલ્યો, આથી ધનિકો બોલ્યા થઈ જવા સંભવ નથી. પશુ યુગ/રાત્રી પુસ્તકોનું વેચાણ જરૂર વધશે. ધનિકો અરસિક છે એમ કહેવાનો અર્થ નથી, એવા કમનો તેઓ ખુસીથી સ્વીકારી મનઃકર બને છે.

૯ કોઈ કવિ પોતાના કાવ્યનો અર્થ ન કરી શકે તેને તથા માસની સખત કેદની સગ કરવી.

૧૦ સાદિલકારોને મદાન અણાવવાની પ્રશ્ન/શરે કરવી સામયિકોને જાણના કરવી કે મેખા સંજ્ઞા ઝીણી ઝીણી વિવેકો કાવ્ય પ્રસિદ્ધ કરતા રહેવું. સીનેમા નેટો, જાને ક્રિકેટરોને રનઝીર પ્રતો પૂછવામાં આવે છે તો મેખાને ક્રિકેટ અને રેસ, સંજ્ઞા પ્રતો પૂછી તેના છતરો પ્રગટ કરવા વિ, વિ

૧૧ મેખાણી વિ કાઠિયાવાડી મેખાને નોટિસ આપતી કે હવે વધારે કાઠિયાવાડી તજપદા સંબંધે મુજરાતી શિટ સાદિલકારો પુસાડે નહિ. એ તેઓ આ પદ્ધતિ તાણુ રાખશે તો ચરોતરીઆ અને સુન્દરીએ તેમની તજપદા સંબંધે દાખલ કરવા કોશિષ કરેશે તો આવતાં દેશે. જરૂરમાં મુજરાતી યુગરાતી ન રહેશે.

૧૨ પારસી ભાષાને અનુષ્ઠામાં કાંઈ બાબી છે. પરંતુ તેમાં idiomatic expressions અને phrasing patterns છે તેના સંગ્રહ કરી યુગ/યુગરાતીમાં અપેનાવી લેવા આથી ભાષા સમૃદ્ધિ જરૂર વધશે.

૧૩ સાળા પાસાળા મારેનાં યુગરાતી ભાષા વિષયકે પુસ્તકો ના એ. સંજ્ઞા પાસ કરાવવા, સળાણાની અનુમતિ સિવાય એ પાઠ્ય પુસ્તકો બની ન શકે. જમણાં તો ઉપર છઠ્ઠાયા ગાનવાળા શિક્ષક પ્રખાવકો તમે તેવા પુસ્તકો ચીકરી કદિ અને તે પ્રમાણુમૂલ પુસ્તકોમાં આવે છે. સંજ્ઞાના સહકારથી આ બધી જોઈ શકો.

૧૪ સંમેલન સંઘાનું એકસ બધારણ પદાનું નથી તો તે સત્તર પોણ અર્થમાં મૂકવું. આમ થશે તો મુનશીની હિતજરસાદી આપશે જોઈ થશે. પ્રમુખ મુટાવા પછી પશિસંભવે કરતા બુવાનોના વિશેષમુદ્રા નીકળતા/નકાસે એકાવખત, પ્રમુખ મુટાવા પછી અને વિશેષ પાછળથી માવ છે તે તદ્દન અનિચ્છનીય છે. મુનશી સામે પશુ ગળાપા કાઢવાનો અર્થ, અચી, ગળાણુ સમિતિએ કહ્યું કહ્યું બધારણ ન પડ્યું કે પડ્યું, હોય તો સત્તર અર્થમાં મૂકવું.

૧૫ મેખા પોતાનાં લખાણોની પ્રગટા ન કરી શકે, એવા કામોદા પ્રગટા, જાણ, માવ તો પશુ "સપો" ટગશે. મેખા બીજાં મેખાનાં જરૂર વખાણ કરી શકે. તે સામે કોઈને કંઈ હોઈ ન શકે એટલું જ નહિ પણ તે ખરેખર આવકારદાયક છે.

સાદિલકારો પોતાની વિશ્લેષણની એક વાત પછી વાર કહેનો. જુલોની સંજ્ઞામાં સ્વયં જરૂર પછીવાર કેમ મેરસા ભૂલી જઈ શકે છે તે સમજાવવા જોઈશે, "કુ"નાનો કતો જુલો એકવાર વડન સત્તર મેં કહ્યું પણ મને વેતરે કહારવામાં આવ્યો." એક બુવાળ, "અને ત્યારથી તુ મારી એ વાત નહિ છે."

સાદિલકારો પોતાની વિશ્લેષણની એક વાત પછી વાર કહેનો. જુલોની સંજ્ઞામાં સ્વયં જરૂર પછીવાર કેમ મેરસા ભૂલી જઈ શકે છે તે સમજાવવા જોઈશે, "કુ"નાનો કતો જુલો એકવાર વડન સત્તર મેં કહ્યું પણ મને વેતરે કહારવામાં આવ્યો." એક બુવાળ, "અને ત્યારથી તુ મારી એ વાત નહિ છે."

ઇમાનને ખાતર

પાપરસાલ પુ. શાહ

પાણીપતનું પ્રસિદ્ધ મેદાન ખૂનખાર યુદ્ધને માટે પ્રખ્યાત છે એ મેદાન પર નિધાતાએ જમાને જમાને કારતના ઇતિહાસના લેખ લખ્યા છે

વિદેશીઓને, વિદ્યાર્થીઓને, ભારતનો રાજ્યકુટ પહેરાવનાર અને સ્વદેશીઓ-સ્વધર્મીઓને, પરોળ, નિરાશી અને નાશ વહેરાવનાર એ કારમી ભૂમિમાં ઉત્તમ સુદ્ધ લોકો વૃક્ષો છે અને અધ્યાત્મનાનો વિભવ કોઈ વાગી ચૂક્યો છે એ જ વિભવ કોઈ મરાઠાની પ્રતિતિનો મુલ્યકંટ બની ગયો છે

એક જાણુના મેદાનમાં દૂર દૂર મુઠીઓનાં ઢગલાં પડ્યાં છે, કુમળાં પ્રસરી રહી છે અને કાગડાં ગીધ આદિ હિંસક પક્ષીઓ અને વરુ અને શિયાળવાં વગેરે હિંસક પશુઓ ઘુલ્મણી કરી રહ્યા છે. ઢાંઢાં અધ્યુષ્ણા મુસલમાન, સિપાહીઓ-મરણુ ખારે બેઠા બેઠા માત્રોશી સુનહીરોશાને અને નિમઠદરામ નજીરોશાને સ્થાનત વરસાવતાં, આજો બાંડતા કારમી વેદનાની ક્વામણી થયો પાસી રહ્યા છે, તો ઢાંઢાં ધાવણ ઘડને મેદાનને માટે, વધણાં મારતા દિલ્લુ સેનિહા પડ્યા પડ્યા હોઠકર, ગાવકવાડ વગેરે નિમઠદરામ સરદારોને, ટાપ, ખાપતાં કરણના સ્વરે કુખના રોડણાં રોષ રહ્યા છે

બીજી જાણુએ તેથી ખૂબ દૂર દૂર એક સુંદર સપાટ મેદાનમાં તણુઓ ખડા છે. વચમા દુરાની એક મોટા તણુમાં પોતાની ક્યોરી બરીને બેઠો છે, એક તરફ ગળી/જાણુએ સુનહીરોશા નજીરોશા વગેરે માત્રોશી સરદારો નીચે મોઢે મોઢા છે. બીજી જાણુ અજઘસીતો સરદારોની કાર મોઢવાઈ ખઈ છે.

અજઘસી પોતાની સાથે જમ ખેલનાર અને જીવના પકડાઈ જનાર ઠેહીઓને પોતાની હજુર હાગર કરવા કુકમ કરી રહ્યો છે.

હાથ પમથી બાધેલો એક ઠેહી, બ્રામળ પોતે અને પાછળ પહેરેગીરા એમ હાગર ચાલ છે.

અજઘસી—તેના હાથ પમ કોઈ નાખો. તેની કમરે દોરકુ, બાંધી ગણો (પહેરેગીરા એમ કરે છે.)

અજઘસી—અજઘસી આવી તુજાને નીચે નાખી મારી નાખી

અજઘસી—હા, હા નામવર !

અજઘસી—અજઘસી ! અજઘસી ! ઉવટ ઠેહી બન્યો ને !

અજઘસી—શુ ! અજઘસી ઠેહી ! ના, કું ઠેહી નથી

અજઘસી—મરે ! આવી લોકગાઈ ? હજુ તારો રોષ માતો નથી તારા ચહેરા પર હજુ મુમાની બરી છે, તારી અજઘસી હજુ એવીને એવી છે, તારી આંખોની રોશનીમાં હજુ પજ નથી દેખાતી સહમની અરજ કે નથી જણાતી મેદાની, પરવાહ ઠેહી, ઘડને પજુ

અજઘસી—મે, કણુ, મે કે હું ઠેહી નથી. ઠેહી તો આ જમ બાપુની ગળી જાણુએ મેઠેમા કુખાએ છે.

અમલસી—શું તને મોતને ડર નથી ?

છાલીમ—મરી મોતથી બીતા નથી.

અમલસી—તને અમારા પરમામ પહેાંચેા હશે ?

છાલીમ—હા, હા નામવર

અમલસી—એ તે શા માટે નકારે ?

છાલીમ—એવી મેહમની અને ગમી નહિ મારે.

અમલસી—પણ તને પંજાબી ગમતી આવવાનું હજુ હજુ ને ? પંજાબી સુખાગીરી તારી નજીકમાં ન આવી ?

છાલીમ—પંજાબની સુખાગીરીનો શું પણ કારા દિલોસ્તાનો સ્વતંત્ર તાજ છાલીમને માથે પહેરાવવામાં આવે તો પછી છાલીમ એવી મેહમની નહીં કરે.

અમલસી—મારું ને તારું ઇમાન તો એકજ ને ?

છાલીમ—ના, જુદું

અમલસી—અરે જવાન ! તું શું મોસે છે ? આ, તે તું મોસે છે કે મરે છે ?

મારે દિલુમોને પડ્યે રહીને તે દીન સામે જમ મુઆબ્બે, તારા વોપના રેજાથી તે તારાજ, પરમામની ધાંજી કાઢી નાખ્યે અને એમ તે તારા મુલક સામે તોફાન મચાવ્યું એ તારો શુદ્ધો ઓછા છે તે હજુ આવું મોસીને તેમા વધારો કરે છે ?

છાલીમ—એ ને હજુ ઉતે મરાજર હતી છે, એક સાચા મુસલમાનને જાણે તેમજ પં વર્ષો હજુ

અમલસી—તું શું કરે છે આ ?

છાલીમ—જેની નોકરી બીજારી તેને મેવમાં ન મેવું એ મારો ફરાવ બેતા.

અમલસી—પણ એ તારી વફાદારી કેવી ? કાશને પડ્યે રહીને દીન સામે જમ મચાવવામાં સાચી વફાદારી કે છાલીમ જાણીને ઇસ્લામને વફાદાર રહીને કાશને નોકરી તોડ કરવામાં ખરી વફાદારી ?

છાલીમ—સાદા એ વાત તમને સમજવ એવી નથી હું જેની સામે રહીને, સાચો, તેનાથી હું જુદો નહોતો નહો, અમે એકજ જમીન હરજી, એકજ વતનના વતની અમારી માથે વતની માથાને મેલું, તેથી કહે ?

મરહામો હિંદુ ખરા, પણ હિંદુનાં વતની અમે પણ હિંદુનાં વતની, સાદા અમે સૌ હિંદુમાતાને મોથે રમેશ અને ઉછરેશ હિંદુનાં અન્નપાણીથી જમ્યારા પક, પેલાનાં છે સાદા કંઈ બીજી મોટી આશાએ હું એ વતનનાં વધાવે હોઈ અને મનુજોલી જતું ?

અમલસી—પંજાબની સુખાગીરી માટે.

છાલીમ—એ તો આપને મે પ્રથમથી જ કહે હોયું ને કે સારી જાણે તાજ પણ મને મારે વતનની માથાને કીકી ન જનાવી શો

અમલસી—તો તારા મુલક ખાતર, દીનને ખાતર તો—

છાલીમ—મુલક અને દીનને ખાતર ? તેને માટે તો હ-શાન જવ આવે, મુલકને માટે, દીનને વારને તો હ મારા પ્રાણ આપું

અમલસી—અરે ને તું અમારી સામે કામો ?

છાહીમ - હા. નામવર આ જ ન હીનને માટે મળદળને ખાતર ન હોતો-નથી, સાચી દબાકત તો એ છે કે મળદળને માટે જ ન દોષજ તદિ-પણુ છ-સાનને એ વાત સમજવાને હજી વાર છે

શાહ ! શયાતાનો મળદળને નામે, ખુદાને નામે, એકમાત્ર પતનનાં ફરજીને શયી મારી પોતાની મતલબ સાધી ગય છે અને મૂખ્યાંએ એ જ નમા પ્રતીતીમાં મળે પડે છે.

આપે પણ દિલ્લા મુસલમાનોને આગ્રહ છેવર્ષા.

અમલ્લી—અને તારા ભાઈએ શું કહ્યું ?

છાહીમ—ભાઈએ પણ મૂખ્યાંએ તો ફરીજ અને આપે એનો સામ લીધો. જરી રીતે આ જ ન તો દેશી પરદેશી વચ્ચે હતો. તમે આધાનો પરદેશી અને અમે સૌ દેશી.

અમલ્લી—ત્યાં તો તારે મન આ અધોધાના વચ્ચે સાહેબ અને એવા મધ્ય મૂખ કાં

છાહીમ—હા નામવર ! મૂખ નહિ તો ટ્રાવેલોની તો ખરાબ આપે તેને આગ્રહ છેવર્ષા અને દિલીઓને હાથે દિલીઓનો નાસ ઠીક કરાવ્યો, દિલ્લા કમતખાને વંચારે ને ત્યારે પરદેશીઓની આ નીતિ કાવી જ મધ છે,

અમલ્લી—આ ખડું યાન તને મળ્યું હોય ?

છાહીમ—મારા ઉસ્તાદ શુસ્તી સાહેબે, એમના આચરણ પરથી હું વતનપ્રેમ શીખ્યો. અને એમણે મને મારે વતનની માવાની પહેલી એળખ આપી. ત્યાર પછીજ હું મરાઠાનો નોકર થયો.

એમણે જ મને કહ્યું હતું કે 'તમારો દેશ પરદેશીઓના હાથમા જશે. તમે જ મહિા મહિ સહીને નમારો દેશ પારકાના હાથમાં સોંપશો.'

શાહ ! આ વાત મને આજ હીવા નેચી કેખાય છે નથી દિલોખાં દિલુઓના હાથમાં આવવાનું કે નથી મુસલમાનોના હાથમાં રહેવાનું. આજનો જ ન એ વાતની સીધી અવળી પૂરી ગઈ છે.

અમલ્લી—એ તારી વાતો ખ્યાલી છે, એ ખોટા ખ્યાલ પાછળ તે પંગળ ખોલે.

છાહીમ—શાહ ! એ વાત આપને ખ્યાલી સાજે છે, પણ મારે મન એજ છઠ્ઠી છે અમારા માપ હાલએ અહીંજ લેવાની રહેવાં છે, બહીજ એમની કમરો છે, અમારા માળખામાં, જનમાથ આ વતનમા જ છે, અને બધી જ રહેવાનાં, એમારે છવડું મરવું પણ બધી જ શાહ ! 'ત્યાં જ ન્યા તેની માયા કેમ છોડાય' અમારા બાપદાદા અમારી સોંપણ આ જમીને અને આ જમીની સોંપણ અમને કરતા મથા છે હવે તો આ વતન એજ અમારો મઝદબ. આ જમીમાં તેને મારે જ છવડું મરવું એજ હવે અમારો સાચો શાહ છે

શાહ ! એનો દોહ એ અમારે માટે તો દોહખના દરવાજા જ ઉપાડે.

અમલ્લી—એ જ જવાબ ! હવે તારે છવડું છે કે મરવાની જ તમનેના છે

છાહીમ—એનો જવાબ હું આપને શા'મારે આપું ? આપને તે જાણવાની શી જરૂર પડી છે ?

અમલ્લી—છાહીમ ! છાહીમ ! તારી બહાણ, તારી બેપરવાઈ તો તારે માટે મોતના માગી લે છે પણ તારા ખ્યાલો, તારી દિમ્મત અને પહાડારીથી ખુસ થઈ હજી પણ તને મારી આપીને પંગળનો મુઠો જનાવું તો હું મારો દુકમ માનીને મારા તાંબામાં રહીશ !

છાહીમ—શાહ ! આપની રદમ માટે અવેચન. પણ મારાથી એ જુને તેમ નથી.

અને તેની મનઃશાંતિ આતર પણ ને જાદોઆ પરદેશીઓનું પકડનું એવે તો જાદોઆના પૂર્વજોને ક્યામતમાં પણ શાંતિ ન મળે, વતનનો દીઠ જાદોઆ નહિ જ કરે.

અમલદારી—તારા સાથીઓને શું મોત જ મરે છે !

ઈલાહીમ—હા, પરદેશીઓને ત્યાં રહેવા ફરિયાદો કરવાને ત્યાં જવાનું અમને વધારે પસંદ છે.

અમલદારી—અય ! એવકુર ! તારે માથે માથું નહિ રહે તારું અને તારા સાથીઓનું મોત જ મરે છે, શા માટે નાહક મોતને માગી લે છે !

ઈલાહીમ—જાદોઆના મોતથી બીજા કરે છે, મરો મોતને માગી લે છે, લેમના મામાં અને ધડ સદાશ શુદ્ધ જ દોષ છે.

અમલદારી—જાદોઆની સાથે રહીને તો તું પણ અંધી કોર જ, જાલી મરે છે.

ઈલાહીમ—વતનનો દીઠ ક્યારેને ક્યારેના ક્યારેને વતનને ખાતર મામાં મૂકનાર ક્યારે ?

અમલદારી—કમનસીબ જીવાન ! બે અકલ્પ જાદોઆ ! તારી અકલ્પ અને તારો આવી

અંધાંધી મારો ઝુલસો દાખ રહેતો નથી, તને તો કુકડે કુકડે કાંપીને મારી નાખવો જોઈએ.

ઈલાહીમ—વાદ ! એનાંધી સાથે શું ? મારે તો અંધાંધીની લમચાં છે જ નહિ, પણ સાદા મારે મોત તવારીખમાં અંધાંધી પુરસે છે અધ્યાત્મોનાં સુધનાં અદમ્યદાદારાં ઇશાનિયતનું શુરાતનું નકોતું પણ રાત્રી જનાંવરની જ ખાતરી જોડોફુરી જ હતી.

અમલદારી—જસ કર તારી જાનોન જસ કર તારું મોતજ તને આ બંધુ મોઢાવે છે.

તે ક્રમશઃ સામે, રીત સામે, તારા મજલ્લ વિરુદ્ધ, જમ મજાવનારના પકામાં રહીને મુસબબોનાનાં ખૂન રેડવા છે. મારે તને મોતની સજા જ ફરમીવવામાં આવે છે.

ઈલાહીમ—આહ ! મોતની સજા ! મોત એ મરોને અને સજા નથી પણ મજલ છે. મારા ક્રિયાનને વારવે, મારા માટે વતનને ખાતર જ એ મજલ બોગવવાનો મારો હક કોઈ રીતે જતો ફરી સજા તેમ નથી.

સાદા ! આવી અને વતનને નિમજલગમ જનાર જાદોઆના મોતથી કરે છે, ઈલાહીમ જાદો એવો કરક નથી. ઈલાહીમ કેમ મરે છે તે જોઈ દોષ તો જોઈ છે.

જાદોઆ છુપાવેલી કઠાર જાદાર હાથે છે અને પોતાની જાતીમાં ખોંટી દે છે.

“એ મારે બીજા મારને પૂછ્યું, “કાલે રાત્રે તને કંઈ મળ્યું ?”

“નહિ, કંઈ મળ્યું નહીં, પણ મારા પાંચ પાંચ પાંચ.”

“તારે તારું કંઈ મળ્યું ?”

“આ કાલેનું નામ શું ?”

“એ કાલે નહીં, એ તો જમનાવાદ સરેર છે.”

પાંચપાંચ—સ દેન, એક સિંજરી આવી છે કે મેં સાત સિંજરી કંઈ જાણું નથી.

પરજો વત્રી—તેને જાણી પાડી આંધર લાવ. એ વત્રી આવી પેલી રીતે જત પેલી છે તે જાણવું પડશે. નહિ તો બીજે જાંઠે હવે નીચે એમ જ નહીં નથી.

ખુરમાની પેસી પર

કસીદા

એ ખુરમાની પાસી પેસલી, રાહ ભેઠ મે તારી ઠેટલી !
આવી હાથ ના આજ દિન સુધી, આવડી સરસ, મિષ્ટ આટલી !
ખાઈ આખી કે ચાખું સ્થેજ સ્થેજ, ચીજ આ મહા, ચીજ આ ભલી !
કોણ તારે મોહતાજ નાં ? હોય તે ભલે મોહવી, વધી !
કોઈ યાચતા પાછલે કરે, કો હરોલમાં બેસી, આગલી.
બેય તે તરફ કુંદ લોકના, તારી ખાતમી જે, સ્થળે મળી.
માંગી ના તને સુખ તે રહ્યો, પોઈ ગોઠડી તેમ, ખાદ્યી.
જેહ હસ્ત સુ ચોખતી સહા, હોસ્ત તેહના બ્યાં ય બ્યાં ગથી.
માળી જેહલે તારી ના મહા, લેખી તેહની ભત જાળવી.
મોહિની સૂરત, કામની સૂરત, જેઉ બ્યાયથી ત્યાય ચાંગડી !
કિસ્મુદી બખી તારે વિરો ગાહ છે ખરી, ગાહ છે જરી.
રેશ રેશની શોધખોળમાં કામધાન છે તું જ એલી,
તારી પેર હુ વિશ્વમા વસ્યો આસમાનમાં બાંધી બઝલી.
તારલા તણી ટોળીમા રચું, ચિધુમાં મરું, છૂપી અજલી.
કરપના તણા બાજમાલીથી છાળડી, ભરૂં આજ જેટલી.
ના જલ ખુટી કે જલ ખપી પ્રાપ્તિઓ કરૂં ધાય તેટલી.
સર્વ સ્વાદ છે પ્રેમ ખાવમાં, આમ કો કહે, કોઈ આમલી !
ધરકના છુએ ખિસ્ત કે બિહાત, ત્યાંય જવાબ લે આંખ બ્યા મલી.
ગતમા રહે - દૂખદુ, બપોર, ને, બપોરમાં રાત પાછલી,
ખ્યાલની મહી પ્રેમી જનોના ના, હુદું નજર, ના વનસ્થલી,
મૂર્ખનું કિરણ ખાકને મળે, બેડી મશકત લાંબી ઠેટલી !
દિન ઉપર દિનો આયમ્યા પાડી આજ વર્ષતી આશ, આમલી.
ના પતીલથી વેગળાં રહો, મારી આજિશ માત્ર એટલી !

આસમાની સાડી

લીલાબહેન મહેતા

આવતી વસત ઝવુ માટે એક સુંદર સાડી લેવાનો કાન્ટાએ વિચાર કર્યો, અને તે સાડી આસમાની રંગની જ લેવી એવો મનમાં નિશ્ચય કર્યો. પરંતુ તે મધુની સલાહ લેવા માગતી હતી. મધુ કહેતા હતા કે, “તેની સાથે તેને ધણીવાર મતભેદ થતો, છતાં કાન્ટા એવરે તેના મતને અંતરજાતિય મનાવી, આવા પ્રસંગોમાં કાન્ટા તેના પ્રેમાગ્રી સદાજ મૃદુસ્વભાવે તેને વ્યવહારીકાતે તેને મન મોટા આસ્થાનો વિષય હતો. કાન્ટાએ તેને સાડી માટે વાત કરી અને પૂછ્યું, “તે રંગની શું ?”

“અને તે, રંગની પણ આસમાની નહિ,” મધુએ કહ્યું. “એ રંગની ? અને જુદા રંગની છે,” કાન્ટાએ ઉત્તરમાં ફેરવી હતી, અને તેથી તેણે આસમાની રંગ પસંદ કર્યો છે, એમ કહ્યું નહિ.

“તમારી શું સલાહ છે ? અને હશે તમારી સૂચના અનુસાર વર્તવું પસંદ છે,” કાન્ટાએ કહ્યું.

“ગુલાબી” મધુએ જવાબ આપ્યો, “અને ગુલાબી રંગ જ પસંદ છે.” મધુએ કહ્યું કે, “તમારો હોશિયાર હોવાથી જોવા બીજાને ઉત્તમ રંગ નથી મળતો, તમારા કંઈક પ્રેમથી હું ગુલાબી જ પસંદ કરીશ, પણ મારી સાથે જે ગુલાબી સાડી ન લીધી હોત તો સાદા, કારણ કે મેં નવી સાડી લીધી છે અને મને જોઈએ.”

“મારી જમ,” મધુએ કહ્યું, “ગુલાબીની વાત જવારો જરી લખ્યો તો ? અને જુલાઈ પડે તો રંગ અંગે છે,”

“હાથા, તમારા વિચાર કેવા સુંદર છે ! કુનિયામા આજા જુલાઈ મેં જોઈપણ બીજાને રંગ પસંદ નથી આપ્યો દિવાનખાનું લીધું ન રંગ મોતલ વેળાએ કારણ કે લીલા રંગના આભા જુલાઈ સાડી જે ખરાબ લાગે.”

“તોની વાત ખરી છે,” મધુએ કહ્યું, “અને ખરાબ જેવા કાન્ટા પડેલા કાન્ટાને કહ્યું તો ?”

“અરે અરે એક પ્રસંગે,” કાન્ટાએ કહ્યું.

“મોંઘે કિનોરવાળા કાન્ટા કહ્યું તો ?”

“પણ સાંજે ચહેવાની મારી સાડી એવી જ છે, અને મોઝા ખાસી કે મોંઘે પસંદની મોંઘે છે પણ જો તમારી મનઃકે હોત તો—”

“તોની, ના, હું આપેલ નહિ કહું. પરંતુ પૂછા તો પડેલું તો તારું જ છે ને ? આપણે તપાસી રાખી કહ્યું તો ?” મધુએ પૂછ્યું.

“કાન્ટાએ સામે પ્રત્યક્ષીએ કિયળામાં ખરેખરા જોવા રંગ નથી જોતો ?”

“ હા, તારી વાત ખરી છે, એ સિવાજીનો રંગ છે, ત્યારે વસંતનો રંગ કેવો ? પીળો ? ”

“ અરે વ્હાલા એ શું કહે ! ”

“ વાર, તારે સફેદ. ”

“ અહા, સફેદ કરતાં શું મધુર હોય તો ? ”

“ વાર, તારે નકળી મધુ, ” સફેદ સાદી લઈશું. “ પણ કાન્તાએ કહ્યું, ” સફેદ સારી તગતગ મેલી મધ નાંધ છે. એકવાર પહેરીએ એટલે ધોળીને ત્યાં આપવા નેવી મધ નાંધ છે. ”

“ એ તો ખોટું. ” મધુએ કહ્યું, “ ઉપર-સ્કેન ઘેરા રંગની-સ્કેન ઝાંખા રંગની-સ્કેન ઉપર કળાશ હોય તો ! ”

“ એક જાતની આસમાની ! ” કાન્તા બોલી. “ ખરાબર એમોજ. ”

“ હા વ્હાલા, તમારી સલાહ હમેશા ઉપયોગી હોય છે. તમારું કહેવું મને ગમે છે. આજે સાંજના તમે મારી સાથે જાગૃતમાં આવજો, અને આપણે ગોરમાથી આસમાની સાદી લઈશું. ”

ધી ન્યુ ગ્રેટ ઇન્સ્યુરન્સ

કંપની ઓફ ઇન્ડિયા, લીમિટેડ

(ગોલ્ડમા રમવાની સંસ્થાની જાગૃતમાં મર્યાદિત છે.)

સત્તાવાર વાપણ	...	રૂ. ૨,૫૦,૦૦,૦૦૦
જહાર પહેલી ને ભરપેલી વાપણ	...	રૂ. ૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
વધુ લેવેલી વાપણ	...	રૂ. ૩૨,૫૦,૦૦૦

કાયરેક્ટરોની બોર્ડ

શ્રી તુલસીદાસ કીશોર (મરખિન)

શ્રી જવાહર પેસનંદ પટેલ

શ્રી વાલ્મીકી કીશોર

શ્રી અમિત મુનિશાંત વસાંત રેસાઈ

શ્રી મરખિન મુનિશાંત જહાર

શ્રી અંબાલાલ કીશોર

જનરલ મેનેજર મનમોહન જી. મોદી

ચેરમેન ઓફિસ,
બેંક બીલ્ડિંગ, માંડવી, ગોલ્ડમા.

બ્રિટીશ હિંદમાં મુખ્ય ઓફિસ
૪૫-૪૭, લિપેટી સ્ટ્રીટ, લોન્ડન, મુંબઈ

— શાખાઓ —

અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, હાદોર, કાંચી, ભાવનગર,

દિલ્લી, પેશાવાર, અને ડેહરાદૂન

જિંદગી, આગ, અકસ્માત અને દરિયાઈ વીમાનું

કામદાન લેવામાં આવે છે.

આ સેખ લખવાનો પ્રસંગ નીચે પ્રમાણે મળ્યો :—

મારે લાંબક ડાઘ નોકરી ન હોવાને કારણે અલ્પકા ડાઘ નોકરીને લાંબક કુ ન હોવાને કારણે મારા નસીબમાં અલ્પકાથી લખાણ હતી જ્યારે અલ્પકાથીના નસીબમાં મારા જેવા રીકટને લાંબક કરવાનું સરખકું હતું.

મારે કું રખડતો હતો કલ્પનાએ કવિતા સાથે ભર્યું હતું, શોધતાજ મોટામાં મહાનવા લાગી અને ચાલકારણની અમર્યાદા પૂર્વીરાએ દરી ગયા. પરિણામે ન તો કું મોટા કવિ બધ થયો, ન શીખત મની થયો. કે ન ડાઘ મોટો કેટલેતા મની થયો.

એટલે કું રખડતો હતો, એક દિવસ કું એક પ્રસ્તકવાળાની ડુકાનમાં, પ્રસ્તક, એક પ્રસ્તક પર, મારી નજર જ દરી ગઈ. એ પ્રસ્તકનું નામ હતું : 'ઈશ્વરનું ખૂન', ખૂન તો ચુંબી કે શ્લોક કરનારનું જ શાખ ને. એટલે ઈશ્વરે જુલો કરી જ દરી, એ મારી માનવાને મળ્યું, રોડ મળ્યો.

ડાઘ એક સેખને લખ્યું છે કે દીકાશી, આંગ્રીમાં જોઈને સવુએ પોતાના દેખ ધોધ નાખ્યા એટલે સ્વર્ગ, સવુ અને પાતાળમાં ઇશ્વર અર્ધ હોય ત્યાંથી એણે આ સેખ વાંચી પોતાની જુલો સુધારી ભેગી જોઈ.

મને લાગે છે કે ઇશ્વરે એટલી સુધી જુલો કરી છે કે સાગર જેટલી ટાકી દેખ અને પૂર્વી જેવડા કાગળ ડાઘ અને કીડીના પત્ર જેવા ઝીણા અક્ષરથી ડાઘ અને તે સુધી લખ્યા જ કરે તો પણ ઇશ્વરના જ્વરણોનો પાર ડાઘથી પણ ખામી થકાય તેમ નથી. પણ જેમ લાકોના લાલચથી મારે કું જુલો થાય તેમ જુલો કુંની મોટા ડાઘ છે તેમ ઇશ્વરના જ્વરણોનું એક લક્ષિત જ્વાન એવી રણ કરવામાં આવે, ઇતિ પ્રસ્તાવના.

ઇશ્વરે એક જુલો તો એ કરી છે કે માગ જેવા જુલો મનાવી પણ જેની જુલો યોધી થો જેવા નાર કવોલીરી માલુસો આ ડુનિયામાં ઉપન્યસી જુલો એક ઇશ્વરને પણ ચામટે છે?

ઇશ્વરે બીજી મોટી જુલો કરી છે કે દિંદુસ્તાન જેવા ફાકુષ દેશમાં કેટલેતાઓની ફળદુપતા ખૂન જ વધારી દીધી છે એટલે, માર લાલના ઝીમકાને તેર લાલનું બી હોય એમ, કમલાએ આ દેશમાં માલુસોની સખ્યા કરતા કેટલેતાઓની સખ્યા વધારે છે. જુલોના હા ત્યાં જ આવવી નથી. જેમ કાંઈ ચોર ચોરી કરે અને ચર્પટી ખૂન થણુ કરે એમ ઇશ્વરે દિંદુસ્તાનમાં બીજી લખાણ જુલો કરી છે કે પૂન્ય અધીલ અને જ્વાન છન્દાને એક જ સમયમાં અને એક જ સ્થળમાં આ પૂર્વીમાં એવતીર આધી છે. પૂન્ય અધીલ અને જ્વાન છન્દાને એકને ઉપર ધ્રુવ પર અને બીજાને હક્ષિણ ધ્રુવ પર જુલો આધી હોત તો દિંદુસ્તાનમાં આવસકા અથકા જ ન થાત.

લખવાનની બીજી જુલો છે કે એનું ડાઘ નિશ્ચિત નામ નથી. નથી એવા નામના વીઝીટીંગ કાર્ડ ડાઘને મેંમાં કે જેનો પરથી એનું નામ જણી થકાય ડાઘ અને જલવાદ કહે છે.

કોઈ એને રામ કહે છે. ભગવાને જો એકદ વાર પણ દાબર યથે કહ્યું હોત કે મારા નામ કયાલ છે તો પછી કુનિધાર્યા મહાદેવને નામ ઝગઝગ ન થાત, કારણ કે પછી તો એક જ ધર્મોદોલ

.. ભગવાનને નામ નથી એટલુંજ નહિ પણ એનું કોઈ નહીં કામ પણ નથી કોઈ કહે છે કે એ આકાશમાં રહે છે કોઈ કહે છે કે જમીન વસ્તુઓમાં રહ્યો છે. કોઈ કહે છે કે પથ્થરમાં, માટીમાં કે ધાતુમાં ગયો છે, નથી એનું સગનાયુ, નથી એનો ટેલિફોન નંબર.

જેમ એને નામ નથી એને કામ નથી એમ એનું કોઈ માપ નથી. કોઈ કહે છે એ વિગટ છે કોઈ કહે છે કે એ વામન છે. કોઈ કહે છે કે એ બધાનું માપનો બદલાય છે.

.. ભગવાનની બીજી બૂલ એ છે કે એણે દુરમનોને જન્મ આપ્યો છે, એનો આખો, પૃથ્વીમાં ગમે ત્યાં નજર નાખો. એકબીજાની યદ્યપાપ, એક બીજાને ખાઈ જવાની વૃત્તિ જગતમાં જન્મી અને ત્યાં નજર પડે છે, આ બૂલ નથી ત્યારે શું કદાપણ છે !

ભગવાનની બીજી બૂલ એ છે કે એ સાવ બૂલકણ છે, એને મેમરી પીસ્યા ખાડાનો ખાસ જરૂર છે એમ મને લાગે છે. એક બહત પાસેથી એક ભગ્ન સાંભળ્યું હતું કે દે ભગવાન, પૂતનાનું પપ્પાન કરતાં તું મારીનો સંબંધ બૂલી ગયો, કંઈનો વધ કરતાં મામાનો સંબંધ છૂલી ગયો, જાણું નહીં સાંભળે તરીકે તારું સત્ય વચન બૂલી ગયો. આમ તું સાવ બૂલકણ છે પણ કે ભગવાન, હવે તો તને ધારો બૂલકણ તો ત્યારે જ નાણું કે તું મોરા શુંકા બૂલી પડ્યો. ભગવાનની આ બૂલને લીધે જ આ સેખ લખવાની દિશ્મત કરી છે.

આમ ભગવાન બૂલોનો સામ્રાજ્ય છે આથી એના વિશે જે સ્તોત્રો લખાયા છે એમાં પણ ફરક કરવાની ખાસ જરૂર છે. એનાં વખાણના જે સ્તોત્રો સેખ તેનો જર્જર છુટો જ કવો. મારા એક પરમ મિત્રે એવી શુભ યાચનાત પણ કરી છે એ લખ્યો. ગદ્યવક્ર લેવાથી અર્થ ટાંકે છે.

મુળ શ્લોક :-

શાન્તાકાર મુજગદાયમ પદ્માનામ સુરેદોમ ।

વિશ્વાધાર ગગનસદૃશ મેઘવર્ણી શુભાંગમ ॥

લક્ષ્મીકાંત કમલનયન યોગિમિશ્યાનગમ્યમ ।

ધર્મે વિષ્ણુ મયમયહર સર્વલોકનાયમ ॥

ભગવાનનું સાચું વર્ણન કરવા માટે આ શ્લોકોનો અર્થ નીચે પ્રમાણે થાય :-

જે ભગવાનની પાસે શાન્તા નામની કાર છે, જેના સખની પાસે પાણીનો ખડો (મુ=પાણી, નય=ખડો) છે, જેની પંતીનું નામ પદ્મા છે, જે ભગ્ન એવો અવાજ કરીને પરી નેત્ર છે જે દ્રશ્યો છે (સુરનો દર્શ) જેનો વિશ્વાસ પ્રદાન જેવો પોરો છે, જે મેઘના જેવો અરવે પણ આપે નહિ એવો લોકિયો છે, જે ખૂબ ભાવ પામે છે, જે હૃદયનો પતિ એટલે કે લોકિયો- છે, જેનાં જમનેમાં કમળો થયો છે, જે ચોગીઓ જેવો એકલપેશ છે, જે વિષ્ણુ વંદામાં પણ ભવ જુએ છે તે ભગવાન કોઈ ભોક્તો થતો નથી.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હાલસેલ એન્ડ રીટઇલ કેમીસ્ટર્સ

પ્રાહરોનો સતોષ એજ અમારો મુદાસેખ

રાવપુરા-વડોદરા.

લોકપ્રતિનિધિ સભામાં દેશી રાજ્યો

શ્રીમનસીલ વખારીવા

દેશી રાજ્યોની દોમની રાજનિષ્ઠ સ્થિતિ બિંદુબદ્ધીને જેવી હોય છે, સમવાય તંત્રના એક અંતરંગીયે તેઓ દેવના વંશોદ્ધારી પોદ્ધીધોરીઓ જેવા બન્યા છે. તેમને પ્રમુખ પીઠમંત્રીઓ અને સાવભોમત્સના પ્રજાતંત્ર રાજ્ય નથી. હાંમેશી સેરી જતી શિરિષ સત્તાને દહાવી રાખવા તેઓ દિદના નવા ધરતરના પુર સામે મારીતા મિનારા જેવા હાથે છે. તેમની પોતાની પોતાનાતવાળી સંધિઓ કરાશે અને સત્તા હાંસાઈ વિનાય પામતી તેઓ સમી પક્ષ પુષ્કાલેથી અગ્નિને જ દગ્ધા છે. દેશી જતા વડોલુમોથી બોધમાં નોખી જેમી સેવાય અને દેશી જેવાનો પરવાનગી અપાય તે જ સેધ જેવાય તેવા મોલેના આ મોલિયા આપેપુદીની સત્તા સામર્યવા અને હામા મેલેલા પોદ્ધાઈનય કાર્યદાન દરેકપોત વાલે પેતાના મોલસિક તાસમાં દોષ પડવા છે. પ્રતિનિધિ-સભાની વિવિધરંગી ગોદરેલુમાં રચાન સેવા તેઓ રોજ નથી જતાં તેઓ લેપેર બન્યા છે. દેશી રાજ્યો આને રાજનિષ્ઠ ધાચારીના ભાગ બન્યા છે.

પ્રતિનિધિ સભા

દિદના પંદર રાજ્યો અને રાજ્યો રહેવાતાં રાજ્યોને ૧૦૪ મેમો ફરજી કાઉન્સિલમાં આપવામાં આવ્યા છે અને નીચી પુરતસભામાં ૩૦૫ મેમો એક રહેવા ની મેમો તેમને મળે છે. દેશી રાજ્યોની વરતી આ દોરડી છે આગે શિરિષ દિદના વરતી ૨૫ દોરડા છે વરતીના પ્રમાણમાં દેશી રાજ્યોને શિરિષોએ ખાંસ અને વિશિષ્ટ સામો આપ્યા છે પરંતુ દેશી રાજ્યોને અપાયેલી આ ક્ષાણ પાછળ, વિશ્વતત્તો રાજનિષ્ઠ હેતુ છે દિદની વિશ્વસતી સ્વતંત્ર રાજનતિ અને કાર્યચારીને ફેલા નહિ આ પુરતરના પોળકમાં મધ્યરાજને હાથ મળ્યા છે તેઓને શિરકે સરમે રૂઝ ફેલકે સરમે ફલ એવી ગમીમતન જગતો આપવામાં આવી છે પુરાપીઅનો, રામી-વાદીઓ અને રાજ્યો સાથેનું સુચ દિદના નધામ્મુમાં revolving plank રહેલી જતાં પારીઓ જેવું છે, નધારમ્મુ એ જીતિશાન છે, રાજ્યોને પણ કમ્પ્યુટરની કારણ દેશ દેશ તેમની પ્રેરી હીધા છે પ્રત્યક્ષે પરદેશી દવામદના અપમતા મોળ કોપી તેમનો રહી જોયો રાજ્યો મધુ વર્ષો સુધી એમજેલી માપ વમરની મદેલાટોના ભેગતંગીમાં હવે મોલસવા સંધ્યુ છે મોતે હમો દેશી અને રાજી ન સહાય તેવી કારણ અંતમના મદેગનામોને સાંભળી દેશો છે આ તેમની મેલી વિશ્વ જતી નથી-પ્રતિનિધિ સભામાં, ગતનામુરેલા સભાસદો જવાના છે પણ કેટલા પ્રતિમાન રાજ્યો પ્રજા મતને સ લોપવા પ્રમોએનુરેલા પ્રતિનિધિઓએ કહ્યું તે રંપક થી ૧૬૨૦ સુધી દિદના રાજ્યોને કાંઈ આજગી અગ્રાદી-સહતું નહિ અને નારે તેમના હપટ ફેલકે સંભાર તેઓએ પ્રમોને રાજ્યમધારકમા એકવાર સુધારના તોરે કામદાઓ પદે પોતાના ધર તરફ જ જોળા રહેવાનું આજ રાજ્ય પડ્યું છે. પ્રતિનિધિ સભા છેમરે વો તોફાની બદાન જેવી કાંઈ કાંઈ વખત બની બન એવો ભવ રહે છે.

૨૦ વર્ષનો ગાળો

દેશી રાજ્યોને સંકેષ વ્યવહાર અને નાણાકીય મામલો મળે હવે તરલીક-હાથવાની રહેશે નહિ દેશી કમિટી, આલીઅમની પરિષદ અને મુળાઈની મીટીંગે સમવાયતંત્રમાં રાખેલા રાજ્યો મારેના પ્રવેશપત્રો મારે હાથેથી જમી નહોમત છત્ત રાજ્યોને દાખલ થવા વિરુદ્ધ અરિ નથી રાકેસે નોખ પછી નેટકે જેવું કાલે અવસાઈ એ ગમતોને નથી દાખલ થવા

પછી પાછા ફરી જવાનું તેની જગ્યાથી જ નિયતિ નથી અને જોડાવામાં કસ નથી. ઊંડી રીપેચ દોઢાં સિવાયના બીજા રેટલોંક જાંઘરથી વેળા સિવાયની રાંજાઓના દાંડમાં ફોંધે રહેતું નથી. જગ્યાત અને વેરાના સામો દબે રાજ્યો પાસેથી ખસી જવા લાગ્યા છે. સમવાયતંત્રના નિબંધન અને તેમણે ખંડણી જતી કરવાની છે. આ બધી બોલેલી મૂઠી જેવો ચેપાળ આને રાજાઓના વિમાસબુતે શુભ્ય રાજકિય પ્રભ છે, સેંટ્રલ મારાસબા નકકી કરે તે કાચાનું જાંઘરનું વોલ્ફસરોમ કેમકે તેટલી રહેતીયત, અને પ્રગળાપે તે સ્વસતો, આ સર્વે જોતાં રાજાઓ તેમને વીસ વર્ષ મુધી સમાવશ તંત્રમાં જોડાવા માટે બોલેલી મુન્તમથી કમે વર્ષે જોડાવું તે નકકી કરવા સલાહો મેળવી રહ્યા છે.

પ્રતિનિધિ સભાનું સાવિ

રાજાઓ જે ઉત્સાહથી પ્રતિનિધિસભામાં જોડાયા છે. તે ઉત્સાહ કદાચ દિવસો જતાં રહેશે નહિ. સોશિયલન આપવાના જવાના હેતુને જોઈ કદાચ કંઈક જન. જનસભાં બાવેલી નવી ફિદી સગકાર રાજાઓને પ્રતિનિધિ સભામાં તેમના સત્તા નહિવત કરશે, કારણ દિંદો દિંદ અને રાજ્યોનું દિંદ જેવા કૃષિમ બાગ્યાઓ શાળાની કૂટ ઘણ મહેલી રાજ્યનીયિતિ દબે નથી સકશે નહિ સામાન્ય યતાં જીવન અને રાજકીય ધારણને લીધે પ્રગળા, બીજાસિક અને, પ્રતિત્ત સીમાઓ છુટી, એક થશે, અને તેમ યતાં, રાજાઓના હાથની સત્તા પ્રગળાં હાથમાં જશે. રાજાઓ માત્ર નામધારી આદીપતિઓ રહેશે અને પ્રગળાંથી મેળવેલી સહમી પાછી પ્રગળાં હાથમાં જશે. જલુ આ પરિવર્તન વર્ષો પછી થશે.

**ડોંગરેનું
બાબામુત**

પીવાથી છોકરાઓ
ફાટપુર થાય છે.

માલીક—

કે. ટી. ડંગરે કં.

સુબર્બ

ચમેલી! ચમેલી! ચમેલી!

પ્રુ શ બો હા ર

અંગરબત્તી

ફરેકે વરમાં ઉપયોગી ચમેલી
અંગરબત્તી છે. તેજ ચમેલી
અંગરબત્તી.

ગિટીબુટસ —

એસ. હવેની કું.

ટાવર પાઠ, વડોદરા.

આંતરરાષ્ટ્રીય અવલોકન

વાસુદેવ યસોવત કૌલકર

કેનેડા આંદોલનના વિકાસ પુરોગામી તરીકે આપણે જાણીએ છીએ અને મુદતની આગળો અને મદદ અનુભવ થયો ત્યારે તો પણ આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિની દૃષ્ટિએ એનું ઠીક ઠીક મહત્વ છે. આ દેશનો ઉત્તર ભાગનો વિસ્તાર ઉત્તર ધ્રુવની આસપાસ આવેલો છે, ક્ષીનકર્ણીય રેખા રેડ્લી કક્ષીને બાંધે ગાયે માથ ધીરેલો રહે છે. ઉત્પાદન અને જનવસાહત મારે આકાંક્ષી રહેલા પ્રદેશનો રહેલો ઉપયોગ થઈ શકે તેની તપાસ કરવાના હેતુથી કેનેડા સરકારે યોગ્ય માસ ઉપર એક કમીશન ગોઠવ્યું હતું અને અધ્યયનની વાત એ છે કે એ તમને અને નિષ્ણાતો સાથે સરકારી ગાનગાયા સોમે પણ અથવા તપાસનો મુખ્ય ઉદ્દેશ સરકારી દેશો એ વાત હવે સર્વે કળી મળે છે. ઉત્તર ધ્રુવની સામી ભાગલું એ પ્રોવિંસ ગ્રીયાનો કેનેડીયા પ્રદેશ આવેલો છે કેનેડાના ઉત્તર પ્રદેશથી કેનેડીયાના ઉત્તર પ્રદેશ થી સાથી મળેલા પર્વત યોગ દેશનારા વિખાતો જઈ શકે છે, આમ આગામી પુષ્પિ આકંટીક મહાસાગર ઉપર પણ પ્રસરે એમ જણાય છે. એટલા માટે વિશ્વના-મુખ્યો અને ઈશિયો યોગીનના દેશો વિચરે સરકારી સોલિયમી સામમી તથા કેન્દ્રિય કરવામાં આવે છે.

ગ્રીયાનો કેનેડાના એટમ મેમ્બના રહેલો યોગી કારવાના પ્રવાસ કરે છે અને કેટલીક યુગ મોખો તેમજે દામ કરી છે એવી જાતની યોગ્ય માસ ઉપર પ્રસિધ્ધ થઈ હતી. આ જાગત મારે એક તપાસ કમીશન તીમમાં આવ્યું અને તેણે કીલુવંદથી બધી મોખ કરી નેહ અને સર્વ પ્રાપ્ત એટમ મેમ્બના રહેલો યોગીના ઈશિયન આરોગ્યને નિરીક્ષ કરેલું. યોગીને અધવાને વર્તમાનપત્રે વિચારો દેશનો કયો દેશ, પરંતુ તેમજે કીલુવંદના યુગદાને નેહની પ્રસિધ્ધિ ન આપી. ગ્રીયા વિરુધ્ધ મોકમન નમન માનવ મુદીવાતી અખમારોએ કમર કસેલી છે, વધુ આરમ્બની વાત તો એ કે કેનેડા પાસે એટમ મેમ્બના રહેલો નથી નો પછી યોગી મોની.

યુનાઇટેડ રહેલો એટ્ઝ અમેરિકા વિશ્વગુરુથી આ દેશની અધિક્ષ અધરપાર વધી છે. જાગતના જવા દેશોનો આ દેશ સાક્રાત મનો છે મુદીવાતી જાગતના કેવું ઉત્પાદનોને કમ દેશ નેહલો દિશો આ દેશના દામમ વનો, અપાર નેસર્ગિક સપત્તિને લીધે હોવાથી વરસથી આ દેશનો આર્થિક દેશ એક સમયે આવી રહેલો હતો, તે કારણે અખમારોની કીલુવંદ જાગત પર્વત આ દેશમાં મેટા પ્રમોધમાં વધી ને હતી. ગોંધા વીસ વસંત આ રિશ્તિ પરિવર્તન પામી છે. અને રહેલો થી વળતમ રીતુ યોગ્ય આ દેશ પર, પણ કરી વધુ, એકાદી વધી, ઉત્પાદન થઈ, તે મહાગુપ્તની મુદ્દાત પર્વત સુધમાં નહિ મહાગુપ્ત પર્વત થઈ હવે કરીથી આર્થિક પ્રવૃત્તિ પણ થઈ શક્યા છે. મુદ્દાતના આગળીનો એટ આગે તો પણ થાતે સમવની સ્થિતિ રહેલી માગરૂને લીધે સર્વ મારોગાગારમાં તેણે છે પરંતુ આ તેણે વધારે વખત દેશ રહેલો નહિ આ દેશના મળાખરા પર્વત કીલુવંદ-મુદીવાતીના દામમાં છે જ્યો મીમાન કુદ્યો સરોગ ૧૦૦૦ દેશ ઉત્પાદનનાં સામનોના માહીકા છે. તેણે સમવને અંત આવે ને મારે તેમને આગળી જ મિત્તા પામ છે. મુદીવાતીના મુદ્દાત સામનો છે કે મુદ્દાત લેમન સિવાય મામળી વધી નથી અમેરિકાને બિલ્ડની ઉત્પાદનના નિષાઢ મારે મુદ્દાતનાર છે આને અમેરિકામાં રિશ્તિ વિરુધ્ધ જે દામમ મદ થયેલી છે તેવું મુદ્દાત કારણ મામની મામળોનો પ્રા છે એટલે એમનું ઉત્પાદન યોગ્ય મુદીવાતીના દામમાં છે. તેમના પર્વતના ઉત્પાદન મારે એટમ મેમ્બના જાગત વધી નેહલે, તેથી મુદ્દાતની આગળી જીતે ખરી કરી એટમ મેમ્બના

ઉત્પાદન વધારવામાં આવે છે આગળની અમેરિકન સરકાર-દમબાધુ મુખ્ય જાહેર કરો એવું નથી કારણ કે મહામુખ્યમાં મુશવતી મુશવતી ગાંધી-દેશનાં મહેસાં રીવાજો આજે મુશવતી ગાંધી મુખ્ય માટે તત્પર નથી, એનો અર્થ એમ નથી કે બનિષ્ઠમાં મુખ્ય બનવાનાં નથી. પણ આજે નો માત્ર અમરામણ કેસાવવા પ્રયાસ થઈ રહ્યા છે માર્ગમાં ગેલીને થોડા દિવસ પછી એક વચ-કારની મુશ્કાવતમાં બે, ત્રણ મુશ્કાવત, થઈ. પરંતુ મુશ્કાવત એ દેશને, કે મુખ્ય સામગ્રી પુરી પાડવા માટે મુશ્કાવતી દેશનાં અગ્રેહનાં અદાજપુરો થોડા જતાવવામાં આવે છે, એના લીધે થોડા સમય માટે ઉત્પાદનની અપત ત્યાગ રમી મેકારી દુર, રહેશે. બીજો મુશ્કાવત એ દેશને, કે એકમ-મેળાને એક દષ્ટિ કળારો અમેરિકા પાસે વધુ વખત નહિ દે, પણ આ સમયનો ઉપયોગ આજાગી મુખ્યમાં ન કરવા માટે આતરરાષ્ટ્રીય કારણ જમરી થઈ જશે. ત્રીજી વાત ગેલીને એ જગ્યાથી કે એકમ-મેળાને ઉપયોગથી જાતનાં મુશ્કાવતી નહિ થાય એ આ સર્વ અમેરિકન-સરકાર જાણતી નથી એક નથી પરંતુ મુખ્યવિષય સુનત જાણતી નથી તેમજો. હવે સ્પષ્ટ માધ્યમ-પરેલે, આજે મુખ્યમાં અમેરિકાએ સામાન્ય મોખમ્ય નથી પણ આ મુખ્યમાં દેસાવરો, મારોના આર્થિક, સંજોગો તેલે, નિમોણ-કરી મુશ્કાવત છે અને તેના દેશવા અને સરકાર માટે મોક્ષાસ્પતિ સરકારી નેમારી કરે છે, અમેરિકન સરકારનો નેમારી મની દેવતી વોલેસને અમેરિકાના આ વર્તન કમિશનનાં મુખ્યમાં આ મુશ્કાવત પ્રેસિડેન્ટ કમિશનની કામગીરીની સરકારમાં પધાકતો. કમિશનના મરજી-પધી પ્રેસિડેન્ટ દુમેને કમિશન નિમોણ કરેલી નીતિનો ત્યાગ થયો. અગાઉના પ્રેસિડેન્ટની કામગીરી પુરી થતી નથી, એને સ્પષ્ટને કોમે, કોમે તેના વખતના મનીશ્ચિને, સત્તા-પરથી દૂર કર્યા ને પેલા, વોલેસ એકમી, જીવો રમી દેના દેશની વોલેસે દમબાધુ દમબાધી અમેરિકન ગાંધીની પર સખત પ્રકારે કરી એક કાવો પર દુમેનેને જાણે અને મની મુશ્કાવતી રીતે જોતી રીતે પણ કરી પરિણામ એ આજુ કે દેનગી પેસેસને પોતાના દોહાનુ, ગાંધીનાં આપણું પધુ, સર્વ સાધારણ રીતે દુમેનની નીતિ પ્રતિપામી જતી છે મજૂર વિપ્લવના કાવદાઓ, આજે નિષ્ક્રમ્ય ઉત્પાદન મુખ્ય નરેણમાં થતા પ્રયાસને કે નેજા, ગિરાની સર્વે વિરોધ પિ. અર્થ કારણને મળે એની કામગીરી દાનિકાર ગીવડી છે અસાધ્ય સિંકન નેમાર વોલેસને વિરોધ મહાન વિમુક્તિ નામાત્રિમાં વિરાજતો પ્રે. કમિશન કર્યા અને કમિશન મનોભાવનાવાળો, જતામુદારી ન સમજનાર સામાન્ય જન દુમેને થયાં.

પેલેસ્ટાઇન - થોડા સમય પછી જાણનાવો નવામીશ, પેલેસ્ટાઇન જેટલો એકમ-સખત દેસમાં અમેરિકાની વિરુદ્ધ, જમ્યુ, લોમોની પધાધકારી કરી સિંગ થઈ. જમ્યુ લોમોને જાણના જનાંવો અમેરિકાને નિર્મળ, કરવાની હઝમેનની નીતિ નથી એવું ઉપાધુ કારણ હઝમેનનો સ્વાર્થ છે, અને સખત રાખી પોતાનુ ધ્યાન સંજોગ બનાવનારો હઝમેનનો ઉદ્દેશ છે, પણ પ્રે. દુમેને નો દાવપેશ જોઈ જ છે. પોતાનો પ્રેસિડેન્ટ પાણો હોલ કાવમ રાખવા તેને અમેરિકાના પતિ કમિશનનો પેમો અને અસાધ્ય મોખમે જેનેથી હઝમેનની નીતિને અરજી. ૧૦૦/૧૦૦૦ જમ્યુ લોમોને નામ-નેમ પેલેસ્ટાઇન મોકલવા માટે જમ્યુની અપવાતી તેજુ દમબાધુ નરેણની કરી હઝમેનના કમ્યુ અને અમેરિકા પધિસ માસની દતી તે જખને મહેલી આ અસાધ્ય મોખમાથી સિદ્ધિ સરકારને મુશ્કાવત થઈ અને પધેનો જમ્યુમાં દેસેથી પોતાનો કારો લેનારો આ કારોના આતકારક સામી આ, આજુ અમેરિકાની રિધિતિ વધારે જમ્યુની, જમ્યુ લોમોના આમમતથી નેમનો સંકુચિત પ્રદેશ-સ્વારે સીચ જમ્યુનાં નેમારો જ દેને. અમેરિકન નીતિથી નેમને વધારે વેડુ પડ્યા નો જમ્યુ આ નીતિ અમેરિકન ગાંધીનીથી હઝમેનને કારો સામી એ જ જખને અમેરિકાના અદાજ પછી આજ મુશ્કાવતી પામતની ગિધિમત કરનાર મજૂર સંગઠને મોલે કારો છે પણ આજાગી વિપ્લવ અને મેમરની મજૂર, સરકારની અધિકારી દમ્યુ મુશ્કાવતી નથી.

ફાન્સ :-શાસ્ત્રમાં જેવે દેશનું જાણિ શાખાનું મારણ સર્વાનુમતિથી પમાર કર્યું છે. આ
પાયાનુ ગણ મે માસમાં લોકસાદી નરપત્રી તૈયાર કરેલું તેનું નથી તે પછી જ્યાર
દેશોએ જોઈતું હતું તેનું પણ આપ નથી ગાનસચ્ચાનાના મુખ્ય અધિકારી પ્રેસિડેન્ટે ન
આપના શાસ્ત્રી એમેન્સીના દાવામાં રવા ને ગાર થયું છે, જામાનું સર્વાનુમતિથી થયું છે
એટલે એનાં પત્ની આમીએ રહી છે, છતાં એકદરે આ જમાનું લોકસાદીની પર્ણનાનું પોષ
કે આમાં લીઆ જુમના મોટિવર એમેન્સીક પણ ઉપર મોકલું સંકટ આવી એવું. રાષ્ટ્ર
દિવ નાદે તેમની પામે કોટ જાની માથે ધાર એવી સુચનાઓ નથી કમ્પુનિટર પડે
કારકમ મળતુન અને મકકમ દોવાથી તેનું ગજ એક સરખું થયી ગયું છે એમિલિય દુધા
કેટિક પદમાં બેઠાવાર એમ એવેના દોવાથી તેમના પગમાંથી જાની નીતિએ કાઢકે જાય
કે એનું પરિણામ જાણિ રમા આ પાનું વિચારન થયું એવી ધારણા કરવામાં છે એમ
જમતની રાજ્યના ખાનગરમાં માનસની રાજ્યગરમાં અતિમરવાની છે એ દિલ્હી આ દેશ
યોધા પરિવર્તનો મળુ આશ્ચર્યનક છે એમ કહી શકાય.

ચીન —નોડમેના બધા ગણો ફગીમૂત ન થતાં જેવે કોમિન્ટેમ અને કમ્પુનિટર
ચાલનામાં પાશ્વરી વૃષ્ટિ ઉપર ગરબ પડ્યું ને કોમિન્ટેમ ફાગલી થોડા સ્વિક્ષ સરમામ રહી જી
પરંતુ આ કમ્પુનિટર ૫૦,૦૦૦ ફ્રેન્કો અને ૭ મેનાપરિઓ કમ્પુનિટર પદમાં જાતે જાનું
તમ જાનું થોડા કિલ્લ ૫૦ જાણુ છે કાલાજાન સદેર ઉપર કોમિન્ટેમ કોટ ગવારી કરી ને
ગણે કોમ્પુનિટર પદ તેમનાં મેલેના ફેન્કો કોટ દુમલા કરી વિગત પ્રાપ્ત થઈ છે. ચાલ્ડી
કમ્પુનિટર દિલ્હી કોમ્પુનિટર નિ પગમૂત થયે નથી. એ ઉપારી વાન છે કરવાન કોમ્પુનિટર
પાના આગેવાન ને એમિલિય એ નેટ ન્યારો દર્શો છે કે મુક જાય ન થાય નો આપણા દેશને
ચીન દેશથી અલગ રહેવું પડે. જામા-કાલ-કોમને પરિશિલ્તિઓ પૂર્ણ ખરો પ્રવાસ આતા
માટે અને મુદ્દથી પ્રત્યેક નિગાજન ન થાય એમ સમજાતા ગમત થામને એ નિશ્ચિત છે

ગાંધિ પરિવર —પાગીચના મળતી મુદ્દે પરિવારમાં મકુલ ૧૫ માં અધિકારી પૂર્ણ
થતુ કિન્નો-કુમાનિયા, દરજી જો કટકિ માથેનાં નવનાથાનો સીકાર કરવામાં આવેલો.
નો પણ કોમિન્ટી. ગાનસ, એમિલિયા અને જર્મની મારેના પ્રત્યેક મળુ ખડા ને

એમિલિયા દરજીમાં મુખ્યકમ્પુ પરિવારની સાચી ને સારંગીરી રાખીને
કાલ તમાના જાનના સદેર નેદે પાંચ અને મનની મુખ્યકોના કોતેલા રક જુવાસાનો
મેગરના એક મુદ્દાલ દેલ.

મો. બી. એચ. શાહ.

એમ. એમ. કો. (લીને)

પી. એ. એમ. એમ. એમ. એમ. પામીટ.

૧. ન્યાય વિભાગ નિર્દેશી. ન્યાયી ન્યાય કામે પડાવે.

ગામ — સવારે ૧૧ થી ૧ જોડે ૪ થી ૧

વર્તમાન રાજકરણ

મૂલ્યાના સમુદ્ધિમાના અકાદે ૧૧, વર્તમાન રાજકરણના નિયમોમાં મુખ્યત્વે
 મિલિયનથી વધુની રહેલી મનવાઓ, આવી, સર, ખીજા મુદ્દા વિષયો, અર્થવાત્ત
 એવાને મન થાય તે સ્વામાનિક છે, પણ માગ મને આ વિષય મુખ્ય કે એટલે બધી
 તેનું પ્રથમ અપેક્ષિકરણ થવું જોઈએ.

આ મંત્રણાઓના મુખ્ય મુદ્દાઓનો વર્ણન કરાવેલ વર્તમાનપત્રોમાં એવાનો છે,
 પણ તેમાં કેટલાંકો અગત્યના મુદ્દાઓ તથા એવા લક્ષ્ય આપવામાં આવ્યું છે તેથી એવી
 મારી માન્યતા છે, દ્રષ્ટાંતમાં, એવાળના નવાજા સાથે આ મંત્રણાઓમાં આ મારે
 અગત્યનો, મામલો છે કે, જાણના ઝીણાનો ઘેરો હાથ કદ જાતનો છે કે તેમનો આગે
 વાનોનાં મતઓ તે, ઉપર દેવા છે, દેશમાં સાધની અગત્યનાઓનો, અત્યાધત તે ઉપર
 રેવા છે કે કદાચના તોડાનની વાત તેમાં કેવી જાતનો આગ-કાળની રીત છે વગેરે ?

આ વસ્તુ બધી સમજાવે છે, ત્યારે એમ માનવો હતો કે જાતે, વધુ વધુ
 સમાધાન થઈ ગયું હશે, અને મારે સમાધાન ઉપર જ, અર્થ કરવાની રહેલી, પણ, આજે
 કે સમજાવે છે કે તાલુકા સમાધાન નહીં, પણ, નથી અને રહેલી છે પણ એવી જાત
 મને છે કે હવે તે મારે બે ઠીકસોની વાત બેવી પડે જારી, મુલ્યાના, સમાધાન તે
 મારે વાત જુએ તો પૂર્વનો સદા અંગે પડે મોટો જવાબ પડે એટલે કે આ મંત્રણાઓ
 ઉપર જ જાણી સમાધાન.

પ્રથમ તો એવાળના નવાજા સાથે આ વિષય પર તે આટલી બધી કાળજી સામાટે
 જતાવે છે તે ઉપર વિચાર કરીએ, વાત રહે છે કે એવાળના નવાજા અત્યારે નરેન્દ્ર
 મંડળના મોટા હોદ્દા પર છે, નરેન્દ્રમંડળ જે સમિતિ હોવાથી ઘણી સરકાર સાથે કામ
 કરવા નીચી છે તેને આગેવાન સમાધાન છે, ઉપરના તેઓ અમલદાર-ગાળવામાં આવેલા
 અમેસર મુન્દીમ રીવાજના રાજ્યકર્તા કે અગત્ય, આ મંત્રણાઓમાં તેમની દરમિયાનગીરી
 જવા સમ્પરકમાં અગત્યત છે, છતાં આપણે તેમની જવાબદારીઓનો અભ્યાસ અગત્ય રાખવો
 જોઈએ.

વાચકને વાંદ કરી કે ઘણા સમય અગાઉ સર મુલતાન એલમંડે નહેરુ કરેલું કે રાજ્ય-
 વરજાનો વિચાર કરનારી પરિવાર-કોન્સ્ટિટ્યુશન એસેમ્બલીમાં માંડ એક પણ નાતલ રહેલી નો
 નરેન્દ્રમંડળ વતી તેનો સદકાર થઈ ચકરી નહીં. સર મુલતાન એલમંડે નરેન્દ્ર મંડળના સમાધાન
 કે એલમંડે એમની આ નહેરુનાં વૃત્ત જવાબ વાળવામાં આવેલો હતો, જે જવાબ તમામકા
 આજે વધારે તો ન હોયો જોઈએ. તે જવાબની આગતાર અગત્યકરના, દીવાન, સર સી,
 પી, રામજીભી આજે દના, તેમણે એવું નહેરુ કરું હવે કે અત્યારની કામચલાઉ દિવસી સરકાર
 ને જાતી પરિવારે એવાવે તો નરેન્દ્રમંડળના રાજની સમાધાન અને રીવાસનો તેથી નાતલ
 રી રહે નહીં. સર સી, પી, ને, આ રહેલો મળેલો ત્યાર ત્યાર સર મુલતાન એલમંડે કર્યું કે તેમણે
 જે મવ આપેલો હતો નો અગત્યત હતો અને તેથી નરેન્દ્રમંડળ ન માંડ જાણ નહોતું નહેરુ પછી
 પોઠાઈના ધીવાન સર મોજેન્દ્ર સિત્તે સર સી, પી, ને સમર્થન કરતો અભિપ્રાય આપેલો હતો,

જાને તેમણે તોફાનેમ પચ્ચ વધારે આગળ વધીને જાણુજી હવે હો, રીવાસવો છે. હવે દિનક્રીસ્તર
કર આશિ બધી-જેથી જાણી આમનોતો. નિર્જંબ કપાનો છે અર્થ તે માટે તેમણે કા. એ ના જાદિ
મારની તાલો કરવી જોઈએ નહિ.

ભોજાનના નવાજ સાહેબે આ 'મિ' અભિપ્રાયોના મુદ્દાને જરૂર સમજી લીધો. રીવાજ-
તોનો પ્રભુત્તરી મનસિંદિનુ છે અને રીવાજોની શોધમાં જોના સમાધાનને કોઈ સંધિ
સદકાર કરવાનો અભિપ્રાય રાખે તો રીવાજોને તેમાં જોડે જોડે કરે. 'રીવાજો' ના
તો મુસ્લીમ યજ્ઞકર્તાઓને પણ તેમાં સમાવેશ જોડે. ઉપરાંત 'મુસ્લીમ લીમ
નાતલ' તો, મુસ્લીમ પ્રવચન બીજા વિધાનને ત્યાં જવા મળે. ૧૭૦૧ની સ-
રખત બીજી પુકિતો જાળવાને અત્રે તે કોમ સાથે મુસ્લીમ રાજકર્તાઓને મુસ્લીમ લીમનો ટો
ન મળે તે આશ્વાસ છે, તથા જાળવવા તરફે વોશો તો રીવાજોમાં પણ મુસ્લીમ યજ્ઞકર્તા-
ઓની રીવાજો કોઈ જાળવે, આ કારણે 'મિ' સાથે નવાજ સાહેબના આદેશને લઈને જ
ત્યાં છે. ઉપરાંત, ભોજાન નરેશનો માધીય જાળવે, 'મરિય' નામનો જાળવે, મરિય
તેમના જોડે વારંવાર જાળવે જાળવે, તે જાળવે જોડે.

॥ तेजो भूमीम छे तेयी तेभने भूमीम 'सीम' व्याजिवां नना १ जीवा 'पासे' जना
जनेरी अमर ॥ छे, ते अमर नील नरेशने जाग्ये न देव' छे. जे तेम व्याजनेरी भंडने
माटे 'दिग्' अल' तेभगे 'व्या' मानगे 'तेजो' इमिवां नीरी इरी रस ॥ ते अमर छे
अमरान 'यह' मनु' जेभने जने नना १ छे 'वजिरे' नमो' मानगे माटे लप' दीया जेजने.

સમાધાનમાં જના નીજા આટલી બધી સમયમૂલ્યતા, આટલી બધી ચીજવાલ, આટ
આટ ફાવે છે ? તેમને સમાધાન તો કરવું છે તે ચોક્કસ છે. સિદ્ધિ પ્રધાનમંડળથી રુખાસ્તોને
સમજા પરિચયજાડા ક્ષેત્રોએ, જ્યાં તેમણે 'દિન' સરકારનાં તે વિનાના અધિકારી સગ
કેમ રાવ સાથે ખુબ ધિમિત વાટાપાર ચલાવી જેમ વાઈસરોયે યોગેશ્વર નમામાં તેજો
જ્યા તે તેમણે જાડી હાથ અને બેલાગ નરકથી મેખરચરના રીતોથી જારાજેવડિ તેમાં ના
મુશ્કિલી જારતા જાનવું છે. આ બંધુ શું કાલે છે ?

જેમ જેમ આગળ જઈએ છીએ તેમ તેમ તેમના માર્ગમાં
ઉપગમે નિયમ સખત થતો જાય છે. ડીસા આ પરિણામથી ગભરાઈ ગયા છે. વધુશ્ચિત્તિ
તો એ છે કે ડીસા સમુદાયનું વિશ્વભાઈ નીચતા ગયું તેમ જાણી જાને નવીન મુશ્કેલી જામ
વતા નથી. ડીસા આ વાન દેવે સંપત્તિ ગયા છે અને તેથી તેમને સમાધાન કરવું છે, પણ જો
જ્યેષ્ઠા નવીન મુશ્કેલી વિશે નવીન સ્પર્ધાકરણ તેમને નીચે છે અને તેમને માર્ગ તો દોષી
જોઈએ છે. દેવે તેમને સમાધાન કરે છે તે માંથી છે સાથે કે કોઈ સ સાથે નહીં, પણ જો આ સંક્રા
માં છે અને જો આગળ સરકારને મરદાની મુશ્કેલી, પોંગીમાં, સિંગો અને સિતવતીનું
પાછળ પીઠે મળે છે.

કીડા એ ખસુદેવે સમગ્ર ગણાએ વે સ્વરૂપી એન અને પૈડાએ સ્ત્રી વિને તેમને તે તે
 રકિવળિયા જાણાએ તે નધા સાજા કાળા પ્રજ્વળિયા સેરકાસી જનમ મનિ-છે, સપરન, જાને
 તેમને જિલિસ-સરકાર-પીપલ જગજગ નાની-તેમના જાને સ્ત્રીન મુરચીમ સીચી-જાને
 વાતોમાં એકામ જાણે પી-જિલિસ સુલકીએ સ્ત્રી જાને સરકારમાં જાણમાં નિત યમ જાણે

વામાં આવશે, જે હાથ માટે સર્વ છે. કેમકે સર્વ મહોની બેનેલી છે અને મુસ્લીમ લીમ, 'દસિત વર્ત', સિખ વગેરે નધી પ્રાપ્ત્યો તેમાં આવી શકે છે અને તેમના પ્રતિનિધીઓને કેમકે કારભારમાં જોડાવી શકે છે એ બદ્ધ આકાશ દાવો લીમ હવે માન્ય રાખે, લીમને પેટલાક, ઉપરોગી ખાતા કારભાર માટે મળશે, પણ તેમાં તેના જાગેવાનેને કેમકે સી વ્યવસ્થા નીકળી પડશે. સુખમતિ એ છે છતાં દિન્દુઓ સાથે ચરખે બાગે એ રહે છે વાત ત્રીમ હવે છાદી દેશે, દેા-એસે બીમાં લીમ હાથેય થશે, અને જાગરૂસ્તીથી આગામને, બંગાળ સાથે સંગ્રહી રેવાની વાતને, જાતી કરમે પ્રતિમાં અને મજબૂતી કરકારમાં લીમ કેમકે સાથે રહી સંયુક્ત જવાનકારીથી કામ કરે, બ્રિટિશ ગમલકારોના પીઠજળને હવે તે જાતી કરશે, કારભારમાં હાથ મથા એટલે લીમવાંદીઓ પાછાં સ્થાનની લેશમ વાતોને એક જાણુ રાખશે અને કારભારના કામમાં - રમખપરના ગદેર્મ દિન્દુ મુસ્લીમો નોખી - પ્રાપ્ત્યો છે. દસિત દિન્દુઓ દિન્દુઓ નાથો, લીમ નધી, સુખમતિ, પ્રજા વિભાજોની સાથેય છે, વગેરે વાકીવાત વાનો તે લેશે અને નહીં કરે. અગરજાણ, પત્થરજાણ, આમ, વગેરે જતાવો એકમ નધે થય જશે, અને એકે કિંગડમમાં મૂન, કાકી મોહોમ્મદ હથ, વગેરે ચિલીકમાંની અને તીમુરની મનિદાસનો વિપર્વાય કરારી વોદાની વાતો કરવાનું નધ કરી દેશે - તેમજ એ વાતો કરવાનું, પદ્મજાણાઈ થશે લેમ દિપોર્ટમેન્ટ દાવ પર લીમુ ત્યારથી, બધે વો કરી છીડું છે અને દિન્દુ સ્વરાજ્યની સિદ્ધિ બેઠી થશે.

૬. સં. ૧૯૪૬

"ગુજર ૨૧/૫"

શન૬ પૂર્ણિમા

૧. લીમનો વડો—વમને રાજુ વિજોગ્યુ કહેવામાં આવે તો ય-કેરી.

૨. પોલીસ—કાઈ કરવા મરિ ઉપરાણુ થા ૧૩.

સહજી સી પ્રમખા પ્રાણુ કાપન કરે છે, દોશીઆર સી રક્ષમકમલ કરે છે, સુર સી આંધર છે અને સદાનુભવિવાળી સી તેને પ્રાપ્ત કરે છે.

૩. યાજી રાજની નધે અને પળી દોલ તો તેમાં ૧૨ યાજી મંવાનો કઈ અર્થ નથી અને અર્થમ યાજી થયની નધે મેવા પળી દોલ તો તેના પર યાજી મવા વધે અમલમ, યાજી થઈ પળ સે રેશમાં પળી ૩૪ યાજી મવાનો કઈ અર્થ નથી.

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા ચુતરાણી કાપડના વેપારી

એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.

કોડીદાડ, તુલસીદાસ મેન્શન, વડોદરા.

તાનું સન્નામું — "Piccegoods" BARODA

તમારી જરૂરિયાત માટે પ્રતાકીત થો

બચત મંડળો (સેવિંગ ક્લબ્સ) સ્થાપો.

નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટ

અ રી હ ક રો

અ ને

૪૬ ટકા સંપૂર્ણ આયપત વેરા મુક્ત બચત મેળવો

૧. દરેક વાહુકાના સુખ્ય સ્થળે અને મોટા શહેરોમાં દરેક બોર્ડ સેવિંગ્સ ક્લબ તથા સેવિંગ્સ કમિટીજ ને તે સ્થળના રહેવાસીઓ, દરેક બાલના લોકો તથા દરેક ધર્માદારી માણસોના ખાસ સંસર્ગમાં આવતા હાજર ધરાવનાર કમિયોની નીમો. દરેક વ્યક્તિ તેના સભાસદ બને તેનો અર્થ જણાવે.

૨. સેવિંગ્સ ક્લબ તથા સેવિંગ્સ કમિટીઓના ઉદ્દેશ સભાસદના નામ નોંધવાનો તથા બીજા લોકોને સભાસદો તરીકે હાજર કરવાનો હોવો જોઈએ. દરેક સભાસદે માસિક બેઠકમાં બેઠકી ઇસમ ટીક સાડા ત્રણ આના પ્રમાણે રકમ બચત કરવા નિયમ કરવો, દરેક સભાસદે પોતાની પ્રથમની બચત રકમ હોય તો તે તથા માસિક બચતની રકમ નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટમાં ચેકવી.

૩. સેવિંગ્સ ક્લબ તથા સેવિંગ્સ કમિટીના સભાસદોની નામની યાદી તે સ્થળની માટે નીમવામાં આવેલા અધિકૃત આડતિથાને આપો.

૪. અધિકૃત આડતિથાને નિયમીત રીતે સોના અંતરે સભાસદની પાસે જઈ બચત રકમોના બહલામાં તેટલીજ રકમના નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટેમ્પ્સ આપવા.

૫. જે તે સભાસદ પાસે જ્યારે રૂ. ૫ કે તેથી વધુ રકમના ખરીદેલા નેશનલ સેવિંગ્સ યામ ત્યારે તેના બહલામાં તેટલી રકમના નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટ અધિકૃત આડતિથાને મુકરર ઠરેલી પોસ્ટ ઓફિસમાંથી લાવી જે તે સભાસદને આપવા, જોટલે સેક્ટો જડી ટકા પ્રમાણે આડતી રકમ મળવા પાત્ર થશે.

૬. હોમ ત્રાસાફ નીચનીત બચત કરવાનું સુકે નો અધિકૃત આડતિથાને તે હકીકત સેવિંગ્સ ક્લબ તથા સેવિંગ્સ કમિટીને બહેર કરવી. જોટલે તેમના તરફથી તે સભાસદને નિયમીત બચત કરવા પ્રોત્સાહન આપવું.

૭. ગ્રામડાઓમાં પણ સેવિંગ્સ ક્લબ ગોઠવી ઉપર મુજબ તજવીજ કરવી.

૮. સેવિંગ્સ ક્લબ મોટી સંસ્થાઓ માટે પણ ગોઠવી શકાય તેમ છે જેવી કે નિથાળો, કોલેજો, કારખાનાઓ, કચેરીઓ વિગેરે.

૯. જોક વખત સેવિંગ્સ ક્લબ તથા સેવિંગ્સ કમિટીઝ ગોઠવી શકાય તથા બાહ વાહુકા અમલદારે ક્લબ તથા કમિટીના સભાસદોની સંખ્યા તથા તેમના તરફથી થતી માસિક બચત ધાનમાં હપ્ત વખતો વખત પ્રોત્સાહન આપવું.

શ્રી જગત ઓઈલ મીલ
ગંડીગટ રોડ, વડોદરા.

તલનું તેલ

તમારા આરોગ્ય માટે
તમારા બાળકોની તંદુરસ્તી માટે
તલનું શુદ્ધ તેલ વાપરો

બનાવટી ધી અને બીજાં તેલ કરતાં
તલનું શુદ્ધ તેલ વાપરવું ઉત્તમ છે
એમ ડાક્ટરોનો અભિપ્રાય છે.

∴

સ્વચ્છતા અને પ્રમાણિકપણું અમારા મુદ્રાસેન છે
— ગ્રાહકોના સંતોષ માટે અમારી સતત કાળજી છે :—
મળે :—

જગત ઓઈલ મીલ.
ગંડીગટ રોડ—વડોદરા,

पूजा

॥ पूर्णा पूर्णजला समुद्रमहिषा कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

नवी सीरीज पुस्तक १ । १०२ अनेपुनर, १९६६

★

तंत्री

२. प. भद्रता

●

नायिक सनातन ३. ५-०-०

पुस्तक प्रगना ३. ०-८-०

पुस्तक भाटे शिर्डीज आ०.

★

आनंदपरा, वडोदरा.

अनुक्रम

- १ देवता देव-धी. २ प. म
- २ वानप्रस्थ आच-देव-धी. 'प्र'
- ३ आर्चन-धी सप्तिकान्त
- ४ साहित्य-धी. १ मज्जला
- ५ आराधना-धी मज्जिला
- ६ आर्चन-धी १ मज्ज
- ७ अर्चन-धी. १ मज्जला
- ८ देवता इत्यन-धी. 'प्र.'
- ९ देवता-धी सप्तिकान्त
- १० अर्चन-धी. १ मज्जला
- ११ अर्चन-धी. १ मज्जला
- १२ अर्चन-धी. १ मज्जला
- १३ १ मज्जला-धी १ मज्जला

(અ ત્રાસ્વેકસ નથી પરંતુ માત્ર બહારના રૂપે ત્રાસ્વેકસનો મહત્વનો સાગ છે)
સદગુ ક પતીનો ત્રાસ્વેકસની એક નકલ વડોદરા રાજ્યના ક પતી નોધણી અધિકારીને
ત્યાં ક પતી નિમધની કમ ૧ ૧ અન્વયે નોધાવવા માટે રજુ કરવામાં આવી છે.

હિંદુસ્તાન ફર્ટીલાઇઝર્સ લી.

(સવત ૧૯૭૫ ના વડોદરા રાજ્યના ક પતી નિમધ બીજા અન્વયે નોધાવેથી)
મંજુર થયેલી થાપણુ...રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦ (પાંચ લાખ)
બરવા બહાર કાઢેલી થાપણુ...રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦ (પાંચ લાખ)

પ્રેક્ષક સ શેરા

—પેટા—

ઓર્ડીનરી શેરા.

ફીવા બે લાખના રૂ ૧૦૦ ના એક
અવા બે દાનર ખર્ચ દાખના (રકમ ફો)
કુચ્યુમેટીવ રીડીમેશન

અને ફીવા મજુ લાખના રૂ ૧૦૦
ના એક એવા મજુ દાનર

શેરાની રકમ નીચે પ્રમાણે બરવાની છે —

અરજ સાથે રૂક શેરા લીઠ રૂ. ૫૦ ૦૦ વહે ચણી વખતે-રૂક શેરા લીઠ રૂ. ૫૦ ૦૦
ફેરકેટશે-૧ થી રોક ફેરકેટશે સીમનકાલ, ૨ થી, રોક સીમનકાલ ફેરકેટશે
૩ થી, ૧૦૦-૬ જમનકાલ ઓર, ૪ થી સીમનકાલ જાપુલાલ કમર
૫ થી રાખ્તીકાલ પરકેટામકાલ સાલ, ૬ થી, નારજુલાલ ફેરકેટશે પોલ
કેકરે-૧ થી લેક બોલ બરે લાલીમોટેલ વડોદરા ૨ થી જુનાઈટેડ કોમર્શીઅલ
લેક લીમોટેલ, વડોદરા ૩ થી લેક કોન્સ્ટ્રી નેક એન્ડ લેન્ડી મ સીન્ડીકેટ લીમીટેડ
ફેરકેટ મ એન્ડ નેમ-“કન્સ્ટ્રી ટેકસ” માલ્ટી શેર, પકાણી પાલ સામે-વડોદરા
૧૭૯૮૬ ઓર્ડીન-માર્ચી ૧૬, ૫૦૧૫૦ પાલ સામે-વડોદરા.

ઉદ્દેશો

ક પતીના “ મેમેરેન્ડમ ઓફ એગ્રીમેન્ટ ” માં દર્શાવેલા વિનિધ દેતુ એ સિદ્ધ
કરવા પ્રયત્ન, ક પતીની રચાવવા કરવામાં આવી છે જમીનને ઉપયોગી તત્વોવાળુ
આવર તોવા કરી એકુતોને પુરે પાડવુ. પર્યુઓને ઉપયોગી બોરાક તોવા ક વો અને
બેની જે ઉપયુક્ત બોગનો અને સાધનો બનાવવા એ પ્રયત્ન ક પતીનું આવ બેવ છે
“ હિંદુસ્તાન ફર્ટીલાઇઝર્સ લી. ” ક પતી તરફથી ઉપક્રોહન દેતુ સિદ્ધ કરવા વિશાળ
જમીન ગળી નેમાં મોગ પ્રમાણના નાઇટ્રોજન, ફોસ્ફરસ અને પોટાસ તત્વોવાળાં બોલ
તેમજ રચાયણના આવરે નો ૦ થો તોવા કરાવવામાં આવશે તદ્દપ તિ પર્યુઓને નેહિ
તત્વોવાળો બોગક મજ તે માટે નિજાતોની દેખરેખ નીચે સત્કોષ પદ્ધતિથી સારી મેળવ
બીવાળો બોગક તોવા કરી કુપિયારોને પુરો પાડવામાં આવશે. તેમજ ક પતીના
વર્કેટાપમાં બેનીનાં બોગશે નેવાં કે દળ, ૫૫, ૫૫૫, ૫૫૫, ૫૫૫ વગેરે તોવા કરી એકુતોને
પુરો પાડવામાં આવશે ક પતીના ફેરકેટશે તેમજ બોગનો ઉપર દર્શાવેલા કામોના મદદગાર
અનુભવી છે આ કુપિયારો અને અનુભવી ગુરુશીની બરચાલકિ અને દેખરેખ નીચે
ક પતી દુક સમવમાજ સુદ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરશે અને તેનું અવિષ્કર ઉત્તરના નીવડશે તેમાં
ચાલ નથી

શેરા માટે રજુકર્ડ ઓર્ડીસમાં જાગુ કરો.

ADVERTISE IN PURNA

A Popular Class Gujarati Magazine.

We have pleasure in stating that the old popular magazine has evoked praises from the best critics and gained an added popularity amongst the reading public on its revival. The regular contributions from Sjt. Ramanlal V. Desai, Principal Kolhatker, Principal Menon, Prof Kamdar, Dr. P. M. Modi of Shamaldas College. Sjt. Manibhai Dwivedi and Sjt. Indulal Gandhi and others have secured for the magazine the front rank place immediately on its inception. Consequently many libraries, educational institutions and cultured gentlemen have subscribed to it. Not only it circulates in the Greater Gujarat but it has gained a good number of subscribers in S & E. Africa and in Fizi isles.

We specially invite the attention of the advertisers to the fact that it goes to a class of people whose purchasing capacity is well known. A trial will convince you.

Scales of Charges for Advertisements.

SINGLE INSERTION

Per Ordinary Royal 1 page	Rs. 40/-
" " $\frac{1}{2}$ "	" 22/-
" " $\frac{2}{3}$ "	" 12/-
" " $\frac{1}{4}$ "	" 7/-
Second cover	" 60/-
Third cover	" 50/-
Fourth cover	" 100/-
Facing first page of the reading matter	" 60/-
" last page of the reading matter	" 50/-

Apply

Prabhat Publicity,
297, D. Charni Road,
BOMBAY, 4.

Purna Karyalay,
Anandpur,
BARODA.

તમારી જા. ખબર ગુજરાતના લોકપ્રિય માસિક પૂર્ણા માં આપો.

જુગ' માસિક પૂર્ણા સંપાદન કરતાં જ ગુજરાતી વાંચક વર્ગમાં આદર પાથી લોકપ્રિય બની ચૂક્યું છે. સાક્ષર શ્રી રમણલાલ દેસાઈ, પ્રિન્સિપાલ ઠાણદાટર, પ્રો કામદાર, ચામર, હાસ, કોલેજના ઠા. મોદી, શ્રી મલિબાઈ દિવેદી, શ્રી કન્ડલાલ જોષી વગેરે, પ્રથમ પંક્તિના લેખકોના નિયમિત લેખોથી શરૂઆતથી જ માસિક પોતાને માટે અનેાણુ સ્થાન પ્રાપ્ત ક્યું છે. અને ધણાં સંસ્કારી કુટુંબો ઉપરાંત શાળા, ઠાણેજ, અને પુસ્તકાલયો તેના પ્રાહકો બન્યા છે. પૂર્ણા મહાગુજરાતમાં સત્કાર પામ્યું છે, બેટકું જ નહિ પણ આદિકા, ફીજીમાં સારી સંખ્યામાં પ્રાહક મેળવી શકવા બાબતે શાળા નીવડ્યું છે.

બહાર ખબર આપનારાઓ ખાસ કાળજી રાખી વપાસે છે કે સાપ્તમિક ક્યા વર્ગમાં વંચાય છે. તેમને જણાવતા અમને ખુશી ઉપજે છે કે પૂર્ણા મધ્યમ અને ઉચ્ચ વર્ગમાં પ્રચાર પામ્યું છે. બે વર્ગોની ખરીદ શક્તિ સારી છે. અને તેથી પૂર્ણામાં આવેલી લ. ખ. સવિશેષ ફાયદાકારક નિષ્કે છે. એક જ અજમાયશથી ખાતરી થશે.

બહાર ખબર ના ભાવ

એક વખતનાં આખા પાનનાં	૪૦-૦-૦
જી ૧ ૧	૨૧-૦-૦
જી ૨ ૧	૧૨-૦-૦
જી ૩ ૧	૭-૦-૦

વડા માટે પૂર્ણા મા લખો

સંપાદક,
'પૂર્ણા'

આનંદપુરા, વડોદરા.

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણમલ્લા સમુદ્રસહિતાં કુર્ણાંતે સદા મગલમ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

નવેમ્બર, ૧૯૪૬

[અંક ૪]

દેવનો દેવ

એનિસિનીયા-ઇસિ વિમલમાં, ઇસિસ્ટે એનિસો નીતિ વિચારે મુઠી, દેસવારીઓ પર નિર્દેશ અનાચાર ઝુલરતા, ત્રાસ વર્તાવી આમળ વધતા દત્તા ત્યારે એક વાર એનિસિનિયન મોરા ઘરકસ્ટી ટુકડી કુશમનના પંજામાથી મદામદેનતે છટકી મધ ઇસિસ્ટોએ તેની પૂઠ પકડી, કુશડીની શોષમાં ઇસિસિનોએ એક મૂપડી આમળ આવી એક યુવાન મીઠી છોકરીને પૂછ્યું, "એરિસા ક્યા માર્ગે ગયા ?"

છોકરી વિમાસધુમાં પડી, યુ કસુ ? અને તે ખરો જવાબ આપે, તો તેના દેશઅધુ-એને પડગાળી આજ્ઞાનો શુન્દો થાવ. ઓહુ કહે તો ઇસિસિન એનિસો પાસથી જુલ્મ કરે. કસુબાર વિચાર કરી છોકરીએ માર્ગ કારણો. પોતાની જીભ ખદાર દાઢી, એક દાઢે પકડી, ખીભ દાઢે ફરીથી પ્રહાર કરી તે કાપી નાંખી અને જલ્મ જોવા દેખાતા તે સૈનિકો પર ફેફડા.

અને એ અસખ્ય અનેક પાપાસુકેદથી ઇસિસિન સૈનિકો પલ્લુ આ ત્યાગ્યીસ, સદનશીય, સારેશ્વરેશી કૃત્યથી સ્વભી મયા, આ વીરતાથી તેમના જલ્મી અનેકા હૃદયમાં પલ્લુ છોકરી મરે સન્માનરતિ જાગી અને તેને જગ પલ્લુ પજન્યા વિના, જિરા વિચારમાં ગરક દેખાતા, ત્યાંથી માલી મયા સદમન ભાઇ 'અ' એ આખું જ છે ને ?

"એ દેવનો એ દેવ છે,

એ દેવ મારો દેવ છે

દેવો જરી, ધર્મો જરી, શાસ્ત્રો જરી, સુત્રો જરી,

ને દેવના પલ્લુ દેવની ત્યારે પૂજા શરતી હો "

એના મુક્તિવચમાં દરેક સર્વ પ્રકારની આદૃતિ આપવા તત્પર રહે, ત્યારે સ્વાધીનતા એવળી સઘાવ અને માલ્લી સઘાવ.

✱ વાનપ્રસ્થ આર્ય-દેશ ✱

“ મંત્રોને જોરે મુનિઓ સૂર્યને ધંભાવે,
 ઉન્નત પર્વત નત કરે, બૂ કંપાવે ”
 હસ્યુ દાળી નાગ જેવા નાથી હાસ ક્રીધા,
 અનાથોનાં દોહી રેડી ભોંને ભોગ દીધા
 રાજાઓએ” - વેદે વેદે ધ્રુવાસે પુરાણે
 વાતો વાચી સાચી એ જો આવ્યાં ટોળે ટોળાં
 દુરમનોનાં રશે દોડ્યાં બૂખ્યા વડે જેવાં
 ત્યારે ક્યાંતા જોના પુત્રો ? શું એ બાસ્તકી
 ત્યારે જજરી વાદ્યે વાનપ્રસ્થે ગૈ'તી ?
 સાતે નહી, સાતે નિધિ સાતે સમુદ્રોના
 દેવે દીધા રખેવાળો દિપ્પાળો એ ક્યાંતા ?
 ચોવ' સાચુ', પાકુ' ભેજે કસોટીએ ન તો
 મોટી મોટી વાતો મોટી 'ભવ્ય દિવ્ય ભૂત'
 હિન્દનો અહિન્દનો વા-મોટાધનાં તૂવ.

“૩”

ઉપેક્ષિતા માનવતા

વેદ, વાતો ને પુરાણો, ધર્મ, અપૂ-પાનાં
 બ્રાહ્મણ રાજા ધનીની પ્રથસાના ગાણાં.
 બાહી આખી ચોક્કી પ્રગ્ત ઉપેક્ષિતા રહેતી
 કોટેળાધી આવે નેવી નારી આખો દહોતી
 ગંદા ગંધાતા વાડામા શુદ્ધો મેઠુ ધોતા
 આદિ દેશના વાસીઓ હરાયાં ઢોરે યા.
 વિશ્વપ્રેમીઓને રશે પશુ-પખી કીડા
 અહિંસા ધર્મે પળાતા પણ શુભામી પીઠા
 જોના જો રશે અશ્રુ'ખ્યો વર્ણુ વ્યવસ્થાએ
 પામેલા તેને મંજરી આપી'તી યાઓએ.
 દામે, દામે, ને આરામે મસ્ત રહેતા મોટા
 દિવા-સ્વપ્નોના નશાએ નો'તા દો દિ ભેતા
 પાનીએ લઠા સોનાની બળી ખાખ ઘાતી
 ને કુમારે મૂજાઓની દ્વારોની લૂ વંટેલી.

“૪”

આય કન્યા

જૂના લોકો મીને ગત દિવસની વાત કરતા,
 બધા જૂના દિનો સકળ રીતના સુખી ગણતા;
 "જૂના લોકો સહે", પ્રગતિ બહેલે પાછળ હાંક્યા,
 "ત્વજ રૂઢી વાતો, કમનસીબ તો હું. ખીજ થયા.
 " વધી સુધારામાં અવર જનમાં પત્ની ફરતી,
 " હસી આનંદ છે નીરખી રહીને ગર્વ ધરતા !
 " કદિ ખીબાયે તે, પતિ મૂક રૂઢી ચોર દીસતો !
 " કરે સામો ગુસ્સો, અનણ જડમાં છુત ખપતો !
 સુખી આવી વાતો ચતુર બનીને હાસ્ય કરતો,
 ગમારો વૃદ્ધોને મતલબી છુટી મુઠ ગણતો,
 બધા ચિપ્પાચારો પ્રિય મનુ મલી, વિસરી ગયો.
 ઘરો ધર્પાનું ને જરઠ જનને યાદ કરતો.
 હસે કોની સાથે અજર કદિ વાતો વળગવી,
 ઝરે ધર્પા અગ્નિ, મગજ ફરતું, છુદ્ધિ બગડી,
 રહું વિત્રવાસે હું, ચક નહિ જરા, આન સધળી,
 છતાં માલિકી હું પ્રિયકથન હાસ્યે ચહું સદા.
 જૂના લોકો સારા, છુપવી ધરમા કાર રહતા,
 ઘડ પત્ની સુપિ વન જઈ વસે નિર્જન સ્થળે,
 વળી પુરખો નાખે જગતનયનો આવરી કંઈ,
 સદા પૂરે મહેલે ભૂપતિ રસિના કુદ જગતે.
 કદિ કો અશ્વેષ મધુર મધુર જાવન લખી,
 પ્રિયા સાથે આઠે ફર સુદ્ધર એકાત વસવા,
 રચી જોયા કોટો ધર નર પટે કોની નજરે,
 ન કો પ્રિયા જેએ કથન કવિનું, કાણુ હું તદા ?
 સુધારા વેળીલા વિપમય દીસે હાનિ કરતા,
 અતિ ભડા પ્રેમો કમનગી છઠે ચકિત થતા,
 અભિલાષા બાળે હૃદયરમણી એકવી લઈ,
 જીને એકાતે હિમગીરી પરે વાસ કર્ કરું.
 વિચારી વિચારી જડમથલ તો મેં મણી કરી,
 રચો મહેલો જેલો છુપવી લલના કાપડ મહા,
 કહો કેવા પ્રેમો ? નજર ફરતા તાં ટકી ચકે !
 નહિ એ તો પ્રેમો હૃદયડવી સુલામગીરી એ.
 નહિ હું રાજા છું, કવિવર નહિ, એક જન ના,
 હબારો ને લાખો સરસ નબળા લોક વસતા,
 હબારો તેવી રે સરસ નબળી નાર વચવી,
 વિશિષ્ટે તત્ત્વે કેં મણુથી સુગલો આપ નીરખે.

ભૂતી નારી સવે રમણીય ધણી, જોઈ જ ચહું,
 ન જાણું કે મેં શું પરમ અતિ વસ્ત્ર હીકુ મિયે,
 કહિ પ્રેમે તરવે અવર જનથી જુદા જ પડતાં
 ટકે જો પ્રીતિ ના, ઘટિત ન મને પ્રેમ મનુનો. ૧૦
 જોડા છે વિશ્વાસો મનુ પ્રીતિના, ના શક મને,
 મનુ આર્થા કન્યા કહિ નવ ડગે રાજરમણી;
 સુકન્યા, સાવિત્રી, પદ્મિની, જશમા, સીત સરખી,
 નહિ અત્રિવનો જો ડગવી શકતા જો સતી જરી. ૧૧
 પથારી મુવાનો રમણીય અને ચારુ હીસવા,
 વારી જો મિટિંગે મનુ નવ ડગે ચારુ ચપળા;
 મૂંઝી વાણીકાપો, ધણુધણી કહે ઉત્તર ધણા,
 હુંદે મુને રાખે, છટ નહિ કહિ કેા લઈ શકે. ૧૨
 જિઆ જો સસ્કારો અગણિત વધોથી ઉતરીને
 ચલા હિન્દી હુંદે હંદતમ બધા કાળ ન જાહે,
 સુધારાની સારી સમજ પકડી મેળવી જુની
 રીતિ જોની હિન્દી મિશ્રણ કરીને ઉત્તમ કરી. ૧૩
 અમારા સસ્કારો મુગધુગ વીતી સાણત ટક્યા,
 નહિ કાળાગ્નિમા લડલડ બળી જોગળી ગયા,
 કસોટીએ પૂરી વિમળ બનતા શુદ્ધ નીવડ્યા,
 અતિ ઉચ્ચાઈગો ન પહોંચી શકે પરિચય રીતો. ૧૪
 ગળી સોળી વાતો જગત હસણ, ઉત્તર કહું,
 જોડા વિશ્વાસો ને હુંદયની પ્રીતિ દિવ્ય જ છતાં
 ટકાઉ ના પ્રીતિ, મનુતણી પ્રીતિ જોડી સમજો,
 જુદી બાતિપ્રીતિ ટકી નવ ટકી તો પુનઃ શાં ?
 હુંદે છે વિશ્વાસો પૂરણ પ્રીતિના, ના શક જતો,
 રહું રાચી રાખે મનુ મનુ સદા માળ જપતો,
 જો ના હીધો છે કહિ મમ હુંદે રાગ નીરખી,
 સદા સાચુ જુદું નિર્જય કરતું સત્ય પરખી. ૧૬
 સુકાની સાચું છે હુંદય જગતે દોરણું ખરું,
 બતાવી રહ્યો તે વિપવનમને રોકણું સદા,
 ધરી પૂરી મદદા શક પરદરી રાહ પકડું,
 જહોં તું લઈ બાથે પૂરણ પ્રીતથી ત્યાં પસ્પર. ૧૭

શશિકાંત ચતુર્વેદી.

સાહિત્ય-સામાન્ય દષ્ટિએ

(૪)

રમણસાસ વસંતસાસ દેસાઈ.

સોનેટ અને પૃથ્વીછંદ એ તાત્ત્વિક રીતે કથી ન નથી વસ્તુ નથી. સામાન્ય દષ્ટિએ ન આપણે સાહિત્યને જોવાનું છે. જ્યાં જ્યાં સામાન્ય સાહિત્ય સ્વરૂપ જેની સામગ્રી પૃથ્વીછંદ-સોનેટની સર્વોપચારી આપણે સામાન્ય તારવણી નીચે પ્રમાણે કરી છતાં એ જોઈ શકાય.

૧ પૃથ્વીછંદ એ આપણી નાતન યુગરક્તી કક્ષિતિએ રહેલો છંદ છે નહીં. એની ઉત્પત્તિ સરૂતમાં છે, એ નવીન શ્રાવ્ય નથી ન. નવીન શ્રાવ્યને કોયે કક્ષિતિ મેળવતી જૂન-વાણીને સત્ ખાતર-જાળાસ ખાતર આપણે જોજાળવી તે જોઈએ ન.

૨ સોનેટને જાહેર જોઈ શકી શકાય તેવા પ્રતાવવાથી, સરજીને છેડ વિશ્રામ લેવાને જરૂર એક કમળ વધારે દૃઢ વિધામસ્થાન નિશ્ચય કરવાથી, અને રમણ પ્રવાહી અર્થ અને છંદ રચનાને જાહેર જોઈ શકાય તેવા પ્રવાહી અર્થ સમજવાની જરૂર જોઈ કરી જિતનના આશિર્વાદ-અર્થશીલની બચણા જોઈ પ્રવાહી નવીન સિદ્ધિ મળતી નથી પ્રયોગ છટ છે. પ્રયોગપૂર્ણ એ માન મર્તપૂર્ણ છે.

૩ સમીતને અને સાહિત્યને-શબ્દને તાત્ત્વિક જગત જાહેર ન હોય એ વચ્ચે વિરોધ ન હોય જોઈએ, અને, ન હોય તે હોય કરશે જોઈએ એની આખી પૃથ્વી તીવ્ર જનની જાતી આનંદતાએ અનેક રમણો છાત્રજી કરી આવે પૃથ્વીછંદી સોનેટ સ્વરૂપ થીપું છે.

૪ સમીતનો સમય જગતે કરતાં સાહિત્ય-ખાસ કરીને કવિતાએ પોતાનું સાર્વજનિક સ્વરૂપ સુખામું છે-જનતાને અસર કરવાની, કક્ષિતિ દીઠ પ્રમાણમાં જોઈ દીધી છે. કવિતા અને સાહિત્યને સમ્પ્રદાય અને તાલ-લય ઉપર જ યજ્ઞ. પશુ આધાર શબ્દો હોય તે સ્વાભાવિક રીતે ન તે પ્રાચીન અને સમીત પાસે આવીને જોઈ તે છે. સમીતનો સમયેલો હાથ તારોડવાની જરૂર પ્રાપ્ત પશુ આપામ-પ્રાપ્ત પશુ સાહિત્યમાં જોઈ શકાય નથી.

૫ જ્યાં યુગરે કવિતાએ જઈ સરીથી જાગ સુધી આવી જમણામાં પડી સાહિત્યને-ખાસ કરીને કાવ્યને એવું સ્વરૂપ આપી દીધું કે જેથી સાહિત્ય અને સામાન્ય જનતા વચ્ચેનું જાતર વધતું ન જાય. આગળ કિષ્ટ મહાતા સાહિત્યને જોઈએ જાહેર સામાન્ય જનતાના હૃદય ઉપર સ્વાભાવિક મેળવણી છે તેટલે જાહેર આપણા નવા કિષ્ટ સાહિત્યને મેળવ્યું નથી, એમ આપણે કહી શકી શકી જોઈએ. શાંતિમાં પશુ સમજે અને યુગપાઠ કરી લે એવી કવિતા રચવાની નીર્મીટની રચના અપણા સાહિત્યની આ ખામી ઉપર ન સફળ થઈ શકે છે.

6 Poets are born, not made; જનતા ન પહેલે રચિ, જનતા પહેલે રચિ; જેવા સિદ્ધિ; શિવજી મૂકજો જેવા સર્જીત કાવ્યપ્રવાહી; રસામર્ક વાચ્ય કાવ્ય જેવા કાવ્યસાહિત્ય અને કવિમાનસની વિશિષ્ટતા ઉપર ભાર યુગમાં વાક્યોને આધાર

- સાહિત્ય પ્રગટીય અને પ્રગટિય જનતું જરૂરી મધુ અને સામાન્યતા જેની રક્ષામે પશુ ન જીવે એવું મિથ્યાભિમાની સિદ્ધિ કહેવાતું સાહિત્ય સહુ ઉપગમી એકા. એટલું જ નહીં; વિદ્વાનોની વિચિત્રતાઓ, સાહિત્યકારોના ફાંદા, અને કવિઓના પ્રમદો આપણે પોષતા ચાલ્યા. અમુક જનતાની પ્રેક્ષા વગર પ્રતિષ્ઠા જાન્યે જ નહીં એવો સ્વિકાર કરી ભેદ આપણે જનતા અને સાહિત્યકારો વચ્ચે પડેલ અંતર વધવાનું થયું.

૭ સાહિત્ય એ વ્યક્તિવિશેષ દ્વારા પ્રગટ થતો કલાપ્રકાર હોય પરંતુ એની સાચી ઉત્પત્તિ પ્રાચીન પ્રજામાં જોવામાંથી જ થાય છે એ વાત વીચરતી ચાલી; અને સાહિત્યના સાર્વજનિક પ્રકારો પણ ક્ષુદ્ર થવાનો ભય ઊભો થયો. જાણકારોને લીધે વધુ સાહિત્યનું અત્યાપણ વધી ગયું. સાહિત્ય એ એકાંતમાં ઠાઈ દેખે નહીં એવી રીતે આપણે એકલા જ વાંચનાર એવો રસ લઈએ એવી સ્વાર્થી જીતિને પોષનાર આનંદભરત જની ગયું.

૮ 'કવિતા કહોએ કહ્યોના જનમન રજન જણ' એ દેશપતરામની વ્યાખ્યા પૂરેપૂરી સાચી હોય ન હોય, પરંતુ સાહિત્યમાં રંગભરતર જણે હેલું જ ન જોઈએ એવી પ્રગટ કે અપ્રગટ માન્યતા રિજ થતી ચાલી સાહિત્યકારોની જનત ઊભી એ, અનંત રોષણ, અનંત વિચિત્રતાઓ સાહિત્યમાં ઉતરી આવી અને જનસમાજના માનસ સાથેના મેળ (correlation) એમાંથી ક્ષુદ્ર થતો ચાલ્યો. એ રંગભરતર પ્રત્યેના નિરસકારમાં આપણી નવી કવિતા કેટકેટલા દિશકા સુધી દરીકલાવી પણ છડી નથી-ગળે દ્રવ્ય એ રસ જ ન હોય, અને રસ હોય તો પણ તે કવિતા જેવા સિદ્ધ આકારમાં ઉતરવાનો અધિકારી પણ ન હોય.

સાથે સાથે આપણે સ્વિકારવું જોઈએ કે સાહિત્યનું અત્યાપણ ધીમે ધીમે ફરવું ચાલ્યું છે. સમયના જળ સાહિત્યને જનતા પાસે પસંદી લાવતાં થઈ છે. મદદમાં ગઈએ ઉપગમેશુ પ્રગટીય જળ સાહિત્યના સિદ્ધિ કહેવાને ફોડી તેને સામાન્યતાની હવામાં ફરવું કરી રહ્યું છે, અને વિસિદ્ધ અમેળ કરતાં સામાન્ય જનતાની વચ્ચે પકકામુકકી કરતાં ઉપજતી ઊભીઓ અને સંબેદનોમાં જોઈ કવિતા નથી-જોઈ સાહિત્યજન નથી એમ સાબીત કરવું ચાલ્યું છે. લોકોએ તેના પુનરુદ્ધાર, જનન કે રાસ જેવાં એવાઓના વધતું જવું સામાજિક સ્વરૂપ, મુશ્કેલી અને ભેજકમિશ્રણ, રેડિયો-આકાશવાણી-આ સર્વ પુરવાર કરે છે કે સાહિત્યનું સામાજિક, સાર્વજનિક અને સામાન્યતા સાથે સંપર્ક સાધવું જળ હવે સ્વિકારવું ચાલ્યું છે.

વિદ્વાનોએ અને લોકોએ સાહિત્ય વચ્ચે પડી જતા અંતરને ફરવું કરતાં તત્ત્વોના પરચા હવે સર્વત્ર દેખી શકાય છે. સને ૧૯૨૨ ની બોલારની સાહિત્ય પરિષદના પ્રસંગ સ્પષ્ટ છે. વિદ્વાનોમાં વ્યાખ્યાનો કરતાં લલિતજ્ઞા સાહિત્ય સ્વિકારે એવાં જે. કાવ્યો વધારે આકર્ષક બની હતાં-એ કે મંજર, ભેદ મંજર ઉપર આવી ઓતાઓની તળીઓ ઝીલતા લલિતજ્ઞ મહાસાહેબની પસંદગી જહુ પામતા ન હતા.

એ જ પરિષદમાં મુર્દુ કવિતા પહેલવહેલી જાહેરમાં કરી. 'જાન્યુની અધરે આરાદી ચકિતા ને આ મુખાણી ફોડી' એ શબ્દપ્રતિના આખા પ્રસંગને હસી કલાવાની સિદ્ધિ જીતિમાં સર

રમણભાઈની કટાક્ષમ પૂર્તિ બહાર આવી ત્યારથી કવિતાને હાસ્યમાં ફેરવાની આજી મોઢાણાસ
મળતી રહી છે અને માત્ર ઓતપાથી માટી જન્મભૂમિ અને પ્રમળ પુર્તિ નોધપાત્ર કટાક્ષ મળ્યો
સુધી પહોંચી રહી છે. સંખીતને અને હાસ્યને પુનઃ મેળવી આપણી યુગ્મર કવિતાએ જન્મસ્પર્શની એક
બેનાવેલી પરંતુ સાચી ચાલી ઢાલ કરી છે.

‘એવોજ ભાવનચરી સાદિલ પરિપત્નો પ્રથમ -- પરિપત્નો મુખ્ય કાવ્ય કરતાં તેના
ઉપકાવ્ય તરીકે ચણાવેલાં મેધાસુ અને રામચૂરાનાં શોકમીત રજુ કરતા પ્રથમોમાં જનતાને-
સિદ્ધ જનતાને મુખ્ય વધારે રસ પડ્યો હતો. આનો અર્થ ભાગ્યે જ કંઈ એમ કરે કે દરે પછી
કટાક્ષ કાવ્યો કે શ્લોકોન સિવાય કશું જ સંખ્ય નહીં એવો. આમક રાખવામાં આવે છે
સાદિલ સામાન્યતા સાથેનો સંપર્ક યુગ્મતી એટલે તે સાદિલ કેવું એકવચન, અદ્વિત, અનર
સાધી અને ધમ્મી જની જન છે તે તરફ ખ્યાન ફેરવાનોજ મારો આશય છે. સાદિલનો-
સાદિલકારની એક નવી ન્યાત ઉત્પન્ન થાય એના કરતાં વિદ્યમાને સામાન્યતામાં પુષ્પની મારક
વેસતા એ શીરસતાઓ અને એ જ કચ્છા યોગ્ય છે અને શીરસતાએને ધમ્મક તે હોય જ નહીં.
પ્રમુખ પચમામ ધાવનાર પચમજરને આપણે બંધે પૂછ્યો. પછી પચમામ ધાવનાર કરી કહે જ
નહી કે ‘સારી પૂછ્યો કરો.’ પ્રત્યક્ષમાં વારી રહે એ સાચો પચમ જ. સાદિલની સાચી કસોટી
જ એ કે પ્રગટવનને એ કહે જાશે સ્પર્શો રહે છે. પછી જળ અને સ્પર્શની અવધ એમ
વધારે તેમ સાદિલની સમ્યાસ વધારે.

દારે. અને અમિતિસા જાતેને ક્ષમ્યો શોડ દેવિસ કુનાયટ સરકતા એક કસવાની મિતિયમા
આમજુ સી મોર, ત્યારે એક અમિતિસ તેની પાસે આવી નેમ અભિનંદન આપી કહ્યું, “દરે અને
નિર્વાવ થયો. આજ પચમ અને કા રહેનો કે અંચલે અચ્છા કલ્યા વધારે કોસિવાર છે; મજુ વમાર
આપજ સંમિત્યા પછી અને એવી જીવિ રહી નહો” પાવાની વિગત જવી આ વાત શોડ દેવિસેજ

આજીય જુવિનો સંપાત્ર — મમ્મ કોડ, એ મામસી યોરો મારો છે તેને અમિ નિર્વાવ
કેરોએ ભયે.
નાનાર ચાચી નખતે અમિ યોરો રે છે એવી કોવચિની નવા એવી નરે
૧ મામ્મીએ — જેવી વડ ગયો
૨ મામ્મીએ — ઠ. કીડ ઠ-૧૪ જાસ સારી નહીં. મજુ વને જાનચીયા કહ્યું કે તે પચ કહ્યું
૧૧૦ નહો મહી
પેલ્લેર — જાનાના અમાનવ “દાવ” ન મારે.
મારે પી — એ આપતાં તે આપણે જાનેને સદન કાચી રહી.

ભારતીય ઇતિહાસમાં જરૂરથી સદીની અતઃકળથી અધઃસ્થાન રહેવાનું થયું છે. એ સમયે મોજબ મહારાજનો પણ ઝગડોળો હતો, પણ અતિ વિસ્તરેલા સામ્રાજ્ય દ્વારા પ્રતિનાં દુશ્મનો આવતા અધિકારની આગ્રહી કરતાં હતા. એ પછી તો અધઃસ્થાન એકાંત એ યુગમાં પણ કાળીઓએ સ્ત્રી કાળરાત્રિએ નમોમ કળમાં કોઈ કોઈ અસાધારણ 'વેળા' તાગાઓ અમકા અધિકારના અર્થ વિધીન થઈ ગયું કે એમ દિવંદના રાજકારણના તકતા પાનાના સાદેમ કે દીપુ, મીર કાસમ કે મહાદેવ, અહમ્મદાબાદ કે સફરીઆબ જેવાં વિરલ રત્નો અમકા ગયાં. પણ એ બધાં વાધીનતાના યુગાતા દીપકના પ્રકાશ અણ્યા, દેશભરમાં જેવજવથા, દુરદેશીનો અભાવ, અચાની બોધપતા આપક બની ગઈ હતી. એ અધઃસ્થાનનો સમય એવો હતો ત્યારે કેમકે જલ્દ પોતાનાં પ્રામ ભાંખ્યા અને પી ઠારાઓ "અખ ક પ્રતાપી" બિરહાવલિઓ પામી રાખી બન્યા.

એ સમયમાં પરદેશને કિનારેથી સામરો એકી ગોરાઓના જે વેપારી ટોળાં જીતમાં એમની પાસે આ દેશને નવાજવાની નવો કોઈ સરૂતિ હતી, ન દોસત હતી, ન હતી શરૂઆતની વીરમાલ એમની પાસે એક વસ્તુ હતી અને તે આ દેશનો વેપાર હાથ કરવાની પ્રથમ તીતિ. એ જરૂર લાવવા એમણે ન કરવાના કૃત્યો કર્યા અને તેમ છતાં મી અવનીન્દનાથ ઠાકુર કહે છે તેમ "જેમને ખાતર ચોરી કરી તેણે જેમને ચોર કહ્યો" ની નવાજેશો મળ્યા ગોરાઓ વડે બહીં અંગ્રેજોનો ઉમેશ કરવામાં આવ્યો છે એ આગળ ત્યારે તેમની પાસે શું સાધનો હતું વિ. નોંધએ ત્યાર પહેલાં મી અવનીન્દનાથ ગ્યારુનું કથન કેટલી દરે અર્થ છે એ તીથેના જીતારા પરથી નોંધ શકાય એ પરથી નોંધ શકાય કે અંગ્રેજોના પગ આ ધરતી પર નામર્તા જ એમણે દિન્દીઓનું વંચોવણ કરવામાં જરા મજા રાખી નથી. નીતિમતાના એ પુત્રો થોડી પણ ખતની લાલસા સિવાય આ દેશનો જીતાર કરવા જ જાણે આવી મદદ ન હોય એવી યુક્તિઓ એમણે પાલીનેન્દમાં લાંકવા માડી. આ રજો વેનો નમૂનો —

" x x દિન્દીઓમાં પ્રમાણિકપણાનું તો નામ નથી અને બેઠામની એ કલક લેખાતુ નથી. x x દીપુએ મોડું કાનવાલિસ તરફ જે કમંઠિત વર્તન ચલાવ્યું તે આ દેશના રીતરીવાજ અને નૈયતનો એક નમૂનો છે. x x એક વાક્યમાં કહીએ તો દિન્દુ અને મુસલમાનો બન્નેમાં કોઈ પણ પ્રકારના સિદ્ધાન્ત બિનાની સ્વાર્થપરાયણતા એકજરૂરથી રીતે ચારે તરફ પચી ગયેલી છે. x x પૈસો એ એમના સંતોષનું એકમાત્ર સાધન છે. x દિન્દુ અને મુસલમાનો પૈસાને ખાતર કોઈપણ યુદ્ધો કરતા અજાણતા નથી. x x " ૧ આ સખતી વખતે એમના વડાઓએ પૈસાને ખાતર આ દેશની કેવી ખાનાખગળી કરી એ બીના સાચ જાણુએ જ મુશ્કેલ ગઈ લાગે છે

ઈ. સ. ૮૮૨ માં એક અંગ્રેજ પાટરી પોંપની પાસેથી દક્ષિણ દિન્દમાં આવેશો અને પાછા ફરી વખતે એ પોતાની સાથે જાતજાતના તેળના અને હીરા-મોતી વિ પુષ્પજ નવાલીર લઈ ગયો. તેણે પોતાને દેશ જઈને દિન્દની અલગ સંપત્તિનો કારે મહિમા ગાવો ત્યારે એ

દાણી પ્રભને આ દેશનો પરિચય કરો, પણ તેમ છતાં આ દેશ બાંધે સીધો બાપારી સંબંધ
તો ત્યાર પછી લગભગ સાતસો વરસ થઈ ગયો. એ રીતે દિન્દી દોશન અને દિન્દી વરગુઓ અંગ્રેજ પ્રભના
પાસરીનું નામ લગુ સી રેલમસ. આ રીતે દિન્દી દોશન અને દિન્દી વરગુઓ અંગ્રેજ પ્રભના
નેવા બહુતામાં આરત્રા છતાં એની સાથેનો વેપારી સંબંધ તેો રાખી ઇસિએમના સમયમાં
રખાયો. એ પહેલા ઇસિના લેનિસ, પીસા વ. રમળના સોદાગરો વૃદ્ધાને રસ્તેથી દિન્દી માથ
કુરોપમાં લઈ જતા. લેનિસના રેલવાક સોદાગરો ઈસિમાં વેચવનો માથ અંગ્રેજ પાસીના
માથા આમજ આવેલા વાઈટ દાણા દારવા અને તાંબી ઈસિમાં ગૂદા ગૂદા બજારમાં એ
એ માથ જોતો. આ રીતે તેઓ દિન્દી ગનાવટો માથ મેળવતા હતા. ૭ આમ દિન્દી બના-
વટો માથ પાકાતો નોંધ અંગ્રેજ વેપારીઓને દિન્દ સાથે વેપાર કરવાના મનોરથ નમ્યા
પ્રથમ તેો વૃદ્ધા અને ઇરાન સાથે રાર કરી પમ રસ્તે તેમજ દિન્દો માથ મેળવવાની અને
પૂરના રેલો સાથે વેપાર કરવાની ચાહ કરી. આ પછી સન ૧૫૮૦ સર કાન્ડીસ રૂંદે બિંદ
સાથે પહેલો વેપારી સંબંધ કર્યો, પણ તે પહેલાં સન ૧૫૭૬ માં લોમસ સ્ટીવન્સ નામનો
એ અંગ્રેજ પાસરી દિન્દમાં સૌથી પ્રથમ બાપી વસવાટમાં હલો સાપીની ખિસ્વી પાસાગામાં
તે નેરુપટ સમ્રાજનો રેલર નાનો દોલ મરાડી મળા તેજે સારી રીતે સીપી લીધી હતી ૪
એટલું જ નહીં પણ તે મરાડી ભાયામાં કવિતાઓ સર્વા રખાતો હતો. ૫

સન ૧૫૮૧ માં રાખી ઇસિએમની કાળા મેળવી લગના મેયાર વેપારીઓએ એમાં
મળા પૂરના રેલો સાથે વેપાર કરવાની પેરી રચાવી અને એ પેરી તરફથી લીડસ નામનો એક
અમેરી, રેડરી નામનો એક ચિતારો, ન્યુમેરી નામનો એક સફરી અને ફિચ નામનો એક
વેપારીએ ચાર જુને દિન્દ તપ રવાના કરવામાં આયા તેઓ પ્રથમ મેયારે આરી ત્યાંથી આયા મળા.
દોશ વ. પર ભાગમપૂરે લખી આપ્યા તેઓ પ્રથમ મેયારે આરી ત્યાંથી આયા મળા.
ત્યાં પેરી બિતર તેો સદેનકાલ આમરની સેવામાં રહી મળા ન્યુમેરીએ ગોવામાંજ કુશન
હાડી, અને એક દિન્દુ એી સાથે સમ્મ કરી ત્યા જ રહો. ફિચ રેલોટન કરી સન ૧૫૯૧ માં
સડન પાછો મેયો અને ચિતારામાંજ પ્રોમથ દરવારમાં જ સ્તી મળા આમ આ બેવેદમદી
સાલકનો કાંઈ ખાસ નહીંને ન આગેલો. પણ દરીઆમાંથી આમીરીની દોશત કુટવી ઇંગ્લેન્ડના
નિારે કુશનનાર કાન્ડીસ રૂંદે સામરસાલકિયા ખાંધો હતો અને એમના આ કુવેદમદી
મળાં પરામોયી ઇંગ્લેન્ડની સરારે આ ઉમ્મ કાલસો પાલ્ય તેમને “સર” નાનામે દતો.
એ સર કાન્ડીસ રૂંદે રોડીઓન, દિન્દથી ન્યુ એક બહાણુ સન ૧૫૮૭ માં કુટ્યુ, તેમાં ખીજ
બાપારી યોએ ઉપર્યન મલત્વના જતાવેલો હતા, તે પણ દાણ લાગ્યા, એ સાધન પરથી તેની
દિન્દ સાથે વેપાર કરવાની રૂપરેખા મળી આવી.

સન ૧૫૯૭ માં દિન્દો માથ લઈને અંગ્રેજ વહાણે ઇંગ્લેન્ડ પહોંચ્યા ત્યારે ત્યાંના
જનરમાં દિન્દી મરી આઈ સિસિંગે એક રતવના ભાવે વેચાયા.

1 Extracts. Parliamentary Papers relating to the affairs of India
General Appendix L P 20-23 1832
2 એ જિલ્લો દિન્દ સાથે સંબંધ. પ. ૧ છે
3 A Tract upon Trade addressed to Lord Halifax. - 1751 A. D.
4 Surat. P. 21.

આ પછી સન ૧૬૦૦ માં હિન્દ સાથે વેપાર કરવાની રીતસરની કંપની સ્થાપવામાં આવી. એ વેપારી પેદી ઈસ્ટ-ઇન્ડીઆ કંપનીના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ, એનાં બધારણુ પ્રકારમાં અને પાયાને-ટમાં તે અંગેના કરાર નોંધાયા તથા રાષ્ટ્રી ઇલિઝાબેથે તેમને ખરીતો આપ્યો, એ બધી બીના બાણીની છે. આ રીતે પૂર્વના દેશો સાથે વેપાર કરનારી પ્રથમ પેદી હતી થવા પછી સન ૧૬૩૫, ૧૬૬૦, ૧૬૬૫ અને ૧૬૯૮ માં અંગ્રેજ સોદાગરોની બીજી પેદીઓ પણ ઉભી થઈ. આખરે સન ૧૭૦૬ માં આ બધી ફરીફ પેદીઓનું નેશણલ ઘડ મળ્યું.

આ રીતે તેઓએ હિન્દ સાથે વેપાર કરવાની શરૂઆત કરી. સને ૧૬૦૮ માં ઈસ્ટ ઇન્ડિયન વંદાલો તાપીના બારામાં આવી પરોવ્યાં, પણ એ વખતે પશ્ચિમના કિનારે અને સુરતમાં પેશ્વેશીઓ સારો પગદંડો જમાવી બેઠા હતા. તેમને આ દરિયા પાસે એમ ન હતું, એટલે તેમણે સુરતના તે સમયના હાકમ મહમ્મદખાનને કહેવરાવ્યું કે આ અંગ્રેજોને નો સુરતમાં પેસવા દીધા તો અમે કહેર સળભાવી મુકીશું. આ ધમકીથી હજાઈ જઈ ન્યારે અંગ્રેજો કહેરમાં દાખલ થયા આખા ત્યારે એમને પેસવા ન દીધા. આથી તેઓ પાસેના મામડામાં વિખેરાઈ ગયા અને સિપાહીઓની નોકરી કરવા લાગ્યા.

સુરત પાસેનું મુવાલી મામ એ તાપીનું બાફ હતું. રેંઘાવર જતાં આવતાં વંદાલો ત્યારે ત્યાં જ બસતા અને માથ ત્યાં બસાતો અગર ઉતારાતો. પછી નાની ફોડીઓ બંધી તેને સુરત લાવવા લઈ જવામાં આવતો.

ઈસ્ટ ઇન્ડિયન આખા પરોવ્યો ત્યારે એને અમર પેદી કે બાદશાહની પરવાનગી સિવાય કાંઈ પરદેશીયી ઠોડી નાખી શકાતી નહીં. બાદશાહે આગે તેનો સારો સરકાર કંઠો અને પોતાની નોકરીમાં રાખી લીધો. તેણે એક આખાં નિર્ધન જાતુ સાથે સન્ન કરી લીધું.

ખબારમાં પણ આ કામે કેટલાક અંગ્રેજ સોદાગરો આવી લાગ્યા હતા. સને ૧૬૧૦ માં ઈસ્ટ ઇન્ડિયન વેપારી વંદાલો લઈ સુરત આવ્યો. એ આવતાં જ દિરગીઓ સાથે પ્રથમ સર થયા. પણ આખરે તે સુરતમાં દાખલ થયો, પણ એવામાં ઠોડી દુકમ આવ્યો કે અંગ્રેજોને સુરતમાં વેપાર કરવા દેવો નહીં કે ઠોડી નાખવા દેવી નહીં. આથી ઇન્ડિયન મુવાલી આવી ત્યાંથી દાખોલ ચાલી ગયો. તે વખતે તે વિજયનગરના રાજાના તાબામાં હતો અને એક સીદી તેનો વહીવટ ચલાવતો હતો. ૧

આમ સુરત, ખબાર, અમદાવાદ કે પોધામાં ઠોડીઓ નાખવાનું તો ન બન્યું. પણ ઈસ્ટ ઇન્ડિયન અને તેમના કામી બાઈઓ ફરીઆઈ હુટશાટ સંભાવવાના મવા ધંધામાં સંકળ સતા હતા ખરા.

આ પછી સન ૧૬૧૨ માં ઈસ્ટ ઇન્ડિયન એક કાફલા સાથે સુરત આવ્યો અને મુવાલીના બારામાં પગલ નાખ્યો. અહીં આવતાં મામમાં તેણે એક મોટું યુજરાતી વંદાણુ રખાને ફેરી તેના મુશકારોને કે કંઈ તથા સુરતના નવાખને તેની ખચ આપવામાં આવી, અને ઠોડીમતના છુટકારા મારે તેણે કેટલીક શરતો નવાખને મેળવી. અન્યકાર યુમની વૃદ્ધી સત્તાએ એ શરતો સ્વીકારી. એ શરતો ફેરી હતી તે આપણે હવે પછી જોઈશું. પણ સન ૧૬૧૨ ના સપ્ટેમ્બર માસ પછી અંગ્રેજ સોદાગરોની ઠોડીઓ મુજબનાં આપણી દેશમાં ન ખાઈ.

આ મોગજો અને આત્મા ત્યારે દિન્દીઓનાં બારસો બારસો અને પદરસો દત્ત વળતના વહાણો સામર ખેડતાં હતા. તેવાં વહાણોમાં રહેથી અને મહામુઠી નામનાં એ જહાજ મેચહર હતાં. એ સમયે અંગ્રેજો પાસે આખા દેશના અર્ધાં મળીને ૧૫૦ કરતા વધારે વહાણો ન હતાં અને તેમનું સુરેરાસ વળત ૨૫૦ દત્ત કરતા વધારે ન હતું આખાંથી માત્ર ત્રણ કે ચાર જ જહાજ ૪૦૦ દત્ત વળતનાં હતાં.

આમ અરસાઈમાં દિન્દી વહાણો અંગ્રેજ વહાણો કરતાં ઘણા મોટા અને મોટી સંખ્યામાં હોતા હતાં દિન્દી પાસે દરીઆઈ કાષ્ટવાનો અભાર હતો, આખાં દિન્દીમાં માત્ર વિજયનગરના મહારાજને જ દરીઆઈ સક્રિયાના વિકાસ તરફ પુરવું જાન આપ્યું હતું, ઓ એની એ સક્રિયતા કાણે જ તે પોટુગીઝોને સિલ્હ આપી દેવાની તકનું, ૮ વર્ષ અંગ્રેજોના આગમન પછી એ સામ્રાજ્ય તુટી ગયું. મોગજોની સમગ્રી સક્રિય ઝખીન પર મહામો મહામા દોહાઈ ગઈ હતાં એટલે સામરના ક્ષેત્ર પર આવી સત્તાનો જામનો કરવાની કેરી મેનર જ પ્રપંચી સોદાગરો મોડનતા હતા એ જોવા વિચારવાનો તેને સમય ન હતો, અને જે સોદાગરોએ અહીંની ધરતી પર પત્ર મૂક્યો તેઓ તેા આ દેશની અદ્યક્ષ સપત્તિ જોઈ એવાં તેા બની ગયા હતા કે ક્યારે અને કયે રસ્તે આ દોહાઈ એમને વતન ધસી જવાય એની જ ઝખના ધામી હતી. એમના એ મનોરમ અર સાવના એમને ફેલ્લીક કસોટી અને ઇન્દ્રજાળના અખતરા કરવા પડ્યા તે બીના પણ હવે પછી જોઈશું.

નાદિરશાહના લશ્કરમાં સિયા મુન્તી માણસોમાં ઘણા જમણા થયા આવા કલહો કમ સ્વરૂપ પડતાં લશ્કરી સિલ્હમાં જામી આવે તેથી નાદિરશાહે એક વખતે લશ્કરી દંડીઓ કરાવતા માટે બેચી મળી હતી ત્યારે ત્યાં જઈ એક દંડીના માણસને અગત્ય આપાવી પૂછ્યું, “તું મેણું કે સુન્ની ?” જવાબ મળ્યો, “સિયા” નાદિરશાહે તેને તરફન મારવા દુકમ કરાવ્યો. પછી બીજા દંડીના એક માણસને આવળ આપાવી પૂછ્યું, “સિયા કે સુન્ની ?” તેનિકે કહ્યું, “સુન્ની” તેને રત્ન ફેલાવવા દેવાની સિદ્ધા મળી એ પ્રમાણે ચારેક માણસોને મારી નાંખવામાં આવ્યા, ત્યાર પછી પાંચમા સેનિકને આજ પત્રન પૂછવામાં આવ્યો તે ચતુર હતો. તેણે કહ્યું, “હું નહિ સિયા કે નહિ મુન્ની હું તો મુન્ની છું” નાદિરશાહ ખુશ થયો અને તેની પીઠ ચાળ્યો. પછી તેા જમાને જ મુન્ની ધવામાં લાઈ દેવાયો અને આ અવર કબલનો અંત આવ્યો.

વાનસેનના કુટુંબ જામન સાંમણને યાદેનસાક અકતર પડ્યો જ ખૂસ થયો અને વાનસેને પૂછ્યું, “વાનસેન ! તું વારા યુદ્ધ એવું કેમ ચાઈ સમ્તો નથી ? વારા કરતાં તે કબરખણું સાઈ જાય છે, એવું કું કાણુ ?”

વાનસેને જવાબ આપ્યો, “કહેનસાક, હું આશ રાજ માટે વાઈ છું, પણ મારા યુદ્ધ તેા તેના કબર માટે જ જાય છે.”

સમસ્ત રાત્રિના ધનધોર વગસાદે સર્વત્ર અશ્વમતતા કરી દીધી હતી. નદી, નાળાં અને તળાવો ઉભાચાં રહ્યા હતા. પરંતુ એ સમયે પણ એક વિસ્ખોભે મારે મારામતો નથી. પોતાના જના-વેશા પુત્રો કે નહેરોની સુષ્ટિના કંઈ પ્રયત્ન તો નથી થતો. એ જોવાની 'આતુરતા' એમાં બીજા વિચારોને દબાવી દે છે, અને એ જોની સુષ્ટિ રિચરે રહી વરસાદનો અવસાન કરતી દેખે તો એને મોટે સંતોષ થાય છે. પગલું એને પોતાના કાંઈ તરફ નહીં વધે આવે તો એમાં નરાધ સી !

નાત્રનદીના ત્રણ પુત્રો એ પોતે જનાવ્યા હતા, અને આરે એ સાથાજ્ય કે રાત્રિનો ધન-ધોર વૃષ્ટિ પછી નામનદી અને નવિધા પાકા પુલ નીચેથી જીમવેનથી વહી રહી હતી ત્યારે એ દરેક જોનાનો મોલા કુ અટકાવી ન શક્યો. માત્ર વરસાદે હું જવા તેવાર થયો. મારા એક સિદ્ધી અનેરીએ એ પ્રમાણે અમદાવાદમાં નાળાં આગળ પાંચ વરસ આગળ અવગ્રમાવેલો દોવાથી મારી પત્નીએ મારા જવા પ્રત્યે સજા વધિા ઉઠાવેા અને સત્રસત્ર અને જતો અટકાવી દીધા.

થોડી વારે મારે એક વિશાલ તોફાન આવ્યો ત્યારે એ અનેક પ્રતિજ્ઞાઓ વરસા કામ પાસે આજી પાણી પાસે ન જવાની કીધી અને પત્નીને સમજાવી જવાર નીકળે. પ્રથમ પુલ પાસે આત્રીને ઉભો રહ્યો. ખરેખર નાજ જીમવેનથી વહી રહી હતી અને એમાં તણાઈને આવતાં સાકડાં, વાંસ, વોર્લા કાંડો વગેરે જેતાં પુષ્પાં લોપાં ત્યાં ઉભા હતા.

હું થોડી વાર ત્યાં ઉભો રહ્યો. થોડી વારે એક વૃક્ષ અને એક યુવક ત્યાં આવ્યા. પુલના કંઠે પાસે ઉભે રહી તે યુવક એક સાકડાં નદીમાંથી કઢવાનો પ્રયાસ કરવા લાગ્યો. એ કાચું તરણ અટકતું અને જોખમકારક હતું "જો સમનોષપણ મુખાવે તો તે અંદર જા. એમ હવે, અને એ જોઈ મે કહ્યું, 'અરે, તું મોઝા તેરના આશા દે ? વહ કયા કર રહે હો ?'

તે જોખ્મો, "સાહેબ, હમારી મૂં પરી મહાજઈ ઉસજી લકડી નીકાલતા હું."

'અરે, દુસરી લકડી મીઠ જાવેચી. વહ છોડો.'

'સાહેબ, વહ લકડી સાધ રનુ લકડી નહીં હે. ઇંડ પર હમારે પિતાજી અપને કપડે રખતે હે'

હું યુવ રહ્યો. મૃત પિતાની એ સ્મૃતિ પાછળ એ યુવક ઉત્પત્ત હતો. એના પ્રવાસથી સાકડું મહાર તો ન આવ્યું પણ પુત્રના જે ખૂલામાં અકોશું હતું ત્યાંથી પ્રવાહમાં આર્થગ આવ્યું. અને જેપુ' કે ૫૦૦ વાર દૂર બીજા પુલના એક સ્તંભ આગળ એ અટક્યું. યુવક અને વૃક્ષ તે તરફ દોડ્યા. હું પણ એ પુલનું નિરીક્ષણ કરીને તે પુલની દાક્ષત જોવા ગયો. યુવકે ત્યાં પણ એ બીજા પ્રવાસો માત્ર કરી દીધા અને વૃક્ષ એકાદશી તેને જોઈ ગઈ હતી. થોડી વારે આ પુલ પર પણ પ્રથમ પુલની માફક થયું અને એ સાકડું ૧૦૦૦ વાર દૂર ના પુલ તરફ આકર્ષ્ય અને મે મારે દરબીનથી જેપુ' કે ત્રીજા પુલના સ્તંભ પાસે અટક્યું. એ પુલ આગળ નદીના ખટ સંયોજાને લીધે સાકડો કરવામાં આવ્યો હતો અને એને લઈને પાણીનો પ્રવાહ વધારે તીવ્ર થયો હતો. તે યુવક અને વૃક્ષ તે પુલ તરફ આકર્ષ્યા અને હું પણ તે પુલ જોવા આકર્ષ્યો.

પુત્રને જન્મે વૃદ્ધા મારા કરતાં વહેલાં પહેલાંનાં કારણે રત્નામા એક સળંગને અને શેકેલી ધી. હું પુત્ર પાસે ગયો ત્યાં તે, 'મવા.....કુલ ગયા' એ અવાજ સાંભળ્યો. અને જોયું તો પેલા પુત્રે પાણીમાં ઢલો અને વૃદ્ધા તથા પાસે ઉભેલી સ્ત્રી તોડાર કરતી હતી. સર્વત્ર ઢાંચાવશ થઈ રહી એક મહિના જુરુ પાસેથી એક બાકસે દોરકું ફેંચ્યું. 'જરૂર તે પુત્રના કાશમાં ન આવ્યું. પુત્ર પ્રવાહમાં આગળ મગડાયો. રેલવેના પુત્ર પાસે એને બચાવી લેવા તેમ હતું, અને ત્યાર પછી તે સ્મરણ અને નિર્ગળ સ્થાન હતું. હું રેલવેના પુત્ર તરફ દોડ્યો અને એ વચ્ચે સાઈક્લના ઝાંચો ઝપાટાખેડે તે તરફ દોડ્યા. રેલવેના પુત્ર પાસે સાઈક્લવાળાઓ પહોંચે તે પહેલાં તે પુત્ર પ્રવાહમાં આગળ ચાલ્યો ગયો. સેક્ટો સ્મરણ તરફ દોડ્યા. એક મુતકની નનામી સાથે આવેલા માણસોમાંથી એકે એક વાસ ફેંકી મહામહેનતે તેને અટકાવી ઠિનારે આવ્યો. પુત્ર સ્થિત હતો પણ એક કાચે પેશુ લાકડું મળ્યા ત પકડી રાખ્યું હતું.

સોમ ઉપવાર પછી તે-બાનમાં આવ્યો, અને જમે સંકેત પામ્યા. વૃદ્ધા બોલી, "બેટા, તેરે આપને ટુમકો મરમટ (સ્મરણ) સે છૂતા વાપસ ભેળ દે, જોર ટુ ઘડકો ની લાગા ઇસસે હમારી આતમા સંતુષ્ટ હો જઈ દે."

વૃદ્ધાના આ શબ્દોએ સ્મરણના વાતાવરણમાં એક વિચિત્ર વાતાવરણ ઉત્પન્ન કર્યું. એક માણસ બોલી ઉઠ્યો, "જુદી ખામશ દે, લકડી કે શિથે લકડા બો બાકી થી"

વૃદ્ધા આ સ્ત્રીના જોરથી બોલી, 'ટુમ કયા બનો હમારી માત ! 'અને ખડખડાટ હતી પડી.

એ હાસ્ય ખરેખર સચ્ચ હતું. હું વિમાસણમાં પડ્યો પામશ ડોણ ?

ઉપરથી પડેલે વતાવરણમાં આવી વખત નહોતી, તેથી વચર કિશિર પોંડિત મનમોહન માલવિયા મનારસથી ગરબની ટ્રેનમાં અલ્લાહાબાદ જવા બેસી ગયા. અલ્લાહાબાદ આવી તેમણે કિશિર કોચરને બાંધાના પેસા આપવા લખાવ્યું. કિશિર કોચરે કહ્યું, "મારે જંદ સાથે લાકડું વસુલ કરવું પડશે અત્રે વમે કંઈ પણ આપ્યા વિના જાણી નહીં." પોંડિત જંદ અપવાદની વિનુબ હતા, છતાં લાકડું તો આપ્યું જ હતું. તેથી તે કંઈ પણ આપ્યા વિના વચે ચાલી ગયા. પછી તેમના પુત્રને સ્ટેશને મોકલી અલ્લાહાબાદથી મનારસની એક ફરક ક્લાસની કિશિર વેચાણી મંગાવી. જ્યાં તે કિશિર લઈ તેમણે કામી નાંખી તેમના પોંડિત અવકાશને સંતૃપ્તિ આપ્યું.

x

x

x

x

એ માણસ પૈસાની યાજ્ઞ પટે તો સોમો તેને વિચારે કહે, એ તે પૈસા સાચવે તો મૂઢવારી કહેવાય, એ તે પૈસા ખર્ચે મહે તો ગરબ કહેવાય, એ તે પૈસા ન કમાય, તો તે નમમો સેવાય, તે કમાયા ગણાય ન હો તો આગસ્ટ સારથ વણાય. એ તેને વચર મહેનતે પૈસા મળે તો તે વાંધા નેવો પોષણથી ગણાય, એ તે જાણી નિંદ્રાની ગળાને પૈસા એકમ હો તો હોશો તેને મૂરખ બોલી કહે કે "તેણે નિંદ્રામાં પૈસા સિવાય બીજું કંઈ ન મેળવ્યું."

ઉછીનું લેવાની તરફેણમાં

છાયાલાલ માનસિંગ કામરાર

છરચાતમા જ મારા વઢાલા વચ્ચેના મનમાંથી મારે એક ગરમખૂત દૂર કરવી જોઈએ. આ લેખનું મથાણું 'મારા પોતાના બચાવમાં' નો પર્વ ૧૧ નથી.

હું એવો મન ધરાવું છે કે મદાન આગ્રહાવિ શેકરપીચરે અમુક જાણતો કહેતો જોઈતો ન હતો. તે પૈકી એક તો એ કે 'ઉછીનું આપનાર કે ઉછીનું લેનાર યોગ નહિ' તે છે. શેકરપીચર આ સમી ગ્રંથો એટલે પછા મનુષ્યે ઉછીનું આપવાની અગર મેવાની યાગિપૂરક ના પાડે છે અને એ રીતે કરકસરના છેડાને શુદ્ધ જનાવી દે છે. હિંદુઓએ સમજમાં આપે મોડાને પોતાના પૈસાની ખાતરી જોઈતી હતી ત્યારે આવા કાંઈ સિદ્ધાંતની જરૂર હતી. પરંતુ આજે જો તમે ઉછીનું લેવાની ને તેને અગર ઉછીનું આપવાની વિરુદ્ધમાં હો તો તમે સમજાતીત છો. ઉછીનું લેવાના સિદ્ધાંતની યાગ્યતાને અગર જ જનહિતકારી અને દિનપ્રતિદિન વધતી જતી બેઠા અને તેને લગતી સંસ્થાઓનું અસ્તિત્વ ન હોત તેનો તમે એક મહી પણ વિચાર કર્યો છે ખરો ?

મારું કહેવું માનો. જે ઉછીનું લેવાની વિરુદ્ધમાં છે તે તમારું ખરાબ હિંદુઓના છે. ઉછીનું લેવું તે તમારા જીવનનો એક મહત્ત્વનો ભાગ છે. તમે શહેરમાં વસો છો. તમારે તમારું પોતાનું અને તમારા કુટુંબનું ઉપરોક્ત તમારા શ્રીનું તથા મોટા સાહેબનું ખાનગીખાતું છે. આસ કરીને મુખ્ય જોશ શહેરમાં તમે જોશમાં ગઈને મરી જાઓ તો પણ તમારી પાસેના જોશમાં રહેતા માણસને તેની અગર પણ ન પડે. જોકે કે તમારે તમારા નાના પડને સંભાળીને પડ્યા રહેવાની ફરજ હોય.

હું એમ પૂછું છું કે જો તમે તમારો અર્ધ કાન મિત્રો પાસેથી પૈસા ઉછીના લીધા હોય તો તમારા પર જે ખાન રાખવાની ખાસ જરૂર છે તેટલું તમારો જ જવાન નેદિ અપાય ? તેજો અવારનવાર તમને મળતા નહિ આવે ? આસ કરીને તમે મદિનાના પડેના અઠવાડિયામાં પૈસા પાછા આપવાનું કશું હોય અને નેજોએ ઉતાવળ ન કરવાનું કશું હોય અને તે વખતે સંતોષ માન્યો હોય તો તેજો તમારો તરફ માનની દ્રષ્ટિ જોશે. તેમાં બ્રૂષ તમારી નથી. જે લોકોને એકાંત સામનું હોય અને જેમને મોખનની જરૂર હોય તેમના મારે ઉછીના પૈસા લેના સિવાય વધારે સારો રામચાણ હાથાજો અને વિચાર આવતો નથી.

ઉછીનું લેવાની પણ સુંદર કાળ છે. ઉછીનું આપવાર કરતાં ઉછીનું મારા તે વધારે પ્રમાણમાં જાણવે છે પણ તે માટે શુદ્ધ વિવેચનની જરૂર છે, અને અહીં નો જો. ઉછીનું લેવાની મારી અને તમારી જરૂરિયાત સમજતી શકું તો હું સંતોષ માનીશ.

તમારું સહીસલામતી અને આરોગ્યનો નીમો ઉતરાવનાનો એક નિમિત્ત મારું ઉછીનું લેવાનો છે. જો તમે આગ જોશ ગરિયુક્ત-ઉછીનું લેનારદો કે લેનાર નહિને તરફીચરના સિદ્ધાંતને વગમી રહેનારા જોશ તમે તમને પોતાને જ આગ્રહ છો. જો જે મનેએ તમે માંગ પડે તેમ હું ઇચ્છતો નથી અને માનવો પણ નથી જોશ-તમે માંગ પડે-અને તમે ક્યારા દો, અને તમે તમારી મેથે હેડર પાસે જઈ કહાતા ન હો, તમારે ત્યાં રેડીશન ન હોય તેમજ પેક્ટરને ત્યાં

પણ ન હોય, તમે બારીમાંથી ડેડું કાઢી રસતે આવનારને ડેડેટગને બોલાવવાનું હતા. લાવવાનું કે કંઈ જોરાક લાવવાનું હતી સીંઘો તેમ ન હો. પણ મારો કે તમારા વધારે નહિ પણ મેં જ લેખકારો, કોઈ વાનને તેમની શુભેચ્છા પર મહાર જાની સીંઘો છો.

તેમના પોતાના દિલ માટે જ તેઓ તમારી ચોખ્ખા સારવાર કરશે એટલું જ નહિ પણ તે માટે તમારા વતી તેમના ખિસ્સામાંથી પૈસા ખરચનાં તેઓ આવી પાછા નહિ તમારી સહીસલામતી માં જ તેમણે ઉછીના આપેલ પૈસાની સલામતી છે. આ સિદ્ધાંત આપણે અપ્રતિબોધ સમજતા નથી પરંતુ મદાન રાખી સમજે છે, અમેરિકાનાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ પ મેથો ઉછીની સોન લઈને બ્રિટને ડાહ્યાપણનું પગપું બધું છે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સને સમજાઈ ગયું કે બિરત સહીસલામત રહેશે તેજ આપણી મળતર રાખનો સોન આપણને પાછી મળશે તેથી તેણે બ્રિટનનો જ પક્ષ લીધો, પેતાના મિત્ર કોના ાઈ જોરાન કમી અને નેની સાથે સોહીનો સળંધ શોધી કાઢ્યો. મે મહિના વીત્યા છે ભાવજીવેતાઓ કહે છે કે (કદાચ નરા વર્ષનું) ભવિષ્યદર્શી દુસ્મનો બારી મથા ન હોત અને ઉછીનું આપવાનો સિદ્ધાંત ચોખ્ખો બેળાઓ હોત તો તમારો 'કરજદાર' મિત્ર તમને મદદ કરવાને તમારો પક્ષ લેવાને ગમે તે કરત.

એક વખત ફરીથી હું ઉછીનું મેચની ખાતરનો ઉમેજ કર છું પોતાના દેવાદારની ખાતર આજે અમેરિકા પ્રજાસત્તાવાદ અને સ્વતંત્રતા સાથેના પોતાના મથા જાણીની ના પાડવા તેવાર છે, અને તે આત્મની પણ સાવધી આધ્યાત્મિક જગતમાં મદાન મધુતા તમને દિલીઓને પણ કહેવાની જરૂર છે ખરી? મારા કહેવાનો બર્ષ એ છે કે તમારા પક્ષને મજબૂત કરા માટે અને તમારા અસ્તિત્વની ખાતરી માટે સારામાં સારી વસ્તુ એ છે કે તમારી પીઠ માગવા જે ને સોહીની જરૂર હોય તે મથા પાસેથી ઉછીનું લેવું.

ઉછીના લેવાનું માર પૈસા પૂરતું જ મર્યાદિત રાખવાનું નથી. જીવન અને સાહિત્ય-રિવાજ અને રીતખાત જુઓ-જના ઉછીનું નથી લેવાનું? આખું કમ્પનાયીલ 'સાહિત્ય' સો અને આપણે (મને આમાંથી બાદ કરતો) મથા ઉછીનું લેનારા હોએ. 'શોધબોગ, તેનો ઉપયોગ અથવા સૌદર' અથવા સ્વરૂપને લગતી દરેક ખાતરમાં આપણે ઉછીનું લેનારા હોએ, 'જહી' પણ તમે જુઓ છો તેમ લેન્ડલ વીઠી પાસેથી ઉછીનું લઈ રહો છું. અલગત અગલપણે તમા અનિચ્છાપૂર્વક ઉછીનું લેવું હેવું કરતી તથા જરૂરી છે તે તે સાબિત કરે છે.

એક બૂલી કહેવત છે કે આ જગતમાં તમારે બની શકે તેટલા મનુષ્યો સાથે જોળખાણ કરવી, હું પછું છું કે આ માટે ઉછીનું લેવા કરતાં વધારે સારો અને વધારે ખાતરીબરો રસ્તો ક્યો હોઈ શકે? એક દિવસ તમે જસમાં કીકા ખાતા જોળખીનાને મળો છો તમે તેને કહેો છો કે 'હું' મારું પાકીટ ઘેર જૂંથી મરો છું, મને જરા ચાર આના આપશો?' તમે તેને તમારી જોરાડી પર આવવા વિનંતિ કરો છો. એક દિવસ તે ઘેર આવે છે તમે તેને મરમારમ આનો પાસો આપો છો. બસ, તમે જોળખાણ પૂરી કરી અને આ રીતે તમે 'શુભેચ્છામકગના સજ્જ મથાની લાવકાત મેળવી લીધી.

અથવા તમને તમારી યીએની કિંમત મેલ તો, ખરીદ કરેલ યીજ મીડી મધુર છે પણ ઉછીની લીધેલ તેમો વધારે મીડા મધુર છે. આસ કરીને બધારે તમે તે પાછો આપવા ગમ્મો ત્યારે

તેમનું માન નમાગ પ્રત્યે જનદડ વધી જાય છે. આ જાણું દેખાય છે તો નાનું. પણ ધણી નાની વસ્તુઓ ભેંશી થવાથી તેનું મદદર વધી જાય છે. આ જાણું 'મદદાન કેમ થયું' નામક પુસ્તકમાં લખ્યું છે. 'મદદાન થરા માટે તમારે જનુવાણીઓ રોળા જોઈએ' એ તમારું મિત્રમંદગ મોકુ' ન દો! તો પછી જનુવાણીઓ ક્યાંથી દોષ ?

તેની ખીજ અને થરાપકારી જાણુ સમજો. આખા જગતના સોદા—ગીનાઓ તેમજ પેટ્રોનિયાના ગ્લેવાઈઓ અરબ કરવાને તથા ઉઠીનું લેવા માટે મુનાઈટેડ રોટસને પડોશી જેવું જન્મે છે અને મુનાઈટેડ રોટસ તે સદેવાઈથી માન્ય રાખે છે. તેઓ ધણી વાગ પડોશીએ દોષ છે. મુનાઈટેડ રોટસ પાસે પુષ્કળ પૈસા છે. આઈસ' લે નની માઈક તે કહે છે, 'નિચારો ! મારા કરતાં તેને વધારે જરૂર છે. અને મારી પાસે પુષ્કળ છે' રાગાગમા તેઓ ભેરે છે કે 'ઉઠીનું' આપવા નિતા—ખીજ સમ્બોમાં, ખીજાઓને મદદ કર્યા વગર—પુષ્કળ વધારે પુષ્કળ થઈ નથી !' જે મોટા રાખ્યો ફરી ગર્ભ છે તે સ્ત્રી માટે વ્યક્તિઓએ ન કરવું ? આપણી માથાળું સરકાર તમારી અને મારી પાસેથી ઉઠીનું લેતી નથી ! નરે અને કું ઉઠીનું સમજો તે સમયને જનુરૂપ નથી !

કાચગની તંબોના આ જાનાનામાં આડી વાત પર ક્યાં ઉતરવું ? આપણે બધા સુખી સમજીએ અને આપણાં સાધરો મુજબ રહીએ—પછી કાંઈ તેમ કરતા માટે આપણે પૈસા ઉઠીના લેવા પડે !

એક કમલે ૨૧ જાન્યુઆરી રેડાર્ડે કોલેજના વિનિષ્કપ્તે પાઠ્યની હતી, "ના તમારી નવાવની (જાક થવા) રફાવાઈથી છે. તેની ના સરતો છે. જે વખે એ સારોએ સોવારશ્કપ થવા માથવા દો તે અરજ રો."

જાણુમાંને પ્રત્યુત્તર આપે, "રફાવાઈથી આપનાર જરૂર ને આ બધી સરતો થાવવા લેવાર દોષ, તો કું તેને રફાવાઈથી આપીશ."

* * * * *

પાઠ્યોનેની પુરબીનાં જાણુ કમિસારીમાં મારા કરાની ઇચ્છાથી તેને જુવાન ધિન્યુમિટ ડાહો. એ મિટિ થઈ લાગજુ કરવા વાગર થવેલ તેના બાપે તેની પાસે આજુ' બાપજુ લેવાર કરતી ધિજાની તેને મિટિ થમા મોક્ષે. મિટિ થમા બાપજુ:રજવા ડાહો, ઉમો તેા થવો જુ મથાઈ થવો અને આજુ બાપજુ બુદી થવેલ ઉરો હતું. "જાણે બાપજુ શું કરવું તે કું" અને મારા બાપ જને બજાયા વચ્ચે કહેવા વિચીર છું; પણ દને મેઠવા મારા બાપ જ તે બજો છે."

* * * * *

એક અરોગીને પોતાના વજીરને કી મોળી કરતા માટે વિનિષ્ક કાવાં હતી, "વધે વમાશજા ધંખાયા આજુસ પાસે જજુ મોળી કી નરિ યો ?"

વજીરે પૂછ્યું, "શું વધે વજીર છે ?"

અસીયે હતું, "ના, નિરસાવાર"

* * * * *

(૧૬) જોયું છે ત્યારે એક તીર્થવાતી પ્રવેશી છે. બસવા વાજ, પાણી દીધું, ગળામાં માળા, હાથમાં તંબુરો, અને જમણમાં તુમરી . એવો એનો વેશ છે) તે જાણ છે.

(રમુલી ! તુમરી મેરી હાથ - એ હાથ)

જતાવો હરિમંદિરની વાટ,
મણના પગની વાટ. જા—

પુછેદિવાના પૂછે પર પાટી
એકમાં જાણ વિશાટ,
તોય જડી ના વાટ, જા—

બદલાવ ને વચન પલાટી
હદોબસ સાથે સાવ,
તોય જડી તા વાટ, જા—

વંદાવે ચક્રોગ ચક્રને
ફંદણ ગિરિના પાટ,
તોય જડી ના વાટ, જા—

હવે, હવેનલા રવે એડી
દોડાબા પૂરવાડ,
તોય જડી તા વાટ જા—

તી—(આ જોળના સુરમાં તજૂરો માણુ રાખી) જતાવશે એ વાટ ? જાણ્યને પૂછ્યું, પ્રકાશને પૂછ્યું, દવે પૂછું છું પૂખ્તિને; ભે પચને પૂછ્યું, ચોપચતિ પૂછ્યું તે ચૂપ રહ્યાં છે. પરંતુ દવે જો છુપ્પિ-પર્મા માનવી ! તમને પૂછું છું. ઉચર દો મારા સવાલનો. સતની સીદી જતલાવો, હે સંતજનો ! દરિા મંદિરે દેરી જાઓ, મારા દરિજનો ! જૂથાનો ભોમિયા જાઓ જો બહતજનો ! બોલો જાના ! બોલો મૂઝા ન રહો, મારા મુનિવરો ! (નેપથ્યે) દરિજન ! આવ જાઓ આવ આ દિશામાં. મનુનાની કુજમાં તારો ઘણ-સખખ કરાવીશું. (એક વૈષ્ણવ પ્રવેશી છે.)

તી—કોનો જવાબ આ ?

રે—મળ્યા મુંઝાણનો. ચાલો આવવું છે ! હું તે તરફ જ જઈ છું. મનેનું (પ્રસ્થાન).

(નેપથ્યે) જો ! પરેશી આવક ! આ જાણુ આ જાણુ ! જાણનો સખ આ જાણુ છે. માથો જાવ જાવ ! ચાલો આવ. દેવુળના ટિખરે તને દેવ-દર્શન કરાવીશું.

(તીર્થવાતી ચારે દિશામાં હાન માંડતો પ્રવેશી છે.)

તી—(એક આરક ગદદારી પ્રવેશી છે તેને) આ કોણ બોલાવે છે ?

શા—જેનોના જતિ મદારાજ. ચાલો મારી જોડે જોમનો. કોટો કરાવી દઈ,
(જનેતાં પ્રસ્થાન.)

- (નિયમે) પુલાના જાંઠા ! આ હનુડું જહાજ ઉપડે છે. ઝટ કર. આમો આવ, ગોદી, પાર. પુલાના ધગો દરવાજો મક્કા શરીફમાં છે.

(તીર્થયાત્રી પૂર્વવત્ પુનઃ પ્રવેશે છે.)

તી૦—(એક સર્ધિમૌલા પ્રવેશે છે તેને) આ કોનો અવાજ છે સર્ધિ સાહેબ !

સા૦—એ ઈજન છે પીર મૌલાનું. અને તને તેડવા મોકલ્યો છે ? ચાલ, જાનેનાં (પ્રસ્થાન)
(નિયમે અવિરત ધંટનાદ ચાલુ છે. અને તીર્થયાત્રી પૂર્વવત્ પુનઃ પ્રવેશે છે.)

તી૦—(એક દેશી ખિરતી પ્રવેશે છે તેને) ક્યાં વાગે છે આ ધંટનાદ ?

ખિ૦—પ્રભુના દેવળમાં

તી૦—પ્રભુના દેવળમાં !

ખિ૦—હા.

તી૦—ચા માટે ?

ખિ૦—પ્રભુ પિતાજી તેનાં ઘેટાં જેવા પુલોને ધરમાં બોલાવે છે તે દર્શાવવા.

તી૦—હુ ત્યાં કાખસ ઘર્ષ કરીશ ?

ખિ૦—જરૂર પાદરી સાહેબ કોઈને જાહેરો દેતા નથી.

(જાનેનાં પ્રસ્થાન. ઘોડીવારે વિદવસ દેખાતો તીર્થયાત્રી ગાતો આવો પુનઃ પ્રવેશે છે.)

(અખિ અને શ્યામ બોલાવે—એ શાહ)

તી૦—ક્યાં રે જુ રે મારે ક્યારે જુડું ?

લાખ લાખ રોવા બોલાવે,

રોવા બોલાવે

અને દોરો બોલાવે—ક્યાં—

જાળના અને અને મોઢન બોલાવે,

જનવાસી રામ ને સીતા બોલાવે,

ગ્રાપી બોલાવે,

અને બીટા બોલાવે.—ક્યાં—

તીર્થકરે ક્યાં તીરથ બોલાવે,

બાધિ સતેને જુઝ શીતે બોલાવે,

લંકા બોલાવે,

અને જાને બોલાવે.—ક્યાં—

કલમા, કુરાન ને કાળા બોલાવે,

સુશીમા, સર્ધિને, ટાવર બોલાવે,

સુલતા બોલાવે,

અને જહાજોડ બોલાવે 'ક્યાં—

શુબીના સાવજાની શેરો બોલાવે,

રેવજના તોરે ધંટ ઘેરો બોલાવે,

હસા બોલાવે,

અને મૂસા બોલાવે ક્યાં—

હું તે ક્યાં ક્યાં જાઉં ? હું એકનો અને એકો જન્મલિત. સૌની જોડતાણ વચ્ચે હું સ્વેચ્છા જોડાઈ છું ! એક ચોટલી રખાવે, બીજો તેને કપાવે, ત્રીજો તે વળી ટાલકુળ ચુંકાવી નાખે અને ચોથો ! તે બાવીને મોટા ટાપો પહેરાવી દે. માથું તે યુ' સગણિયાની સરાણુ છે કે જે આવે તે ઉપર છરી ધસે ! મને તે હસતું આવે છે. કારણ એક કહે 'શામ રાખ, બીજો કહે અન-શન આરંભ, ત્રીજો કહે જાપન ભોજ આરંભ, તે ચોથો તે વળી માંસ માછલી ખવરાવે. અને મેં તેમ ન કહ્યું ત્યારે એક મદાદેવનું ત્રિશુળ જમાયું, બીજાએ પીરનો પાંને ઉઘાડ્યો, ત્રીજાએ ઈશ્વરો કેસ આડે ધર્યો તથા ચોથાએ અતિની અથર

હું તે કોને માનું ને કોને અવમાનું ? બોલો કોઈ બોલો પૃથ્વી મરી પરવારી નથી. સદ્ગુણોનો વેલો વાંઝિયો થયો નથી, મદાદમાઓનાં મૂળ જીખડી ગયાં નથી.

(એક આદીધારી પ્રવેશ છે)

આ—તમારે મદાદમાઓને મળવું છે ?

તી—હા બાઈ ! મદાદમાઓ બહી વસે છે ?

આ—વાહ ! એટલું જ જણતા નથી. આ પેલો દેખાય છે તે એમનો જ આશ્રમ છે.

તી—(ત્રીશિલી દિશામાં પગ ઉપાડી) હું અંતર જાણુ છું !

આ—જરૂર. આપુજીના આશ્રમનાં આગુજી જધા મારે ઉપાડ્યાં છે. આલો, હું તમને રસ્તા બતાવું.

(જનનાં પ્રસ્થાન પછી નરીએકી સ્નાન કરી આવતા વિદ્યાર્થીઓ વારા ફરતી પ્રવેશ છે તે પ્રસ્થાન કરે છે.)

૧ શ્રી વિ— શામ કહે, રદમાન કહે, ગેહ,
કાન કહે મદાદેવ રી
પારગમાય કહે ગેહ જલા,
સમય જલા સ્વયંભેવરી. (જાન કપન)

૨ શ્રી વિ— ન પર્ગ ઉ જાડા જાડા,
નથી જાડા જાડા જાડા
ન શામ, રૂપ, ઈસુ, છાપ કે રહીમ ઉ જાડા.

૩ શ્રી વિ— ન સત્ય ઉ જાડા જાડા,
ન પુણ્ય ઉ જાડા જાડા.
ન પર્ગ જાપ ઉ જાડા,
ન સાચસાર ઉ જાડા.

૪ શ્રી વિ— ન પર્ગ કો કહે તમે અસત્ય વાત જાણો,
ન સાચ કો તમે તમે અપમ કાવ જાણો,

૫ શ્રી વિ— જધા કહે,
જધાવ પર્ગમાં કહે—

મહંત, સંત, પાદ, પાદરી, મુનિ મુનીવરો—
જપા કહે :

સગલ સત્ય જોવારો,
ધર્મિત કાર્મ જાણરો,
ન દ્રોહ રેવનો કરો,
ન પાપનો થરો કરો,

૧ ઠા વિ—
હરિદાસી દયા કરા,
દુખી વણી દયા કરો,
પરાઈ જઈ પાપરો,
ન ભયઈ ગેલવ કરો.

૨ મા વિ—
નરી દરો જીરી જીરી,
હિંસા જીરી, દયા જીરી,
કર્તા જપી 'સમુદ્ર'—
સમાવ ક્રિષ્ણ જેદમા;

૩ મા વિ—
વળી વરાળ જાણશે
ધર્મ સમુદ્રથી થડે,
પરંતુ વાણી મળે
જપીય ક્રિષ્ણી થડે.

૪ મા વિ—
તથા મર્તાવરો મતો—
સમસ્ત સાક્ષીના મતો
સમાવ પુણ્યકર્મમાં
મદાન મૂળ કર્મમાં.

૫ મા વિ—
જપા સુધર્મ સત્ય છે,
અધર્મ જે અસત્ય છે,
વિવાદ સર્વ ભય છે,
વિવાદમાં જીતઈ છે

(તીર્થવાત્રી પ્રવેગે છે, તેની મુખ્યદ્રશ્ય પ્રસન્ન છે. તેણે ખાદી પહેરી છે. તેના હાથમાં તંજૂરોને જાહેર ધનુષ-તકલી છે. તે ગાય છે.

તી— (કુકુંજ તળે ઘરણું રામ તેરી આપો—એ ઠાળ)

હરિદાસાચણ રેવનાં દસન કરી પરાયો
કું તો દસન કરી પરાયો.

હાડી હાડી રોજા ફેડવા તોય નહિં જાણો,
જાંઘની આંખો ઘેરવાં નહરે જે જાણાવો—દુ—

રેવળમાં દસમાં ફેડવો, રેસાસમાં ફેડવો,
વાળીને પર આંખો ત્યારે ગંજમાં જાણાવો—દુ—

પુષ વડાબા, પાન્ય વડાબાં કોષનસોત વડાબાં,
ભયઈ પૂજા જે, ખારો દરિયાર કૂંચો દોસ જણાવો—દુ—

દરિયાસર દુધે ધોઈને જાવરણી અંધારી;
 દરિદ્રનારાયણ વસુ મારો રજામાં રજાગણી.—ક—
 કલા અને સિદ્ધિ ન પડાયો, નથી કવિ કલ્યાણી,
 મુદ્ર મનના મુદિ તેમાં વિરાટ એ પ્રવચણી.—ક—
 જુઓનાં આવાઈ કારી ત્યારે એ દરજણી,
 કાંઈ નબળી એજ વખાણી ત્યારે એ મહાણી
 કું તો કશું ન હરી પરાણી.

મળ્યો, મળ્યો મારો દેવ મળ્યો એ પીરનો નથી, પાદરીનો નથી, જતિનો નથી, જોખીનો
 નથી એ સર્વનો છે. એ સર્વજાપી છે. આ નવા જુઓ એ નવો અવતાર છે. જુના દેવો દરિદ્ર થયા
 છે અને દરિદ્રો જાને દેવ થયા છે । એ દરિદ્રનારાયણનાં રસન કરી આવ્યો । સાચું કહું તો કશું ન
 કરવાની દ્રષ્ટિ લઈ આવ્યો.

(પડો પડે છે.)

તા. ૧૬-૭-૪૨.

સમાપ્ત.

ધી ન્યુ ગ્રેટ ઇન્સ્યુરન્સ

કંપની ઓફ ઇન્ડિયા, લીમીટેડ

(નગરમાં રચાયેલી • સરકારી જવાબદારી મળેલ છે.)

સત્તાવાર યાપણું ...	રૂ. ૧,૫૦,૦૦,૦૦૦
જહાર પોલી ને બચાવેલી યાપણું ...	રૂ. ૧,૪૫,૦૦,૦૦૦
વસુલ થયેલી યાપણું ...	રૂ. ૩૨,૫૦,૦૦૦

કાયરેક્ટરોની ઓફીસ

શ્રી ૧૧ સીટાલ કોલાઈલ (મિલેન)

શ્રી નાલચંદ હીરાચંદ

શ્રી અમરેશ મુનશી જહાર

જનરલ મેનેજર મનલક્ષી ઇ. મીરી

ચીફ ઓફીસ,

૧૦૮ સીટી, મીડી, બટોરવા.

શ્રી જહારીયર પેસનલ પટેલ

સામગ્રી મળીભાઈ વસનલ દેસાઈ

શ્રી અંજાલાલ કોલાઈલ

સિટી ઓફીસ મુખ્ય ઓફીસ

૧૦૮, મેપાસી સીટી, મીડી, મુલક

— ૧ સાખાઓ :—

અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, હાદોપ, કર્ણાટી, બાબનગર,

દિલ્લી, પેશાવર, અને ઠાકુરજી

નિદગી, આગ, અકસ્માત અને દરિયાઈ વીમાનું

કામકાજ લેવામાં આવે છે.

[રશ્મિન નવસિકા]

સ્વદેશપ્રેમી બાન્ધવો, તમને જાણતા અમરો કે થોડા દિવસ પરજ મેં ટેલિફોનનું જોડાણ લીધું, કારણ કે આ વેપારના ખમાસીયા જમાનામાં તમે ટેલિફોન વિના અપખ જેવા છો.

ટેલિફોનથી તમે કેટલીય જાણ્યો કરી શકો છો. હા. ત. તમે મિત્ર સાથે વાત કરી શકો છો અમર એક કે બીજા જમાને ટેલિફોન કરી શકો છો.

અસખત ખરૂં છે કે ટેલિફોન કરી શકાય એવી ધણી જમાનો આપણે જાણતા નથી, બીજા જાણ્યો આપણી વધેલી પ્રગતિ છે. આદિ.....અમે તે હો. પણ હવે આપણે, કદાચ ૧૯૧૬ માં જીવતા નથી એ જામજાતુ જોઈએ.

૧૯૧૬ માં તો આપણને યોગ્ય ન મળતો ત્યાં ટેલિફોનની વાત થી? તેનો વિચાર સરખોય ન આવતો.

અને હવે તો એક જાણી રકમ આપી-માત્ર પાંચ રૂમમાં તમે તમાંગ રૂમમાં ટેલિફોન ગણી શકો છો અજાણ્ય પ્રગતિ. તમે જોઈએ તો વાપરો અમર નહિ-જેવી તમારી મરજી. કોઈને તેની પરવા નથી. માત્ર બાકુ આવતા રહે.

મેં ટેલિફોન લીધો ત્યારે મારા પડોશીઓ નાખૂશ થયા. "અમરો ટેલિફોનની ઘટ્ટી વાગે તો શું?"

પણ તેઓ થોડા સમયમાં જ સ્થાનત થયા કારણ કે સાચું કહું તો રાતે તો શું પચ દિવસે પણ તેમણે ટેલિફોનની ઘટ્ટી વાગતી સમિતી જ નાહ. અસખત મેં મારા બધા જોગબીનાઓને મારો નંબર આપ્યો અને મને ટેલિફોન કરવા કહ્યું. પણ મારા મિત્રો કોઈ રાજકીય તરફમાં બળેલા નથી અને તેઓ બાગ્યે જ ટેલિફોન કરે છે ને તેને અડે છે.

ટેલિફોન જોડાણનાં અન બાકાનોય નહાયો અર્થ કયો એમ કહી શકાય નહિ થોડા જ દિવસ પર એક ધણા અજાણના કામ માટે મારે ટેલિફોન વાપરવો પડ્યો.

રવિવાર દિને. હું મારા રૂમમાં બેસી ટેલિફોન જોવા કરતો હતો અને વિચાર આવ્યો કે "ટેલિફોન પર તે કેવો અજાણ લાગે છે?" એકએક ઘટ્ટી વાગી. હું અમરો. ઘટ્ટી વાગવામાં ક્યો કરો. જાણે અટકાતી જ નહિ. "હાથ, આ જાણું મારા ધમાને જ જાણાગી ને?"

મેં સાવચેતીથી જુનજુ ઉપાડ્યું ને કહ્યું, "હવે મેલું?"

"આ" એક અજાણ અજાણ્યો.

“ શું થયું છે ? ” એ પૂછ્યું, “ ચાલ હો, પણ કહેશો કે તમે કોણ છો ? ” “ તમે જેને સારી રીતે જાણો છો તે, ” અવાજે જવાબ આપ્યો, “ તમારી સાથે અચ્છનો પાત્ર કરી છે તમે પેલાકામચ રૂઢીના નાકે આવેલી બીરની દુકાનમાં આવશો ? ”

“ આવું તમે કદિ સાંભળ્યું છે ? ” અને વિચારો આવ્યા, “ કેવું મઝાનું ? ખારા કે મારી પાસે રેસિદાન ન હોય તો આ જાળખીવો શું કરત ? હામમાં અજાણતા તેને અહીં આવવું પડતો ને ”

“ કસો ” ફરીથી એ રેસિદાનમાં કહ્યું. “ તમે કોણ છો ? અને તમારે મારી સાથે શું કામ છે ? ”

પણ જાનો કસો જવાબ ન મળ્યો. રેસિદાન તદ્દન શૂંપ મૂક મૂકો હતો.

“ અજાણત બધું બીરની દુકાને જણાવો ” એ વિચાર્યું.

જતાવશે કેટલું વહેરી અંધે દાદર જતાં જાણા રહે કોકતો કું બીરની દુકાને પહોંચ્યો

અજાણત દહાડે વહેતું હતું, જતાં બીરની દુકાને ગીર્ધી જાગી હતી, પણ ત્યાં કોઈ મારે જાળખીવું દેખાયું નહિ.

દુકાનના મધ્ય ભાગમાં જોયા ગઈ એ જૂઠા મારી “ બિરાદરો, હમણાં અને કહે રેસિદાન કમી અને સા મટિ ? ”

ધરાઈ કુપ રવા અને કોઈએ જવાબ આપ્યો નહિ. “ કેટલું ખરાબ ? ” એ વિચાર્યું “ રેસિદાનની બટકો નાદક વાગી કોઈ દા પાડવું નથી ”

મારે શું કરવું ? કું બેઠો અને એક પીન્ટ બીર મેં આપ્યો. હદાય કોઈ આવશે ધારી રાકે જોવા થાઓ. કોઈએ ગરકરી કરી હોય તો કેટલું ખોટું ? ”

મેં પીન્ટ પીધું, જરા ખાધું અને પછી ધરે આવ્યો.

પણ ધરમાં સર્પ અસ્તઅસ્ત પડ્યું હતું અને મારો નવો બંધુ સદા અને બે સાદરો ચોરસ ગળ હતો.

કું સીધો રેસિદાન પાસે ગયો અને જતાવળમાં બંટરી વમાડી.

“ હમો, મહેરબાની કરી મને સી. આઈ ડી. બોર્ડિસ સાથે જોડી આપશો ? ” મારી આખીય માલમિલકત છુટાઈ મૂક છે.

પણ રેસિદાન એકબેનની મુવાન આઈએ જવાબ આપ્યો “ દિલ્લીની છું, નજર એન્ડેન્ડ છે. ”

ધોડીવાર પછી પાછો રેસિદાન ગયો. આ વખતે મુરતીએ જવાબ આપ્યો. “ લાઈન કામ નથી કરતી, દિલ્લીની છું. ”

તેથી મેં ઉતાવળે કોટ પહેરી દોડતાં દાદર ઉતરી દ્રામમાં ચડી જઈ સ્ટી. આઈ. ડી. એફિસમાં ફેર મર્યો.

આખા જનાવળ મારે ત્યાં સવિસ્તર જ્ઞાન કરવું પડ્યું. તેઓ સંભળી રહ્યા અને મને પછી કહ્યું, “વારુ, અમે તપાસ કરીશું.”

“તપાસ કરી મને ટેલિફોન પર જણાવજો” મેં કહ્યું. “અમે તપાસ કરીશું” તેમણે કહ્યું, “પણ ટેલિફોન પર અમે વખત જમાડીએ નહિ. વ્હાલા જિરાદર, એમ ટેલિફોન પર નક્કારો વખત માળવા સિવાય અમે અમારું કામ સારી રીતે કરી સકીએ છીએ.”

આજુ છેવટ કેમ આવશે તેની મને ખબર નહીં. ત્યાર પછી હજી કોઈને મને ટેલિફોન કંપે નહીં. હજી મારે ત્યાં ટેલિફોન છે જ.

છોકરાંઓ માટે

ડોંગરે નું બાબામૃત

સ્મૃતિની ઉપાધી કે કર્તવ્ય ?

શ્રીમદ્ધીરેન્દ્રાચાર્ય.

કન્ટ્રિવરસેશનો મુખાધ્યક્ષ ઉપસ્થિતો નિલકમ એક આધારણ મુનિષ્ઠવાસીને માટે કામાન્વ વસ્તુ છે પરંતુ એ સેસના ભરતિમાર્ગ મુખ્યુખ, આધિવ્યાધિ-ઉપાધિ મુખ્યત્વે વિદિતા, પ્રથમ ને રૂપ વિચેરનો મેલો સમૂહ હોય છે. એ વિચિત્ર પ્રકારનો મોળો જાણે જતો કન્ટ્રિવરસેશ એના મોળાની જવાબદારીઓ તરફ નિરાશકારપે પોતાની મતિનો જ ખ્યાલ રાખીને નિલક દોડતો હોય છે.

આજના સેક્ષના સમયે કન્ટ્રિવરસેશ એકદમ ખાલી હતો પરંતુ સેક્ષના ઉપસ્થાનના સમયે બે પાત્રાણો જુદી જુદી દિશાઓથી આવીને મોઝવાઈ મળ્યા. મારી ઉપરી મુનિષ્ઠના મિલિટને ચીરતી એ મારી હાથ, માટુંબા ઇત્યાદિ રોજનો વહાવી આમળ વધવા લાગી. કન્ટ્રિવરસેશમાં મોટી વ્યક્તિઓએ એક બીજાની યોગબાધ કરવા માંડી.

“આપ ક્યાં જાવ છો ?”

“દિલ્લી, આપ ?”

“હું તો નામદા રોજને ઉતરી જઈશ.”

“તમા જાઓ છો ?”

“ના, મારા સાથરાના માગે જઈ છું.”

“માજીને સેવા જાવ છો ?”

“નારે, મારી પત્ની મો મુજરી મળા છે. હામે તેની મરજુતિયિ છે. મારે ત્યાં જવું આવસ્યક છે. મારી પત્નીનું મૃત્યુ એજ આમમાં થયું હતું.”

“તમે વળે બાવુક લાગો છો.” બીજાએ જણાવ્યું.

“બાવુક તો હું ન કહી શકું પણ મારી પત્નીના તરફ એક કર્તવ્ય તરીકે ત્યાં વર્ષમાં એકવાર જવું મેંજ સમજ્યું છું.”

“તમારી વાત ઉપરથી એમ લાગે છે કે કંઈક જનાવોથી તમે એ કર્તવ્ય બરફ દોરવાના હોય એમ લાગે છે.”

“તમારું કહેવું કંઈક અસંજુ છે. મારી પ્રથમ પત્નીના મૃત્યુ પછી બે વર્ષ વર્ષ મુધી બેઠકાર રહેલ. મારી પ્રથમ પત્ની સ્વભાવમા સારા હતી પરંતુ કંઈક વખતે તેનામાં અરેખાઈ અજળ રીતે આવી જતી. મારા દિલિય જાન પછી એક રાત્રીએ મને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં મારી પ્રથમ પત્નીએ જણાવ્યું કે તમે મને તદ્દન જુદી મળા છો ? વર્ષમાં એક દિવસ તો ખાત કરો. તેની આંખોમાં અજળ અંત હતું. અને પુનઃ બોલી, “જે મારો મરજુતિયિના દિવસે મારા મામ ઉપર નહિ જસો તો હું કદિ પણ તમને જોવા દઇશ નહિ.”

“તમે કદાચ એક સ્વપ્નથી જ અભરાઈ મળા ?”

“ ના, એવું તો કાંઈ નહિ પરંતુ મારી ધર્મપત્નીના મરણને કું કરવા નીકળ્યો હતો. ત્યારે એકાએક પોતની આમળ માઠી આવતાં સામેથી આવતી મોટર સાથે અર્થકાંઈ. અને મારી માઠી ઉઘી વળી અને કું મરતાં મરતાં બચી ગયો. ”

“ પરંતુ એ તો અકસ્માત હતો. એ કારણે તમે ગમગાઈ મયા ? ”

“ ના, ના, પણ તેજ રાત્રીએ સ્વપ્નમાં મારી પ્રથમ પત્નીએ દર્શન આપ્યું અને જાણ્યું કે ત્યારે કું એવિત હતી ત્યારે મારી અને તમારી વચ્ચે કેટલો મધો પ્રેમ હતો અને તમે જણાવ્યું પણ હતું કે તારા મરણ પછી કું બીજી સખ પણ કરીશ નહિ. હશે એ સુધ તો કરી કારણ કે તમે સંસારમાં રહ્યા છો મારે કું તમને શમા આપુ છું. પણ શું તમે મને વર્ષમાં એક વખત પણ માફ કરી શકતા નથી ? ”

બીજે વર્ષે પણ એજ પ્રમાણે બન્યું અને મારા મનમાં જરાક વહેમ આવ્યો કે હવે આવતે વર્ષેથી જરૂર જાહેર. ”

“ ત્યારથી શું ફરવર્ષે તમે જાવ છો ? ”

“ ના, ના, ત્યાર બાદ પણ એક વર્ષ કાઠી નાખ્યું અને મને મોટર અકસ્માત નામો અને મે નક્કી કર્યું કે હવે કું કહી ત્યાં જતાનું બુલીશ નહિ. ”

“ તમે ત્યાં જાઓને શું કરો છો ? ”

“ હકન જરા રમસાનમૂર્તિ ઉપર એની વાદ કરીશ, અને મારી આ રમ્પતિના કારણે તેના આત્માને શાંત વળશે. ”

“ પરંતુ આ તો તમારા મનનો વહેમ છે. આ વર્ષે તમે ન જાવ અને કરીથી જૂઓ કે કે કાંઈ માફ છે ? ”

“ ના, ના બાક કું મારી નિહાળીશ ફરી એનું કામ નહિ કરું. ”

“ ત્યારે એક વાત સાબરો. આને તમે નહિ જાઓ અને એનો દોષ મારે મારે નાખો. ”

“ જેવી તમારી મરજી. પરંતુ મને એ ફરવું નથી પણ આપણે રોસન પર તો જરૂર બેસી વહીશું. ”

આ પ્રમાણે બન્ને મુસાફરો વચ્ચે વાત ચાલતી હતી ત્યાં તો જાહેરન અત્યંત ટ્રેન અટકી. મેલમાંથી પેસે જરમાં મુસાફરો બેઠા. રોસન આવ્યું ગાડીમાંથી ઉતરી-રોસન ઉપર બેઠાં ત્યાં બીજે મુસાફર બોલ્યો, “ કું જરા નબે પાણી પી આવું, પછી આપણે શું કરવું તેના વિચાર કરીશું ” બોલી વારે કાંઈક બૂમ સાંભળી પ્રથમ મુસાફર તે તરફ દોડ્યો અને બેધું કે તેના મિત્ર પત્ર લપસવાથી પડી ગયો હતો અને સખત વાગ્યું હતું પ્રથમ મુસાફર તેને મદાયુશીખતે ઊભો કરી બોલ્યો, “ બાક મારે તો રમસાનમૂર્તિ ઉપર મયા વગર ચાલશે નહિ. ” કહી દોડતો રમસાન તરફ દોડ્યો. બીજે મુસાફર પણ મદાયુશીખતે ચાલવાની મેસિય કરવા લાગ્યો.

નવો આવેશો રોસનમાસતર આ મે પાત્રીઓની વિચિત્ર મેટા નિદાનતો પોતાના મોખમ ઉઘાપવા લાગ્યો.

[વિશ્વ—કુમારી ગદિમણી ભગવાન કૃષ્ણને કૃપાવર માની લેતી છે રાજકુલની અરપટ રહી; મનનું પ્રાર્થુ 'મરી નેહી' એમ કુમારીને શાસ્ત્રે છે એટલે એ ત્રિવરને એક પત્ર લખે છે અને કહે છે :
"મારે હરણ કરી લઈ બચો " મધુસૂદન દત્તે "વીરાગિના" કાવ્યમાં એ પત્ર મૂક્યો છે એનો અનુવાદ નીચે આપવામાં આવે છે : ૪૮.]

હીકેસ, પિતાજીના હરમારમાં સૌ અપિએને મેંએ સાંભળ્યું છે કે તમે પાપી—જનોને હદીને પૃથ્વીનો ભાર એણે કરવા જન્મ્યા છે. હું તમારા રાજ્ય—પદમાં નમસ્કાર કર છું અને એનો આશ્રય માગુ છું.

હું કે રૂઢિમણી બીજાની પુત્રી આને તમારી ચિરહારી
દે તારક' આ વિપત્તિકાળમાં મને ઉગારો.

મારા મનની વાત કેમ કરીને કહું ? એક અજાણા નારી હું કયા સાહસથી છાતી દેહ કરે ? સજ્જનનીયે જલ્પાજલ્પ પછુ કેમ હશે ? હરમથી માગી તો આખો મધે મધ જનમ છે આજગીએ કશમ પકડતાં પછુ અચકાવ છે, અને શરીર બળુ મગ મર કપિ છે. શું કહું મૂઝ પડતી નથી આ દુઃખની વાત કે દશસિંધુ તમારા વિના મેણુ સાંભળશે ? તમારા વિના, હાથ, આ સસારમાં આ અમાનજીવિતુ મેંઈ રહ્યું નથી.

નિશાના સ્વપ્નમાં એક પુરુષરત્નને મેં દીઠા, હું બોળી દેવની સાક્ષીમાં એમને સરીરમન સોપી મેઠી, અને એમને વગલાવે વગી પછુ સીતો, પ્રજુ, દાસી છે સ્વામીવુ નામ કેમ, ઉચ્ચારી શકે ? પછુ જનવલ્લભે સુધાધરી નેત્રુ એ મધુર નામ તો પચામુખ પછુ સતત જાણા કરે છે.

એ તે મેણુ હશે, તમે કહેશો, અને કયા કુળનો ? જલ્પ સાવધાન મળી સાબતો સણેપમાં જ કહીશ. એમ માલજુ કુલના હમણામાંથી કુમે લઈલખી માલા ગૂંથે છે તેમ હું પછુ અપિ-સુખોના વાકેબોનુ ચમન કરીને એક માલા ગૂંથુ છું એને સરીકારને.

એ પુરુષોત્તમનો જન્મ કારાગા માં, માલપિના રાજદોષે જ હી દર્તા, ત્યારે મારા વદાસાનો જન્મ આમ કુસ્મરે થયો કહેવાય. પછુ મણિ અનિજર્મમાંથી અને મુક્તા શુક્તિધામમાંથી જ મળે છે ને ? તે શુભ રાત્ર પૃથ્વી હસી ઉભાસથી અને યોની બીડી વિભાવરી સો સો ચઢના સથી નેત્રી ? જન્મ્યોદથી મત્ત મનીને પવન ગૂંથવા મડ્યો, નદનદીઓએ ઝડપી પમરે સિન્ધુપટે એ સુસવાદ કથકલરવે કહ્યો; મલીગ મળીને 'મેઘનાદે કલોલ કયો, સ્વર્ગમાં મધર્વ અપ્સરાઓ નાખ્યાં અને પૃથ્વી ઉપર નરનારી ચારે દિશામાં સંગીત-તરંગ રસભરભર વદ્યાં, દેવોએ પુષ્પપટ્ટિ કરી, ગરીબને જાણે રત્ન મળ્યુ, જીવજન્મને જાણે પુનર્જીવન-અપિસ વિશ્વમાં જન્મનાં થયો.

પિતાએ મહાજનને ધોર નિશાની આંકમાં જોપરાગતને ધરે એમને રાખ્યા. જોકુળના આ જોપદંપતી દરિદ્રને મહારત્ન મળ્યે નેટસો આનંદ યાજ એટલા આનંદથી આવિત થયાં.

ગોપકુસરગુણે આદરથી એમને ઉછેર્યાં. ગોવાળ જતીને, ભગવત એમણે ને ને રમતો કરી એને હું વર્ણવી શકું ખરી કે ? હાથ-હાથ માથાવી પૂનનાને આ બાળકે કેમ કરી મારી હતી ? કાલીપત્નિ મદન કેમ થયું હતો ? વાસવતી તૃષ્ટિ વખતે એવર્ધન નીચે પ્રથમ પ્રધાવિત ગંગા ગોકુળની રક્ષા આ બાળકે કેમ કરી હતી ?

ગોવત્સમાં ગોપીદસમાં એમની કેસિરીડા, જસીધવનિધી ગોપવધુ અને યજ્ઞને ગાંડા ગાંડા બનાવ્યાં, તમાલ નીચે નાચ્યા અને વધુનાતીરે આયોની સાથે ભાષ્યા. આમ સુખમાં ગોપધામે થયું દિવસો ગળ્યા પછી, પિતાના ચતુષ્કોને સંહારીને દૂર સિન્ધુતીરે એક રણિયામધ્યી નગરી સ્થાપી ત્યાં રજા હવે વધારે વર્ણનની જરૂર છે કે ? પડે છે જોખણાણ ? વિચાર કરી જુઓ, હે ચિન્તામણિ. નાજ પડતી હોય તો પીતાંજર, આગા બાપો તો એમની રૂપમાધુરીનું વર્ણન કરવા પ્રયત્ન કરી જોઉં એ મૂર્તિ તો ચિરકાળથી મારા હૃદયમાં અકિત ધર્મરહેલ છે નરીન મેલ શો રંગ, માથે મોગપીચ્છ, ત્રિભુજ-કઈ વરદ ગુણભાષા, મધુર હોઠો પે જસી, વસો તો પીત રેસમી, અગ્નિરવિદિ વજ, વજ અને જાગરના ચિહ્ન મોગીન્દ્રમાનસનું જણે પદમ, માની લો સમ્પાત્ત મોદ્યધામ ॥

હે દેવ ! જ્યારે જ્યારે આકાશમાં ધનરવ ધાવ, માથે ગુરુરૂપ છન્દધનું હોય અને નીજળી અમકે ત્યારે અકિતભાવે પ્રજુષ્ટીને એને હું પૂજું છું. જમમાં ને જમમાં હું મસ્ત બનીને એને કહું છું 'મારા પ્રાણીકાની ચત્તપથે આગ્યા છે અને સતોષવાને'

ચાતક છડે છે તો ખીનઈ છું, મધુરી નાચે છે તો એને માર છું; મન્દસ્વરે કહી મેલ અજ્ઞતા હોય છે ત્યારે જાણી બધ કરીને હું માની લઉં છું. 'હું' તો ગોપકુસની બાળા છું. જસી સ્વરે જ્ઞાનાપુષ્પિને અને કાષ્ઠ મોલાતી ગજું છે.' મોરને કહું છું, 'હે શિખરી, પશીજાતમાં તું એક ધન્ય છે કાચુકે તારા પીર્ણ જેના મસ્તબને શોભાવે છે તેના તો ચરણોની પૂજા ધૂનઈ કરે છે.

આથીજ વધારે પરિચયની જરૂર છે ?

મારી કુખ કયા સાંભળ્યો ? એ સુસ્વાગ મૂર્તિને હૃદયમણિમાં સ્થાપિને, સંન્ના સિની મોરાવનમાં પોતાના છટકેવને પુજે છે એ રીતે, હું એની પૂજા કરું છું. માગ ભાગ્યરોપે મેરીશ્વર સિથુપાદ-દેહાને મેંએ જાત સાંભળી છે તે કહું છું, અહીં વરરાગ જતીને અને પરજુવા આવશે. દારકાનાથ, કેટલી સજ્જત આવશે ? રૂકમણી એવું અપમ કર્મ શો કર્યો ? એકને તો સ્વપ્નમાં સરીગમન સોંપી બેઠી છું તો હૃદયે બીજાને એ આપર્થા કેમ બની શકે ? આ વાતના પુરવા કયાગમા વિધિએ મારા કયા પાપે લખી હતી ?

પાંચજન્મ વગાડતા અરે એસીને આવો નાથ. હું ક્ષીર, 'આવો મુગારિ, આવો, તમાગ અરે ચદ્મોકર્મા પેમીને અમૃત કહું' હવે તેમ આ કેસમાં આવીને આ અબા ગણીને ધર્મ જાણે. 'પણ મારામાં રૂપગુણ તો કો નહીં તો મારી જાનને અમૃત સાથે કયા સરખાવી શકે ? હે દીનજીવ રૂકિમણીને વિધાતાએ તમારા મોજ સજ્જ છે તો એને સ્વીકારો.

બાપ શક્તિ જરા દુરાચારી છે. સિદ્ધપાળ એને મદુન ગમે છે. આ બન્યા હલ્લની કથા શરમાતાં શરમાતાં મેં માને કહી છે આથી ચક્રકથાને ગળે લખાવીને ગતદિવસ રડું છું અને કોઈ હોવા નથી ત્યારે ગમે બને કુસ્તી ભર્યા કરીએ છીએ. જાને તો તમારા ચરણમાં શરણ લેવા આવી છે.

ક્યા ક્યા બાનાથી મનને મનાવી રાખુ ? રાજવનમાંથી એક નદી વહી નીકળે છે. એને પ્રેમભાવે કુ વધુના કદુ છું. એને કહિ મેં ડેટલાં તમામ અને કદમ રોપી દીધા છે, નવજો, આ સાંભળીને દસસો મા. કુંજવનમાં મેના, પેપટ, મજરમજરી પાળ્યા મેં ભમરાઓ સતત ચૂંબ્યા કરે છે, ડાળાઓમાં કાવજ કૂંચ્યા કરે છે અને કુલ રોજ ફરે છે ! કહો કુંજવનવાસી આવી આવશો !

રાજજાતમાં ધણી ગાયો છે. સર્વની કુ માગ હાથે સેવા કરે છું. આ ગાયોને મરે, હે મધુમણિ, આવશો ! હરગેજ કુલની માળા ઝુલ્યા કરે છું, મેરે કદી એકાદ પાંછા ભોમ ઉપર પાડે તો એને સાચવી ગણુ છું, કું થુ થુ નથી કળી ? કુ તો આંડી મધ ગળુ છું.

હે મધુમહન મધનિ ઉપ્પાવાં તો મનેવ હવે ઉગારો. નિશાન્ય અમ્રમા માઈ મન લખ ગયા છો તો હવે આવીને મને પજુ કરી મધ મળજો તમારી ચિત્તાથી. રૂક્મણી.

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા સુતરાઉ કાપડના વેપારી

એન્ડ કમીશન એજન્ટ્સ.

કોટીરોડ, તુલસીદાસ મેન્સન, વડોદરા.

તારતુ સરનામું — "Piecegoods," BARODA.

તમારી જરૂરિયાત માટે પ્રસાદાત કો.

હિન્દુસ્તાનના સોશીલી માણસદીક સરેરાશ આવક સંબંધીના આંકડાઓ કાઢવામાં આવ્યા છે, તેમાં તફાવત માલુમ પડે છે, પણ દરેક આંકડા એટલી નજીવી આવક દર્શાવે છે કે તે ઉપરથી- સદા સમગ્ર સકાષ કે દેશમાં કરોડો લોકો જીવે મરે છે. લોકો કઠનના સમયમાં હિન્દીની માણસ દીક-સરેરાશ વાર્ષિક આવક રૂપિયા ૩૦ ની આંકવામાં આવી હતી, દાદાભાઈ નવરોજીએ એ આવક રૂપિયા વીસની ગણી છે, અને ૪ સ. ૧૯૭૨ માં પ્રો. રાવે ગણતરી કરી એ આવક રૂપિયા ૬૨ ની કહી છે. છેલ્લા ૫૬ વરસમાં એ આવકમાં કંઈ વધારો થયો હોય એવા કાંઈ ચિન્હો માલુમ પડતા નથી, દરેક અંગ્રેજીની સરાસરી વાર્ષિક આવક ૬૪ પૈડાની છે એ હિન્દી આવક કરતા ત્રીસગણી છે.

દેશની વસ્તીનો ટું બાગ ખેતી કરે છે અને ઉલોગમાં માત્ર ૪૬ ટકા સોશીયલ સેક્ટરમાં છે, ખેતીના કામમાં સ્ત્રીઓ ભાગ્યે જ મદદ કરે છે અને ઉલોગમાં પણ માત્ર અતિ અલ્પ પ્રમાણમાં જ સ્ત્રી કામદારો પ્રવૃત્ત છે. માત્ર ૨૬ વર્ગની સ્ત્રીઓ ખેતીનું કામદાર કે જીંજ મજૂરી કરે છે. મધ્યમ અને ઉપલા વર્ગની સ્ત્રીઓ આગસમાં જ જીવન ખતીત કરે છે. અરે, એ સ્ત્રીઓ ખેતરમાં કામે મેલતા તેના પૈસી માટે બાધુ લઈ જવાનું કામ પણ કરતી નથી. આ નિષ્ક્રિયતા માટે પરવા પદતિ પણ કેટલેક અંશે જવાબદાર છે.

હિન્દીનું સરેરાશ આયુષ્ય ૨૩૬ વરસનું ગણવામાં આવ્યું છે, પણ અંગ્રેજીનું સરેરાશ આયુષ્ય ૫૪ વરસનું છે, પશ્ચિમના બીજા દેશોમાં લોકો એથીયે વધારે પ્રમાણ મળે છે આ અવસ્થા માટે શરીરબાઈ, ભૂખમરો, નિસ્તવ બોરાક વગેરે કારણો છે એ ખરું છે, તથાપિ કેટલાક અટકાવી સકાષ એવા રોગોથી પણ મરણ પામે છે એ માટે હિન્દી સરકારે આસ કશું કશું નથી વૈદ્યિક સેવાઓ કરતાં નિષ્ણાતોની સમિતિએ તપાસ કરી એવું કારણ છે કે અટકાવી સકાષ એવા રોગોથી દર વરસે હિન્દી ૬૦ લાખ મરણ નીપજે છે, માત્ર મેસેરીયાથી જ દર વરસે ૬૬ લાખ માણસો મરે છે અને બીજા વીસ લાખ માણસો-મેસેરીયાથી પીડાઈ તેમની અરોગ-વધતાં-આખી 'નિ'દગી અર્થે અસકત અને 'કે પડિશનના ભોગ પણ સખ્યાબંધ હિન્દીઓ દર વરસે યાજ છે.

ઈસોડમાં દર દળરે દર વરસે બાર માણસોના મરણ થાય છે, ત્યારે હિન્દી એ મરણનું પ્રમાણ ગણાય છે. હિન્દી એક સરેરાશ મરણનું એ પ્રમાણ દર દળરે ૧૬ નું માલુમ પડ્યું, ત્યારે તેજ સરેરાશ કેમ્પ વિસ્તારનું એ પ્રમાણ માત્ર ૧૨ નું હતું. હિન્દુસ્તાનમાં સરકારમાં દર દળરે દર વરસે ૩૫૦૦ બાળકોનું મૃત્યુ થાય છે, પણ સડન જેવા ઘીય સરેરાશ એનું પ્રમાણ માત્ર ૭૦ છે. અનાજનું, ઊપજનું ગણી કાખીત કરવામાં આવ્યું છે કે આ દેશમાં કરોડો લોકો અર્ધ જીવે મરે છે, મજૂરોને પુરતું ખાવા મળતું નથી અને મધ્યમ વર્ગના લોકો નિસ્તવ બોરાક બાઈ નિદગી કારે છે.

હિન્દીમાં મળેલા પુરો ૧૮ ટકા છે, પણ માત્ર ૨ ટકા સ્ત્રીઓ સિસિન છે. કુલ વસ્તીમાં માત્ર ૧૧ ટકા જ બાળ મળેલા છે. દેશમાં-ખેતી જીવના પુરતું જોખનથીયે ૬૭

કરતામાં આવે છે. ખેડૂતો વરસનો મોટો ભાગ આજસર્માન કાઢે છે. વળી ખેડૂતો પાસે ખેતી માટે પુરતી જમીન પણ નથી. એ કુટુંબના નિવાસ માટે ૩૦ વીંધા સુધી જમીન અમર ૧૦ વીંધા વાડીની જમીન જરૂરી છે, એ પ્રમાણે ખેડૂત કુટુંબોને જમીન અપવામાં આવે તો આજના ખેડૂતોમાંથી અધી વચર જમીનના અને તેમને બીજા બપસામાં રોકવા પરે દિલ્લિમાં ખેડૂત પાસે સરાયરી ૬ વીંધા, જમણામાં ૪૬ વીંધા અને કુલ પ્રાંતમાં માત્ર ૪ વીંધા જમીન છે. આ દેશમાં નદેરાં માટે જોઈતી જોજવાઈ કરવામાં આવી નથી સરકારે જમિની નદેરાં પર ને પૈસા ખર્ચા છે તે ઉપર સરકારને જાહેર ટકાન ઉપલ દર વરસે મળે છે છતાં સરકાર આજ ૧૫૦૦ આવા પ્રકારનો પ્રત્યે સિધિય રહી છે

આ દેશમાં ખેડૂતો બીજા દેશની ખેતીની સરખામણીમાં માત્ર ૩ પાંચ ઈપન કરી રહે છે, મરખાના ઉછેર માટે, પશુની જોશાની સુધારણા માટે અને કુલ માટેની યોજનાઓ માટે જોઈતા પ્રમાણે દર્જી આદમાં નથી, કાંઈ ઉલોમને કશું ઉત્તેજન આપુ નથી, જમણમાં સાપ યુદ્ધ, કાંઈ વચેરે નિશાસ સજાથી મોજનાઓ કાપ ધરી નથી.

મહાસભાની ચરખા અને સાળ પ્રવૃત્તિ કાંઈકની ઉપલમાં નાંચોળ વધારો મળે છે. મહાનુષ્ય પરી બીજા દેશમાં જીવે છે અને સુધે જાંધકાની મોજના ત્યાંની સરકારોએ સ્વતર કાપ ધરી છે પણ આ દેશમાં સરકારને એ પ્રત્યે ૬૦ લાખ ખેડાઈ નથી. એજ પ્રમાણે નિવૃત્ત જા સજાથી સરકાર ૬૦ લાખની રહી છે અને દેશમાં ઉલોમ માટે તજની કિમતે વીજળી બજા પુરૂ પાડવામાં આવે છે, ત્યારે આપણા દેશમાં એ સજાથી ખાસ મોજનાઓ અમલમાં નથી અને કાંઈ રક્ષે વીજળી પુરી પાડવામાં આવે છે ત્યાં ૬૦ લાખ બાવ બેઠાના સખા નથી

હિન્દુસ્તાનનો કાષવસાવનો ઉલોમ સિટિસ સરકારે ૭૮ ટકા કર નાખી નાંચ કાંઈ અને અને મોસ્ટરનું કાપડ દિન્દી જમણોમાં ઉભરાવા માંડ્યું અવાપિ દિન્દી સરકારે જકાતની રક્ષણ નિતિ જોઈતા પ્રમાણમાં અપદ્વાર કરી નથી. નજીયા માત્ર ફેરકારથી ઉલ્લા અદી કાપકામાં ઇંગ્લેન્ડથી દિન્દીમાં કાપડ અને લોખંડની આપાત કમી થઈ છે એ ખર્ચ છે પણ એ સજાથી સરકારે ૬૦ લાખનો ઉલ્લાદ બતાવ્યો નથી. તેમજ બીજા ખનીજો માટે કાંઈ કમી નથી.

ખેડૂતો માટે સરકારી પ્રવૃત્તિ થઈ કરવામાં આવી છે પણ ખેડૂતો તેનો બેઠાતા પ્રમાણમાં વાળ ઉઠાવતા નથી. દેશના માત્ર આઠ ટકા ખેડૂતોજ આવી મહાન્યા સખો બન્યા છે. સરકારી મહાન્યા ૬ થી ૨૫ ટકા સુધી બાજ સે છે અને કાંઈકરોને ૬૦ નામુદ કરી થઈ નથી. આ દેશમાં હસ કબર ખેડૂતો સરકાર માત્ર ૬૦ રૂપિયા ખર્ચ કરે છે, પરંતુ ઇંગ્લેન્ડમાં એ ખર્ચ ૧૫૦ રૂપિયા નવસો કરતાં વધારે છે. અહીંના કરતા ત્યાંની સરકાર ખેડૂત ઉપર ૧૮ ગણો ખર્ચ કરે છે

ખેડૂતોને મજૂરોને પીસવા સાદુકાર ૨૫ થી ૭૫ ટકા નેટલું બાજ સે છે. ખેડૂતોને માથે હાથ ૧૮ અજાજ રૂપિયાનું દેવું છે પ્રો રાવના કહેતા પ્રમાણે એ ખેતીવાડીની વાર્ષિક નીવળની કિંમત કરતાં જમણ છે ૪૫ ૧૬૩૭ માં ક્રેસિસ સરકારે ૩૮લાક પ્રતોમાં એ દેવનો મોડો કામ ૨૬ કરો અને બાજ ૫૨ અજાજ યુક્તો અને બાજનો દર ૬ થી ૬ ટકા મુકરર થયો. પરંતુ ૧૬૩૬ માં ગ્રેસિસ સરકારે સપા છોડવા પછી એ ફેરકાર કામ રહ્યો નથી,

અક્ષાંત, જમીન ઘડાઈ લઈ બ્રિટિશ સરકારે હિન્દ પર મોટું દેવું લાદ્યું પણ એ વિમરો માંથી હિન્દને કશો ફાયદો મળ્યો નથી. જમીને હિન્દથી અલગ કરવામાં આવ્યું, એડને જીલ્લો પાડ્યું, સીસેલ તો જીલ્લો છે અને લેબરમાંને હિન્દ સાથે જોડાયું ન હતું. નિરૂત્તર થયેલા અંગ્રેજ ઓફિસરોને હિન્દ દર વરસે કરોડો રૂપિયા પેન્શન તરીકે મોકલે છે, મોટી રેલ્વે કંપનીઓ અને જીલ્લો મીસો અંગ્રેજ વેપારીઓની માલગીરી છે અને દર વરસે કરોડો રૂપિયા શેરના બાજમાં તેઓ અહીંથી ધસી જાય છે, મજૂરોને અપાતી મજૂરી કરતાં અનેકમણા પ્રમાણમાં ડીવીડેન્ડ આ કંપનીઓ આપે છે અને સમયમય બધા શેરો અંગ્રેજોના હાથમાં છે. વળી આ મોટી કંપનીઓ લાંબામાં સ્ટેટર થયેલી છે અને તેથી આ દેશની કમાણીનો આવકવેરો પણ 'ઇન્ડિયન સરકારને મળે છે.

પણ મધ્ય વિશ્વ યુદ્ધના સમયમાં આ રીતિ પરિવર્તન પામી છે, સરકારી ખર્ચ માટે હિન્દુસ્તાનથી કાચો માસ ઇંગ્લાંડમાં આયાત કરવામાં આવ્યો, હિન્દમાં રાષ્ટ્રીય પરદેશી સરકારો ખર્ચ અંગ્રેજ સરકારે મોટા ભાગે આપેલો તેથી હિન્દ ઇંગ્લાંડના દેવામાંથી મુક્ત થયું એટલું જ નહિ પણ હિન્દુસ્તાન આજે ઇશ્વર યુ સાફકાત બન્યું છે એ સ્પષ્ટ થયેલું અને અમેરીકાની 'ઇંગ્લાંડને લેવા સહાય' તો એક બાબત લેખની તરફ રહે છે તેથી અહીં માત્ર તેનો ઉદ્દેશ્ય જોઈ શકાય છે, કેટલીક રેલ્વે કંપનીઓ બ્રિટિશરોનાં હાથમાંથી મુક્ત થઈ હિન્દી સરકારના હાથમાં આવી છે. હવે કમલ ઇંગ્લાંડનું રાજકીય માત્ર નહીં પણ આર્થિક સામ્રાજ્ય પણ અસ્તકાળે અનુભવે છે.

હવે વતમાળાથી સરકાર અસ્તિત્વમાં આવ્યાથી દેશ છૂટકારાનો દમ એવી ઉત્તરજ બર્નિંગની આશા થેવે છે. આ દેશમાં ખનીજો યુદ્ધના પ્રમાણમાં મળે છે તે ઉલ્લેખ કરી શકાય. લોખંડ, મેંગેનીઝ અજરખ, અને કાલ્સાના ઉલ્લેખો અભિરૂપ થશે. કપાસની ઉત્પત્તિ વધી, કપડો નિર્માણ કરી શકાય. જેટલો માટે કાલ્સાનો પદાર્થ છે, એતિવાડીના ઉત્તેજન માટે જીવણીના પ્રમાણ માટે, મજૂરોના હિત અર્થે અને સામાજિક કાબામાં કાલ્સાનો વિચારો રચાય છે, પુનઃ ઉલ્લેખો અને વીજળીક સક્તિ માટે યોગ્યતાઓ રચવામાં આવે છે, રસ્તા અને નદરો ના વિસ્તાર સંબંધી પ્રવૃત્તિઓ શરૂ થશે. માત્ર આંતર રાષ્ટ્રીય અતરાપરૂષ છે. એવું નિવારણ થતાં હિન્દમાં સેનાનો સરજા જિમશે અને સુવર્ણયુગ પ્રવર્તશે.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હાલસેલ એન્ડ રીટિઇલ કેમીસ્ટસ

બ્રાહ્મકોનો સતોપ એજ અમારો મુદાલેખ.

રાવપુરા—વડોદરા.

વર્તમાન રાજકારણ

વાસુદેવ મરાવત હોલકાદર

સુસેદ્ધ પરિવર—કુલેષ પસિદ્ધુ કામ દાસ તો પુરું થયું છે. દરેકી, છટાણી, રમાનિયા, જાએનિયા અને રિનકાંક સાથે જવારી કુલેદના મુલક પરિવરમાં પધાર થયા છે. તેમ જ્યાં પશુ દ્રીએસ્ટ નફરને લખતો નિલુ'ય તો દાઢ જવાનો બાકી જ છે રશિયાના અને જાહાન રાખોવાના મત પ્રમાણે એ જંદર તમામ માઈકન રાખોવાના વેપાર માટેનું પશ્ચિમ દિશાનું એક ને એક દાર છે, તેથી તે કુલેસલકાવિયામાં સામેલ થયું નોંધએ. ખૂબ થયોને તો એમ કહું છે કે એ જંદરો રાખકારમાર જાંતરરાખીય સરથાને સોંપશે પરંતુ રશિયનું કહેવું એવું છે કે તત્તિ પ્રવક્ષ કરનાર લોકમતને જનુસરીને માલમે નોંધએ અને જાંતરરાખીય સરથા તરફથી નીમવાવા કુખ્ય અધિકારીએ દ્રીએસ્ટની જનતાના મત પ્રમાણે વતં'તુ' નોંધએ, એવા કીદકું બંગ્લો-અમેરિકન પ્રતિનિધિએનું કહેવું એમ થયું છે કે એ કુખ્ય અધિકારીને જનુસ વિરોધ અધિકાર અથવા નોંધએ. આજે જામેજ અને જામેરિકન પ્રતિનિધિએના અધિભાગ પરિવરમાં દરેક પ્રમાણે સ્વીકારાય છે. પંદ્ર દ્રીએસ્ટનાં જે કુખ્ય રાખોનો કિલક'ન'ર ન'જારેયો છે એવા કુલેસલકાવિયાએ એ નિલુ'ય સામે વાધો લેદાઓ ને કાર ઉપર સહી કરવાની ના બાકી. કુલેષ પરિવરના તમામ નિલુ'ય માત્ર મલામતુ રૂપે લેખ છે તેથી એ તમામ નિલુ'ય પાછા મેડાં રાખોના ચરેક મંજોમેની સલામતી જુ વાતાં છે આથી કરીને કુલેષ પરિવર પૂરી થઈ છે જતા દાઢ થઈ એ જાતમાં નિલુ'યનું બાવિ લોખાઈ રહ્યું છે એમ કાર છે.

દરમિયાન રશિયામાં રિષર કરેલી જમાનવાદી લોકકાઠીએ બધારો બંદિરકિ સમુદ્ધ સુધી વધ્યો રોવાથી શ્રદ્ધીવાદી રાખોના પેટમાં બારે તેજ રેકાબ નેનું મધું છે. એ સમુદ્ધમાં પોતાનું લશ્કરી વચ'ર'ત કારમ રાખ્યા સાનુ ઉચ્ચાક અને અમેરિકા સતત ખટપટ કરી રહ્યાં છે. કુલેસલકાવિયાની દક્ષિણે જાવેયો જાએનિયા નામનો નાનકડો દેવ પૂરેપૂરો જમાનવાદી બની ગયો છે. એ દેશના પશ્ચિમ દિશાના કુમુદ દિનારા જાએજ પેડા વખત પૂર્વે બિટિલ લકાપક જાદાને અર્થ દતા. જાએનિયાન સરકારના ચાર્જોમતને અંગ્રેજોના આ વખલાંથી ભાથ આવે છે એવી તકરાર એ સરકારે બિટન સમુદ્ધ રખટ રીતે રખૂ કરી. બિટિલ સરકારે એ પ્રકરણ ઉપર હાંપિછોડા કરીને પેલે હાંપ એવું કહ્યું નથી એવે જવાબ દાધો. જાએનીમાં એભ નરીના કાઠાથી માંડીને જાએનિયાના દક્ષિણ નિંદુ સુધી—બારે' કોંઈ નકાલી સામુદ્ધીયી સુધી—બરસરી તેજારી રાખીને પૂરે' રશિયા બનેરે રાખોએ સ્વસ રહ્યું માટે કરેલી અવરણની સતત તપાસ રખવાનો પ્રવલ ઉચ્ચાક અને અમેરિકા કરી રહ્યાં છે. લાકા પહેલો શ્રદ્ધીવાદી રાખીને પોતાની પૂર્વ સરહદ સુધી લકારો કંઈ દેશે. દેને એ લકારો પ્રથમે લેકા માંલક સુધી જમાજ પ્રકરેયો છે. શ્રદ્ધીવાદી રાખોને 'રેકમુનિયા' નો ને 'જવ' લાને છે તે ખલજત વધતો જ રહ્યો છે. લકારી તેજારીથી ને થકાપુકને લીધે એ 'જવ' નજ ન થતાં ઉચ્ચો વધવાનો જ છે. જામન રાખોમકી નજ લેવેલી પોતાની ઇબજત અને થતા કરી શાકી મેળવવા માટે ઉચ્ચાક અને અમેરિકા બારે જલેથલ છામી રહ્યાં છે. ડે-રુપ નહી ઉપરની

અવરજવરના પ્રજાની ચર્ચા કરવા સારુ એ જાને ગામ્ત્રીએ પરિપદ બોધાવવાનું કરાવ્યું છે. પ્રવૃત્તિ એ પરિપદમાં પોતાનાથી દાગ્ગર રહી યકારી નદિ એવું નિશ્ચયપૂર્વક મુખેરિયાવિનાએ અને યોગેશ્વરેવેદિયાએ ગદેરે કહ્યું છે. ખાસકર રાજ્યોની સમિતિ હોય તો જ પોને એ પરિપદમાં બાજ સ્થલ રહે, એમ કાન્તે જણાવી દીધું છે. આથી એ પરિપદનું કાંઈ જ પરિણામ આવશે નહિ, એ દેખીતું છે.

ત્રીસ—ત્રીસ દેશના માછ રાજા સિદ્ધિશાની મદદથી ત્રીસ ગયા છતાં પણ એ દેશની પરિસ્થિતિ અનુસરી ગાલી છે. જનતાને અવગણીને અધિકાર ઉપર ચડી બેઠેલા પ્રતિજ્ઞાથી રાજાની સામે જનતા ગંડા ઉઠાવે એ દેખીતું છે ત્રીસમાં આ રીતે અંદરઅંદરની માદવારથાથી સ્થર થઈ છે. ખદાર આવેલી દુષ્ટીકોટા ઉપરથી, દામની રાજસતાના લીમાયતીઓની છત એ માદવારથામાં થઈ રહી છે એમ દેવેવામાં આવે છે તો પણ, ખરેખરી વસ્તુસ્થિતિ તદ્દન જુદી છે. યુદ્ધ કરનારી જનતા જર્મની સામે સામનો કરીને 'એરિસા યુદ્ધ' માં નિષ્પાત થયેલી છે તેથી તે યુદ્ધમાં પાછી પડે એ જનવાળેજ નથી. આથી દરીને ત્રીસના ગાળને ખદારથી મદદ મેળવવી પડે છે. થોડા વખત ઉપર જ સિદ્ધિ તરફથી યત્નો મેળવવાની તજવીજ થઈ હતી. એ જાગતમાં સ્પષ્ટ ખુલાસો માગવામાં આવ્યો ત્યારે સરકારે એવું આશ્વાસન આપ્યું કે એવી મદદ આપવામાં આવશે નહિ તેમ છતાં પણ એક સિદ્ધિ અમમદારે એવા પણ ફેફસાં કાઢેલા સંભળ્યા છે કે 'જો ત્રીસ સાથે કદિ પણ જુદાઈ રખવાના નથી.' આ પગરપરિરોધી ધોરણનો ખરો અર્થ શા, એ સમજવું ખૂબ અપડું થઈ પડે છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્રસભા પરિપદ—મુલેદ પં.૫૬ પછી આ સભાની પરિપદ ગાવવાનું કહ્યું હતું તે પ્રમાણે એ પગિદ થોડા વખત પૂર્વે નજીક સંદેશમાં છાંય થઈ પરિપદમાં કયા કયા વિષયો જાગત ચર્ચા કરવી, એ જાગતમાં નિયત થયેલો મુદ્દો સર્વાનુમતે અનુલેખ્ય થયો એ મુસદ્દામાં દક્ષિણ અફ્રિકામાંના દિલીઓના પ્રજાની ચર્ચાનો સમાવેશ થયેલો, જે પ્રથમ આ પ્રશ્ન રચીશરતો કે નહિ એ વિષે પગિદમાં ચર્ચા થઈ અને જનગણ મંદિરે દક્ષિણ અફ્રિકામાંના દિલીઓનો પ્રશ્ન ખાતરી સ્વરૂપનો ફોવાથી તેની ચર્ચા કરવી નહિ એવું, પ્રતિપાદન કહ્યું. તેની સામે મિમિસ, વિજ્ઞાસકથી પડિને એવો સૂચના કરી કે એ પ્રજાની ચર્ચા કરવી કેમ કે એ ખાતરી સ્વરૂપનો નથી. ગણિયાના પગદેશ મતો ફા. મેમોરોવે પોતાનો મત દિલી થોડાની તરફેણમાં આપ્યો અને એવું પ્રતિપાદન કહ્યું, કે એ પ્રશ્નની ચર્ચા જરૂર કરવી ઉગ્રાડના પ્રતિનિધિએ પણ દિંદુસ્તાનની તરફેણમાં પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો. આમજ ઉપર ચર્ચાની વેળાએ આ પ્રશ્ન નીકળ્યો જાં છતાં પણ થયેલી ચર્ચા ઉપરથી સ્થિત ગપ્ટુ જાદલની રીતિયાની સદાનુભૂતિ બક્ત થઈ, અને તે મારે બે અમથાએ ફા. મેમોરોવનો આશાર માન્યો.

ફેલેરટાઇન—આંગરેશ્વિય રાજકા-બુર્ખા અખુરોચ ગદેતા ડેવણ અને મતત ધોગાયા કરતા પ્રશ્નો પૌદ્ધનો ફેલેરટાઇનનો પ્રશ્ન સોને મૂકવી રહ્યો છે. સામાન્યશાહીની વસંતરી દિવસે મદદવાના મજાના એ પ્રદેશમાં એક જનતો ત્રિરંખી સામનો ચાલી લો છે પોતાનું સરકારી વર્ચસ્વ કાયમ ગાખવા સારુ સિદ્ધિ સગાં ત્યાંના જાદી તેમજ અરુચ બેઠે નું પગરપં નિરોધી જગ કાયમ રાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આ તરફીજ સામે થઈ રહી જતી એ જાને જાનિ-ઓનો એકતા દહ પણ ત્યાં સ્થપાઈ નથી તેમ છતાં પણ તેમની વચ્ચેનો અખુજનાવ પણ કાંઈ ખાસ સંભળવામાં આવતો નથી થોડા મદિના પૂર્વે ફેલેરટાઇનમાંના મુદ્દાથી વર્ચ વિરુદ્ધ

ને સચાલક પાસે હતા તેમાં વહીવી તેમજ ચારજ લેણા સામેલ હતા, એ વાત ત્યાં આમળ તરફ દર્શાવીમાં આવવા છત્તી પેસેસ્ટાઇનમાંની ફિલિપ જનતાના એકવર્તુ ચૂંચન કરે છે. પરંતુ આવી મજબૂત અને પ્રમાણસાળી થતના બની આવે તેને માટે સિટિય સરકાર તૈયાર નથી, એ દેખીતું છે. હેલ્થ મહામુદ પછી અમેરિકન ચૂ વારોએએ પશ્ચિમ પુરાણમાં ખૂબ મોટા પ્રમાણમાં પત્રપેસારી કરી છે. જનતાના મનને કમળે કમવાના કાંડ એવતા આ મહાન દેશને હવે પેસેસ્ટાઇન સાથે અણખવાવ થશે છે. ચૂટણીમાં વહીવીઓના મત મેળવવા સારુ પેસેસ્ટાઇનમાં તરત જ વધારાના એક સામ વહીવી લેણાને અતર્જત કરી લેવા જોઈએ એવું પ્રે કુમેન હોલ્ટા હતા, એ તો પહેલાંના સેષમાં આપણે વર્ણવી જ ચલા છીએ. આમ વહીવી, ચારજ, સિટીય અને અમેરિકન લેણા પોતાનો હિતસાધક મળવવા સારુ ચડસાચડી કરી રહ્યા છે. એ બધામાં ઇંગ્લાંડ અને અમેરિકા વચ્ચે હતવના થયેલા મેળનાવ જુદા મહત્વનો છે. અભિજ્ઞાના વિશ્વયુદ્ધમાં એ બંને રાષ્ટ્રોનો સંબંધ દેશ પ્રકારનો ગ્રેકે તેનું ચિન્હ પેસેસ્ટાઇનને સમજાવવા મેળનાવ પૂરા પાડે છે. કુનિવાના વેપારની ખાતતા એ બંને દેશો વચ્ચે રસાહસી સર થઈ ચૂકી જ છે.

ઇન્જિન—પેસેસ્ટાઇન પાસેના આ પ્રદેશમાં રાષ્ટ્રિય સ્વતંત્રતાની ઘડાઈ ખૂબ જોરમાં આવી રહી છે. સિટી પાસાંએ સિટીઓનો સાથે સમુખાધ્યા વર્તવાને રાજ છે. તે પશુ દેશમાંની જનતા એ જાણતામાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ કરે છે. ઇન્જિનની ફક્તિએ આવેલા સુધાન દેશ સિટિય સરકાર, અને ધાનિજની ઘડાઈમાં બંને દેશોની મેની-એ જલ્દી મહત્વના પ્રશ્નો આ જાણતામાં અચાંચ રહ્યા છે. ઇન્જિનની સ્વતંત્રતાને સુધાન ઉપરના સિટીઓના વર્ચસ્વનો માધ આવે, એ ખુસ્તુ છે. આથી ઇન્જિન તેમજ સુધાન એકત્ર થઈ સિટીઓની સ્વતંત્રતા, એ સામાન્ય-તાહી નહીં કરવાની ફરિયાદે તરતવું છે. એ બંને દેશોને ૧૨૨૫૨ આર્થિક સંબંધ બહુ જ નિકટનો છે. નાઈલ નદીનું બધું પાણી સુધાનમાં વધતે જ ઇન્જિનને મળે છે. એ પાણી ઉપર સિટીઓનો અમલ કાયમ રહે તો ઇન્જિનનું આખું જીવન જ સામાન્યતાહીના નાખામાં આવી જાય. એ બંને દેશોમાંથી સિટિય સરકાર હાથની મેદાનું જોઈએ, અને અતંત્ર ઇન્જિનને સુધાન સમયે સિટીઓ સાથે સહકાર કરવાની ફરજ પડે એ કામનું નહિ. સિટી પાસાં સહનમાં વારાપાટો કરી માંધા પદમાં તો પશુ એ વારાપાટનું કંઈ જ પરિણામ આપ્યું જાણતું નથી.

ધરાન—ધરાનના ફક્તિ સામગ્રીની સિટીઓના હસ્તકની ટોળીઓએ કરેલાં ધીંજાણની હાથકત ગયા આ કામાં આવી મળે છે. ત્યારપછી સરકાર અને ગંઢોર ટોળીઓ વચ્ચે તમજાવી થઈ, અને એ ટોળીઓને ધણીજ સમયે આપવામાં આવી. તેમ છતાં પશુ ખેડની વાત તો એ છે કે, મધ્યવર્તી સરકારમાંના ટ્યુલેટ પદના પ્રતિનિધીઓને ફક્ત આપવી, એવું એ સામ જીતીમાં કહ્યું, અને તે પ્રમાણે ધરાનથી છુટા થવાની એ પદને ફરજ પડી. આથી ધરાનમાં ફરીથી પોતાનું ડેક ઉચું કરી મોકલાઈને ઘણી દેવાની સિટીઓની માલખાજ કોમ એમ લાગે છે. તેમ છતાં પશુ કોઈજ સમયમાં ધરાનની પાલમિ-ટની ચૂટણી થવાની છે એ ચૂટણીમાં ક્યો પદ જોતે છે, એ જણાવ નહિ ત્યાંસુધી સામાન્યતાહી આસપાસની ડેલ્લા અરો સફા નીવડી છે એ કહી શકાય નહિ. ધરાન જુને આજરમેજન વચ્ચેના સંબંધોને પ્રાપ્ત પશુ હજી જાણીએ રહ્યો છે.

અલગ ચલાવવી પડી આમ સાં અને 'કોમ્યુનિસ્ટ' પણ વચ્ચે અંતરનાવ ઉભો થયો એટલે ત્યાં બ્રિટિશ સામ્રાજ્યશાહીનો હાથ તુટી પડ્યો. વિજય થયો છે - હવે પુણી આમ સાં ની સરકાર બીજા દેશોની આશંકા 'કોમ્યુનિસ્ટ' સોડો સામે ઉપાધ-ક્ષેત્રજ, આગળ ઉપરના ઇતિહાસમાં 'કોમ્યુનિસ્ટ' પક્ષના ધોરણ બદલેના ઇતિહાસ આંદો આપશે.

હિંદુસ્તાન - બ્રિટિશ સામ્રાજ્યશાહીનો મોટામાં મોટો વિજય હિંદુસ્તાનમાં જ થયો છે. લગાઈ પૂરી થઈ ત્યાં પછી આ દેશમાં અસ-તોય સતત વધતો રહ્યો હતો. મજૂર-કિસાનોની હડતાઓ મોટા પ્રમાણમાં થઈ થઈ હતી. રેલવેઓ ઉપર આખા દેશમાં હડતાઓ પડવાનાં જિન્દો દેખાતાં હતાં. આવા ભેરદાર અનેકા અસ-તોયનાં વાવટોળમાં હિંદી નોકા ગેન્ડના કામદારોએ હડતાઓ ભઠેર કરી તે હિંદુસ્તાનના ઇતિહાસમાં અમૂતપૂર્વ હોય અમર થઈ ગઈ. આવી એક-દર પરિસ્થિતિમાં બ્રિટિશ સરકાર પોતે કાંઈ પણ પગલાં લે છે એમ ખતાવવાની તેને જરૂર પડી. નોકા સૈન્યના નાવિગોની હડતાઓ દરમિયાન જ બ્રિટિશ સરકારે ત્રણ મત્રોએના સિદ્ધ મગ્ગને હિંદ મોકલવાની પોતાની ઇચ્છા ભઠેર કરી અને હિંદમાંના આજેવાન પક્ષોનો ટોળા પોતાને મળે તે બદલ પ્રયત્ન કર્યો. બ્રિટિશ સરકારે પાણેલી એ ભળમાં કૉંગ્રેસ તેમજ મુસ્લીમ લીગ સપડાયાં. મત્રીમગ્ગની ભઠેરાતને લીધે કાંઈ પણ પ્રયત્નો નિષ્ફળ થવાનું અસંભવ થયું નહીં, પરંતુ કૉંગ્રેસ તેમજ લીગ વચ્ચેનું અંતર તેથી વધે તેમ હતું, અને તે તેમ વધે એવી બ્રિટિશ સરકારની ઇચ્છા હતી. મત્રીમગ્ગની યોજના સ્વીકારવી એટલે દેશમાંના પક્ષો વચ્ચેનું અંતર વધારવું, એવું સમીકરણ જોડવાએ તો તેમાં કાંઈ જોડું નથી. પશ્ચિમ, પણ કાંઈક આવું જ. આવેશુ આપણી નજરે પડે છે. આ અમતમાં આપણા દેશમાં કૉંગ્રેસનું તેમજ - મુસ્લીમ લીગનું મુસ્લિમ છે તે ઉપરાંત બેવાની જરૂર રહે છે. કૉંગ્રેસ આપણા દેશમાંના તમામ વર્ગોની અત્યંત સિદ્ધ કરવા માટે અમગ આનેલી સસ્થા છે. કૉંગ્રેસમાં સમયને અનુસરીને આપણા દેશમાંના પૈસાદાર અને સામાજિક નજરે વળનદાર થઈ પડેલા વર્ગોનું પ્રામત્વ હોય એ કુદરતી છે. તેમ જતાં પણ આપણા દેશમાં જે અસ-તોય વધી રહ્યો છે તેને લીધે તમામ દર્શિત જનતાના નેતાઓ કૉંગ્રેસમાં જ સામેલ થયા, અને એ સરકારમાં તરમ તેમજ તરમ વિચારવાળાએ પડ્યો. બીજા તરમ વિચારવાળા પક્ષમાં પણ સુધારણાવાદી તેમજ ક્રાંતિવાદી સોડોના પડ્યો એક કમણી સુધી આવ્યું હતા. ક્રાંતિવાદી પક્ષના નેતાઓ કૉંગ્રેસમાંના પૈસાદાર અને વળનદાર વર્ગોના હાંધમાં રાખા તેવા ન હતા, અને સુદક્ષણ દરમ્યાનમાં કેટલાક જનાવોને લીધે એ પક્ષના મોડા કૉંગ્રેસમાંથી ખસી ગયા છે.

વારુ, આપણે ત્યાં કૉંગ્રેસ ઉપરાંત ત્યાર જનતાના જાતીય પક્ષો બીજા થયેલા છે. — મુસ્લીમ લીગ, વર્ગીકૃત ગાંધિઓનો પક્ષ, શીખ-અઘાલી પક્ષ, અને હિંદુ મંદાસભા. એ તમામ પક્ષો જાતીય સ્વરૂપના અમર ધાર્મિક સ્વરૂપના છે. જુની કૉંગ્રેસ પ્રમાણે એ પક્ષો પણ સરકારની તરફીજથી બીજા થયેલા છે. ખરું જોતાં મુરોપમાકૃત જિસ્તિ ધર્મ પગાય છે જતાં અનેક રાષ્ટ્રો સ્થપાયાં છે એ આપણે જોઈએ છીએ. તેજ પ્રમાણે મધ્ય એશિયામાં પણ ફક્ત મુસલમાન ધર્મ પગાવેલા હોવા છતાં ઇરાન, અરબસ્તાન, ટુર્કસ્તાન, ઇરાક વિગેરે રાષ્ટ્રો સ્થપાયાં છે. કૉંગ્રેસિક પરિસ્થિતિ, ભાષા, ઇતિહાસ, આર્થિક અવસ્થા વગેરેની સમાન પરિસ્થિતિને લીધે એ રાષ્ટ્રો જીર્ણ થયાં છે. મુરોપમાં, મુસ્લીમોનો ઉદય ત્યાર પછી પૂર્વે થયો હતો, તેથી ત્યાં રાષ્ટ્રો વહેલાં ઉભા થયાં. આપણા દેશમાં મુસ્લીમોનો ઉદય એવાં સો વર્ષોમાં જ થયેલો છે, એટલે આપણે ત્યાં રાષ્ટ્રોનો સ્થાપના સ્ત્રાંતાર લગી, એટલું જ. ભાષાની, સંસ્કૃતિની, ઇતિહાસિક, આર્થિક અને બોજો-સિકાનને વિચાર કરતાં એમ જણાઈ આવે છે કે આપણા દેશમાં કેટલાક નવાં રાષ્ટ્રોનો ઉદય

અથ તથા, એ તે પેઢીનાં પ્રશ્નિમ તરફનાં રાષ્ટ્રોમાં-મુસલમાની ધર્મ-પગથાં છે, વમજા પદમાં હિંદુ-
 ધર્મ-પગથાં છે; અને પૂર્વ તરફનાં રાષ્ટ્રોમાં-પાંડો મુસલમાન ધર્મ પગથાં છે પરંતુ તેથી કરીને
 દિંદમા દિ હી રાષ્ટ્ર અને મુસલમાની રાષ્ટ્ર એવાં એ રાષ્ટ્રો ઉપરિથતા થતાં નથી. બીજાં સંસ્કૃતિ-
 ની નગર ચોક્કસ રાષ્ટ્રો બીજાં જાણે આપણે જોઈ શકીએ છીએ. રાષ્ટ્રાણુ વચ્ચે સમાનતા રહે
 એ જરૂરનું છે, અને તેથી જ પ્રત્યેક-રાષ્ટ્રને આત્મનિર્ણયનો દાઢ પૂર્ણપણે અને અબાધિત રીતે
 આપવાની જરૂર રહે છે. આ વાત કેમિસના ખ્યાનમાં અબી નથી. તે જ પ્રમાણે ધર્મોપતાથી
 ઉન્નત થયેલી મુસ્લીમ લીજના અને શીખોનાં ખ્યાનમાં પણ તે આવી નથી. આથી કરીને વિવિધ
 ધર્મો વચ્ચેનું આમિષાતઃ જનરૂ વધી જાય છે. મુખ્ય-રહેણાં અન્યની-સહનો-અથી, એ ડેમિસનો
 માન્યતા ખરી છે; પણ કેવળ એકાગ્ર પરસ્પર અમલને લીધે સંસ્કૃતિની ને જુઓળની નગરે બુદ્ધા
 પોતા પ્રદેશો એક જ કાર્યનિક રાષ્ટ્રમાં અત્યંત અથ ઘટે નહિ, એ ડેમિસના ખ્યાનમાં આવ્યું
 નથી. ધર્મ તપઃ અધિષ્ઠિત થયેલી મુસ્લીમ લીજની સમજીરીથી મુસલમાની ધર્મ પાળનારાં
 રાષ્ટ્રોનાં બુદ્ધાવજ્ઞ નહિ થવું નથી, એ લીજના ખ્યાનમાં આવ્યું નથી. વર્ગીકૃત
 યાત્રિઓનો પ્રશ્ન કુખ્યને કરીને આશ્ચર્ય છે તેથી દેશમાંના તમામ દલિત વર્ગોમાં
 એ ત્રેજો અત્યંત અથ જવા જોઈએ, એ ડેમિસના ખ્યાનમાં નિષ્કૃષ્ટ આવ્યું નથી.
 શીખોની પણ જેવે દસા અથ છે, આથી જ ડેમિસને મુસલમાનોની તરફેણ કરી ગઢવા
 છે પરંતુ આમથા આમથાતઃ જોડાળને લીધે બિટીલ સામાજિકથી ખૂબ કાવી અથ છે,
 હિંદુસ્તાનમાં જાતીય અંતર અથ સંસ્કૃતિની ખીણ તારીખથી વધી ગયું છે, અને દેશમાં
 પ્રતિમાં અને જાતિઓના લોચના પ્રાણુ વિના કારણ મેઘાઈ રજા છે. આવા તોફાનોથી
 મુસ્લીમ લીજ જેવી ધાર્મિક મંરજાનો-સંસ્થિ ઓછી થવાની નથી અને ડેમિસને દેશમાંના
 તમામ વર્ગોની એકતા જોઈએ તે પણ સધાવાની નથી તોફાનમાં મતા લોચને પોતે
 યાત્રાશીખરે ને રતેનુ-માન હોવું નથી પોતાનું બુદ્ધરાન જામતેમ કરીને યેસાંવિતા અને હિંદુ
 મુસલમાન વાદ સાથે કરી પણ સજા ન ધરાવતા લોચા જોડા બાંધે એમાં મરે છે. મૂળ
 ને દેશલોહી લોચાએ જ આ કાલિય પ્રશ્ન ઉભો કર્યો તેમને આથી અંસુરી આનંદ સિવાય બીજો
 કંઈ જ કારણો લેતા નથી. આ તોફાનોથી એકનાં પ્રશ્નો નિષ્કામ થવાનો નથી,
 તેમ જાતાં પણ સમાજના ઉપલા-ચરની લોચામાં-ઉત્પન્ન થયેલા કાર્યનિક જાતિય
 દિલ વિરોધને લીધે દલિત વર્ગના લોચા તોફાનોમાં નાહક સંસ્થાપને મરે છે.

આ બધા અસિરી જાનાલોના એક જ જવાણ ફલિત, જનતા આપી શકે છે. એ જવાણ
 એ છે પોતાને સુધરેલા કહેવડાવતા ઉપલા ચરના લોચાએ સ્વાર્થ માટે ઉત્પન્ન-કરેલા આ
 દલકા-પ્રચારને જોર ન મરે તેમ દલિત વર્ગોએ પોતાનું લોચાની કીકમ કરી દેશમાંનાં ફલિત
 અને વળનગર વર્ગ વિરોધ અને તેને લાઘવથી પોતાની પાંચમાં આકર્ષવાનો સામ્રાજ્યવાદી
 વિરોધ કાલિયારક-ગોચો જમાવવા, અને જેવા મોરચો મંડાતાં સ પૂર્ણ અંતઃજતાની, રાષ્ટ્રીય
 આત્મનિર્ણયની અંતે આશ્ચિંક સમતાની ચોખ્ખેચોખ્ખી જાહેરાત કરવી ડેમિસ, લીજાં લીજાં
 વચેરૂં એકમ કરી ચલાવું જ નહિ, તો તે આવા કાલિયારમાં જ પડે, અને તે દલિત જનતા
 વિરોધ જ થશે. ઉપરનું એકમ આવી પરિસ્થિતીમાં આપે ન થાય તે સંસ્કૃતિ છે
 લાક્ષિણી માત્ર જાતિયતાના વિરોધો સામાજ્ય વિરોધો તોવડાવું કચ્છની દેશબાંધી લોચા
 યોગાદ જવાની ભારે ઘીક રહે છે. તોફાનોને લીધે જરૂરની, વાહેસરોવની અને બિટીલ
 કશકરેલી કમક આપણે લોચે લેવી પડે છે. સ્વાંજતા મળી છે છતાં કાંતારક મોરચાનો
 વિરોધ કચ્છની ડેમિસથી જાતીય-લોચાનો સમાવી સમતાં નથી પણ તેથી તો પાંચાને અને
 દલિતોને નુકશાન જ કરી-સાધવ છે, અને આનું નુકશાન નવા ગભરાતું તળે છે. છ સાત

તમો જાણો છો ?

અચત મંડળો અને અધિકૃત આડતીયાઓ જ નાની અચત
યોજનાના આધાર સ્તંભો છે.

તેમના

કાગાકાજ તથા મુદોરવણીથી જ યોજનાનો બહોળો લાભ આમ જતતા
લઈ શકશે અને યોજનાના મુળ સિદ્ધાંત પ્રમાણે યોજના સૂક્ષ્મ થઈ શકશે.
આગેમાગે અને ગહોરથી મહોરથી આમજનતાને અચતની મુદેવ લગાડવા માટે,
અવડંબી અને સ્વાધ્યયી બનાવવા માટે ગામના નજરશેઠ અજર તો પચાસતના
અધ્યક્ષના પ્રમુખપણા નીચે અચત મંડળો રચાશે અને ગામવાસીઓને
મંડળના સભાસદ બનાવશે.

સુમયાનુમાર નિયમિત કાર્યકરો રોકક અચત કરશે અને બીજાઓને તેમ
કરવા સુમજાવશે અને દોરશે.

તેમાં

દિનપ્રતિદિન ઉમેરો કરે ચોનાના તથા રેશના હુન્તરકોઓની ખીલ-
વણીમાં સહસ્તે મદદ કરે. નજીવી બાબતથી જ મોટી રકમ ભેગી થઈ શકશે.

માટે

કરેલી અચતના અચત મંડળ માર્કેતે ૦-૪-૦ ૦-૮-૦ અજર ૧-૦-૦
ની કિંમતના નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટાંપ ખરીદો અને મંદ્રેત મળતા અચત ટાઈ
(પત્ર) ઉપર ચોટાટો. અચતપત્ર ઉપર રૂ. ૫-૦-૦ ભેગા થયે બહોલામાં અચત
મંડળના અધિકૃત આડતીયા માર્કેતે નેશનલ સેવિંગ્સ સ્ટીંશીકેટ ખરીદો અને
એકના હોદા બનાવો.

(અચતમંડળો કેવી રીતે રચાયા તે અંગેની વધુ દુકીકત માટે પ્રકાશન
કચેરી વટોદરા તરફ લખો).

પૂજા

॥ पूर्णा पूर्णजला समुद्रसहिता कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

★
વંત્રી
૨. પ. મહેતા

વાર્ષિક સવાજમ રૂ. ૫-૦-૦
છૂટક મેળના રૂ. ૦-૮-૦
પરદેશ માટે શિર્સીંગ આગ.

★
આનંદપરા, વડોદરા.

અનુક્રમ

- ૧ આભારે ૮૮-૨. ૫ મ.
- ૨ યોગ વગી સવા-કુ. ઉન્નુમલા
- ૩ હું ને મીરા-શ્રી ઉન્નુલાલ
- ૪ માસિકતા વંત્રીને-શ્રી. રમણ
- ૫ નિયમમા આરા-શ્રી. ભૂચે. ૬
- ૬ સાહિત્ય-શ્રી. રમણલાલ
- ૭ અમેલિયે-શ્રી મણિલાલ
- ૮ ઉચ્ચો વાગ-શ્રી પદમ
- ૯ અવગતો-શ્રી. રણછિત્ત
- ૧૦ અગીર-શ્રી. શશિકાન્ત
- ૧૧ વલ્લભી દુનિયા-“સિદ્ધાદ્ધ”
- ૧૨ ક આશિષ-શ્રી મહુલચંદ્ર
- ૧૩ આંવરણવિવ-અ. કોલકર
- ૧૪ ન રાનસરણ-અ કીલકર
- ૧૫ સમાધાન

Eagle Bobbin Works

BILIMORA.
FOR EFFICIENCY

&
DURABILITY

BUY YOUR BOBBINS
FROM

Eagle Bobbin Works, Bilimora.

The Leading Mills are our
Regular Customers.

ધી ન્યુ ગ્રેટ ઇન્ડિયા ઇન્ડસ્ટ્રી

કંપની એફ ઇન્ડિયા, લીમીટેડ

(જોડાણમાં રચનાએથી સંખ્યાની જગ્યામાંથી મળાવિત છે.)

સામાન્ય સાપજ	રૂ. ૨,૫૦,૦૦,૦૦૦
બદાર પાલી ને બરાધરી સાપજ	રૂ. ૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
જુલ થયેલી સાપજ	રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦

કાયદેકદેની બેઠક

ચેક વુલ્ફીયાલ કીલાય (મીરપુર)

ચેક જલંગીર પેસ્ટ-ઇ પટેલ

ચેક વાલચંદ લીલાચંદ

વાળમિય - સુભાષ ચમનજી રેસાઈ

ચેક ધરમશી મૂળરાજ ખડાઈ

ચેક જાળાલ કીલાય

જનસ મેનજર મનસીલ ઇ મોદી

રજિસ્ટર્ડ એજીસ્ટ,

જિલ્લા દિવાન મુખ્ય એજીસ્ટ

મે. ક. બી.વી.એ, માદની, જોડાણ.

૧૧-૪૩, કોપોલો સ્ટ્રીટ, ૧૪, મુંબઈ

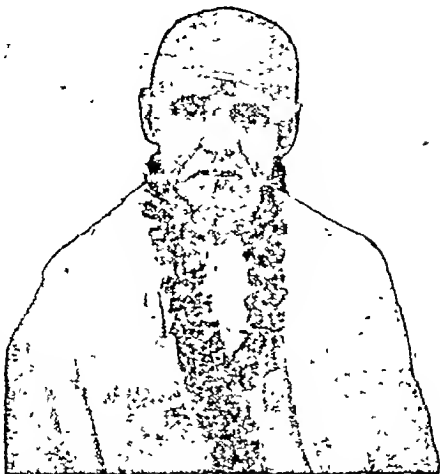
— શાખાઓ : —

અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, લાહોર, કર્ણાટી, બાવનગર,

દિલ્લી, પેશાવર, અને કોઈએ મદદ

જિલ્લા, આગ, અકસ્માત અને દરિયાઈ વીમાનું

કામકાજ લેવામાં આવે છે.

સ્વ. ભારતભૂષણ પંડિત માલવીયાજી.

“ દેખાઈ ન જતો, માનવની જેમ કશા કંઈ લઈને કામ કરો, છતાં મેનમે, ચાતન્ય સદન કરતાં કરતાં ચાતનામાં આનંદ માન્ય વમારો પર્ગ જતો ન કરો, દિ દુસ્તાનને ચાલે, મુશ્કિતને ચાલે, અને મેનપરો ”

ભારતભૂષણ પંડિત માલવીયાજીએ દિ દુસ્તાનને આપેલા જ વિમ્બ સંદેશો

ગુજરાતની પ્રાતઃસ્મરણીય-સતીનારી.....

રાણકદેવી

એને મેળાવા
ગુજરાતના
રામચિગળ
સીંદૂરના
આકાશ-પાતાળ
એક જગ્યા—

અમદાવાદ :

સનરાઈઝ

દેવ
ગરવી ગુજરાતી
ભાષામાં

■ મોતીબાઈ ■ અંજના
■ ભગવાનદાસ ■ પાંડે
■ નટવરલાલ, ■ લીલા
■ છન્નાલાલ વીં

ફરેશ

૭-૧૦

સુપ્રીમ ટોકીઝ-વડોદરા.

શુક્રવાર તા. ૨૧ થી શરૂ.... ૨૬ સાગની જાપાન સીરીયલ—

MASTER KEY યાને
કરામતે ઇન્સાન

સાગર ટોકીઝ-વડોદરા.

ફોન-૭૧-૧૦

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણાં પૂર્ણજલ્લા સમુદ્રસહિતા કુર્ણાત્ સશ મંગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

ડિસેમ્બર, ૧૯૪૬

[અંક ૫]

અમારો ઉઠ

વૉરન ડેસ્ટિંગ્સ પરના આરોપના મુદ્દામાં વખતે સોડા ઓરિફને પ્રેતાના માગણીમાં એક જગતી રાજા વિશે રસદાવક વાત જણાવી હતી એક સિદ્ધિ સંસ્થાના અવર્નરને ઉદ્દેશ્યે, નઆવરણમાં રહેતી એક જગતી જાતના સગદાર પોતાની ડાંગ વારપૂર્વક જમીન પર પછાદી કરી, 'આ ઉભવ ગિરિધૂત્રોમાંથી નવ કોણુ ઉત્પન્ન કરી દગિયામાં વદાવે છે ? સિયાગામાં પતનના અવંકર તુકાનો ઉત્પન્ન કરી, ઉનાગામાં તેનું કોણુ સમન કરે છે ? આ વિશાળ જગતના ઉભવ ગ્રાહેનો સમો પડાપો કોણુ નામે છે ? એક પગમાં લીજળા પતનથી આજ મુકી એ જગતનો કોણુ નાશ કરે છે ? ને સહિતએ સમુદ્રની ચેસે પાર નમને તમારો દેસ આપો છે, તે જ સહિતએ સમુદ્રને આ પાર જમને જમારો દેસ જાપો છે અને એ હકથી જમે પડેથી આક્રમણનો સામનો કરી અમારી પ્યારી માવજુમિનું અગ્સણુ કરીશું.' આમ કહી લાવકર નિનાદથી રણસિંહુ કૂંડા છાઈની પ્રત્યંક મોપણુ કરી

૨. પ. મ.

લોખંડની કાયા

લોખંડની રચી કાયા, પ્રભુએ લોખંડની રચી કાયા,
જેના બૂજવાં મૂલ અંકાયાં, મહેલ વિશાળ અને બાજ કુવારા,
રાશનીનાં અજવાળા, ત્હારે સુણાની ઘોર અંધારી
જુપડીનાં જ વિસામા, દુટ્ટી, જુપડીનાં જ વિસામા, ત્હારી. ૧

મહેલ માંહિ રાજ દિવસ ઉગ્યે, પેસાના જંજ રચાતા;
જુપડીમાં કિંતુ ભાણુ જણાતાં, 'કાય' પુકાર સુણાતા, ત્હારા
'કાય' પુકાર સુણાતા, ત્હારી. ૨

મીલના અંબીર નાદથી ગવે, ચોકનાં નાક ફૂલાતાં,
તુંજને એ સૂર સંભળી યાતા કાળ તણા ભણુકારા, નશુકના
કાળ તણા ભણુકારા ત્હારી. ૩

મીલ વટે યાતા સોદા લાખોના, લાખોનાં ઘન રેરાતાં;
એ દાનવીરના દાનમા ત્હારા હાડને ચામ સુસાતાં, કશેજે
હાડને ચામ સુસાતા, તારી. ૪

મહેલથી મીલમા બાવા માટે રાજ ચોટરની શીળી છાયા,
જુપડીથી મીલ બાવા સ્થેવાના રેતીને લૂના ધખારા, ઢની
રેતીને લૂના ધખારા, ત્હારી ૫

શાને રચી ત્હારી કાયા લોહાંની ? શાને ત્હારાં મૂલ આછાં ?
સાચવવા સાચા 'હીર હેયાને' લોખંડની રચી કાયા, ત્હારી
લોખંડની રચી કાયા જેથી બૂજવાં મૂલ અંકાયાં. ૬

લોખંડની રચી કાયા, પ્રભુએ લોખંડની રચી કાયા,
જેનાં બૂજવાં મૂલ અંકાયા.

હું ને મીરાં

એકવાર હું ને મીરાં મધુરામાં આ'તાં,
 પૂષરીને ધમધારે વેઢાં વેઢાં આ'તાં:
 એકવાર હું ને મીરાં મધુરામાં આ'તાં.

હાથમાં લાકડીઓ હતી,
 પગમાં આખડીઓ હતી.

મદિરની જોડસરીમાં રાત અંગે રમા'તાં
 એકવાર હું ને મીરાં મધુરામાં આ'તાં.

ઠાળા ઠાળા કૃષ્ણ હતા,
 મોળી ઘોળી ગોળીઓ,
 જોરિયાળી બક્ષી ને
 માથે કાન - ટોપીઓ:

રાસની રગવમા અંગે કાનગોળી આ'તાં,
 એકવાર હું ને મીરાં મધુરામાં આ'તાં.

બજનોની ધૂન હતી
 હું ગાહોતો ગીતમાં,
 મીરાં તો ભેલી હતી
 મા ધ વ ને સ્ત્રી ત મા

પથરા પથુ મીરાંને સાદ પાડી રમા'તાં,
 એકવાર હું ને મીરાં મધુરામાં આ'તાં.

ઈન્દુલાલ ગાંધી

માસિકેના તંત્રીને—

(૫૨વી)

ફૂટેલ ઝાલુ સ્વયં અવનવીન રેખા કરી
ઉમંગભર દોડતું ખડક બોખડા કોતરેલ
તળી કટુણતા નરી મલિન પોષ સાથે બળી
મસિદ્દ જગમાં ઘરા જલુ પટે ધરી માધુરી
યતા કળુયુ દર્શનો રૂપનના અને સ્નેહના
રહી નિજ ઉરે લઈ, મુલગ માધુરી જિભિંલા
ધરી ત્યમ નવીન રૂપ કવિતાનું દોઢી જતી
મવા પ્રગટ એટ માસિકમહી ધરી ભાવના
છતાં ન નજરે સડે મધુર કાવ્ય એ આપની
' નવીન ઉગતા કદી અશ્વ કોઠરે મારતા । ૨૦
જને તમ હાથે જતા કરી બધાં જ કાવ્યો સદા
મવાયલનજાં, તહાપિ અટકી જવાનું નથી
અરેલ અરણ્ય સ્વયં કવિતાનું જતા સાગરે
'અમોગ્ય મુજ કાવ્ય' એ ન કદી સાળયે જિભિંલા ।

રમણ પટેલ.

નિરાશામાં આશા

અવ્યસ્ત શિખરિણી

નિરાશામાં આશા,

નિશીથ છે ઉપા,

અમાવાસ્થા રાત્રે અગમજ યતાં તારકગણે,

જુપાયા મોલી છે ઉદ્ધિતળીએ છીપ મહી આ

કુદન સરમાં કાર્યકેમુદ,

કુસુમ દસ છે કાનન વિષે,

મલેને વેરાતા દુખ ધન દોષે જીવન મહી,

અબૂકી બારે ને વિનાર મને કોષક કાલે ।

ભૂષેન્દ્ર કા. વદીલ

સાહિત્ય-સામાન્ય દૃષ્ટિએ

(૫)

રમણલાલ વસતલાલ દેસાઈ

આ ચર્ચા પછી રસાસાવિક રીતે જ કાંઈ પ્રશ્ન કરે કે આ ગ્રંથકાને બંને સામાન્ય દૃષ્ટિએ દેખાતા સાહિત્યને સંબંધ શો ? સાહિત્ય આવી ચર્ચા પછી ઇસટ અસામાન્ય દેખાય છે, સાહિત્ય એ સુમાન્ય દૃષ્ટિએ શું છે ? આપણે સામાન્ય દૃષ્ટિએ સાહિત્યને યોગ્યપણાનું દેખ બાકી છે તે આપણે ગ્રંથપરી નોંધ લઈએ

જાત ઉપરથી અનુગત From the known to the unknown, એ સાચીપ પદ્ધતિ અનુસાર આપણે સાહિત્યકારો ઉપરથી આપણા સાહિત્યને યોગ્યપણા મળીએ. સાહિત્ય એ જોને મધુ વિકટ વિવેચન લામતો હોય તેને પણ એટલી તો ખજાર ગરર દરો કે સદગત નજર ફેરવતાં આપણે સાહિત્યકારોને નામથી તો યોગ્યપણા કાઢીશું ગ્રંથપરી નજરે ચડતાં આપણા સાહિત્યકારો એટલે નાનાકામ, બળવંતગ્રામ, મુનગી, ગમનાગમણ, ધૂમકેતુ, મેધાણી, ગુરુમુ કમાલ કર. આટલેથી આપણે વાદી અટકાવી દઈએ અને વાદીમાં ન જણાવાપણ સાહિત્યકારોની માગી માગીએ આપણા કહેલ સંપૂર્ણ વામી જનાવવાનો નથી, પરંતુ સાહિત્યકારો. ઉપરથી સાહિત્યને યોગ્યપણાનો ધ.

સાહિત્યકારો લખે એ સાહિત્ય એમ આપણે પ્રથમ ઇશાનીય માનીને ગાલીએ

નકાલાલાલ શું લખે છે ? કવિતા, યસ, નુટક !

બળવંતરામ ! કવિતા, વિવેચન...

મુનસી ! વાતો, ખાસ કરીને લાંબી

શમનાચમણ ? દૂઠા વાતો અને વિવેચન

ધૂમકેતુ ! ખાસ દૂઠા વાતો જોને સાહિત્યને દ્રવે નવલિકા નામ આપ્યું છે તે જોને લાંબી વાતોમાં પણ.

મેધાણી ! દૂઠા પણ જોરદાર વાતોમાં-ખાસ કરીને ખારવટીઆઓની અને ગીતો.

ખીલ્લો શું લખે છે એ આપણે જાણ કરીએ અને ગોણાલેલા લખે છે આ સિવાય પણ ગીતો પણ લખે છે. એ વાત પણ માન્ય છે ગમતા એટલું તો આપણે નોંધ લઈએ કે સાહિત્યકારો કવિતા લખે છે, નાટક લખે છે, વાતોમાં લખે છે, અને તેમાં પાછી લાંબી વાતોમાં પણ લેખ છે અને દૂઠા વાતોમાં પણ લેખ છે. વળા વિવેચનો પણ એમાં આવી જાય છે.

એક વસ્તુ એમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે સાહિત્ય એ વાણીની રમત છે, વાણીનો વિકાસ છે, કહો કે વાણીની કલા છે.

પરંતુ જાણીજ વાણી સાહિત્ય ન બની શકે. ક્યેરીઓમાં ચાલતા તુમારો, વહીસોના ગ્રંથકાને સતત ઇચ્છતા રાખતા અને બન આપતા કાવ્યકાઓની કલ્પના કે નસ રચાઓનાં નિવેદનો સાહિત્ય જની શકતાં નથી કલ્પના કાવ્ય, કોર્મી, કલ્પના, જિનન, આકર્ષ અને એ સર્વના મિશ્રણમાંથી ઉપજતી મૂર્તિઓ અને મૂર્તિઓની પરંપરાને ઇચ્છત મૃષ્ટિ સરખાં સાચાં અને ઉન્નત અમર ઉચ્ચગતતા જનાવવા મક્કતી વાણીમાંથી સાહિત્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

વાણીને આપણે ત્રણ સ્વરૂપમાં જોઈ શકીએ, વાણીનું સદૃશી રમ્ય સ્વરૂપ તે સ્વચ્છ અને સ્વચ્છમાં રહેલું સામર્થ્ય સાદિત્યને અન્ય પ્રકારની વાણીથી અગ્રણી પાડી દે તે સ્વચ્છ સામર્થ્ય ઉપર, સ્વચ્છ સદૃશ ઉપર, સ્વચ્છની મુદ્દામતતા નાણુકી ઉપર સાદિત્યની અસ-નો જનુ મોરો આધાર ગ્રહેલો છે એ વાત વાણી વખત વિસ્તરાઈ જાય છે પરંતુ સ્વચ્છની પદ્ધતિ, ચૂંટણી, ગૂંચણી ઉપર સાદિત્ય કટમો આધાર ગાખી રહ્યું છે તે આપણે યોગ્ય દ્રષ્ટિભાષી જોઈ જાઈએ.

જલધિજલદાદ ઉપર હામિની હામકલી
વામિની વ્યોમસરખાંદી સરખી,
હામિની હામિલા કેલી હૂમન કરે
સારે આસરી અન્ન ભરતી.

નાણુકી કરેલા સ્વચ્છ અને સ્વચ્છમાં સમાવણા સ્વરૂપ વ્યવસ્થાની આરુચિ પુનરાવૃત્તિમાંથી ઉપજતી કલ્પપ્રિય અસર અરેખર આ સંજ્ઞાને હૃદયપાસે ધાવવામાં જનુ સહાય આપે છે

સ્તાન કરી નર્મદા નીરમાં પ્રીતાર
એક મેષીન અમે ખરીને
નર્મદે નર્મદે એમ કહ્યાપતે
હવથી રામ હતાં કરીને
સન નથી કાઢતો નિરપૂણીનિપૂણે
અતઃ અન્નજલે અન્ન લેએ,
અન્ન સન્ન-સને । વાસના ઊઠીએ
આસના પાસ વણુકન પેળે.

આ સરણુની સ્વચ્છાન્નસિ આપણા હૃદયને કોઈ શાંતિપ્રેરક વાતાવરણમાં લઈ જતી રોવ એમ સદન દેખાય છે

હિંદી બાષાએ ગુજરાતી બાષા કરતાં પાંચ વધારે સ્વચ્છસાહિત્યની સાધના કરેલી છે એક બે હિંદી બાષાનાં ઉદાહરણો આપણને સ્વચ્છસામર્થ્યનો સારો પરિચય કરાવી શકે.

પ્રિયની અપ્પાથ નિસાથ નિસાથરીની
મોથી મોથી આપસમિ જાવત બપાઈ દે,
એરો બૂત પ્રિય બરી બૂત બવ કરેમો
અમ્મ અમ્મ એમની જમાવ ન્હી આપ દે
પોસક પોસક દે કુતુલક કરત મોથી
દીમક દીમક દમર દમર જાવત દે
સિયા પૂર સિયાસે સમાજ આજ કદાં જવે
મનુ પે સિયા નરેન્દ્ર જુકી જહાઈ દે

જૂવણ કવિની સિયા બાગનીનો પ્રથમ જ પ્રસોહ આપણને એક એવા સ્વચ્છ મોરની પાસે લાવી મૂકે છે જેમાંથી વસ્તુવસ્તુ આવ ઉપગમ્યતા પ્રસંગ નુ વર્ણન આવી નથી જે એમ આપણને સાચા વખર રહેલું નથી.

કવિ પદ્માકર્ણુ એક વસત વર્ણન આપણે જોઈ શકીએ.

કુશલ મેં, રેલી મેં. ઠાણમિં, કુશલમેં
કચારીમિં કચીન, કચીન ધીલડંત દે,
કહે પદ્માકર્ણુ પરશ્વનમેં પાન કુ મેં
પાનનમેં, પીંધમેં, પદ્માચન પમવ દે.
કારમેં, રીસાનમેં, દુનિમેં રેલ રેલનમેં
રેલો રીષ રીષન મેં રીષવ રીષવ દે.
બીધીન મેં બીજમેં નીજીયીનમેં લેશીનમેં
બનનમેં બાસનમેં બચમેં બચંત દે.

ચન્દ્રપેર, ચન્દ્રસાહિત્ય, અને ચન્દની મેઝમ્ જોડવણીમ આખી ચન્દ્રસહિતનો સમાવેશ થાય છે, અને એમાંથી જ અર્થ કારણભાગ સદ્ગુણોન્નયવત્ત ચન્દ્રસ કારોની શ્રેણી ઉપજી આવે છે. સામાન્ય દષ્ટિએ ચન્દ્રસ કારથી મળગત કવિતાની જરૂર નથી, રસ બળનની કલ્પિત જોડવણીવાળી ચન્દ્રસ-પદ્ય એજ ચન્દ્રસ કારનો મૂળ પાયો છે.

સગીતનો તરનો કે તળલા પખવાજના ભાષ એ માત્ર ઉચ્ચારણના નમૂના ચન્દની સ્વરત્ત સહિતનો ખ્યાલ આપણને કદાચ આપે. પગ્ત ચન્દ એ માત્ર ઉચ્ચારણ નથી, ચન્દ અર્થે વડન કરે છે એ સ્વરાર્થે જોખી જોખી તૈયાર થયેલી જનતાને સમજાવવાની જરૂર નથી. કશ્વર અને કશ્વરીના મુખસ સરખાં વાણી અને અર્થ એકમેકમા સંકળાયલાં જ રહે છે અને તેમાંથી મેડે બાને અથ સામ્યતા કે વિરોધ ઉપર આધાર રાખી અર્થોભાગોની પરસ્પર ઉપજી આવે છે.

સિંદ સમા ઘણી નરોની

કુશલ ધારી સાચ પૂરે

મિત્ર સાથે કરેલી નરની સરખામણી માનવીને પાઠ, બળ કે પૂરજ આપી દેતી નથી. માનવ સૌજની સિદ્ધતા સૌથ સાથે સરખામણી કરવાનો આખા ઉદ્દેશ છે. અમુક લક્ષ્ય ત કે આપણું જ્ઞાન દોરતી ચન્દની સગિત વાણીના અર્થ સંકારને આપણી સમજાવવા મુકે છે.

થળી અર્થ-રસ અર્થ કાપરાત ચન્દમાં કે સન્ધાવણિમાં ઠાઠ અમરત યુક્ત પલ્લ રહેલુ છે એમ આપણે સમજી શકીએ તો સાહિત્યની આખી કૃત્તી આપણી સામાન્ય દષ્ટિએ જાદી જાય છે. આપણા દિલ્લુ સન્ધાવણિમાં યુક્ત સહિતનો વધારેમાં વધારે પરચો જોવા માટે સામ્ય વૃત્તના સવારોમાં ઉતરવું પડે એમ છે. પરતુ ઠેકઠાક કારણોથી એ અલ કામચ સવારોને સાહિત્યમાંથી પાતલ રાખવામાં આવ્યા છે એટલે આપણે પ્રેમીઓની ભાવામાં સદાજ ઉતરીએ.

એક જવાલ જલે દુજ નેનનમાં

રસ ભોલ નિહાળી નચું દું નચું.

એ સાલિક કૃત્તાર્ણુ યુક્ત કરતી રૂપિ નાનાસાલની પંક્તિ પ્રેમી નાથકતા પ્રેમનું નમન થાત દર્શન કરાવે છે, અને નાથિકાના નવન સરખા એક અન્ય પ્રદર્શનથી ઉપજતી શિખિ બાકત કરે છે. ચન્દમાં કવિ જાણે તો આપણને આ પંક્તિઓ ક્યારે મૂલ્યુભામણીમાં તાપી દે છે પત્નીના નવનમાંથી ધણીયેવાર જવાયા કાશુકી નીકળતી દગે અને એ ભોલ આમળ પતિને માત્ર એ દશ ભોલુ નવી પખ સ્પર્શિ નમન કરવાની જરૂર પડુ પડી શકે. એ પાલ અમેતના સર્વ પતિઓ કુચો એકગર કરે એમ છે, પગ્ત જાહેર રીતે તેઓ જાહેર કહેશે કે એ નથનની

જવાબમાંથી કાનસ કે સીગારેટ કાંઈ પણ સળગાવી શકાય એમ નથી. જાણી તો સખ્તની વ્યવસ્થા સહિત પ્રેમ નામના સર્વાનુભવી ભાવનો પ્રતિ ઉપજાવી ગઈ છે. આવા સર્વાનુભવથી સ્થિર કે રસાથી ભાવનું સૂચન કરતી વાળી શક્તિઓથી નવ કે દસ રસનું પ્રાગટ્ય થાય છે અને સાદિત્યની રસચામને નામે એળખાતી બન્ધ રચના ઉભી થાય છે.

સખ્તનું ઉચ્ચાન્ન, સખ્તનો અર્થ અને સખ્તનો પ્રતિ-વ્યવસ્થા એ આખા સાદિત્યનો ત્રિકોણ. એની રેખાઓ સમાન ગદે એ સાચામાં સાચું સાદિત્ય એ રેખાઓ ઉપર જ વ્યવસ્થાની સાદિત્ય પોતાના વિવિધ આકારો ધારણ કરે છે. સખ્ત, અર્થ અને પ્રતિ ત્રણે એજા મળીને કાંઈ કવિતાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે, કાંઈ નવસિદ્ધિમાં ગુચાર્થ મળે, કાંઈ નવસંકલ્પ કે નાટકમાં પ્રગટાર પામે અથવા કાંઈ મદાકાન્ત કે પુરાણમાં વિસ્તરી ગદે સાદિત્યના આ સર્વ આકારો સ્વયં કાવ્યની અસર નીચે સ્પષ્ટતા અને વિવિધતા પ્રાપ્ત કરે છે, તથા પરસ્પર મિશ્રિત થઈ વળી પાછા એક બીજાની અસર થઈ છુટા પડે છે. સાદિત્યને, સાદિત્યના સ્વરૂપને સામાન્ય પરિપાટી સાથે જુદું જ ગાઢ સંબંધ છે. પતમ ઉંચે આકાશમાં મોકલી શકાય. પરંતુ પતનના સમાવનાર પૃથ્વીનો પદ જુલો ન જોઈએ સામાન્યતા અને વિશિષ્ટતા વચ્ચે એળાંબી ન શકાય એવું જતન ગદે તો એ સરૂતિ, એ સચ્ચાર, એ સાદિત્ય ઉભી પડે અને એનાં સમારજીં પણ ન સમવાય.

ફેરલીક પ્રાથમિક ભાષાઓમાં સાદિત્ય જ હોય નથી. ફેરલીક ભાષાઓનું સાદિત્ય નિર્માણ દોષ છે, અને ફેરલીક ભાષાઓનું સાદિત્ય અન્ન ભાષાઓને પડે એવું સામર્થ્ય સંપન્ન દોષ છે. ભાષા એ ઉચ્ચાગ્નિ કરનાર પ્રગ્લના સામર્થ્ય અને વિહાસ ઉપર આધાર રાખે છે. જે પ્રગ્લમાં ઉચ્ચાગ્નિ કરવાની તાકાત ન હોય, જેના સખ્તનો અર્થ ગિર થોડો ન હોય, જેની ઊર્મિ કે કષ્પના કે ચિંતન જગત ઉંચે કે ઉંડે જઈ શકે એમ ન હોય એ પ્રગ્લ નિર્જીવ છે. સાદિત્યની સાંખી ભાષી કે શુચવનારી વ્યાખ્યાઓથી કોઈએ ત્રભચવાની જરૂર નથી. સામાન્ય અને સમ-જીએ તો સાદિત્ય એટલે વાળીની કસળી, કાપાનો શુદ્ધ અને સામર્થ્યમય ઉચ્ચાર, પ્રગ્લની ઊર્મિ, કષ્પના અને ચિંતનનો સાચામાં સાચો અને સાગમાં સારો વાચનાકાર સામર્થ્ય સંપન્ન દેહ ન હોય તો ઉચ્ચાગ્નિ સામર્થ્ય કાએ જ આવશે. મન એમું હશે તો સખ્તનો અર્થ પુરમસ જોવા ન સમજાય એવા, કિલ્લ અને પોહાળ બનશે. સચ્ચાર અને આદર્શમાં દમકાઈ, નીચતા, અનુદાગતા અને સ્વાર્થનો અસર પણ બોલેલા દર્શી તો આપણી હામણીઓ, ઊર્મિઓ અને કષ્પનાઓ કલ્પ, વામજી અને જગત ઉંચે ન ઉડે એવા બની જશે. સામાન્યતાથી દૂર રવીને નવી પરંતુ સામાન્યતાને ઉંચી સપાટીએ લઈ જવામાં સાચી મદદતા ગઈ છે, અને સાદિત્યમાં પણ મદદતા તો ત્યારે જ પ્રાપ્ત થાય કે જ્યારે સામાન્યતાને સ્પર્શીને સાદિત્ય ગાય.

સાદિત્ય એ જાતે ત્ય તપશ્વરી છે. પ્રગ્લને અધિકારી બનાવવાની મોટાઈ ન મેળવી સાદિત્યકારે પ્રગ્લ સાથે એક બનવાની તપગતા મેળવી, ગાંધ, અર્થ, દર્શનની માત્રી સાધના સાધ્યો અને સામાન્યતાને તિગ્રહાગ્રે નહીં તો સાદિત્ય એ પ્રગ્લને જીએ સર્જી જતું બળ બનમે. સાદિત્ય એ જાણ કરમે દોષ પરંતુ એ સાધક અને ત્યારે એનામાં પ્રગ્લને ઉચ્ચકવાની, પ્રગ્લના જીવને ફેંટી નાખવાની કાન્તિ ઉપગમવતી સહિત આવશે.

(રામામ)

અંગ્રેજોએ જ્યારે પૂર્વના હેસા સાથે વેપાર કરવા કંપની સ્થાપી ત્યારે તેમની પાસે ૪૫૦ ટન કરતાં વધારે વળતનાં જહાજ ન હતાં એ બીજા આગળ જણાવી ગયા છીએ. આ વેપારની સરખાતે એટલે શરારી રીતે કરતાં બરડરીએ પારકાં વહાણો પર તૂટી પડી માઘમત્તા હઠારી જવી એ વધારે હતી અંગ્રેજ પ્રજામાં તેવી દરદની અને ગદવાદ બોલાતી. એ સમયે દિન્દના મોનાં ૧૨૦૦ થી ૧૫૦૦ ટનના વહાણો સાગર સફરો કરતાં હતાં તેમજ દિન્દના પશ્ચિમ કાંઠાના જરો પરથી પોર્ટુગીઝોના વેપારી કાફલાઓની બારે અવરજવર થતી, કેપ્ટન મીઝલ્ટને દિન્દી સાગરમાં બે સફરો કરી આ વહાણો સારી સંખ્યામાં લૂટ્યાં હતાં, એથી કંપનીને તેા લૂટની સોદાગરીમાં સારો લાભ જ થયો પણ તે સાથે આ કેપ્ટન સાહેબની સાહસિકતાનાં પણ અંગ્રેજ પ્રજામાં બારે વખાણ થવા લાગ્યાં.

આ મતના લાભથી પ્રેમણંદનસ-કમાં કેટલાક નાનાં વેપારી વહાણો સાથે પ્રયત્નાર જ એક વામીઆપારતું ૧૨૦૦ ટન વળતું વહાણમાં બધિયામાં આંધુ અને સન ૧૬૦૬ માં ઇન્સ-કના રાજને દાથે મોટી લામધૂમથી તે તરફ મુકવામાં આંધુ એ સમયે આખા દેશમાં એ સફળ અને અપૂર્વ બલિકામની નામના થઇ કે એ જહાજનું નામ રાજને દાથે પાડવામાં આવ્યું અને એ પ્રસંગે રાજ, સુબા તથા જમરાયેને જે કિમતી વાસણોમાં ખાણ આજવામાં આવેલું તે બધાં વાસણો હાંકી એકઠાં થયેલાં માણસોમાં લૂટાણી દેવામાં આવ્યાં.

આ પછી કેપ્ટન મેરટની સદસરી નીચે એક વેપારી કાફલો સુરત આવી પહોંચ્યો. પણ અહીં તેા તેમના પ્રતિરખી પોર્ટુગીઝો સાથે ખડાજ હતા, તાપીના ગારા આગળ સુવાળા નામ નજીક પોર્ટુગીઝોના મોટા ફરીઆઇ કાફલા સાથે એ બે વાર લડાઈ ખેલાઈ. આ અસમાન યુદ્ધિત વચ્ચે દર જ જ હતો અને એથી તે નેવાને પણ સુરતીઓ સુવાળા નામને હાંકી પહેળી અપેલા. અંગ્રેજોને મારે પણ આ એક ટિકટ પ્રસંગ હતો સુરત અને દિન્દની અજળક દોલત તેમની નજીક સાથે તરવરતી હતી. એ દોલતને બિરસો પોતાને દેશ એમને લઇ જવાના મનોરથ હતા અને પોર્ટુગીઝોના સામનાથી ઘણી જાહ પાછા ભાગે તેા દિન્દના ફરીઆઠાઠાં ૫૨ ૫૪ મુકવાનું એમને ન રહે એવી પરિસ્થિતિ હતી. આ સંજોગમાં તેઓ મજબૂત ફીસ કરી ફરીઆઈ લડાઈ લડવા અને એમાં ફાળા મોટી ટિકિત સાથે નાનકડી રોપીએ મેળવેલા વિજયથી એમની વાદ વાદ બોલાવા લાગી તેમજ પોર્ટુગીઝોની કેટલીક સહાયિત પ્રમોધતાએ પણ એમને યોદ્ધા બનારા કરી મુકવા હતા. કેપ્ટન મેરટ આ સંજોગનેા લાભ લીધો. સુરતનેા નવાજ તેને સાથે મળવા ગયો અને પોસાક આપ્યો. સહેરના નજર રહે પણ અંગ્રેજોની આ બહાદુરી નોંધ નમવું આજવાનું હતું. અને કેપ્ટન મેરટ સહેગમાં આવ્યો તથા તેણે સહેનશાહ પાસે મળૂર ગાવવા મારે તેર ઘરતો તેણે ફરી નવાબને આપી કિમાં કેપ્ટન મિસલ્ટને કરેલાં અપહરણો વિસારી

દેવાનું તેમજ વેપારની સમગ્ર વિ. મેળવવા શાદી કરમાન તાકીદે મેળવી આપવાની જાનવો હતી. આ પ્રમાણે સન ૧૯૧૨ માં અંગ્રેજોની કોઠી સુરતમાં નંખાઈ અને એમના આગતીઆ જાનરની રૂબ જોવા બચ્ચ, જજીસર, વડોદરા, નદીઆદ અને અમદાવાદ એ શહેરોમાં ફરી વળ્યા. ૨

અંગ્રેજોને સુરતમાં કોઠી નંખવાની શાદી સનદ મળી ત્યારે સુરત દુનીઆનું એક સમૂહ શહેર ગુજાત એ બીના હીને જાણીતી છે પણ તે ઉપરાંત ત્યારે ગુજરાતમાં બચ્ચ, જજીસર, વડોદરા, નદીઆદ, અમદાવાદ, આમદ, સરખેજ, ધોધા, પાટણ, રાધનપુર એ બધાં રમ્યાં પણ ધીકતા વેપારના કેન્દ્ર હતાં અને સુરતની અસપાસ આવેલાં પરજાના રથો પણ આમાદ હતાં. તાથી તરતા માડવી અને કોરનાં મજૂરના રંગના હાથકામો, જાહેસરનો પીથે રંગદ અનેડ ગુજાવો. નવસારી, ગજુરવી, ચીખલી અને વસસાડના ટાળવીઓનો માલ પરદેશ ચડતો અને ગજુરવી-નવસારીના છીપાઓ ધોધધરાની માટી-કાંઠે જે રમીન માલ કાપડ પર જમાવતા એ જોવા પરદેશી મુસાફરો અહીં આવતા. નવસારી માદરપાટ મટિ સુરતની વખાત ગુજા. કાબેલ-સીમસક, ખારા અખામા અને પનાગની દાચ સાથેનો જડો માલ તો આજ દિન સુધી કહેવત રૂપે જળવાઈ રહ્યો છે સરખેજ, કોરની મળી અને દક્ષિણ ગુજરાતમાંથી મુસાફાર તથા પારો ગોઠા પ્રમાણમાં પરદેશ જતો.

પરોગાં, મસ્જીન, કેલીડા, કિતખાખ, અગતસ, રેશમ અને જરીકામના ઉદ્યોગ ગુજરાતમાં ધમધોદાર સાથતા અને મદુદાના ટાળવીઓની મુશીની બનાવટ એક આસિવત ગુજાતી. સુરતને સાગરમારથી પરદેશની પ્રજાઓને કાંતા દક્ષિણ ગુજરાતના સાદસિક નાવિરો જ્ઞદાઓમાં માલ બગી જરીને દૂર દુરના દેશોના પ્રવાસો ખેડતા.

અંગ્રેજોની કોઠી નખાતાં આ ધનના દગધા એમની નજરે ચડ્યા. પ્રજાની સમૂહિ જોઈ તેઓ ચકિત થવા લાગ્યા. તે સમયે આવેલા વેપારી અંગ્રેજોએ એ જાણું જોઈ સુરતનાં અને તેની પ્રજાનાં ગસાળ વખૂનો ક્યાં છે.

સુરતમાં મજા ધનાદન માણસો છે. એમાંના ડેટયાક તો કોટપાલિપતિઓ છે. આ સોળેને ત્યાં રોજતના દમધા ખડકાવ છે. એક વીરજી વોગ જ એવો તો માલદાર વેપારી છે જેને ત્યાં ઓઠામાં ઓર્ડુ એ મી લાખનુ નજદ નાણું દરો સુરતના આ સદમીનનો અને શાદ સોદામરોમાં પરદેશ નંખરે મૂર અને તે પછી વાણીઓ આવે છે. આખા દિનમાં એ સોળાની પુષ્કળ વખી છે અને તેઓ તથા વેપારમાં ગ્રાહકાવ છે. તેઓ જુદા જુદા સ્વભાવના છે. આ સુરતની વાણીઆ દિસાળી કામમાં એટલા તો રસતાદ અને કાબેલ છે કે રાષપણ અકમળિનના અજારાને કામગ- કામ સહને દિસાળ ગુજાનાં જોટલી વાર મધે તેના કર્તા વધુ ગ્રાપથી તેઓ મોટે મોટે દિસાળ ગુજી કાટે છે.

તે જ પ્રમાણે વણાટ અને બીજા દુન્ય-ક્રિસતી માનનાં પણ અહીંના કારીગરો મુરોપકારના કિસમીએ કરતાં ઘણા અરીજાતા છે. બાટીક કાપક અને રેસમના વણાટ કામ તથા હોટ પરના રંગાટ તથા હાપકામમાં તે એટલા તો કાએષ છે કે એમનો જોરો મુરોપકારમાં મળે એમ નથી, ક-આ પ્રકારનાં વણાટો મળે છે.

સુરતના કશોપતિઓનો જે હક્કેષ ઉપર કરવામાં આવ્યો છે તે એ સમજવો છે, બ્યારે ધનની જેમ બાન્ધાદિ દરેક ચીજો દાસના દિસામે પાણીના મૂલ્યે વેચાતી હતી, આજે દેશમાં કશોપતિઓ મળે પણ તે સામે દાસની મોબતરી અને ખરોચોને મુકાએ ત્યારે જ એ જૂના જમાનાની દિનદોનો કે સુરતમાં એક જ જગેથી દાસતનો ખ્યાલ આવી શકે. સુતરમી સરીમાં અનાજ પાણીના જગત દેવા હતા તે પણ આપણને જાણવા મળે છે. નીચે જણાવેલા આકાશ તેનો કઈક ખ્યાલ આપી શકશે:-

ત્યારે શા, એકની કિંમતમાં આળીસ ફેરના દિસામે નીચે જણાવેલા વજનની ચીજો મળી શકતી —

બાજરી	ધણ	ધી
૬ મણ	૪૫ મણ	૧૧૫ મણ

જાણીતો સામાન્ય દર એક ખાનો હતો અને સુરતમાં વખંડાઓ વિ. સાચા મુશરી કારીગરોને પોતાનો કામીમાં મણ આના રાજ આપના.^૪

આ પછીના સમયમાં પણ સુરત અને તેની આસપાસમાં સોંધવારી કેટલાં હતી એ નીચેના આકાશ પરથી જોઈ શકાશે :-

૧. જુવાર	૧-૪-૦	મણ એકના
૨. બજાળીયુ કામર	૪-૧૨-૦	૭ મણ
૩. રામ કામર	૨-૪-૦	૭ મણ
૪. હુવેરની દાળ	૧-૦-૦	મણ એકના
૫. મીઠું	૦-૧-૩	મણ એકના ^૫

આજની જમો અરીસો વરસ ઉપરની આ સોંધવારી અને તેના સમયમાં અત્યંત દોસત નેકરી થાય એ આ દેશનો સ પતિનો ખ્યાલ આપે છે.

સુતરમી સરીમાં અહીં જાણેલા એક કેન્દ્ર મુસાફર ચેવીનોર સાહેબે મુગરાતની સમૃદ્ધિ^૬ જુન જ રસાળ વણાટ પણ છે તેમાં અન્ય સરેરા સાથે વહનગર અને ઉમરોનો તે મુગરાતની

મુસા ૩- Theerst's Travels

૪ The Economic History of India—1600-1800. By Radhakamal Mukarjee

૫. આ લેખકના “ નવસારી ” તામના અગ્રસ્થિત્ર પુસ્તકમાંથી.

સોનાની પાંખો તરીકે ગણાવે છે. આ ઉપરાંત ચુરત સહેળી મહોજલાલીની પણ વેમણે લખાણ મોકલ્યું છે. એ નેધિમાં ચુરતના તમાના દેગપતિ મહાજનોમાં વીરુ વોરા ઉપરાંત ચેલ્લી નાથનું નામ છે. “અદગા ધનવાન” દોવાનું જણાવે છે.

વળા દાહ જરિંગ બેગ, દાહ હાસમ, આરમીનીમ કોડા પીતીલાત, ફરતમહ માણેક વગેરે મોટા ધનવાન વેપારીઓ ગણાતા. ૬ અને આભારામ બૃખાણ નામ તો એક કહેવત સગપુ બની ગયું છે.

ચુરતનું હાથીદાંત તથા મુખ્ય પગનું કોતરકામ ખૂબજ વખણાવું, તેમ જવેરાત માટે પણ તેની ખ્યાતિ સારી હતી. આ માથ પરદેશ ચડતો અને ચોમાસાની મોસમ પૂરી થતાં તો તાપીના પટ પર દેશ પરદેશના વેપારી વહાણોની ચાલ પથરાઈ જતી.

૭. બાળા ઉપરાંત ચુરતની નજીકના ડાંગના ગ્રામજી જગમો લાગેલાં છે. એ જગમોનાં વારાઉ અને પાસા લાકડામાંથી સુતથી સજાવેલાં સામાન્ય મુઠીના દરીઆમાં કાંઈક વહાણે બાંધવાનો ઉદ્યોગ પણ ધર્મદાકર સાધેલાં હતાં. એ વહાણોની બાંધણી અને લાકડાની બાંધ એટલી તો ઉમ્મદા હતી કે સામાન્ય જાણીને જોઈ તેને બેઠો રહેતો નહીં કે સરેલાઈથી તે બવાણ નહીં. આ સરવના પ્રકાર મેળે આગમરોના મંત્રણ મુજબ આ વેપારી જહાજોની બાંધણી એમના લાકડાં બારમરે દર્તાં હતાં પ્રદાની હતી.

ચુરત અને ચુરતના વેપારી કંદામાં અગ્રેજ વેપારી કંપનીનો પેદાશી ઉપરો ત્યારે અને ત્યારપછી પણ ઘણાં કમવ મુઠી સુત અને તેની આસપાસના પ્રદેશોની આ સમૃદ્ધિ હતી. એક એક ચુરતમાં પેદા નાખી પેતાના વેપારના જમાવ માટે પગેથી પ્રતિરૂપીએને દબાવી લેવા પછી ચુરત તે દબે પછાનાં કંદામાં જોડાઈને લખતી આ લેખમાળા સમાપ્ત કરીશું.

એક દોર નર્મી પછી પરોવેલી દેશ કાવ્યો પેતાના આવડા સજાથી તેમને પરનાને અજાણ્ય વાર ક્યાં હતાં. તેને આશા હતી કે તેના જી બાઈઓ તેને સ્થેરાન પર લેવા આવશે, પણ તેમો ત્રેતામાં આવ્યા નહીં. ઉપર કે હા જાણીતો મજુરો તેને આવી અજાણ્ય. વાતચીતમાં તેને સમાન્ય છે તેમો તેના બાઈ હતા. તેણે તેમને પૂછ્યું “પણ આવડી મારી જાતી છે” કામ રાખી છે” તેને જવાબ માર્યો, “તેમ હ બૂઝી રહ્યો” અને વાદ તણી કે અજાણ્ય એક દાં વારી સાથે લઈ ગયેલો.”

*

*

*

*

જોડાઈનેના આખીરતીન સહેળા કામને કંપનીએ જ પેની બાંધે રોક પેની કામ બાંધે લેવા કામ કર્યાં આ સામે વિરોધ કરવા સહેળાએ જાંબી સમાજની બાંધે કર્યાં. કોઈને જાણ, “પણ બાંધે એ છું” તેમો વિરોધ કરાવે” એટલે જાણ્યું. “તેમ નહીં પડેલાં” તેમ પડે જાણી હતા, ત્યારે જાણ્યું જાણ્યું, હવે તે દેશ પેની જ બાંધે.”

[૧]

“આ છેલ્લો ભાગ સંજો નહીં લેતાં સૂતી વખતે લેજો” ડોક્ટર, ફાન્સી યીથીના ભાગે બતાવી બોલ્યા.

શેમીના મુખમાંથી એક દીધું નિસ્વાસ નીકળ્યો અને મદા પ્રવલને ઉત્તર વાળ્યો ‘સાર’ ડોક્ટર ત્યાં રોગી-વિચિત્રચંદ-ગારીમાંથી નીચ આકાશની તરફ દ્રષ્ટિ કરી બિંદા વિચારમાં પડ્યો.

[૨]

વિચિત્રચંદ એક સમૃદ્ધિસ પત્ન દેહ હતો. ડેલ્લાક એને શઠ પણ કહેતા પરંતુ વેપારી વર્તમા એ શબ્દ એમને માટે ઉચ્ચારવાની મર્યાદા મત કરતું નહીં, ડેલ્લાક કહેતા કે એ કંભુસ હતો અને ખાવા પીવામાં પણ કરકસર કરતો હતો. પરંતુ વિચિત્રચંદ કહેતો કે એક વિચિત્રવિચિત્ર મુનિએ કાંદા, તાડાડા, રતાળુ, સરણુ, જાગર, મૂળા, કોખી, લસણ, આદુ, યાદરિયા ખાવાને ત્યાં પાડી દતી અને એ ખાવામાં અસખ્ય જીવાત્માઓની દત્તા યાગ છે એમ જાહેર કીધું હતું. વિચિત્રચંદને એ બ્લાનું કંઈ કે ઉપદેશ હતો કીક મળી તથા બીજા એક મદાત્મા એ ટામેટાં માંસ જેવાં દેખાવ છે માટે ખાવા નહીં એમ જતાબુ હતું એક વેદરાજે વેંગણ બાદી કમતા જતાબાં દત્તા એક સમદર્શીન શરીરે પાચરી અગમ બતાવી હતી. વિચિત્રચંદને એ વાતમાં ચોતાની કરકસર સંતાડવાની સારી જારી મળી તથા ઉપલી વસ્તુઓ બાદ કરતાં એક સાકાદારી હિંદુ ને માટે ખાઈ શુ ગ્રહણ તે તો કાંઈ પર રહેજે કહ્યો લેશે, પરિણામ એજ બાબતું. લોકોને કમનાર વિચિત્રચંદ પ્રકૃતિ અને પેટ ને કમો ન થાયો. ૩૫ વરસની ઉમરમાં જન્મરે લઈ શકે સખ્યા પર પડેલા એ દરદીને જોઈ ડોક્ટર પણ વિચારમાં પડી ગયા. જીવદત્તાની વીકથી અનેક વસ્તુઓ ન ખાનારા પ્રુવાતમાને પ્રકૃતિએ કેમ પછાડ્યો હતો તે વાતનો નિર્ણય તો મુનિઓ પાછલાં જન્મનાં કર્મ કહી રહ્યો ખાપી દેશે અને આજકા જન્મમાં પણ સાર મળશે એમ ભવિષ્યવાણી પણ આપી દેશે પરંતુ કાંઈક એ વાત પર એક દ્રષ્ટિ નાખવાની તરફી લીધી નહીં કે આવતી કાલે મહેલ મળવાનો નવી બાજની કુપડી કાંઈપણ કાઢી માણસ સળગાવવાની ચેષ્ટા નથી કરતો. મહેલમાં સુસ્વાદુ ભોજન મળશે નહીં કુપડીમાં કાંઈ જુઓ સુધ નથી રહેતો. ત્યાંપણી આ બધી વ્યર્થ ચેષ્ટાએનું કારણ શું ? ઉત્તર સ્પષ્ટ તો એજ ગાયમ પડે છે કે પેલણતી નીચવાના કસની અસર અતરડામાં પરથી ખસેડવાને આ એક અસફળ અને ઉધી રસ્તે દેખાનારો પ્રવલ છે.

[૩]

વિચિત્રચંદની વિચારમણા ફાકતગના ત્યાં પછી આણુ થઈ તે વિચારવા લાગ્યો કે તેણે કાંઈ પાપકર્મ કયું ન હતું અને પ્રકૃતિએ તેના પગ અસલ બુદ્ધિમ દત્તો તેણે પાંચગાંધીમાં પૈસા ભરી દત્તા, કીડીઓના દર પર સોટ વેરાવ્યો હતો, અચ્છરો અને માંકડોને પણ ભોજન

આપ્યા હતાં. ને વધારે અંજે જુડુ બોધવું પડ્યું હતું તો તેના જલ્દમાં અનેક વલો અને અપવાસો પણ કાઢા હતા. ને કોઈની પાસે વધારે બ્યાજ લીધું હતું તો ધર્મની પેદીમાં પૈસો વધારે પણ નાંખ્યો હતો. સહજ જનપૂતનું ધર દગ્ગાજ કરાવ્યું પણ ત્યાગપત્રી આપો દિવસ જુએ રહી પ્રાપ્તિત કીધું હતું. સહજ ધેર હતો નહીં પરંતુ તેની બાઈ અને છોકરાનું શુ મરી તે શીકર બીજાનું શું કામ કરે? વિચિત્ર અને પોતાના કૃત્યોમાં કોઈપણ કૃત્ય પાપમય થાયું નહીં, પરંતુ મનવે અનવે સહજની જો અને તેના જે બાળકોનાં નિર્દોષ મુખો તેની નજર બાજન તગ્વરી આવતાં હતાં એકાએક તેનો બાઈ કુસચંદ આલ્યો અને બોલ્યો, 'મોદાબાઈ, સહજ આલ્યો છે. એ તો આપો સિપાઈ થઈ ગયો છે.'

'શુ સહજ આલ્યો છે?'

'હા, અને તમને મળવા માગે છે.'

'શું કામ?'

'ધરની બાબત'

'હીં'

સહજ જલ્દર આલ્યો. તેના લશ્કરી પોશાકમાં તેનું સુલહ શરીર મલ્લુજ આકર્ષક લાગતું હતું. તે લશ્કરમાં જઈ મુખેધરની પદોએ પહેલ્યો હતો. અહર આવતાં જ તેની આંખોમાં અસ્ત બરાણ પરંતુ લાગણી કમાતી બોલ્યો, કેમ શેઠ, તલિખત કેમ છે?'

'બાઈ, મલ્લો પીડાઈ છું.'

'સો લાઈ થયો. શેઠ, હું તમને ધરની બાબતમાં પૂછવા આલ્યો છું.'

'શું?'

'એ ધર અને પાણી આપી દો. ઠરાવેથી કીમત હું આપી દઉં.'

વિચિત્રચંદનું મુખ જરા મથકાયું. તે બોલ્યો, 'બાઈ, જો તું તો આપણા ધરનો માણસ છે મારે વધારે શુ કંઈ ત્રણ દળર ફીપીઆ જસ થશે.'

'શેઠ, એ ધર ગીરો મુકતી વખતે તમે ૫૦૦ પચ આપવા ના પાડી હતી તે તમને ખબર હતી.'

'શેઠ સરમાઈને બોલ્યો, 'બાઈ એ તો ધર્મની રીત છે.'

'હીં. હું તમને ત્રણ દળર અત્વારે આપુ છું. દસ્તાવેજ બનાવો.'

શેઠ ચમક્યો. સહજ એટલા બધા ફીપીઆ દર્શાવી લાખ્યો દશે સહજના મુખ પર સીમતા હતી. તે દસ્તાવેજની બોધણ કરવા કુસચંદને કહેવા લાખ્યો. થોડીવારે વિચિત્રચંદ બોલ્યો 'બાઈ, કાલે વાત, ઉતાવળ શુ છે?'

'કાલે વાત? શેઠ મારી સબેદારીમાં ધૂળ પડી ને આજની રાત આ આમમાં હું બીજો યેં પસાર કરે. મારા ધરની આવી મારે અત્વારે જ નેહએ છે.' સહજના અવાજમાં મલ્લમતા હતી તેને એકે જોરથી ઉચ્ચત્વ લાગતો હતો.

શેઠને બાણક રજપુત મૂર્ખ લાખ્યો. થોડી વારે શેઠ બોલ્યો, 'તારું, ધરની આવી ચર્ચના અને ફીપીઆ જમ્યા કી જા.'

[૪]

ચંદ્ર જયો. વિચિત્રચંદ્રને વિચાર આવ્યો કે સંકર પાસે તબ્બુ દળગ રૂપોઆ ધરના લીધા તે અત્યાચ દત્તો પરંતુ બીજી જ ક્ષણે વિચાર આવ્યો કે મિત્રવિજયજી મુનિ આવવાના દત્તો તેને એ વાત કહી પ્રાપ્તિતનો ગદિયો સૌથી મેવો. ચંદ્ર પાપી દત્તો. તે કાંદા, બટાટા, સૂરજી, લસણ વેગણ છત્તાદી મૂળ ખાતો દત્તો. અરે, કાંદા વખત માંસ પણ ખાતો દત્તો મચ્છરોને ગારવા માટે ધરમાં લીમકાનાં પાંદકાની ધુમાડો પણ કરતો દત્તો. રોજે ખાટયો નદાર કાઢી મુકક પણ મારતો દત્તો. મુનિઓના તરફ અપ્પા દેખાડતો ન દત્તો એવા પાપી મનુષ્યને હડ, આ સિવાય બીજી રીતે શું ખાપી યજ્ઞ ? ચંદ્ર હાલપ્રુષ્ટ દત્તો અને પ્રકૃતિ પણ તેને હંક દેવ, અસમર્થ હતી. વિચિત્રચંદ્ર સૈકાની વિચારમાળા વધારે લખાઈ. તેણે બહાર દષ્ટિ નાંખી બહાર આકાશના તારાઓ કાંઈક બેરી સદેશ આપતા હતા. સમરત વાતાવરણ સાંત દણ જમતના ખરા અમલવીઓ આનંદની નિંદામાં સૂતા હતા. પૈસાપાત્રો જમતના હતા. કા, બીજી રીતે પાપીઓ લખતા હતા અને પુણ્યતમાઓ જમતા હતા.

દવાનો ઉદ્દેશો લાગ પીવા વિચિત્રચંદ્રે ઘણું લખાવ્યો, તેને લાગ્યું કે કાંઈ પવન અવાનક શ્રીતળતા ફેલાવતો જોરડીમાં વલો હવો. તેનો હાથ રિધર લપ્ત જયો. તેને લાગ્યું કે તેના શરીરમાં પણ તે ચિતળ વામુ હાડોહાડ પ્રવેશ કરી રહ્યો દત્તો. તેને દબન પર એક અગ્નિત લગાણુ જળું લાગ્યું તે ચૂપ... રાત ...નિહાનામાં જમડી પડ્યો.

કુસચંદ્ર સવારે જાગ્યામાં આવ્યો. તે અકિત લપ્ત ગયો. દવાનો ઉદ્દેશો લાગ શરીરમાં પડ્યો. પડ્યો મોન સેવતો દત્તો- વિચિત્રચંદ્ર આ સહાર ત્યાગ કરી પરસોઠના મુંદરતમ ભોજમાં કષાગતોય સિધાવી ગયો દત્તો. તેનો એક હાથ દવાનો ખાટલી તરફ લખામેલો દત્તો અને બીજો હાથ હૃદય પર આંખોમાંનો ક્યોતિ અદબ હતી.

ધોડીવાર ઉઠ્યો રહી કુસચંદ્ર, 'જો મોટાભાઈ' જૂમ પાઠી રહી ઉઠ્યો.

સર્વે એકા સમ જયા. એક પુણ્યતમાના શરીર પર પ્રકૃતિએ અવાનક અત્યાચાગ કર્યો એમ સર્વેએ કણકણ અને પાંતરાપીળમાં સારી લગબી રકમ તેજ વખતે પુણ્યતમાની સ્મૃતિમાં અવાધ સર્વે દુખી થયા. એ આત્મા અવરજ મુક્તિ પામ્યો હશે એમ સર્વેએ કણકણ.

પાપી ચંદ્ર પોતાના ધરમાં બેસી આ સમયે એક જ જગીનો શેટલો અને કાંદા તથા બટાટાનું શાક ખાઈ રહ્યો દત્તો. એ મદાપાપી પુણ્યતમા વિચિત્રચંદ્રની તોરો કપાથી આવી રહી ?

—

શુકલક

પિયા જાણા એવી અતિ અતિ સદા જાક કરતી,
અને ફેલ મળી અણુજ જાણા એવી રીસી,
જાણા મેલો નવનરિંદા અપી ફેલતી,
અપી જાણી રિંદા સમજ ન પો દેમ મળતી ? — શ. બ.

બિન ગમતા બીજાઓની ચપેલી શૂલો પર આન દલાયક પ્રવચનો ઉપરથી વાત વળાંક લેતા અમારા મિત્રમંડળમાં એક વખતે એક વિવાદમય પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો કે "દુનિયાનો મહાન શત્રુ કોણ ?" કાંઈએ કહ્યું, "ગવણ" તો બીજાએ જણાવ્યું, "અંગીરખાન" કાંઈએ દિલ્લસરને તો બીજાએ ચર્ચાઈને માણસ જાતનો મહાન શત્રુ ગણાવ્યો. બીજાઓના મત પ્રમાણે દેશન અને સીતા મહાન દુરમનો ઘણા જ્યાં ઘોડા દિવસો પર તાવમાં પીડાયેલા એક બાઈએ જણાવ્યું "તમે સર્વે ખોટા છો માણસનો મહાન શત્રુ મેલેગિયા છે તમને ખબર છે કે આ દેશમાં દર વર્ગે-કરી" નાનુશ્વ બાપણ સ્થળાવ્યું એ બાવિષ્ઠ મૂદરસે જણાવ્યું કે "માણસનો મહાન શત્રુ સેતાન છે" ત્યારે કમંઠામાં નહીં માનનાર બીજાએ કહ્યું, "પાખરી સાકુ દુનિયાને સાપરપ છે." ધરતીકપ, રેલ, મુઝીવાદ, રજીવાદ, કુકાળ, પ્લેગ, ધમ અને રેલ-બિમાન એવા અનેક શત્રુઓની ગણતરી ઘણી

આ દરમિયાન કશું પણ બોલ્યા વિના ઠાંતિથી દરેકના પ્રદર્શિત ચપેલા વિચારો સંભળી કું બીજા વિચારમાં ગરકાવ થયો હતો મારી મુપક્રીદી મિત્રોનાં પ્ધાનમાં આવતાં મને પૂછવામાં આવ્યું, "તમે શું કહેો છો ?" બાગ ચિત્તનમાંથી જાગૃત થતાં હું બોલ્યો, "મિત્રો, તમે સર્વે એ જાણો છો કે અહીં ગણાવવામાં આવેલા દુરમનો માણસ જાતના વત્તા જોડા પ્રમાણમાં દુનિયાના દુરમનો હતા જ અને ધણીય હતા છે." એક ઉતાવળીયા મિત્રે વિશેષ પ્રદર્શિત કર્યો, "તમને સુઝાશે આવવા અને સુખ્ય નીચા નથી. તમારો શું મત છે તે માત્ર જણાવો" વાત ટાળી શકું નથી એવી પ્રતીતિ થતાં મેં કહ્યું, "હું માત્ર છું કે તમે હતા દુનિયાના મહાનશત્રુનાં નામ જણાવ્યું નથી" એક મિત્ર ફરી પછા, "ત્યારે તમે અકલ્પના બોલતા કેમ નથી ? મેં જણાવ્યું કે" એક રાગે માગ મતના સમર્થનમાં મારે ઘોડું કંઈક કહેવું પડશે જો તમે તે સાબળવા તૈયાર હો તો હું મારો નિર્ણય જણાવું" અમારા મંડળનો પ્રત્યેક સભ્ય ચેતાની જાતને બીજાઓના કરતાં વધારે અકલ્પમંદ માને છે એટલે બીજાઓના કથન પર આગેજ પગલું લઈ આવવામાં આવે છે, તેથી જન્દા વાઈસરોય અને ડૉમિસ પાસે જાહેરથી માને છે તેવી માત્રબી કરવા તો મારી હિમત ન હતી પણ કંઈક સહિષારો મળે તો આજળ સાથુ એમ મારા મનમાં હતું "જદુ ટાપુ ન કરો તો ઘોડી મિનિટ અને તમારું કશું સંભળાશું. દૂંકે પતાવો."

મિત્રોએ આપેલી આ અજવારી છૂટછાટથી મને સંતોષ થયો આ પ્રશ્નને દરેક દરિયાજીવી ખૂબ વિચારી જોઈ કું ચોક્કસ નિર્ણય પર આવ્યો છું કે જનકુલનો કુદૃષ્ટમ દુરમન બારાખડી માધનાર માણસ દેવો જે માણસે પહેલો કે સખ્યો, એકેય પુટયો, તેણે આ દુનિયાનું સત્તાનાય વાળ્યું દુનિયાના બીજા દુરમનોના કૃત્યોનો અનિષ્ટ અસર પડેલી મોટી ધરી નહિવત ઘણી અજગ નટ રાઈ પણ આ શોધકે ઉત્પન્ન કરેલો વિનાયો, જેમ વખત જતેમ તેમ વધારે વિરતન અને ભય કર જાને છે. વાચી મખી જાંબ, સંગી, મન, સમાજ જગાડી, કુદાની જીવન વિચારી આપણે કષ્ટ રિસિત પર આ આ છીએ ? દુનિયાનો પ્રથમ હરી શકે એવા ઝેરી મેસો અને એટમ બોમ્બ એ કેળવણીના પરિણામ છે હજુ આપણે અમજને કેળવણીને નિર્મૂળ ન કરીશું, તો અન્ય

મહેનો પણ વિનાશ કરી સ્થાન એવી શોધબોજ વિજ્ઞાન સર્જન કર્યો. અણતરનાં અનિષ્ટ વર્ણવા
જનતનો ઇતિહાસ કહેવો પડે. તેમ કરવા માટે અશક્તિ છે, અને તે સાબિતતા તમારી ધીરજ
ન હોય.

છાએના વિદ્વાન મુસ્લીમોએ નહનહેરે મરણ અગાઉ એક પ્રસંગે કહ્યું, “અન્નામધ
પુસ્તકો વાંચવાની મેં ભૂલ કરી. મેં ખાટકું બધું વાંચ્યું ન હોત, તો કીક માત.” વિજ્ઞાન
વાચનથી ક્ષણભૂ વધી જાય નથી, એ તો સર્વગ્રાહી બને છે અને પુત્ર મહાત્મા અધી કહે છે,
“અણેલાએને કું નદિ સમન્તરી યાં કું તો નેવું ટમ અણોતો મોટે વાતો કરે કું” અણેલાએ
ભણી કેવા નકામા અને છે તે આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થશે. છપાકું વેટકું અર્થ માન્યાર અન્નામધ
શોધો બૂલોમાં સરોવાર છે. આ અણતરથી દેશ મારે હાથખાનાથી છુતો રહે છે અને તેમની
મારફત એ સારા જનત પર અતિ તરસી હેર પર હેર સતત પ્રસારે છે.

અન્નામધી વિદ્વાત અપદન સાચ છે પણ એ જ્ઞાન કંઈ ઉપયોગી છે? સદેવને અતિતા-
નથી કંઈ ખીડા જતા તે કાન્તે ચાઈ જતાવી છે ને? જોખીએ અને જન્મકાર પર આધાર રાખી
આલનારાની વિદેશના જોઈ નથી? કાકતરોને સરીરમાં નધા જ રોજો લાગુ પડવાની દહેસલ
વારંવાર ઉદભવે છે. ખીલના એક ખીલીકલ એન્જનીઅર સાથે એક પ્રસંગે જનતાં એકાએક
તેના મેં પર વિગ્રહ નિહાળ્યો. મેં પૂછ્યું, “તેમ શુ થયું?” તેણે ચિંતાપૂર્વક જવાબ્યું,
“ખોઈમરના અવાજમાં સહેજ ફર થયો છે.” “અરે, ભાઈ, જાએને જોઈ આવા જાગર નિરતિ
બોજન આશિઓ.” સીનેમા જોઈ પેર પાછા ફરતા મોઈ એક વકીલ અને તેની પત્નીની યુગ્મી
મરકરી કરતા પાછળ પડ્યા. વકીલ ગુપ્તગુપ્ત સાલવો હતો, માઈ મૂર્વાપૂર્વા
કઈ હતી પણ શુ કરે? કંઈ ઉછાલી કરવા જતા યુગ્મને રસ્તે જતા એક મુકરમે મુકકીના
અખત મહાશયી ડાચો, ત્યારે વકીલ મેનાકમો જઈ ગયો. “તમે આ શું કરો છો?”
કાપલાના યાનીએ તેને શકતાં કહ્યું, “તમને ખજર નથી કે તમે દુમશે કરવાના,
મહાઅમા કરવાના યુદ્ધમાં સંઘાવા છે?” અણતરથી આવું જ્ઞાન મળતું હોય તો એ
અણતર અને જ્ઞાન શું કામનું?”

જળી કબેલા કરાશેના અર્થનો અનર્થ કરી અનેક ટંકા રિસાહ લેલા સાચ છે. અભણ
મૌખિક કરાર થયું અર્થ સર્વોં પાછો છે. તેમાં ક્ષલ મોટે ભાગેજ અવકાસ રહે છે. કોઈમાં
આલતા કેસો નિહાળ્યા છે? વાદીની સાક્ષીની જુનાની સાબિતી વાદી ખરો લાગે છે, પ્રતિવાદીના
સાક્ષીની જુનાની સાબિતી પ્રતિવાદી ખરો લાગે છે. તેમના વકીલોના કાપણે વખતે પણ
એવાજ અનુભવ સાચ છે. દવે ન્યાયાધિય શુ નિર્ણય કરે? જાને બાલુ પર રાખેલા ધાસમાંથી
કુ ઘાણ એમ વિમાલભૂમાં પડેલો ગણેલો બૂણે રહે તેમ ખરો જાણી યુગ્મવાઈ રહે છે પણ
અજ્ઞાન પર મક્કમ રહેતા ન્યાયાધીશો તરત નિઠાલ કરે છે. ન્યાયાધીય જેમ વધારે અજ્ઞાની તેમ
વધારે જલ્દી ચુકાદા બાપે છે.

જેમ અજ્ઞાન વધારે તેમ કાકતર સારી પ્રેક્ટીસ કરે છે. કું દહીંઓના અજ્ઞાનની વાત
કરતો નથી પણ કાકતરોના અસ્પષ્ટાનનો ઉદ્દેશ કહે છે. જ્ઞાની કાકતર આશુ શેખ, મૂળ શેખ
ઈ. નાં નિદાન કરવામાં બૂલભૂલમણીમાં એવો અમિત સાચ છે કે કંઈ દવા આપવી તે જલ્દી નક્કી
કરી સકતો નથી. માત્ર અજ્ઞાની કાકતરો પપાએ ગણે છે, ચોતાની છુટી આજની દવા કરતાં,

એ શક્તિશાળી સમજાયું કે હવે ઠીસી વધારે વખત જીવે એમ નથી, ત્યારે તેમણે જુદાને કહ્યું, "માણ, વીસખીસ કરી દો અને અમને પણ કંઈ આપણુ દોષ તો આપી દો. હવે તમે જીવો એમ નથી." બુદ્ધિને વીસની પડી નહોતી તેણે પૂછ્યું "દોકસાએ મારી એક છત્તા છે. હું મર્યાના બજારમાં આવું?" નિષ્ણુતો પાસેથી અને તે આવાની છૂટ મળતાં, ઠીસી મર્યાના બજારમાં આવ મર્યાદાશિક રીતે રાગમુક્ત થઈ દટાર થઈ અને હજી જીવે છે. એવા અનેક દાખલાઓ બને છે.

આર્થિકશક્તિ અને અજિત વિષયક બારે જ્ઞાનવાણી સુઝાઈ અર્થિક ઈચ્છા-ક્રોધ નાણાકીય પ્રધાન બન્યો. પાક્ષીએન્ટમાં રજા કરવાનું જાહેર સેક્રેટરીએ તૈયાર કરી તેને જાણ્યું. તે તપાસતાં આંકડાઓ વચ્ચે દર્શાવના ચિન્હો જોઈ તેણે આશ્ચર્યમાં પૂછ્યું, "આ બધાં અર્થી કેર કેર દપકાં શું કામ મુક્યાં છે? એનો શું અર્થ?" હવે આવો 'ટાક' માણસ દુનિયાની મદાન શહેનશાહનનો પ્રધાન બન્યો અને તેની કારકિર્દીમાં તેના જ્ઞાનને લઈને કોઈ બારે ઉશ્કાપાત થયો જાણ્યો નથી, એ ઉપરથી શું કહિત નથી પણ તે જાનીઓ સેક્રેટરી જ રહે છે, અને જ્ઞાનીઓ પ્રધાનપદ પામે છે. દેવો જતાં હરે, ત્યાં મૂખાંઓ ધૂસી જાય છે, એ કહેવતમાં ઈમેલું જોઈએ કે તેમ કરી દેવોએ અણકળેલી ક્ષેત્ર મૂખાંઓ મેળવે છે. વાધને મરેડો સમજી મૂગ્ય તેના કાન પકડી તેના પર ન્વારી કરે છે, ત્યારે વાધને જોળખનારાઓ મદામદેનતે જાણી ન્ધ થઈ છે અતર તો તે દિ'સક પ્રાણીનાં બક્ષ બને છે. માટે જ્ઞાન જ્ઞાનાવરણ છે એટલું જ નહિ પણ તે પ્રજાતિને અવરોધકારક છે.

કોમેન્ટ, મુનિવર્સિટીની આધુનિક ઈંગ્લેન્ડ વિદ્યાર્થીઓને શાપરપ છે. એ ઈંગ્લેન્ડી તે પશ્ચિમના દેશોની એકચારામતી છ'દ્મી અને મુખ સાધનોથી ગાત થાય છે, તેને કેટલામાં અપ-ટુ-ડેટ બનતાં શીખવે છે, તેના મનમાં કંઈક રસજલિતિઓ ખીલવે છે, તેને પશ્ચિમના લેખકોના પુસ્તકો વાંચવા જોઈએ છે, તેને અમેરિકન ઇંગ્લેન્ડ માસિકો વાંચવા ખરીદવા ઉત્કંઠા રહે છે, તેને પ્રખ્યાત નટીઓના ઉદ્દેશ બહાર પડેલા રીતેના નાટકો જોવા ઈચ્છા રહે છે, એવી તેની અસખ્ય જરૂરિયાતો થઈ છે પણ એ ઈચ્છાઓ સતોષવા જોઈતા પૈસા કમાવા શીખવતી નહો પરિણામે એ ચોપડી બલ્કેસો કાંઈ વેપારીને ત્યાં જૂન પત્રારે નોંધરી કરે છે અતર કારકુન, શિક્ષક બની દાખ-અફસોસમાં જીવન વ્યતિત કરે છે. જ્ઞાન, અજાણ રહ્યો હોત તો તે સતોષી જીવન આળી રાકત પણ આ 'સરકાર' પામેલાને હાથનું શિક્ષણ શાપરપ નીવડે છે. એ અજાણના જ્ઞાન દે માણી રાકતો ઈંગ્લેન્ડી આવી વર્તણૂકી છે.

નહિ પૂરી માત્રમાયા જાણતી, માન થસ અને નો બોલી પોતાને અંકિજમાં પારજા થયેલી સમજતી, શારીરિક, માનસિક, સામર્થ્ય ગુમાવેલી, પોતાના સાંસારિક કર્તવ્ય વિશે કંઈ નહિ શીખેલી, વિદ્યુત બનેલી કોમેન્ટ યુવતિઓ આધુનિક ઈંગ્લેન્ડીનું મિલકમલું સર્જન છે. મનઝરીમાં ડમ બરતી, મામડાની સુદદ કાવવાળી ઓરીની સરખામણીમાં, આ અર્ધ સ્ત્રી દેખાતી હોઠરીઓ પોતાની જવાબદારીના બાન વિના, બ્યારે સમાન દક્ષી વાત કરે છે, ત્યારે દસવા કરતાં રહ્યું વધારે આવે છે રવત ત્રતા બેગવતા પશ્ચિમના દેશોની ઓઓ પોતાની જવાબદારી સમજે છે પણ આ યુવતીઓ વર્તનને કારણે દોષ છે વર્ષોના અનુભવ પછી રશિયાએ સદશિક્ષણ દેવાની કીધું. સમાન અને વિશેષ દેશોની આજણી કરતી ઓઓને એ ઉપરથી પણ સ્ત્રીજીવણીના અજામકમ વિશે કહ્યું કહેવાનું નથી તે જોઈ આશ્ચર્ય થાય છે સ્ત્રીઓની આ ઉજ્જવ જોઈ આપણા યુવકોને ગયવા કહ્યું કારણ નથી. કીધુકાશ કોમેન્ટને જોઈ

આમદીલ્લો મોં મચકોડે તેમાં તેમના વિષેનો અભિપ્રાય વ્યક્ત થાય છે. એ વિષે વધારે કહેવા નહીં તે એ અભિપ્રાયને ઉત્તર કરવા કરતાં તે નરમ બની જાય એ દેખતથી હું કશું કહેતો નથી.

મુનિવર્સિટીની વિજ્ઞાનની ઉચ્ચતમ ઉપાધિ પ્રાપ્તિ એક મુદ્દસને એક વખતે પૂછ્યું. “આ એ રોચર બી રહેવે કદાચ જિન્દગીમાં તમને ઉપયોગી નીકળતું હશે પણ તમારું વિદ્યાર્થી-જોને શું કામ જોખાવે છે ?” તેણે જણાવ્યું “બીજી અભિતી મને આખી જિન્દગીમાં પરોધા” પાસ કરવા સિવાય બીજી દરજી નરર પડી વધી.” “શ્રુતિ ?” ત્યારે એ જણવાથી મને કંઈ લાભ થયો નથી. ત્યારે આપણા કેળવણીના તંત્રોને શ્લેષ-પ્રાસેજના અભાસકરૂપ કથારે જલસવા સૂચ્યો કે જીવિના વિકાસ માટે આ સાચો સાધનની જરૂર છે એવી દલિલમાં કશી વળદ નથી. કુદરત ઉડાઈ અને અર્ચાળ નથી પણ કંઈક સરી છે. જે કેળવણી જીવનમાં ઉપયોગી હોય, તે જ કેળવણીથી જીવિની ખીલવણી પણ થાય છે જ. તેના વિકાસ માટે નિષ્ક્રિયતામાં રાક્ષો જણવા જરૂર રહેતી જ નથી. મૂળ પ્રાણીઓ પર નિર્દયતા થાય તે તે અટકાવવા માટે દેર દેર સરવાઓ દોષ છે પણ જોટા અભાસકરૂપના બોજથી કચકાઈ જતા વિદ્યાર્થીઓની કેષને ક્યા આવતી નથી. જ્ઞાનની લાલચના લીધે સરકાર અને નિષ્ણાતો અંધ બન્યા છે.

કોઈ જાનીએ ગણ્યું છે કે “જ્ઞાનના બોજથી માથું સિંક પાડી કાઢ્યું છે. “નિચારાની જેની કશું સ્થા ? જાનીઓ અર્થ ત્યાં જુ બજુ છે અને તેમના જ્ઞાનને લીધે તેમને હજુ પણ આવડતું નથી. પણ અજ્ઞાનીઓ જ્ઞાનમાં કાળ નિર્જનન કરે છે. રસ્તે જતા એક શિક્ષકે એક વિદ્યાર્થીના જાપને કહ્યું. “આજે ક્યાસમાં તમારા હોશરને પૂછ્યું, ‘કેમકેટ કોણે લખ્યું ?’ તેણે જવાબ આપ્યો, ‘મે નહિ.’” ચિતા ઉમંગકામાં ખડખડાટ હસી બોલ્યો, “આસતર, એ દરજમણે જ લખ્યું હશે.” આવો જ્ઞાન જ્ઞાનીઓ મટે નથી. બીજે ની પરીક્ષામાં પડેલના રાજના વિદ્યાર્થીઓ સેક્ટ ક્યાસમાં આવ્યા એમ કોઈ નવાગને કહેતામાં આવ્યું, ત્યારે પોતાના રાજના કોઈ માટે સજ્જ મે કથવા કર્યાવું આવી મચાઈ કોઈ જાનીઓ માટે હોતી નથી. પારિસથી મંચાલેલુ પીનસનું પુતળું હાથ વચરનું જોતાં કોઈ કોઠાર જ તે પાછું મોકલી રાખે. હાથરહિત આકૃતિ બેઠાગ લાગે જ ને ? ૧૯૪૦માં વિશ્વયુદ્ધ શરી નીકળતાં કોઈ જોટા દેશી રાજના રેસિડેન્ટ રાજના દિવાનને પત્ર લખી પૂછાવ્યું, “તમારા રાજમાં શંકિયો કતારની અગવળ ચાલે છે કે કેમ ?” દિવાને સજાએને પૂછાવ્યું, ત્યારે તેમણે જવાબ સમ્પાડે “અમારા પ્રતિમા કોઈ એવી પ્રતિષ્ઠિ યાદની નથી.” આ ઉપરથી દિવાને રેસિડેન્ટને જવાબ ખુલાસો કર્યો, “જણાવવાને કિશીર છું કે હાલ અમારા રાજમાં શંકિયો કતારની અગવળ ચાલતી નથી પણ એ કાપ જ્યે સતર આરબીયું.” પાંચમી કતાર શું તે નહિ જણનારા દિવાનને રેસિડેન્ટ હસ્યો કે નહિ તે અજર નથી પણ તેની રાજનિષ્ઠા, સહાન કરવાની તત્પરતા જોઈ જરૂર સંતોષ થાયો હશે. અજ્ઞાનીઓ જ આવ્યા જ્ઞાનનો માણી રહે. વધે પડેલાંની વાત છે. કુદરતે કોઈ નાજર રજૂતાનાના એક દેશી રાજમાં દિવાન તરીકે બેઠો અને ત્યાં દેશી ઉપરાંત કોઈ એક બીજા તાજુ મારી બંધ રાખેલા મકાન કરતે બંદી જાંદુકી પડેરનીશ કરતા જોઈ પૂછ્યું, “એ માનમાં શું છે ?” જવાબ મળ્યો કે “કપની સરકારના ખરીદા છે” મકાન બોલાવી અંદર જઈ જોઈ તેમાં રેપર પણ શાગ્યા વિનાનાં દેનિક ‘ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા’ ની નકલો જોઈ

હોવાની જરૂર નથી કે પહેલાં લેણી સેવામાં આવ્યો અને પેપર અધીને ત્યાં વેચી દેવામાં આવ્યાં. હવે આમાં દેશી રાખાઓ પ્રત્યે આપણને દહણુ આવે તેમાં આપણી જૂથ યાવ છે. રાષ્ટ્રહિતવિરોધી એ દૈનિકને જોડમાં જ જપ્ત કરવાનું રાખાએ સ્વતંત્ર પત્રક લીધું હતું એમ કહી શકાય. કાંઈ સાહેબે પેપર ખરીદવાનું હોય તો પછી તેનું શું કરવું? રાખીઓ ખુબ જોરે આવી રહે છે તેને જોઈ આપણું મોં ખુબ જોરે મારે બનાવવું પડે છે.

અમાનીયો જે સરળતાથી આત્માનો ઉદ્ધાર કરી શકે તે સરળતા રાખીઓ માટે હોતી નથી. તેઓ “મરામરા કરી ભવસાગર તરી શકતા નથી, રહ કરી વિદ્યાગાને દૂધ પાઈ શકતા નથી, જોગ જોડા કરી ભગવાન મેળવી શકતા નથી, જમર ચકરવાડાની દાંડી પકડી હયમથાતી શકતા નથી. અમાનીઓ છેવટે વેન્કાવે પણ ધમ્મર પ્રાપ્ત કરી શકે છે પણ આ સરળ માર્ગો રાખીઓ માટે હોતા નથી. એ બિચારા વેદાન્ત, ભાષ્ય અને અદ્વૈતાદૈતમાં શુચ્ચાઈ મગજ ફીણ કરે છે

જગતના મદ્દન મંત્રદણ્ડોએ સોંધી કાઢેલું ઉત્તમ જ્ઞાન પણ માદતમ અજ્ઞાનજ છે. ધમ્મર કેણુ છે? કેવો છે? તેનો જવાબ ન ઇતિ ન ઇતિમાં સમાપ્ત થાય છે. માટે જ કહું છું કે દુનિયામાં અજ્ઞાન એ જ ઉત્તમ સુખ અને શેષ છે.

આ જુલુ સાંભળી મારા એક ભવના મોંમાંથી ઉદ્ગાર નિકળ્યા “તમારે કહેવું ખર લાગે છે” ત્યાં તો બીજા મિત્રે તરત જ વિરોધ નોંધાવ્યો, “તમે કહો છો માટે ખોટું જ દેવો.” મારે કહેવું પડ્યું કે “જ્ઞાનની પ્રવણા કરે તો જ તમે અજ્ઞાનની મદદા સમજાવો.” સર્વને જોડા ડેવવાના દેવથી એક મિત્રે કહ્યું, “જ્ઞાન પણ સાર નહીં” અને અજ્ઞાન પણ સાર નહીં.” ચર્ચા સમાધાન કરવાના અણપથી એક મુરજીએ જણાવ્યું કે “આ પ્રશ્નો આપણે તોડ કાઢી શકીએ એમ નથી, પણ એટલું કું ખાતરીપૂર્વક કહી શકું કે આપણામાં તો કાંઈ જ્ઞાનના કું ખોળી પીકાતો જણાવો નથી. માટે ચાલો વન નો ટ્રમ્પસ કું નો ટ્રમ્પસ કરીશું. જમતનો ઉદ્ધારક પાનાની રમત શીધનાર થઈ ગયો.” “નિર્દોષ વ્યવસાયમાં જીવન માગતાં શીખવવું એ કેળવણીનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે” મેં જવાબ આપતા ક્રાંતિ કરી પણ બાવન પત્રમાં પોતાની જીવિ શોધી રહેલા મારા મિત્રોનું તે પ્રત્યે તદ્દન દુર્લભ હતું.

જન સંબંધી એકાદુ એક મરજીપત્રોના સંબંધ નોંધાય છે, તેથી નીચેની રજિસ્ટર કહેવતમાં મળે છે એવાજ દર્શાવેલ જણાયો.

જાણમાં ભણે તો એકવાર પ્રાર્થના કરો.

વિદ્યામાં યુસારીને ભણે તો બેવાર પ્રાર્થના કરો,

મરજો ત્યારે વલુવાર પ્રાર્થના કરો.

દેવજમાં પ્રાર્થના જાત પાડી ખીસન માટે પેસા ઉપાસના પેસા ફેરવેલો દતો, તેને એ જોડે કહ્યું કે કું “ખીસનખ પેસા બરતો નથી” આ સાંભળી પાડી મીઠાના, “મારે પેસામાં એકાદ પેસા હો. એ રામ નાસ્તિકો માટે જ ઉપાસેલ છે”

ખરી પ્રેમ જીવ જોડો છે, માત્ર કોઈને જ એકો દોષ છે,

(વસિષ્ઠ નવલિકા)

શશિકાન્ત અવતરેલી

સાચુ કહું તો હેટ પહેલો ઓઢરીઓ અને અમતી નથી જે ઓઢરીઓ હેટ પહેને, મોતનં પહેરે, કામ દાસમાં કુરકરીયુ છે અમી માથે, અમર મુખમાં સોનાનાં દાંતવાળી હોયે તે ઓઢરીઓને હું ઓઢરીઓજ નહિ ગણું. મારે મન તેની કસમાં ગણ્યો નથી.

ખરી વાત એવી છે કે એક સમયે એવી ઓઢરીઓ પર હું મુઝાનનતો તેની સાથે ફરવા અને સીનેમાં નેવા જતો. સીનેમાં નેવા તમેજો ત્યાંજ મુસીખત ઓળી થયેલી ત્યાંજ તેણે તેની ખરી અમીરોઈ દાખવી.

અમારા માળાનો કું મેનેજર જેવા હું. તે અમીરો માલમાં રહેતી. માળાના બાફેલાની એક શીટીજમાં મેં તેને પહેલ પહેલી જોઈ હતી. સુતરાઈ પામળમાં, સોનેરી દાંતવાળી, બપ-કામાં મેં તેને જોઈ જોઈ

કું તેની પાસે ગયો અને પૂછ્યું, “મિત્ર, તમે ક્યાં રહે છો? તમારી રમતો નંજર શું છે?” “સાત” તેણે જવાબ આપ્યો.

“બરાબર, ત્યાંજ રહેવાનું ચાલુ રાખો” મેં કહ્યું.

મને તરવજ બહુ” કે તે અને બહુ જીવે નહિ છે તેથી હું વારવાર તેના રમમાં જવા લાગ્યો. પહેલાં તો માલના અધિકારી તરફે ત્યાં જતો. જતાં આવતાં તેની રમમાં ડાકિયાં કરી પૂછતો. “વાર, તમારા નથો તો બરાબર છે ને? પાણીનો મુશ્કેલી નથી ને? બધું બરાબર?”

“હા, બધું ઠીક છે” તે કહેતી.

પછી તેના ખાખા ઉપર સુંદર સાલ બરાબર ઓઢી રહી તે બીજું કશું બોલતી નહિ. માત્ર તેની ખાખા કાચે નીચે જતી અને તેના સોનેરી દાંત ચળકતા.

મેં એક માસ સુધી તેને ત્યાં જવાનું ચાલુ રાખ્યું, અને તેને પછી મારી મુલાકાતોની ટેવ પડી ગઈ અને તે સંપૂર્ણ જવાબો આપવા લાગી.

“હા મારે ત્યાં પાણી બરાબર આવે છે, ફેરવી.”

જનવમાં જોડા જાઓ તેમ વધારે લાકડાં પછી જામે બજારમાં સાથે ફરવા નીકળતા અને તે અને તેના દાસ પકડી ચાલવા કહેતી. હું તેના દાસ લેતો અને માણવી ગળે વળગે તેમ કું તેને વળગીને તેની સાથે મસકાતો. તેને કાંઈ કહેવાનું સૂઝતું નહિ અને સોડા જાણે મારી તરફ જાણે છે એમ માની હું ઘરમાતો.

એક દિવસે તેણે મને કહ્યું, “તમે અને રાજા ફરવાનું શું કામ લઈ જાઓ છો? આવતાં જતે અકર આવે છે. એક પ્રશ્ન—એક ઓફિસર આફક તમે અને વધારે રસમય રજાએ જાયો નથી લઈ જતા?”

“તેમ કરીશ” મેં જવાબ આપ્યો.

બીજો દિવસે સીનેમાં મારે અને મહત્ત ટિકિટ મળી. એક મારા અંદરે અને બીજી મેં મારા મિત્ર મુશ્કેલી ટિકિટ લીધી. પહેલાં તો મેં ટિકિટ જોઈ નહિ પણ પામળથી માલમ પકડ્યું કે

મારી અને મારા મિત્રની ટિકિટ સાથે ન હતી. મારી ટિકિટ રોડબની હતી પણ મુદાર મિત્રની ટિકિટ ઘડે કસાસની એથેરીમાં હતી.

હું પેલી છોકરીને લખીને સીનેઆમાં ગયો. તે મારી ટિકિટ લઈને રોડબમાં બેઠી અને હું મુદારની ટિકિટ લઈ ઘડે કસાસમાં ગયો-મને કંઈ ફરજ નહિ-મને કંઈ દેખાવું નહિ. હું વધિવળી કઠિયુ કરું તો માત્ર તેનું માથું જોઈ સહતો-તે પણ સ્પષ્ટપણે નહિ. આખરે હું કટાણી નીચે ગયો. ઇન્ટરવલ પડ્યો અને પેલી છોકરી ફરતી ત્યાં આવી.

" કેમ છા ? " મેં પૂછ્યું,

" તમે કેમ છા ? " તેણે પૂછ્યું.

" હું અહીંના નોકો સંજોગો વિચાર કરી રહ્યો છું. તે જરાખર કામો આપતા હશે કે નહિ ? "

" તેની મને ખબર નથી " તેણે કહ્યું.

પછી તે ફેરવેલમાં દાખલ થઈ હું પણ તેની પાછળ ફેરવેલમાં દાખલ થયો. તે કાઉન્ટર પાસે યુએસ ટેન્ક પર આમ તેમ તાકીને જોવા લાગી ટેન્ક પર રકાબીઓ હતી અને રકાબીઓમાં મુદર ડેકો મુકી હતી.

મેં ગવેશ માફક-એક અમીર માફક-અમીરોને ઝાળીમાર કરી કાઢ કરવા જોઈ-તેને રાહ કરવાના ઇરાદાથી પૂછ્યું, " જો તમારે કેક ખાવી હોય તો સરમારો નહિ-એક કો-પેસા હું આપીશ "

" તમારો ઉપકાર " તે બોલી.

અને એક વેશવા માફક નિત બોલ જાળતી ખાવી ને સીધી ટેન્ક પાસે ગઈ અને મહાધ મરેલી કેક બેઠી અને ચપચપ ખાવા લાગી.

પેસા-મારા ખિસ્સામાં થોડું ત્રાંચા નાણું હતું-તેની કહીને વધારેમાં વધારે ત્રણ કેક મારે પૂરતું. તે ખાતી હતી, ત્યારે હું મજબૂતમાં લાગે રાખી પેસા ગળી જોતો રહ્યો.

તેણે એક પૂરી કરી અને બીજી ઉપાડી. મને કુશકું મરાયું પણ એક અમીર માફક મેં તે જખાવી રાખ્યું. મને સરમ લાગી કે મારી પાસે પૂરતા પેસા નહતા.

મરમા માફક હું તેની ફરતે નાચવા લાગ્યો અને હું કંઈ તેના વખાણુ કરું ત્યારે તે દસવા લાગી. મેં તેને કહ્યું.

" જ્યારે જખાનો વખત થયો. મેં જલ્દી ધટ્ટી સંભળી. "

" નહિ " તેણે કહ્યું, " ધટ્ટી હજી ઘણ નથી. અને તેણે ત્રીજી કેક ઉપાડી.

" જુઓ પેટે એ સામટી ખાવી સારી નહિ " હું જણવ્યો, " તમે ગાંઠા ખડી જો. "

તેણે કહ્યું, " ફરકત નહિ. મને એમ ખાવાની ટેવ છે. " અને તેણે ચોથી કેક ઉપાડી.

મારા મનને ભોલી ચઢી જાયું.

" જાજ પછે તે પાછી મુકી દે " મેં તેને કહ્યું. ખાથી તે અચરમ. તેણે એક જાણ અને તેના સોનેરી દિવા જગાડ્યા.

પણ હવે મને કુશાની પરવા ન હતી. હવે તેની સાથે ફરવાના કમનો ખત જાઓ દતો.

“ પાછી મુઠી દો ” મેં જૂમ મારી, “ જલ્દનમાં પડે તમે ” તેથી તેણે તે મુઠી દીધી.
મેં માલીકને કહ્યું. ” પણ કેવું મારે શું આપવાનું છે ? ”

પણ માલીક સ્વતંત્ર રીતે વર્તન હાથવતો બોલ્યો “ મારે કેકે માટે આવશ્ય — ”

“ આર કેમ કરીને ? ” મેં પૂછ્યું, “ ચોથી કેકેતો દીસમાં જ છે ” “ તેથી શું ? ”
તેણે કહ્યું, “ દીસમાં તો છે પણ તેની પર ફાંત પડ્યા છે અને અર્ચના પણ લાગ્યા જણાય છે, ”

“ હાં ? ” મેં કહ્યું, “ બોટી વાત, તમારી દરખા છે ” પણ માલીક તો મક્કમ રહી
અને મારા તરફ હાથ દલાવવા લાગ્યો.

અંતમાં, તરત જ ત્યાં ટોળું ભેગું થયું. બધા જ નિષ્ણાતો. કોઈ કહે કે ફાંત પડ્યા છે
તો કોઈ કહે નથી પડ્યા. ”

દરમિયાન મેં જાણવા કૃપા કરી ખાલી કર્યાં. અદરમી કંઈ કંઈ નીકળ્યું તે
જોધ બધાં દસવા લાગ્યા. પણ મારે મન તે દસવાની વાત ન હતી મારે તો પૈસા બળી બેવા
હતા.

મેં પૈસા બપવા તો સમજાવું કે મારે કેકની કિંમત જોટલા તે થઈ રહ્યાં, તેથી બધી
દલીલો બજાવી નીચડી.

મેં માલીકને પૈસા આપી દીધા અને તે કોઈક તરફ ફરીને મેં તેને કહ્યું, “ મિત્ર, હવે
તમે તે કાંઈ શોધો. તેની કિંમત આપવામાં આવી છે. ”

પણ કોઈક દાઘી નહિ ચોરી કેકે મેં મારે તે કવે સરમાઈ જોડે એક જણ ત્યાં
આમળ આવ્યો અને બોલ્યો, “ મને જાણે કુ ખાઈલ ” અને તે તે ખાઈ રમે એ પણ જાણ
જલ્દનમાં મારા પૈસે કેકે ખાઈ ગયો.

અમે પાછાં અદર મર્જા અને પોત પોતાની જગ્યાએ બેઠાં. સમિતો પૂરો થયો, પછી સમે
પેર મર્જા તેનાં દમમાં હાથલ કરતાં તે મારણમાં પાછી ફરી અને મને કહ્યું, “ મહી મરશરી.
પૈસા વિનાના માણસે એક અમીર સ્ત્રી સાથે રસવા નીકળ્યું ન જોઈએ ” અને મેં તેને
કહ્યું, “ મિત્ર, પૈસો કંઈ કુખ નથી. જામ બોલવા મારે મને આર કરશે. ”

અને અમે છૂટ્યાં પાયાં.

મારે કણ્ઠ કંઈ પડે છે કે મને અમીર સ્ત્રીનો અમલી નથી.

મરીયાની મર્જા કરવા મદિ ખનિદો મિદિ'ત સરે તે વહારતા, દાન ક્ષેત્રાવ છે. પણ
ખનિદોની મર્જા કરવા મરીયા મિદિ'ત સરે તે અપાપુ'મી-કાંવિ ક્ષેત્રાવ છે—પૌલ રિસાર્ડ

* * * * *

કે દહાવરુંકે આપું કુ કે આપાં વેગસામને દરિયામાં ફેલાવી દેવામાં આવે તો
માણસલવ સુખી થાય, પણ મન્યજીવોમાં દરો નથી.—અંબિકવર દોગસ.

* * * * *

કોઈ અન્યાયને સંપૂર્ણપણે પીછાનવા નથી તેથી તેઓ બેઠીબને બોલા પિક્કારે છે.

—મીર્સે ને.

પૈસામાર જાહેરે તો તે પ્રવાસી મજાદ—પૌલ રિસાર્ડ

* * * * *

શકિત નિષ્ફળતા વર્તન આપણા પ્લનમાં તરવ આવે છે. પણ કુદરત નિષ્ફળતા વર્તન
મને આપણું કલ્પ જલ્દ નથી—પ્રુડાન્સ

આહુશક્તિનો પૂર્ણ લેદ

અહુશક્તિ સંશોધનમાં થયેલી પ્રગતિ પ્રમાણે હવે અહુશક્તિના ને પ્રમાણમાં અહુશક્તિ થઈ શકે તેવા તેના કરતાં ઘણા વિશેષ પ્રમાણમાં થઈ શકે એવી માન્યતા છે. આપન હાથમાં અમેરીકાનો પદાર્થવિજ્ઞાન સંસ્થા સમક્ષ રજૂ કરી હતી. હાલ નવમંડળમાં નિરંતર થતા કુદરતી અહુશક્તિની સરખામણી થઈ શકે અને અહુશક્તિનું ગૂઢ રહસ્ય સારી રીતે સમજી શકાય.

એક અજાણ વોલ્ટના દળાણથી પ્રોટોન કણો ફેંકતા “લીનીયર એક્સસેટર” નામના નવા યંત્રની મોળખાઈ આ ખારણા રાખવામાં આવી છે. અત્યાર પહેલાં ‘સાઇકોટ્રોન’ નામનું સાધન વપરાતું હતું સાઇકોટ્રોનમાં અણુના વિદ્યુત કણોને અનેકવાર ચક્રરમાં ફેરવી ભેરના અહુશક્તિ મારે ફેંકતા હતા. ‘લીનીયર એક્સસેટર’ એક લાંબાની વિરાટ વોલ્ટ જેવો હતો એનો વ્યાસ ત્રણ ફુટ અને લંબાઈ ચારમાં ચાલીસ ફુટ હતી. લંબાઈ વધારીને જા માધ્યમ જેટલી લાંબી કરાયે. આ મોટી નળીની અંદર એક બે ઈંચ વ્યાસની નળી બે ત્રણ ફુટના વચ્ચે માળા રાખીને ફૂંકે ફૂંકે રાખવામાં આવશે. બીજી એક નળીમાંથી ચાલીસ લાખ વોલ્ટના દળાણવાળા પ્રોટોન કણો આ વોલ્ટને એક છેડે દાખલ કરાયે. ન્હાની અને મોટી નળીના વચ્ચે માળામાં જાને જાણુ રડાર જ ન વડે એક ઊંચાઈએ ફેંકવાથી સાંકડી નળીમાંથી રાહતા પ્રોટોનને ફેંકે નુકા માળામાં ભેગાર થઈ શકે. આવા અનેક પદાર્થો એક જ ભેરથી વોલ્ટને બીજે છેડે બહાર આવતા પ્રોટોનનું દળાણ એક અજાણ વોલ્ટ જેટલું થઈ શકે, ને અણુનો પૂર્ણવિઘટન કરી શકે એવી ત્રણમાં છે.

આહુશક્તિનો સામાન્ય ઉપયોગ

ડૉ. નોર્મન જેટલે સહેલાં એક નવા પુસ્તકમાં અહુશક્તિના સામાન્ય ઉપયોગ ઉપયોગની શક્યતાનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. વ્યવહારમાં અહુશક્તિનો વપરાશ થતાં તેનો ગમે તે વિનાશ ભોગ્ય તરીકે ઉપયોગ કરી એવો સંભવ નથી. એટલે ભોગ્યમાં ને કાનુ વાપરવામાં આવી હતી તેજ કાનુએ અહુશક્તિના સામાન્ય ઉપયોગ મારે વાપરવાની જરૂર નથી. કુદરતીય કાનુના અહુશક્તિમાંથી ઉત્પન્ન થતી શક્તિનો બીજો વધારે કુર્બે કાનુ કાનુના એણે ઉપર ભેગાર ન્યુટ્રોનકણોને પ્રવાહ ઝોડી સંમદ કરી શકાય છે આ ફિઝાઈ ફૂર્બે કાનુ રેડિયો ક્ષતિવાળા અને છે અને તેમાંથી કાનુ ગરમી પ્રવાહ મળી શકે છે ને ગમે તે વ્યવહાર ઉપયોગ મારે થઈ શકાય. આ સમદક્ષિણમાં અણુનો વિઘટન થતો ન હોવાથી ભોળની વિનાશક ક્ષતિવાળુ કાષ્ઠજનુ સત્ત્ર જની શકે નહિ. તેમજ દાનિ રહિત રેડિયો કાનુવાળા કાનુએ વાપરવાથી બારે વર્ગની સીસની ગ્રાહ્યતામાં હોમોની જનુ જરૂર રહે નહિ. ફક્ત આ ક્ષતિ એક વખત ચાલુ કરી પછી મગ્ન જનુસાર જાય કરી શકાય ન હોવાથી ધણે ભાગે સતત વપરાતા થયો મારેજ તેનો ઉપયોગ કરી શકાય. આ ક્ષતિના ઉપયોગની મોળખા પ્રથમ અયોગ તો છેજ તેમાં વળી ખાનગી પ્રાદર ગાદીએ મોરે બાગે

નવરાત્રમાં પડી રહેતી હોવાથી અણસરિત મોટર ગાડી માટે વિશેષ ખર્ચાળ થઈ પડે, હદામ ભરેર વાદન અવધારમાં કે કંઈપી વિમાનોમાં તેનો ઉપયોગ થઈ શકે.

શાસ્ત્રીય સંશોધનમાં વામન ઓળાશેનું અદ્ભુત કાર્ય

આફ્રિકાના જત મુઢમાં કોઈક ગુપ્ત કારણથી વિમાનો ચોડાં વખતમાં ખચકી જતાં હતાં કારીગરોને ધણી મહેનત કરવાં છતાં કારણ જણ્યું નહિ. છેવટે મણાજ ખારીક કંઠનાં વામન સમ્રાજે સુકમદઈક થ ત્રતી મદઈથી વાપરી સકાય છે તેના ઉપયોગથી એ મુશ્કેલીનું નિરાકરણ થયું. ગજની રેતીની રળે ઈન્જનમાં ચોંટી જવાથી નિષ્ફળતા કાઠને લાખને ઈન્જન ખાચ પડતાં હતાં. વામન દક્ષિણારેખી આ કાઠનો નરી અખિ દેખાવ નહિ એવી રળને છુટી કરી પૂથકકરણ કરવામાં આવ્યું અને એની અસરથી મુક્ત રહે એવો ઈન્જનમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો. ત્યારે સંદરાના રણમાં વિમાનો વાપરી સકાયા.

આ વામન ઓળાશે જેવા કે કરથી, કરવત, છીણી, દલોદી, ચીખીયા વિગેરે એટલાં ખારીક હોય છે કે એ ઈંચ લાંબી અને પેન્ચીસ જેટલી પહોળા નળીમાં એ તમામનો સમાવેશ થઈ શકે છે. એકે આસ જનતાં સકમદઈક થંચ સાથે માનિક મોળના વડે આ દક્ષિણારેખી ઉપયોગ કરવામાં આવે છે એ સળંગ થતને 'માઇક્રોમેટીયુમેટર' કહે છે આની મદઈથી વાળને ચીરી સકાય છે છત્રત અને મુત કાપેા વચ્ચેના તફાવત નોંધ સકાય છે કોપોની અંદગના કોમોઝમને છૂટા પારી જકિતમત તપાસી સકાય છે માણસની આખનાં નાશુક સ્નાયુઓ ઉપર ખારીક અસરક્રિયા થઈ શકે છે, એકોટ્ટી છત્રતના કેન્દ્રકણને છૂટા કરી તેનો અભ્યાસ થઈ શકે છે સોખના ઊંઘા ઉપર માથ એટલાં લોહી ગિડુનું પૂથકકરણ કરી સકાય છે પ્રોટોપ્લાઝમ (છત્રતરસ) ના વિદ્યુત ગુણધર્મો અમલ સકાય છે, રોમી સ્નાયુ કોપો કેવી રીતે રોમ મુક્ત થતા જાય છે તેનું અવલોકન થઈ શકે છે, વિગેરે.

તારમાં એક મિનિટે હરા કરોડ રાંખો મોકલી શકાશે

તાર વાળા કે તાર વચરનાં સંદેશવાહક થંચો માટે એક નવીન રીતના 'લદરીવધ'ક (amplifier) ની જોખથી હવે તારમાં ૯ મિનિટે ૬૪ કરોડ રાંખો મોકલી શકાશે. ટેલીફોનમાં એક સાથે ૬૪ હળર વાતચીતો થઈ શકશે, અને એકી વખતે ૬૪ખાર ટેલીવીઝન સંદેશ આપી શકશે.

આ લદરીવધ'કમાં ૫૨૬ લાખો લાંબો હોય છે તેને એક છેડે એક નળાકાર ગોળો હોય છે. લાંબાની અંદર એક છેડેથી બીજે છેડે સૂધી ખારીક તારનું ગુચળું હોય છે. જેમ પાણીમાં કોષ કારણથી સાર થયેલા મોળને ઉપરના પવનથી સતત વધુ વેગ મળ્યા કરે છે તે પ્રમાણે આ લદરીવધ'કમાં ગુચળામાંથી પસાર થતા વિદ્યુતપ્રવાહને ઊંઘાના ગોળામાંથી આપી રહેતા ઇમેડેટ્રેન પ્રવાહના સતત મળાઓ મળ્યા કરે છે જેથી મૂળ વિદ્યુત લદરીની તાકાતમાં ધણો વધારો થઈ જાય છે.

કાંગાળની પટી ઉપર અવાજ નોંધી શકાશે

પા ઈંચ પહોળા કાંગાળની પટી ઉપર લોખંડના કાટનું મિશ્રણ લમાડવાથી તેમાં ગુંચક પ્રણેા આવે છે, અવાજને માઇક્રોફોન મારફત વિદ્યુત મજાકામાં ફેરવવાથી અવાજની વિજતવાર

નોંધ આ સુનક શુભ વાળી પટી ઉપર નોંધી સકાય છે. આ પટી જેવી રહ્યાંમાંથી
ત્યારે જોઈએ ત્યારે ઉઘટી રીતે અસહ્ય અવાજે ઉત્પન્ન થાય છે તૂટી ગયેલી પટીને
સહેલાઈથી સાંધી શકાય છે અને અવાજમાં કાંઈ ખાસ દરકત પડતી નથી. આવી રહ્યાં
ઉપર ઉતારેલી નોંધ કાચમ પલ્લુ રહી રહે છે અને ૧૦૦૦ વખત વારંવાર વગાડી શકાય છે.
અથવા તો એક વખત વગાડી પ્રથમ હાથ કાઢી નાંખી બીજા હાથ પલ્લુ લઈ શકાય છે. એક જ
પટી ઉપર એક પછી એક ૫૦૦ નવીન હાથ લઈ શકાય છે. આ તદ્દન સારી અને ઉપયોગમાં
સરળ પટીઓ ઉપર ખાનગી, રેડીયો પ્રોગ્રામ સાધારણ વાતચીત, બાળકોના પ્રથમ શુદ્ધ કે કોઈ
પલ્લુ અવાજની નોંધ ઉતારી લઈ અને ત્યારે વગાડી શકાય.

આકાશ હાથ વર્તમાન પત્રો

રેડીવીઝન પત્રોમાં દરેક ક્ષેત્રી પ્રગતિથી એવા પત્રો જાહેર ઉપયોગ લાભક બની શક્યાં
છે એને ગારે ખાસ પ્રવર્તક મથકો તૈયાર થાય એટલે એવાં મથકો ઉપરથી અને તે આકૃતિ,
ચિત્ર તેમજ ચોક્કસ ન્દાનાં કલ્પના વર્તમાન પત્રની હળીઓ દીવસમાં નક્કી કરેલે વખતે પ્રાદ્ય
પત્રો ઉપર મળી શકશે. એનામાં રજુ થતા ચોક્કસ હળી મૂળ એકમાં મોઢી સુધી (૧૨) રેડી
વર્તમાન પત્રોમાં મળી શકશે.

વિજ્ઞાનિક પ્રવાહથી ખેતર નિંદાય

સોય એન્જીનીયરી એક સરખાએ વિજ્ઞાનિક પ્રવાહથી ખેતરનું ખાસ કચરું નાશ કરવાનું
એક પંત્ર જનારું છે એક પાંચક દળ ઉપર ૧૨૦૦૦ વોલ્ટના કમ્પાઉન્ડ વિજ્ઞાનિક પ્રવાહ
ઉત્પન્ન થાય જેવી રચના કરવામાં આવી છે, ત્રાંનાના જમીન સાથે યસાતા સળીઓ ગારકત
આ પ્રવાહ જમીનમાં ફાખલ થઈ નકામી સર્વ પનરપતિનાં મૂળીઓના નાશ કરે છે વીજ્ઞાનિક
પ્રવાહથી જમીનની ફળદ્રુપતામાં કાંઈ ખોટી અસર થતી નથી. ટ્રેક્ટર વડે આ પંત્ર અમારનાં
ગેલની ૧૦ થી ૧૫ એકર જમીન સાફ થઈ શકે છે.

વિમાન વડે લોખંડની ખાણોની શોધ

જમીનમાંનાં તેજ કે સોખંડના જથ્થાનું જાણીતલ વિમાનમાંથી સુનકવર્તમાન જમી
યશાય છે આવી રીતે યજ્ઞ મેદા વિસ્તારમાં કાંઈ જૂરતરસ શોધન કરવામાં આવે છે.

પૃથ્વી પ્રલયની પાંચ શક્યતાઓ

- (૧) સુર્યનો કાઠો વેર વિખેર થઈ જાય તો.
- (૨) સુર્ય કંઠો પડી જાય તો.
- (૩) કોઈ બીજે મોરો તારો સુર્ય સાથે અથડાય તો.
- (૪) કોઈ ધૂમકેતુ પૃથ્વી સાથે આથડી પડે તો.
- (૫) અદ્ર પૃથ્વીમાં બટકાય તો.

તાવડેન પ્લેટોરેગીયમની ઉપરની પાંચ પ્રલય આગાહીમાં એટલ મોટું નથી.

અત્યપ્રેરક રસાયણનાં માનસિક રોગ ઉપર ઉપયોગ

સોશીયલ પે-રોયલ નામના રસાયણના ઉપયોગથી એક અતની તદ્દા ઉત્પન્ન થઈ દરદી પોતાના અંતરમાં ઘુંટાઈ ગયેલી વાતોનો સત્વ દેવાઈ આપોઆપ અલગ થઈ જવા માંડે છે. વિવિધ દાહરેન નામના ખૂની પાસે યુન્દાની સત્વ દહીકત કરાવવા માટે પ્રથમ આ દવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. ડૉ. ધીનર અને તેના મદદનીસ મેન્ડર રપાર્ટને આ દવાનો માનસિક આપાતવાળા દંદીઓ ઉપર ઉપયોગ કરવાની પદ્ધતિનો વિશ્વાસ કર્યો છે, આ પદ્ધતિને નેહોસી-વેસીસ કહેવામાં આવે છે. માનસિક આપાતનું મૂળ કારણ નાખુવામાં આવે તો સચ્ચ વાતચીતો દ્વારા દરદીનો આપાત ધીમે ધીમે દૂર થઈ શકે છે. હવે કેટલાક દરદીઓ મનવિરુદ્ધિને લઈને કે પછી દહીયાપ્રમો આપાતની વાતો કરતા નથી. આ દવાના ઉપયોગથી એવા દરદીઓ ભૂત રીતે આપોઆપ અલગ રહેતા સુચના કર્યેથી તંદ્રામય રિયનિમાં કહેવા માંડે છે. અને વહેંચે મોડે આપાતનું કારણ, રક્ત-જનિત વિવેચની ચોક્કસ વાતો જણાતા માનસિક આપાતવાળા દંદીઓની કલેદમદ ચિકિત્સા થઈ શકે છે.

ફેફસે મટી શકશે

ફેફસાં ઉપર કારી રીતે કામ લાગે એવી મેન્ડેસન નામની દવા ગેરી પ્રાપ્ત નામના ડૉક્ટરે શોધી છે. કે કે વખતમાં એ જગરમાં આવશે. ફેફસાંનું મૂળ કારણ નાખી કરે એવા એન્ઝાઇમ વર્ગની દવા ઉપર પણ પ્રયોગો ચાલુ છે.

હાલતી ફરતી બનાવટી આંખ

ફિમ કાયરી બનાવટી આંખ સાથે એક બીજા પાસુ નેહાણ કરી તેને અખિના રનાવ સાથે ગારી રીતે સીનો સેવાથી આ બનાવટી આંખ કુદમ્તી આંખ માફક દરી ફરી શકે છે અને તેને આંખની જગાએ કાયમ રાખી શકાય છે.

જૂદ આમડી જીવવાન યર્થ શકશે

ડૉ. એલ્ઝીરે પાંચ દહી ઓએના હાય અને સાથગની અદગની નાજા ઉપર ખાસ દોરમેનવાળો પ્રથમ છ અધવાઈનાં સુધી દરરોજ લેવાઈતાં 'નેપુ' કે અસર જીવું જાણે. આમડીની જગાએ તદુરસ્ત જીવાન સીએઆ હોય તેવી આમડી આવી અફ દલી દગુ આ પ્રયોગ સામાન્ય ઉપયોગની હાલતે પહેંચે નથી.

જીવું દરદો અને દીધાંયુવ

કુપાઈર રેટસના નજેર આરોગ્ય ખાતા તરફથી ૧૮૦૦ ફૂડના રીમ વામના અભ્યાસથી મેળવેલી માહિતિ પ્રમાણે જીવું છે કે, કેન્સર, યવ, હેલ્થ રોગ, અને મૂર્ચિત ન રહે સિવાયના જીવું દરદોવાળા માલુમેનું આયુષ્યપ્રમાણ અને તદુરસ્ત માખુએના આયુષ્ય પ્રમાણમાં ખાસ તફાવત નથી.

ગર્ભનાં બાળકનો ચાંદી રોગ મટી શકશે

પેન્સિલ્વેનીયાની વૈદ્યકીય પ્રયોગશાળામાં પેન્સિલ્વિનના પ્રયોગના પરિણામ ઉપરથી એવી ખાતરી જણાય છે કે ગર્ભમાં ગ્રહેષાં બાળકને માતાના ચેપથી થતો ચાંદીનો રોગ ગર્ભમાં જ સારો થઈ શકે છે. હાલમાં વપરાતી સોમક તત્વવાળી દવા અર્ધી કરતા વધુ પુખ્ત ગર્ભને જ અસર કરે છે. જ્યારે પેન્સિલ્વિન દ્રોષ અદવાડિયા જેટલા કુમળા ગર્ભને પણ પ્રાપ્ત થકે છે.

‘ફ્યુરેશીન’ એક નવી ચમત્કારિક દવા

એટલાં હાલમાંથી જાનાવેલી પીળી ભૂરા જેવી આ દવા પેન્સિલ્વિન અને ગ્રેક તત્વવાળી દવાઓ કરતાં વધુ જંતુનાશક અને રક્ત શક્તિ ધરાવે છે. એમ અમેરીકન વૈદ્યકીય સંસ્થાની એક સભ્યમાં જાહેર થયું છે. એ દવાની ખોજ ડાહ્યા વિદ્યુત અસર પણ થતી નથી. હાલમાં આ દવાનો ફક્ત આમરોના દર્દો ઉપર જ ઉપયોગ થયો છે, પરંતુ ગુમરા માંથી પીક જતી પાકા, નદિ ફાટા પારાં, ચાંદી, પરમે, મરકો, ક્ષય, એમનીવા વિગેરેના જંતુ ઉપર પણ આ દવા અકર્ષી નિવડશે એવી ચોક્કસ માન્યતા છે.

એકેડેમીના જાણકારોએ એક વખતે એ જુઓબિનો કહ્યો. જાણવાનો હતો, તેણે શુભરો આપવા પહેલાં કહ્યું, “તું રોડનો મેસિડોનિયા ડાઘ ન” અને બીજાને કહ્યું, “તું મેની પાછળ થા અને પાર.”

૧ મિત્ર- જાણે પ્રાણી સમજાવાન એવા જાણે ?

૨ મિત્ર- નહિ, યોજ રહીશ મારી મારી ડાહ્યા એવી વાણે છે, જીજ પોષ્ય માફક જોયે છે, મારો ડાહ્યા હોવા માફક હતો, છે, મારી પાતી મારા પર જાજ માફક નજર રાખે છે, રાખનારી રીજ એવી મિત્રજ છે, અને મારી સાસુ હશે કે હું પારો મારિશા છું.

જાણજુ પુર થવા કુમાર ફરમા પેસા ભરવાની વધારાથી રાજ થતાં જ્યુ મૂર્ખ પામી છે અને રોડ તેને જાણી જવાર લઈ આવે છે.

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા મુતરાઉ દાખડના વેપારી
એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.

કોડીશડ, તુલસીદાસ એન્ડન, વડોદરા
તાનું સન્નાયુ — “Poocegoods,” BARODA
તમારી જરૂરિયાત માટે મુલાકાત લો

માત્ર નજીવા ખતારે ૬૨ માસે ૫૦ ૦૦૦ જેટલા નવા રીફુઝ હિન્દી રૉન્નમાં શામલ થઈ લાખની મોટી સંખ્યામાં બ્રિટિશ સરેનસાહના સરકારી માટે હિન્દીઓએ અનુપમ સૌમથી જવા વિશ્વબુધ્ધમાં દરેક ખડમાં રહેને મોખરે રહી ઝૂમી પેતાનું લોહી રહી પ્રાણ આપ્યા; તેજ સરેનસાહતના એક અંગના હિન્દીઓ પ્રત્યેની બેલગમ, નીચ વર્તણૂક જનત સમક્ષ મુકવામાં આવી, ત્યારે તરત ન્યાયસરનો ચુકાદો આપવાને ખડલે, દીમ કરી ભવિષ્યમાં નિર્ણય કરવા પર મુલતવી રહી છે. ખુદ આફ્રિકામાં મોખરે રહી ઠેર ઠેકી ઇલાચિતન. જર્મનોને લાંબી કાદનારે અને વિજયને પ્રથમ પાટરનાર કાંસમાં પહેલાં અને પછી પણ જેઠ રૉન્ન સાથે રહી સજ્જાતથી કાદનાર, ઇશિપિયા, ગાતા સમુદ્ર, મોસ, ઇરાન, ઇરાન સાઇમસ, સિરિયા, ઇરાકિ, વગેરે સ્થળોએ અગમજ કરી હિમત દર્શાવી છતુઓને ખાત કરનાર હિન્દીઓના ભાષને આજે દક્ષિણ આફ્રિકામાં લખૂત કરવામાં આવે છે. જતરસ આઈઝન હોવેરે ગ્રેન્ડેઓમરી પાસે તેનું ઉત્તમ રૉન્ન માગ્યુ, ત્યારે તેણે ચોથું હિન્દી ડીવીઝન તેને આપ્યું. તેના કરતાં તેની પાસે વધારે બહાદુર રૉન્ન નહેતું એ ચોથાં લશ્કરે કેદ કરેલા, માથા કરેલા, મારેલા જર્મન ઇલાચિતન રૉનિકાની સંખ્યા એક લાખની થઈ હતી તેમ કરતાં એ લશ્કરના સોએ સો ટકા રૉનિકા કાલો પવાયા કે મગ્યુ પામ્યા આ બહાદુરોના ભાષની ચામરી દબે કાળી જખાઈ દક્ષિણ આફ્રિકાના ગોરાઓને સૂચ આપે છે !

૬. આફ્રિકામાં હિન્દીઓને સ્થાનિક કે રાજકીય સંસ્થાઓ, યુનિવર્સિટી, હોટેલ, કમળ સીનેમા અને સરકારીના કેન્દ્રોના પણ સ્થાન નથી, પોસ્ટ ઓફિસના સામાન્ય કાઉન્ટરે ટિકિટ કાર્ડ ખરીદ ન કરી શકે. અને ફૂટપાથ પર પણ ચાલી ન શકે પબ્લીક વાહનમાં મુસાફરી કરી ન શકે, એક પ્રાંતમાંથી બીજા પ્રાંતમાં જઈ ન શકે, સહેરમાં રહી ન શકે, માલમિલકત કે જમીન રાખી ન શકે. ૬. આફ્રિકામાં વસતા હિન્દીઓના ૬૦ ટકા મોટા ૬. આફ્રિકામાં જ જન્મ્યા છે, બાકી તેમને આજે નાગરિક હકો નથી. એક ગીતે કહ્યું છે તો તેમને પોતાનો એવો કાષ્ટ દેશ જ રહેવો નથી.

૬. આફ્રિકાની વસ્તીના ૭૦ ટકા મોટા સીદીઓ છે, ૨૧ ટકા યુસુપિયનો છે અને હિન્દીઓ માત્ર ૨૬ ટકા એટલે માત્ર ૨,૧૦,૦૦૦ જ છે. અન્યો જે બાક નાતાલમાં રહે છે. નાતાલ, ટ્રાંસવાલમાં તેમને કાષ્ટ રાજકીય કે નાગરિક હકો નથી, ૧૫ કોલોનીમાં કોઈ મળ્યા છે પણ ત્યાં હિન્દીઓની સંખ્યા અતિ અલ્પ છે.

માર્ચ ૧૯૪૬ માં પૂરા મતા પેઝીય એક્ટનાં સ્થાને હવે એસિયાટિક સેંટર ટેન્ચોય અને ઇન્ડિયન રીપ્રેઝન્ટેશન બીએ પસાઈ કર્યા છે આ કાયદાઓ પેઝીય એક્ટ કરતાં વધારે ખરાબ છે. પેઝીય એક્ટ માત્ર ૬૫૦૦ સહેરને જ લાગુ પડતો હતો પણ આ નવા કાયદાઓ નાતાલ ટ્રાંસવાલના આખા ભાગોને લાગુ પડે છે. 'માત્ર નિશ્ચિત કરેલા સહેર બેદારના અતિ-મર્યાદિત અલ્પ ભાગમાં જ હિન્દીઓ વસવાટ કરી શકે અને ત્યાંજ મિલકત રાખી શકે એવા પ્રતિગઢોના આ કાયદાઓમાં સમાવેશ થાય છે. -ઓગી અને કાળી પ્રગળથી આમ ફરજિયાતપણે અત્યંત રહેવાથી હિન્દીઓને ધધા, વધાર મુશ્કેલી આર્થિક આપવાત કરવો પડશે.

નાતાલ ટ્રાસવાસ પ્રાંતિક અને દ. આફ્રિકાની મધ્યસ્થ સરકારની ધારાસભા સભ્યો મહુ ૪ મર્મોલિ સભ્યોમાં દિન્દીઓને મતાધિકાર આપવાનો કાંઈ કરી આ અધ્યક્ષ બીચને અધ્યક્ષતર બતાવવામાં આવ્યું છે આ સોમન આવા પુરવો દે આપી ૪. રમટસ ચાસાકી રમી ગમે છે. આમ કરવાથી દિન્દીઓ આફ્રિકાના દેશનન બને બને તેમને કદદ બનકાઓ. અમુક તેમાં જુ. એન. એલ. માયુ' ન મારી શકે એવો તેનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ ગમે છે. પણ આ મતાધિકાર કેવો ? દિન્દીઓ ચૂટણીમાં લેલા રહી ન શકે. તેમણે તેમના પ્રતિનિધી તરીકે ગોરાઓને જ ચૂટવા પડે. ત્યાં વસતા ૮૦ લાખ બાદુઓને પણ ગોરા પ્રતિનિધિ ચૂટવા પડે છે. દ. આફ્રિકાની સરકાર એ સીદીઓ અને દિન્દીઓને એકજ કક્ષાના ગણે છે.

બ્રિટિશ મહારાજના કનેડા અને ઓસ્ટ્રેલીયા સંસ્થાનોમાં પણ દિન્દીઓ પ્રવેશી વસાવન કરી ચક્રતા નથી. મુરોષના બીગન દેશના બ્રિટિશ રાજ્ય મહારાજા દેશના લોકો ત્યાં જીવ રહી શકે છે તેમને અત્તરકારવામાં આવે છે પણ દિન્દીઓ માટે આ છૂટ નથી. મોકળા આર્થ સોહીનો દાવો કરતા નાઝીઓ અને બ્રિટિશ ફેસીઝમમાં ફેર શું ? વિશ્વવૃદ્ધમાં મદાન દાખો આપી દિન્દી ઓએ ફિટલરીઝમ નાશ કરવામાં સદાય કરી શું મેગ્નુ ? તેમના ભેગોથી બ્રિટિશરોની વર્ણ મેદની નીતિમાં કશો ફેરફાર પડ્યો નથી

બને નવાઈની વાત તો એ છે કે દિન્દીઓ દ. આફ્રિકામાં હોદી ગળા ન દતા. તેમને મજૂર તરીકે આમદપૂર્વક ત્યાં આજીવનમાં મોલાવવામાં આવ્યા હતા પહેલાં તો દિન્દી સરકારે દ. આફ્રિકા સરકારની ગીરમીડીના મળુતા મારેની આ માગણી નકારી પણ ગોરા ભાઈઓને મદદ કરવા માટે દિન્દીના ગોરા અધિકારીઓએ પછળથી એ માગણી મંજૂર કરી.

દિન્દી મજૂરોએ તેમનાં સોહીનો પગસેવો ઉતારી ઉત્તર કનેડાનાતાલને દક્ષિણ આફ્રિકાની 'વાદી' નનાવી કેટલાક મજૂરો ત્યાં જ રહ્યા કેટલાક પાછા ફર્યા ત્યાં રહેલા મજૂરો ગોરાઓને ગમતા નથી. તેઓ કહે છે અમારી ઈચ્છા વિશ્વ દિ દીઓએ ખર્ચી શા માટે આવવું બેઠાએ ? તેમનું રહેણું કરણીનું ધોરણ દમ્મ છે. તેઓ વેપારમાં દરિદ્રાપ કરી અમને દોશવે છે " છેલ્લા પાંચ વરસમાં કરમન ચહેરના મધ્યભાગમાં દિન્દીઓ મિશ્રિત વેમાલી સેવાની મુખોષ કરી બેઠા છે

યુનાઇટેડ પાર્ટી, નેશનાલિસ્ટ અને રોમિનિયન દક્ષિણ આફ્રિકાના ત્રણે મળકીવ પક્ષો દિન્દીઓના વિરોધી છે. દોશમિયે પણ એક પ્રસંગે કહ્યું હતું, "આપણા સ્વાર્થ માટે દિન્દીઓને ખર્ચી મોલાવ્યા, આપણા સ્વાર્થ માટે તેમને ખર્ચી રાખ્યા, હવે આપણા સ્વાર્થ માટે તેમને ખર્ચીથી હાંધી કાઢવાના છે. બે ખ્રિસ્તી તરીકે આપણે નિવાર કરીશું, તો આપણને સદન જીવ્યો કે આપણે દિન્દીઓને બારે અન્નાય કરી રહ્યા છીએ." પણ જીનુવાનીઓ નારાજ થાય માટે એ પક્ષોના આગેવાનો નીડગપણે સત્ત્વ અભિપ્રાય બહુત પણ કરે નહિ. કે. માનન તો હચોક હચોડી ગીતે દિન્દીઓનો વિરોધ કરે છે દ. આફ્રિકામાં દિન્દીઓના ૮૦ વરસના વસવાટ હગ્ગાન તેમની વિરોધ એક દરે ૬૫ કાપદાઓ પડવામાં આવ્યા છે.

સર સાહત અદ્યદ દ. આફ્રિકામાંથી હાઇ કમીસનર પહેલાં પાછા ફર્યા પછી દિન્દી સરકારે કોઈ હાઈ કમીસનર ન મોકલવો એવી ત્યાંના દિન્દીઓની માગણી હતાં દિન્દી સરકારે

શ્રી કમળાને એ દોષ પર ત્યાં મોહન્ય પશુ તેમને ત્યાજ્ય બોલવી એના પદમાં, વેપારી, રાજકીય સંજ્ઞા તોલવા પડ્યા.

દિન્દીઓની માનણી કેટલી વિનિત છે તેમણે આ અન્યાય સળ્પણી વિચાર કરવા માટે જોગમેજ પરિષદ ભરવાનીજ માત્ર માનણી કરી, તેનો પત્તુ ભરવીકાર કરવામાં આવ્યો, ત્યારે સત્યાગ્રહ તરફ કરવામાં આવ્યો, અને દિન્દી પ્રશ્ન યુ. એન. એ. માં રલ્લુ કરવામાં આવ્યો.

દિન્દી પ્રશ્ન માત્ર ચુકાદા છે એવી દલીલ આસે એવું નથી એવું જ, રમટસ સમજી જતાં તેણે હન્ટરનેસનલ કોર્ટને એ પ્રશ્નની તપાસ કરવા કમીસન નીમવા માગણી કરી, શ્રી ચામલાએ સમજી દલીલ કરી આ પ્રશ્ન નિષ્ફળ થયો. કમીસન પરીતના બાપલોથી દિન્દી પુણ વધુ મધુ. યુ. એન. એ. સમક્ષ દિન્દીની પ્રાથમિક ક્ષત વધુ એમ કહી સકાય અને તે માટે દિન્દીનો મર્વ કરે એ સમજી શકાય. ડ. આર્થિક અને દિન્દીઓએ એ પ્રશ્ન કરીયો દાખ કરી આપણે તોડ લાવવા વલ કર્યો એમ હાલ હુરત તો ડરાવવામાં આવ્યું છે કરી એ પ્રશ્ન યુ. એન. એ. આગળ આવતાં દિન્દીઓ ભેગવી બદુમતીયો ડરાવ પસાર કરી ચોક્કસ માત્ર નથી. કે બદુમતીયો પસાર થતા ડરાવો યુ. એન. એ. બજલ્યાર કરે છે અને એટલી વાર દિન્દીને ૧૬ ડિસેમ્બર ૨૪ મંત્રી મળ્યા હતા, ૭ મંત્રીયર એડામર હતા, એટલે કે ની બદુમતી ભેગવવાનું શક્ય અને એમ જાણવું નથી. જમન સમક્ષ ડ. આર્થિકના દિન્દીઓના કુ.ખનો પ્રશ્ન ભર્યા થાયો એટલું જ કહી શકાય.

તા. ૬-ન્યુ. એન. એ. ની સામન્ય સભામાં કે બદુમતીયો ડરાવ પસાર કરાવી દિન્દી પ્રતિનિધિઓએ જાણતી રહેવું પ્રાપ્ત કરી છે

એ પેસાદાનો ડારો સાંઢે કરવા જવા નીકળ્યો, ત્યારે તેના બાપે કહ્યું, “એ વરસાદ પડે, તો પેસાદાની બાટે કરી બેસીને આવડે” ડારો કરવા મરો અને વરસાદ પડે, બોલવેલા કપડાં સાથે વરસા રાખલ વધે ત્યારે તેના પિતાજીએ પૂછ્યું, “શા માટે માઠે બાટે કરીને ન આવ્યો?” ડારાએ જવાબ આપ્યો, “ગઠી બાટે કરી લાન્સી દતો પશુ દે લાંનાર સાથે મેડો દતેલ.”

સાકારી પશુ જુદા પર રીકા કરતાં રીકાવણીએ એકવાર પાલમિનમાં કહ્યું, “એલ બીસમી સહીમાં પ્રવર થયેલાં સન” પુસ્તકો કરતાં આ મેં પસીનાં જમારે કમળામાં છે.”

એ જુલ્હીયાં કમીસનને લાંબા ચાલતા કરી બોલાવેને કંઈ જો અપતાં કહ્યું, “મુદરમી, હું આવતી પેટી થાટ વાટ કરે જ.” સંજ્ઞામાંથી એ અવાજ, “બોલાવ કરી અલવી. મો. નહિતર આવતી પેટી અલી” આવી પડેલો.”

— એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હાલસેલ એન્ડ રીટીલ કેમીસ્ટસ

માહકેનો સતોપ એજ અમારો સુદાલેખ

રાવપુરા—વડોદરા.

જયા મહિનામાં દુનિયાનાં જુદાં જુદાં રાષ્ટ્રોમાં જે બારે બનાવો બન્યા તે કાંઈક જાણે આશાજનક અને કાંઈક અશાંતિજનક છે, એવું કહેવું પડે છે. સાધારણ રીતે મુશ્કેલીમાં તેમ જ એસિયામાં વસતી પ્રજાઓ વચ્ચે હવે પછી મહામુદ્ બોલકાશ ન જાણે એવી તીવ્ર ઈચ્છા હોવાનું જણાઈ આવે છે. ખાસ કરીને જે રાષ્ટ્રો લગભગની આંતરમાંથી અણીશુદ્ધ રીતે બહાર નીકળી આવ્યાં છે એવાં તમામ રાષ્ટ્રો દુનિયાની શાંતિ ટકાવી રાખવા અવિરત પ્રયત્ન કરી રહ્યાં છે, અને થોડા ધણા પ્રમાણમાં તેમનો પ્રયત્ન વ્યસ્તી નીવડ્યો છે એવું જ્યાં મહિનામાં આખણે બેવામાં આવ્યું છે. રશિયાનો જ દાખલો આપણે પ્રથમ લઈએ.

રશિયા—કેદા મહામુદ્માં રશિયાનાં સિતેર હજાર ગામમાં તારાજ થઈ ગયાં, જે હજારથી વધારે મોટાં સહેરા જમીનદોસ્ત થઈ ગયાં, અને રેલ્વે, રસ્તાં, જાહેરા, મીનો, વીજળીનાં કારખાનાં વગેરે લોકોપયોગી સાધન સામગ્રી ધૂળમાં મળી ગઈ. જે ઉપરનાં જે મુદ્દકાંમાં ત્યાંના સિતેર લાખ લોકોની આકૃતિ અપાઈ ગઈ. એમાંના ધણા મોટા બાજના લોકો કાર્પેટીય મુલકો દત્તા. ત્રણ વર્ષ સુધી દેશમાં બહુજી ઉઠેલા ઘવાનજમાં લેકોનાં કુટુંબો બળીને ખાખ થઈ ગયાં. નાનાં બાળકોના દેખતાં તેમનાં માથાપતે નાની નરસસોએ હાત પીસી પીસીને જોણાઓ મારી, અને માથાપના દેખતાં તેમનાં કુમળાં બાળકોને તેમણે આગમાં ફેંકી દીધાં. કેટલા મહામુદ્ પછી રશિયા ઉપર આવી તરી પડી હતી. આથી હવે પછી હેલાના હેલા સુધી પોતાને પશ્ચિમ મુશ્કેલી કે એસિયા તરફથી કોઈ પણ રીતે કનકગત થાય નહિ એવું રશિયન જનતા કહે છે તેમાં કોઈ નવાઈ નથી. આથી પોતાની સરદાર પાસેના દેશમાં તે સામાજ્યવાદી રાજ્યવહીવટ સ્થાપ નહિ એવું રશિયન લોકો કહે છે. માલ્ટા, તહેરાન અને પોર્ટુગેઝ મુકામે ત્રણ મહારાષ્ટ્રો વચ્ચે થયેલા કરારનો આવો જ હેતુ છે. જે કરાર પ્રમાણે દરેક રાષ્ટ્રના અત્યંત બહારમાં પાલમેલ કરવાનો અધિકાર મોટાં અને નાનાં રાજ્યોને અપાયો નથી તે પછુ દરેક દેશમાં સમૂહ લોકશાહી સ્થાપ એવો પ્રયત્ન મોટા રાષ્ટ્રોએ કરવાનો છે. આ સર્વ સમર્થ નિર્ણયને પહેલેથી જ અલગાઈ ઉપર સૂચવાતી ટપ્પાત ઈચ્છા અને અમેરિકાએ કરી. આથી રશિયાને બાકીનાં એ બે રાષ્ટ્રોના પરરાષ્ટ્રીય ધોરણથી જુદું પડતું પોતાનું પરરાષ્ટ્રીય ધોરણ નક્કી કરવું પડ્યું. જે ધોરણ પ્રમાણે રશિયાએ હમણાં જ સ્વીકૃત સાથે વેપારી કરાર કર્યો. જે કરારને લીધે એ બે દેશો રોલ્ડસ બંધ વધારે દબ થતો જશે એમાં કાંઈ જ શંક નથી. પણ આવો પરસ્પર રોલ્ડસ બંધ વધે નહિ એટલા માટે રશિયા વિરુદ્ધ થોડા દિવસ સુધી ચિત્રચિત્ર કલ્પાઓ ફેલાવવામાં આવી. સ્વીડન ઉપર ફોર્ટે-આર્ન ઉઠાવવાના પ્રયોગ આવી રહ્યા છે, એવી બારે આઠવા ફેલાવવામાં આવી. આ પ્રયોગ કરવા મારેનો રશિયાનો પોતાનો પ્રદેશ પૂરતો છે પણ આઠલી ઠાઠી વાત એ દિલચતુએના ખ્યાનમાં આવી નહિ. આખરે પૂરેપૂરી તપાસ ને અંતે આ આઠવા ખોટી હોવાનું મહેર ધણ વાજ, રશિયાએ સ્વીડન પ્રમાણે ટે-આર્ન સાથે પણ રોલ્ડસ બંધ વધારવાનો સફળ પ્રયત્ન કર્યો. પૂર્વ જર્મનીમાં સમૂહ લોકશાહી રાજ્યવહીવટ સ્થાપિત થવાની કુશંસાહીના બીજા નજીકમાં. બાલ્કન રાષ્ટ્રોમાં પણ, લોકશાહી રાજ્યવહીવટ સર્વત્ર સ્થાપવામાં આવ્યો છે. રુમાનિયામાં તેમ જ અમેરિકામાં હાલમાં જે સૂંટણીઓ

યથ તથા કામુનિરૂઢ અને સોસિયલિસ્ટ એ જતેનો સંયુક્ત પક્ષને મનુષ્યની મનુષ્ય જે મુજેરલાવિયા, મેકેરસોફિયા, કુમાનિયા, જામેરિયા અને આદ્યનેનિયા—એ તમામ રેકાર્ડમાં હવે સંપૂર્ણ સોફિસ્ટાઈ સ્વપાત્ર ચૂકી છે તેથી વેષાગ્ની ને સામાજ્યની વખ્સાથી પ્રગણેલા ઇગ્ગાંની કે અમેરિકાના કામ પશુ નવની તામજાજી ત્યા સંગ થાય તેમ નથી. સવુક્ત રાષ્ટ્ર-સંપત્તી પરિવર્તમાં જ હજન રાષ્ટ્રોમાં બુદ્ધો વેષાર સ્થાપવાની માગણી અમેરિકાએ તેમ જ ઈંગ્લેંડે કરી, અને યે. મેસોરોવે તે કષ્ટ અંતે કળુષ પશુ ગળી આરે તર મોટા મોટા ઉલોચ જવાનું રાષ્ટ્રીયકરણ થયું હોવાથી ખુદશા વેષાર માટેની જરૂરી બુદ્ધિ જ ત્યાં હવાતી ધરાવતી નથી. મુજેરલાવીયાએ આર્થિક પુનર્વંટનાને મેરો પંચવાર્થિક કાર્યકમ ધરી કાઢ્યો છે. આમ આદ્યન રાષ્ટ્રો સામાજ્યસાઈની ગળામાંથી પૂર્ણોંસે મુક્ત થઈને શાંતિ સુરક્ષિના તેમ જ પ્રગતિ સાધવાના માર્ગે અગ્રેજી કરી રહ્યા છે.

પશ્ચિમ જર્મની—પશ્ચિમ જર્મનીની રિપ્તિ તે તદ્દન શુદ્ધ જ પ્રકારની નીવડી છે. જર્મનીના એ માનના તથા કુદશા તથા રાષ્ટ્રોના હાથમાં છે. એ પેટા ઉપરનો પ્રદેશ અંગ્રેજોના તાજામાં છે અને ફિલિપ્પીનો પ્રદેશ અમેરિકાના તાજામાં છે. બિટન અમેરિકાએ અખતાર કરેલી નીતિને લીધે એ જતે માનપતિ આર્થિક બવદાર હજી પશુ મુખ્યે નથી. જવાજની તેમજ હવ જલુસોની પેલાય વધી નથી તેથી ત્યાંની જર્મન જનતા મેદાજ જની જડ છે, જી તેને જીરવ મુજવા માટે ઇગ્ગાંને આજે કષ્ટ કરોડો રિપિનાતો અર્થ સોસલો પડે છે જર્મની પાસેથી સજાઈની ખડ્ડી મળવાની વાત તે બાજુએ જ રહી જઈ છે, અને ફિટીસ સોફોને પોતાની જતે જ આર્થિક મદાભોજ અપવાતની રજૂ પડી છે આથી તમામ જર્મન પ્રદેશોનું આર્થિક એકીકરણ કરવું, એવા મારજકાર ઇગ્ગીસ અને અમેરિકન સોફોએ સર કર્યો છે. પોર્ટસકેમના કારર પ્રમાણે, જર્મનીના તમામ પ્રાંતોનું આર્થિક અને રાજકીય એકીકરણ કરવાનું ક્યું છે પરંતુ રાજકીય એકીકરણ થાય તો પોતાની મુરાદ જરૂર આવે નહિ અને આખા જર્મનીમાં ખરેખરી સોફિસ્ટાઈ જમી જમ, એવી બીક અંગ્રેજ સોફોનો રહે છે તેથી એ સોફો માત્ર આર્થિક એકીકરણ કરવા માટે જુમજરાક પાડી રહ્યા છે. રસિયા સ્વામાવિક રીતે જ આ માગણીનો વિરોધ કરે છે. આર્થિક એકીકરણ કરવું હોય તો રાજકીય એકીકરણ પશુ કરવું, એવો રસિયાનો આમ્રક છે. આખરે આ આગતની વારાધાટ જાટી પડી, અને ઇગ્ગે-ના તથા અમેરિકાના તાજાના જર્મન પ્રદેશમાં જ આર્થિક એકીકરણ કરવાનું ક્યું, અને તે પ્રમાણે ઇગ્ગાં અને અમેરિકા વચ્ચે હાથમાં જ કરાર થયા છે એ કરાર પ્રમાણે અંગ્રેજો ઉપરનો જર્મનોના કાર થોડા અંશે કમી થઈ ખરો, પશુ જર્મનીની આર્થિક આગતી સંજોધીના મુખ્ય પ્રગ્નનો એથી નિરાકરણ થતુ નથી, તે જ પ્રમાણે જર્મનીમાં સોફિસ્ટાઈ સ્થાપવાની તત્ત્વે પશુ એ કરાર ઉપમેગી નીવડે એમ નથી. જર્મની સાથે કરવાના મુસેદના કરાર વિશેની વાટાપાટ તો હજી સર પશુ જઈ નથી. આ આગતને જજે તથા મોટા રાષ્ટ્રોના મેવકોઓ એકમત નહિ થાય ત્યાં સુધી જર્મનીની તેમ જ આખા વિશ્વની શાંતિના પ્રગ્નનો નિશાજ જાતી શક તેમ છે જ નહિ

કોસ—કોસમાના નવા અધિકારોમંડળ પેટો સામાન્ય ધારાસભા માટેની ચૂંટણી હમણાં જ પડી જઈ. એ ચૂંટણીમાં કામુનિસ્ટ પક્ષનો પદેશે નંબર આવ્યો ને ૧૮૩ જગ્યાઓ મળી. એમ બાર પી. પક્ષને ૧૧૦ જગ્યાઓ મળી ને સોસિયલિસ્ટ પક્ષને ૧૦૪ જગ્યાઓ મળી.

દહા ઉપલી સભા માટેની ચૂંટણી થવાની જાણી છે. પરંતુ આયમિક ચૂંટણીમાં કોમ્યુનિસ્ટ અને એમ. આર્. પી. પક્ષનું બળ એક સરખું રહ્યું છે. દુનિ કસો પક્ષ અધિકાર મેળવે છે, તેના તમ્મ સૌની મીટ મહામ ગદી છે. કોમ્યુનિસ્ટ, સોશિયલિસ્ટ અને રેડિકલ પક્ષ એકતા સાધે તો સોશિયલિસ્ટ પક્ષની સરકાર કાંસમાં રચવાય, અને એ દ્રષ્ટિએ કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષે મદ્દ જોરથી પ્રયત્ન શરૂ કર્યો છે. કદાચ આવી સરકાર ત્યાં રચવાશે જ તો તેમાંની મદદરતી જગ્યાએ કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષને મળે એ જરૂર છે, કારણ કે ચૂંટણીમાં એ પક્ષને વધુ બહુમતી મળી જો જૂની સરકાર રાજીનામું આપે અને નવી સરકાર રચવાય ત્યાંથીને મારે કામચલાઉ સરકારી ચૂંટણી કરવાની તબ્બીજ હમણાં જ થઈ તેમાં કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષના આગેવાન મો. થોરનને મુખ્ય પ્રધાનની જગ્યા માટે અનુકૂળ મતો કરતાં પ્રતિજ્ઞા મેળો વધારે પ્રમાણમાં મળ્યા ને તેથી તે દ્વારા ચલાવે એકંદરે જોતાં કાંસની સરકાર રચાવવા માટેનું કામ મદ્દ જ રસાકસી ભરી લડતવાળું નીવડે તેમ લાગે છે. પરંતુ ચમે તે યાચ તો પશુ કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષના બળને લીધે પ્રતિજ્ઞા સરકાર અધિકાર રૂઢ થશે નહિ, અને લોકશાહી રાષ્ટ્ર વિરૂદ્ધ પશ્ચિમનો રાષ્ટ્રસમૂહ પણ કોમ્યો થશે નહિ, એ દહે લીધા જેવું દેખીતું છે. કાંસની માફક ઇટાલીમાં પશુ કોમ્યુનિસ્ટ અને સોશિયલિસ્ટ પક્ષ વચ્ચે હાંસમાં જ એકતા સંધાઈ છે. અને બરાબ મુનિસીપલ ચૂંટણીમાં એ પક્ષે છાન મેળવી છે. એ સમુદાય પક્ષ દહા વધારે જોર મારશે તો રસિયાની આસપાસ સરકારી સાંકળ જકડવાની આસપાસ પૂરેપૂરી કોપી વળગે, અને ઇઝ્ઝાંડની આસપાસ જ એવી સાંકળ જકડાય એ ટકન લાગે છે. કાંસ નેમજ ઇટાલી પશ્ચિમના રાષ્ટ્રસમૂહમાં સામેલ થશે નહિ, એ દહે રખાઈ જાયું છે.

મીસ—મીસની પરિસ્થિતિ ટ્રિસે ટ્રિસે બજડતી જતી હોય એમ લાગે છે. પ્રિટનની ગાંધી અધિકારગ્રહ થયેલા મીસના રાગએ 'મહાભાર' લોકોને ધરમૂળથી ઉખેડી નાખવા સારુ ધરકર મોહકું ખડુ, પણ પરિણામ તો તદ્દન જીધું આવ્યું લાગે છે. 'હ એ એમ.' નામનો કોમિસ્ટવિરોધી પક્ષ જર્મનીનો સામનો કરીને તેવાગ થયેલો હોવાથી પણ મદાસુદમાં એનો જ વિજય થયો હોય. મેસિડોનિયા પ્રાંત મીસથી જુદો પડશે, એવાં રખાઈ ચિન્દો જાણવા લાગ્યાં છે. હ એ એમ. પક્ષને મુજોરસાવિયા, આલ્બેનિયા અને જર્જેવિયા તંદુથી મદદ મળતી હોવી જોઈએ, એવું મીસની સરકારે હાનિ ઠાળીને જાણવું છે, પણ આવી મદદ જલ્દનો કાંઈ પણ પુગવો મળતો નથી, એવું જુદ રાષ્ટ્રરને જાગૃત્તી જાણાવે છે. મીસની સરકારનું ઉક્ત મત્વ સકુળ ગાંધીસય સમસા રજૂ કરવા માટે મીસનો મુખ્ય પ્રધાન અમેરિકા ગયો છે. દરમિયાન મીસમાંના સેનેનિકા પ્રાંતમાં અમેરિકાના બહાર દળર સેનિકા બિતગવાના છે, એવું વર્તમાનપત્રોમાં જાહેર થયું છે તે જ પ્રમાણે ઇઝ્ઝાંડના મુખ્ય સેનાપતિ હાંસમાં જ મીસમાં જતે દાનર થયા છે. મીસની સરકારના સેનની પરિસ્થિતિ વધારે ને વધારે બજડતી આવી ન હોત તો આવી હીલચાલ થવાનો સંભવ જ ન હોય. એ સેનના ઘોડા ખામના સેનિકા હ. એ. એમ. પક્ષને મળી જાય છે, એવું પણ રાષ્ટ્રરને જાહેર થયું છે. ઉત્તર ઇમેડોનિયામાં હાલ તો હ. એ. એમ. પક્ષ સત્તારૂઢ થયો છે, અને દક્ષિણ મીસમાં પણ જડનો દાવાનગ બજૂલી જો એવાં ચિન્દો જાણાય છે. જનતાનો પૂરેપૂરો ટોળ ન હોય તો આવી પરિસ્થિતિ ઉભી થય પામે જ નહિ.

ક્રિસ્ટીન—ઇઝાંડ અને ઇરિટીન વચ્ચેના કરાગતી ચર્ચા હાંસમાં જે અંગ્રેજોને તદ્દન રાખી છે, એનો કેવું એ છે કે આવી ગીતે ચર્ચા તદ્દન રહે તેથી ઇરિટીનમાંના જુદા જુદા પક્ષો

ઉપર દર્શાવેલા યામ ને તેઓ કગારની યરનો કબૂલ ગમે સિદ્ધી પાડાને ઇન્જિનના અધિકારી મંડળમાં મારે રહે છે તેથી ઝટપટ સદીઓ કરાવી સહ કરાર મળ્યું કરાવી સેવાની તજવીજ સિદ્ધી પાડા કરી ગયા છે, પણ એમનો આ ધાતમી પ્રવલ સફળ થાય તેમ નથી. વિશ્વ પદ્મની જ્ઞાતાનુ જગ સતત વતનુ આશુ છે 'રચિયા ઈન્ડિનક્સનુ રક્ષણ કર્યા તેષાર નથી તો ઇન્જિનના નફેરનુ' રક્ષણ કરવા ઇચ્છાન્તી રી જરૂર છે ' એમ આ પક્ષ બ્યારપૂર્વક પૂછી રહ્યો છે ઇન્જિનના માંના વિદ્યાર્થી' વર્ગે તો જાણેા કર્યા છે એકમેકે લાગે છે કોઇ પણ પ્રવલને કરારો ઉપર સદીઓ થવા દેવી ન જોઇએ, એવો ત્યાંના ગધૂરીય પદ્મના નિર્ધાર લાગે છે, અને હાથ એ કરાવન મું નહ સહ સાંચેલાયા સ્વાતંત્ર્યના આધારે રચાયેતુ કરાવનાયુ' તેષાર ન થાય ત્યાં સુધી ઇન્જિનના માંની જ્ઞાતા સ્વસ્થ ભેરી રહે તેમ નથી પેસેરટાઇનમાં આવેલો વતી બચેલો અને ચદુદીઓ વતી અમેરિકાનો પરપર સામનો કરી રહ્યા છે, એવું જાપણે પ્રથમ જોઇ જ મથા છીએ. 'અહ' જોતાં બ્યારઓ તેમ જ ચદુદીઓ ત્યાં આવી સહ મથા છે. આથી એ જાતેનુ એક રાજુ બની તે પૂર્વે સોઝાલી રૂપે રચવાનુ જોઇએ અને ઇચ્છાન્તે તેમ જ અમેરિકાનુ' ત્યાંનુ' વર્ચસ્વ કાવમને મારે નહ વતુ જોઇએ; અને એ રીતે જ પેસેરટાઇનને ખરેખરે સ્વાતંત્ર્ય મળે, પરંતુ એ કારણે દેશ માંના ચાદુદી અને આરજ સોઝાનુ' એકમ સધાવુ' જોઇએ, એ ખુદ્દુ છે, નહિ તો તેમના અદર અદરના અલુખનાવને શીધે ઇચ્છાન્તે તેમ જ અમેરિકા કરી જનમ. તેમની નચ્ચે એકમ સધાવ તે સામાજ્યશાહી સામે તેમની જે લડાઇ ચાલશે તે મારે જોરદાર નીવડશે, કાણુ કે પેસેરટાઇન સામાજ્ય-શાહીના સરકારી સંસ્થાનની નજરે ખૂબ જ ગદત્વનો પ્રદેશ મળ્યામ છે મધ્ય-પૂર્વમાંના વેલના જવાના તેમજ સુએઝની નહેરના ગસલની નજરે પેસેરટાઇનને લાગેલી સામાજ્યશાહીની નાજચુક છૂટી થતાં પહેલાં વખત ચામશે.

ઈરાન—હિંસુ ઇરાનમાંના ચૂલીવાદીઓના હાથે ઇરાની સરકાર સામે ચિદિમ લોહાએ જાડ ઉઠાવડાખાના સમાચાર મથા ભેખમા અપાઈ જ મથા છે. એ જાડ સરકારને બાળે પડવુ, અને 'ટયુડે' પદ્મના મતોને સરકારમાંથી ખસી જવુ પડ્યુ. એ વાત પત્ર જાપણે જોઇ મથા. ત્યાર પછી ચૂંટણી કરવાનો ફરાવ થયો અને તેથી ધમાક ઇરાનમાં અત્યારે ચાલી રહી છે. ઇરાનના હાલના મુખ્ય પ્રધાન ધાવમ સુલતાન ઉપર ક્રિટિયાની અને ઇરાનમાંના પ્રતિજાગી પદ્મની મહેરજાની પાછી જાતરી લાગે છે આક્રમેજનમાંનો ચૂંટણી લશ્કરી દેખરેખ નીચે કર્યા મારે સુધવાનેએ એ પ્રતીમાં લશ્કર મોઢક્યું છે લશ્કરનો ઉપયોગ અલખત પુરોગામી પદ્મને વોડી પાડવાના કાગે થવાનો લોવાથી એ પ્રદેશમાંના 'ટયુડે' પહેલે ઇરાનની સરકારના લશ્કર સામે સામનો કરવાનુ ફરાવ્યું છે અને જાતાને યઆરો પૂર્ણ પાડવામાં આવ્યા. ત્યાં દલે પછી જે સુખ થશે તેમા ક્યો પક્ષ છેવટે હારી જશે, એ કોખીતું છે તેમ છતાં પણ દુનિયામાંના એક દર જનાવોમાંથી પ્રતિજાગી પક્ષ કોઈ પણ પ્રકારનું કમવણુ રાખી ચકે તેમ નથી, એ સ્પષ્ટ થયુ છે. રચિયાની અદર અને તેમ નહિ તો નિહાન ગયાઓનો સફર ઉપર-સર્વત્ર ચાલતી લડાઈ અને અર્થાત કાવમને મારે ચાલુ રહે, એવો સામાજ્યશાહીનો દેવુ લાગે છે. આથી કરીને સમાજનો સાવનકામથી મારે લોડા વખત મુધી માચળી ચાલુ રહેશે અને સામાજ્યશાહીના ઉત્તોચધયા ચાલુ રહેશે. પરંતુ આ પગિચિનિ લાંબા મગ મુરો રહી રહે એ અખિત સામતું નથી.

ઇંગ્લેન્ડમાં—અનેક મદીનાના સરકારી પ્રવલ પત્રી રચવાઈ ચૂકેલી ઇન્ડોનેશીયન સરકારને ઇરાની સહ યકાવ એમ નથી એવુ જ્ઞાન અનુભવતા અતે ક્ય અને અમેરિકા ભોલોએ

ચર્ચા ચલાવી અને બંને પક્ષો વચ્ચે ધરગેઠા કરવામાં આવી છે. ત્યાંની પ્રચલિત સરકારનું કાર્ય-
 'કોમપલ્સ' મહત્તમ રાખવામાં આવ્યું છે. થોડા વખત પછી ગાંધી, સુમાત્રા, બોર્નિંગિ અને મોડુરા
 બેટનું એક ફેરસ ગાંધી સ્થાપવાનું હતું. બંને પક્ષે સરકારે કમી કરવા, એવું પણ હતું.
 ઇન્ડોનેશિયાની આર્થિક સ્થિતિ માટે કંઈ અને ઇન્ડોનેશીયન સરકારે પરસ્પર મદદ કરવી એમ,
 પણ હતું. નવું રાજ્યવંધારણ પદવા મારે વંધારણ સમિતિની બેઠક ભરવામાં આવવાની છે.
 પરંતુ તેમાંના બોર્નિંગિ અને મોડુરા બેટના પ્રતિનિધિ જનુગતિએ સુદાય એમ કહાવતું નથી. તેમ
 પ્રમાણે, આર્થિક સ્થિતિ માટે હોલંડ દેશ મદદ કરશે, એનો અર્થ એ કે સામાજિકચાલી હજારણ
 હવાતી ધરાવતી રહેશે. આટલા સારા મમળ સુધી કંઈ સહાય ચાલી ત્યારપછી કંઈક તોડાને
 થાય, એ અપરિહાર્ય હતું, પણ એનો અર્થ એટલેજ કે હાલ થોડા વખત સ્વાતંત્ર્ય મુખ્ય નહ-
 કેમ રહ્યું છે આ તોડાનેજ હજાર હોલંડની પાસાંમેન્ટમાં મળુર થઈ નથી, અને દરમિયાન ઇન્ડો-
 નેશિયામાં ફરીથી ચક્રમ્લ અવાતું સંભળવામાં આવ્યું છે. સામાજિકચાલી સાય જેવી છે.
 સાયના મહાને પૂરેપૂરું છુંદી નાખ્યું ન હોય ત્યાંસુધી તે મળતો નથી.

ચીન—ચીનમાંની માદવાસ્થળી હજાર હાજર છે. પહેલાં થોડા સમય સુધી કોમિટીય
 સરકારને કવેલ મળતી હોવાનું સંભળાતું હતું, પણ હાલમાં તે કોમ્યુનિસ્ટ સરકારે પહેલાં
 સુમાવેલો પ્રલોખરો ભાગ પાછો જીતી લીધો છે, અને પેનાન ઉપર ચક્રમ્લ કરવા માગતા સરક-
 રને પણ પાછું હાંક્યું છે. આટલેથીજ બસ નથી. પરંતુ કોમિટીયન સરકારમાં લગભગ ચાર
 લાખ માણસો માનો જવા છે ત્યાંની આ માદવાસ્થળી એ રીતે બીધણ મળી હતી તેવામાંજ
 માણસ ચાલ કંઈક રહે 'નેશનલ એસેમ્બલી' બોલાવી, એ સમાના સમાસદો એકમત થઈ ન
 શક્યા. અને નવાઈની વાત તે એ છે કે જદરના મેજિસિવાના પ્રતિનિધિએ પોતાના પ્રાતને
 આત્મનિર્ણય અને સ્વતંત્રતા બોલતા હોવાનું જણાવ્યું. જદરના મેજિસિવામાં 'કોમ્યુનિસ્ટમ'
 અપાટાળ'માં હોવાનું લખ છે, એમ પણ તેણે જહેર કયું છે આથી એમ જણાય છે કે જદરનો
 મેજિસિવા, કોમ્યુનિસ્ટ અને કોમ્યુનિસ્ટ ચીન તથા હાલ સિંગપોર પ્રાત પણ મુખ્ય ચીનથી
 અલગ પડી જશે, અને એ સૌનું એક સ્વતંત્ર ફેડરેશન બનશે. અખંડ ચીન અને સોકલાલી
 એ ઠો. સુન-ચાટ સેનના સિધ્ધાંતો હતા તેમને હાલના રાજ્યવંધીવટમાં સ્થાન નથી. તેના પરિ-
 સ્થાનમાં ઉપર જણાવેલી શટક્રુટ પડે તો તેમાં કંઈ નવાઈ નથી ચીનની માદવાસ્થળીની
 આધમાં ડુકાળાની બપોર જાણ પડી રહી છે માલની કિમત આંખ સહેલ થઈ જાય તેટલી
 બધી વધી પડી છે. અસાંતિને લીધે તેમ જ હાલને લીધે ચીનની આર્થિક પુનરંચના જવાનું
 લગભગ અઠારજ થઈ પડ્યું છે ચીન દેશને પોતાના આર્થિક હાલત નીચે અણવાનો અમેરિ-
 કોનો હેતુ છે તે આવી પરિસ્થિતિમાં જ આવે એ મુશ્કેલ છે.

ઈન્ડોનેશિયા—મૂડીવાલીઓના ને સામાજિકચાલીના અભેદ કિસ્સા સમાન ખુદ ઉચ્ચાંડ
 દેશની અંદર થોડા દિવસ પૂર્વે કારે ઐતિહાસિક ઉચ્ચપામલ જવા પામી હતી. મેવિનના અને
 એટલીના અજાણસુધી ચાલતા આવેલા પરગણીય ધોરણ નદસ મજૂરપક્ષમાં કમારનીયે ધૂસપૂલ
 આસ્થા કરતી હતી. મજૂરપક્ષની ચૂંટણીમાં રોકા આપનારા 'ટ્રેડ્સ યુનિયન્સ' ના સભાસદોએ
 પોતે પણ પોતપોતાની વાર્ષિક સભામાં એ ધોરણ વિષે કક્કપણે ટીકા કરી. આખરે મજૂરપક્ષના
 સભાસદોએ જ સરકાર વિરુદ્ધ પાસાંમેન્ટમાં કાગળ આવેલો કોલેક્ટિવ પક્ષે
 સરકારની તરફેણમાં મત આપ્યા. પરંતુ અધિકારારૂઢ મજૂરપક્ષના સભાસદો પછી વિરુદ્ધ મત
 આપનારા ને તદ્દરજ રહેનારા મળીને લગભગ એકસો જેટલા જણ નીકળ્યા આ ઉપરથી એમ

રખા થાય છે કે રશિયા વિરુદ્ધનું સરકારનું ધોરણ સર્વસામાન્ય જનતાને આધાર છે. આવી જાતનું ધોરણ રાખ્યાથી ત્રીજું વિશ્વયુદ્ધ ફાટી નીકળવાનો સંભવ વધતો જાય, એવી ખીક જનતાના મનમાં પેદા થઈ છે. પોતાના દેશમાં રહેતા સૌથી મોટી સમસ્યા કરવામાં દીલ કરતી સરકાર પરરાષ્ટ્રીય ધોરણમાં પણ શાંતિ સ્થાપવામાં પોતાની લાગવજનો ઉપયોગ કરતી ચી, એમ સૌમિત્રે ચોખ્ખેચોખ્ખુ સાચે છે. અબૂર પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા આ અણુખનાવ ઉત્તરોત્તર વધતો જાય, એવાં ચિહ્નો સ્પષ્ટ રીતે જણાઈ આવે છે. દરમિયાન ઇંગ્લાંડથી આવતી જાતમીઓ બીક ઉપજાવે તેવી છે, એ વિશે કંઈ જ શક નથી. અમેરિકાની અને ઇંગ્લાંડની સરકાર વચ્ચે જાનથી લોકરી કરાર થવાની જાતમી ઇંગ્લાંડના કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષે જાહેર કરી છે, અને ઇંગ્લાંડમાંના ખનિક વર્ગે થોડા જ દિવસમાં પોતાના દેશનું ને અમેરિકાનું એક સાધવાનો કારે પ્રયત્ન કરશે, એવી જાતમી મળે છે. અમેરિકાના મુસ્લીમો આજે જનતાને વશ કરી સેવાની ઇચ્છા સેવે છે. પોતાની પ્રવૃત્તિ સાધારણ જાતની મદદથી તે આવેા પ્રયત્ન કરી શકે તેમ છે. ઇંગ્લાંડ જેવો જુનો મુસ્લીમો દેશ અમેરિકાની ચોટમાં ભરાઈ જઈને પોતાની જાતને જીવતી રાખી શકે કે કેમ એ પ્રશ્ન ઠરતી રીતે જ બેઠો થાય છે. તેના કરતાં મે વધુ અગત્યનું એ જોવાનું છે કે આવી રીતનું લગભગ ૧૯૬૦ જનતા રચાવી શકે ક્રાંતિકારક ક્ષણ જરી ચિટનમાંની જનતા મરુતિના નવા ઉચ્ચ પગથિયે ચડે છે કે નહિ ?

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સભા પરિષદ—સુમેલ પરિષદ ૧૭ી બરોડેથી આ પરિષદમાં અનેક પ્રશ્નો ચર્ચાઈ રહ્યા થયા છે. હકીક્ત આફ્રિકામાંના દિલ્હીઓના પ્રશ્ન, ઇઝરાયેલમાંના પ્રશ્ન અને સ્પેઈનમાંની દાસની લુકમચાઈની પ્રશ્ન એમાં મુખ્ય છે. એ પૈકીના પહેલા પ્રશ્ન વિશે ખૂબ ચર્ચા થઈ હતી. હિંદુસ્તાનના પ્રતિનિધિને દરેક જાગત પરત્વે રશિયન પ્રતિનિધિનો પૂરેપૂરો ટોળા મળ્યો હતો; અને એ પ્રશ્નોના નિકાસ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સભા જ કરેલાં જોઈએ, એમ ભારપૂર્વક કહેવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રશ્નની ચર્ચા હજી થવાની જાણી છે. તેમ છતાં પણ આ જાનતમાં એક પ્રતિનિધિએ દિલ્હીમાંને ટોળામાં છે. શીમતી વિલ્હાલ્ડની પક્ષિત ઉપર રશિયન પ્રતિનિધિની એટલી સારી જાણ પડી છે કે રશિયાની મુસાફરત લેવાની પોતાની ઉત્કંઠા થઈ હોવાનું તેમણે જણાવ્યું છે. ઇઝરાયેલમાંના જાનતમાં પણ રશિયન પ્રતિનિધિએ ખાસ આજેવાની લીધી છે. જે ગાળાએ ઇઝરાયેલ મુકામ સાચ લીધો હતો તેમણે મિત્ર-રાષ્ટ્રમાં પોતાનાં કેટલાંક લોકો દરેક હજી પણ રહેવા લીધાં છે, લોકરી જમાવટ અને ઇઝરાયેલનું ઉત્પાદન કેવી રીતે બટકાની છાયા, દરેક રાષ્ટ્ર ઉપર આ કામે ક્યાં જઈને નાખવાં વગેરે જાનતોની ચર્ચા હજી પણ ચાલુ છે. સ્પેઈનમાંના રાજ્યવાદીવટને લગતી ચર્ચા પણ ચાલી રહી છે. એક દર ચર્ચામાં અમેરિકાના પ્રતિનિધિના આ વખતની ભાષણો ખૂબ જ ચોમ્મ નીવડ્યા હતાં. ત્યારે મોટાં રાષ્ટ્રો વચ્ચેનો વેરભાવ આ પરિષદમાં ખાસ નજરે પડ્યો નથી. અમેરિકાએ બાલ્કન રાજ્યોનાં બટકા-વેઈ ઊંચે જઈને આપી દીધાં હોવાની જાહેરાત થઈ છે. તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમ જર્મનીમાંની જોલોનિક જનસામગ્રી પૈકીની પચીસ ટકા જેટલી જનસામગ્રી લુકસાનીના બદલા તરીકે રશિયાને આપવાનું મુદ્દો હતું તે પણ રશિયાને અપાઈ રહી હોવાનું જણાઈ આવે છે. એક દર જોતાં નવી આખી ખીકનું જે અશુદ્ધ વાતાવરણ જમવા લાગ્યું હતું તે હવે ખૂબ જ વિશુદ્ધ જનતા બનું હોવાનું જણાઈ આવે છે.

હિંદુસ્તાન—હિંદુસ્તાનના રાજકારણમાં ગતિ ગતિ વચ્ચેનું અત્યંત અને તેના પરિણામમાં હિંદુ અને મુસલમાન ગતિનિષ્ઠાના તે ગુણોના વિરુદ્ધ જમાલતા સોડા ઉપરના અત્યાચાર પરાક્રાંત્યે પહેાંચ્યા છે છેલ્લા બે મહિનામાં— અને જમાલતા અસખ્ય સોડાનાં મરણ નાહક થયાં છે. ગતિ ગતિ વચ્ચેનાં તોડાનો દહાડો પણ મધુ છે. પણ 'મરુ' મર્વ ટેકાએ દેશી પોલીસ અધિકારીને અસ્થિવસનીવ માનીને મુરોપિવન પોલીસ અમલદાર રાખવામાં આવ્યા છે બ્યારે બ્યારે લશ્કરની જરૂર જણાય છે ત્યારે ત્યારે હિંદુ-મુસલમાન ફોર્સને જાણે ગોરાઓની પસંદગીને કે ગુરખાઓની પસંદગીને ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે અને તેમના દ્વારે મોઢાની કલસ અલાવવામાં આવી છે. હિંદી સ્વાતંત્ર્યની લડાઈનું ગોરાઓની સત્તા વિરુદ્ધનું મુખ્ય હુમ્મું છે તે અંદર અંદરની લડાઈ તરફ વળ્યું છે. આ અત્યંત કમનસીમ બનાવથી કોને શરો કાપ છે, એ તો નાનું જાળક પણ કહી શકે તેમ છે. આવું હોવા છતાં પણ ઝીજા અને નોકો વચ્ચેની અચોંસક મિલિયન ગતિનિષ્ઠા સધાવું નહિ. ડેવિસના નાક ઉપર ટચકે મારીને મુસ્લીમ લીજે પસંદ કરેલા મત્રી વાઈસરોયના કારોગારી મળમાં દાખલ થયા ડેવિસ અને લીજ વચ્ચેનું અત્યંત વધી રહ્યું છે તેની અંદર કારોગારી મળ ઉપર કાપ તેા તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. એકબે વાર ડેવિસના મત્રીઓ પોતપોતાની જગ્યાનાં રાજ્યનામાં આપવાનો વિચાર કરી રહ્યા હતા. મુસ્લીમ લીજિ. સરકાર સાથે સામેલ છે, એવા આરોપ નહેરુએ મૂક્યો તેની સાથે જ એવી ગતિએ એક કાખસેા પણ જતાવી આપવા બદલ લીજના મત્રીએ પડકાર ક્યો. એકબીજાની સામે આગ આપેા કરવાની ધમકીમાં જ ધારણસભાના ધોડા આજળ વખતે વચગાળાની સરકાર એ સભા ની મેકક તા ૬-૧૧-૪૬ ના રોજે ભરવાનું ઠરાવ્યું હતું સરકારમાં સામેલ થઈ તે વખતે વાઈસરોયે ઝીજાને જણાવ્યું હતું કે લીજે મત્રીપદનો સ્વીકાર કરવાની સાથે સાથે જ ધારણને લગતી દીર્ઘકાલીન યોજનાનો સ્વીકાર પણ કરવો જોઈએ. 'અપકાલીન તેમ જ દીર્ઘકાલીન યોજનાનો સ્વીકાર અપકાલીન યોજનાના સ્વીકારમાં જનિત થાય છે જ, એમ હું માનું છું' એવું વાઈસરોયે લખ્યું હતું તેમ જ ઈજ્જ લીજ વચગાળાની સરકારમાં એકાદ ત્યાર પછી, દીર્ઘકાલીન યોજના પોતાને કળ્લ નથી તેથી મુસ્લીમ લીજ જ ધારણ સભામાં કામ લેવા ધમ્મજી નથી, એમ ઝીજાએ જાહેર ક્યું. ડેવિસનું કહેવું એમ છે કે 'લીજ જ ધારણ સભામાં કામ ન લે તે તો વચગાળાની સરકારમાંથી તેને દાંડી મૂકવી, કારણ કે એવી રીતે કામ લેવાની જરૂર ન લીજને વચગાળાની સરકારમાં દાખલ કરવાનું ક્યું હતું.' એનાથી કિલકું લીજનું કહેવું એમ છે કે 'ડેવિસે જ ધારણસભામાં કામ લેવાનું' ઠરાવ્યું છે તો પણ ડેવિસને 'દીર્ઘકાલીન યોજના કળ્લ નથી, અને પ્રતિમમુકોનું તેમજ પ્રતિસમુકોમાંના પ્રતિનું જ ધારણ બદલા બદલ ડેવિસની શ્રમિકા તા ૧૬-૫-૪૬ ના મુસલમાની વિરુદ્ધ છે' અને પછેાએ વાઈસરોય તરફ મીઠા મીઠી, ને પોતાનું કહેવું સાચું છે કે સાચા પક્ષનું કહેવું સાચું છે, એ જણવા તરફ ખ્યાન રીપુ. અંદર અંદર એકલ પેદા કરવાના પ્રયત્નને છોડી દઈને બ્રિટિશ સત્તા તરફ મીઠા મીઠવાણી સ્વતંત્રતા મળવાને બદલે ગુમાવી મેલવાનો વારો આવશે, એ દહાડો પણ આ જાને પછેાના ખ્યાનમાં આવવું નથી. ધોડા દિવસો પૂર્વે ઝીજા અને નહેરુ વચ્ચે વાટાઘાટ થઈ તે વખતે ડેવિસના

મનમાં ત્રણ ઉદ્દેશ હતા. —(૧) વાત્સલ્યરેખના કારોબારી મંડળમાં પોતાનું વર્ચસ્વ કાવચ ગાળીને વાઇસરૉય વિરૂધ્ધ સખાપટ્ટેનું એક સંધર્ભ; (૨) લીજની સાથે સમજૂતી કરીને કોમી ફૂલકડો નાથ પકાવનાં, અને (૩) પાકીરતાની પ્રાતઃસમૂહોને નબળા કરવા પરંતુ કીણાની માનવૃદ્ધિ આણેનો એક મુદો નક્કરને કબૂલ ન રહ્યો તેથી એ વાટાપાટ પડી જાતી પરંતુ લીજ તો કારોબારી મંડળમાં ઘમત્ર યથ જ. આનુ પરિણામ એ આનુ કે કમિસના તરફે ઉદ્દેશો નિષ્ફળ નીવડયા; કારોબારી મંડળમાં એક સંધાત્ર નહિ, કોમી ફૂલકડોએ જોર પકડ્યું, અને પાકીરતાની પ્રાત-સમૂહોની પધારણુ યોજનાની શક્યતા વધારે તીવ્ર સ્વરૂપે ઉત્પન્ન થઇ આ ગણા દાવપેચ ફસફી પડ્યા ત્યાર પછી જ મારણુ સખાના ત્રીજા દાવપેચની સરખાન યથ ' કીણાએ પાકીરતાની માનવૃદ્ધિ પાડી એવી લેલી જ જોડએ, ' ' અમે તેમ જાણ તો પણ અને પધારણુસખા જારીને ૭ મહિનાની અંદર અંજારણુ ધરી કાઢીયુ જ. ' ' સખાનો સામનો શક્યતી જ કરીયુ ' ' એવે પાકીરમંજોબરી જાણા કેમિસના જવાબદાર આજેવાને વાપરી.

મેરઠમાં અરણેશ કેમિસના અધિવેશનમાં પહેલાં પહેલાં ક્રાંતિકારી જાણા વાપરનાર વીર ઉરે એમ કહી લીધું કે ' અમે તેમ જાણ તો પણ અમે વચગાળાની સરખારમાંની અસી જવાના નથી. મુસ્લીમ લીજ વિરૂધ્ધ જોડનાં ધનર રાષ્ટ્રીય મુસલમાનો અને લીજી મુસલમાનો લગ્ન એક રાજ્યમાં અજોરો નહિ રાષ્ટ્રીય મુસલમાનો ને આ આજનામાં એક થયો, અને એમાં ફેટલાહ લોહોએ તે પ્રમાણે કહી જવવાનો પ્રયત્ન પણ કર્યો. મોહન અણુશ કપામ આઝાદે પોતે પણ આવી જાત ધના જલ્લ જોડનાં જામારે કાઢવા કેમિસના એકંદર વચણુ વિશે મહત્ત્વા આપીછને પણ જોડ થયો હોયો. જેડમે મહત્ત્વાજીમે મ્હુન કરેમો કીણા— નકેર વાટાપાટનો સરખાનનો મુનફો ત્રીજા લોહોએ ન કહ્યું. ગાખેર ત્યારે તેમણે પોતાનું આનુજ્ઞ જોડ્યું થયા વિશે તથા પોતાની સક્તિલીનતા વિશે ઉત્તર કાઢવા લગ્યા આખરે તેઓ મેરઠના કોમિસની અધિવેશનમાં હાજર પણ ગયા નહિ. મુસ્લીમ લીજના પ્રતિજામી ધોરણુ પ્રમાણે જ કેમિસનુ આ ધોરણુ પ્રતિજામી સ્વરૂપનુ જનનુ આક્રમ્ણ છે એ જોડીને મનમાં ઉદ્દેશ જાણ છે *

* વિનિષ્કાસ શાંકકાર માફક નમને પણ કીમિય નીતિ પ્રવિવાની જાડી છે એમ કહેવું થયે છે પણ તે જીવ ગાણે ને લખેને કિનુકિનોને અવગણી, મુસ્લીમોને પવાજી કીમિયનું જાણી છડી છે. કિનુક વર્ધમ.નખે, કિનુકો અને કોમુનિ કો સખી અધિકારણી કડકમાં કડક જણા છે. કીમિય સામારો મુસ્લીમોના જોડામ જનવા કહવા સાથે કહ્યું કરી નથી તે મટે અને કીમિય નીતિને પ્રવિવામી કહીને જોમે

જયો સરજાનું જાણવું કરકારી ફેલાવે છે એવા મત સાથે અમી સખમત થઇ સહવા નથી. કડા-જોનો અધિકારી પ્રતિજા ન જ મર્ડ સહે તો વિજાણી પણ સાખનો કરે. એમ કહેવાનો અર્થ શાંકને વર્ધને મારો એવો થતો નથી જ્યુ કાંઈ મારવા આવે તો સાથે આત્મરક્ષનુ કરો એવું જ સરજાનુ કહેવું છે. મોંચેસના કડામજાડી નેનાએ એ જાવાજ વિચારો કર્યા છે.

કોમુનિઝમની કિનુક આંતરજલ્લના અંત જાવશે એમ માનવું એક વળતે અમને પણ ફક્ત પણ પ્રવિશમ મજ્જોના જાણા સો શ્વાર્તા એવી આજા હરે રહેલી નથી. મુસ્લિમ જનવારો અંધાર સાધવાના કેમિસના પ્રવેશ નિષ્ફળ પ્રવરક છે. કલ્લ મિલો શાખીયડી જનવા છે કે જાણ પડી આધિક પ્રવેશ વીસી થયા છે, ત્યારે કોમુનિઝમ એક પડી ફેડેકમક જાણ એવી આજા જ્ઞાર છે.

વિનિષ્કાસ શાંકકાર પ્રખર નિર્દાન અને કનમ રવા ન વિચાર છે. તેમના સૂચનો પ્રમાણે આંતરજલ્લ સમન જાણ તો અમી જ્ઞાર આપકારીયુ પણ તેમ જનવા હાલ તો સંસ્થ રેખાતો નથી.

લીજ બંધારણ સભામાં ભાગ લે તેટલા માટે બ્રિટિશ સરકારે ફરી એક વાર હમણાં જ પ્રવલ્ન થયો. ઓછાને તેમજ નહેરુને લંડન ખોલાવવામાં આવ્યા. પાકીસ્તાનને નાણાં કેસનું ડેમોસ્ટ્રેશનમાં હતું. આથી જ અને ક પ્રાંતસમૂહમાં સામેલ થવાની ફરજ પ્રતિભે પાડી શકાય નહિ, એવું ડેમોસ્ટ્રેશન કહેવું હતું તો ૧૬-૫-૪૬ ના ડેમોસ્ટ્રેશન મિશનના બહેરનામાને પૂર્ણ શ્રે માન્ય કરતાં, પણ તેમાંથી આવે જ અર્થ જનિત થાય છે, 'એવું' ડેમોસ્ટ્રેશન લાગે છે. એથી લક્ષ્ય, પ્રાંતોને આવે અધિકાર નથી ' એમ ઓછાને લાગે છે. અર્થાત્ પ્રાંતસમૂહના ને પ્રાંતના બંધારણ વિશે કેવળ બહુમતીથી નિર્ણય કરવો કે પ્રતિપ્રતિ મતજથ્થતરી કરવી, એ બાબતમાં ડેમોસ્ટ્રેશન અને લીજ વચ્ચે મતભેદ ઉત્પન્ન થયો છે. પ્રતિપ્રાંતે મતજથ્થતરી કરવામાં આવે તે પાકીસ્તાન પડી જાય છે, અને કેવળ બહુમતીથી નિર્ણય કરવામાં આવે તો તે મુસ્લીમ લીજને પૂર્ણ શ્રે કાયદાકારક નીવડે છે આનો અર્થ એ કે પ્રસ્તાવ બહેરનામાના અર્થ બદલના વાદ અપ્પત્તે કરીને ' પાકીસ્તાન કે અખંડ હિંદુસ્તાન ? ' એ સ્વરૂપનો ચર્ચ પડ્યા છે.

સહસરોએ બંધારણસભા ભરવાનું કણક કહ્યું તેથી ' જમે તેમ કરીને પણ બંધારણ સભાની મેઠક ભરવી, અને લીજ જેવી રીતે વચગાળાની સરકારમાં પાછળથી લાખક થઈ તેવી રીતે બંધારણ સભામાં પણ ખૂંચે મોઢે લાખક થશે, ' એવું ડેમોસ્ટ્રેશન લાગ્યું હતું; અને તેથી જ ' ઓછાને પ્રોતાની માત્રાથી પાકી બેન્ડી લેવી જ નોંધએ ' અને બંધારણ સભાની મેઠક ભરવાના જ છીએ' જેવી ધોળા ડેમોસ્ટ્રેશન આવેરાનોએ કરી. તેમજતાં પણ લંડનમાં લાખમાં બહેર થયેલા નિર્ણય ડેમોસ્ટ્રેશન પૂરેપૂરો વિરુદ્ધ જાય છે બ્રિટિશ મત્રીમંડળનો અભિપ્રાય એવો છે કે મતજથ્થતરી પ્રતિ પ્રતિ નહિ પણ કેવળ બહુમતીથી જ નોંધએ, તેમ છતાં પણ આ બાબતમાં ' ફેરલ ડાટ'નો નિર્ણય મેળવવો હેતુ તો તેમાં વધી નથી નિર્ણય થતાં સુધી પ્રાંત સમુહની બંધારણ સભા ન ભરવાનું બહેર છે, એમ જાણીને આખરે એમ બહેર કરવામાં આવ્યું છે કે તૈયાર થયેલા બંધારણ નાદ્ય હિંદના કોઈ મોટા ભાગના લોકોનો વિરોધ ફરી તો પાકીસ્તાન એ બંધારણ વિશે વિચાર કરશે નહિ. આથી કરીને તો ૬-૧૨-૪૬ ના રોજ બંધારણ સભા મળશે તો પણ અભિષે ભારત મહાસભા સમિતિનું નેટલું મદત્વ છે તેટલું જ એવું મદત્વ થયું. ' ફેરલ ડાટ ' શો નિર્ણય આવશે, એ વિશે તો હવે કોઈ જ જાહેરે સ્થાન નથી એ નિર્ણય મુસ્લીમ લીજને અનુકૂળ જ ફરી. આવી પરિસ્થિતિમાં બાર ધોળા કરતા ડેમોસ્ટ્રેશન આવેરાનો હવે પ્રોતાની બાજુ ફરી રીતે સાચવી લે છે, એ જોવાનું રહે છે કણક થઈ પ્રમાણે બંધારણસભા જલે બંધાઈ છે. હવે તેનો નિકાલ વિરુદ્ધ જશે, એમ જોવાનું દેખાય છે આથી મુસ્લીમ લીજને વચગાળાની સરકારમાંથી ખસી જવાનું કહેનારા પોતે જ તેમાંથી ખસી જશે કે શું ? ડેમોસ્ટ્રેશનના ગાલા અને સમજી લોકોની સલાહ ન લેતાં મતમાં તજાતા લોકોનો પત્ર આખરે પાવડી ઉપરથી ખસી જશે, એમ લાગે છે.

ઉપરના તમામ જનાનોથી મુસ્લીમ લીજ ફાળી જાય છે, એ પણ ફેરલ નજરે સાફ થાય નથી. ફેરલના તમામ રાષ્ટ્રોને આત્મનિર્ણયનો હક્ક હોવો જોઈએ, એ સિધ્ધાંતને ઉપરના જનાનોથી બાધ આવ્યો છે. આ તરફ કોમી ફુલકો હજી આશુજ છે ફુલકો જાય પડે તે ફરીથી સામાન્ય વિરુદ્ધની લડત ઉભી થાય તેને માટે એકજ રસ્તો છે, અને તે એ કે મુસ્લીમ સમાજનું એકર સંધાવું જોઈએ. જ ગાળામાં અને મિદારમાં કોમી ફુલકોના લગ્નવતારા જનાનો બનાવ, એ ખરું તેમ છતાં પણ એજ પ્રતિમાં અન્ય સ્વેચ્છે તફત સામાન્ય જનાનોએ એકજ સાધીને

જાતીયતાના એક પ્રસરવા દીધું નથી આવી જાતના સેંકડો પ્રસંગો જાની ગયા છે અને હજીપણ જાની રહ્યા છે. મહાત્માજી પોતે પણ એજ કાર્યમાં લાગી રહ્યા છે આવી એકમતિવાદના ઉત્પન્ન થશે ત્યારે જ આપણી ઉજ્જવળ પર પરા દીપ્તિ ઉઠશે, ને તેના વડે જ દેશમાં પૂર્ણ એક જ જામશે.

સ્વાતંત્ર્યદાયક જ બારણું પડવાના મદદરવા કામને આમેવાનોના મહત્તમ વલણથી ધીકો પડ્યોએ છે. જેવું ઉપર તેવું નીચે. કોમી દુલ્લહડો અટકાવવા સાર જનતાને બદલે પોલીસ ઉપર આધાર રાખવો, કિસાન કાર્યકરોને શ્રદ્ધા મણીને શાણા છુટ્ટામાંથી દાંડી મુકવા, અમલદારમાંના કાર્યકરોને પણ એજ નામ આપી દાંડી કાઢવા દીવાસળીની પેટીઆની અછત:જણાતાં 'રેલવેકાંડ', ના આધારે મળે તેવી વ્યવસ્થા ન કરવી, નાનાં જાળકોને સરકારી મદદથી મળતું દૂધ બંધ કરવાની યોજના કરવી—આવી આવી જાતના કંઈ કંઈ જનાવો રાજભરોજ જનતા જાન છે. કોમિસના મંજોરગતો આણું કાઢે અને જાજનસમાજ વિરહનું નિર્દોષ વર્તન રાખશે એવું કોમના મનમાં પણ ન હતું ૧૯૪૨ ના ક્રાંતિવીર નાનાં પાટીસ ઉપરનો બાપજીનાં પોતો કુદમ આણું રખાયો એથી વો એમ લાગવા માંડ્યું છે કે આપણા મતીઓ દેશભિમાનને ભૂલી જઈ દેશરોહી નીવડતા થયા છે કે શું ?

સમય સાથે આગળ ધપે છે

હિંદી અમગદુષ વીમા સંસ્થા —

બોમ્બે લાઈફ એશ્યોરન્સ
કંપની લીમીટેડ

(સ્થાપિત : ૧૯૦૮)

નવું કામકાજ	૧૯૪૪	૧૯૪૫
એજવેલું	૨,૭૯,૦૦,૦૦૦	૩,૧૬,૦૦,૦૦૦
ભરપાઈ સ્વેલું	૨,૫૧,૦૦,૦૦૦	૨,૭૭,૦૦,૦૦૦

અમારી તત્કાલ ઉદાર નીતિના પ્રતિકરણ નીચેની હકીકત ઉપર ધ્યાન દોરીએ છીએ.

- (૧) વડાઈ કરતીમાન જાપાનીઓએ કમલે કરેલા ખર્ચા અને મલાવાના પ્રદેશોમાં વસતા અમારા પોલીસી હોલ્ડરોની પોલીસીઓ ત્રણ માત્રક વચેરી દોષા કર્યા જ્યાં કાવાઓ (ડેલેક્શન્સ) પૂરેપૂરું સુલભી આપવાનું અમે હમુલ્યું છે
- (૨) જામલક વચી પોલીસીઓને કરી શાહ કરવા માટે અમે જ્યાં લીધું નથી તેમજ સારી વખતેનો કામકો પણ આપ્યો નથી

આણું ઉદાર વિચરણ અભત્તવાર કરવામાં અમારી કંપની પ્રથમ છે. આમ્રે લાઈફમાં વીમો કરવાને બજારા તેવું પ્રવિનિધિત, પ્રચલું તે કાવશાસક છે. વચી એક્સિઝન્સ ઉપ-શાખાઓ : સુધેસન્ત વી શાહ વી. એ ૪૫-૪૭ સ્ક્રામ્બેટ રૂટીટ, સેલન રોડ, નહીઆદ બાન્વ મેનેજર, કોટ, મુંબઈ રાવપુરા-વડોદરા. મુતારા સાથે, ગંધીરોડ-અમદાવાદ.

૧. આશા-સેખક શ્રી ચારાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશક મુર્ગાતર કાશીવપ, ગોપીપુરા, સુરત.
પાન ૬૭. કિં. ૧-૪-૦૦. આ ગ્રંથ ટેલરટોચના સમકાલીન ને અતિભાષણી નવલકથાકર વર્મા-
નેવના મૂળ રસિકન મંચનો અનુવાદ છે. જાપ્તી વાર્તા દિર્ઘિજીત જેવી છે તેમાં ભાષા બદલના
હેતુનું, પ્રયુક્તી નિરાસાનું, પ્રયુક્તી સફળતાનું ને નિષ્ફળતાનું સુંદર આલેખન થયું છે.
ભાષા સાદી હોવાથી વાર્તા વાંચવી ગમે તેવી છે.

૨. મંદિરને પગથિયે -સેખક અને પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે પૃ. ૪૬. કિં. ૦-૮-૦૦. આ
ગ્રંથમાં સેખકના છૂટાછવાયા દિર્ઘિ-અવેશનો સમાવેશ થયો છે. એની ભાષા વિષયને અનુસરતી
ઠીક પ્રજ્ઞ છે આ ગ્રંથમાં કથાક ભાષાશૃંગાર દર્શન થાય છે એ દિશાથી જોયું છે.
સ્ત્રી દ્વારા ઠીકત્તી સેખન સૌથીનું અનુકરણ કરવાના પ્રયાસો આ ગ્રંથમાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે.

૩. વર્તમાન મુગળા (વધાયકો-સેખક અને પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે પૃ. ૧૨૮ કિ. ૬૮.
પૃ. ૧-૦-૦૦, ૧-૮-૦૦. આ ગ્રંથમાં જન્મતમરના ફર અમર મદ્યજનોની જીવન કથા
આલેખાયેલી છે ભાષાશીલી, વિનયો, પ્રસંગો વગેરે સૌ વાચકને પ્રેરણા આપે તેવા છે વૈચારિક
પરિભાષા જ્ઞાનર સુધીમાં કરેલી છે તેનો અનાદર કરવાની વૃત્તિ ઉત્તેજનપાત્ર નથી. ભાષાશૃંગાર
જળવાવાની જરૂર પડ્યું અનિવાર્ય છે. આ જાતની વધુ જીવનકથાઓનું પ્રકાશન આવશ્યકપાત્ર
તીવર છે.

૪

૪ ગોપ કાવ્યો-સેખક શ્રી. એ. દા. રામચુરા, કિ. ૧-૦-૦૦ રામચુરા છુદ્ધ દીપો,
વડોદરા.

મુજરાતના શોકપ્રિય 'ચારદા' માસિકના ત્રીજી શ્રી રામચુરાએ ગ્રામ્ય જીવનનાં તાદર
ચિત્રો હૃદયમ્ભ ભાષામાં શુદ્ધ સુંદર પદ્યમાં લેતાઓ છે તે સર્વેને જમી જાય એવાં બન્યાં છે.
ધણિયે સવામાં બવાયેલાં કેટલાંક ગીતો તો શોકપ્રિય સાનિત મધ સુખમાં જ હતાં. તે અને
બીજાં ગીતો આર્થિક સુશોભન અને સુખ હાથે સદા આ પુસ્તિકામાં રજૂ કરવામાં
આવ્યાં છે.

૫. વર વહુ અમ્મે-મુ. લે. શ્રી. વિ. સ. અગ્રિકર, અનુવાદો -પ્રા. નિપિત ઝવેરી અને
શ્રી કાન્તિ બેરોડિયા, પ્રકાશક મે. એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુમ્બઈ, કિ.
૧. ૩-૦-૦૦.

૬. શ્રી. અગ્રિકરની શોકપ્રિય નવલકથા 'સુખાગ્રી શોધ' તો આ ભાવાવાહી સુંદર, સરળ,
પ્રવાહી ભાષામાં સરળ અનુવાદ છે, કટુ ન સ્નેહ, દાંપત્ય પ્રેમ, દેશસેવા અને પરચિત જીવનના
પ્રશ્નો રસિક વાર્તામાં શુદ્ધી સેવામાં આવ્યાં છે રજૂ, સુરેખ પાત્રો રજૂ કરતી નવલકથા વાચકનો
રસ સાદાંત જાળવી રાખે છે કવર પર આવવામાં આવેલાં શ્રી માલીનું ચિત્ર ત્રણે મુખ્ય શ્રી
પાત્રોનું વ્યક્તિત્વનું રજૂ દિગ્દર્શન કરાવે છે અનુવાદોએ મૂળ નવલકથાનું નામ ફેરવ્યું છે
તેટલું માત્ર અમને રજૂ નથી.

ફૂલગંગા—લે મી. અવિનાય વ્યાસ, કિં. ફ. ૩-૮-૦ પ્ર. મે. એન. એમ ત્રિપાઠી
લિ. મુબાઈ, ૨.

ગુજરાતજોને ગણ, 'ગરમાની' ઉત્કૃષ્ટ સૂચક બની છે અને તે આવાં પ્રસારકો સંતોષક છે.
આ ગરમા ગરમાઓમાં દાખ તત્વ છે કે નહીં તેની ચર્ચામાં ઉત્તરો સિવાય એટલું સ્પષ્ટ માલમ પડે
કે કે જોને માટે એ લખાણ તેમને એ ગમી ગયા છે અને સુધારા વધારા સાથે બીજી આવૃત્તિ
કાલે પડી છે તે એની સોઠમિતનાનો સચોટ પુરાવો છે. રિજતા જાળવી સામાન્ય જનતાને
ગમતાં લખાણો આપવાં એ સાદિત્વની સેવા જ કહી શકાય.

એક મિત્ર— માથા પર આપણાં રેવાં સાથે તમે કેવી રીતે બેસી રહો છો ?

બીજો મિત્ર— હું તો નિશ્ચિત બેઠું છું પણ મારા શાકુકારો કેમ બેસી શકતા હશે ?

કુરુક્ષેત્રની એક રુદ્રાખા ભાષણ કરતાં એક ઉપદેશકે કહ્યું, "હું કુરુક્ષેત્ર તો જોઈને
કમ મને એવા પ્રયત્નો કરીશ." "શાકુ પણ રોજ પિતાનો રહેવો ન એકલો." એક બીજા
પરવારે જમે બીજા ઉપદેશકને કુરુક્ષેત્ર,

**ડોંગરેનું
બાનામું**

પીંપાચી છોકરાઓ
ફક્ત પુરુષ યાચક છે

માલીક—

કે. ટી. ડે ગરે કં.

મુબાઈ

અમેલી ! અમેલી ! અમેલી !

ખુશ બો દાર

અગરબત્તી

કરેક ઘરમાં ઉપયોગી અમેલી
અગરબત્તી છે. તેજ અમેલી
અગરબત્તી

મીરઠીનુટસ—

એસ. દવેની ફાં.

ટાવર શેડ, વડોદરા.

ર સ દા

(પૌષ્ટિક વનસ્પતિ)

તમારા ખોરાકમાં વધારાની શક્તિ ઉમેરે છે

અ. ઇ. સિ. વડોદરા.

ધી ઇન્ડસ્ટ્રીયલ એન્ડ પ્રોડેન્શિયલ
એસ્યુરન્સ કું. લીં.

હિંદની જુની સદ્દર કંપની
પોલીસીની ઉદાર શરતો
સસ્તાં પ્રીમીયમ અને ઊંચા બોનસો.

હે. ઓ. ઇન્ડસ્ટ્રીયલ બિલ્ડીંગ,
ચર્ચગેટ સ્ટેશન સામે,
મુંબઈ.

તમે જાણો છો ?

બચત મંડળો અને અધિકૃત આડતીયાઓજ નાની બચત
યોજનાના આધાર સ્તંભો છે.

તેમના

કામકાજ તથા સુદોરવણીથીજ યોજનાનો જહોળો લાભ આમ જનતા
લઈ શકશે અને યોજનાના મુળ સિધ્ધાંત પ્રમાણે યોજના સફળ થઈ શકશે,
બાંહેબાંહે અને મહોદ્દે મહોદ્દે આમજનતાને બચતની સુટેવ લગાડવા માટે,
બવલંબી અને સ્વામ્યથી બનાવવા માટે જામના નગરચેઠ અગર તે પંચાયતના
અધ્યક્ષના પમુખપણા નીચે બચત મંડળો સ્થાપા અને જામવાસીઓને
મંડળના સલાસદ બનાવે.

સમયાનુસાર નીચમીત કંઈક રોકડ બચત કરે અને બીજાઓને તેમ
કરવા સમજાવે અને દોરાવવે.

તેમાં

દિનપ્રતિદિન ઉમેરે કરે. પાતાના તથા કેયાના હુન્નરશીલોગોની ખીલ-
વણીમા સદરતે મદદ કરે. નજીવી જાબતથીજ થોડી રકમ બેગી લઈ શકશે.

માટે

કરેલી બચતના બચત મંડળ માર્ફતે ૦-૪-૦ ૦-૮-૦ અગર ૧-૦-૦
ની કિંમતના નેચનજ સેવિંગ્સ સ્ટાપ ખરીદો અને મદત મળતા બચત કાર્ડ
(પત્ર) ઉપર કોટાડો બચતપત્ર ઉપર રૂા પ-૦ ૦ લેખા થયે બદલામાં બચત
મંડળના અધિકૃત આડતીયા માર્ફતે નેચનજ સેવિંગ્સ સટીફીકેટ ખરીદો અને
લેકના દોડા બનાવે.

(બચતમંડળો કેવી રીતે સ્થાપવા તે સ જુધી વધુ કદીકત માટે પ્રકાશન
કચેરી વટોદરા તરફ લખો)

તમારી જા. ખબર ગુજરાતના લોકપ્રિય માસિક 'પૂર્ણિ'માં આપો.

જીવું માસિક પૂર્ણિ સંલગ્ન થતા જ ગુજરાતી વાંચક વર્ગમાં આદર પાત્રી લોકપ્રિય બની ચૂક્યું છે. સાક્ષર શ્રી રમણલાલ દેશાઈ. પ્રિન્સિપાલ ઠાણાટકર. પ્રો. કામદાર. શામળદાસ. કોલેજના ડો. મોદી, શ્રી મલ્લિભાઈ દ્વિવેદી. શ્રી ઈન્દુલાલ આપી વગેરે, પ્રથમ પક્ષિતના લેખકોના નિયમિત લેખોથી ચક્રાવર્તી જ માસિક પોતાને માટે અનોખું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. અને ઘણાં સંસ્કારી કુટુંબો ઉપરાંત શાળા, કોલેજ, અને પુસ્તકાલયો તેના માલિકો બન્યા છે. પૂર્ણિ મહાગુજરાતમાં સત્કાર પામ્યું છે, એટલું જ નહિ પણ આદિ, ક્ષીત્રીમાં સારી સંખ્યામાં માલિક મેળવી શકવા લાભ્યશાળી નીવડ્યું છે.

બહાર ખબર આપનારાઓ ખાસ ધાન્ય રાખી તપાસે છે કે સાચમિત કયા વર્ગમાં વચ્ચે છે તેમને જણાવતા અમને ખુશી ઉપજે છે કે પૂર્ણિ મધ્યમ અને ઉચ્ચ વર્ગમાં પ્રચાર પામ્યું છે એ વર્ગોની ખરીદ શક્તિ સારી છે અને તેથી પૂર્ણિમાં આવેલી જા. ખ સવિશેષ ફાયદાકારક નિવડે છે. એક જ અનુભવથી ખાતરી થશે.

બહાર ખબર ના ભાવ

એક વખતનાં આખા પાનનાં	૪૦-૦-૦
” ” ૨ ”	૨૨-૦-૦
” ” ૩ ”	૧૨-૦-૦
” ” ૪ ”	૭-૦-૦

વધુ માટેપછો થા લખો

સંપાદક,
'પૂર્ણિ'

આનંદપુરા, વડોદરા

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણાં પૂર્ણજ્ઞતા સમુદ્રસંપ્રિતા કુર્યાત્ સદા મંગલમ ॥

સંસ્કૃતી સંસ્કૃતી પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં પૂર્ણાં

★

તંત્રી

૨. ૫ મહેતા

①

સાપ્તક સંચાલન ૩ ૫-૦-૦

છૂટક પ્રાપ્ત ૩. ૦-૮-૦

પરિચય આદેશિલીંગ આદે.

★

આનંદપરા, વડોદરા

અનુક્રમ

- ૧ શાસ્ત્ર આચાર્ય મેહતા-૨ ૫. મ
- ૨ એક અધિકારી-શ્રી કુન્દલાલ
- ૩ સાચરસંચાલન-શ્રી હસિદા જુઓ
- ૪ સ્વિકૃતિદાતા-શ્રી ૨. દલાલ
- ૫ સ્વિકૃતિ. મેહતા-શ્રી. સ. મ.
- ૬ સરમથા-શ્રી. રમથાલ
- ૭ આચાર્ય-શ્રી મણિલાલ
- ૮ "મહાપુરુષ"-શ્રી રણધીરજી
- ૯ પિતા-શ્રી સાચરસંચાલન
- ૧૦ શા. શિક્ષક-શ્રી. મેહતા
- ૧૧ સંપાદક-શ્રી મણિલાલ
- ૧૨ આચાર્ય રમથા-૩ લીલાવંશી
- ૧૩ શા. લીલાવંશી-શ્રી. આ. સ. બે
- ૧૪ આચાર્યશિક્ષક-શ્રી. હરિદાસ
- ૧૫ સંપાદક-શ્રી. પી. આ.
- ૧૬ શા. આચાર્ય-શ્રી. કીર્તિદાસ

ધી ઇન્ડસ્ટ્રીયલ એન્ડ પ્રોડેન્શિયલ

એસ્યુરન્સ કું. લીં

હિંદની જીની સદ્દર ઠપની
ચાલીસીનો ઉદાર શરતો
સસ્તાં પ્રીમીયમ અને ઊંચા ખાનસો

દે. ઓ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ પ્રિલીંગ.
ચર્ચંગેટ સ્ટેશન સામ,
મુંબઇ.

રસદા

(પૌષ્ટિક વનસ્પતિ)

તમારા ખોરાકમાં વધારાની શક્તિ ઉમેરે છે

૭

અ. ડી સિ વડોદરા

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણજલા સમુપસ્રવિતા કુર્ણાત્ સદા મંગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

ગદ્ય-પ્રમાણી, ૧૯૪૭

[અંક ૬]

કોણુ આર્થિક મેઘલી ?

ઔરંગઝેબનાનો પ્રખ્યાત ગુમસ્તી બોલાર આર્થિક મેઘલી પોતાની વિશ્વ જતી એક વાત કહે છે તે એક વખતે કોઈ મામડે ગયો હતો તે મામ તરફથી પહેલના મામ સામેની ક્રિડેટ મેચમાં હત્યો દર્શક દીમમાં એક છુદાર રમનાર હતો તેણે આવી આમ તેમનેટ વીજ્ઞા આંકુ અને મેઘલીની મોસિગની પણ સખત ખખર લગ નાખી અને ૬૮ રન ફોફી દોધા, મેઘલીની બોલ સામે છુદારનો જોડીદાર રમતો હતો. છુદાર મેઘલી બોલ કરે તે છડે જીએ હતો છુદાર મેઘલીને જોળખતો ન હતો. તેણે મેઘલીને પછપુ, “ અમે આટલા બધા રન કરીએ છીએ તો તમે તમારા ટેસ્ટ બેલાદો મેઘલીને બોલ કેમ નહો આપતા ? મેઘલીએ જવાબ આપ્યો, “તે વિગે મારે કંઈ કહેવાનુ નથી, પણ મેઘલી પાસેથી હવે મોસિગ કેમ ચુકાવો દેવામાં આવશે તે હું જાણું છું. ” ત્યારે જ છુદાર જાણ્યું કે ટેસ્ટના બેલાદીઓને મુગ્ધવનાર મેઘલી બોલ કરતો હતો છુદારનો જોડીદાર એક રન લઈ આ ઉડે આપ્યો અને હવે છુદારને ખખર હતી કે તે કોની સામે રમે છે, તે પહેલા જ બોમે આઠર ઘડ ગયા બે આપણે સંપુતાભાવ છોડી દઈએ તો આ છુદારે જતાવેલી રમત ઉપરથી આપણે સ્પષ્ટપણુ સમજી શકીએ કે ક્રિડેટ સિવાયના અન્યક્ષેત્રમાં પ્રમતા મેઘલીઓની મોસિગનો પણ વિવેક અને દિગ્મતથી આપણે સફળતાપૂર્વક સામનો કરી શકીએ.

૨. પ. મ.

✻ એક અતિથિ ✻

એક અતિથિને આંગણે દીઠા.

‘લિલાવ’ પાત્ર ન્હોતું બેના હાથમાં, ચીપીઓ ઠે ન્હોતો વેધ,
પહેલું હતું બેતો જેખાતુ યે ન્હોતું, ન્હોતા લદુરિયા ઠેરા;

માત્ર અવાજ બેનો હતો મીઠો,

એક અતિથિને આંગણે દીઠા.

બેતુંજ આપણું આપણું બેને, માગણું બેને અન્ય,
નિર્ધન માનવીની બેણે માફીલી આજ ઠસોટી અનન્ય;

સાજ પછી લોય બે નવ છઠ્ઠો,

એક અતિથિને આંગણે દીઠા.

બેની સવારને સાંજ ન્હોતી, તેમ સાંજને ન્હોતી સવાર,
નીકરને મીઠે સોણલે બોળખ્યો આતમનો અણસાર;

અણહીઠો, અણમોલ અણઠો,

એક અતિથિને આંગણે દીઠા.

ઈન્દુભાઈ ગાંધી

સાગરસત્કાર

નામી ધીંગ મળીય પધારો,
સમુન્દર ! ધીંગ મળીય પધારો.
બેરો ધૂધગનાદ મળ્યો,
સમુન્દર ! સ્ત્રીમ અસીમ જાગ્યો.

સીકરતલકુટ ધરી શિર
બોમ વિરાટ વધાવો,
તારકૂલમૂલેલ સજી. મીર
સર્જન સર્વ મુલાવો,
સમુન્દર.

રાત અને દિન અંતરમાં દવ
અન્દ્ર જતાવ કુલાવો,
શારણીપી નિન કાવ બસે તમ
ત્હોય સરિત કુલાવો,
સમુન્દર.

ચિત્તપ્રસન્ન પયોદ નિરંતર
બખ્ખ તમે વિલસાવો,
આતક મોર મદીધર કંદર
ને વસુધા કુલધાવો,
સમુન્દર.

ખોલી મૂલ્ય અમૂલ્ય સદાવ
સમુન્દર ! જીવનનાં દરવાવો !
પેલા દૂર અગોચરની વ
ચિન્તન મૂલ્ય કયા સમજાવો !
સમુન્દર.

હસિત હં. શુચ

કવિ લલિતજને-

(ચિખિણી)

કવિ તે તો આમાં જન્મજર ગીતો જીવનના
કવિ મીરાંની કે નાસિંદ તણી ધૂન બાજને
લગવી કયારે ને દમક રમણો સર વહે તો
નસાવી સૃષ્ટિ ને નટખર બની આ જીવનમાં. - ૧
કવિ આમાં તેં તો પ્રલય પૂરે યાતિ રસભરી
ગીતોની સ્લાણીને કડીસમ લગાવી ધૂન મલી
બને કુહોની કેં મળવી સમરાગે શય યજ
કવિ ત્યારી કહ્યું જરતી મધ વાણી મેંક બની. - ૨
જૂથા ભેગે ને તે જૂસી ખૂદ, કઈ સર્વજનને
અમિતોની યાતિ દુખી જનતણે દુલ મુખને
બની જૂથો છ તો મુખદુખ તણુ કાવ જગના
જૂથો આવાને સૌ કરે પ્રભુ તણા ગીત બજાવો. - ૩

રજનીકાન્ત દસાસ

ત્રણ મિનિટનો મેળાપ

ફૂલી ફોડી આવી પ્રિતમ મળવા ંદેશન પર,
 “કહો દેવા છો છ ? ” ખબર પૂછીને ઉત્સુક બની.
 “પ્રિયા સુખી છો ને ? ” ઉલટ તમને પ્રશ્ન જ કીધો,
 ન આપે પ્રિમીઓ અધીર બનવા ઉત્તર ક્યો ૧ ..
 કરી દ્રષ્ટિ લેગી, પલક ન પડે નીરખી રહી,
 ખસે હસ્તે હાથી, કર મૂક તને ફેરવી લઈ.
 કપોલે પપાળી, ઉભય વહને રિમત પ્રસરી,
 ઉવાડ લોકેને બૂલી જઈ પ્રિયે સુમીજ લીધી. ૨
 ન આવે જાડી તો ઉભય પ્રણયી લાડ નીરખી,
 પ્રીતિની વાતોમા દરકત નહિ જાડી ચઢતી,
 વિના લેવા દેવા દુર્જન બળે પ્રેમ નીરખી,
 સદા સાધુ રાલે નિર્ગળ પ્રીતિનાં દસ્ત ચેખી, ૩
 વહી મિનિટોને ત્રણ થી છતો વીતીય ઝઈ,
 વિના ઇચ્છા ધીમે ફરજ વળગી જાડી ઉપડી,
 જીવી ખૂંદલાદારે પિયુ નિરખતો દોટ તનુની,
 હયા વિના મત્રો તનુ છતી જતાં નિર્ઝય બની. ૪
 ઉખાડે પેટેલા હલયહલયો ભેર કરીને,
 ચીરી વિખૂટા તો રહ્યમરહિતા જાડી કરવી,
 પ્રિયાપિયુ નીજે નજર કરીને છેવટ સુધી,
 લીડાબુ દારે ત્યા અસમજુ પિયુ માની અવરે. ૫
 મહાધોધો ઊઠયા મગજ ફરતુ શૂન્ય બનીને,
 વિચારોઉછાળા મગજ ઉભરે ચાન બૂલીને,
 વિના બોલ્યા ચાલ્યા મૂક બની તદા બેઠક લીધી,
 તનુ પ્રિયારિયવિ ખબર ન પડી સોપી વિભુને. ૬
 કલાકે બે બગ્યો, મનમથન તો પૂરૂ નવ થયું,
 રચ્યા શું વિચોરો? મિલન ટકતા ના કયમ સદા
 સદા જ બે સાક્ષી વિરહી બનવા સાન્સખ્યો ?
 પ્રભુના ત્રહાયો અકલિત ગણી દુખ સદી લો ૭

માલક પુણ્ય ત વતમાનમાં હવે છે આ ક્ષણ એ એની જીવન ક્ષણ છે. -બોવન ભવિષ્યમાં હવે છે અમર આશા એ બોનનનું સત્ય. એ એ સ્વપ્ન સર્જે છે અને તેની સિદ્ધિમાં જીવન હવે છે. વાર્ધક્ય હવે છે એનાં સરમગ્ધોમાં 'નો એને જીવન કહી શકાય તો. જૂતકાળમાં નજી નાખ્યા કરવી એ જૂઠાવરમાંનું પગમ ક્ષણ જની જાએલા બનાવેલું સમદગ્ધાન રચી એ ભેલા કરવું અને સફૂને ભેવાનો આમલક ક્યાં કહેવો એ જુદોની સફૂને કટાંગા ઉપજાવતી મોજ નજીની છે અને આથી જ બોવન વાર્ધક્યનો ન્હાસવું ફરતુ રહે છે એ સત્ય પણ નજીવું જ છે સામાન્ય માનવીની આત્મકથા એટલે વાર્ધક્યનો સવારો એમ કોઈ કહે તો ખોટું નહીં. સાંભળનારને જમે કે ના જમે તો પણ પ્રસન્ન થઈ કશું મદત્ત હોય કે ન હોય તો પણ જૂતકાળની ખૂતાવળ કીમી કરી વારંવાર સફૂની આખ એ તરફ એ સવા મથવું એ એક વલ્લભ સાથ નજીવો છે.

અને મ્હારા મિત્રોએ આરેક વર્ષ પૂર્વે મ્હારો વનપ્રવેશ ઉજવી ઝડપથી આવતી જૂઠાવરમાં પ્રત્યે મ્હારું જ્ઞાન હોયું દહીં. મ્હારા પ્રત્યેની મમતા એમાં જરૂર હતી. છતાં એ સૂચન પાછળ સત્ય હતું એ કું વિશ્વવ્યા મયુ ત્વેય કુદરત મને તે વિચરવા દે એમ નથી જ જૂતકાળમાં દષ્ટિ નાખી જીવન જીવનાગની જમાતમાં કું જામત થતો નહીં કું-જામ મુકો કું એની સામિતી કુદરતે મ્હારા દેહ ઉપર રચાવું શરૂ કરી દીધું છે. એટલે આત્મકથા સખવાનો-જૂતકાળમાં જન્મ જનેલાં પડને બેળવાનો મ્હારો દહીં શું સ્વીકાર પામે છે ?

મને કહી કરી 'સાક્ષર' કહેવામાં આવે છે પત્રો ઉપરનાં સિગ્નમામા પણ વખને મને 'સાક્ષર'ની ઉપાધિ સમાકવામાં આવે છે આજુ પાતળુ, સારું ખોડું' સખનાર પ્રત્યેક વ્યક્તિને 'સાક્ષર' કહેવામાં સત્ય કરતાં વિવેક અને સૌજન્યનો વધારે વપગાય હોય છે. સૌજન્ય સત્ય કરતાં ઉતરવું નથી. સૌજન્ય રહિત સત્યનો ભાગ્યે જ સંપર્કોગ હોય શકે. સખવાનો વિવેક આપણે જરૂર વાપરીએ છીએ-પછી જો એ સખાએ તે રાજમાન્ય કે ગાજમી ન પણ હોય સાક્ષર સખવાનો વિવેક પ્રત્યેક સેખક માટે આપણે જરૂર કરીએ, પછી એ સેખકમાં સાક્ષરત્વ હોય કે ન હોય. સાક્ષર કહેવાને મોખ અજ્ઞાસ, વિદ્યતા, ચિત્તન કે દ્યન'ન' મ્હાગમાં નથી એમ વારંવાર નજરમાં અને ખાનગીમાં મ્હે સાચા હકથથી કહ્યું છે અને સાક્ષર કહેવાથી સાક્ષર સખનો કિમ્મત પ્રતી જાય એમ છે પગતુ વિવેક આતર વપરાતી ઉપાધિ અને સુમો ઉપજાવતી ખીજ-ખીજમાં પડેલાં ઉપનામ-જલહી અસેદી સજાતાં નથી. એટલે એમાં વ્યક્તિત્વત સ્વીકાર અસ્વીકારનો પ્રશ્ન ગ્રંથેતો નથી. કું-ના કહ્યું કું ત્વેય 'સાક્ષર'ની ઉપાધિ સાદિત્ત્વિત્રો જ્યાં છે અને વનપ્રવેશ પછી કું જૂઠાવરમાંનું પ્રવેશ કરતો કોવાથી મને 'વમેજદ સાક્ષર', તરીકે સખોધવામાં આવે તો તેની નવાજ મ્હારે હવે માનવી ન ભેષએ. પણા ત્રિહાનોનું જોળખણુ સખાતી વખતે તેમને 'વમેજદ-વિદ્વાન' કે 'વમેજદ સાક્ષર' તરીકે જોળખાવાય ત્યારે મને હસવું આવતુ. વમેજદતા એ કું કોઈ વિશિષ્ટચુકું કોલસણ છે શું ? એવો અને રકુજ બધો પ્રસ થતો. વમેજદને વમેજદ કહેવાથી જ્ઞાનદ સતો દરો કે કેમ જોખન વિવાદ ભયો છે-કાશ. વિખવાદ ભયો પણ હોય, પરતુ ખાત્ર સાક્ષર નથી, વમેજદ સાક્ષર કહેવાની-જણી ઉપજ બ્યારે કું જાવતો જતો કોઈ-ત્યારે, મને લાગે છે કે સાક્ષર તરીકે મ્હારો સખવાનો હકક તો સામિત' છે જ, ઉપરાંત 'વમેજદ' સાથે ભાવિ નથી' તો જૂતકાળ-વિશે અકવાદ કરવાનો પણ મને દહીં છે ! નહીં ?

આથી એ હક ને સૂચે વધારે પડતો સાજો તે સૂચે પૂણીના વાચક અને તેમના પ્રતિનિધી સરખા અધિષ્ઠિત અને અદર એ સત્ય સંભળાવમે ન, અને હું મ્હારી આત્મકથા લખી લખીને વાંકીય ત્વેન ડાપરી નહી ન !

તો હું મ્હારી આત્મકથા ચર. ૩૨.

૪ સ. ૧૮૬૨ માં મ્હારા જન્મ...વધારેમાં વધારે મહત્વનો મ્હારા મત પ્રમાણે આ મનાવ એ પછી બીજા કોઈ મહત્વનો મનાવ મને એવો 'સકાર અને સાજતો નથી' 'નિદાન મ્હારી નિદાનીમાં તો નહી ન' જલના તારે દીગાપણ આ જીવન પશુ ન્હાનુ નજીવું છે. એટલે એ જીવને વારંવાર આજળ કરે એવો ભવ સતત લાગ્યા ન કરે છે માં જાય છે કે આ પાંચ પાંચ હકમાં સુધી લખાવસા તાર ઈપગ મ્હારા જીવન પ્રથમે તો ખાસ લટકાવી ચકાવ એમ નથી. પરંતુ એ જલના સ્મરણમાં ને કાંઈ objectively સંચિત રહ્યું છે તે વિચારી ગઈ

અને તે પ્રજા મ્હારા જીવન સ્મરણરૂપે નહી, પરંતુ મ્હારા સાદિત્ય સ્મરણે રૂપે. હું સાક્ષર તો નથી જા, પરંતુ સાદિત્ય મને ગમે છે એ સાદિત્ય સોખના પ્રવાહને તીરે તીરે હું પશ્યાર્થ અનુલોભન કરતો કરતો કાંઈ સ્મરણે રમૂ હરી ને પુત્રે મને લલ્પી એ સુમને સદન જોગાવતો સાક્ષ

સીનેમાનાત્પદ્ધતિ ૧૯૧૨ દેખાતી મુ દીગીની નહા મુકમે પ્રગ સા કરે છે. પણ તે માથી કાઢક જ તે સુપ્રતીકાને પામવા તૈયાર હોય છે.

૧૮૬૩ માં મુસો રોહાઈ ૧૮૬૪ માં મુસ મને ૭
જાતા—મને યા ૩૨, ૭. મુસ મને લાકેતો નથી
જોડાના—તે ૧૨૨ વને જાકે ન ૭. વને એકીને સા મારે તે જાપવારુષ લેમે ૧

'જાકે' એકીને ૨૨૨૨ એવો 'રિજિયાઈ' સાજા રિજિયાઈ, ૧૨૨૨૨ જાવાતા તા ૩૨ મિલોટાઈને અમેરિકન, અમેરિક, રિજિયાઈ પ્રતિનિધિઓની સમાજી જાલુ કપો. જા કોવાતા કોવા તારે. અમેરિકન અમેરિકને જાકે મિલોટાઈ, પ્રાજાઈ. મિલોટાઈને જાવારે ના કોટી દોર તારે, જોરથી જાને જાજાઈ. કોક પૂજાની નો (Nakoy) કોટી.

જા મહાપુજા દરમ્યાન અમેરિક બીજા સમર્થનુ કોટી કરવા રિજિયાઈ વાર વાર વચન જાપવા પણ તે દીવ ૧૨ દીવ ૧૨ કરવા તે દરમ્યાન એક રિજિયાઈ જુલો 'રિજિયાઈ' એક અમેરિકને ૧૨જુલા તેવાર જઈ તારે જાવા રિજિયાઈ સોને હસીને કોવા લાકે, 'અમેરિકને ૧૨જુલા ૧૨જુલા અમેરિકને ૧૨જુલા-અમેરિકાઈ કોટા અમેરિકને અને એ મિલોટાઈ 'સેક્ટ કંટ' બીજા સમર્થનુ કોટી કરી."

એક રિજિયાઈ પ્રોફેસર કહે છે, "દુનિયાના ઈવિદાસમાં પહેલીવાર મિલોટાઈને કોવાની પ્રમિમની સંક્રુતિને નાસ પતી જાવાની થીવી છે. પણ વિશ્વપુજ્ય મિલોટાઈની મહા દિના છવી ન સમાવ, જીવની સકાઈ વિશ્વ અમેરિકનો અમારને છવી યારે ૧ કિલોડી સકાઈ વિશ્વ વિશ્વન સંસ્થાનો. જાકાં મિલોટાઈ યાકે ૧ કિલોડી સકાઈ વિશ્વ અમેરિક કુરોપજાઈ ૧૨ ૧૨૨૨ કો ન યાકે અને રિજિયાઈ ખાસે મિલોટાઈને પ્રોફેસ નહોત, તો તેના સા લાકે દવાઈ વચા કોવા ૧

દિલ્હી ને આયોજન પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે તે બધાનો મુખ્ય હેતુ માથનું ઉત્પાદન વધારવાનો છે કારણ કે તેમાંજ સોઢાના મોટા સામગ્રી આગાહી સમાવેલી છે ને આ યોજના વિના ઉત્પાદનની યોજના અવ્યવસ્થિત રીતે ચાલવા કેવામાં આવે તો ઉત્પાદનમાં જરૂર પડાકે થાત. આપણે એકજ દાખસો લઈએ. સને ૧૯૪૫-૪૬ દરમિયાન સુતરાઈ કાપડ, શણની બનાવટો કાગળ, આ અને આકાશનું ઉત્પાદન અનુક્રમે ૪૭,૨૫૦ લાખ વાર, ૧૦.૮ લાખ ટન, ૧૪.૬ લાખ લક્ષવેટ, ૪૩૦૦ લાખ રતલ અને ૬.૫ લાખ ટન હતું, જ્યારે સને ૧૯૪૪-૪૫ દરમિયાન આજ ઉત્પાદનના આકાશ અનુક્રમે ૪૬,૬૫૦ લાખ વાર, ૬.૬૬ લાખ ટન ૧૪.૭ લાખ લક્ષવેટ, ૪૦૬૦ લાખ રતલ, અને ૬.૭ લાખ ટન હતા.

ઉપરોક્ત આકાશને વિગતવાર તપાસીએ તો જણાવ છે કે છેલ્લા બે વર્ષ દરમિયાન ઉત્પાદનના આકાશો સામાન્ય રીતે એક સરખાજ રહ્યા છે અને પ્રગતિ સાધી શક્યા નથી. નેકે મુદ્દ પુર થયું છે અને દિલ્હી ઉત્પાદનના વિકાસને હંધતાં તત્ત્વો દૂર થયાં છે તોપણ આપણું ઉત્પાદન વધી શક્યું નથી. છેલ્લામાં છેલ્લી માહિતી પ્રમાણે જણાવતું મને છે કે સને ૧૯૪૬-૪૭ દરમિયાન ઉત્પાદનનો આકાશ હજી નીચો જશે અને જાગરમાં વસ્તુઓની વધારે અછત જણાશે.

આ પ્રસંગે બે પ્રશ્નો વિચારવા માગી શકે છે. (૧) ઉત્પાદન શામારે ઘટતું જાય છે. અને (૨) તેને ઘટતું અટકાવવાના ઉપાયો શું છે? મુખ્ય દરમિયાન તો દિલ્હી ઉત્પાદનને કોલસાની, માલસોની, રસાયણની, કાચા પદાર્થોની અને બ્યવદાઓ સાધનોની તગીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. હવે તો આ આપણે ધણે અમે દૂર થઈ છે. કારખાનાઓના કામે જતો કોલસાનો જથ્થો ને સને ૧૯૪૪ દરમિયાન ૨૨૫ લાખ ટન હતો તે સને ૧૯૪૫ દરમિયાન ૨૫૫ લાખ ટન થયો છે સને ૧૯૪૬ દરમિયાન તો હજી પણ વધારે જશે મળી શકશે.

કારખાનાઓ માટે મજૂરો અને તાલીમ પામેલા નિષ્ણાતો પણ વધારે પ્રમાણમાં મળી રહેશે કારણકે દિલ્હી લક્ષકર તથા સરકારી કારખાના અને ઉપોમાંથી મોટા પ્રમાણમાં માલસોને છૂટા કરવામાં આવે છે કાર્યો માલ અને રસાયણનો જથ્થો કિંદમાં તેના ઉત્પાદનને મથેલા વેમને પરિણામે ગમર જલારથી બાબાત થવાને કારણે વિપુલ પ્રમાણમાં જરૂર મળી શકે. લક્ષકરી સલાવાળાઓએ વધારે પ્રમાણમાં નાગરિક ઉપયોગ માટે વેચતો છુટા કર્યો છે. આથી દિલ્હી રેલ્વે આદિ વધારે પ્રમાણમાં ઉત્પાદનના કાર્બને વેચ આપી શકે એમ છે.

પગલું એક તરફ આ મુખ્યકાલીન મુશીબતોને ધીમે ધીમે દાળવામાં આવે છે ત્યારે બીજી બાજુએ આ મુશીબતો કરતાં પણ વધારે ખતરનાક આશંકો ઉત્પાદનના વિકાસને રોકી રહી છે. અને ને આ આશંકોનો સતોતકારક ઉદ્ધેશ ન થાય તો ઉત્પાદનને જાગરમાં ધોરો લાગશે એમાં જરાય શંક નથી.

મુખ્ય શરૂ થયું તે વખતેજ દિલ્હી કેટલાક કારખાનાઓમાંના થંચા જૂના પુરાણા હતાં. મુખ્યના વધારે પડતા કારણને પરિણામે હવે તેઓ એવી ક્ષાએ પહોંચ્યા છે કે તેઓ વારંવાર બંધ પડી જાય છે સાથે સાથે તેમની ગતિ પણ મંદ મળી ચાલી છે. ને આ થંચાને બંધમે

નવા યત્રો જોડવામાં નહીં આવે તો ઉત્પાદનનો આંકડો ડેટાનો નીચો જશે એ કહેવું મુશ્કેલ છે.

આ ઉપરાંત ઉત્પાદનને વેગીયુ જનાવવા માટે નવાં કારખાનાઓ કાઢવાની જરૂર છે અને તે માટે નવા યત્રોની આયાત પ્રાર્થામિક પગલા તરીકે આમેષી સહાય. આપણા માટે નવા યત્રો મેળવવાં એ એક મુશ્કેલ પ્રશ્ન છે કારણકે આ યત્રો દિલ્હી બનતાં જ હોવાથી આપણાં તે તેમની આયાત ઉપર આધાર રાખવાનો હોય છે. યત્રો જનાવવાના રીતો નેવા કે ઇંગ્લેન્ડ, અમેરિકા, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ, સ્વીડન, સ્વીટ્ઝર્લેન્ડ, કેનેડા અને ઓસ્ટ્રેલીયા પાસે નવા યત્રોની માગણીઓ એટલી જાણીતી પડી છે કે તેઓ હવે દિલ્હી માગણીઓ તરફ વધારે ધ્યાન આપી શકે તેમ નથી.

આમ હતાં પણ જો યત્રોની માગણીઓ થોડાં જ રહેતી તો તેના બદલે આપવાના ડાહ્યો પણ આપણી પાસે પૂરતા જ્યાંમા નથી. વળી યત્રોની કિંમત અત્યારે સામાન્ય સમય કરતાં આશરે ચાર ગણી વધી ગઈ છે. આ સમયથી જાળવતો વિચાર કરતાં હિન્દી ઉત્પાદન વહેંચણી ઉત્પાદનના મુકામને થઈ મોંઘું પડી જાય.

હવે એક માર્ગ છે. હિન્દી સરકાર આપણા ઉત્પાદનને મદદ કરી શકે જો એક નિષ્પાત્ત ટૂંક દેલીવેશન પરદેશ મોકલવામાં આવે તો કદાચ ટૂંક સમયમાં અને સત્વરે યત્રોની આયાત સરળ બની શકે. સ્વતંત્ર દિવસ પરદેશ સાથે જુદી વેપાર કરી શકાય કારણ કે તે વખતે બિદીય દબલગીરીનો અત્ત આવ્યો હતો. સ્વતંત્રતામાં તે દિલ્હી થતી આયાત પણ બિદીય સરકારના વેપાર ઉલોગની દિલ્હી દ્રષ્ટિ થતી હતી. હવે તેમ નહિ અને જો યત્રો જનાવવાના રીતો આપણી સાથે સદાનુકૂળિયાં વતે તે જરૂર આપણે આપણી જરૂરિયાતો પૂરતું ઉત્પાદન કરી શકીએ.

પરદેશમાં વેપાર થતા માસ માટે પણ દિવસ એક વિચાર જાળવ છે. આમ હોવાથી આપણા વેપારની સંધરતા સમીન છે. હિન્દી સરકાર આયાત થતા માસ માટે પરદેશી મથણનો જથ્થો છૂટો કરે એ અત્યંત જરૂરી છે.

કિંમતના ઉચા ધોરણનો પ્રશ્ન હિન્દી સરકાર નાણાકીય મદદ આપી ટાળી શકે એમ છે. આવી રીતની નાણાંની મદદ ખીજી રીતોમાં આપવામાં આવે છે અને આ વસ્તુ અર્થશાસ્ત્રના સિધ્ધાંતોને અનુસરતી છે. જો આપણા ઉલોગો ઉત્પાદનવિહોણા અને તો, ખરીદનાર, કર આપનાર, મજૂર અને કામો માસ પૂરો પાડનાર દરેકને નુકસાન જ થાય ને! ત્યારે તો એ સ્પષ્ટ રીતે જણાય છે કે કોઈપણ પ્રકારે આ બધાના દિલ્હી ખાતર ઉત્પાદન તો ચાલુ જ રાખવું જોઈએ. જો સરકારી નાણાકીય મદદ મળે તો જ હવે આ ઉત્પાદનનો પ્રવાહ ચાલુ રહી શકે તેમ છે. હાલના થોડાં કે વર્ષોમાં સરકારની પ્રવૃત્તિઓ અનેકધા વધી છે અને તેથી ઉલોગની પ્રગતિ અસરકારક અને જો જોવાની જવાબદારી પણ હવે તો સરકારની જ જણાય છે. આ પ્રશ્નનો નિકાસ કેવળ સરકારી નાણાકીય મદદથી જ થઈ શકે એ માટે જો મત છે જ નહીં.

પેસો 1 પેસો મેનના મગ પટે છે, સાચવતાં ધારણી રહે છે, અરજતાં થાપ લાય છે, અને જોવાનાં દુષ્કાર થાય છે.

પેસો 1 પેસો જોઈ દિવસ છે એ જોઈ દિવસ વિના પાંચ દિવસનો જાળવળી ઉપયોગ થતો નથી.

ગેજાનિક યોધબોગ કરનારને ધનિયો ગણાવે છે.

અમરો દાહવર 1 મહાન દાહવર. નહિ પીપિટુ હોય ત્યારે હતમ ચિત્તિયા કરે અને પાંધુ હોય ત્યારે જનમ અપરેશન કરે.

એક દિવસે સવારે આ પીતા મારા શ્રીમતીને કહ્યું, “તું જાણે છે કે? હું મહાપુરુષ છું.” મારું આ કથન સાંભળી તેના હાથમાંનું વાસણ સરકી અડમળીત થતું નીચે પડ્યું અને કમથી વિઠળ નજરે મારા પ્રસન્ન મોઢા લાગી જાણે પૂછ્યું, “શું બોલ્યા?” મેં ફરીથી આરપૂર્વક તેને જણાવ્યું, “હું કહ્યો મોટો માણસ છું.” મારા મનન અસ્થિર થતું ત્યારે એવી તેને ઉદ્ભવેલી સહા આ પુનરુક્તિથી હસી પડી.

“હાલ, તમે મોટા થતા? નથી તમારું બોલવાનું ટેકાણું, નથી ચાલવાનું ટેકાણું અને કપડાં પહેરવાના તમારા હાથ જુઓ.” તે મોટા કેમ કરીને થઈ ગયા? કાંઈ બીજું કહેવું હાથ નોટી કાઢ્યું? તેણે પૂછ્યું.

મારા શ્રીમતી કાન્ધરવનાને કહેવું ટાણું નોકરું કહે છે. એવાં નોકરોના રમી કાંઈ મહાન ન થઈ શકે એવી તેની ચુસ્ત માન્યતા છે.

“પણ તને કહેણું ટાણું નથી મમતા?”

કમ્પોઝીટ મનના વિવિધ રંગમાં જુદી જુદી,
મુગ ખીરાનો છોડેલ વીણી પ્રિય સિંચે જ રહેતું;
દબાવેલ તારી કાળા નવીન ફૂલનાં વસંત વણીને,
અને તારા પગે કમ્પોઝીટનાં જન્મનું દર્શન.

એકવાર તારાથી પણ કહેવાઈ ગયું હતું કે આ ક્યોક તને કહ્યો ગમ્યો હતો. શ્રીમતીએ રહેજ દસી વિશાધ કર્યો, “જાણ્યું, પણ જાણુ આવું કંઈ નોકરો નહિ તો રાહ. પેલી કહી તો મારી બધી જાહેનપણી માની સમજાઈ જતી જતી ગયું જાય છે.”

“કઈ?”

“અરે પેલી ગમ્યુ-ગમ્યુ છે તે?”

“હા, હા, મેં કહ્યું,

અમિ બાક્યુ, બાક્યુ, વદન અમદં, વાણ અમદં,
અમિ વાણ દેખી, જાક હા અમિ, રોષ અમદો,
અમિ કાઠા વણી, ફાઈવી રહી વણી અમતી,
જિયા કપડાં વરત અત્યમ રંગમાં મારા કીસલી.

એવું ને?

“હવે કહેણું ટાણું રમણ મદિ એવો ગોત માનવીઓ લગ્નમાં કટાણું આવે તેનાં લાગે. નોકરોનાં નોકરી કાંઈ મહાન ન થઈ શકે.”

મારી અમણ પાળીને આ અભિપ્રાય હું બદલી શકું એમ નથી. એનો નિશ્ચયતાથી હું બીજાકુલ નારાજ નથી. સમાન યુલોવાળાં સારાં વપતી નીવડે એમ હું માનતો નથી સમાન યુલોને લઈને વર વહુને લઈને મારે પણ પ્રસન્ન જાણે એમ હું માનુ છું, મારી તૂટીઓ મારી.

પત્નીમાં નથી અને તેની ઉણપતા મારામાં નથી અમારી ઉણપતા અસમાન્ય છે એટલે અને એક જીવને નમાવી લઇએ છીએ.

“ પણ જાણે હું તો ખરો મહાપુરુષ જાનો છું ”

માર્ગ દ્વારોથી મારી પત્ની ચમકી ઊઠે છે પણ જાણે તો તેને ખાતરી થઇ ચૂકી કે મારી ઝામગી અચકી છે. તે મિચ્છારી મારી કામે જાવી બેસી અંધ અને બોલી, “ તમે શાંતિથી કહેા દુઃસાહનિય ” તેને લાગ્યું કે અંધાના મવાગના હિમરા બદાર પડી જતી તે કંઈ સ્વસ્થ થશે.

મારી પત્નીની મારા માટેની તેની આ હશ્વના જોઈ હું મારો જનને ધન્ય માનવા લાગ્યો. કોઈ જાણેલી ‘ મેરીસ્ટર ’ થયેલી છોકરી પરણ્યો હોત તો મારું જાનજી કષ્ટન તેને છૂટા છેડા મેવા માટે પૂરતું કારણ છે એમ તે તરત નિશ્ચય કરત. આથી મને કોઈ જૂનવાણી સમજી અને યુવાન દશમાં રાખનાર સમજી ન લેતા. મારી ઓની સ્વતંત્રતા પર મેં કહી અંકુશ મૂક્યો નથી. તે અમારમાં છૂટથી હળીમળી સરળતાથી જીવે. જો વાતો કરો તો છે. માત્ર જાનના ‘ અધુર ’ ની સ્વચ્છંદતાથી તે મુક્ત પડી છે, એટલું જ.

“ દવે ખાનપૂર્વક સાંભળ અને વચ્ચે બોલીશ નહિ. ” મારી સૂચના, તેણે માથું ધુણાવી સ્વીકારી. મેં આજગ વચાવ્યું, “ જઈ કાલે ટાઈમ્સ જોઈ ઇન્ડિયાનો ખાસ પ્રતિનિધિ મારો મુલાકાત મેવા જાઓ. ” મારા જિનથી મારી કીર્તિ મોઢા પગ ઊઠી અમકમો એની મારા માટે વધતી જતી ભીતિ મારી નજર બદાર ન રહી “ તે પેરવાળાને ખબર જ છે કે હું મહાન મેખક, મોટો ફિસ્તુક અને રાજનીતિજ્ઞ છું ” જોન પગ જોન છૂટતા હોય એવા આ પ્રદારોથી મારી અર્ધા જના કંઈ બોલી ઉઠશે એમ જણાતાં મેં તેને અજાણી જાતે કરી ચૂપ પડેલા સૂચ્યું.

અધા સામાન્ય મિષ્ટાન્નાર પૂરા થયા પછી મારી મુલાકાત માટે આવવાનો તેનો દેવ જાણી તેણે મને પૂછ્યું, “ જતારે કોમી રમખાણો વધી પડ્યાં છે દેર દેર ખૂનો થાય છે એનું સમાધાન કરી શકાય એવી કોઈ યોજના તમે સૂચવી શકશો ? ”

“ શા માટે નહિ ? એ સજ થી મેં ધણું વિચાર્યું છે એક દિવસ ડૉ. અમિકરના ગાંધી-સ્તાન કરતાં મોટા મથક ખખેલ. પણ હાલ તુરત તમને એક જ સૂચના કહું છું, તે અખત્યાર કરતાં કોમી અગ્રજો તરત અદસ્થ થશે. જાઓ જાણે તમારા આગેવાનોને કહેા કે મુસ્લિમની શાંતિ કોમી દિલુના ઝુમે વળગાડે અને દિલુની ટિખા કોમી મુસ્લીમના મસ્જી મોઢાડે જાયી કોમી રમખાણો તરત અટકશે. ”

“ સાંભળ ” મારી પત્નીને કહ્યું, “ હું જીવે નીચી યા નહિ વર્તમાન પવેનો પ્રતિનિધિ લમુસિપિમ આ બંધુ ટપટપ ટપટપી સેવો હતો. પછી તેણે મારા તરફ માન ભરી કહિ કરી પૂછ્યું, ‘ દિલી-ઈસ્લિમના ઝગડા વિષે તમારે કંઈક કહેવાનું છે ? ’

‘ અલગત ’ પહોંચ. પણ હાલ તરત એટલું કરો દેરનામરી અને ઉર્દૂ જાને સિપિ કાઢી નાખો. દેવનામરી લખવામાં મારાં બાંધવામાં ડેટલો વખત નકામો જાય છે ! અને ઉર્દૂની યુવવલ્લ પણ કાઢી નાખો. મારા અભિપ્રાય અનુસાર મુજરાતી સ્વતંત્ર સિપિ છે. દેવનામરીના સર્વ વિશિષ્ટ યુવયુવત હોઈ મારાં બાંધવાની કમીટીમાંથી મુક્ત મળી તે અતિ સરળ થઈ છે. વળી ઉર્દૂના ધણી મોઢાગા છે માટે મુજરાતી સિપિ અખત્યાર કરવી હતા ધણી સરળતાથી

લખી સહાય તે માટે રામન લિપિ પણ જરૂરીની છે. માટે ફેલોશીપમાં ગુજરાતી અને અંગ્રેજી બેન્ડ લિપિ રાખવી.’

“પછી પત્રકારે પૂછ્યું,” ડેવલપીની પુનઃબંધના પ્રત્યે તમારા શો વિચારો છે ?

મેં કહ્યું, “ દેશના ડેવલપીકારો અને કારકારીઓને ખરો માર્ગ સૂચતો નથી. ડેવલપી માટે વધારે પૈસા વાપરી શકતા નથી, કમ્પ્યુટરમાં ઉપયોગી નિરૂપણો તેનો નિર્ણય કરી શકતા નથી અને વિદ્યાર્થીઓ પર નકારો બોલે નાખ્યા કરે છે. તેમને એક સરળ માર્ગ સૂચવવું. આર્ટમ કોલેજને દસ વર્ષ માટે બંધ કરી દો અને એની પાછળ ખરબાતો પૈસા બચે તે દુન્યવ-ઉદ્યોગશાળા બોલવામાં વાપરે. આથી ક્લવેનોપ્રયોગી નિરૂપણોગી કમ્પ્યુટરમાં નહીં કવવાની તેમની ગુચવણનો કોઈ આવશે અને આર્થિક મુશ્કેલીનો અંત આવશે.

‘બીજો સુધારો એ સૂચવવું છું કે પ્રાથમિક ડેવલપી ફર્નિશમાં કરવી પણ તે મરત ન રાખવી. માસિક આવકો બે વાના શી કરવી કાંઈ જરૂરીએને કારે પડે એમ નથી. પ્રાથમિક શાળામાં વિદ્યાર્થીઓની કમ્પ્યુટર અતિ વિપુલ દોવાથી આ આપક સારી થશે અને એ આવક કોલેજ ડેવલપી માટે ઉપયોગી નીવડશે. જરીબ અને મધ્યમ વર્ગના મામુસો તેમના કોઈકારો માટે કોલેજની શી કરી શકતા નથી અને તેથી મહા પ્રતિભાશાળી સુવક કુવતીઓ કમ્પ્યુટર ડેવલપીથી વંચિત રહે છે. માટે કોલેજ ડેવલપી તદ્દન મરત રાખવી અને ક્રાઉડરૂમ ડેવલપીમાં પણ સારી રાહત આપવી.”

પત્રકારે આ બધું ટપકાવી લઈ પછી મને પૂછ્યું, ‘દેશના આરોગ્ય સંબંધી તમારે કંઈ કહેવાનું છે ?’

‘શામાટે નહિ ?’ મેં જવાબ આપ્યો, ‘આ દારૂબંદીની વાત તદ્દન વાદિયાત છે. દારૂ ખરાબ છે અને તેની બધી ટળવી બેઠાં છે એ ખરું, પણ દારૂબંદીથી તો એકાદેસર દારૂ માળવાની પ્રવૃત્તિ વિશાળ પાવા પર આવશે, સોફા રપીરીટિંગ, પીતા મરે, આખકારી આવક કમી થઈ, આખકારી પોલીસો વધારતા ખર્ચ નથી જશે, આ દારૂબંદી સરળ કવવાનું ક્યેમ પૂર્ણ ન પડ્યો.’

પત્રકારે નવાઈ પામી પૂછ્યું, ‘ત્યારે કરવું શું ?’

મેં આઆસન આપ્યું, ‘તમે કે સરકાર ગુજવણમાં ન પડશો. મને પૂછે, પડેલાં ફું વિચારતો કે દારૂ પર આકરો કર નાખી તે મોધો કરવો કે જેથી પેસાદારોગ્ય તે પી શકે. પણ આ વિચાર મારે જાદસવો પડ્યો. કારણકે દારૂ એથી થતાં એકાદેસર દારૂ માળવાનાં પ્રવૃત્તિઓ વધશે માટે દારૂ પર કર છે તે વધારવો નહિ પણ દારૂ માટે બંધિત પરવાના આપવડ. આ પરવાનાઓ પીનદરકતે માનનારાને તરત આપવા માત્ર દર અંદાજે કોલેજે કોલેજો દારૂ વેચવો લંધો તેની દહીકતો એળવી દારૂ પીનારના નામ સામે નાંદીઓ પ્રગટ કરી કોલેજોમાં મરત વહેંચવી.’

પત્રકારે પૂછ્યું, ‘પણ કાંઈ કોઈવાઓ નોકરોના નામે પરવાના લે તો ?’

‘એવા એ કોઈવા પીકકુસ જવા ન દેવા’ એ ખુલાસો કર્યો, ‘નોકરોની માસિક આવક તપાસી, તેમજ ચોક્કસ જાહેરત રાખી કાંઈ કોઈ પરવાના વાપરે તો કારે સિદ્ધા કરવી.’

ત્રેલોક્યદેવર દ્વાર જાળવાની પ્રવૃત્તિ પર દેખરેખ ગામવા કરતા આ તપાસ સરળ અને ખીન નોખમકારક છે.

સરકારની યોજના તો આગકારી આવક ધટાઢી આગકારી ખર્ચ વધારી ટેવલતા પૈસા વેચી દે છે. ખરી રીતે તો આગકારી પોલિસ વધારે તેના કરતાં ચાનાં 'પીકા' પર ક્ષમત દેખરેખ રાખવાની જરૂર વધારે છે. એ આ ધરેમાં જાનિ જુઓ મોકોને શુ ખાવા આપવામાં આવે છે. યાનિ આજ પદાર્થોમાં શુ મેળસેજ સાથે છે ? માત્ર નિઃસ્તવજ નહિ પણ દાનિકારક ખાણી પીણા આપી આમજનવ્યાના આરોગ્યને નાશ આપ છે તેની કોઈને પડી નથી.

સરકારને તરીકો મારે ખરેખરજ દેવા હોય તો દેવા જનાવવાના કારખાના પર તપાસ રાખવાની વ્યવસ્થા કરવા કહેલ એટલી દવાની બનાવટ સ્પટકોલો દવા પર યોગ્યજ નહીં લેવાય એવું દરેક યોજના દુધ, ઘી, માખણ મારેની યોજનાઓ અમલમાં સામે. આ પ્રવૃત્તિઓથી દિન તમાં કાર્પતિ દુહી ન વાંચે પણ લોકલિત તો જરૂર સાધી સકાય.

પત્રકાર પછી અને પૂછ્યું 'આ કોઓ સંજ ધી'તમારે શુ કહેવાનું છે ? ' 'ઓજો ? ' એ જવાબ આપ્યો, ' ઓજો સારી છે, આન દમદા, મોકાક—'

"એમ નહિ ?"

"તો ?"

"હું એમ પણ પૂં કે કોઓ રાજ લી નવા હકો માટે છે ?"

મે જવાબ આપ્યો 'અયેજ શમારે ન માટે ?' પૂર્ણની ઉત્પત્તિથી લગામ રહેલી કોઓ આજે તેમની ગાદ નિ દ્રામથી જાયત થઈ તે રહિયુસ્તોને ન જમે. માર કહેવું છે કે તેમને હક આપતાં સાધ્યા જાએ તેઓ માટે તે કરતાં વધારે હકો તેમના પર લાશે.

પત્રકારે અચ્ચે પામી પૂછ્યું 'અરે, પણ એ ખીનઅનુભવી, અણસમજુ જમત વ્યવહાર ખરિશર કરશે.'

મારે કહેવું પડ્યું, 'જોરદારથી છોલી આ પ્રવૃત્તિ આમ રાકી ન સકાય. તેનો અવરોધ કરવા જતાં તેનો વિકાસ તરત વધે. મારે હું કહું છું કે તેમને સ પૂર્ણ હકોથી નવાળો. પુરેપો ને કોઈ અબજ છે કે દલે પછીના યુધ્ધો સ્ત્રીપુરુષ વચ્ચેજનમશે. એ લગાપઓની સરખામણીમાં અત્તારના હિંદુ મુસ્લીમ રમખાણો તો જોડ્યા લગાપ જેવો જણાશે. કોના હાથમાં જમત નાવનું સુખન સોધિ, યુગોથી પુરેપોએ કારખાર કરી આ ડુનિયા કેવી કરી મુકી છે ?

ખીજ પ્રધિથી કહું તો આપણે પુરેપો યુગોથી રજતા આવ્યા છીએ અને કોઓ આપણે પરસેવો ઉતારી ઉત્તરના કરેલું દમ્ય મોકળા હાથે લગલી આજસુ રહી અમનઅમન કરતી રહી છે. દલે આપણે સાકયા છીએ કોઓને રજવા દો તેમને ખેતીવાડી, મજૂરી, રાજકારખાગ કરવા દો. અપણે સાકયા છીએ આપણને આરામની જરૂર છે. આપણે ધરકામકાજ કરીશું, એમને મીમેલ, ખેતી, રેલ્વે, રાજકારખાર ચલાવવા દો.

તમને મારું કથું રમતું જામ્યું નથી પણ તમારી જૂલ યામ છે. હું પણ પુરેપ છું અને પુરેપની સપા કમી થાય એવી મારી ધિજા ન હોય. પણ આપણી સપા સાચવવાનો આજ ઉત્તમ ઉપાય છે. એ સુકુમાર લક્ષનાઓને રણી જોવા દો, એઓ આ જવાબદારીથી અજરાઈ

જરી, યાકરી અને આપણી પાસે કરજરતી, શાલાવધા કરતી, રકતી સહાય માટે આવરી. સ્ત્રીઓને વધારે હજુ આપો એમ ઠીકી તેમની સુધારા પ્રવૃત્તિમાં હાથપાય થયેલા પુરોગામી ખગા મુત્સદી છે. તેઓ આ રહસ્ય સમજે છે વિશેષ કરતાર પુરોગામી પુરુષ સત્તા પ્રમાણના કાલજીવન બનશે માટે પુરોગામી ને હું કહુ જ આપણને મુશ્કેલી સામેથી યાકરી ઉતારવા દેલ યોદ્ધા વિમાનિ ભો.

મારાં આ કથનથી તો વિવિધ અનુભવથી રીઝે બનેશે પત્રકાર પણ અમક્યો પણ એટલામાં તું ત્યાં દોડી આવી અને પત્રકારને ધમકાવતાં મળે, 'એ એમને ઉશરીને ઠાણ મોસાવ મોસાવ કરે છે ?' એ સંભળી મને ત્યાં નીકરણે મુસી જતો. આ પત્રકાર પણ બહીને જાણી પૂછીને નાસવા લાગ્યો, મેં કહ્યું, 'ઠીકા રહે, હજુ મારે ધણુ કહેવાનું છે. અખીલ મહાસભા, સાહિત્ય' - 'હવે નહિ' કહી દોડતો તે થર બદાર નીકળી મને સતી સાવિત્રિ આજળ મમરાજ પણ દહી ન શક્યો તો આ મુશ્કેલીસ પત્રકારનું તારા આજળ શું મળ્યું ? હું ઠીકમાંથી જાગી પડ્યો અને છતાં દોડાગ સંભળ્યા. આ મારે સળગાવેલા રૂઢવના રજુકારથી કાતણ ક્યાં વિના સીધો હું અહીં આગ્યેલ.

મેં જરા રોષ દર્શાવી મારી પત્નીને કહ્યું, 'તું જરા વહેલી આવી હજુ ધણુ ત્રિપો' પર મારે તેને - પણ હું વાઠમ પૂર્ણ કર તે પહેલાં મારાં મીમતીને કહેવાળો, 'જારે કોઈ ફાકટર અકુલાધને મોસાવો, મારે તો સત્યાનાથ વળવા મેલું છે.' હવે અમાવાના મારો વારો આગ્યો. ફાકટર મારા જાદ પચિત્વના છે અને તે મારા 'વ્હારા' થી ગહિતમાર તો છેજ પણ આજે મારી સાન ઠાણે છે એમ તેને સમજાવી શકીશ કે એમ તેને રિયે મને શકા રહે છે.

મારા જવાબને પણ જિંદગીમાં એક વાર એમ થયું કે "બાણેલી સી પરવશે ક્રેત તો વેદાન્ત ઠીક માત ?"

"સુખી થવા માટે તમિ સ્વર્ગમાં વહિ પણ પૃથ્વી પર રહ્યા છો." એવું જાન થવાની પાશ્વરિક બરે છે.

x x x x

"હું રાજકારણનો મુત્સદી નથી મને મારી જાણ રહેવા પદ સારી છે." - જાડી'મસ નેધ'.

x x x x

પ્રેમ પાશુ એવો છે. અમિકા મુશ્કેલી રાખી તો તે હાથેથી રહે છે અને તે બહી જાંબ હાથા બલિયો તો વરત બહાર સરકી બલ છે.

x x x x

આપણને જીકવાના સમયે એવી જાદ નિદ્રા આવે તેવી નિદ્રા આખી રાત આવે તો કેવું સારું ?

x x x x

એક. હેનરિએ એક વાર ફરિયાદ કરી "એડરલન ઉઠ્યો અને તેના હાથની પાંખમાંથી હુકમનો એકો કાઢે તે સામે મારો નમિા નથી પણ હથેરી ત્યાં બેને માટે તે મુશ્કેલી એમ એ કહે ત્યારે હું સખત વિરોધ મૂકું."

x x x x

ધોવાના રહેવાના મામ વસ્તુ પરવીક'પ થવાની હહેસતે એક પ્રેમજાન માતાએ તેના જ ડિયાર ડાકરભાને એક મિત્રને ત્યાં ફર પરાયમ રહેવા મોકલ્યા, થોડા દિવસ પછી તે મિત્રનો પત્ર આગ્યો, "મહેસાણાની કીને હમારા ડાકરભાને બાલાની થો અને પરવીક'પને અહીં મોકલો."

[રસિકન નવલિકા]

લોહકાને કોટમાં દબ કરવામાં આવ્યો. તેને એક બાળકના પિતા તરીકે જાહેર કરી, તેના પગારનો ત્રીજો ભાગ દર માસે બાળક માટે જપ્ત કરવામાં આવ્યો.

સુખી મુવાન પિતાનો સોઠા અવસ્થાનીય હતો. એ જાગૃતથી તે અતિ ખિન્ન થતો.

“ બાળકો જોઇ મને દમેસ તિરકાર આવે છે. ” તે મોઢ્યો, “ તેઓ પગ લછાવે છે, ચીસ પાડે છે, છીંકે છે અને જાડા કોટ બેદી પણ તમને બીજાવી દે છે. આ અગ્ગાઓ તો તમારી જિંદગી કુખી કુખી કરી મૂકે છે.”

“ અને આ ઉપરાંત માટીના ખાવા એક નાના સોયાને પૈસા આપે. તમારા પગારનો ત્રીજો ભાગ આપે. અત્યાર સુધી હું સુખમાં રહેતો હતો અને—હવે એ વિચાર જ મને કુખી કરે છે.”

“ મેં સોડાના ન્યાયાધીશને આ મુળ્ય જણાવ્યું ‘ સોડાના ન્યાયાધીશ, આ વિકૃત મદન્ય તદ્દન હાત્યારપદ છે આ નાના કુકાને પગારનો ત્રીજો ભાગ ? શા માટે ? હું પૂછું છું કે બાળક નથી દાર પીતું, નથી ખીંડી પીતું, ક નથી પાના ચમકું—તો તેને શા માટે પૈસા આપના જોઈએ ? આ અન્યાયથી તો હું મારો પડું છું. ’”

ન્યાયાધીશે કહ્યું, ‘ બાળક વિશે તમારે શું કહેવું છે ? તમારું જ છે એમ સ્વીકારો છા ને ?

મેં કહ્યું, ‘ સોડાના ન્યાયાધીશ તમે વિચિત્ર વાતો કરો છો. મને કહેવા દો કે તમારા કાપડો અપમાનજનક છે, હું મારો પડું એવા છે, સ્વાભાવિક વાત છે કે એ જમ્યું મારું નથી અને તેને મારું કહેવા કોણ મથે છે તે પણ હું જાણું છું. મારું એવિશા તેને મારા પૈસા જોઈએ છે. મને માત્ર ટર કમ્પસ મથે છે નો હું ૨૦ રૂબાસ ૭૫ સેન્ટ આપી દઉં તો મારી પાસે શું રહે ? મારે શરેસાં પાટલુનમાં ફરવું પડશે. ત્યારે મારું એવિશા મારા પૈસે સુંદર પિતાનો લેસી, સુંદર વસ્તો લેસી, ફેરસુ ખેલુ ? ’

ન્યાયાધીશે કહ્યું, ‘ બાળક તમારું જ દરી માદ કરે. ’

મેં કહ્યું, ‘ કઈ માદ કરવાનું નથી. એ માદથી તો હું મારો મન જાઉં છું. મારું એવિશા એક ફિલ્મ મારા હમમાં આવેલી. અમે દામમાં સાથે ફરવા ગયેલા. મેં બાકું આપેલું. તેટલા માટે માર્સિક દરમાનો આપવાનો ન હોય. એવું મને કહેશે નહિ. ’

ન્યાયાધીશે કહ્યું, “ બાળક તમારું છે કે નહિ તે વિશે તમને શંકા છે તો આપણે તેના વિશિષ્ટ ગુણો તપાસીશું. મારું એવિશા, આગળ આવ અને બાળકના મુખ ઉપરથી કપડું ખસેડ, ’

ન્યાયાધીશી બાળક તરફ જોયું અને કહ્યું, “ નાક તમારું જ છે ” એ કહ્યું, “ હું નાક વિશે ના નહિ પાંડ. તે જરૂર મારાં જેવું જ છે. નાક મારે ત્રણ કોઈ કે સામાન્ય રૂબરૂ દર માસે આપીશ પણ બાકીનું શરીર માં નથી હું બહુવર્ણી છે, ત્યારે એ સફેદ પૂણી જેવું છે. એ સફેદ સીન્નેને હું રંગલ, હોલ રંગલ વધારે આપીશ. પણ વધારે શા માટે આપું ? સાદેજ એ મુનિવનનુ મેઝર પણ નથી ! ”

ન્યાયાધીશી કહ્યું, ‘ મળતાપણું એ સાપેક્ષ વસ્તુ છે નાક જો કે પિતાના જેવું છે. ’

એ કહ્યું, ‘ નાકને પાશાપ ન લઈ શકાય. હું કદુ કે નાક મારાં જેવું છે. પણ નરોદારાં બહુજાં નાનાં છે—તે મારાં નથી. એ બાકારાંમાં મારે હું એક રૂબરૂ કરતાં વધારે આપી શકું નહિ. મોઢાના ન્યાયાધીશ, દવે અને રોઢો નહિ, અને યે જવાહો ’ ન્યાયાધીશી કહ્યું, ‘ જરા થોભો આપણે દમણા જ ચુકાદો આપીશ ’

તેઓએ ચુકાદો આપ્યો—૦.૨૦ આપ્યો. દર માસે મારે મારા પગારનો ત્રીજો ભાગ બાળકને આપવો. ‘ સર્વને બિચાર નું આત્માથી તો હું મરિયું મરિયો છું. ’

૧ મિત્ર—મેં તો અમીર સ્વચાલનો માલુસ છે. તેના પેરા મારે થાક જરીકી શકાય તે મરિયે પછી નાર લૂએ પણ રહે છે

૨ મિત્ર—એમા કુટુંબી તો મારી ઘરેલુ મારે પટ્ટીક જરીકી શકાય તેરલા મરિયું પણ પછી જરિયાતો પર કાપકપ મુકે છે

*

*

*

*

પોતાનાં લખાણોથી શાસ્ત્ર જેવું ધન પ્રાપ્ત કરેલા એક લેખકને એક મિત્રે આશ્ચર્યાળી રીતે એક વખતે કહ્યું, “ જરૂર છે તમે લખી શકાશો પૈસા કમાવા છે પણ હું કહેવાને દિલ્લીર મું છે તમે એવું કંઈ લખ્યું નથી કે જે લગત રહે ” લેખકે જવાબ આપ્યો “ તમે જરૂર કહેા છો, પણ પ્રશ્ન એ હતો કે મારાં લખાણ લગત રહે કે હું લગત રહું, અને મારી પસંદગી મારી જીવન પા લગી. ”

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા સુતરાઉ કાપડના વેપારી
એન્ડ કમીશન એજન્ટ્સ.

કોડીશક, તુલસીદાસ મેન્સન, વડોદરા.
તાનું સગ્નાયુ — “Picegoods,” BARODA.
તમારી જરૂરિયાત મારે મુલાકાત લે.

માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોને

ડી. કે. એમ. મેનન.

[સૂરત બિજ્જાના માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોના સંમેલનના પ્રમુખ તરીકે
 ડા. મેનને આપેલાં ભાષણનો ગુજરાતીમાં સારાંશ]

સૂરત બિજ્જાના માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોના આ વાર્ષિક સંમેલનના પ્રમુખ તરીકે
 મને આમંત્રણ આપી, તમે મારા બહુમાન કર્પુ છે, એમ તુ સમજી લુ. માધ્યમિક ડેગવળી
 વિશે તમારી સાથે વાટાઘાટ કરવામાં હું આનંદ માનું છું તમારી સ્ખાઓમાં હામર
 રહેવામાં મને અમન આનંદ થાય છે, એટલું જ નહિ પણ બારડોલીની ઐતિહાસિક જમિ પર
 મને યોધવાની તક સાંપડી એ મારે મન ગોમ્વનો વિષય છે. બિંદુ સપ્તર્ષી સ્વાધીન થવા
 પછી જ્યારે સ્વતંત્રતાની ઘડતરો ઇતિહાસ રચાશે, ત્યારે તેમાં બારડોલીને ઘડન અને
 રોશિનમિયા નેટથી ઐતિહાસિક મહત્તા આપવામાં આવશે. જે સડન નર્મન વિમલેના
 પ્રયત્ન દુમથાઓઃસદન કરતું થીયુ રહ્યું, જે રોશિનમિયા ક્રિષ્ણના વિચાર સસમ્મ દેશના
 દુમથાઓને ફરી ફરી પાછા વાળી રહ્યું, તે સાદાં બિચારાં બારડોલીએ વમર દક્ષિણે
 ડુનિયાના ઇતિહાસની સૌથી મોટી અદિસક ઘડાઈ ખેળને નિશ્ચિતપણે વળગી રહી અમપણે
 ઘડી બતાવી.

ઈસાઈની માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોના તાલીમ કાર્ગમાં હું પ્રવૃત્ત છું તેથી તમે માનતા
 હોશ કે માધ્યમિક ડેગવળી વિશે જે સમ્મો કહેવાની મારામાં લાગણ છે. ડ્રનેક વર્ષથી હું
 માધ્યમિક ડેગવળીના પ્રસંગમાં છું, પણ આજે તમને શું કહેવું તે વિચારવા હું જોડો
 તાર્કિકી 'માધ્યમિક' સમ્મની દાર્શનિક અર્થઠીલપતા અગાઉ કહિ મારા ખાનમાં બાવી ન
 હતી. માધ્યમિક ડેગવળી ખરેખર મધ્યમ અમતની નથી, પણ તેથી અધુસ વધારે
 મહત્વની છે. મોટા ભાગે ડેગવળી રહિત આ દેશમાં રાષ્ટ્રીય શિક્ષણની કોઈ પણ યોજનામાં
 સાવનિક દરજ્જાત પ્રાથમિક ડેગવળી મેચક સૌથી વિશેષ અમત મળશે પણ તેથી દાર્શનિક
 ડેગવળીની અમત કે અર્થવિમલતા મટલી નથી કે નથી તે 'મધ્યમ' થઈ જતી. માધ્યમિક ડેગવળી
 સવિશેષ જુદિસાળી બાળકો માટે છે અને અનુભવ પરથી માધ્યમ પડ્યું છે કે પ્રાથમિક ડેગવળી
 મેર્ગ બાળકોમાંથી જે કે જે બામનાં બાળકોમાંજ માધ્યમિક શિક્ષણ લેવાની અને તેમાં લાભ
 લેવાની જુદિમતા હોય છે. વધારે જુદિસાળી બાળકો માટેની અને જેમની રીતે વધારે
 સારા શિક્ષકોએ આપેલી ડેગવળી મધ્યમ કદીજ ન લાગાય.

હું મારપૂર્વક જણાવવા માચુ છું કે ડેગવળીખતાની બીજી સાખાઓ કરતાં માધ્યમિક
 શાળા વધારે અમતની છે બાળકોને વિચાર જનના વિચારો અને સંસ્કૃતિના જિવન સંસર્ગમાં
 લાગનાર માધ્યમિક ડેગવળીજીજ ખરા શિક્ષણની સ્વચ્છતા લાય છે બીજા દ્રષ્ટિકોણથી કહું
 તે તે આપણા દેશના મુલ્યો અને કુમારો મટિની ડેગવળી છે, મટિ અમતની છે.

કુમારતમ્મ ડેવી મુંદર, તેના ઉચ્ચમદ, જમ, અને રવખોશી, ડેવી દેવીખમત
 આ દેશમાં તેમજ સર્વ દેશોના લાલિનો આપાગ તેનાં કુમાર કુમારીના સગીન શિક્ષણ પર રહે

છે. માધ્યમિક ડેવલપીને આ મદદ અને જ્ઞાનદારીવાળું કાર્ય પૂરું પાડવાનું હોય છે તેથી ડાઈપેક્ષ એ ડેવલપીને 'મધ્યમ' ન કહી શકે. હું તો છત્તું છું કે આપણે ઇંગ્લેન્ડ પાસે જઈને લીધેલો જૂનો પુરાણો 'એકન્ડરી' (માધ્યમિક) સ્તરે ફગાવી દઈ એ શિક્ષણનું કુમારેવલ્લે નામકરણ કરીએ

માધ્યમિકશાળા શિક્ષકોના વાર્ષિક સમેલનમાં માધ્યમિક ડેવલપીના મહા પ્રત્યેના જીજ્ઞાસુ હરવા દીધ સંસથાપ, પણ એ ચર્ચાઓનો મોટો ભાગ હું તમારા ઉપર છોડું છું, કારણકે સમેલનના કાર્યક્રમમાં એ વિષેની મણી બાબતોનો સમાવેશ થયેલો મેં જોયો છે તેથી હું તો માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકો અને બીજા એક બે મુદ્દા વિષે જ કંઈક કહીશ એવો નિર્વિવાદ છે કે આપણી સ્થિતિ સારી નથી. પ્રશ્નનો પ્રશ્ન એ છે કે માધ્યમિકશાળા શિક્ષક પોતાનાં હકપૂર્વકની યોગ્ય પ્રતિષ્ઠા કઈ રીતે સ્થાપિત કરવી ? માત્ર લોકોએ જ નહિ પણ સરકારે પણ અતીત રાખેલું, સમાજમાંનું તેનું યોગ્ય પદ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું ? હું તો ચોક્કસ માન્યતા ધરાવું છું કે સરકાર અને સમાજનું આ વલણ અન્યાયી અને અયોગ્ય છે પુરતો પગાર ન આપવા મારે, શિક્ષકની યોગ્યતા અને કિંમત ઓછી કરતી બાજે પણ તેમની સામે ધરવામાં આવતી બે ભુની પુરાણી દલીલોને હવે આપણે સદતર નિષ્કર્ષ કરવી જોઈએ એવી સૂચનાઓ કંપામાં આવે છે કે અગ્ર મોઝની કોમિટી રાખીને જ શિક્ષકોએ શિક્ષણના ધધામાં જોડાવું. પ્રાચીનકાળમાં જિંદગી ન્યારે મહુ ગુચવણભરી ન હતી, જરૂરિયાતો ઓછી હતી અને ગામડાંમાં પોતાની જરૂરિયાત જેટલું પોતે જ સર્વ કંઈ ઉત્પન્ન કરી શકતા, ત્યારે આવા ભોજનો કંઈ અર્થ દત્તો તે સમયમાં માધ્યમ શિક્ષક અતિ સન્માનીય દત્તો અને ભોજો તેને કશી અડચણ ન પડવા દેતા બાજે અન્નભોજની પ્રાપ્ત કરવી તે સન્ન્યત મદદ કરવાનું કહેવા જેવું છે. ડાઈપેક્ષીઓને નહિ પણ માત્ર શિક્ષકોને જ અદ્યમભોજની વાતો કહેવામાં આવે છે, એમ વિચારીશું, ત્યારે એ ફીલની પોષકતા તરત જ સમજાશે. દાકતર, એન્જિનીયર, વેપારી, અરે ધર્મગુરુઓ પણ પોતાની શી માગી શકે છે, માત્ર શિક્ષકોએ જ એ બાબતથી અગત્યા રહેવું અને પોતાના આત્માનો ઉપ્માર કરવો.

શિક્ષકોને પુરતો પગાર ન આપવા મારે ડેટકોનો બા દલીલ લૂચી જણાય ત્યારે તેઓ ખીજો મુદ્દો ઉઠાવે છે તેઓ નિઃશ્વર્ણક કહે છે કે ખીજા ધધાએ માં રાખ્યું થવા નિષ્કર્ષ નીવરેલા જ શિક્ષકો યાજ છે. તેઓ વિવાદ કરે છે કે કોસમ્પ્ટીન, કામાન્ડ, અને નિષ્પેક્ષી એવાઓ મારે શિક્ષકોના ધધો આપખરવાન છે. એવા વાક્યાણુર્થથી આ વાત કહેવામાં આવે છે કે જલ્દી તે સત્ય હોય એમ લોકો માનવા લાગ્યા છે આવાં સૂચનો વારંવાર આવી આપણા મનમાં એ ક્રોધક માન્યતા પુસાડી દેવામાં આવી છે સરનશીલતા, એ શિક્ષકોની મુખ્ય ખાસિયત ખરી પણ કાર્યક્રમનાની જીજ્ઞાસુતા તેમનામાં જરૂર નથી જ, ખીજા ધધાઓમાં રોજાવેલા સમકક્ષીન, સમોવરીયા કરતા શિક્ષકો મોઢ પણ પ્રારે ઉતરતા છે, એમ મોઢ પણ સાબિત કરી શકે એમ નથી, એમ હું ખાતરી પૂર્વક કહી શકું છું. આપણા દેશના મોઢ જામમાંના મધ્યમિક શાળાના સખ્યામધ શિક્ષકોનો ક્રિતિકાસ, રક્તિઓ, વૃત્તિઓ, અને તેમણે પ્રાપ્ત કરેલી વિદ્યાનો અભ્યસ કરે બ્યને ખીજા ધધાદારીઓનો ગાન્ય સમૃદ્ધ તપાસો, તો શિક્ષકોની કક્ષિઓ, અને વિદ્યાનું સર્વેશુ વધાર મોઢુ માશુમ પડે અમુક વાદ રાખો કે પશ્ચિમના દેશમાં આવી કાળજી ભરી તપાસ કરવામાં આવી, તેમાં માશુમ પડ્યું કે વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રાધ્યાપકોની પક્ષિતમાં વિગનજ્યા માધ્યમિક શાળાઓના શિક્ષકો ધધાદારીઓમાં પ્રથમ

સ્થાને મુકાયા અને તેમની નીચે તરતજ પછી ફાકતો અને એન્જિનીયરો આખા દિવસો જુદી વસ્તુ સ્થિતિ લેતા હોય નહીં.

તે માધ્યમિક શાળાના શિક્ષક બીજા ધર્માદારીઓ જેટલાજ કુશળ હોય, પણ એ કરતાં તે વધારે આગ હોય. તેમની શુદ્ધિ અને સક્રિયતા બીજાઓ કરતાં સવિશેષ હોય, તે તેમનું અમાન્યમાં યોગ્ય સ્થાન કયા સ્વીકારવામાં આવતું નથી? માધ્યમિક શાળાના શિક્ષક બકિનગન અતિ કુશળ હોય છે પણ ધર્માદારીઓએ એકા સમુદાયની સરખામણીમાં શિક્ષકોના સંખ્યા મણેજ અસ્થિર છે અને આશ્ચર્ય થાય છે કે આજુબુને સંખ્યા સમ્યક્ કહી શકાય ખરા? એ મુદ્દા પર હું કેમ વધારે કહું તે પહેલાં નમને આપણા ઇલાકાની હાઈસ્કૂલોમાં ડેકિયુ કરવા કહું તમે એ સરકારીના શિક્ષક તરફ દ્રષ્ટિપાત કરો તો તેમને જુદા જુદા સમુદાયોમાં વહેંચાયેલા અન્યોન્યનો વિનાશ કરવામાં પ્રવૃત્ત થયેલા જોશો, પડેલાં તો તમે તાલીમ નહિ પામેલા વયોવૃક્ષ શિક્ષકોને પોતાનું સ્થાન સામંતતા " શિક્ષકો જન્મે છે, બનતી ન શકાય " " તાલીમ અર્થદીન છે " એવા અર્થગર્હિત સૂત્રો પ્રકારી, તાલીમ પામેલા, શિક્ષકો જેડે હડતા જોશો. આ જુદોને જોઈ ખબર છે કે કેવળે શિક્ષક જવાની શકવાનો દાવો કયો નથી, શિક્ષકો જન્મે છે એટલે અર્થ એ થાય છે કે શુદ્ધિની માફક શિક્ષકોના પણ જન્મથીજ કુશળતા બહીસ હોય છે, અને રજવણીની માફક જ તાલીમ પણ સક્રિયઓનો મુરોજ્ય વિકાસ સાધવાનો જ દાવો કરે છે, તાલીમથી કુશળતા સક્રિયઓ મેરે, પ્રશ્નિત થઈ, પ્રતિપક્ષ બને છે પણ આ વિષયતર થાય છે. અતિ અમલ્ય તો એ છે કે રાષ્ટ્રી હાઈસ્કૂલોમાં દૈ કરવા આગળે સમુદાયો અસ્થિર છે અને તેમના કાયો અને સક્રિયઓ એક બીજાને પૂરક નીવડાવતે જલ્દે વિરોધી બની અન્યોન્યનો ખાસ કરે છે. રાષ્ટ્રોમાં આ પાલ્લવ પ્રદર્શનો નેમ અને તેમ જલ્દી નાશ કરીશું, તેમનો વધારે ફાકો હાઈસ્કૂલના શિક્ષકોને થશે.

કમર્સી જ મે તમને કશું કે માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોનો સમ નથી. ત્યારે સમુદાયની વાત કહી હું ત્યારે માનસિક સંધનો દુ શિરોષ્ઠ કરે હું આગળ સંધનો વિચાર, સામણી અને કન્યા એક એકમ જ્યાં હોવા જોઈએ તેને સંધવાવના, સંધવાવકિત અને સંધમગુતિ હોતી જોઈએ. માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકો વરસમાં એકાદ બે વાર ભેગા મળે, ત્યારે તે પ્રસંગો પુરતા જ સંધવિમારણ અને સંધકાષ કરે છે પણ તેમનામાં સંધવાવના અને સંધમગુતિ આવતી નથી. પણ જો તમે રહેઠાં વધારે સારી રીતે અગ્રહિત થાઓ, મળીશ્વિત ઠાળ મારના તમારા હોદ્દાદર થી મોટો, તમારા કાર્યોની કપરતા દેરો. તો તમે એક પગપુ તરે આજળ વધસી. ત્યારે તમારામાં સંધકાષ અને સંધમગુતિનાં બીજા રોપાસો. પણ આદ્ય પુરતું નથી, જુદર એ છે કે તમારે આદ્ય માનસિક સંધ રચવો જોઈએ આગળ સંધમાં માધ્યમિક શાળાના પ્રત્યેક શિક્ષકો સમ્યક્ જુદર જોઈએ, ગિર્યામાં દરેક રચવે તેની શાખા હોવી જોઈએ, તેના ખેત નહો કરવાં જોઈએ, તેના સમ્યક્ અને હોદ્દાગોએ તેના કન્યા સંધુષણ સમત્તાં જોઈએ, વારંવાર તેની મહાઓ મળવી જોઈએ, ત્યારે તમને માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોની બિમિઓ અને અગ્રહિત પૂર ભાન થશે માધ્યમિક શાળાનો મોટું પણ શિક્ષક સમ્યક્ જન્મ વિના ખબર રહેવાની દિમત ન હશે મહાએવો ઇલાકા સમ્યક્ રચાવો જોઈએ, પ્રત્યેક સમ્યક્ આગળ સંધને વધારા રહેતું જોઈએ, તેના શૂરસા હોદ્દાગો હોવા જોઈએ, તેની શૂર સાખાઓ હોવી જોઈએ,

તેનાં જાગવણી વિષયક અને રજનકાર્યકર્મો દર વરસે નહીં કરવા જોઈએ, આવો સંધ તમને આધીનતા આપશે, આવો સંધ તમને તમારા દેક આપશે

આપણી વર્તમાન કશુ દયા માટે તમારામાંના ઘણાં ને સખત હર્ષ થાય અને તમે એમ મારો છો કે કડક હડતાલથી આપણા કુ ખેતો અત આગરે કુ તમને ખાતરી પૂર્વક જણાવુ છું કે ઉપર્યુકત સંધ વિના કોઈ પણ હડતાલનો કશુ અત આવજ, મેં કહ્યો એવો જો સંધ રચશે, તો એવા સંધનું અસ્તિત્વ તમારી જરૂરિયાનો માટે પુરતુ છે અને હડતાલ પાડવાની પણ જરૂર નહિ રહેજ. હવેનહુ નેશનલ યુનિયન એક ટીચર્સ આ ગામનુ ઉત્તમ ઉદ્યોગકર્મ છે. તે સંધના સંબોને દછ કોઈ પણ વખત હડતાલનો આશય શોધવો પડ્યો નથી, કોઈ પણ સમ્યને કઈ અન્યાય થયો હોય તો સ્થાનિક શાખાની સંઘર્ષિમિ જાગત થઈ, તે એકમ તરીકે વિચારેલા હરી કામ ઉપાડે છે અને જાહેર મારક તેનો વિચારપ્રવાદ ખીછ અને મખરણ થાખાઓ પર હરી વજ્ર છે અને તેઓએ શુ કર્યુ તેનો નિર્ણય કર તે પહેલાં સારો દેસ અને કાશિની ગ રહીદ તે અન્યાય દુર કરવા મઠી પડે છે માટે જ હુ તમને કહીથી વિનંતિ છું છુજે આપણે આ દેશમા આવો સંધ સત્વર રચવો જોઈએ

મેં દમણાં જ તમને કહ્યું કે જીવન ધધાદારીઓ કરતાં શિક્ષકો વધારે કુશળ અને હોશિયાર છે પણ તેથી તમારે સતોય માની નિશ્ચિય થવુ ન જોઈએ જાગવણી સાત્ર વિરુદ્ધ અને છે અને તમારા કુદરતી વિશિષ્ટ ગુણો સાચવી રાખવા તમારે સમય સાચે ધણું પસી જેમ કાકતર એન્જિનિયરો સારા નમજા હોય છે તેમ શિક્ષકો પણ સારા નમજા હોય છે અમારે કરેલી જાગવણી વિષયક શોધખોળો આરા નમજા સિદ્ધાંતના મુલો નહીં કઠી જણાયા છે મહાન શોધખોળના અતે નીચે જણાવેલા પરિણામો માધમ પડ્યા છે

કયાં કારણોને લઈ શિક્ષક ઘણો ગમે

૧૦,૦૦૦ શિક્ષકોની તપાસ પછી

મદી વાર ઉત્તેજ્ય
કરવામાં આવ્યો નંબર

ચાળાના કામમાં મદદમાર, પાડ અને ઘરયા કરી લાવવાનો અખ્યાસ રપષ્ટપણે સપૂણતાયા સમન્તવે, જિખતવામાં હિદાદરણો આવે ..	૧,૬૫૦	૧
આનદી, સુખી, બલો, હસમુખો, કાન્યક્રિય, મળક મદન કરી શો ..	૧,૪૨૬	૨
સહકર, મિન, વિદ્યાથીઓને " આપણામાંના જ એક "	૧,૦૨૪	૩
હોય એવો લાગે ..	૬૭૭	૪
વિદ્યાર્થીઓમાં રસ મે અને તેમને સમજ સહ ...	૮૦૫	૫
શિક્ષકોમાં રસદાયક કરી શકે, કામ માટે જિજ્ઞાસા ઉત્ખન્ન કરે, વર્ગના કામમા આનદ માને ..	૭૧૭	૬
કક્ક શિક્ષન સાચવનાર, વર્ગ પર કાણુ ધગવનાર, વિદ્યા- ચોંઝા માનદત્તિથી જેને જેતા હોય	૬

નિષ્પક્ષપાતી, કોઈના પર એવંચાજી મહેરબાની ન બનાવે.		
જેના " માનીતાઓ " ન હોય	૬૬૫	૧૧
મોઢાવ નદિ, રૂઝ નદિ, અસતોળી ધૂરકનાર નદિ અને		
તીખી મળતક કરનાર નદિ	૧૧૭	૮
" અને પોરોનું અપ્પવન કમુ "	૫૩૮	૬
આનંદી વ્યક્તિત્વ મંગરનાર	૫૦૬	૧૦
ધૈર્યશીલ, માયાગુ, સદાનુશ્રુતિવાળી ...	૫૮૫	૧૧
શુભો વ્યવવામાં, પરીક્ષા લેનામાં ન્યાયી	૫૭૫	૧૨
વિદ્યાર્થીઓ અને ન્યાયી, પ્રત્યાલિત વતન રાખનાર, સાગર		
સ્તિત્વવાળી	૬૬૧	૧૩
કાર્પો મોગ્ય રીતે લોધતાથી આરોપનાર, વિદ્યાર્થીઓ પાસે		
કામ લેનાર ..	૭૧૪	૧૪
૧૫ સગમ વિદ્યાર્થીઓને માનભંગ ન કરે, સભ્ય અને		
વિદ્યાર્થીઓ જેની દાઢગીમાં સરળતાથી વર્તી શકે	૭૬૧	૧૫

રિશ્તકો નહિ અમના માટેનાં કારણો

	કેડલીવાર ઉદ્દેશ્ય કરવામાં આવ્યો	નંબર
અસભ્ય ધૂરકનાર, અસતોળી, કદિ કસે નદિ, દાણા મારે, દુષ્ટ મળતક કરે, મિનજા શુભાવે, પીત્તો તરજા ખસી બધા ...	૧,૭૫૮	૧
રૂઝના કાર્પોમાં મદદ નદિ કરે, પાઠ અને ધરથી કરી માગેલા મનોમત્ત સમગ્રવે નહિ, અરજી અને કાર્પકમ ધડકા વિનાનો	૧,૭૨૫	૨
પક્ષપાતી, જેને " માનીતાઓ " હોય, અમુક વિદ્યાર્થીઓ પર મહેરબાની ખતાવે, થોડા વિદ્યાર્થીઓ પરજ સક્ષ આપે	૮૫૬	૩
મેક્કા હાખવતો, નિરાશો રહેનાર, મિનજા, અધકારી, વિદ્યાર્થીઓને વ્યક્તિમત્ત ન એજાખનાર ...	૭૭૫	૪
હલો, અવિચારશીલ જડ, અસક્ષમ, અનિકકક, વિદ્યાર્થીઓને કુખી કરનાર ...	૬૫૨	૫
શુભો આપવામાં, નવજ આપવામાં, પરીક્ષામાં અન્યાયી ...	૧૧૪	૬
વિદ્યાર્થીઓની લાગણી નહિ વિચારનાર, વર્ગની ફાજ- રીમાં વિદ્યાર્થીઓ સાથે રાડ પાટી વાતો કરે, જેનાથી વિદ્ય- ાર્થીઓ અભરાય, જેની દાઢગીમાં વિદ્યાર્થીઓ સ્વભાવિક પણે વર્તી ન શકે અને જેના વર્ગની વિદ્યાર્થીઓને શરત રહે	૫૫૧	૭

વિદ્યાર્થીઓમાં જેને રસ નહિ, વિદ્યાર્થીઓને જે સમજ		
સકતો નથી	...	૪૪૦
પરથી મનોમત્લ કરી માનવામાં પ્રમાણ ન સાચવે, બીજા	...	૬
કામો માનવામાં અવિચારસીધ	...	૩૫૦
શિખનપાસનમાં સિધિધ, વર્ગ પર જેનો કાણ નહિ, વર્ગમાં		
જેનું માન નહિ	...	૩૧૩
વિષયને વળગી ન રહે, અસહ્ય એ અગત વાતો કહે, જી		
સવાગ કરે	...	૩૦૧
'૦૨વો જેકોતો અભાસ અમે કયો નથી'	...	૨૭૫
૦૪, મૂર્ખ, શુભ	...	૨૭૫
૧૬ જે સિદ્ધિ આપવા અસક્ત	...	૨૨૪
વિદ્યાર્થી પ્રયેના વર્તનમાં ન્યાય અને પ્રમાણિક નહિ	...	૨૦૩

ઉપરના કોષ્ટકો શિક્ષકોને પ્રશ્નતા સાધવામાં માર્ગદર્શક થઈ પડશે.

શિક્ષકો સિવાયની બીજી એક જે વાત ટમને કહેવા માણું છું તે ઉપર હવે હું આવું છું. જે દાખલોઓ આપણા પર કાઢી દીધાના પ્રદારો ક્રમાંક આપે છે કે આપણે અપારાધિક, ખેરરહિત ઝેવણી આપીએ છીએ આપણે પુરાણ, મૂતપ્રાપ્ત મયેદા વિષયો વિદ્યાર્થીઓના મનમાં સરીએ છીએ અને તેમને જૂની પરીધા સસ્મામાંથી પસાર કરીએ છીએ, કુશ કરતું જે છે કે આ તમાસાના ચ ચોક્કસ શિક્ષકો છે સમય, મુધારા, ઉલોમ અને સમૂહની પ્રશ્નિ કાંઈ ઝેવણી ક્રમ કરી સહી નથી, તેથી ઝેવણી ૫૦ દહવી રીકાએ વરમાવવાના આવે છે. કુશ તીવ્ર શરિયો છતાં એ વિશે દહુ માસ કમ કમ રાહનું નથી. વત્તત સ્થિતિ આજે વધારે નીચી જતી છે અને એ એમ જ નબળા કરે તે હવે ચાલશે નહિ એક જાતુ સખન પરજી અને બીજી જાતુ પર અદ્યતન પ્રશ્નિ એવા જમાનામાં આપણે છતીએ છીએ, આપણે એવી ફુનિયામાં રહીએ છીએ કે જેના લોકોની કદવવાસક્તિનો વિજ્ઞાન અને હલોએ કળને કયો છે અને તેમાં એવી સાધના કરી રાહા છે કે પૃથ્વીને આપણે ફૂટબોલ મારક સાન મારી આમ તેમ ફેંકી રહીએ. આપણી આસપાસ ઘન ફેરફારો એટલા ઝડપી છે કે તેની સગ્ગાજણી માન અગ્નિમાણ (rocket) સાથે જ ધર્મ રહે. ઝેવણીએ જે સાર્થક મનવુ હોય તે તરિત ફેરફારો સાથે ચાલવું પડે. પ્રશ્નિ સાથે ક્રમ ક્રમાંક વાનો કવતા દિવસો વધી ગયા છે હવે જે આપણે અરિન્દત દહાવી રાખવું હોય તે પ્રશ્નિ સાથે રોહનું પડે અને ઝેવણીની પુનઘટનામાં આનણીસમો સદીમાં હર્ષદ સ્પેન્સરે કહેલી તેની ઉપયોગીતાનું ખેવ રાખી ફેરફારો કરવા પડે. અત્યારની અત્યારપદ, મહામન્યનમય, અતિ ઝડપથી ચલતાતી ફુનિયામાં જીવનોપયોગી ઝેવણીનું જ મહત્વ છે. જીવનને જીવન તરીકે આ ફુનિયામાં જીવતા શીખવે એ જ ઝેવણીની જરૂર છે. આ દૃષ્ટિથી તે અત્યારની ઝેવણીની અભ્યાસક્રમ તપાસીશું તો તે જુનો પુરાણો, અર્થગદિત, નકામો જમાણો.

હમણાજ ઝેવણીની પુનઘટના અને મુધારણા થશે, ત્યારે આપણે કાળજી રાખવી જોઈએ કે ત્રાજ અર્ધ મુધારામાં જ અપભ્રંશ કરવામાં ન આવે. નવા શીશામાના એવા ક્ષેત્રો નારી જૂના વિષયો અને જૂની પ્રચલિત સાચવી પાછી આપવામાં ન આવે તે જ્ઞાન રાખવાની આપણી ફરજ છે. આજના જીવનની જરૂરિયાતને અનુસર અને અવિષ્યમાં જગતમાં નવાં ખેવો મારે

નેહતા ફેરફાર કરી શકાય એવી સ્થિતિમાં પદ્ધતિવાળા સંપૂર્ણ સુખારા કન્ઝા પડશે. આને તો આપણે જો સિદ્ધિ આપીએ તો જૂનું પુરાણ છે અને વખત સાથે આપણે ને નફાવાદ તો નૂતનતાની મૂલપ્રાપ્તિ અવશ્ય રમ્ભિતિ ચિન્હોમાં આપણી ગણતરી થયે.

અભ્યાસક્રમમાં અંગ્રેજીનું કમુ સ્થાન છે એ પ્રશ્નનો હોદ્દા જબીર વિચારણા મળે છે. 'મહાકાવ્ય' કહે છે કે માધ્યમિક શાળામાંથી અંગ્રેજી સદતર કાઢી નાખવું-પહેલાં ત્રણ ધારણામાં તેનું ધ્યાન જ ન હોય. નોંધએ. દેશ માટે અનેક ભોંતો આપેલા વિદ્વાન આવેલાનો આર્થ કહે છે તેમના વ્યવસ્થાનેથી દેવો પણ ખુશ થઈ આકાશથી તેમના પર પ્રભુપ્રદિ કરે એવી તેમની દેશ સેવા છે. તેમના પ્રમાણિકપણા માટે શકાને આ સ્થાન નથી પણ આ વિષય વિચારણામાં કદવાક પ્રમ ઉત્પન્ન થયા છે વળી એક એવો ઘોડાળો કહ્યો સામે છે કે અંગ્રેજીને માધ્યમ તરીકે રાખવી કે નહિ. આ પ્રશ્ન તદ્દન અસ્થાને છે. માનવશાસ્ત્ર જ માધ્યમ તરીકે રાખતી. આધુનિક જીવવૃક્ષના તત્ત્વોએ રીકામું છે કે માનવના છુટકે શીખેલી ભાષા, જેમાં આપણા વ્યક્તિશક્તિ રજૂકારો. રાજ્યાધિકારી રીતે બહુતરીએ છીએ તેના માધ્યમ તરીકે રાખવી નોંધએ. નીકળેલા માધ્યમ તરીકે રાખવાથી જાણનાની છુદ્ધિ કુદિત થાય છે અને પગલિને અવરોધ છે પણ આથી અંગ્રેજીને અભ્યાસ ક્રમમાં બીજી ભાષા તરીકે રાખવાની અમત્ય પડતી નથી. અંગ્રેજી ભાષા આપણા ગણતરીના આંતરરાષ્ટ્રીય અસ્તિત્વ માટે અમત્યની છે એમ જ માન્ય હો અને તેની અમત્ય માનવશાસ્ત્રી બીજી નજરે છે જ.

| આ ચર્ચા આખા મધ્યની કે. મેનને આખા પ્રદર્શિત કરી બાપણ આગળી સીધું |

મામતી સુધાના સોદેરી બોલે આપણે-હવે 'બુદ્ધી' કહેવા માટે જક બિનકરે સમ્બેદ પછા મિત્ર જા મટે બીજા ફરમાવું એકે તેમ કરતા કહ્યું, "શાંકિ એનરેબલ મેગરે બરી રીતે સત્કરો કે પૂર્ણ ઉપચાર કરી નથી "

જુલન લીરન પર શીઠા કરતાં પાલમિન્દમાં કેતીયલ બો'શનયે કહ્યું, "કમિસનરી મારક સર્વે સત્કરે અવરોધે છે " રીપોર્ટર વચ્ચે પછી સમ્બેદ પાછા બિચવા ફરમાવું. કનકે કહ્યું, "જે સમ્બેદ પાછા રીપોર્ટર હું જણ મને કહેવા કે એ કવન કરનાં કમ પછી પધારે બુદ્ધી દોઈ ન સહે જન મી. રીપોર્ટર મને ખબર છે કે આ સમ્બેદ હું રજાના બેઠો નહીં જી. " રીપોર્ટર કે કોઈ પણ બીજા સર્વે આ સમી વાણી કહી નહિ.

માકરે પછી રમા એક વખતે એકરકનના માપણ પર શી ા કરતા કહ્યું, "શાંકિ એનરેબલ મેગરે તેનું આજુ'બાજુ કરતાં જરાય સત્કરે પચને અવર નથી "

દિમાલકબરી બોલે બલતી એક બોલે નેતા મિત્રને કહ્યું, "આ બીજો અનતા લાખો વાકુ અર્ધ હવા "

ગિ ૧-એમાં અને ખબર નથી કે એ કમ કરસારે કહ્યું નહિ.

પાછા પર મુરેક પેસા એ કી અપણી અથ તેરકી કાકીયો દોઈ મારો દોડી મારો નહિ, "

તમો બણો છો ?

જે વસ્તુઓ જરૂરી છે, અને જે ખરીદવા ચાહો છો, તે તમામ વસ્તુઓ હજુ પણ ધણા જ અપુરતા પ્રમાણમાં મળે છે, માટે આ સમય વસ્તુઓ ખરીદ કરવાની ત્વરીત દોડાદોડી અને પૂછું વિચાર કર્યા શિવાય રોકડ ખર્ચવાને સલામતીવાળો નથી.

માટે

નેશનલ સર્વીસ સ્ટાંપ
અને

બચતપત્રો ખરીદો

તમો બચત કરો અને બીજાને બચત કરવા પ્રેરણા કરો અને સમજવો.

....ગામે ગામ બચત મંડળો સ્થાપો અને તેના સભ્ય બનો. ...

(ગામે ગામ અધિકૃત આડતિયા નીમવાના છે. વધુ માહિતી માટે તમારા મદાલના ના. પરિવટકાર સંપર્ક તરફ, શા સાર્વજનિક અમલદાર સંસ્થા તરફ અથવા પ્રકાશન કચેરી વડોદરા તરફ લખો શા મળે.)

(પ્રકાશન કચેરી, વડોદરા તરફથી)

કંપનીના કારભાર

મહિમાય દિવેદી

શાહી દરબાન મળ્યા પછી અંગ્રેજોની વ્યાપારી પેદીએ સુરત અને દેશના બીજા ભાગોમાં પોતાની કોમિઝી નાખી વેપાર ચલાવવા માંડ્યો તો ખરો, પણ કંપનીના માણસો પહેલેથી જ સારા નૈવતના ન હતા એ સમયે જો દેશમાં ગજાનીય અમાધુષી ન હોત તો આવી નૈવત સાથે આવનારો મોઢ પશુ પહેલેથી આ દેશની ધરતી પર ટકી શકત નહિ

હિન્દી કોમિઝીમાં વિલાયતથી જે માણસો આવતા તે ખાનદાન વર્ગના ન હતા. વિલાયતમાં ત્યારે ખાનદાન જેવો મોઢ વર્ગ જ ન હતા એમ નહિ પણ કંપનીએ પોતાના વેપારી વહીવટ માટે એવો સારા કાવ જ ક્યો દતો કે - "જવાબદારીની કોઠ પશુ જમા પગ ખાનદાન-ચૂરસ ચણાતા વર્ગના મોઢ પણ માણસની નીમણુંક કરવી નહી" આ સંજોગમાં હિન્દમાં મોઢસવામાં આવના માણસો ઊંચ કક્ષાના ન હતા અને એથી એમનાં નૈતિક ધોરણ પણ તેમના દરબાન જેવાં હતો. તેઓ અહીં આવતાં જતાં લાચ મળતાં ચાંચીઆંચિરી પણ કરી સેવાનુ ચૂકતા નહી, વળી આ લોકોનાં પચાસ ધોરણ પણ કોઈ કિસુ ન હતું. સુરતની કોમિઝીનાં-જે હિન્દસરમાં એમનું વડું થાણું ચલાવું-રડાને માલિક માત્ર પચ્ચીસ પૌંડ પચાગ મળતો. આ રીતે અહીં આવતા માણસોને પાંચથી સાત વરસ નોકરી કરવાની માંધણી આપવી પડતી. મોટી કોમિઝીના મુવીમને આપતીએ કહેવામાં આવતો અને એવા મોટા સાદેમ-આડતીઆથી માંડીને નાના કુમારતા સુધીના નોકરોને વાર્ષિક આવીસથી પાંચ પૌંડ સુધીના પચાગ એમના દરબાન મુજબ મળતા હતા આ હતા એમની નોકરીનું મહેનતાણું. એ સંજોગમાં ધનપ્રાપ્તિ માટે એ લોકોએ ખુબ જારા કોષી કાઢ્યાં. પાસીના જ મ પછી આ દેશની નૈવતનુ નાણું અને રાજકાં-કાશે કેવી રીતે છુટાણ એ બીના બધુ જાણીતી છે પણ તે પહેલાં જ મોઢસ સહેનશાહોએ ઉદારતા શરી જે વેપારી છુટાણો તેમને આપી તેનો અવલો આમ કંપની અને તેના નાના મોટા નોકરોએ ખાતખાતની તરકાઓ અજમાવી લીધા. કાણુચોરીના કીમીયા તો કંપનીના નોકરોએ એટલી હદે અજમાવ્યા કે એ પેકીનો એક નાનો કારકુન જેવો નોકર એટલું ધન ઉઝારી શકતો કે તે મોજાકાજ અને અમન-અમનમા વાર્ષિક ૧૫ રૂપ પંદરહજાર ઉઘાવી શકતો. એમની આ જમી રીતખાતોથી પહેલેથી પ્રવાસી ફોટન હેમીસ્ટન જેવાનું દિલ કકળી ઉઠ્યું હતું અને તે પોતાના પ્રવાસ વર્ણનમા નોંધ કરે છે કે -

"આ કંપનીના નોકરોને હાથે એવા અને એટલા તોચીતમો જતા કે માનવ જાતને મોઢ પણ કાપશે અજર રવર્ગની કોઠ એવી લાણી એમને આ સીતમજારીના ખંધામાંથી પાછા વળી શકે અજર તો રોકી શકે એમ ન હતું."

1 Rise and Fulfilment of Br Rule in India.

Thomson & Garrat.

2 The Rise of the British Power in the East by M. Elphinstone.

3. Travels of cap. Hamilton vol 11 p. 18

બેઠાઓની-વિશ્વાસપાતક અને ગરિબની પ્રશ્ન છે એટલા આસેપો. આ દેશવાસીઓ પર કસ
લાગ્યા ૮ આ રીતે વિશ્વાસપાતક દેશીઓને લગતા પાડતી ૧ ડીનારના પાનાં રમાતાં દર્તા તારે
એમના ૪ દેશમાંથી મોડેલા એમના ગતિ આપ્યો સ્વદી રોનો ૫મો આજના દના એ ૧
૧૯૪૬ સુધી મરુતુ મે.

આજને મે બીનારી તો અમર છે મુખ્યને ટાપુ અમેરિકાને પોર્ટુગાલી ગરુકાલી
નાં ૩૦ ઈંગ્લેન્ડના ગમ સાથે થાં તેના રહેઠાં તેમને મંગેસો આં ગાલએ ૬ પનાને તે
કાલી નાંખ્યા માટે આપેસો મુગતનો અદોજલાલીનાં વજતાં પાણીનો મે રિવમ.

આ ટાપુના મરુતુ તરીકે સરુ કલેન આજકલ નામનો માખુસ દતો એના ૫૦ જુ
કાલીના માખુસોએ જ અનેક પ્રકરના જલદાન મૂકેલાં એને જાડયર નામના એક અમલદાર સાથે
ન જન્યુ તારે એનોકરિ કાદા એક પાળીજાની મારફતે જાડયર સાવજના દેશી મંગેજાને કારી
મગ્ગાલાગતી ગમ આપી ખારાકમાં જર આપી તેને મારી નાખવાની મોડા પુ કરેલી. જુ રસોઈના
એ એવાં કૃત્યથી નાખી મેગલાનુ ઉચિ ૧ ન માની તેને મંગેલી રકમ જાડયર સાથેને રજુ કરી
અપ્યો બીના કહી દીધી કાલીના મરુતુ ૧ આ નીતિમત્તાનો નમુનો નદિ તો બીજુ થ ?

જલોન રેન્ડમેથ નામનો અ મેન્ડ જોગેજલ તાંન્માં તેમ દાગવાનું કામ કરતો દેનાં
રેટલીક કરાનોકરી કરીએ સાદગ કીમતી દારાઓની પોટલી લઈ પો નાં દેશ નાનાં જમજવા.
એ સાદે ૧ પોતાની રીવત મનુ કન્યા જમુવે છે ૧ મોમથ રહેનવાદને માપ આપી રિરાઇ
મદાગાગના પુત્રને પોતાન ત્યા મુજાની રિસીધી નસાડવાની જે મેવા નેમદુ મનુલીલી તેના
અવેજમાં ઉત્પતિ નરકથી એ કીમતી લીનની એટ સોજાશે એમને મંગેલી આ ૫૧ નીતિમત્તા
અને નિમાલદલાલીનાં નમુનો નહીં બીજુ થ ?

૬ પનીના વિશ્વાસપતી પેલીવાગા ૫૫ રેટલી મંથી સાથે નેવનના મદાગાગના દના એ બીના
મુકાં આપ્યું સારી રીતે મનુત્રા મંગે છે ૬ પનીને તેના જોગ દર્શિ સાથ રીવ ૫૨

૮. બુલો સરુ જાલ રાન્ડ નામક ધીક અમેરિકા તારે ૭૫૫૦ ૧ —

મુસીમી પ્રમાણ, બુલી-જાલક મરુતુ અને કામાં પ્રમ ૭. બેઠા ૧૧ તો દિનુલો કાવ
તેમનામાં વિશ્વાસપાતક ૧૫૨ વરી આવે છે ૧૫૨ અને નાતુ જાલ તેમને વિ દુલોના લાવમાં
પાડી રીવ ૭.

• • દિનુલોના રેટલા ૧૧ તેમ ૧૫૫ સિદાન્ત યુજ માનુસો ૭. દિનુ અને મુસીમી જન
આ વિશ્વાસપાતક એટલા તે રેટલા ૧ ૫૫ મદલા ૭ ૧ જનને મુલ પાડે તેમના કુલરેલી વાવ ૭
૫૬ કો કીમ નો.

• • તેમ ૧૫૫ નીવિજ અને ૬૩૧૨ પ્રમ ૭.

Extract from Printed Parliamentary Papers relating to the affairs of
India Gen. Appendix and quoted by Syed Mahmood. Sec. A History of
English Education in India P. ૭ Feb ૧૯૦૬.

૬ નવન વારન રમીસાલેવ રૂઝ બોલમનવા સમવનું દિન ૧. ૧૧

૧૦ The Times of India annual, ૧૯૧૦ Edn. P. ૭.

વારવાર રૂઠામાં જીતરવુ પડતું અને પેતાનો વેપારી માર્ગ પણ સઘામત રાખવો પડે. આ માટે તેને સારૂ સગવડ મળ્યાં કરતું પડતું એટલે એવી પરિસ્થિતિ આવી પડી કે માલ ખરીદી માટે તેની પાસે જોઈતાં નાણાંની જોગવાઈ ન હતી એટલે તેણે દિલ ખાતેની કાઠીઓના ગવર્નર અને ફેક્ટરી ભેગી એક એવી વાદી મોઝલી કે તેમણે કંપનીની રાખા ઉપર નાણાં બંધાર લેવાં અને માલ ખરીદવો. આમ એટલાં જની શરૂ તેટલાં વધુ નાણાં તેમની પાસેથી કમ્પની લીધા પછી કાંઈ ને કાંઈ જવાનું થાઈ તેમની સાથે ઝગઝગ લેવા કરવો અને તે વેપારી કે સાદુકાર સાથેના સંબંધો વેપારી સળખ મધ્ય કરી દેવો.^{૧૧} એમજોની અને કાઠીવાળાઓની ઇમાનદારીનો આના કરતાં વધુ સારો નમુનો ક્યાં મળવાનો હતો !

આ જાતની પ્રવૃત્તિ નીતિ અને કંપનીના નોકરોની સ્વર્ણી બુનમી નીતિએ અહીંના ઉદ્યોગ-ધંધાને અને ખાસ કરીને કાપડના ઉદ્યોગને ગરજતોડાં ફટકા માર્યો. આ બુધ્ધિમોર્ખાંથી મચતું માટે સુસ્તના વલુકાએ વલુકાટુ કામ છોડી દીધું. ધીરે ધીરે કર્ના દરેક બધામાં સુસ્તની કાઠીની ફરમીઆનગીરી હલ્લાગી વધી જવા પામી અને માલ બરવાનું કામ બાદે સખતભંધી કરવામાં આવતું. માલ મળવા-પરજોને કંપની મનરરી દર આપે એ દિસાગ મંજુર રાખવો પડતો અને આ સમયે મનારને કાના માર સદન કરવા પડતા.^{૧૨} આ સંજોગમાં આ દેશના બધા પડી બાંજા વળી સન ૧૭૬૦થી ઇંગ્લેન્ડમાં વતનમુમની રાજઆત મધ્ય એટલે વિશ્વાતવાળાઓએ પોતાના માલને રક્ષવા અને દિલ્લી જતા માલને સામાન્ય સત્કાર મળતો અટકે તે સમ નવા નવા સખત કાપડાઓ કરી વેપારી અકુશ મુક્યા. આ દેશના વડીલકમા કાઠીવાળાઓ જેમ જેમ વધુ ઉતરતા ગયા તેમ તેમ જુદી જુદી જાતના ઇલાજો વડે આ ધરતીની છુટતુ જાગર મહાલું, એવો જાદાગ કરવામાં આવ્યો છે કે સન ૧૭૫૭ માં પારસીનું પુષ્ક મયું અને સન ૧૮૧૫ માં કુરોપમાં રોટલુંની વાદરાજીની જામી એ અકાવન વરસના જ જાળામાં આ દેશમાંથી પંદર માસજ રૂપીઆ વિશ્વાતનમાં પસકાઈ ગયા અને લોકોના દુનનર કીસમ તુટયા તે વધારેમાં.

સન ૧૭૨૧ ની આસપાસમાં તો દીલ્લી સાલીમગ છીરે અંગ્રેજ પ્રગતને એટલી બધી તો ગમી મધ્ય કે આમ વર્ષમાં તેનો ધૂમ ઉપાડ કરા લાગ્યો અને મોઝલીની છીરના ગમી મેરગી વડોમાં સબ્જ મધ્ય નીકળવા લાગ્યા વળી દિલ્લી જતો માલ નવા જાતના મલ્ય કરતા કીમતમાં સરતો પડેલ. આ જવાનું પરીણામ એ આવ્યું કે ત્યાંના કારખાનાઓમાં એકરીને શેરખોર જામી ગયો અને આને કારણે મોટાં યદેગમાં તોફાનો થવાની ખાસી જામી મધ્ય. આથી પાલમિને એવો કામંડો પસાર કર્યો કે જો કાંઈ દિલ્લી માલ વાપરે અગર તો તેના કપડાં સિવ-ગમી પહેરીને ફરતા જણાય તો તેવે પ્રત્યેક પ્રસંગે પાંચ પૌંડ દડ કરવો અને એવો માલ વેચના-નાગનો દસ પૌંડ દડ કરવો. એમ કાગ્યુ આ રીતે દિલ્લીના વેપારને ફટકા પડવા લાગ્યા.

આપણે આગળ જણાવી ગયા તે નીતિને અગ્રસરી સુરતની કાઠીએ નાના કાઠાંથી તુલ જામવી સન ૧૭૫૬ માં સુરતના કિસ્સાનો કળને લીધા. દેશમાં તે વખતે જળવાન સેનાનીઓ દત્તા પદ્ય મોમસાઈ ગાની પડી હતી. પેશાદમાં સડો છૂસવા લાગ્યો હતો. નિઝામની મદોળી મત્તા પોતાની સીમાએ સરસિત રાખવામાં જ સમાવતી હતી.

૧૧ Universal History-Modern Part Vol. VIII p ૩૨૨.

૧૨ મેજર જી. ડી વલુ—દિલ્લીવાનના વેપાર કથોજનો નામ.

સિરાજ અને મુળ-ઉદોષાઓ વચ્ચે મુશ્કેલી ન હતી. રાજા અને શાસક બંનેની મરજી મુજબનો અગ્રમ અગ્રમ જાવણીઓમાં બેઠાં જવા હતા. એ સમયમાં એક અમલો સિરાજ દેવો મદદાઈ સિદ્ધિ શાંખિની દ્રષ્ટિ પાછા મદદાઈ ન હતી. રાજાપૂત રાજ્યો યાદી મુજબનાં હતાં અને પોતાની હતી પૂર્વથી ચિંતા રાખનારાં હતાં. નવી ખડી થતી મરોની શક્તિ પાછળ દુર દેશોનો અભાવ હતો. એ સમયે દક્ષિણ દિશામાં એક નવું મનનાં હતો. ફેરના બાવીને તે આંકી ચકનો હતો એનામાં મુતસદીમીરી હતી, દેશપ્રેમ હતો, સૌથી હતું અને દુર દેશી હતી. એ હતો માધુરનો મુલતાન દેરઅલી. પણ તે ૧૬૬૮ અને સિદ્ધિથી વિખુરો પડી ગયો હતો. ફેરની શક્તિએ એકત્ર કરવાના એકલા હાથના તેના મનોરથ કારખત ન થયા. ઠાકીના કારખારે મદદારાજ્ય ખડુ કરવા માડ્યું હતું તે સામે એ નરે સાવધાનીના સુર ઉઠાવેલા.

દેરઅલીએ મદદાઈ ઉપર ચકાઈ કરી ત્યારે તેણે જામ દેરો બદાર પાડ્યો હતો તેમાં જામનેના સખેમાં તે જણાવે છે —

“પદેધાની નેમની • માનવતાને ઘણી જાહેર પ્રાપ્તિ આપણા દેશમાં છુદી છુદી જગાએ આપણે ગ્રેહા દોષી, વેપાન કરવા દોષી અને ફેડીએ નાંખવા દોષી. પણ આપણો આ ઉદાર નાથી મોભાઈ • • તેઓ દેશને નૂટી ખાઈ છે • • આપણી પાપમાંથી ઉપર તેમને સામાન્ય ઉપર કરવું છે કે માગ દેશ માન્યવે. ! ને આપણે એક નહીં થઈએ X ને આ એઆજ સોમાને નહીં કાઢી મૂકીએ તો X એમની મદદતાકાક્ષા અને હાવચતા મોત મરા સિવાય જાપણે કાંઈ જાણા ન ગણતી X X એક કાજની દીક ન કહે મનુષ્યપ્રેમમાં આવેલા આ ગણમેને જાણમાં પૂટ પાડવા મારે તક ન અપ્યો. આપણા બીરને જાણતી જાણ, મોગ અને રવ-જાનને નામે પ્રતિજ્ઞા મો કે (માનવજનને મારે પીડા ઉભી કરનાર). આપણા ક્રોના આ ક્રોનોને સજાને મારે કાંઈ કાઢીયું ” ૧૭

એવી જ એક બાહુ વિનંતિ મર્ષ રાજ્યોને સજ્જિત થઈ સામનો કરના મારે નાના સાહેબે મોજાઈ શકેનવાદને કરી હતી. મારાઓની નીતિના બેદ એ મુતસદી કળી ગયો હતો અને ઠાકીનાં કારસ્તાનોનો અંગત તે મળી ગયો હતો. પણ એ જધાનુ પડી જામ ચન્ન આપ્યું કે પની સરકાર મદીને જાહેર સરકાર જની દેરઅલી ફેરે તેમ આપણી પાપમાંથી પર સામાન્ય ખડું થયું. દેશની વૈભવ હકમી, કલા સમૃદ્ધિ સૌ પરવારી મળુ. કાળ થયોને એ જુના મોગવની કદાપી માત્ર ગદી.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હોલસેસ એન્ડ રીટેઇલ કેમીસ્ટમ

માહકોનો સતોપ એક અમારો મુદાસેખ

રાવપુરા—વડોદરા.

મેં જાના દિવસે દું મારો પરદેસની ટપાસ ઝડપથી સળી પૂરી કરતો હતો. ત્યજ વાગી ગયા હતા, માટે માટે જલ્દી કામ આટોપી લેવાનું હતું. એ વખતે બાબાને રહતો સઘ મારા મીમતી ત્યાં આબાં અને કોપાવિષ્ટ સ્વરે ગાતા. “આ તમારી મ્હોકાનું.”

એ પૂછ્યું, “પણ બાબો રહે છે કેમ ? એને શું થયું છે ?”

મારી પત્નીએ કહ્યું “તમેજ એને રહાવ્યો છે”

મેં કહ્યું, “હું તો અહીં ક્યારનોય કામમાં છું”

મીમતી બોલ્યા, “બધું તમારું કામ, આ પડેશના બધુંજે માર્યો, બધુંજે રમકડું બાબાએ જગ લીધું એટલે તે તેણે તેને પીખી કાઢશે. મેં તમને કહ્યું હતું કે બાબા માટે સારા દીવસો સઘ આપણે પણ તમે સમજા જ યાના અને તમારી બેદરકારીને લીધે બાબાને મરણ રહ્યું”

મેં આશ્ચર્ય આપતાં કહ્યું, “આને શું છે દું જરૂર સઘ આવીય.”

બાબાની માએ કહ્યોટ કપો, “અર, શું બોલ્યા ? સમજના સઘ આવીય ? અસારે ને અત્યારે બાબાને સઘને પ્રાંદેશ જાઓ અને બાબાને મગતું રમકડું અપાવો.”

મેં કહ્યું, “પણ આ જ્યાં ટપાસ ?”

મીમતી વાતુરી બોલ્યા, “તમારી ટપાસમાં આમ લાગે તમે નિર્દય છો બાબા પણ તમને વ્હાસજ હો છે ?”

આવા સંજોગોમાં સતી સીતાને ગમ પણ સમગમી ન થયો તેો દું કાણ ? ગયા વિના છૂટી નથી એવી ખાતરી થતાં, ટપાસ જાચી મુશી, બાબાને સઘને વીલેપાન્યાથી દું મન્દેશોડ જતા બસમાં બેઠો.

૨

માન્દેશોડ પહોંચી એક મોટી દુકાનમાં રેનસપર પર કાચોદાતનો સુદર લાકો મુકેલો જોઈ દું, અંદર દાખલ થયો. બાબાને મેજ પર બેસાડી લાકો ઉઠકી તે ઉપર લાક રેરવતાં મેં દુકાનવારને તેનો કાવ પૂછ્યો. દુકાનવારે પૂછ્યું, “તમારે શું જોઈએ છે ?” મેં કહ્યું, “આ લાકો, બાબાને માટે” દુકાનવારે રાજમા, “મિસ્ટર, કંઈ જાન છે કે ? આ મિસ્ટરની દુકાન છે, રમકડાં વેચવાની નથી.” હું મજમુરો, “પણ આ લાકો-” કેમિટ્ટે કહ્યું, “એ તો પેર વેષ્ટ છે એટલું તમારાથી દેખાઈ નથી ?” હું નિરાશવદને ત્યાંથી નીકળ્યો એટલે કેમિટ્ટે મોરેથી ખૂમ મારી અને પાછો બોલાવ્યો, “મિ. તમારો જોડેશ જલ્દી રહી ગયો.” હું બાબાને ત્યાંજ બૂધી બહાર નીકળતો હતો, તે પાછો ફર્યો. બાબાને સઘને રમકડાની દુકાને જતા નીકળ્યો.

૩

જોડે ગયો એટલે એકલા રમકડાની એક દુકાન જોઈ અંદર દાખલ થઈ બાબાને પૂછ્યું, “બાબા, આમાં કયું રમકડું તને ગમે છે ?” બાબાએ આનંદમાં કિલકિલાટ કરી કહ્યું,

“ ખર્ષા જા. ખર્ષાજ સહશુ, ” બાબાને નીચે મુઠી હું વારા હતી રમકડાં તપાસવા લાગ્યો. બાબો પણ દુકાનમાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. એક ગોરા જાપાનીઝ ડીંગલો મેં પસંદ કર્યો અને બાબાને પૂછવા ફર્યો, ત્યાં તો બાબાએ ધમ દધ કાઢ્યું, “ એક ગોરું રમકડું નીચે ખાડ્યું અને તે ફરકે દધ ફુટી ગયું. ”

“ ત્રેવીસ આર બાના ” દુકાનદાર બોલ્યો.

“ શું ? ” હું આશ્ચર્યમાં બોલ્યો.

“ ત્રેવીસ રૂપિયા આગ બાના તમારે આપવા પડશે. ”

આ અજબપાની બનાવથી હું રમકડું લીધા વિના ત્યાંથી નીકળી જવા ઇચ્છતો હતો પણ મેં જાણ બાબાની માને શું કહ્યું ? જાપાનીઝ ડીંગલો જાબાને ગમ્યો. તેની છ રૂપિયા કિંમત અને ત્રેવીસ આર બાના ધીળ આપી હું ડીંગલો લઈ આવું રોક રોકેને ગયો અને પાગલા જવાની શોધમાં બેઠો.

૪

ટ્રેનમાં મારી સામે ચારેક આધિક વખતી બાઈઓ બેઠી હતી બાબો ડીંગલો કાઢી લઈ બાઈ પાસે બેઠા ઉપર બેઠો રહી રમતો હતો. બાઈઓ બાબો ચલાવી મારી પ્રત્યે બેઠી ટસે ગોઈ રહી હતી મેં જાણ અસ્વસ્થતા અનુભવી. એક બાઈએ મને પૂછ્યું, “ તમે આ છોકરાના પિતા કે ? ” મેં એ વાત રીતરીત ત્યારે લેલે બાઈને કહ્યું, “ કેવા નિર્દય છો ? ” અને હું ચમકીને બાઈએ કહ્યું, જાપાની ડીંગલો પર મોઝા ફેરવે છે એની જાણ થયેલો મોઝા જુઓ, તેને રંગ લાગ્યો છે એ રંગ એટલી છે બાબો માથો પડશે, મગી જઈ પણ તમારે શું ? ” આ પ્રવચન સાંભળી હું તે ઇચ્છાન જાત્રાએ મારી પહેલમાં બેઠેલા એક ટાસિયા સુદરભના માથા પર કાઢી કાઢી ડીંગલો ઠોકરા લાગેલા ટાસિયા ધૂગાયેલા મેં બાબાને ઘડતે મારો પાસે બેસાડ્યો અને હું ચોર બેઠો ખૂબ ઘમ પાગલા કપારે આવે એમ રાહ જોતો બેઠો.

૫

પાગલા આવ્યું. હું છુટકારાનો દમ મુઠી બાબાને બાઈની ટ્રેનમાંથી છોડતી ચાલતો મારા પરે એક શીમતીએ જમારો સત્કાર કરતી પૂછ્યું, “ રમકડું લાવ્યા ? ” મેં જવાબમાં કહ્યું, “ હા, પણ જા સુંદર. બાબાને જલ્દી ગમ્યું છે, બાબા, બાબો બતાવ ” મેં જોયું તો બાબાના કાઢીમાં રમકડું ન હતું. એને મારી પાસે બેસાડ્યો, ત્યારે તેણે ચાલતી બાઈએ તે બહાર ફરી દીધું હતું હવે હું શીમતીને કેમ સમજાવું કે મારો દોષ ન હતો “ તમે નિર્દય છો. તમારે રમકડું લેવું જ નહયું. જાઓ તમારા ક્ષત્રજ પૂરા કરો. ” કાઢી પૂરા ન થવા તે વિષે મને હવે જાણ ન હતી રમકડાં મારે જોતજોતી રૂપિયા આર બાના ખરચવા પણ બાબા પાસે ગમવા રમકડું ન હતું વિધિની વિચિત્ર કૂરતા પર વિમાસણ કરતો હું બેઠો ત્યાં તો પાડોશીના બચુએ આવી બાબાને કહ્યું, “ બાબા, મેં આ મારા ડીંગલો, ચાલ, આપણે રમીશું. ” અને બનેલેકરા બહાર કાઢીને તોડીને મસાવતા રમવા લાગ્યા.

અને આ બાઈનો પણ વિધિ જેવો વિચિત્ર છે ? પરીપરીમાં એનાં રંગ પલટાય ? આ હરામખોર બચુ પહેલાં પણ બાબા બોલે હાજીર રમ્યો હોત, તો કેટલી આપદાઓમાંથી છૂટી જાત, એ બદમાશો હમણા પાછા થકે નહિ તો શાર.

સને ૧૯૪૬ ના ઑગસ્ટ માસમાં પુરાતન વસ્તુ શાસ્ત્રના બે પ્રખર વિદ્વાનો કેવલેક પામ્યાં. તે બે વિદ્વાનો તે (૧) ડૉ હીરાનંદ શાસ્ત્રી, એમ. એ. એમ એસ એસ., ડી. લીટ અને (૨) રા. રા. બ. કાશિનાથ નારાયણ દીક્ષિત, એમ. એ. એલ. આર. એ. એસ બી છે. ડૉ હીરાનંદ શાસ્ત્રી પંજાબી બ્રાહ્મણ દત્તા અને હિંદુસ્તાન સરકારના પુરાતન સંશોધન ખાતામાં મોટી જવાબદારીવાળા ઇન્સ્પેક્ટર પર હતા. ત્યાંથી નિવૃત્ત થઈ વડોદરા રાજ્યમાં પુરાતન સંશોધન ખાતે આપણા પાવવાનું કાર્ય તેમને સુપ્રત કરવામાં આવ્યું હતું. રા. બ. કાશિનાથ હિંદુસ્તાન સરકારના તેજ ખાતામાં જુદા જુદા મોટા ઇન્સ્પેક્ટર પર કામ કરી છેવટે તે ખાતાના મુખ્ય અવસ્થાપક (Director General) થયા હતા. ડૉ શાસ્ત્રીનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૭૮ માં થયો હતો. ડી. એ. વી. કેસેજ તથા ઓરીએન્ટલ કોલેજમાં શિક્ષણ લઈ સને ૧૯૦૦ માં તેમણે એમ એ ની પદવી પ્રાપ્ત કરી. બી. એ. અને એમ. એ માં સરકૂત તથા અગ્રણી વિષયમાં પ્રવિણ મેળવવા બદલ તેમણે સુવર્ણપદક એનાયત કરી પંજાબ વિશ્વવિદ્યાલયે તેમનું મૌરવ વખાણું હતું. પ્રથમ તેમણે ડી. એ. વી. કેસેજમાં સરકૂત તથા તત્ત્વજ્ઞાનનાં પ્રાધ્યાપક તરીકે કામ કરી તેઓ પંજાબ વિશ્વવિદ્યાલયમાં સરકૂતના પ્રાધ્યાપક નિમાયા હતા. વિશ્વવિદ્યાલયે તેમને એમ એલ. એલ.ની પદવી આપી. સને ૧૯૨૮ માં ડી. લીટની પદવી પણ આપી અને આ રીતે તેમની આઠ વિદ્યત મઠિ બહુમાન આપ્યું હતું. તેમણે સને ૧૯૦૩ માં હિંદુસ્તાન સરકારના પુરાતન ખાતામાં જોડાઈનાના ઇન્સ્પેક્ટર આજણ વધી હિન્દી અમલદારને મળી રહે તેવાં ઉચ્ચતમ ઇન્સ્પેક્ટર પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તેઓ સને ૧૯૦૬ માં નાગપુર મ્યુઝીયમના અવસ્થાપક અને સને ૧૯૧૩ માં હામનો મ્યુઝીયમના અવસ્થાપક તરીકે નિમાયા હતા. તેમની નોકરી સને ૧૯૧૭ થી ૧૯૨૦ સુધી કાશ્મીર રાજ્યને છોડીની આપવામાં આવી હતી. ત્યાંથી પોતાના ખાતામાં પરત આવી તેમણે પુરાતન ખાતામાં જુદા જુદા વિભાગ અમલદાર તરીકે કામ કર્યું અને ૧૯૨૫ માં તેમની નિમજ્જી હીનીતગ તરીકે થઈ. સને ૧૯૪૪ સુધી તે કોણે ઉપર ઉટકામડ રહ્યા હતા, અને ત્યાંથી નિવૃત્તિ લઈ વડોદરા રાજ્યમાં પુરાતન સંશોધન ખાતાના અવસ્થાપક (Director) નીમાયા હતા. આ જગ્યાએ સને ૧૯૪૨ સુધી કામગીરી કરી કામગીરી નિવૃત્તિ લીધી હતી. તેઓ સ્વભાવે ચતુર, સુવિદ્યાળી તથા સ્ફુર્તિશીલ હતા. દરેક કામ પોતે જાતે કરવાની. તેમની હોશિયરી ટેવ તથા તેમનું શિક્ષણાલન માર્ગદર્શક હતું. તેમની ભેખન તથા વિચારશક્તિ વિશાળ હતી. તેમણે પુરાતત્ત્વવેદના તરીકે તે વિજ્ઞાનમાં કરેલ કામ પ્રમત્સુક્ષ્મ અણુત હતું. તેમણે બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં કાશીઆ, નાસીક, સાંકાશ, સારનાથ તથા વડોદરા રાજ્યમાં અમરેલી તથા પાટણમાં કરેલા ખોદકામને વિદ્યોર્મિએ વખાણ્યું છે. તેમણે પ્રસિદ્ધ કરેલા જુદા જુદા વિષયોના ભેખો પૈકી નાથકા સીક્સ એ વિષય ઉપર લખેલો પ્રમત્સુક્ષ્મ વાંચવા લાયક છે. વડોદરામાં પ્રસિદ્ધ થયેલા તેમના મંથો પૈકી જન્ડીબન પીઠોટારીઅલ આર્ટ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ જુદા ઇન્સ્ટ્રુકશન અવશેષો અને પ્રાચીન વિનિષ્ક્રિયો આ મંથો સીએ માન્ય રાખ્યા છે. સને ૧૯૪૮ માં શીતલ સંગ્રહ કે ત્રીજા સજાજીરાવ મહારાજે તેમને જ્ઞાનરત્નની પદવી અર્પણ કરી તેમની વિદ્વાની કંર કરી હતી. તેમણે વડોદરામાં આવેલા મ્યુઝીયમ અને પિક્ચર ગેલેરીના અવસ્થાપકનો હોલો સને ૧૯૪૬ થી ૧૯૪૨ સુધી સંભાળ્યો હતો. સન ૧૯૪૦ માં પટણા મુકામે ભરાયેલી ઓરી-

એન્ડ ઇન્ફરરસના પુરાતત્વ વિભાગમાં અખ્યક્ષ તરીકે તેમણે જાળવેલી કામગીરી પ્રશ્નચર્ચા દ્વારા સને ૧૯૩૯ માં ત્રિવેન્દ્રમમાં ન્યુમિરોટીક સોસાયટીના અખ્યક્ષ હતા, આ બંને હોદ્દાં તેમજ બાળજી ખરેખર મનનીય હતા. સને ૧૯૩૨ પછી મોદન-જોડારો અને દરખાના ખેડ કામમાં જાણીએલા સિંધુ નદીની ખીણમાંથી મળેલા પ્રાગૈતિહાસિક સંસ્કૃતિના અવશેષો. હાલિ-યાવાડ અને ઘાટ દેશ સુધી પ્રવર્તેલા હતા, તે ડો. શાસ્ત્રીએ ગુજરાતમાં કરેલા સંશોધનમાં જાણીએ છે. પચાસ વર્ષ પૂર્વે રેખાદર્શક હુસ ફટ નામના ભૂગર્ભશાસ્ત્રીએ કરેલા સંશોધન મુજબ સાબર મતીના કિનારે અસ્મયુગના પ્રાગૈતિહાસિક અવશેષો મળવાની શક્યતા બાબત ડો. શાસ્ત્રીએ ઉપર ખાત્રી આપી હતી તે અવશેષોના સંશોધનનું કૈવલ દે. રા. બ. દીક્ષિતના શ્રાવણ આશુ દ્વારા તેમજ વર્ષન આગળ ઉપર કરવામાં આવશે. ડો. શાસ્ત્રીએ વડોદરામાંથી નિર્ધારિત ઘણા પંજાબમાં ગુ-હાસપુરમાં મુઘલ રાજ્યો હતો. ત્યાં તેમણે જ વાણી પીડાતા હતા. તેમનો રાજ વર્ધી જતા તે તા. ૪ ઓગસ્ટ ૧૯૪૬ ના રોજ દેવભોજ પામ્યા.

ડો. શાસ્ત્રીએ પોતાના અનુભવનો લાભ વડોદરા રાજ્યના પુરાતત્વ સંશોધન ખાતાને આપી તેનો સારો વિસ્તાર કર્યો હતો અને તેમાં વડોદરા તેમજ સહાજામણી બન્યું છે.

સમય સાથે આગળ ધવે છે

સિંદી અગ્રજીવ વીમા સંસ્થા -

બોમ્બે લાઈફ એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ

(સ્થાપિત : ૧૮૮૮)

નવું કામકાજ

૧૯૪૪

૧૯૪૫

મળવેલું

૨,૭૯,૦૦,૦૦૦

૩,૧૬,૦૦,૦૦૦

કેરપાઈ થયેલું

૨,૫૧,૦૦,૦૦૦

૨,૭૭,૦૦,૦૦૦

અમારી તરફના ઉદ્યોગ નીતિના પ્રતિકરૂપે નીચેના ઉપર જણાવેલી રીતે છે.

- (૧) લાંબા સમયના અપનાવેલા કાનૂનીય કરેલા નર્મ અને મહાકાના પ્રશ્નોમાં વસતા અમારા પેલીસી હોલ્ડરોની પેલીસીમાં સંબંધિત રહેલી રીતે જવા જતા હતા. (સ્ટેટિસ્ટ)
- (૨) રજાવડેલી પેલીસીમાં ફરી શાલ કરવા માટે અમે નામની કોમ્પની નથી તેમજ સારી વખતનો હાજરી પણ આપી નથી.

આજુ ઉદ્યોગો અપનાવે કરતાં અમારી કંપની પ્રથમ છે.

આમે લાઈફ સંસ્થાને કરવાને અથવા તેનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાનું તે હાજરીમાં છે.

વડી ઓફીસ: ઉપ-રાખાઓ: સુર્યકાન્ત બી શાહ બી.એ.

૨૫-૪૭ અર્ચિટ રીટ, એલન રોડ, નવીખાલ

બાન્સ મેનેજર,

ગાંધી, સુબર્ષ રાવપુરા-વડોદરા. કુવારા સામે, ગાંધીરોડ-અમદાવાદ.

આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ

વાયુદેવ ધરાવત કૌશલ્યકર

મયા માસમાં યત્નતિથિ ક્રાંતિનો બચ રાખ એવી એક ને મહત્વની બાબતો બની છે અને તેનાં પરિણામ ક્રાંતિશય દૂરગામી સ્વરૂપનાં થશે એમ સ્પષ્ટ દેખાય છે. હુદ્દ સમાપ્તિઝાળથી લોકસાક્ષી અને સામ્રાજ્યસાક્ષી વચ્ચે બાહ્ય રહેતી કોઈકરી કાઈપણ વખતે વિદેશપર્માં પરિણમે એવું દેખાય છે, એમણીસમી સદીમાં પ્રમુખ પામેલી સામ્રાજ્યસાક્ષી રીમમીસરીમાં પાછી હડત્ત લાગી અને તમા નહાપુલ પછી આ પીછેઠક મણીજી ત્વરિત બની છે. પ્રમતિથીય વેપાર એજ સામાન્યસાક્ષીનું જીવન હોવાથી પ્રાદેશિક વિરતાર પર નમેલી વર્તમાન સામાન્યસાક્ષી લામે સમય સજીય રહે એ હવે અસમ્ભવ છે. પોતાની પરાન્તપુષ્ઠ ઉન્માદિત જીવન પર બધુ મોટુ ક્રાન્તિ-કરક અરિષ્ટ આવશે એ વાત સામાન્યસાક્ષી હવે સ પૂર્ણ સમજે છે. મેક્સીકોના ઉદયથી તે તારે દિશાએથી સક્રિયિત થતી જાય છે અને તેની સામે આખરી નિર્જીવાત્મક સામનો કરવા પોતાની સરકરી તેજરી વધારે છે. હમણાં પ્રમટ કચેલા અંગ્રેજો-અમેરિકન સરકરી કરારોની બાંધીધુરીમાં બા તૈનારીનુ પ્રત્યક્ સ્વરૂપ સ્પષ્ટ દેખાય છે. આ કરારો ઉપર દજ સુધી સહીઓ'ર્થ નથી આવે' મહિનામાં તે પર સહીઓ થશે એમ જણાવવામાં આવ્યું છે.

આ કરાર પ્રમાણે અંગ્રેજો-અમેરિકન સરકારનું અને વેમાનિક દેશોનું એકીકરણ કરવામાં આવશે અને સરકાર ઉપર એક સ્વરાધિકારીની સત્તા પ્રવર્તશે. સર્વે પ્રકારનાં અભ્યાનમાં યમાનતા નિર્માણ કરી બને ગણીનાં કૈન્મેની કવાવત અને તાલીમ એક જ પ્રકારની દમે ધજ્જનુ સરકરી અને આર્થિક સામર્થ્ય તમા મુદ્દમાં વેદાંત મમેણુ દેવાથી પોતાની જૂની માદીઅમેરિકન મરજીયુ લેજા ટકાવવા માટે ઉજાન્ડના દેશોલી સામાન્યવાદીઓ પોતાના દેશને અમેરિકની દાસી તરીકે યાજવા તૈયાર થયા છે; દેશના લોકમત પ્રમાણે દેશની જ્વતજના અધ્યક્ષી પોતાનો આંતરરાષ્ટ્રીય દગજાને જળવવાના પ્રયત્નો કરવાને જલ્દે અમેરિકન દાસત્વ સ્વીકારનારાઓ આ દેશવિભાગીઓ ખરેખર કલ'કપ છે. પ્રત્યેક દેશમાં આવા લોકો દેશને સ્વાતંત્ર્ય મુખતવાની આપવામાં સહેલે છે.

હજન્ડ - ઉજન્ડમાના પ્રતિયામી જૂથનાં આ કરણીથી પૂરોગામીઓ મહત્તી ઊલ્લાસે પાસામેન્ડના કમુનિસ્ટ મળેએ' આરંભ્ય ઉપાકુ' પાક્યું પલ્લુ સરકાર તરફથી સતોપકારક મુલાકાતો પ્રજા મળે. નધો. હજમાન આ કરારો બાબત મળ્યું પક્ષના "જહોર" સમાસદોમાં મોટો અસતોષ દેવાયો છે. "જાતત્વી ક્રાંતિ અને સોવિયેટની મૈત્રિ હક કરવા માટે પ્રયત્નો કરીયું." એવું સમૂર પછે અજવાસનાખ્યાપ્તુ હજ પલ્લુ પ્રત્યક્ષપણે રચિયા નેકે મૈત્રિ માદી થવાને તામે મેજનાવ વધે છે. આ માટે અમૂર પક્ષના જહોર સમાસદોએ તમા માસમાં પોતાનો અર્થતોષ પાસામેન્ડમાં સ્પષ્ટપણે જાહત-કરી હતા. મુત કરારોની વાત ઉભારી પડવાથી સરકાર અંતરજુ જુમથવે છે. મેડા દિવસોમાં અસતોષને વાચા પુટતો એ નિર્વિવાદ છે.

અર્થેધીકા - હુદ્દ અમેરિકનમાં તાના પ્રજા મૂરીવાદીઓ તમા મુદ્દ માટે તૈયારી કરવા સરકાર પર જાણુ કરી રહ્યા છે. અંગ્રેજો-અમેરિકન કરારની વાટાપાટ કરવાના સમયે આ લોક રચિયા વિરુદ્ધ દેશમાં અને જાતત્વમાં પ્રચાર કરી તમા મુદ્દનો પામે સ્વવામાં મરજીયુ હતા પલ્લુ મુદ્દ અમેરિકનો આ પ્રતિયામી અર્થતિની વિરુદ્ધ છે. બેન્ડી-નોમેસે પોતાનાં લોક મુદ્દ નાજનાં

આખા પછી ત્રીજો પ્રાચીન પદ્ધતિ નિર્માણ કર્યો છે. પણ આ પદ્ધતિ નજીકના અરિષ્ટમાં રાજ-
કાન્તમાં કંઈ આવડે છે. એમ દેખાતું નથી કાગળ કે રીપબ્લીકન પદ્ધતિ અનુભવીમાં અભ્યાસી
અમેરિકા રાજનીતિનું ધારણ સામાન્ય લાક્ષણ પર આધારિત વર્ણન પુરવાર થાય છે. હું મન
પેસિફિક થયો ત્યાંથી આ તફાવત નજરે ચડ્યો હતો પણ કોમિસનની મૂલ્યથી પછી આ હેરફાર
દેવ વધારે સ્પષ્ટ થયો છે. અમેરિકન-અમેરિકન મૂલીવાદીઓ જાતની શાંતિમાં વિગ્રહ ગ્યે છે
એમ હવે સર્વ મંદ સમજી શકાય છે.

જ્યાં માસમાં મેક્સિકો સ રક્ષણ સમિતિની બેઠકમાં એટમ બોમ્બના નિષ્ક્રમણ પર
અટક અને અસહનવાસ સળંગથી થયેલા અર્થમાં થઈ અને તેમાં સોવિયેટ પ્રતિનિધિઓ અમ
ભાગ લીધો. અમેરિકન પ્રતિનિધિઓ જાણુ બોમ્બ સળંગથી એક મોજના મૂડી તેજ વખતે ગતિવત
પ્રતિનિધિઓ મિત્રો રાજ્યોમાંના મોટા રાષ્ટ્રોએ પોતાના સૈન્યની સખ્યાનાં આક્રમક પરિવર્ત
આગળ મૂક્યા. એમ કહ્યું. આ બીજા કાલ પર લખતિ ન લખતિ કશું એજ દારાવેનું સાર્વજનિક
અસહનવાસનો દાવ તથા, એક પેટા સમિતિ સભ્ય સન્ધ્યાસના ઉપાયો સ્વસ્વવા નીમવી, અને તેણે
તથા માસની અંત સંપ્રત પરિવર્ત સમક્ષ પોતાનો દેવાલ રજુ કર્યો એમસોવિયેટ પ્રતિનિધિઓ
સૂચન કર્યું. આણું બોમ્બ નિષ્ક્રમણ, મિત્ર રાષ્ટ્રોમાંથી પોતાના સૈન્ય ઉઠવી લેવા અને સત્વરે અસહનવાસ
પર લાર મૂકી સોવિયેટ પ્રતિનિધિઓ દલીલો કરી, તથાપિ અમેરિકાને કશું બોમ્બ જનાવડતું
રદસ્ત થતેજ રાખ્યું. ઉચ્ચે અને અમેરિકાને પોતાના સૈન્ય અંત સંવેરેદશીમાંથી અસેડી
લેવાની હચ્છા નથી અને સત્વરે અસહનવાસ માટે પણ સમ્મત ન થયા આવી નિર્ણય અર્થમાં
કાળેજ કરતા રહી પોતાનું સરકાર જળ વધાવતા રહેવાનો આ મે દેશોનો ઉદ્દેશ છે.

જાત ઉત્પાદનનું હું નેટલું ઉત્પાદન અમેરિકા કરે છે, તો પણ સંગઠનની વાંધાંક
આવડતા ૫૦ થી ૬૦ ટકા અમેરિકા સરકારી અર્થ પાછળ વાપરે છે. મુદ્દબીતિ ખરી કરી
ઉત્પાદનની માત્રણી ચાલુ રાખવાનો એક ઉપાય છે. તે ઉપરાંત મજૂરોને દાબી દેવા માટે નવા
કાયદાઓ ખરી હાલના માટે અમેરિકન સરકાર પ્રવૃત્ત છે. આ મુદ્દપોષક પ્રવૃત્તિમાં અમેરિકામાં
ખીજા ધટનાઓનો વધારો કરવામાં આવે છે. મી જાગે પોતાના કોલાનું રાજ્યનું આપ્ત
છે. ૫ દેશ મત્રી મી બર્ન્સે પણ પોતાના કોલાનો ત્યાજ કર્યાનું કાસેજ નહોતું થયું. ઉપરની
ધટનાઓમાં આ રાજ્યનામાં મુસંજત લાગતા નથી. હજી થોડો સમય ચાલે એમાં સિવાય-અંતિ
લાલ તગત કંઈ નિષ્ક્રમણનું કંઈ કહી ન શકાય.

ક્રાન્સ :- વિવિધ પેટરા બરી ગાળીય વ્યૂહ રચી ક્રાન્સમાં પુરોગામી અને પ્રતિગામી
પ્રયોગ રચ્યાં કરી રહ્યા છે. કમ્યુનિસ્ટ સંઘની બિરદા પદ્ધતિ રીપબ્લીકન પ્રેસિડેન્ટ તરીકે
આ પદ્ધતિ ઉમેદવારને પુરતા મતો મળ્યા નથી, આખરે " અને નહિ, ને તને નહિ, પણ નાખો
કુતરાને " એ નામે એમ આગ. પી અને કમ્યુનિસ્ટ પક્ષોથી નાનો અર્વા સોશીયાલિસ્ટ ડેમો-
ક્રેટિક જુલના દાવમાં થોડા સમય માટે ગાળ્ય સંચાલનના દોરો સુપરત કરવામાં
આવ્યા છે. આ પક્ષનું મત્રી મજળ રહત પાંચ જ આંકવાંકના સુધી - સત્તાશ્રદ્ધ
રદવા પછી આ પ્રમ હરીથી દાવમાં લેવામાં આવે. લિઓ બજમ
આ પ્રમાણે બસે કહો કે થોડા દિવસો માટે પણ સત્તાશ્રદ્ધ થયો છે. ક્રાન્સમાં થયેલી ધટનાથી મનને
ઉદ્ગમ થાય છે, પણ આજની દેશની, પરદેશની પરિસ્થિતિ વિચારી જોતાં, ત્યાં મુદ્દનો બડકો
છે એ તદન અનિવચનિય છે. આમ જનતામાં કમ્યુનિસ્ટ પ્રણાલી બહુ તિ છે, એ ખરું છે પણ
તેની સરકારમાં ૧૮લી લાગવજ છે તે જાણવું મુશ્કેલ છે. પણ હજી વાળી મુદ્દ હારી નીકળે તો તે

ક્રાન્સમાં જ મનોહિત રહે એમ બને નહિ પણ તે બીજા વિશ્વગુપ્તમાં પરિણમે એવા મોટા સંભવ રહે છે એમ નહિ, અમેરિકા જેવા રાષ્ટ્રને ક્રાન્સમાં દસ્તાવેષ કરવાની તક મળે. આવા સંજોગમાં ટામોપચારથી કામ લેવું એજ અપરિહાર્ય છે, પણ તેમ કરતાં કેટલાક પ્રતિજ્ઞાથી સ્વરૂપના ચિન્હો પ્રત્યેક જાણ છે ક્રાન્સનાં સામાજ્યમાં પ્રથમ અંતર્ગત પણ મુખ્યપર કાળમાં સ્વતંત્ર થયેલા વિદ્યત નામ દેશમાં થયેલી ધાર્મીજ એની સાક્ષી પૂરે છે. વિએત [ઇન્ડોચીના] દેશ મધ્ય ગુપ્તમાં જવાની કુદમતાથી સામે લડીને સ્વતંત્ર થયેલ હતો પણ ક્રાન્સ દેશની હિંમત સરકારે ત્યાં ફ્રેન્ચ નામરિક બને બીજા હકના અંગ્રજીય મારે રોળે રવાના કરી આ નવોદ્યત સ્વતંત્ર ગણે પર ફરીથી પોતાની કુદમત સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તે પણ ક્રાન્સમાં જનુમતિથી ચૂંટાઈ આવેલા કમ્યુનિસ્ટ પક્ષની હુમ્મ્યાનગીરીથી ક્રાન્સ અને વિએત નામ વચ્ચે સંધી થઈ પણ ફ્રેન્ચ અધિકારીઓએ કુદમત બાબત પર મદદ તેથી પોતાનું અસ્તિત્વ અને મુજા કામમ રાખવા વિએત સરકારને મુદ્દમાં ભેટગવાની ફરજ પડી અથા માસથી આ મુદ્દા નેરોથી જોડા રહ્યું છે. આમાં કમ્યુનિસ્ટ અને કામલ ફ્રેન્ચ રોન્ગના ફાત પડી અથા છે હજી પણ હાનશે રોનિધ અને હાડમેળાની મદદ ક્રાન્સમાંથી ફ્રેન્ચ રોન્ગને મળે છે તે પણ વિએતની જવાબદારી રોનિધ પ્રાણની પરવા કર્યા વિના લડીને પોતાના રાષ્ટ્રનો પ્રતિષ્ઠા મોડીથી સંધી રચા છે. આ મુદ્દા પરિણામ અને તે આવે પણ ઇન્ડોચીનામાં જે જનશક્તિ આવી સ્વદેશ-શિખાત પ્રસર્યું છે તેનું કદિ કમનું થઈ સકશે નહિ. રોન્ગ જગમાં ઉમેરો કરવા છતાં ક્રાન્સને આ દેશનો ફરીથી કબજો કરતાં રહ્યાં પડે છે. અથા પાંચ વર્ષમાં ક્રાન્સની આર્થિક સ્થિતિ તેજન જગથી મજબૂત છે આ મુદ્દા પાંચ જ માસ વખતે આવે તે ક્રાન્સને ઇન્ડોચીના ફરીથી ફરિતંગતે ફોર્ડુ ફુરેલ પડશે. ક્રાન્સનાં પ્રતિજ્ઞાથી પેક્ષને પોતાનું સામાજ્ય અર્થાંધિત રીખવું છે પણ કમ્યુનિસ્ટ પક્ષ સચારદ જાણ તે ક્રાન્સમાં જવાને સ્વાતંત્ર મળે અને તેનો ઉત્કર્ષ થાવું એમાં જરા સંદેહ નથી.

પ્રેસિડેન્સ : પ્રેસિડેન્સના પ્રતિજ્ઞાથી પક્ષને પણ પોતાના સામ્રાજ્યને જાળવી રાખવું છે પણ પેસેટાઇનમાં તેમને અમેરિકન સામ્રાજ્યશાહી સાથે લડીને પોતાની સવા પ્રસ્થાપિત કરવી છે. પેસેટાઇનના ન્યૂ સ્પેઇને અમેરિકન મૂડીવાદી ન્યૂઓની સંપૂર્ણ મદદ લેવાથી ત્યાંના ન્યૂઓ પ્રેસિડેન્સના લક્ષ્યની પણ અવગણના કરે છે. ન્યૂઓ થોડા દિવસ પર જ ત્યાંના એક બિડીફ સૌનિકને ફટકાથી માર મારે. બિડિસ સૌનિકને ફટકાઓ પડે એવા અપમાનિત બતાવવા ત્યાર પછી કહી ન્યૂઓ ન હતો, બીજો જેમ પછે લોકો કરી બિડિસો રાજ કરે છે તેમ પેસેટાઇનમાં પણ અરબ અને ન્યૂ વચ્ચે વૈમનસ્ય હતું હતું બિડિસ કોણ જ છે, આ બાબત મદદરમાન અરબ અને ન્યૂ મજૂર વર્ગોમાં જાગૃતિ આવી અને બંને સહકાર આપી સાથે મળી પોતાના સામ્રાજ્ય દુરમત સામે સામનો કરીના સ્વયં આઝાદકાં વિન્દો નજીવાં છે.

ઇન્દ્રિય પેદેશદાઈન પ્રમાણે ઇન્દ્રિયતમાં પણ સુરેનિત અને ઇન્દ્રિયસિંચન એવા ને
 પછો રચી બિદિસરો સચા. કાચમ કરવાના પેતરા રચી રજા. છે
 પણ ઇન્દ્રિય જનતાએ આ ઈર્ષિત કરસ્તાન અઘાવી લીધું નથી.
 બિદિષ પ્રપચ નીતિના ભોમ કંઈ પડેશે સિદ્ધીપાસાને આખરે રાજતાસુ આપ્યું પડ્યું. પણ
 તેની જગ્યાએ આવેલા નકાસીપાસા પણ તેટલો જ પ્રતાજથી હોવાથી ઇન્દ્રિયતો સ્વાતચ્ચને
 અને તે દેશનો સુદાન સાથે સંબંધનો પ્રમ હજી વેશ્યાન તેમ દેખાતું નથી. ઇન્દ્રિયતણ દેશબકતો
 નકાસીપાસાની રાજનીતિનો પાશનિન્દમાં ક્રમતાથી વિરોધ કરે છે. આ સ્થિતિ હજી કદનોક
 વખત રહેશે એમ લાગે છે.

કર્મિનાં :- ધરાનેમાં એ'એા જામેરિકન રાજનીતિ દાસક ઇક બ'શે રતેદમદ નીવડી જણાય છે. જોઈરમેજનની શોડશાહીને દખાવીદેવા માટે જામેરિકન સરકારે ઇંગ્લેન્ડની સરકારને જ બંધિયાનો આપ્યાં. પ્રથમ તો તુરેદ પક્ષ ઇરાનના સરકારી સેન્ટને પ્રવેશ મવા દેવાની વિરુદ્ધ હતો. પણ આ બુલ'યતા મુખ્ય મુખ્યનાકા રમણે ઇરાની સરકારના સેનિટોના ઇજાજમાં નથા તેથી એકમેજનની શોજ પ્રતિકાગ કરવા 'અસ નર્થ' નીવડી. તોપણ આજરમેજનનાં લખાણને ઘઈ નથી એ દર-હાતુ જાણીએ છે. પણ રમણે સામનો કરવામાં આવ્યો અને રેટલાક ઇરાની સેનિટોએ પણ તેમને બદલ કરી એમ પ્રસિદ્ધ થયું છે. ઇરાની શોજનો વિજ્ઞ થયો છતાં ચૂટણી વિરોધ જોડે સત્રામ દહી રાત થયો નથી એ ચૂટણીના ફાગસનો વિચાર્યોએએ પણ વિરોધ કર્યો છે. આજરમેજનની શોજ દહી પરબૂત થઈ નથી. ચોતાના પ્રાંતની ઉત્તર ખાલુએ તેની તૈયારી દહી ચાલુજા છે, અને શોડાખનનાં મુખવેશો પ્રેશ પાડો લઈયું એમ. તેના રેડિયાએ એ વાર નહેરુ કયું છે, પણ આ માટે વખત નેહરુ. રવાત'અ મરિતો બદલનસમાજની નીલેમાલ કરી થઈતી નથી; પણ વિજ્ઞ પ્રાપ્ત થયો પછી જ તે વિરામ પામે છે.

ચીન આદેસમું અધાગ્જ ધવા માટે જોલાયેથી સર્વપક્ષીય પરિષદમાં કમ્યુનિષ્ટો જાળાજ નહતા એટલુંજ નહી પણ યીંગ'લોડશાહી પક્ષોએ પણ તેનો વિરોધ કર્યો હતો. દમદાટીથી મંચુરિયા મંજિલિયા વગેરે પ્રદેશના પ્રતિનિધીને મુખ'મેસાટી નવું જખારણ પસાર રૂપમાં આવ્યું છે. આ ખખારણમાં દેશના પ્રસિદ્ધ દને અદાન અપાએ આવવામાં આવી છે, તેથી એ ખખારણ શાહી સ્વરૂપની થઈ છે, મરિ કોઈપણ શોડશાહી પણ તેને અપનાવે નહીં દર-

ડોંગરેલું
બાલામુત
 પીવાથી છોકરાઓ
 રૂઝ-પુર ધાય છે.

ચમેલી! ચમેલી!! ચમેલી!

ખુશ બાલાર

અંગરબત્તી

નરેક ઘરમાં ઉપયોગી ચમેલી
 અંગરબત્તી છે. તેજ ચમેલી
 અંગરબત્તી

દીપ્તીબુટલ -

એસ. દવેની કું.

માલોક -

કે. ટી. ડોંગરે કં.

સુ બર્ડે

ટાવર-૧૧૬, વડોદરા.

મિથાન ચીનની આર્થિક સ્થિતિ સુધાનુસાર જનકતી જાય છે અને હવે તો દેવાળુ નીકળે કે કેમ તેની રાહ જોવાય છે. કમ્યુનિસ્ટ ડોમિટોન સેન્યના સંદર્ભમાં ૪ જાન ૧૧ 'દબર' ડોમિટોન સેનિયો સમુદાયે નકામા થઈ ગયા છે અને ગયા માસમાં કોમ્યુનિસ્ટ રીજનની ચોતરફ સરકારી જાયેલી દેખાય છે. ગયેલા પ્રદેશનો મોટો ભાગ અને પ્રદેશકે યદેશે આ સેનાએ ફરીથી કસ્ટમલ્ડ કરી છે. ચીન દેશમાં અમેરિકન વિરુદ્ધ વાતાવરણ એક સરખું જાણી-રહેલું છે હમણાં જ ત્રણ દિવસ ઉપર એક ચીનની કન્યા ઉપર એક અમેરિકન ત્રાવિકે ગળાકાર કરવાથી તેની વિરુદ્ધ સર્વ ચીની વિદ્યાર્થીઓમાં અસંતોષનું વાતાવરણ ફેલાયું અને અમેરિકનો વિરુદ્ધ મોટા મોટા દેખાવો થયા એકંદરે જનરલ ચીન-કાઈ ટીકની કારકિર્દીમાં ચીની લોકોની મુશ્કેલીવતો વધતી ગઈ છે તેમજ ચીનનો આર્થિક અધઃપાત સમીપ આવી રહ્યો છે.

બ્રહ્મદેશ :- હિંદી મુજબ પશ્ચિમ પ્રમાણે બ્રહ્મદેશના પશ્ચિમ-પશ્ચિમ સંકળની સહ કરવા નીકળ્યા છે. 'પરંતુ તેમનીએ સહરથી બ્રહ્મદેશને અંગ્રેજી સ્વતંત્રતા મળતી મુશ્કેલી છે. બ્રહ્મદેશના કમ્યુનિસ્ટ પક્ષે આ વાત ૨૫૪૫૫૫ે રહી છે " હોડો અને તોડો " એ નીતિનું અવલંબન કરી બ્રહ્મો પ્રતિનિધિઓને બ્રિટિશ સરકાર હાંકી કાઢશે.

હન્ડોનેશિયા :- હવે સરકાર અને હન્ડોનેશિયા રીપબ્લીક જન્મે વચ્ચે કરાર થયો છે, જતા જાને પશ્ચિમ સેનિયોની મક્કમ આશુર છે. હન્ડોઆઈનામાં કેન્સોએ જે પ્રમાણે વિસ્વાસપાત કર્યો છે તેજ પ્રમાણેનું કમ્યુન આ દેશવાસીઓ પ્રત્યે વર્તન છે. સામાન્યસાધનો નાશ થયા વિના આ નીચ મનોવૃત્તિનો અંત આવે નહિ.

We manufacture all kinds of Textile Bobbins
such as Inter-Rovings, Slubbings, Screwers,
Wadia, West, Ring-Rabbeth, Universal Pins
Picking-sticks, of all sizes from the finest wood
Efficiency and Durability our Motto.
For particulars, please write to:-
Shree Mahadeo Bobbins Wood Works.
BILIMORA.

ઇવા નદી કંઈ ?

જાન્યૂરી મે ૬૫૨ વર્ષ' ઉપર માળવાના પ્રતાપી ક્ષત્ર્ય નંદપાનના જન્માબ્દ ઉપાવરતે પ્રજાસતીર્થની શાન્તા વખતે દાન કર્યાને ઉદ્દેશ્ય નાશિકતા સિદ્ધા' લેખોમાં છે. -સદ્ગુ સિદ્ધા લેખોમાં તાપી અને દમય્યં'ના નદીઓ વચ્ચેના દક્ષિણ ગુજરાતના પ્રદેશમાં આવેલી ઇવા અને પારદા નદીઓ ઉપર મુસાફરોને ઉતરવા માટે કાયમી વ્યવસ્થા કર્યાને ઉદ્દેશ્ય છે.

શ્રીમત મહિમાદ દિવેદી પોતાના " 'પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત' નામના પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૨૦૧ ઉપર જણાવે છે કે 'ઇવા અને પારદા નદીઓ કંઈ તે સમગતું નથી' "

પ્રચીન કાળથી પુગલી તરીકે ઓળખાતી પૂણી નદીની દક્ષિણે દસ માહબતા અંતરે આવેલી અંબિકા નદી એજ ઇવા નદી છે એના સમર્થનમાં પૂણી અને અંબિકા નદીઓની વચ્ચે આવેલા પ્રદેશમાં વસતા રાત્રીપરજ સોશની એક કહેવત રજુ કરેલી અસ્થાને મળીને નહીં.

પુરાવીમાં પીહસા પુર થે તો પુરા પાની

ઇવડા (ઇવડા અથવા ઇલા) માં પીહસા પુર થે તો કહાડવે જીવડા

ઇવડા એ ઇવડા અથવા ઇલાને અપભ્રંશ થયેલો શબ્દ છે કહણા અને શીશ સોશની શાધમાં આ કહેવત રજુ કરી છે એનો ભાવાર્થ નીચે પ્રમાણે છે.

આરે ચોમાસુ મેસે છે ત્યારે યજ્ઞાતની પહેલી રેસ ને પૂણી નદીમાં આવે તો આપું ચોમાસુ પૂરપૂરો વરસાદ વર્ષો વર્ષ આબાદ નીવડે છે.

એથી ઉશ્કું ને અંબિકા નદીમાં પહેલી રેસ આવે તો વરસાદ ઓછો પડે છે અને ખેતીનો પાક ઓછો ઉતરવાથી જુએ મગવાનો (જીવડો નીકળવાનો) વખત આવે છે

આ કહેવતમાં કાંઈક તથ્ય પણ છે મારા ૫૪૨ વર્ષના જ અઘળા વસવાટ દરમિયાન ઉપયુક્ત કહેવત અરી પહેલી માસમ પડી છે.

ઇવા (ઇવડા) એટલે ઇવડા અને પારદા એટલે પાર નદી હોવી નોંધવું એ આ ઉપરનો ૨૫૪ માત્ર છે.

પીરોજશાહ આદરજી જીવાઆશાના

સુ મેસનીયા (પ્રાચીન વસનાપુર ક્ષીયનપુર.)

પાકો રંગ !

વખતસર !

એકજ આવ !

કાયક ઉપર કળામય અને સસ્તું છાપકામ, રજકામ રજાડી ભરત; નગરીયાં, અધ્યાત્મીયાં કરાવવા માટે મળે :-

પટેલ કેલીકો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ.

૬ મોહન ટોફીજ રોડ, શીમાપુરાને નાકે-વડોદરા

આપણા દેશનું રાજકારણુ અત્યારે બંધારણુ સમિતિ અને ડોમી કુલકોમાં જુઓ રહ્યું છે. ડિસેમ્બર ૬૬૧ તારીખે બ્રિટિશ મંત્રી મુકે મંત્રીજયની જુલો સળધીની નહેરાતનો અર્થ રાખે છે. એ અર્થ ઝીણને લાભદાયક અને ડોમિનની વિરુદ્ધ નીવડે. એથી ડોમિસની કારવાલી મહાના સભ્યોમાં અત્યારે કુસપ ઉદભવ્યો. સમુક્ત રાષ્ટ્ર પરિષદમાં નેદુએ સેવિયેટ મુનિયન સાથે સેત્રી કરી એટલે બ્રિટિશ સરકારે ચિહાનને ડોમિસ વિરુદ્ધ ચુકાતે આપ્યો એમ નેદુ ઉપર મુખાધકર્યો આરોપ મુકરામાં આવ્યો. નેદુ એ પ્રસંગે રાજાનામુ આપવા તત્પરતા બતાવી. છેવટે આ બનાવ ઉપર બમ્પી અર્થ મધ અને ડોમિસ કારવાલી સમિતિએ મંત્રીમંડળે કહેલો અર્થ સ્વીકાર્યો. અખિલ ભારતીય મહાસભા કાર્પસમિતિને ચિહાસ કરી ફેરક ટોટમાં જવાથી કષ્ટ હાયદો નથી એમ મમજનું. બંધારણુ સમિતિનું કામ સફળ કરવા માટે ડોમિસે બ્રિટિશ સરકાર સાથે તકનેક કરી અને દને લીજ સાથે પણ સમાધાન કરવાની તૈયારી બતાવી છે અને દેશી રાજ્યો પ્રત્યેના સંબંધમાં પણ એજ તત્પરતા દાખવે છે. આથી પણ લીમ અને દેશી રાજ્યોની સમમિતિ મળશે કે કેમ એ વિષે શકા છે આ તકનેકની રાજ. નીતિથી પરિણામ એટલું દુરમાંથી આવવા સલાવ છે કે બંધારણુ તૈયાર કરવી વખતે પણ સોકરાલીની મૂળભૂત તત્વોને ઊડાવી દેવામાં આવશે એમ જણાવ છે અને જે બંધારણુ તૈયાર થાય છે તેથી સ્વરાજ્ય કે સ્વતંત્રતા સપાદન કરી શકાશે નહીં યાદનેકના રાજકારણનું આ ભાવિ પરિણામ મોકાને આજીવીજ સકાશે છે.

લીજને બંધારણુ સમિતિમાં જેથી લાવવાનું યત્નરથી કાર્ય કરવા ડોમિસ હજી છે પરંતુ એથી પ્રાન્તોની સ્વાયત્તતામાં માધ આવે છે, એ વાત ડોમિસની ખ્યાન બદાર નથી એટલા જ માટે આશામ પ્રાન્ત પાકિસ્તાનમાં વટાઇ ન જાય એવા પ્રયત્નો આશુ જ છે અને જાગરોશીપ્રતિ પ્રોત્સાદન આપવામાં આવે છે. તથાપિ ૬૬૧ ડિસેમ્બરની જીલે ત પૂણેપણે માન્ય રાખવી અને બીજા પ્રાન્તોને એમની હમ્મલ વિરુદ્ધ જુલોમાં ધકેલવામાં આવશે નહિ એમ કહેવું એ હાસ્ય-જનકના ડોમિસના ખ્યાન બદાર કેમ રહે છે ?

પ્રારંભિક રીતે ૧૯૪૨ ની કિંસ યોજનામાં પ્રતિબે દિ હી રાજ્યમાંથી નવું રાજ્ય બધાનજી અમલ આવનાના ય્થ વર્ષ ૧૯૪૭ છટા પડવા દેક હતો. એ વાત ડોમિસે તે સમયે માન્ય રાખી હતી તે હવે તે શા માટે ના કબુલ-ગમે છે, તે સમજાતું નથી. ડોમિસની રાજનીતિમાં દેખાતી વિસમતા બેવાસી ડોમિસની વિચારકિંચલતા ખ્યાનમાં આવશે. લીજની નીતિ શકા ઉત્પન્ન કરે છે અને તેમાં બ્રિટિશ સરકારની સપૂર્ણ સદામ છે ૬૬૧ ડિસેમ્બરની નહેરાતથી બ્રિટિશ સરકારે પાકિસ્તાન આપ્યું એમ લીમ માને છે, પરંતુ એ મુદો ડોમિસ સપૂર્ણ પછે સ્વીકારે નહિ ત્યાં મુધી પાકિસ્તાન મળવું અશક્ય છે, એમ લીજ સમજે છે ડોમિસે એ અર્થ સ્વીકાર્યો છે પણ આશામને ધમ્મલ વિરુદ્ધ જુલોમાં દાખલ કરવાની લીજની યોજના છે પણ સોકરાલીની વિરુદ્ધ આમ છલોશ કામ કરવું મુશ્કેલ છે અને તેથીજ બંધારણુ સમિતિમાં પ્રવેશ કરવો કે નહિ તે વિષે લીજ દિધામાં છે

‘અમે જુદી જ પારણ સમિતિ બોલાવીશું’ એવી ધમકી જિન્દાએ એક વખત આપી હતી પણ તેમણે એસિસ્ટન્ટ રાષ્ટ્રપ્રેમીની પરિષદ બોલાવવા નહિ કર્યું, તેજ વખતે જિન્દાએ મધ્યપૂર્વ રાષ્ટ્રોની પરિષદ બોલાવવા માટે ઘોષણા કરી જિન્દા વિધાયત બધું પ્રતિજ્ઞાઓ આપે વાનો સાથે મસલત બધાવામાં મસલુલ થયા અને પછી એમની મધ્યપૂર્વ એસિસ્ટન્ટ રાષ્ટ્રોની મુસાફરી વેળા ત્યાંના પ્રતિજ્ઞાઓ નેતાઓને રહેલા. આમ લીમની નેતાગીરી પૂર્ણપણે બિદલિત થઈ ની અસર મુકત છે અને આથી મુસ્લીમ જનતાને કષ્ટ કર નુંદશાન થશે એ મુસ્લીમ નેતાઓના ખ્યાન બદલ છે.

બંધારણ સમિતિના આ અદિલનોમા ડેવિસના ઉદ્દામવાદી નેતાઓને ડેવિસ નેતાઓ સામે રાષ્ટ્ર સભ્યો છે. સરત્વર જોડા અને જયપ્રકાશ નારાયણ આ તાર્કિકોની નીતિથી અત્યંત કષ્ટ બધું રાજ્યોમાં આપ્યા છે તેઓ મુસ્લીમ લીમના નેતાઓને રહેલાર આપવા પણ તેમને નથી બંધાઈ, સમુક્ત પ્રાંત, દિલ્લી દેશી ગાંધીઓ તેમજ બીજા રજા દિન મુસ્લીમ એકત્રિત થઈ ને લડતો આશુ રાખી તે પણ તેમને માન્ય હોય એમ • જ્ઞાતું નથી મુસ્લીમ જનતાને સ્વાતંત્ર્ય મુક માટે તેમને ક્યો વિનો ક્રાંતિની આપી • ધર્મ છે • મુસ્લીમ જનતાને સંકલિત સંપાદન કરના આ ઉદ્દામવાદી નેતાઓ પાસે પણ તેમને મોજનાઓ નથી. એવી પરિસ્થિતિમાં ડેવિસ નેતાઓ વિરુદ્ધ ટીકા કરી નિશ્ચય થયું એ સિવાય બીજું કંઈ કાર્ય ઉદ્દામવાદી પક્ષ હાથ કરતું નથી.

આમ સ્વાતંત્ર્યની લડતની મુશ્વેલ વધી ગઈ છે તેજ વખતે ડેવિસ અને લીમના પ્રધાન મંત્રી દક્ષિણી સલાવે છે હમજુજ માણમાં વારસી મોઝાને મંત્રી મંડળના સભ્યો સમજાવવા ગયા હતા. ડેવિસના સભ્યો પાછા ફરે તે પહેલાં વારસી મોઝામાં બંધાવત કરવા માટે આસ પોલિસ અને મિલિટરી પણ મોકલવામાં આવી બંધાવતમાં પણ ઠિસાનોની ચળવળમાં પ્રધાન મંત્રી જમીનદારોનો પક્ષ લે છે અને સરકારી પોલીસ દક્ષિણી સલાવે છે બંધાવતની બાબતમાં હું મુખી ઈઈ સારી મોજના અમલમાં મુકી સહયા નથી. મંત્રી મંડળે સલાવન થયા પછી, મરેચા, વેલ, ચાદ, સાશુ, એળ, દિવાલળી વગેરે અનેક મુખી મોખા થયા છે હંમોશ મંત્રી મંડળે શું કરે છે ? આમ જનતાનું દિલ ખાનદા ગળ્યા વિના કેવી રીતેનું સ્વતંત્ર્ય મેળવે છે ? આથી વખતો વખત વિરોધી તત્વો વધતા જશે. મથુરા, કાનપુર, વગેરે રજાઓ કાર્મદારોની ખુવારી થઈ. કામદારો ધમકી અને જોળીબારથી ડેવિસ પક્ષમાં આવશે એ અમ છે; ઉલટું ડેવિસ વિરોધીઓ વધશે.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હોલસેલ એન્ડ રીટેઇલ કેમીસ્ટસ

ગાંધીનો સંતોષ એ જ અમારો મુદ્દાલેખ.

રાવપુરા—વડોદરા.

पूजा

॥ पूर्णा पूर्णजला समुद्रसदिता कुर्यात् सदा मंगलम् ॥

नवी सीरीज पुस्तक १]

भा.सं., १९४७

[अंक ८

“ तवारीफ देम कर कामिब ” वहीन नदी ज्ञाना,
छसे भरना नदी ज्ञाना छसे छना नदी ज्ञाना

—अष्टादश अंकम.

अनुक्रम

★

तंत्री:

१. प. भवेता

●

राष्ट्रिय विनायक ३. ५-०-०
छात्र प्रवृत्ति ३. ०-८-०
परदेश भारे शिल्पिग आ०.

★

मानवपरा, बडोदरा.

- १ पवित्रजीन पर्वोरा नवानर हरे-२. व. देसाई
- २ पवित्र-धी भसांव
- ३ लावे शारे-भी. फुलवाळ आंधी
- ४ प्रिवाती बाह-भी. पतीत
- ५ सावित्री अस्मभवे-भी २ व. देसाई.
- ६ नदी दिवा ३ पनीमा-भी. धीरुभाई भवेता
- ७ अस्मभवे-भी भसांव
- ८ अस्मभवे मकादुर सधु-भी. छल भा कामदाव
- ९ लम गों-भी शशिनाथ सधुवेदी.
- १० आम वधु जेष्ठ कर्प-भी वि. वि. ज्योती.
- ११ हरे लते १-भी पद्मेश्वर आ०.
- १२ आतववद देववली परिवार-२. ५. म
- १३ आतवराष्ट्रिय-मि. गोविंदकर
- १४ दि. राजकारण-मि. गोविंदकर
- १५ पारव्या हवेवता

કે સ રે = હિંદ

ઇન્સ્યુરન્સ કંપ્. લી.

કેઠ ઓફીસ : ૧૪૧, મહાત્મા ગાંધી રોડ કોટ મુંબઇ.

★ હંદગી

★ આગ

★ અકુર-માત

★ દરિઆઈ

ઈત્યાદી પ્રકારના વીમાનું
કામકાજ સ્વીકારતી

સદ્કર હિન્દી વીમા-સંસ્થા

: જનરલ મેનેજર :

શ્રી આર. જી. સુતરીયા
મુંબઈ

: પ્રાંચ મેનેજર :

શ્રી આગ. વી. રાવલ
રાવપુરા, ચાન્તાકુળ-વડોદરા.

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણજ્ઞા સમુદ્રસદિતા 'કુર્ણા' સર્વા મંગલમ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

માર્ચ, ૧૯૪૭

[અંક ૮

ધર્મિષ્ઠ બીજા ધર્મેના બચાવ જ કરે

“સિંહર સોદાના દરબારમાં ફરિયાદ આપી કે મધુરાના ખાદ્ય ઉપર સિંહર શામે મસ્તિક નાખતી અને દિફુઓને ત્યાં નાદાવાની મનાઈ કરી, એ ખાદ્ય ઉપર ત્યાં જ કરવાની પ્રજા દિફુઓમાં પરાપૂર્વેથી ચાલ્યા જ હતી હતી એ પ્રજામાંથી ફરિયાદ સંબંધી એક પાઠ મુસ્લિમ દરબારીએ દિફુઓનો પક્ષ લીધો, અને હાક સિંહર સામે રજૂ સંબંધી ‘કુર્ણા’ ધર્મની માનવમાં રાજાનાંથી પ્રેમને કથી દરજ્જા થઈ રહે નહીં.”

મુસ્લિમોને કીધાવેશમાં હતું ‘કુર્ણા’, આમ દિફુધર્મનો બચાવ છ શા આપ્યો છે છે !’ એ જવાબ અને ધર્મની મુસ્લિમ પંથગ્રંથના આદેશને બરાબર સમજાવે છે તેથી, જરાય નબરમાં વગર કશું

‘સુલતાન, કુ દિફુ ધર્મનો બચાવ મુસ્લિમ ધર્મના આવારે છે છું’ સિંહર સામે સાત વર્ષો, અને દિફુઓના સ્થાનાધિકાર લેવાને પાછા મળ્યા હતીદાસ ફેરિયાદોએ આ કથની ત્રીજી છે. મુસ્લિમ ધર્મના રજાપદ મુદમદ પવનગરનું પરધર્મીઓ પ્રત્યેનું બીજાંકાનું વર્તન અને પરધર્મીઓ પ્રત્યે સહિષ્ણુતા એવાના લેખનાં અનેક દરમ્યાન એ બાંધેકે હતીદાસનાં ઉત્તરવચ પ્રદરજ છે

‘જવન અને આસ્તિ’]

શ્રમજીવિ પસંતિલાલ દેસાઈ

પથિક

પથિક તારે વિસામાના ફર ફર આરા (૨)

ના સ્ત્રીચરે માગે કોઈ તારા,
હિંમાંબુની ચિતળ ધારા,
માયે વરસે ધામ ધખારા

રેલીના પચાસ.....ફર ફર.

ફૂલ કે છુલછુલ વાટે ના મળશે
હરણાં કે હરણાં ફૂટે ના પડશે
સોનેરી સ્વપ્ન એક ન જડશે

મુઠિત માત્ર ત્યારા.....ફર ફર.

વાહન મળેના કંઈ વાટે
પત્રના ફૂણાં વળીયા ફાટે
કંટાળી ને સીરથી સેવાના

ફેંદી ના ફેતો ભારા.....ફર ફર.

કેડમાંથી શું વાંઠે વળે
પળે તારા ખાલી થયે
ધમણ હેવાની ફાટી પડે

આખે આવે અંધારા.....ફર ફર.

સીમા સ્થાને ખોદાઈ જાયે
માર્ગ—સૂચક જનલે આજે
રેમિ રેમિ જ્યોતિ જાગે

અગિયારના અમકારા.....ફર ફર.

તારા—મૃત્યુની અંતર્યામી
સરજ રહે જીવન અમારા
પાવામાં પુરાઈ હરખે જોજે

કળશના અમકારાફર ફર.

પર્યાંત

તા. ૬ : મેળકતા પ્રગટ વત્તા કાન્ત સમદમાંથી

— તારે દ્વારે —

કોટ કોટિ એવો માનવીના પ્રભુ, જિભા રથા તારે દ્વાર,
જિભ નથી, નથી અંગમાં ચેતન આંખે નથી અધુધાર;
તોયે જિભા રથા તારે દ્વાર.

આવવા કે જોને તારા મહિરમા યાઠેલ જોમનાં વન,
જોસવા કાને આપને છું હરિ, વાડુ સુવાણું આસન;
જાણુ, યાઠેલ જોમનાં વન

વાદળ હંસલા યાકો ગયા પલે વાણુ ધીમે ધીમે વાય,
જ પી ગયાં જોના જોનન ઘોઠલા શિશુના સોણાં માંય,
વાણુ ધીમે ધીમે વાય.

વેરી ન્હોતો, ન્હોતુ વેર જોને ન્હોતી મરમા જુદની જાણુ,
મુન્યું મલક્યું સુખ દેખી ઠરી લાગણી લોહીલોહાણુ;
ન્હોતી મરમા જુદની જાણુ

દોઢો પરે હવે સ્મિત સવારનું આંખે ખીલી હતી સાંજ,
જાણ કાને જોને અંજળાતો હતો આચાનો એક અવાજ;
આંખે ખીલીતી સોનેરી સાંજ,

ખરતા તારાના નંદિત નેનમાં દીઠોતો તેજ વરજ,
સણ અજૂકવાનો માતો ન્હોતો જોના અવરમા ઉછરજ;
એણે દીઠોતો તેજ વરજ.

ઈન્કુલાલ ગાંધી

પ્રિયાની યાદ

૩૪૯

નજર સમક્ષ માહરી સદા દેખાયા કરે છે
 નિકાળી જેહને શશાંક પશુ સંતાવા કરે છે;
 સજ્જા વિશ્વની યુગસૂરતી શરમાયા કરે છે,
 ચરણ પાદુકા કને જે સમર્પાયા કરે છે.
 સ્મિતે આરતી ઉતારતી સંધ્યાએ સહુથી
 પ્રભાતવાત નિત્ય ગીત જેહ જાળા કરે છે.
 ઘયેા ત્યારથી આ વિશ્વમાં એને પ્રતીક્ષતા
 નસીબ ત્યારથી આ રંઝનું પદ્મવા કરે છે,
 લાખ યત્ન પછીયે કીઠી મુખનો નહિ છાંટે,
 વેદીમા વિલાહની દુહાવ હોમાયા કરે છે:
 વિરહવામિન્ન તણી છે ઘણી લાખ વર્ષની,
 વ્યર્થ આશ મહી જિંદગી સોસાયા કરે છે.
 દીવો હોલવાયલો શકે નિદ્રા નહિ લાવી,
 અભાગી આત્મ જ્યાવ એકલો અદ્વિત્ય કરે છે;
 તપ્ત અમાળથી સાજર તણે છેદાવ કિનારો,
 બિછાને શુન્ચ તેમ કાળજી છેદાવા કરે છે:
 વસું એહને જણે હું એવી કામના વડે
 રૂ મિસાલ માહર જગુ કંતાવા કરે છે;
 નહિ જાણી શકું એમ થતો અર્થ છું જલે,
 દુહાવ ત્યારથી એના ભણી ખેચાયા કરે છે.
 કફ જેમ યત્ન વાત બની શુષ્ક રાખવા,
 વધુ તેમ તેમ હોઝમાં ફેલાયા કરે છે,
 નથી કાઠ બીચારો બીજો પતીલના સખો
 સ્થાન સ્થાનએક એ બિના અચ્ચોયા કરે છે.

પતીલ

મહારાં સાહિત્ય સંસ્મરણે

રમણસાલ વસંતસાલ કેસાઈ

વિદ્યાગુર અને બ્યામગુર નાચાસાસ માત્તર પશુ વધુ કમ ગણાતા બાહ્યોએ આક-
 સ્યોએ તેઓ તોશાની વિદ્યાથીએને મૂડી નાખતા. એક પ્રતિષ્ઠિત છેના પુત્રની એવી પ્રતિષ્ઠા
 હતી કે એને કોઈ છછેરી થો ન નહીં. શિક્ષકો પશુ જેનાથી કદે એવા એ વિદ્યાર્થીને નાચાસાસ
 માત્તરેએક દિવસ એવો જખત માર મારે કે આખો વન' સોઢ ખાઈ ગયે. આગનો મુન ફોપ
 તો જરૂર નાચાસાસ મારતર રહ્યો શેત્રવાનો શરિવાદ થાય પરંતુ તે વખતે એ વિદ્યાર્થીના
 મતાવિતાએ કોઈ પણ રીતે શિક્ષકને મુજવાનો વિચાર કર્યો. પણ કોઈ નહીં.
 આ કમ ગણાતા ગુરને કુ વધે પછી મળ્યે. તેઓ વડોદરે કદી કદી મદારે ત્યાં પણ આવતા
 તેમની સોમ મુખમુદ્રા અને સિખ પ્રત્યેની બમીશરી આંખ નીકળતા અને 'બામ્બવ' સામવું
 કે આ શિક્ષકની મારકણા શિક્ષક તરીકે થાયા ખ્યાતિ જખત દરે. 'કું' તેમને હસતા હસતા
 કહેતો પણ ખરો કે

'માત્તર, તમારી તો સફુને ભારે બીકે થયવી.' તેઓ પણ દર્શાને કહેતા :
 'ખાઈ કું મારવો ખરો. પણ તલ્લે મદારા કીકરને મારવો વાક' એવા હસ અને બાવ
 સાથે મારવો.

વેમની યાત ખરી ન હોવી નોહ્યે. પરંતુ કીકરને મારવાના હસ અને બાવ પિતાને
 પણ હને રજા નથી. મદારા પિતાએ તો કદી એ હકનો ઉપયોગ થયો નથી ન, જેટલે મેં પણ
 તેમને ન વચસે આવી જાળકેને શિક્ષા કરવાના મદાર હકને સદંતર વિચારે પારી હોયો છે.
 હવે શિક્ષકો પણ મારની જાકરને મદત્ત આવતા નથી. સામાર્મા, ધરમા બાકિ'સાનો અભ્યાસ
 થય તો જતલકારની દિ'સા ઉપર બધે જ કુલ મુશય, નહીં.

કુડી ચોપડીમા મુનિશાસ યાદ અમાના શિક્ષક બધા; રેશીનામાવાળા જમનલાલ સાહના
 તેઓ સાધ થાય તેમના પત્ની પણ શિક્ષકા હતા અને કેન્સાણાનાં મુખ્ય શિક્ષક તરીકે
 કિનોર બાબ્બા હતા. મદારા પિતા સાથે એ બન્ને શિક્ષક બાકિ'સાને પરિચય હવો, જેટલે મેં મુનિશાસ
 સાદ તથા તેમના પત્ની મદારા શાહને મળવા થેર પણ આવતા વિદ્યાર્થીની સુધિમા શિક્ષક
 કરતાં બીધ કોષ મદાન હોય થો ન નહીં. એથી મદાન રજા 'કુમુદી' સાહેબ / જેઓ
 વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા લેવા આવતા હતા. શિક્ષક પરિચિત હોય અને થેર આવે એ વિદ્યાર્થીને
 મન મહેલું' માન ગણાય. તેઓ સારા, સોમ અને સરેકમરી શિક્ષક હતા; છતાં કાણ તલ્લે કેમ,
 તેમણે આના વર્ષને એક દિવસે સળ કરી જહાર કમ્પાઉન્ડમાં કીચે રાખ્યો. તે સમયે કાઈ ભારે
 તાપ તો હવો નહો, છતાં વર્ષના મોટા ભાગે એમજ માન્ય કે શિક્ષક જલ્લીલુઓ શિખોના
 વચને દ્યાવના ખાતર તકકામા જધાને કીજા રાખ્યા ! અને માન્ય એ સત્ય / ને કે કોઈને જે

જેન દિવસેમાં કોષ મહેલો અધિકારી-નાયબ મુખ્ય કે મુખા કિનોરમાં બાબા હતા.
 સળાખાતાને અને મુશ્કી ખાતાને બાએ જ વહોવડી સજય હોય. જ્યાં સળ પામેશા વિદ્યાર્થી-
 ઓને લાગુ કે શિક્ષકની રહ્યો શેરિવાદ તો કરી ન / યેણુ તેજાર મુ, અને પહેલું પેલા
 વખવધાર પાસે ! રાવ ખાધો કે અમારા ત્વેા કુમળા વિદ્યાર્થીઓને મુશ્કા વચે તકકામાં હતા

રહેવાની સગલ અમારા કૂર શિક્ષક કરી હતી. રાજામા હું પણ હતો. જમસદારે અમને આશા-સન આપી ગયાના હતાં.

બીજે દિવસે સર્વ વિદ્યાર્થીઓ સહાય સહ વર્ગમાં ગયા. શિક્ષક બોળ રાધને કાંઈ કશું નહોતું. માત્ર મને પૂછ્યું.

‘કાલ તમારા પગ પણ દાઝી ગયા હતા શું?’ મહારા કુટુંબના પરિચિત, સૌમ્ય અને સારી શીખવતા શિક્ષકની વિશ્વ વધારે પડતી ફીગિયાદ કરવાનો શુન્દો મ્હે ક્યો જ હતો. ‘હું’ યરમિન્દો જાતી ગયો, મને બહુ જ પચ્ચાતાય ગયો. નીચેથી હાથ નેચ સક્યો નહીં, સર્જી શિક્ષકે એ સખતમાં પછી કશી વાત જ કરી નહીં જરા જરામાં જોડું લગાડતા વિદ્યાર્થીઓ ઉચ્છેગાધને જાણુ અજ કેમ કરે છે તેનું દર્શાવતું હું પોતે જ બન્યો. ‘શિખ કરતા શિક્ષક વધારે ઉદાર છે, વધારે મદદન છે એની મને ખ્યાતરી લાગ. શિક્ષકની શિક્ષામાં પણ કાળ સહભાવ હોય મ્હે નિહાકયો હતો. શિક્ષકની ઉદારતામાં કેટલો વધારે કાળ સહભાવ રહ્યો હોયો નેચએ એનો મને આશો ખ્યાલ-અરમટ પચાલ પણ આવ્યો, અને શિખોના અનેક અપનાવોને સહી મેતા, જતા કરતા શિક્ષકોના આશા વર્ગ પ્રત્યે મ્હેને પૂન્યભાવ પ્રગટયો-જે આજ સુધી આમે છે.

એ સદુ શિક્ષકોની નામાવલી અણુત્તી જતાં મને બહુ આનંદ થાય છે એમણે મારા મુતના ધાતરમાં શે ભાગ બળવ્યો એ તો હું કહી ન શકું. પરંતુ આજ આટલે વર્ષે પણ તેઓ મને વાદ આવે છે, પૂન્યભાવ સાથે વાદ આવે છે એટલે-તેમની આત્મિકો, બૂલ, મનોદા દરો છતાં-તેમણે પોતાની જાણ રેટલી રપટ પાડી દરો એનો આશ્ચર્યસહ હું વિચાર કરું છું.

અમાન રેડમારતર સાતમી એપરી શીખવતા હું સાતમી એપરી કપયો નહીં એ રેડ. મારતર શિક્ષકો હતા એટલું જ મને વાદ રહ્યું છે.

રાજામા જવું એ કદી કદી કટાણા ભરેલું લાગ્યું હતું, પરંતુ એકદર રાજાના સ્મરણો ઉપર આનંદનું જ આવરણ મને રેખામાં કરે છે. પ્રાથમિક કેળવણી લેવામાં ખૂબ મજા આવતી હતી. મિત્રો પણ સારા પ્રમાણમાં મને એ મુજે આપ્યા આનંદસુધીએ બાળપણના વિદ્યાર્થી મિત્રોનો મીઠો સબધ સ્વવાઈ ગયો છે. એ સમયની મ્હેંએ ચહેલી કવિતાઓ દર્શાવવામાં નથી બૂલોળનાં એર્મેસાં યહેર તથા નવીઓ પર્વતોનાં નામ કારમધે દર્શાવવા આવ્યા કરે છે, અને એ બાળપણનો આપો પ્રદેશ ઉપકારી કાંઈ અનન્ય સ્વપ્ન સર્જિ દર્શિ આમળ તરી આવે છે.

પ્રાથમિક રાજામાં હું બહુ ઠાંઠ વિદ્યાર્થી તરફિ નહોતું જણાવે. હોઈ જેવી મિધ્યાક્રિયાની વૃત્તિ દર્શાવતું રહી છે હું અપચી વાંચનમાળા વાંચી જતો, કવિતાઓ મેઢે કરી નાખતો, બૂલોળ છતિદાસ પણ મને બહુ મમતા, Notes-સહાયભૂત નેધિ મુસ્તો-Grades ની આજી શરૂઆત ત્યારે લઈ હતી એમ મને વાદ આવે છે. વાંઠ, કવિતાના અર્થ અને છતિદાસની માર્ગદર્શિકાઓ તેસમયે પણ પ્રસિદ્ધ થતી હતી એ માર્ગદર્શિકાઓ વધારે માર્ગદર્શિકા મને એ મારે એના મેખકો રાજાઓની વંશાવળીને વળી કવિતામાં ઉતારતો.

જહામીર ચાંદગઢાં પછી કપરી ઔરઅંગેન,

પરાકમી પણ બૂલમી નધમંદેવની એન.

જેવા રોહરાગોમાં જ્યાં જ રાજ્ય હોય વાદ કરાવવાની કગમતો આ કવિતાઓમાં થતી સ્વમત્ર આજ તો વીસરી ગયો છું; પરંતુ તે સમયે બધી જ કવિતામય વંશાવળીઓ મુખપાઠ કરી ગાઈ છતિદાસનું માર્ગ ચાલ વધારતો. કવિતા કે ગીતથી વાદારત વધારે પડક મેળવતી હોય તો જા મારે કેળવણીમાં તેમનો ઉપયોગ ન થાય? પછીથી અમર પડી કે આપણા પ્રાચીન કેળવણીકારોએ તો અણુન પણ કાળમાં ઉતાવળ છે!

અણિત સાથે પાંચ ચોપડીઓ મુધી મ્હારે મૈત્રી હતી. મને જાંઠ સારી આવડતા, ચાળીશા મુધીના બવરસિયત જાંઠ, પાલા, આરધા, પોણુ, સવાળા, અડીલા અને છઠા પલુ મને આવડતા. જાંઠને અંજે એક કટાક્ષ ક્યન પલુ આપણુમાં પ્રચલિત હતુ. ૯૭૦ પલુ છે એણું કલ્પેલાને વધારે બલેલો દેખાડવાના. પચત્તને 'છઠા મુધી બવવા'ની કહેવતમાં ઉતારેલો છે. ઉપરાંત અગિયારી, ગમ તથા 'રદાશસાતનો પા' મુધીના જાંઠ મને આવડી ગયા હતા. કેટલાક જાંઠ મને મ્હારા દાદા શીખવતા. રાત્રે જાંઠને તેઓ મને પોતાની પાસે લીંચી બેસાડતા અને આવડતા હોય એ બધા ગડીયા અને ચેકાદ નવો ગડીઓ ભારી પાસે બેસાવી જતાં. જાંઠ બેસવામાં ખાસ અલગરો આવડો હોય એમ શાદ નથી. મ્હોરેથી જાંઠ બોલી જવાની ક્રિયા એક સારા જાળ બવરસાત તરફ મને ગમી ગઈ હતી એથી વર્તેમાં પધાખાં પલુ ઠીક ઠીક આવડતાં. એકાએક ગમે તે જાંઠ પૂછવો અને તેનો તત્કાળ સાચો જવાબ કરવો એ રમરલુ કક્ષિતને કસનારી પદ્ધતિ પધાખાં તરીકે ઓળખાતી. દાસ જાળકેળવણીમાં જાંઠ પધાખાંનું શુભ્યન છે એની મને ખબર નથી. રમરલુકક્ષિત ઉપર જદુ કારણ ન નાખવું, જોખણપદી જાળકની અપૂર્વતાને-ગાથાગાથા-સ્વપ્રવલને કષ્ટે છે એવી એવી વાનો સાંભળું છું એટલે મને લાગે છે કે જાંઠ પધાખાં ઉપર મ્હારા સગવડો જે બાર મુખવામાં આવડો. હવે તે હવે પલો જોઈએ વધુ રૂપો છે. તે સમયનું જળમાનસ આજના જાળમાનસ સરખું નાજુક, જાળુ, સુંવાળું અને ઝટઝટ હજીજી હોં જેવુ નહોતુ હોય માની ધ્રાવ, જાપનો કડો અને શિક્ષકની ઝેડી જાળના કરતાં તે પુત્રનો જાળકથિમાં વધારે વ્યાપક હશે જાંજનાં અતિ શાળાં, માવળાં, માવળાં, માખાપ અને શિક્ષક કરતાં પણ વધારે યાની જાળકો. તે સમયે ઉલ્લેખન પામતાં નહોતું જ હોય.

દેશી દિસાળને ગમે જોળખાતી નિત્ય ઉપચોગમાં જાંઠે એવી અણુતરી પદ્ધતિ પણ પ્રચલિત હતી અને તેની કુચીઓ જોખી જતાં સામાન્ય બવદારનો દિસાળી અણુતરી ઝટ સાખ ઘડ જાતી. ક્યલે પમશે ત્રિગણી માંડવાને સ્થાને આણુપાણુની આંરીધુટી જુલરી લકલે એવી એમાં બવરસા હતી. જાળ એ સરળ પદ્ધતિ પ્રચલિત નથી.

એનો એમ પણ જવાબ હોય તો કે એ પદ્ધતિ પ્રચલિત ન હોવાથી કાળના બવદાર અટકી જવા દેખાતા નથી.

પાંચમી ચોપડી પછી જાખા અણિતના વિષય સાથે કાણુ જાણે કેમ મ્હારે એવુ વડાપટક એકું છે કે હું એ જાળપણુની આવડત ઉપરજ રડાઝા અણિત અભિમાતને પોણુ છું. પાંચમી ચોપડી રજો અણિતના વિષયમાં મ્હારે એટલુ અધ્યતન થયુ છે કે એમાં મને કોઈ 'દ' કહેલો નીચું કે કોણું મુખ કરી મ્હારે એ ઉપાધિ ચિત્રકારીજ સેવી પડે. અણિતનો વિષય પછીથી મને અવગમ્યતો થઈ પડ્યો, જે અલગરો માખમિક તેમજ ઉચ્ચ કે શવણી સેતી વખતે વધ્યો અને આજમુધી આમ છે. કોલેનમાં મ્હારાં જે વર્ષ અણિતની અલગબવડતને લીધે અજળ ગયાં. સકળતા મળી જાયે પણ માત્ર ગોસ તેવીજ ટકા લેટલીજ, જે પરીક્ષા પમાર કરવા માટે આવરવક હતી. જી એ માં જે અણિત કરજાત વિષય હોત તો મ્હારે શું થાત એ વિચાર જાખ પણ મન ગળરાખી મૂકે છે.

એમાં સમય ઉપર શીમત વડોદરા મદારાગજ અને આરંપતવેરા અને વેચાણ વેગ ખાતાતો મુન્ન અધિકારો નીચો અણિતનો અને મ્હારો કડવો સ નવ મને શાદ આવ્યો, અને સહજ નિમત સાથે જીવનની વિચિત્ર મટના તરફ મ્હારું ઘડેલુ અણિત, મુશ્કી અમમલગ તરીકે જાળપતનેગુ કામદુ લીંચા અજારો કરતો આવ્યો છું એમાં ખોજ અણિત, જુમિતિ કે ત્રિશણુ

મિતિ વચ્ચે માલી રહે છે. સરવાળા, ગાદમાળી, ગુણાકાર, ભાગાકાર અને ત્રિશયી કરતાં વધારે ઉચ્ચ અક્ષિતયાનની એમાં જરૂર નથી. અને એટલું અક્ષિતયાન મારા હૃદયમાં ખેસી ગયું છે. છતાં અક્ષિત પંક્તિ તો હું નથી જ નથી એ ખ્યાલ મને આવ્યા વગર રહેશે નહીં. બ્લીકલું સેનાનાથ જનવાનો પ્રસન્ન આવે એવી જ કંઈ વિચિત્ર ઘટના અને આમાં સાચી !

નવાઈ જેવી બીજી પણ એક ક્ષણિકત અને નોંધી લઉં.

અ.ક.અના Statistical શિક્ષણ મંત્રે અને વહેરના સરકારે ઠલકતા મોઢલી આકાશના ઉપયોગ અર્થે ખોસેલા એક નાનકડા ખાતાની પુનર્ઘટનાનું કામ પણ અને સો'પુ' હતું-વર્ષો પહેલાં એ કામ મેં 'દીક દીક ક્યું' એ પુનર્ઘટનાને અંગે મેં કરેલું એક નિવેદન મંદારા ઉપર જોઈને ગમ્યું પણ ખરું આકાશનો ઉપરથી રાજ્યની કીડામાં કીડી વિતતો આપણું રાજ્યયિત રચાય એવી રચના કરવા સદગત ધીમત સવાજીરાવ મહારાજે અને તેમની પાસે જ રાખી એક સર્વતોભદ્રનમૂતો પણ તેવાર કગલ્યો દતો.

આમ અક્ષિતયો પરાગિત થયેલા મંદારા જેવાને અક્ષિતની સીમાઓમાં પછીથી બહુ જ ફરવાનું થયું એ ગમ્યું પણ ખરું પરંતુ આજ કોઈ માળક અક્ષિતનો દાખલો, નીચ અક્ષિત ની રચા કે ભૂમિતિની પ્રતિજ્ઞા ઉઠાવવા મંદારી પાસે આવે તો હું રપ્ટું મંદારી અણુઆવડત મારેર કરી લઉં છું ! જ્યારે બીજો કોઈ પણ વિષય યીજવતાં અને આનંદ માય છે !

આ અક્ષિતનો અણુપાથો પર તુ દીર્ઘ અણુમનો રાનું સૂચન કરતો દરો ? અંત, ગીવ-દાષ, મહેનતનો કંટાળો એમાં જરૂર સમાવો દઉં. કદાચ બીજા વાચનના સોષે અને અક્ષિત પ્રત્યે અભિયુજ થવા ન દીધો હોય ! એ ને હોય તે એ મંદારી અસમિત જ કહેવાય. એવી અણુઆવ-કત અભિમાન ન જ ઉપભવી રહે. મંદારી મ્હારા બીજા કોઈ વિદ્યાર્થી સમૂહને આમ જીત હોય તો શિક્ષણ શાસ્ત્રીઓએ આ રામનું નિદાન કરવું ધટે. અક્ષિતનો વિષય કપરો ગણાય છે, અને બહુ મોઢા વિદ્યાર્થીઓ કાસેજમાં એ તરફ આકર્ષા છે એનું શિક્ષણ કદાચ સુધારવા જેવું નહીં હોય ?

મામ્મચાણાની પાટી અહીં પણ ચાલુ હતી અહીંથી પાટી ઉપર સરસ અક્ષરો છૂટવાના પ્રયત્નો સારા પ્રમાણમાં થતા પછી સ્વેદ પેન પણ આવ્યા. સ્વેદ ઉપર અહીંથી અને 'શાપી બૂક' માં શાહીથી અક્ષરો લખવા પડતા વર્ષમાં પેન્સિલનો ખાસ ઉપયોગ ન દતો. 'નોટ બૂક' પણ જવલ્લેજ વપરાતી. આજની ચોક્કાસ પેન્ટબ્રશ નિકાળી તે સમયના વિદ્યાર્થીને જરૂર અરેખાઈ આવે ! છંદીપેન્ટ પેન તો મેં કાસેજ સુધી પણ લેઈ ન હતી. તેની જરૂર પણ સાચી ન હતી. ગરુ અને જવાણના વિદ્યાર્થી અહીં તથા શાહીનાં લખાણે લખાતાં. સ્ટીલ પેન ગુજરાતી લખ-તરમાં લેઈ ન હતી વિદ્યાર્થીઓ અક્ષરો સારા, પાટકાર અને મશકભૂર્ષા આવતા એમાં પણ લક નહીં.

વળા તે સમયની એવી માન્યતા હતી કે સવારમાં વહેલા બીડી ઠંડીને સમયે અક્ષરો છૂટવાથી દાઢ વધારે પડેલા સારા ખેસી જાય છે શીખામણતી પૂનર્માં વહેલો બીડી ફૂં પણ મોડિયુ સગાજાવી અક્ષરો છૂટવા ખેસી જતો. તે વખતે દાઢ સાતતી કે નહીં તે આજે આંખરણ નથી. ન્હાનપણમાં રીત ઉચ્છૂર્તા દદ બહુ નપ્ટ સર્તા નથી અને થતા દરો ત્થોય ચીતા યાન પ્રમાણે જાગ્રતાવાનીનો નિશ્ચ મનાઈ જાળવ્યો. તિતિયાની કેગવણી થતી દરો ! જાલકોલુ બાનરદિતપણ વળ વધતાં પણ ચાલુ રહેતું હોય તો આપણી કેદોરેલી જરૂરિયાતો એાછી થઈ જાય ! દાહતાપના અજાનમાં વચોની પસંદગીનો પણ બહુ અવકાશ રહેતો નહીં વચોની પસંદગીમાં કેખાટી કદાચીનતાએ મંદારમાં પાસે ધણી વખત કહેવત કહેવાયી છે કે 'શાંખાસે સાજુ, અને ઉનાળે ડગલાં !'

નવી હિંદી કંપનિઓ.

ધીરુલાલ મહેતા.

૧૯૪૫ ના ઓક્ટોબરથી ૧૯૪૬ના જુન દરમિયાનના સમયમાં બ્રિટિશ હિંદમાં ૧૬૫ કંપનીઓ મુદીવાળી ૬૭૮ કંપનિઓની સ્થાપના માટે મંજૂરી મળી છે.

એ મુક્ત દરમિયાન ૩૩ કંપનીઓ રૂપિયા લેખા દરી ૩૩ કંપનિઓ સ્થાપવા માટેની અરજીઓ નામંજૂર થઇ છે. નવિ મંજૂર થયેલી અરજીઓની રિચત તથાસત્તા તેમાંની મોટા ભાગે બેંગ્લા શરૂ કરવા માટેની તેમજ બેલીવાડી સુધારા માટે કામકાજ શરૂ કરવા કમ્પ્લેટી પેદીઓ માટેની અરજીઓ હતી.

મંજૂર થયેલી અરજીઓમાં એક અલગ રૂપિયા ઉપરની મુદી ઓલોમિક કારણે રોકાશે, બાકીની મુદી બિન ઓલોમિક મરજિયાં રોકાશે.

દેશી રાખોમાં સ્થાપાયેલી સર્વ કંપનિના આકા ઉપર ગણાયેલી વિચરોમાં સંપૂર્ણપણે આવના નથી; કારણ કે દેશી ગાળોમાં સ્થાપાયેલી પેદીઓ બધીજ બ્રિટિશ હિંદમાં નોંધાતી નથી. દેશી રાખોમાંની ૧૨૬ કંપનીઓ મુદીવાળી ૫૪ કંપનિને બ્રિટિશ હિંદમાં મંજૂરી મળી છે અને સરકાર અદી કંપનીઓ મુદી સાથે કામકાજ શરૂ કરવા કમ્પ્લેટી ૧૭ કંપનિને મંજૂરી મળી નથી.

કાપડની મીલ, ફીલ્મ ઉદ્યોગ, એન્જિનિયરીંગ અને ખાણો સંબંધીના ઉદ્યોગ પરત્વે આ બધા અરજીઓ છે. આમાં

૧. ૩૧-૮-૪૬ કંપની	રૂપિયા	કારણ ઉત્પાદનમાં રોકાનાર છે
૭.૩૧	"	દિલ્હી ઉદ્યોગમાં " "
૧.૭૫	"	એન્જિનિયરીંગમાં " "
૫.૫૭	"	લોખંડ રીફાઇમાં " "
૪.૩૨	"	૧૧ કાચબની પેદીમાં " "
૩.૭૦	"	વનસ્પતિ થી બનાવવામાં " "
૩.૪૭	"	હેવી મિકેનિક્સમાં " "
૨.૫૫	"	૧૨ લીફ્ટની પેદીમાં " "
૨.૫૦	"	ગ્રોટર બનાવવાની પેદીમાં " "
૨.૦૦	"	હાર્ડ મિકેનિક્સમાં " "
૦.૬૦	"	પબ્લિક યુટિલીટીમાં " "
૧.૮૮	"	ખાંડના કારખાનામાં " "
૧.૭૩	"	બાંધકામ કરતી કંપનિમાં " "
૧.૦૮	"	તમાકુના કારખાનામાં " "
૧.૭૫	"	રેલિંગ ઉદ્યોગમાં " "
૦.૭૦	"	બીનના કારખાનામાં " "
૦.૭૭	"	સરુના કારખાનામાં " "
૦.૨૮	"	રબરના કારખાનામાં " "

ઉપરાંત, એલ્યુમિનિયમ, સાયકલ, સાબુ, દવા, રત્ન, સીમેન્ટ, કાચ, વાસણો, આથમ, પોર્સેલેન અને દૂધની ઘીના કારખાનાને મંજૂરી મળેલી છે.

ઉપરના સમગ્ર દરમ્યાન ૫૫ કરોડની મૂદીથી બીબી ચલી રૂ.૧૦ બીન ઔદ્યોગિક કે પતિની સ્થાપના માટે પરવાનગી મળી છે.

ક્ર	ક્રોડ	શિપિયાની	કંપની	ખેતીવાડી સંબંધિની છે
૦.૬૪	"	"	"	પાક ઇમારતવા " "
૩.૪૪	"	"	"	જમીન સુધારણા, " "
૨. ૦	"	"	"	ટેરી " "
૧૬૮	"	"	"	બેંકો " "
૦૫૫	"	"	"	વીમા કંપની " "
૨.૪૧	"	"	"	મેનેજીંગ એજન્સી " "
૧૨૪૭	"	"	"	ધર બાંધવા " "
૨.૦૪	"	"	"	વેપારી પેદીઓ " "
૭.૫૦	"	"	"	મોટર બસ સર્વિસ, " "
૮.૫૦	"	"	"	ત્રણ સ્ટીમર પેદી, " "
૦૬૧	"	"	"	ટેસ્ટી વહાણ " "
૩.૩૫	"	"	"	આઈ વિમાન મુસાફરીની કે.
૫.૨૩	"	"	"	સીનેમા, નાટ્યગૃહો " "
૦૬૬	"	"	"	જા. જા. મારેની પેદીઓ

આ આંકડાઓ જોઈ જતાં દિન્દી ઉદ્યોગોનાં બેલુ ગ્રુપ્સ માલમ પડે છે. કાપડની મીથો, ફીક્ષ કંપનીઓ, સોખ ડની એન્જનીયરીંગ અને કામળની પેદીઓ સારી જેવાં રકમ રોકાણ અને સોફ્ટને વનસ્પતિ થી ખવાડવા માટે ત્રણ કરોડ સી તેર લાખ શિપિયાની મૂદીવાળી કંપનીઓ કામગીજ તૈયાર કરશે. ખેતીવાડી, ટેરી અને ધર બાંધવા માટે સારા પાયા પર પ્રવૃત્તિઓ શરુ થશે અને તે સામાન્ય જનતાને દિવસાવક નીવડશે એવી આશા રાખીએ

એક પ્રારવાદીને મરઠીમાં કોઈએ જણાવે કહ્યું કે તેણે એ બન્કમાં પૈસા રાખેલા છે તે જવાબુ કારે એમ છે પોતાના નામે બન્કમાં એટલા પૈસા જમા હવા તેટલી રકમનો એક લખી પ્રારવાદી બન્કમાં દેશીયર પાસે જશે. દેશીયર પૂછ્યું, "તમને શોધ્યા આપુ કે નોટ ?" પ્રારવાદીએ કહ્યું, "એ વખતે પાસે પેના કોષ તો મારે નથી એમવા અને પૈસા ન હોય તો અમારે ને અમારે આપો."

એક વેપારીના બેન્કનાં આદ્ય ખાતામાં હલ્લો શિપિયા જમા રહેતા એક વખતે તેના ખાતામાં બેલેન્સ પૂર થઈ ગયું અને પછી તેનો જાણ હલ્લોનો એક આંકો. તે એક સ્વીકારવા પહેલાં બેન્કના ધેનેજરે તેને બાહ્યમાં અને પૂછ્યું, "તમને જોનાર કુશલ પ્રારવાદી આવે તે પહેલાં વખતે રિસિવિંગી ખાત્રી આપે એવા મહારાષ્ટ્રની સલામત્ય એમણે ?" વેપારીએ જવાબ આપેલો એથી હલ્લર શિપિયા વખતે ત્યાં જમા કરી ગયો ત્યારે મે તે જ વખતે રિસિવિંગી (જે કોઈની ખાત્રી) માંથી નહિ અને પાંચ હલ્લર શિપિયા માટે વધે કુ મમાલ મચાવી મૂકે ડા ?"

દહી-દાહતર, વખતે ખાત્રી છે કે અને ત્રિરોષ છે ? કેટલીક વાર એવું અને છે કે દાહતરો ત્રિરોષની દવા આપે અને દહીં કંઈ બીજી રોગથી જ રી રી જાય છે ?

દાહતર-બીજીલ ફીકર ન કરો કુ ત્રિરોષની દવા આપુ તો દહીં ત્રિરોષથી મરી જાય.

‘આપ મારા પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખી જાવશો !’ ઓરંચારિક વિધિ બાદ જ્યોતીશે સાક્ષરત્વ વિજ્ઞાનસભને પ્રાર્થન કર્યો.

‘જીએને વાત એમ છે કે, હમણાં હમણી કામનો મોળો ખૂબ છે અને મારી તબિયત પણ ઠીક રહેતી નથી. તમે રામરાવજીની પાસે જાવ તો ઠીક પડશે એમણે નવલકથા ઉપર હમણાં એક સુદર નિબંધ તૈયાર કર્યો છે.’ જા નિશ્ચી કુત્સેક માગ જેવી વાત થઈ અને નિશ્ચી કુતરાને મારવા તૈયાર પણ થઈ.

પ્રો. રામરાવે રામરાવ મારા પુસ્તક જોઈ જવાનું માથે લે લીધું પણ એક માસ નીકળી ગયો ત્યારે પ્રસ્તાવનાની એક લીટી લખી નહિ. જ્યોતીશે સમગ્રણી કરી કરીને લાકડો અને ઉલ્ટે કંટાળીને પુસ્તક પાછું લઈ આવ્યો.

‘એવી રીતે તો કેટલાયે સાક્ષરવયોપાસે પ્રસ્તાવનાની લીખ માગી, પરંતુ એકાર. હવે ? પ્રસ્તાવના વિના પુસ્તક જલ્દાર પડે પણ કેમ ? પુસ્તક છપાઈ ગયું હતું. ડાહ પ્રકાશકે ‘જ્યોતીશપ્રાઈન્ટ’ પુસ્તક છાપ્યું ન હતું. પુસ્તક જ્યોતીશ જાતેજ કાઢવા નીકળી પડ્યો હતો. પોતાની નવી કૃતિએને પ્રથમ તો પ્રકાશક સાચવાનું મન થતે ન થતું.

‘અજ્ઞા આ પચિસો હસોતુ પાછી શું કરવા કરે છે ?’ એક દિવસે - સિંહે તેને પૂછ્યું. તને શી સમજ પડે ? સાહિત્ય અને સર્જનમાં તો લાખો મુશીબત આવે. પૈસા સાથે સાહિત્યની સરખામણી થતી ન શકે.

‘ફાંક માથું ત્યારે તારી ચોપડી કાઢ પરતીના બાલે પણ મે તો મને કહેજો.’ જ્યોતીશને ખેડું તો લાખું પણ તેને જાણી તો એવી આનંદ લાગી કે પુસ્તકને સફળ બનાવવું અને તેમાંથી નફો મેળવવો પણ ખરેખર કાઢ પ્રકાશક તેને છાપવા તૈયાર ન થયો. પરંતુ જ્યોતીશે તો સીધું પ્રેસમાં પુસ્તક છપાવું જ કહ્યું. એક મિત્રે પાંચસો રૂપિયા ઉછીના પણ આપ્યા. જ્યોતીશે વિચાર કરતા મોડેલો કે ચોટી નફો ખજર મળે તો ‘જમોજખ’ આમાંથી નીકળી શકે. પણ દિવસ સુધી જલ્દાર ખજર માટે રખાયો, પરંતુ પુસ્તક માટે તો જલ્દાર ખજર ન મળ્યો, પરંતુ પોતાની જાતથી જલ્દાર ખજર ખૂબ ખૂબ કરી આવ્યો અને કેટલાયે ફાઈનિશિયનરી મોકલો નેપિતો આવ્યો.

જો પ્રસ્તાવના સુદર લખાઈ તો પુસ્તકના વેચાણ સાથે થાય. પરંતુ પ્રસ્તાવના મેળવવામાં પણ એવી એ રામાજી આગળ આવી. ચોપડી લખવી સહેલી છે પણ પ્રસ્તાવના લખાવવી જાણી છે.

એક દિવસ જોમિતાને જ્યોતીશ આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો, ‘રસિક, એક કામ ન કરે લાખ !

‘શું ?’ રસિકે રાગથી કહ્યું. ‘પૈસા તનમનજાંદર શાઓની સાથે તમારે ધરવટ જોવા સજા છે. તેની પ્રસ્તાવના ન લખાવી લાવે ?’

‘તેના કરતાં પણ એક વધારે સારા માણસની પ્રસ્તાવના લખાવી આવું તો ?’ જાણી !

‘તનમનધનસ કરતી !

‘મશ્કરી ગદેલાં દેને બાઈ, તુ મે જીવનની જોમ .’

‘હું સાચું કહું છું. તારું પુસ્તક છપાઈ ગયું ને ?’

‘હા’

‘બધા વાંચે તેમ તારી ઈચ્છા છે ?’

‘હા’

‘તારે કુ કુ તેમ કર.’

‘ચું !’

‘પ્રસ્તાવના વગરજ પુસ્તક બહાર પાડ.’

‘તુ આ શું કહે છે ?’

‘જરાબર કહું છું પ્રસ્તાવના તુ એક નહિ પણ એક દગ્ગર લાવી આપીશ.’ અને મોઢીક વાંકપાટો પછી પ્રસ્તાવના વિના પુસ્તક બહાર પાડવાનું નક્કી થયું.

એએક દિવસમાં તો વર્તમાનપત્રોમાં જાહેરખબર ચમકવા માંડી, ‘જ્યોતીશના વિપુલ્લતા નામના પુસ્તકની સાગમા સારી પ્રસ્તાવના લખનારને ૧૫૧ રૂ. ખતામ. દરિયાઈમાં માત્ર જેનારે સાથેનું હોર્મ કરીને મોકલી આપવું. ૧૭૬ એ-ટી દોઢ મે રૂપિયા મોકલવા ન્હારી છે

તા. ૬ વિષાદર્પિઓ માટે ફક્ત રૂ. ૧ રૂ. ૫૧) ના બોગ મે ઇનામો વિષાદર્પી દરિયા માટે બલમ રાખવામાં આવ્યાં છે

‘રસિક તે’ મારી મીઠી પસંદ કરી નાંખી, કુનિવામાં મેહુ મતાવવા જેવું ન ચમ્પુ’
‘આ જાહેરખબર વાંચીને જ્યોતીશ ખૂબ ઉશ્કર્યો

તારે તારું પુસ્તક જપાવતું છે ને ? તારે પૈસા જોઈએ છે ને ? તારે પ્રસ્તાવના લખાવવી છે ને ? તારે પ્રકાશમાં આવવું છે ને ? ગયું જ એક કાથે ન બને તો મને કહેજે !

‘પ્રસ્તાવના ફાલુ લખવાનું’ હવે તારા.....’

‘આપ નહિ...મેટા’ વચ્ચેથી રસિકે કહ્યું. ‘આશયતા પ્રસ્તાવનાકાર દરિયાઈમાં નજર ઉતારે. પરંતુ ઉમતા જેવો અને ટીકામરો જેટલા બધા છે કે તારે એક માસમાં આ પુસ્તક કરીથી છપવું ન પડે તો મને કહેજે.’

પણ એમાં પૈસા ફરલા મળવાના અને તે તો મેટાં મોટાં ઇનામો કાઢવાં હ તે કયા ચૂકામણી આપીશ ?

‘તું જોતો ખરો આ તો તનમનધનસ કરતી પ્રસ્તાવના છે તારી પાસે તન અને મન છે પણ ધન નથી. એને એકવાર આવવા દે પણ જો તારા પુસ્તકની કિંમત આપણે ગણી શકીએ તો પ્રસ્તાવના લખનારે એને ખરીદવું તો પડશે જ અને ઉપરથી એક કે મે રૂ. મદદશે. કારણકે આખા યુગરાતમાં મે તબુ દગ્ગર જેવુંકો નહિ મળે ?’

એક માસ પછી રસિકને જ્યોતીશ કહ્યું, ‘રસિકબાઈ પુસ્તકની બોજ આજીવિ કાઢવી પડશે સાનસો ઉપર પ્રસ્તાવના આવી ગઈ છે.’

‘દને મારા સાક્ષરો પાસેથી આ પ્રસ્તાવનાઓ ઉપજાવ પ્રસ્તાવના લખાવી શક.’

‘મારો સમ્યો પ્રસ્તાવનાકાર તો મારો રસિક છે ! અને જ્યોતીશ રસિકનેમેટી પડશે.

સરતેજ બહાદુર સમુ

છાતાલાલ માનસિંગ ઠામહાર

સમુ નવજગની જોડીથી ખૂબ જલ્દીના બનેલા સરતેજ બહાદુર સમુની જીવન કથા અક્ષિપ્રમા જોઈશું. અષ્ટતા. ૮ કિંગ્ડમને તેમણે ગામજનમાં આપેલ ત્રણ વીરુને દસ વર્ષની આયુર્મંત્રી પૂરી કરી છે, તે તેમના દિલ્હરના અસંખ્ય મિત્રો તથા પ્રજાસેના મનથી મહાન પ્રસન્ન છે. ૪૭ વર્ષથી તેમના અંગ પરિવર્તમાં આવેલ ડૉ. સમિચાનદ સિંહાએ સંખેલ જીવનકથામાંથી નીચેના પ્રસંગો લેવામાં આવ્યા છે.

દિલ્હીમાં જન્મ સમયથી વસવાટ કરતા કાશ્મીરી વાહાજી કુટુંબમાં તેમનો જન્મ થયો છે. ચૌદવર્ષની વાની ઉંમરે ૧૮૬૦ માં તે સ્થાનિક હાઇસ્કૂલમાંથી મેટ્રિક થયા અને આમાં શાલેજમાંથી ૧૮૬૨ માં ઇન્ટરમીડીએટની પરીક્ષા આપી ૧૮૬૪ માં અંગ્રેજી સાહિત્યમાં માન સાધે પદમે નગરે ગો. એ. માં ઉત્તીર્ણ થયા. ૧૮૬૫ માં એમ. એ. ની પરીક્ષામાં તે કાશ્મી પ્રથમ વર્ગમાં પદમે આપ્યા. તેજ વર્ષમાં તે એલ. એલ. બી. થયા અને મોરારાજાદ-માં તરતજ વકીલાત શરૂ કરી, આંરેતે ૧૮૬૫ ની આખરે તેમને વકીલાત કરતાં પચાસ વર્ષ પૂર્ણ થયા.

ધીમે ધીમે વધતી જતી વકીલાતના દસ વર્ષ પછી તેમને મહાન તક આપી, 'હિંદુ કાનૂન હેલ્થને બદલે અમલનો' કેસ તેમને મળ્યો. પ્રતિવાદી તરફથી ડૉ. સમુ કલ્યા રજા. સામા પક્ષમાં આદાનાદ દાહોટીના કેટલાક મહાગૃહીઓ હતા. કેસ કેટલાયે અઠવાડિયા સુધી ચાલ્યો. તેમની હાલીસો માટે કેસ પૂરો થતાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ તથા તેમના સાથી વકીલોએ તેમને મુખારકબાની આપી. આ કેસથી પ્રથમપરિણામ વકીલ તરીકેની તેમની કૌશલ્ય અપાઈ અષ્ટ. તરતજ તેમની વકીલાત ખૂબ વધી ગઈ. હાઈકોર્ટમાં સામેલ એવો કોઈ અમલનો કેસ હોય કે નેમી વાદી અમલ પ્રતિવાદી તરફથી તે કલ્યાન હોય.

હાલીસો હતી વખતે સર તેજ બાગેજ દાસ્તદારિનો આમલ છે, પણ જ્યારે તે તેમ કરે છે ત્યારે મરહુમી કમાલ હોય છે.

તે પોતાની કેસ ખૂબ ચોક્કસાઈથી ગજ કરે છે અને કાવડા તથા કડીકત જરોનો તેમનો ખૂબ કસ છે. અંગ્રેજના તે વિદાન હોવા છતાં પોતાની હાલીસોમાં તે સાહિત્યના અલંકારોથી ફર રહે છે. કોઈ કુશળુમમાં પ્રજન પર ન્યાયાધીશ તેમને ગુસ્સો કરે ત્યારે તેમની ખૂબી જોવા જેવી હોય છે. પદલા હાઈકોર્ટમાં 'સર્વેસાઇટ કોર્ટના તિરકાર કેસ' જ્યારે મુખ્ય ન્યાયાધીશ ખૂબ કમાણું કરું ત્યારે તેણે અંજીરતાપૂર્વક જણાવી રીફું કે 'નામદાર, ન્યાયાધીશ કાવડો નાજુવેજ જોઈએ તેવું કોઈ વિધાન નહોતું.'

૧૮૬૮ માં જાલાવાડમાં પચ મૂક્યો ત્યારથી ડૉ. સમુએ જલ્દે જીવનમાં સક્રિય ભાગ લેવા માંડ્યો હતો. ડૉ. સમિચાનદ સિંહાએ ૧૯૦૦ માં શરૂ કરેલ 'હિંદુસ્તાન રિવ્યુ' માં કેટલાક મંત્રો લખાને તેમણે જલ્દે કાવડો તરીકે મદલ કૌશલ્ય સજોદન કરી. તેમને ૧૯૦૬ થાય સંકુલ પ્રતિભા સર એન્કરી મેડીટેશનના રાજ્યવીરની સમીક્ષાનો હતો. ૧૯૧૩ માં તેમની પ્રતિભા પારાસમાં ચૂંટણી થઈ. તેજ વર્ષમાં સરતેજ પ્રવિત્ત સામાજિક પરિવારના તે પ્રમુખ થયા, ૧૯૧૪ માં તે સંકુલ પ્રતિભા રાજ્યીય પરિવારના પ્રમુખ હતા. ૧૯૧૬ માં તેમની યાદી

ધારાસભામાં ચૂટણી થઇ. ૧૯૨૦ માં અધ્યક્ષ ધારાસભાના સભ્ય હોવા છતાં તેમની દ્વિતી સરકારના કાયદાના સભ્ય તરીકે નિમણૂક થઈ પરંતુ નાકુરસત તબીબતને અંગે તે બે વર્ષ પછી તે અભ્યાસેથી નિવૃત્ત થયા. ૧૯૧૮-૧૯ અગાઉના મત્તાધિકાર કમિટીના સભ્ય તરીકે તેમણે કામ કર્યું. સન ૧૯૧૬ માં લોર્ડ સેમોન્સની કમિટી પાસે જનાર કેપ્ટુરેશનના તે સભ્ય હતા.

મદાસભામાંથી જુદા પડ્યા પછી સર તેજ 'સિવરસ' પક્ષમાં ૧૯૧૯ માં જોડાયા અને ઇ. સ. ૧૯૨૩ તથા ૧૯૨૭માં બે વખત 'સિવરસ કેડેરશન' ના તે પ્રમુખ ચૂટાયા હતા, અને વખતનાં તેમનાં કાપણે યાદગાર હતાં. ૧૨મું જાએવાનો સાથે મતભેદ પડતાં ૧૯૩૧ માં તે તે પક્ષથી છૂટા થયા. ૧૯૨૩ માં સરકારે તેમને યાદી પરિષદના એક સભ્ય તરીકે સન ૧૯૩૫માં જોડાયા હતા. ત્યાં તેમણે બિલિય સામાન્યમાં દિલ્હીમાં રિયલિટીના પ્રશ્નમાં સારો ફાળો આપ્યો હતો.

બીજેજી વર્ષે તે યુટીએન મુધાગ કમિટીના સભ્ય થયા અને કમિટીના સમુપમતીના રીપોર્ટમાં સારી મદદ કરી. બધા પ્રજાસાધનવાદી દેશના કાયદાના અભ્યાસને અંગે તથા બીજીની રાજ ડીય બીજ્યાસના નિકટના સંસર્ગમાં હોઈ જોળમેજી પગિષમાં તેમણે સ્થાન અપ્રતિમ હતું. તેમણે ત્રણ જોળમેજીના કામકાજમાં તથા સમુક્ત પાલોમેન્ટરી કમિટીમાં કામ કાજ લીધો હોય. ૧૯૩૫ માં સમુક્ત પ્રતિજ્ઞે નોમેલી કમિટીના પ્રમુખ તરીકે તેમણે સિદ્ધિત બેકારોના પ્રશ્ન વિશે રિપોર્ટ પ્રસટ કર્યો હતો. આ રિપોર્ટ અધિકારી જનનું તથા જનતાનું સાઈ જ્ઞાન એમનું હતું પરંતુ સરકારે હજી સુધી તેની સલામતીનો કંઈ અમલ કર્યો નથી.

રાજની આ કીમતી સેવાના બદલામાં સર તેજને પ્રીવી કાઉન્સિલર બનાવવામાં આવ્યું, પ્રખર કાયદાશાસ્ત્રી તથા અંગ્રેજી કાપના વિદ્વાન હોવા ઉપરાંત સર તેજને પરિચિત ભાષાનું સાઈ જ્ઞાન છે. હરની કાપા તથા સાદિતની વિદ્વાતામાં તેમની સાથે રજાવી શકાય તેવા માધ્યમો દ્વિર્માં બહુજાઓ મળશે. ૧૯૪૩ માં દિલ્હી મુલાકાતે અવેશ હરિશના સાર્વજનિક મિલ નના સભ્યો પોતાની કાપામાં તેમની અભાષ વિદ્વત, તેમની મેધ પુરતો સાથેનો તથા આધુનિક સાદિત સાથેના સંપર્કથી છક થઈ ગયા હતા. તેમણે મુજબામ બાજતેમણે જ્ઞાન પદ્ય લેવું છે. લોર્ડ વર્ગો પહેલાં મદાસમાં એક અદેરસભામાં કાપણે આપતાં હરસમાં સરકારી સભ્યો હોઈ બાજતપર એક પુવાન મુરલીમે તેમને પ્રશ્ન પુછ્યો. સર તેજે તેને સહસચ્ચતી કાપામાં જનાજ આપ્યો કે 'હું તમને આત્મી કાપુ છું કે તમે બહીં મદાસમાં આપા ગળી થો. તેના કર્તા કર્તા વધારે સારો હું હરસમાં સરકારી પ્રતિનિધિ છું'.

હરી એક વખત દેવાગાદા કાઉન્સિલમાં એક રેસમાં તેમના સામા પહે એક પ્રજાત મુસલમાન ધારાશાસ્ત્રી હતા. મૂળ બેરેનિક પશ્ચિમમાં લખાવેલ હતાવેને વાંચીને સમજાવવામાં મુસલમાન ધારાશાસ્ત્રી કોર્ટને જોઈએ તેટલી મદદ કરી શક્યા નહિ, સર તેજ તેની મદદ ગયા અને દરીકની મુજબ નીચે તેને બેસાડી દીધા.

કોર્ટના કામકાજનો રિપોર્ટ આપતાં દેવાગાદા અમલદાર ઉડું લખનું નીચે પ્રમાણે શીર્ષક કર્યું હતું. "બોક્સના સમુ પડિત મારે અરેબીકનું ભાષાંતર કરે છે" આ પ્રસંગનું મહત્વ રેક સમજી શકે છે.

સર તેજનું ઉડું જ્ઞાન અપ્રતિમ છે. રેસમાં બહુજા થોડા મનુષ્યો તેમની સરખામણીમાં હતા રહી શકે. પ્રાચીન તથા અર્વાચીન ઉડું તથા પશ્ચિમ મધ્યો બંધવામાં તેમને જ્ઞાનદ પડે છે. પોતાની માતૃભાષા ઉર્દૂના ભાવિમાં તેમને ખૂબજ રસ છે. તેમણે ૫૦ ઉપર દિલ્હી ઉડું કવિ જોનો અભાડો છે. મુસાવરાના પ્રમુખ સ્થાન તેમને ખૂબ મળે છે.

ધેર સર તેજ સામાન્યતઃ સમગ્ર આખું વર્ષ સફેદ મસમસને વળગી રહે છે. તેમના એકાંત રવાનમાં જાડીજાડી છાપનો સીમાર, સીમારેટ, ચુગી તથા પુષ્કળ તમાકુ પડી હોય છે. લકનમાં સરસમાં સરસ હોટલમાં પોતાના ઝોરમાં ઉનાળામાં તે દિદમાં બનાવેલ મસમસની કપડાં જ પહેરે છે અને બહાર જતી વખતે અથવા ઘેરે કાઠ ગળવા આવ્યું હોય ત્યારેજ બીજા કપડાં પહેરે છે અસ્તાહા બાદમાં ઘર અંદરનીએ તેમના લકનના બુલેલેરો પાસેથી નવા પુસ્તકોના એક અગર વધારે પાસેથી આવે છે અને દીસ ભગી સખત મહેનત પછી તે ગમગીય સિક્કાત અથવા બંધાર-બીજ કાપડાં સંપત્તિ છેલ્લામાં છેલ્લા પ્રકારનો વાંચતા હોય છે.

સુખરાષ્ટ્ર આઠામે એક મહારાજે જવાના સમારકામ માટે ગામીએ શાખેલ. આઠ દિવસ પછી તે મહારાજે શાખેલ સરને જઈ ફરિયાદ કરી "સાહેબ મને હજી કોઈકો મળી નથી, મને એક કોલાવી અપાવેલ. "બોલે કહ્યું," આવી નહામી ફરિયાદ સેવી કરે છે કોલાવી નથી મળી તમા તમા જુ' બધું' ૧ વચર રજા વને આઠ દિવસો પમાર મળેલો," મહારાજે જિનતાથી કહ્યું," સાહેબ બીજા મહારાજે પાસે બેઠેથી જમા રહેવા માટે કોલાવી છે અને મારી પાસે એક કઈ સાધન નહિ મળે ૧"

જમારેથી બેઠા-મહારાજામાં મારાથી સાકમ બેઠાઈ મઈ હરે દ્રેન જગી રહેથી અને મને પૃષ્ઠા રૂપિયા ૧૬ થયે

આ મારવાડી નવ મને ગીસ રૂપિયા આપ, હું હમણા મૂક્યાં જાઉં જલક ૧

ચમેલી! ચમેલી! ચમેલી!

ચુ શ બો હા ર

અગરબત્તી

કરેક ઘરમા ઉપયોગી ચમેલી અગરબત્તી છે. તેજ ચમેલી અગરબત્તી

મીરદીન્નુલ્લેહ —

એસ. દવેની કું.

ટાવર શાહ, વડોદરા.

માલીક—

કે. ટી. ડાગરે કં.

સુબર્ષ ૪

અમારા એક પટેરાથી બાહુતને તેની પત્ની સાથે વહવાઝ થયું.

તેઓ, અસખત, દર અધવારીએ સહતાં વારંવાર સહતાં, પણ આવખતે વાત વધી થયું હતી. અમારી કહપનાની જે સ્થાન એવું મોટું રૂપ હતું તેઓ આવખતે લીધું. તેઓ એક બીજા પ્રમે છુટી વસ્તુઓ ફેંકવા લાગ્યા.

તેણે નળની થકથી કાઢી પાતી પર ફેંકી, અસખત, પાણી અજાપિત પ્રવાહ વહેવા માંડ્યું. તેની સીમે રક્ષાળી છુટી મારી. તેણે ચોટ ચુકાવી, ભવિષી રક્ષાળીનો ટુકડો હાથમાં લેઈ પોતાના મ્હોં પર કાપા પાડવા લાગ્યો અને ગાઢ પાટી લાંબો, તે પટેરાઓને બતાવવા મંજિતો હતો કે તેની અંતે કંઈ નિર્દય હતી.

પણ તેની પત્ની કદીથી જાણતો તેના કંઠમાં વધારે કાઢી નીવડી.

“આવો નકામો માણસ તું છે.” અને બીજી દળદળ વસ્તુ કહી. જે તમને સદાજ કમ્પી સોઠો છે. “દવે હું તારી સાથે નહિ રહું. મારા કુટુંબમાં જાધી સાધી જાઉં છું. પછી તું નળની થકથી પટેરાથી પર ફેંકવા કરજો. હું તો દવે તારાથી તફાવત મારી છું.”

“અને કગવ નહિ” તેણે જવાબ આપ્યો, “તારી મરણ પડે તેમ કર તારી પેટી લઈને જઈશ અને પડ તારા જવાથી જા ધરતી દવા સ્વચ્છ થશે.”

અને થોડી વધારે પડી જા દાંડ સામ્યુ. ખરું કહીએ તો ખાસ કંઈ નહિ, એ તો ધરતી પરવાઝ. પછી કદીયાએ તેના કુટુંબમાં પેક કર્યા અને માથા પર પેટી મુકી ધણીના તરફ તિરસ્કારમાં મુકી પ્યાર નીકળી પડી. તે સીધી તેની મા જાણે અંધ. પણ તેનો મા તેને જોઈને કંઈ ખાસ ખુશ થઈ નહિ. કાચું કહીએ તો તેની જા અણમોઝ દીકરીને દેખી તે કંઈ નાચવા ન લાગી.

તેની માએ કહ્યું “તું જાણે છે કે મ્હારે જા જોરમાના એક ખૂણમાં રહેવું પડે છે. હું તો એક ખૂણની જ બાંધત છું. વેળા તારા મારે મ્હારી પાસે કંઈ વધારે પડતી જગ્યા નથી.”

“પણ હું એક-બે દિવસ જ રમ સોધી કાઢું ત્યાં મુકી જ રહીશ.” કદીયાએ કહ્યું પણ છુટી: જરા કમી નહિ.

થોડો સોળ વરસ કરતાં પણ વધારે વખતથી રમ સોધે છે. અને મળતી નથી એ હું જાણું છું. મારે તું જાણી જા અને તગત જ શોધી કાઢ.”

તેની મા તેના નિમ્મથમાં કંઈ કહે એમ નથી એમ કદીયાએ જોયું ત્યારે માના ખૂણવાળા બાગમાં દૂક મુકી તે તેની મિત્રને ત્યાં ગઈ.

“મારી તારા પ્રમે સંપૂર્ણ સદાનુમતિ છે.” રોચિયાએ કહ્યું હું મ્હારી નૈતિક મદદપર આધાર રાખી સહે પણ જા મ્હારી નાની જોરડીમાં ફાંગદાર પતિ સાથે રહું છું. અહીં તારી રહેવાની વ્યવસ્થા ન કરી શકું.

પછી કદીયા બીજી મિત્રને ત્યાં ગઈ પણ તેણે ત્યાં પણ કંઈ વળ્યું નહિ.

સાંજ પડતાં તેને રાત રહેવાની જગ્યા થોડી કાઢવી જોઈએ. ઝાંઝાયા કંઈ ઉખળ દેશ નથી.

બીજી એએક મિત્રને ત્યાં ગયું. પછી તે પ્રાંતની દોરેલમાં ગયું. પ્રાંતનીમાં તેને કહેવામાં આવ્યું
અમે માત્ર મુસાફરોને જ રાખીએ છીએ. તેમ ન કરીએ તો અનીતિ બદલવી જાય. જો તમે
મોરોનના ગદેનારા હોત તો અહીં જરૂર રૂમ આપવામાં આવત. પણ તમે તો આ શહેરના
રહેવાસી છો, માટે તમારી માથી ચાલીએ છીએ. ”

કટિયા કેટલાક સમય સુધી રસ્તાઓ પર ભટકી. છેવટે તે ધરના ચુધા તરફ જ વળી
ગળોના ચુલો તે છુટકી આવી હતી તે પ્રત્યે જ તેને જાણ થયું તેના પતિને સતોગતાં કહ્યું, ‘ઓ,
તું પાછો આવીને ! બધારની કડીમાં તને શરદી નથી લાગીને’

તેજો થોડા સમય સુધી એક બીજા પર ઘૂસ્યા. પછી વાણ કરી સૂઈ ગયાં અને રાત્રે
કટિયાને સ્વપ્ન આવ્યું કે કોઈ રૂમ ભાડે આપવાની વાત કરે છે.

નિ સંસાર ધરની દાડમરીના પ્રેક્ષથી રોડુંગિજ છવનની પ્રાંથી મળજીત અને છે.
આપણા કેટલાક મિત્રો કહે છે લગ્નગંધન શિવિષ જનતાં જાય છે કુટુંબ વહતાં જાય
છે. પણ હું એ માનતો નથી એ અત્ય નથી

જરવારના જમાનામાં સ્ત્રીઓને વજન નેવાં મળ્યાં છે. વસ્તુતઃ, તેઓએ મળ્યાં છે.

જાગીર પર પ્રાપ્ત કરવા માટે વારંવાર વિનંતી કરી એક ગુરૂરજ વડા પ્રધાન યોજાવણીને કંડાવેા
આપતો હતો. તેને જાગીર ન જનાવવા માટે ધર્મી કારણો દર્શાવે તેથી પ્રધાને કહ્યું, “હું” વખતે જાગીર
તો ન જનાવી શકું, પણ તમે શોશીમાં પ્રવેશી કહેવા કરો કે યોજાવણીએ મને જાગીર જનાવવા કહ્યું પણ
મેં ના પાડી.”

રસદા

(પૌષ્ટિક વનસ્પતિ)

તમારા ખોરાકમાં વધારાની શક્તિ ઉમેરે છે

અ. ઇ. લિ. વડોદરા.

આમ થવું જોઈતું હતું

[મુળ મરાઠી]

મે. પા. - ચિં. વિ. જોશી

અનુવાદ - અ. છુ. ભાઈ મે. પટેલ

“કાશીનાના જતો બિશુક આત્મો છે. કિશ્કા આપીને પુણ્ય મેળવે. આવી ધર્મ કરવાની તક ફરી મળશે નહિ.” એમ જ્યોતો પાડતો પાકતો એક બિશુક દરવાજા પાસેથી પસાર થતો હતો. તેની મોઢવા આઘવાની રીનમાતનો ખનિ એવો નીકળતો કે તે પોતે પોતાના પેટ માટે નહિ પરંતુ દાનવીરો પરમાર્થિક ક્ષયાણુ સાધી શકે તે માટે બીજા માગતો હતો.

બિશુકોનો આવા મિલન વધવાનું કારણ આપણી પૌર્ણત્ય સંસ્કૃતિ પ્રમાણે બિશુકોનું જન્મન કરવું તે છે અને તેનાથી જ આ પ્રથા ચાલુ રહી છે. આપણું જન્મ જ જન્મ સાદિય બિશુ-કાએ નિર્મોણ કરેલું છે. કાલજો, બિશુકો અને અમલોનો નિર્વોદ બિશુકો જ ચાલતો હોવાથી તેમણે દાનનો આપમતલથી મદિમા ગાયેલો અને દાનતને સદૃશ્ય તરીકે અમરશાન આપેલું એ સતજ છે. ગરીબોને ધર્મ કરવાનો અર્થ ગરીબોને પૈસા આપો એવો થયો છે. એટલે ધર્મ એ શબ્દ બિશુ અથવા દાન એવો સમાનાર્થક થઈ ગયો છે. ધર્મના પ્રવેશાનો બિશુ પર નિર્વાહ કરનારા હોઈ બિશુને ધાર્મિક સ્વરૂપમાં મૂકીને પોતે નીચલી ક્ષામાં પડી ગયા છે.

આપણા કયાકારની ક્ષાઓ નારજત આ વિચારોનું વિષ સર્વ અનુવાદીઓમાં જોતપ્રોત થઈ ગયું છે.

જેનું પરિણામ એવું આવ્યું કે કિશ્કાણી મનુષ્ય અમલની કરતાં મેધ હોય. “બીજા માગતી પળ કેઠનાથી-શરમિદા-ઓરિયાળા થવું.” આવા પ્રકારના ઉદ્ભાર બીજાં શું દર્શાવે છે ?

“અમે મોઈનું શું ખાઈએ હોએ.”

તે તો રામ જન્મને આપે છે.”

આવા પ્રકારનો કૃતજ્ની ઉદ્ભાવ કિષ્કારીઓના બેળમાથી જે દેશમાં નીકળે ત્યાં બેડાખાઈ, આજમુ અને કૃતજ્ની ચાયકોનો ઉત્કરષ્ટ કેમ ન રહે ?

ચાલકોનું વિશ્વસપણાનું અને લેખીપણાનું પોરણિક ક્ષાઓમાં કેવી રીતે ઉત્તેજન આપાયું છે તે હવે કું ઘોઘાકમા કું છું. બિશુકોની પર નિર્વોદ કરનારા ધૌન્ય ક્રપિએ પાંડવોને દર્શિયદની ક્ષા જે સ્વરૂપમાં વર્ણવી તેના કરતાં તે જ ક્ષા એકાઠ અમલની મનુષ્યે લખેલી હોત તો તેનું સ્વરૂપ તદ્દન બિન્ન દેખાયું હોત. સમજે કે ધૌન્ય ક્રપિના નજરે અર્ધવર્ના સારથી ચિત્રરથે તે ક્ષા ધર્મરાગને કહી દીધી. તે જોત્યો હોત, “હે રાજા, કેટલાક કુચ્યા લોહો માયાવીપણાથી સીધા લોહોને કેવી રીતે ફસાવે છે તેનું ઉદાહરણ કું છું.”

એક દિવસે અબેખા નમરમા દરિશ્વદ નામે ગાજ રાત્ન્ય કરતો હતો. તે જોતો અને ઘેસો સત્તવારી હોવાથી વિશ્વામિત્ર ક્રપિને તેને ફસાવીને તેનું રાત્ન્ય દસ્તમન કરવાનું મન થયું. તેથી વિશ્વામિત્રે મોમસામર્થ્યથી રાત્નને એવું મ્વજનુ આપ્યું કે આપણે વિશ્વામિત્રને રાત્ન્ય દાનમાં આપી દીધું.

આ મ્વખામાંથી દરિશ્વદ રાત્ન જાણ્યું થાય છે ત્યાંજ તેની દષ્ટિ સમક્ષ વિશ્વામિત્રની મૂર્તિ પ્રત્યક્ષ સામે જોતી ગ્દેલી દેખાઈ ‘મુનિવર’, અદિ કેમ આવવું થયું ? એમ રાત્નએ વિચાર્યું.

વિશ્વામિત્રે સાલ ડોળા કાઢીને અને દાઢી તથા મૂઠો આમળીને પ્રળને કહ્યું, 'રાગ, હમણાં જ તેં મને સ્વપ્નામાં રાત્ર્ય દાનમાં નથી આપ્યું છું ?'

‘જલજલ !’ રાગ બોલ્યો.

‘તો પછી તું તારું વચન ખરૂં કરીને બતાવીશ કે નહિ ? કે પછી સ્વપ્નના રીમણાં સ્વપ્નમાં જ મૂકીશ ?’

દરિદ્ર્યદે કહ્યું, ‘બાબા, સ્વપ્નનાં વચન ખરી સદિમા પાર પાડવાના મારા નિશ્ચય છે જ. તમે ખાસે સફળતાની નીતિ અવધાન કરીને મને કસાવજો તો પણ શક્ય પ્રતિ વસ્તુ એવું મારું વત પગામે જ. ડોણ છે કે ત્યાં ? પંચપાત્ર બરીને જળા કાવો.’

સેવક પંચપાત્રમાં જળ સધને દાહર જ્યો. તેની સાથેસાથ અતુર રાણી તારામતી પણ જાતી પોતાતા પતિના દાનવેડાથી પછી માદિતગાં દેવાથી તેને કંઈક ઠાળાધાળાને સસથ આવ્યો હતો. તેણે પ્રશ્ન ક્યો, ‘મદારાજ, આ જળ કેમ મળ્યું ?’

‘દેવી, આ કાપિને મેં સ્વપ્નમાં રાત્ર્ય દેવાનું વચન આપ્યું છે તે હવે પાળી બતાવું છું.’ રાગ બોલ્યો.

તારામતીને હસનું આપ્યું. ‘શીદ ! શીદ !’ સ્વપ્નનું વચન ખરી રીતે સ્વપ્નમાં જ પુર કરવું જોઈએ. સ્વપ્નની કથાનું પુરવારપણું ખરા જનનમાં થાય તો પછી અનર્થ જ થઈ જાય. કેમ કે આ જાવાળને તો મેં સ્વપ્નમાં મૂક્યો જોવશો અને મારે તો પહેલામાં પહેલું કામ એના સરીરને ચિતા રચીને તેના પર નાખી અગ્નિ સંસ્કાર આપો.

‘જરાજર છે. અરે ડોણ છે ત્યાં રમદાનમાં જળને એક ચિતા રચો તો જોઈ. અને પછી આ યુનિ મદારાજની મામદૂમધી સમસાન થાતો કરવાની તૈયારી કરાવો ? કાપિતર્વ, દેવીને આવેલા સ્વપ્નને પ્રથમ ખરા સદિમા પતાવી મેંતો દો, પછી મારા સ્વ.....’ આમ બોલતા રાગને વિશ્વામિત્રકાપિ જોતા હતા ત્યાં નજર ફેરવી, પરંતુ યુનિ મદારાજ તો ક્યારેનાય પોખારા અણી ગયા હતા. નગરના દરવાજે કાપિ આવ્યા ત્યાં તેમના સિંધેએ કાપિને પૂછ્યું, ‘ગુર મદારાજ, કંઈ ખોચડી પાછી ડોણ તેમ સાગનું નથો. રાત્ર્ય દાનમાં સાવવાનું આજુએ મૂકી આમ બીને પાઠા કા દોઢી આપ્યા.

‘છોકરાઓ, યુનિ વિષા ઝડૂત જ ફળા. તે ગળ તો રીપી સરજ હતો, પરંતુ તેની કસાવાવાળી મણીએ જોધો જ ખેડ જગાડી નાંખ્યો. સ્ત્રીઓના મોતથી હમેશાં આવેલ અનર્થ જ થાય છે.’ કાપિએ એવે નાખી વિશ્વામિત્ર કાપિ ધૂણી પાસે બેસી પડ્યા.

દુર્વાસા કાપિ આવ્યાજ એક મસ્ત અને સાદીયા અતિથિ હતા. અખરીય રાગને તેમણે નુસિ કાવતારના હર્ષન કરાવી આપવાની તોય મારી હતી. પરંતુ ત્યાં તો તેમની દાઢ મિટી ન થતાં ઉશ્કું સુશ્ચંન થકે તેમની પીઠ પકડી હતી.

પરંતુ પાંડવોના આશ્રમમાં તેમનું પારણું કરવાને બદલે આ વાત્સાળ્યે તેમને કેવા છેતરો દતા તેની સર્વને માદિતી છે. આ કથા મારા અને આમ થતી જોઈતી હતી —

પાંડવોના વનવાસનો સમય રાત્રી પડી હતી. જાણે જોર અખકાર અને રાત્રિઘીડા. આશ્રમમાં પાંચ ભાઈ અને દ્રૌપદી જાળીન પર ઘાસ પાથરીને તેમનાં સરીર નાખી કાંઈ મર્દાં દતાં. બીમસેનની ધોરવાનો મધુર મધુર અવાજ સાંભળીને પશુઓ પણ ગમરાધને નાસી ગયાં હતાં.

એ સમયે આશ્રમનો દરવાજો કોઈ ડોહણું દોણ તેમ સળગાવું. દ્રૌપદીની નિદ્રા સાવથ દેવાથી ‘ડોણ છે ?’ એમ એણે પૂછ્યું. કેમકે ડોણ છે તેની ખાતરી થઈ સિવાય દરવાજે ઉપાડો એ યોગ્ય બોલેલું હતું. ડોણ જાણે કોઈ રાણસ અખર કોઈ દિસકે પશુ પણ દોણ.

“ હ અતિથિ છું ” બહારથી આવનાર સંભળાયો.

અતિથિનો આવનાર સંભળતાં જ ધર્મરાજની ઉંઘ ઊઠી મઈ. “ અતિથિ ! આના ઉત્તરક નાંજણમા રાત્રીના બધા ભરેલા સમયે ? અદિ આપણી પાસેથી પરોણા ચાકરી કરાતી અમને ધન્ય કરનાર એવા કોણ મહાપુરુષ છે ? દ્રૌપદી, જમ્હી દાર ઉપાડો. ”

દ્રૌપદીએ ધર્મરાજની આ દમેશની ક્યારેય બદલ નાજાડતી બડાડતી કરવાને ઉપાડયો. દિવાના મંદ પ્રકાશમાં દુર્વાસા મુનિના અગ્નિ જેવા રોળા અને કરડી ઉંઘ દારી જેછી ધર્મરાજને ટકા આતી કે કપિવર્ષ ગુરસે ધમેલા લાગે છે દુર્વાસા મુની ધમડી આપીને બોલ્યા, “ ધર્મા, હું અને મારા આ સદસ્ય સિંધો બૂખ્યા આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયા છીએ. અમને અત્યારે ને અત્યારે જમાડવાની વ્યવસ્થા કર. ”

ધર્મરાજ અને દ્રૌપદી વિમાસલુમાં પડી ગયા. રાત્રિના સમયે સૂઈરવાથી કામ આપતી નથી તેની ખાત્રી હોવાથી દુર્વાસાએ આ સમય સાધ્યો દેશે એમ વિચારવા લાગ્યા તમે નદી પર જઈ સ્નાન કરી આવો. નાના ધોળા સિત્તાવ લાલછોથી ભોળા ન યાવ ” કહી મુનિ મહારાજને જેમ તેમ ઘેલા સમય માટે ગતો પડાયો.

દ્રૌપદી ફૂંચુના જળ જપવા લેઈ.

ધર્મરાજ ભીમસેનને સહકર હજેવા લાગ્યા.

દુર્વાસા મુનિ અને તેમના સિંધોએ અગ્નિતટી ફરીને ઘોઠાક સમય સમય વિતાડ્યો. આઠથી કસડતી કઠીમાં રનાન કોણ કરે ? ઘેલાવખતમાં જ પાછા આતીને આમમના દાર પાસે ‘કરકર મહાદેવ’ની ગળેના ચળવી.

“ આ બિખારી લોકોની જમાત આ બાળુ ક્યાંથી આતી ? ” આજણ મરડીને ભીમસેન ટાંચા.

આલું બે અલ્લી સાપલુ ન બોલવા માટે ધર્મ રાજએ ભીમને ઉપદેશ આપી સર્વે હજીકત કહી.

“ વત્સ ! જડખડાટ બધ કર દવે અમને જમાને પેટભરીને ભોળા કે નહીં તો શાપાગ્નિ થી જાગીને બરમ કરી દઈશ. ” દુર્વાસા કપિ કોષે બરાવા.

“ વાહરે ! ગુરુજી ! ત્યારે તો શાપાગ્નિથી દેવતા ચેતવવા દો કેમકે અત્યારે આમમમાં બે તણખી પશુ દેવતા દેખાતો નથી. ” ભીમે દગીને માગણી કરી.

કઠીથી ઘરઘરતો એક સિંધ કપિ પાસે નીંછને બોલ્યો, “ ઉલ્લુલુ ! ગુરુજી, શું આ કઠી ? જરા તમારા શાપાગ્નિના તાપમા અમારા લાલરમ રોકવા દો છો ? ”

તેના માથામાં ટપલી મારી તેને ચૂપ કરી દુર્વાસા ફરી પાછા ધર્મરાજને ધમકાવવા લાગ્યા. દવે ભીમસેનથી રડવાયુ નહિ. ખૂણામા રેકવેલી મહા જહાર આણી અને ચકર ચકર ફરતીને દુર્વાસા મુનિન કશું, “ કેમ કે ? તને કઈ રીતસાતત્તુ બાળ છે કે નહિ. ” રાત્રિના સમયે કાઈની ઉંઘ બજારીને મનસી રીને ખાવાયુ માગે છે ? તને ઘરમ નથી આવતી ? જરા યોબો ”

સિંધેલા રોળાને ઉદેશીને બોલ્યો, “ દવે તમને અને તમારા ગુરુને જમાવને હોસાપાક અને મેલોપાકની મિન્યાળી આપુ છું. દ્રૌપદી, હું પેલી સાવરણી સહને અદિ આવ. આ સમજા મેળાખાડે મુખ્યાઓને આપને આદયો દાંડી કાઢીએ. ”

ભીમનુ ઉમ રચપ જેછીને સર્વે સિંધો પલાયન કરી ગયા. દુર્વાસા મુનિ એકલા જ અમ-રાપલા મિમા રવા. ભીમની નીકડીથી ઘરઘરતા બોલ્યા, “ અરે ! આતો બધી જ મરહરી ! અમે કહ અરેખર ભોળા કરવા નહોતા આવ્યા. આ હકત તમમ પારખું લેવા આવ્યા હતા. ”

“તો પછી જોઈ તમારો આશિર્વાદ, અને પછી તમારા આશ્રમમાં તમને મૂકી જઈ. તમારા બધા જ સિધ્ધો પધાવત કરી ગયા છે. તમે દ્વેષે એકલા રહી ગયા હોવાથી આ રાત્રિના વખતે અમારૂં પારખું થવાને બદલે શિવાળામાં તમારા શરીરનું પારખું થશે.” ભીમસેન બોલ્યા.

અતિથિને આદરસરકાર કરવાને બદલે અમારા લોક એટલા બધા આગળ વધી ગયા છે કે કોઈ એક અપચક્ષિનિવાળ, દૂર અને નીચ જિભારીનો સ્વાદ તૃપ્ત કરવા પોતાના છેકરાને સુઈ સંકટમાં સડાવે છે. ધરની બાષ્પીને ભજતા કાવાદાવામાં નાખીને તેનાં લુગડા ઉતારાવી જિભારીને દાન કરનારા તુકારામ જેવા અને શાકુકારને ત્યાં ધરનાં ધરેણા મૂકીને બાવજોની જમાતને પેટ ભરાવનાર કબીર સરખા ગાડા સતો જગતમાં બીજે ક્યાંય જડશે નહિ. આવી બોધી અને વિપરિત મનોવૃત્તિના મૂળ જેવા શિવાળ—આખ્યાન સરખા યેશાશ્વજીથી અમારી દૂઠી થયેલી મનોવૃત્તિને શુદ્ધ કરવી પડશે. હું જો શિવાળ આખ્યાનનો કતો હોત તો તેનું સ્વરૂપ આગળ આપ્યા પ્રમાણે હોત.

શિવાળનગરમાં શિવાળ નામે દાનપેલો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની દાનપેલાઈનો કાષ્ઠો છાનીને બનેલ પ્રકારના આળસુ, બ્લસની અને લગ્નના લોકોએ તે નગરમાં કાષ્ઠમનો વસવાટ કર્યો હતો. વિદ્યાભ્યાસ સિવાય કે ધધારોજાનર ક્યાં સિવાય પેટ ભરવાનું શક્ય હોવાથી ત્યાં વિદ્યા-લક્ષ્મી અને ઉલ્લેખ ધધા બહો ગયા હતા. તો પછી પાચક વર્ગ તરફથી મળનારા આશિર્વાદને લીધે શિવાળાણે પોતાના નગરની ચતી જતી છત્રાંવરણાનું જરા પણ લક્ષ્ય આપ્યું નહીં.

એક દિવસે એક આખા શરીર કોઈ નિકળેલો, આખા વર્ગમાં એક પણ વખત સ્નાન કર્યો સિવાયનો, આખો અને નાકમાંથી અદો પ્રવાહ પાડતો એવો અદો અને દુર્ગંધમય બાવો અદાલેક અદાલેક કરતો નગરને રસ્તે જતો હતો. તેને જિભારી લોકોએ પોતે જ આગળ ક્યો. તે બાવો તાજાંતેજ રાજમહેશ તરફ આલ્સેલ રાજમહેશના દરવાજા પાસે સેકડો પ્રગળનો પોતપોતાની શરિવાદો પેટ કરવા જતા થયા હતા, પરંતુ તેમને મારે અદર જવાની સખત મનાઈ હતી. ફક્ત બિમ્બોને અમે તે સમયે ત્યાં પ્રવેશ મળતો. આથી પેલા બિમ્બો પોતાના આ અધિકાર તથા દુર્ગંધના જોરે સદનમાં રસો મેળવી લીધો અને રાજના અતપુરમાં પ્રવેશ કર્યો. જિભારી જટલો મુશ્કેલ તેટલો અધિક દૈવી શક્તિવાળો હોય તેવી માન્યતા રાજ ધરાવતો.

“આવો મુનિ મહારાજ, અમ્મ જ સ્નાન તૈયાર છે સ્નાન પતાવો કે પુરત ભોજન પણ હાજર છે” ગાળએ સાજાં નગરકાર કરી કહ્યું.

“અમ્મ જ સ્નાન. આ રહે તેની માદમીરીમાં એક જ વખત સ્નાન કર્યું છે અને તે પણ અવધ પહેલી જવામાં વરસાદ પડવાનાં કારણે. મારે તો પ્રથમ જ ભોજન જોઈએ” વૈરાગીએ હાથી મામણી કરી.

“અદાલો! શુ દિવસ તેજ! આવા મહાદેવોનાં મન એટલા શુદ્ધ હોય છે કે તેમને બાજુ આનંદની ગરજ જ બાસતી નથી” આદા ઉદાર કાઠી રાજાએ પોતાની ગણી ચાંચુણા અને રાજકુમાર ચિત્તાને હાક મારી. જોઈ મા દિકરા દોડીને આવ્યા. સાધુની પ્રકાશમાન શત્રુને સાજાં દરવત પ્રણામ કર્યો. રાજાની આદા પ્રમાણે આમુજાએ પચ પકવાનનો થાળ અતિથિ દેવને તાઝાંતેજ ધર્યો કારણ કે રાજમહેશમાં અતિથિનો આશુ દરોડો રહેતો હોવાથી હમેશાં અન્નની છૂટ જ રહેતી.

તો પણ આટલા અન્નથી બિમ્બકને કષ્ટાપ થયો નહિ. ચિત્તાને જોઈને સાધુના મોંમાં પાણી છુટ્યું. તે બોલ્યો, “રાજ, આવું અન્ન આપને મને બસાવો થઈ ગયો છે. હું માણુ તે પદાર્થ ગુરસે થયા સિવાય મને આપી શકું.”

“ગુરસો જાનો, મુનિવર” અતિથિને પ્રસન્ન કરવાને મારે મારું સિરકમલ સુઈ અર્પણ કરવાને આદાસ તૈયાર છે.”

“ સાત્રાસ, જન્માન હોય તો આવોજ દબો. પણ હું તારા ચિરંમય કરતાં પણ તારો અધિક પ્રિય વસ્તુ માણુ તો ? ” વૈરાગીએ માનણી મૂળા.

“ તો પણ હરકત નહીં ને દેવા મારે અધિક કૃતાઈ થઈય. માનનારો જોઈએ આવનારો હું સદા હાથ લાંબો કરીને બેઠો છું ”

જાવાળાએ ચાંચુણા અને ચિહ્વાની બેઠતી ઉપર પ્રમાણેની હજુલાત લીધી, અને એક મોટા ખાણેરો અને બે સમિલા મંગળ્યાં. પછી રાગ રાણીને કહ્યું. “ આ ચિહ્વાને ખાણિયામાં નાખી તમે બેઠ જાણુ તેને ખાંડીને તેનું માસ મને પીરસો. ”

આવી વિચિત્ર માનણી સાંભળીને રાગ ગભરાયો. આપણા રાગજનો એકજ વારસદાર છે તેનો નાશ કરો નહિ. અમારું આદ્ય કરનારા ઉત્તગાધિકારી સિવાય અમારી પરમેશ્વરી ગતિની ખાત્રા આપો. વગેરે વગેરે જાતની વિનવિઓથી અને રાણીના આક્રમણો તે અધારકર્મો અધિક જ બેઠકાઈ ગયો. “ પુત્રમાસ, ગત પુત્રમાસ ’ નહિ બાપુ તો તારી દાન કરતાનો કાળિયાજ નાશ કરીને તને રોવ નરકમા છોડી પાછો જઈ છું ” આવો ધાક નેણે આપેલ પોતાના પુત્રને માસે પોતાનું અન્ન પત્નીનું માસ આપવા રાગ તૈયાર થયો, પરંતુ બિમુખના મનનું સમાધાન થયું નહિ. છેવટે તો છત્રે રાગ વિપળ ગયો. કર્મ કરવા મટત થયો.

પરંતુ રાણી ચાંચુણા તો રીકરી. નેણે સંજ્ઞાથી ત્રણ તાળી પાડી તાળીને જવાળ સાંભળી બે કાળા દળની જેવા પદાદી એવકે ત્યાં આવી નમન કરી શું આજા છે તેમ પૂછી અદભૂત થયા રજા.

બિદામણા સેવકોન જોઈને વૈરાગીનું લોહી છડી ગયું. ત્યાંથી યોગ્ય કરવાનો વિચાર કર્યો પરંતુ દરવાજો રાખીને બેઠો સેવકા ક્રોધા દળા. વૈરાગીને ચીંધીને રાણીએ કહ્યું. “ આ દરામભારને ખાણિયામાં નાખી સામેલાયો ખાડી નાખો ”

‘ જરાનગ ’ બરાનર ’ દેવી આ નર માંસ બહાર અમારા મિસર દેશમાં કુખમાં ખાજીયું બધાજ ક્યું હતું આ જ રક્ષસ મારા નાનકડા દિકરાને સેજાને ખાઈ ગયો હતો તાલેમી, હું આના પાંચ પકક, હું એનું ગળ્યું પકક છું ” એમ કહીને એક દાસો તેને લાખીને પકક્યો અને પછી બેઠ જણે તેને ખાણિયામાં નાખ્યો.

એક ધા, એક ચિમિવારી અને પાછો એક ધા. ગત ખસાસ. બાપુ ચિતરી મરે તેનું દરપ જોઈને રાગકુટુંબ બહાર સમાચરમા આગળ પ્રધાને પૂછ્યું, “ મહારાજ, બિમુખનું શું થયું ? ”

રાગ રાણીએ એક બીજા સામ દસી બાંધો મચકારી. “ અરે પ્રધાનજી, તે તો જ કરનો અવતાર હતો. જોત જોતાંમા તો તે અસ્પષ્ટ થઈ ગયો ” ચિહ્વાને દસીને ઉત્તર આપ્યો.

બિમુખે મારેલો આવો અનુદાર વિચાર મૂચવવા બદલ મુખર્જી સદેશમાં આપણા દેશમાં વધેલી વસ્તીના પ્રમાણમાં આવીને રહેવા માગતા જર્મન વાલુદીઓની સંખ્યા અને અને આ દેશને ત્યાં આપણા પાધારીઓને તેની અસરથી થતી નુકસાની હોય (૧૯૩૩) -

આ વાલુદીઓને મુખર્જીમાં વસવાટ કરવા દેવા નહિ એવી ડેટલાઈ જણની મુસના થઈ હતી ત્યારે તેમને કાઈ ખૂલેથી જવાબ પણ મળ્યો, “ આપણા આ દિગ્ગંજલ દેશમાં પુરજાન કાળથી આદરસત્કારની પરંપરા ચાલતી આવે છે ચીક, ટુક, અપાન, મોગસ, પારસી એવા અનેક અતિથિઓને જણે આમજ આપ્યો તે દેશ હવે જર્મન વાલુદીઓને નકારો કેમ આપીયો ? ”

દિગ્ગંજલમાં સર્વ પરદેશીઓને “ મુસ્લામત ” અને માત્ર દિગ્ગંજલનીઓને સર્વ પરદેશીમાંથી “ મલે જાવ ” મળે એવી રિશતિ જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી આ ધાયક સ્વામનના વલિષ્ઠ બંધ કરવો છટ નથી શું ? પેલા આદર સત્કારનું કેવું ધોર પરિણામ આપણે અત્યારે જોખીએ છોએ ને છું ખસ નથી શું ?

કથે રહેતો ?

૫

પ્રકૃત્ત્વનાં શાસ્ત્ર

[અમર વેલ્સના છેલ્લા પુસ્તક Where are we heading for પર એક દૃષ્ટિપાત]

અમર વેલ્સના મત પ્રમાણે પશ્ચિમના પ્રજાસત્તાક રાજ્યો અને રશિયા વચ્ચેનો પ્રે. રજવેલ્ટના પ્રયાસોથી ગાઢ બનેલો સંબંધ હાલ સિધ્ધિ મળે છે. આત્મારના અમેરિકન સાસકોની કૃપા નજરને લાગે છે. અમેરિકન પરદેશી રાજનીતિ સર્વત્ર પરાજયની પરપરા અનુભવે છે અને આંતરરાષ્ટ્રીય વાતાવરણમાં કલ્યાણ વધી છે.

જનતામાં શાંતિની સ્થાપના માટે રશિયા નેડે અમેરિકાએ સમજુતી પર આવવું આવશ્યક છે. એવી પ્રે. રજવેલ્ટની દૃઢ માન્યતા હતી. બને દેશની રાજનીતિના અત્યંત ગંદા સંપૂર્ણપણે દૂર ન કરી શકાય, છતાં રશિયામાં સામ્યવાદમાં ઘણા ફેરફાર થયા છે અને અમેરિકન રાજનીતિ સામાન્ય જનતાના લાભાર્થે પરિવર્તન પામી છે. એટલે પ્રે. રજવેલ્ટ માનતા કે બને દેશની રાજનીતિ અધઃગતિ પામે એવા ઉમ્મ મુદ્દાઓ અદ્યતન થયા છે. એવી જ નેડે અમર વાતચીત કરી સમજુત પર આવી શકાય તે રજવેલ્ટે સાબિત કરી બતાવ્યું હતું.

૧૯૪૪ અને ૧૯૪૫માં એવીને અમર મળી પ્રે. રજવેલ્ટે મુનોનો સ્વીકાર કરાવ્યો, આંતર-રાષ્ટ્રીય ખરડા માટે સમજૂતી લીધી. પણ વર્તમાન અમેરિકન સાસકોએ લડાઈ પૂરી થતાં અપ્રાપ્તિ શાંતિ માટે સેવા નોંધતા પગલાં માટે કાંઈ કશું નહિ. દુરમનોને દરાવ્યા પડેલા રશિયા નેડે સુલેહ સંબંધી વાટાપાટ કરી હોત જાણતો વિખવાદ ટળી ગયો. હોત પણ એ ધન્ય ધરી સાસકો સુધી ગયા. સાનહાસિસકોમાં પસાર કરેલા આંતરરાષ્ટ્રીય ખરડામાં ઘણી ઉણપના છે. પણ લીજ આદર નેસ-સ કરતાં આપણે એક પમસુ જરૂર બામગ વખા છે.

મોટી ખામી તો એ છે કે કોઈ પણ એક મોટો દેશ દસ વરસમાં આ ખરડાની કસમમાં મુખારા લાવતા અટકાવી શકે છે. લીજ આદર નેસ-સ પોતે કોઈ દેશને શિક્ષા કરવા લશ્કર માખી મોકલી ન શકે" પણ આ આંતરરાષ્ટ્રીય ખરડાની કસમ પ્રમાણે મુનો જાગનિક શાંતિ કામ કરનાર દેશને શિક્ષા કરવા માટે બીજા સભ્ય દેશો પાસે લશ્કર માખી કુમસો કરવા હુકમ કરી શકે છે. આ ખરડાની કસમ અનુસાર સભ્યો દેશો લશ્કર આપવા તેમજ જરૂરી સાધનો આપવા અને અવધારના માખી ખુલ્લા કરી આપવા બંધાયેલા છે.

મુનો સિવાય લડાઈ અટકાવવા જાગનિક સરકાર સ્થાપનાની કૃતચાકો સ્વર્ધાસેવે છે તે મૂખીઈ બધો છે. એવી સરકારમાં અમેરિકા ન હાજમ થાય અને રશિયા તો જરૂર ના પાડે અને રશિયા સિવાય એવી સરકાર રચાય તો રશિયા વ્યાભાવિક રીતે માને છે કે તેની સામે મોટી અધ્યક્ષતા ગીબી કરવામાં આવે છે તો જનતાની શાંતિ દરતર થવાના બદલે વહેલી નાશ પામે. કમસ મુનો સરકારો મજબુત કરવી એજ અમર વેલ્સના મત મુજબ ઉત્તમ માર્ગ છે.

જર્મનિને દરાવ્યા પછી દસ માસ પીલે જર્મનિના ભાગલા પાડવા સૂચવી રશિયાને ૨૫ વરસ માટે અન્યોન્ય સદાય કરવા માટે સુલેહની વાત જણાવવામાં આવી પણ તે દરમ્યાન વિદેશના યુદ્ધો બિખાજ હતા. લડાઈ પૂરી થવા જાગમય આવી શરતો મુકવામાં આવી હોત તો તેનો જરૂર સ્વીકાર થાત. મોલોટોવે નાકેર કશું, કે" શરતો અધૂરી છે. વળી રશિયા જર્મનીના ભાગલા

પાડવભાઈ વિદ્યુત છે, ખુદ રશિયાએ પૂર્વ પ્રાંતવાનો અને ચોક્કસનો ભાગ રશિયા બોડે બોડી રીધી છે તે વાત તો વિચારેજ રહી !

મિત્રદેશોએ જર્મની કબજે કરેલા ભાગોમાં હરિદ્વાર ચાલુ છે અને રશિયન રાજનીતિ ત્યાં વિજય પામે છે અને અમેરિકન અગ્રેને મુસ્ત નીવડ્યા છે જર્મની બોડેની મુસેદ્દર જાતની શાંતિનો આધાર છે. સરકારી સામગ્રી પુરી પાડતા રૂઢ, ક્રાંત્યના પ્રદેશો જર્મનીને પાછા મળે તો જર્મન ભાષા ખોડોજ રહે એ ક્રાન્સનું કહેવું વ્યાજબી છે પણ તે પર કોઈ શક્તિ આપતું નથી. તેમજ વ્યાપારી, આર્થિક સંબંધો ન્યાયસરના ના રચાય ત્યાં સુધી જાત પર લડાઈનું ભય કામચલાઉ રહે. અમેરિકન, અગ્રેનેએ કબજે કરેલા ભાગો એકત્ર કરવામાં આવ્યા, એટલે એના રહસ્ય માટે કોનેડા, ઈંગ્લેન્ડ અને અમેરિકાન ચર્ચા કરે, જાપાનના કબજામાં રશિયનેબો હિરસો ન હોય એવા બધા કારણોને ધ્યાને રશિયા બોડેનો અમેરિકન સંબંધ બગડી ગયો છે. લગભગ રશિયાએ એકઠે દાંધે જર્મનિને હરાવ્યું હતી તકાલ છતાં જર્મનીનો કબજો કરવામાં બીજા દેશો ભ્રમ મે અને જાપાનના કબજામાં અમેરિકા, રાજવાને હિરસો ન આપે એ કથા ન્યાયની વાત ! બે જાપાનને અમેરિકાએ હરાવ્યું તો જર્મનીને રશિયાએ હરાવ્યું છે

પોલેન્ડ અને ડેન્માર્કનો પ્રશ્ન, જર્મનીની પશ્ચિમ સીમા કબી રાખવી; લુથેરિયનીઆ, એડરિયનીઆ, એડરિય, હાન્સી, ડેન્માર્કના પ્રશ્નોનો ન્યાય સરનો નિર્ણય ન થાય તો લુથેરિયમાં શાંતિ નહિ થાવી તકાલ વળી ટ્રીસ્ટી બજાર માટે પારીસમાં જે સમજુતી કરી નિષ્કર્ષ કરવામાં આવ્યો તે પણ ધ્યેય અન્યાયી છે.

રશિયને મદદ કરી તેના હરિદ્વાને ઉખેડી નાખવામાં સદાય કરી એ ચર્ચાસની મોટી બૃહદ યદ્ય છે જર્મન સરકારે ખસતો મથા, તેમ રશિયન સરકારે પ્રદેશોનો કબજો કર્યો, લેબનની પડાના અંતરાય ઊભા કરી તે ભાગોની ખરી મિલિતરી દુનિયાને અણબજા રાખી, રશિયન પ્રાંતોનેડા વધારી નવી ચૂટણીઓ રશિયાએ કાબલ ન કરી હોય તોપણ વેપાર, ઉદ્યોગ, પોલિસ અને સરકારના મુખ્ય સ્થળે કમ્યુનિસ્ટ નીચી આજે રશિયાએ એ ભાગ પર તેની અસર મળજીવ કરી છે. માત્ર એકાદસોવેકીયાને ડેલ બીનીસ કઈક જરો સરકારી તકવા છે. ગરિયામાં જઈ રૂબરૂ વાટાપારો કરી રશિયાને વધારે પડતું નમતું આપી દેવાનો ડેલ બીનીસ પરનો આરામ ખેંચો છે બીન અનુકૂળ સંજોગોમાં નેટલુ વ્યાજબી થઈ ચોં તેટલું ડેલ બીનીસે કહ્યું છે. રશિયા રશિયાને આપવું પડ્યું પણ ચૂટણી વખતે રશિયાની જરા પણ કબજા થઈ નથી અને ડેલ બીનીસને લાગે ચૂટણીમાં ૪૯ ટકા બીન કમ્યુનિસ્ટ લાગે ચૂટણી આવ્યા છે.

મી. વેલ્સ આરાધ્ય મુકે છે કે અત્યારના અમેરિકન ગાળકર્તાઓએ ક્રાન્સ પ્રત્યે ચેત્તવ વલણ રાખ્યું નથી. બે દેશ વચ્ચે હજી સારો સંબંધ રહેલો છે, તે ક્રાન્સનું હદાપણ છે, નહિ કે અમેરિકન રાજનીતિને તે આભારી છે

બધા પડોશી તરીકેની રાજનીતિ ચાલુ રાખવાને બદલ, આર્નેન્ડિયાના રાજકરણમાં કબજા કરી, તે દેશ બોડેના સંબંધો અવિચારીપણે તોડી નાખી, ત્યાંની ચૂટણી વખતે વલ્લાવ-રણમાં અશાંતિ મેળી થાય એવી સરકારી લુક પ્રકાશન કરી અમેરિકાએ બૂસો પર બૂસો કરી છે આર્નેન્ડિયા બોડેના વેપારી સંબંધ તોડી નાખવા માટે અમેરિકાએ કમ્યુનિસ્ટને મુઝવું ત્યારે તેણે સાર ના પાડી છતાં અમેરિકન રાજનીતિ અવધે રસ્તે ચાલુ રહી આજે હરિજન અમેરિકાની બહી લાગણી પ્રમાણે બેડી છે સાન્ડાન્સિસ્ટોની સમાર્માં આ હરિજનના રાજ્યો પ્રત્યે સદાનુમતિ દર્શાવવાને બદલે અવમજના કરી તેથી રજ વરસમાં ગાઈની કલ્પનામાં પણ ન હતો એવો મેડીન

અમેરિકને રાજ્યના સમુદ જિજ્ઞાસવાના ખીજે રાષ્ટ્રના આજે નિવાસી વિશેષ કરનાર મોઘટોવે થોડા માસ પછીજ તેની જોડે વેપારી કરારો કર્યા.

રમાનિયા, યુગોસ્લોવિયા, બલ્ગેરિયા, આલ્બેનિયા વગેરે દેસો પર પોતાનું વર્મસ્વ ઝમાવી રહિયા હવે તુર્કી, ઇટાલી, ગ્રેકીયા, ઇરાક, ટ્રાન્સજોર્ડાનીયા, યમન, લીબેનોન અને સિરિયાના રાજકરણમાંથી ઇસ્લામી અસર તેડવા મથન કરે છે ઓસ અને ડાઉનસ્સ સબધીની રહિયાની ઇસ્લામી અર્થિત રહી નથી. પૂર્વના દેસોમાં આજે ઇસ્લામ અને રહિયન અસરમાંજો પૂર જોગમાં અર્થિત રીતે ચાલુ છે એ ભાગના તેસ માટે સર્વેની હરિફાઈ જમગજેર છે. ઇસ્લામી યુગવાના દેસોને બાલુએ મુખ નિષ્પક્ષ અમેરિકનોની મદદથી તેસની ખીલવણી કરે છે પણ પેલેરટાઈનના ન્યુ પ્રકરણમાં ગુચવાએજો અમેરિકા હવે વધારે વખત ઇસ્લામીને વડાજો રહે એમ અને નહિ કારણકે તેની આરબો પ્રત્યે સ પૂર્ણ સહાનુભૂતિ છે.

ચીનમાં આંતરક્રાંતિકરને અસાધારણ સદાય કરી પણ સજ્જતાના ચિન્હો ક્યાંય દેખાતાં નથી. તેમજ ચીનના કમ્યુનિસ્ટો કહે તેમ અમેરિકા ચીન છોડી જાય તો આજ ગર્ભિત ક્યુ કાર-ન્યું પર પૂજા ફેરવી ચીન સીધુ રહિયન અસર હેઠળ મુકી દેવા જેતુ થાય છે. જાપાનના કમળમાંથી પણ રહિયાને ખાતસ રાખી અમેરિકાએ ઈર્ષ સજ્જતા પ્રાપ્ત કરી નથી તેવાજ જાણરણ જાપાન પર ઠોકી મેસાડુ તેથી ઈર્ષ વળશે નહિ. જાપાનનો કમળે છોડવામાં આવશે કે તે પૂર્વવત સામાજ્યવાદી બની જશે. જાપાનના સોલમનને અમેરિકા જરા પણ સુધારી શકુ નથી. 'અમારે એ પણ ઇચ્છા નથી જમીન જોઈતી નથી' એવી સજ્જા દરમ્યાન જૂમ પાડનાર અમેરિકા જાપાનના તાબાના જવા ટાંપુઓ પચાવી પડે એ બીજાઓની આંખમાં આવેજને ? ફેલ્ડાક ટાંપુઓ તો રહિયાની નજીક આવ્યા છે તેનો કમળે અમેરિકા રાખે તો રહિયા સકારીસ થાય તેમા તેનો શોષ શું ?

ફેલ્ડાક પણ વર્ષ દરમ્યાન ગુનાઈડ રોટસે કરેલી જૂઠો ગણાવી, પરદેશીખાતામાં જને ધારાસભાના કામકાજમાં સુધારા મુલવી યુનેને મજલુત કરવા મી વેલ્સ અરજ કરે છે. રહિયા જોડોસ જાણ સુધારો વિના જમતમાં યાતિનું સામાજ્ય ન પ્રવર્તે એવી દંડ માન્યતા જાહેર કરે છે. એ સબધ આજે શિથિલ થયો તે માટે અમેરિકાજ નહિ પણ રહિયા પણ જવાબદાર છે એવી વેલ્સની માન્યતા છે.

રમાનિયા પ્રમીયોસક પાકરી હેલિ વોર્ડ બીજરને કામ દેવાથી એક રહિયારે તેણે તેના પાકરી સાથે કુલિનને દેવમાં બાપલુ માટે મોઘટો દેવન મોતાઓથી ખીમી ખીમી કરાઈ વધુ દલુ, પણ કુલિન આસ પીક વર વરેલ ત્યારે મોતાઓએ એકું કે બીજરનું બાપલુ નથી તેથી નિરાસ થઈ બચાવો બીને જવાર જવા કામ્યા એટલે કુલિને ચર્કે કહ્યું, 'હોલિ હેલિ વોર્ડ' બીજરની પૂલ કરવા આવ્યા દોષ તેઓ સહે બાલ્યા, બચ, ઈજરની પૂલ માટે આવ્યા દોષ તેઓ સહે' આ પ્રદારથી બાલ્યા જવા દોષો બચી ગયા.

જાપાની જાહિસના નોર ઠોકરાને ન્યૂ કાલર્ડ પક્ષ પાકી હેલ કરાઈ પ્રમોખર્તા કહ્યું, 'શીક ન્યૂ કાલર્ડ તેને ઈ' કરે તેની જમર છે.' ઠોકરાએ કહ્યું, 'હા, તેને તે સેલ્સમેન જનાવે છે.'

એક મારવાદીની પદીમે દેવાજો કાદજુ. ત્રિજેરીયા કાજખર્તા તપાસર્તા વજીમેને કામીદારનો કાર મળ્યો તેમાં એક કલમ હતી કે 'દેવાજુ' કાદર્તા ને નફો થાય તે કામીદારોએ નીમીનીમ વડેજો કરેલ."

કરકસર કરો + નિયમીત ખચત કરો + ખચત કરો
.... અને

એકના દોઢા કરો

નાણાંની સહીસલામતી સાથે સંપૂર્ણ આયપતં
વેરા મુક્ત ૪૧ ટકા વ્યાજ મેળવવા

નેશનલ સેવીંગ્સ સર્ટીફિકેટ ખરીદો

આ સર્ટીફિકેટ ખરીદ કર્યા તારીખથી રૂ. ૫ ના દરનાં દોઢ વર્ષ પછી અને બીજા દરનાં બે વર્ષ પછી નઠાવી શકાય છે. દરેક ઇસમના નામે, સગીર હોય તો પણ, રૂ. ૫,૦૦૦ મુધીનાં ખરીદી શકાય છે. ચોખ્ખી રીતે રચાયેલી લોકોપયોગી તથા ધર્મોદાય જેવી સંસ્થાઓની રકમનાં રૂ. ૨૦,૦૦૦ મુધીનાં ખરીદી શકાય છે. સુધરાઈ, પંચાયતો, સહકારી મંડળીઓની રકમનાં રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ મુધીનાં ખરીદી શકાય છે. પ્રોવીડન્ટ ફંડની રકમનાં પણ સર્ટીફિકેટ ખરીદી શકાય છે.

વધુ વિગત માટે પોસ્ટ ઓફીસમાં નેશનલ સેવીંગ સર્ટીફિકેટ નિયમની પ્રત મફત યોગદો અથવા મળેા યા લેજો:—

- ❶ (૧) પ્રકાશન કચેરી, વડોદરા.
- ❷ (૨) સ્થાનીક વાડીવટદાર અથવા મહાલકરી તથા
- ❸ (૩) સંયોજિત પ્રદેશના સ્થાનીક સરકારી અમલદાર.

આંતરગ્રહ કેળવણી પરિષદ

[એક માસપત્રિક સભાગી જહેરાલ]

૨ પ. મ

મંગળ, શુક્ર, શનિ, ગુરુ, મુક, પુરેનસ ઇત્યાદિ મહેનાં પ્રતિનિધિના આવ્યા બાદ, મોતાબોધી ખીચોખીચ ભરાયેલાં મહત્તમ તાળીઓના મહત્તમ વચ્ચે પ્રમુખે પોતાનું શાપણ રૂંદ કયું અને સભામાં શાંતિ પ્રસરી, 'સ્વપ્નામાં અદ્યેષ્ટેષી વસ્તુઓ જનનાં જાતને મને એક જાળક મુદ્દક અર્પન થાય છે એક સમયે પુરોના પ્રજા બામે અજુકોના પડવા હતા, જાને જુદા જુદા મહેનાંથી બહિતઓ અહીં પધારી એક જનન્ય સમા બરે અને વાટાપાટ કરી પોતાના વિચારો એકજીનને સમજવી રહે એ અપૂર્વ જાનહતી વાત છે.

મિત્રો, કેળવણીએ શું કયું એ કહેવા મળ કરે તેા મારે હજાર વરસોના ઇતિહાસ કહેવો પડે આપણે સર્વે ગણીએ છીએ કે કેળવણીથી દુનિયામાં લગાઇઓ જોળી કરી શકાય અને તેનાથી જ તે અદ્યકાલી સાતમાય વધારી શકાય કેળવણીમાં ક્રાંતિકારક ફેરફારો થયા છે તથા 'આર' (reading writing and 'arithmatic) ને જામે હવે 'આર 'પી' ને (potatic, phyatology psychology અને philosophy) ને અગત્ય આપવામાં આવે છે, બીજો અજનના ફેરફાર શિક્ષકો સ નંધી થયા પામે છે ક્રિષ્કોને સુધામીમાંથી મુક્તિ મળી છે અને તેમણે હવે શાસ્ત્રવિધાઓનું ૫૬ પ્રાપ્ત કયું છે આ આંતરગ્રહ કેળવણી પરિષદમાંથી આંતરગ્રહ શાંતિ પરિષદ જન્મે એવી ખ્યાલ આવના છે, એટલું જણાવી દૂ મજનના પ્રતિનિધિને તેમના મદમાં અપાતી કેળવણી સ નંધી અમને કહક માદિની આપા સુચના કર હું "

પછી મજનના પ્રતિનિધિએ પોતાનું 'પચન રૂંદ કયું', 'પ્રમુખ સાહેબ અને મિત્રો, અમારે ત્યાં શાળાઓ માગ્યાનાં જેવી છે એક છેડે મારો માલ લેવામાં આવે છે તેના પર ક્રિયા પ્રતિક્રિયા કરી બીજા છેડે તેનાર સ્વરૂપમાં બદલ કાટવામાં આવે છે. એક જૂદ ફેરફારી લો. તેમાં જુદી જુદી જાતનાં ચામાં લેવામાં આવે છે, કોઇ દલકાં, કોઇ સાધારણ તેા બીજા ઉત્તમ. તેનાં મૂળજૂત તત્ત્વો અનુસાર તેમની સારી નમણી ચીજો જને છે જસલ દલકાં ચામગ્નિ સુધારી જ ન શકાય એવું માર કહેવું નથી, તેમા સુધારા વધારા જરૂર થઈ રહે છે પણ તેના મૂળ-સ્ત રોગો, તદ્દન નિરાશી ન શકાય.

કારખાનામાં ચામક આવે અને તેના અણુકોષ પ્રથમ કસી જોવામાં આવે છે, તે પ્રમાણે જાળક શાળામાં આવનાં તેને કયું સ્વરૂપ આપવું, તે મારે ઝીણવટ કરી તપાસ કરી નિર્ણય કરીએ છીએ. આ નિર્ધાર મઠિ સ પૂર્ણ અને વિપુલ વિસ્તાર જરૂરી છે. તેથી જાળક જન્મવાનું કોષ તે પહે જમે અજાણીથી કાકતર અને કેળવણીના અણુતને મોકલીએ છીએ. જાળકનાં જન્મ પછી તેના વર્તનની પ્રત્યેક દશકનની અમે નોંધો રાખીએ છીએ કાકતરની અને કેળવણીકારની શાપરીઓ જુદી કોષ છે પણ તેઓ એક બીજાની નોંધપોથી વાંચો રહે છે જાળક પુખ્તવયનુ ચાપ ત્યાં સુધી અમે જાળક પર ફેરફાર નાખી તેનાં અણુકોષનું અવલોકન કરીએ છીએ. અવલોકન અને તદ્દનુસાર શિક્ષક અવલોકન અને શિક્ષણ અમે એક એવા વચની કોષ કરી છે કે તેની મદદ વડે અમે માણસોના આંતરના વિચારો પણ જાણી શકીએ છીએ. માણસોના કલનપર જ વિશ્વાસ રાખવાની દલે અમને જરૂર નથી

સરખા ડાહ્યો, સરખી કેળવણી, સરખું પરિણામ. માણસ મણી અવયવ બધું જાતિવિચિત્ર પ્રાણી છે માત્ર અદ્યકાલને ઘડીને તે રાઈ જનોખું પ્રાણી છે એમ

વિચારવામાં આવે છે અને ત્વામુધી તેની પ્રતિભા અવરોધે. ઊભા થાય છે માનુસ પણ તે છે જ, જો કે તે ધણું બાવનામીસ દોષ છે ગાગકના જીવનનું મુદ્દમ અવરોધક કુચમાં અને તેના રસત્ર જીવનમાં દર્શકો. જો કદીએ જોએ, એમ માન્યો નહિ, આ કામ તેના જીવનમાં જરાય વિશેષ ન પડે તેમ કરવામાં આવે છે વધારે જ્ઞાન મળે એવો અમારો આશય છે. વધારે જ્ઞાનથી વધારે સ્વતંત્રતા મળે છે એમ સર્વ કોઈ સમજે છે.

અમારે ત્યાં પ્રચલિત જંગલની મદતિ વિશે કંઈ કહું, તે પડે. અમારી રહેણીકદે. વિશે થોડી વિગતો રજૂ કરું. ચોરસ કે ગોળાકારમાં વચ્ચે ખુણી જગ્યા ગાળી નીચે કે વધારે કુદ્યો એક રક્ષક પણ આંધી અમારે ત્યાં બેમાં વચવાટ કરે. વચ્ચે ઠી ખુણી જગ્યામાં ઉદ્યમ સમતપ્રતપતા ગ્રજો અને રસોડા વિશેષ છે. અધા કુદ્યો એક જ નસોડે જમે છે અને તેમના મુગડાં ધોવાની પણ બેગીઝ વ્યવસ્થા ન રહેણી અને તેટલા મુદ્દા કરવામાં વિજ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે જે કુદ્યો અને આ અવરસા અસિદર જળાવ, તે પોતાનું ગ્રોડુ અગ્રમ ગાળી ઇકે. વળી સમૂદ્યો છુટા કોઈ દિવસ કોઈ કુદ્યોને મરતું દોષ તે તેને તેમ કરતા છુટા અને સમતપ્ર દોષ છે. આ સમૂદ જીવનમાં કોઈને કરજાત દાખલ થવું પડતું નથી પણ વખત અને પૈસાના અગ્રમ માટે જ્યાંજ કુદ્યોને આ વસ્તુ મળે છે માત્ર જોયોમિક વિચારમાં કુદ્યોની સંખ્યા વધી જાય છે, અને તે પ્રશ્નનો કોઈ આજ્ઞા અમારા નિષ્ક્રાંતો દાસ પ્રવૃત્ત છે.

જંગલની સંસ્કાર કયા થી થાય? વસો પડેતા થોડી કાદામાં આવું કે ગાગક. જિન્દગીના આસ્વાતના વચ્ચેમાં જાકે જારાબદી થીમવી ન જાય, પણ તે કાગ નિર્મલ જગ્યા દેશમાં આવેલા ન જોઈએ. તે સમયે તેનામાં એવાં જોઈને આરોપણ કરી જાય કે જેને ઉત્તમ મનુષ્ય બનાવવામાં તે ઉપયોગી નીવડે. ગાગકના જન્મ અગ્રાકર માન્યપને સદાવ કરતા માટે અમારે ત્યાં જંગલની રાખવામાં આવ્યા છે.

અમાના સમૂદ જીવન વિશે અમારે તમને કહું છું પણ તેમાં મુખ્ય દર્શકત મે જળાની ન હતી અમારી સાગાઓ પણ જે ઘર મુદ્યોમાંજ દોષ છે નારનો કરી, જાળો, સિંકો અને વીંધ સાગાના મકાનમાં બેમાં થાય છે થોડા સમય માટે સંગીત થાસે છે, પછી કોઈ વિવાહી કે વધીવ વિગત કંઈક રસમય આજ્ઞા કરે છે પછી માન્યપો આવી જાય છે અને સિંકોના ગર્ભનો પ્રારંભ થાય છે. જાળો માટે મંચેલી કાચરીઓ અર્ધી ઉપયોગી જાત અગ્રવે છે.

તમે સમજી શક્યા હો કે અમારે ત્યાં જાળો પર વસ્ત્રિયત જ્ઞાન આશરમાં આવે છે અને પ્રથમ અમારા યન્દ્રોપ મુખ્યો અને જંગાથી સંસ્કૃત અર્થવાળા સર્વ જાતો કાદી નાખ્યા. મોક્ષમ વિચાર દર્શન માટે મોક્ષમ યન્દ્રો જોઈએ એવો અમારો આશય છે. વળી અમે માનીએ છીએ કે જંગલનીકારો પ્રતિભા જાળોમાં જોઈએ અને પ્રતિભાસાગીઓ કમ દરને અજ્ઞતા જગ્યા નથી નિષ્ક્રાંત મેજાવક માટે દુષ્ટ અમારા અવિરત પ્રયત્નો આપુ જ છે. અમારે ત્યાં અસ્તિત્વ આપવામાં આવે છે અને સદસિદ્યુધી ઝાઝગો આપવામાં અને જે જે પુરુષ મનુષ્યની જૂની માન્યતા અમે કરાવી દીધી છે કમ કરી અને કાળે જે અમારી જંગલનીકા મુખ્ય મુદ્દો છે તેને જેની મેટ્રિકની પગલા અમે જવાનીવ મળતીવ કરી ન વિશ્વાસીને આપણે જાણીએ અને જેકે જન્મ માટે પ્રયામે સજ્જ જાળો દીધે અમારી જન્મના તે જુદા જુદા જાળો, માન્યપો જોઈએ છે, અને પછી જનિદાનિક અને જોયોમિક માન્યતા પ્રાપ્ત કરે છે.

અમારી જંગલની પધમાં અને જંગલની વિચાર કે અર્થનેમે પણ મદત આપીએ છીએ તે માટે અમે ને દાખલો મળ્યા છે અને અમારા ઉત્તમ નિષ્ક્રાંતો જે માટે માટે ત્યાં

શિક્ષા છે નજીકના જાવિખમાં તેમની શોધખોળો ધણી ઉપકારક નીવડશે એવી અમારી આતરી છે.

અમારી કેળવણીનું ઉત્તમ લક્ષ્ય કયુ એમ તમે મને પૂછો તો હું એટલુ જ કહુ કે અમે બાળકો સચોટો રિતે તો સમઢી કાપરીએ રાખીએ તે છે

પછી શુક્રમાંગી આવેલી ઓ પ્રતિનિધિએ પોતાનું બાવલુ ટરે કહ્યું, 'મજાના પ્રતિનિધિના રમમજ બાવલુ પછી મારા વિચારો તમને જૂના પુરાણ-જ્ઞાસી. પંજુ અમે તો ઉદાહરણમાં માનીએ છીએ બાળકો જૂએ તેવું શીખે. છોકરાંજિન સારા જનાવવા હોય તો વઢીસોએ પોતાના પર્તનથી ઉત્તમ નમુનો તેમને પૂરા પાડવો જોઈએ, એવી અમારી દઢ માન્યતા છે. પણ વર્ષનું જાળક યાજ ત્વાંધી 'જૂએ' કહે છે પણ ત્વાંધી પાંચ વર્ષના ઠાળ' ફરમાન 'હું' કહે છુ તે જૂએ એમ તે જણાવે છે એ સમયમાં માખાપની જે છાપ પડે તે તેના પર કાચમ રહે છે. વળી અન્નારસુધી કેળવણીમાં વિષયોને ધણી અગત્ય આપવામાં આવે છે એમ કરનાં શિક્ષકો વિદ્યાર્થીએને પણ વિચારે મૂકતા. એક વિષયનો નિષ્ણાત બીજા વિષયો પ્રત્યે મુખ્યા નદિ દ્વારે તો જરૂર ઉદાસીન તો રહેતોજ પણ અમારી કેળવણીમાં જાળકોનેજ મહત્વનું સ્થાન છે બાળકો માટે વિષયો છે, વિષયો માટે જાળકો નથી.

અમારી કેળવણીમાં વ્યક્તિત્વને અને પ્રેમને મહત્વનાં સ્થાન છે બાળક જન્મારે નાનુ અને વધારે નિગાધાર હોય; ત્યારે તેને પ્રેમની વિશીષ આલસજતા હોય છે. પણ જેમ તે મોટું થાય તેમ તેના પ્રત્યેના વર્તનમાં ફેરફારો ગખવા રહે છે. આ ફેરફાર કેના અને ક્યારે કવવા નેને અમે કેળવણીમાં જાતિ મહત્વનુ જણીએ છીએ. વળી વિજ્ઞાનને વિષય તરીકે અને તત્વજ્ઞાન તરીકે એમ બે જુદા રીતે સમજીએ છીએ. ફેનીક જીવનની જરૂરિયાતો માટે વિજ્ઞાન વિષય તરીકે ઉપયોગી છે પણ માણસ કંઈ કેવળ જવ નથી એટલે તેને તત્વજ્ઞાનની જરૂર રહે જે વિજ્ઞાનની પ્રતિષ્ઠી એક જમાનામાં માણસો જડવાદી જન્મા, પછી તત્વજ્ઞાનની જરૂરિયાત સમજાઈ, ત્યારે તેનો ઉપ્યાર કરવામાં આવ્યો. ધર્મના સામાન્ય જમામાં અમે ધર્મીજ નથી અમારે ત્મા ફેરજો નથી પણ આતમાનો ઉપ્યાર એજ જીવનનુ ખેત છે અને આતમા એ શુ છે તે વિજ્ઞાન કરી શકી ન શકે, માટે અમે તત્વજ્ઞાન તરફ વળ્યા છીએ.

ખીલે અમત્વનો મુશ સહસિલ્લુનું છે અમારે ત્મા ખારથી જલાર વરસોના કુમાર કુમારીઓ માટે જુદી સાળાઓ છે. તે સિવાયના નાના મોટા વિદ્યાર્થીઓ જામે જેના બહે. ઉપધું કત ઉમરના કુમાર કુમારો જેના બહે એ અનિચ્છિનિ છે એમ અમને અનુભવેથી માલમ પડુ છે જન્મથીજ કેળવણી આપરી, કામ કવતા શીખવું, એવા મુદ્ધાઓ પર અમે ખાન આપીએ છીએ પણ વિરોધમાં અમે મુલ્લી દવાને પાડુ અગત્ય આપીએ છીએ 'જેમ નેને ડમ વધારે વખત પુલ્સામાં રહેવું અને અને તેટલાં જોઈ અજગ વખર વચ્ચે ગ્રેવુ અપરગકારક છે અને એથી કહો નીતિ જવાકો જતો નથી એવો અમારો અનુભવ છે સાળા, મુકો અને તેટલાં સુંદર જનાવવા માટે અમે શુધ્ધ કાળક કરીએ છીએ.

મુકીવાદીજોના કાલમાં કેળવણી હતી, ત્યારે ઉપયોજિતા પર વિરોધ ખાન આપવામાં આવવુ જ્ય અમે સરફત માટે ખાસ કાળક રાખીએ છીએ. આતમાની ઉન્નતિ માટે સરફત આવસજ છે અને કેળવણી ને પ્રત્યે નેદરકાર રહી ન શકે. ઉપરાંત અમારી સાળાઓમાં કિસ્ત-સાવવખોની જગાખાગે વિદ્યાર્થીજોના સિરે છે. રેશમાં કારાચખા, કાર્વાલી મંડળો રોય છે, તે પ્રમાણે અમારી સાળાઓમાં જૂટણી કરી રચેલી એવી સ્વચ્છતા-કાવચજી અને કારખાર

કરે છે વિદ્યાર્થીઓએ એમાં બધો રસ લે છે, અને ઉત્તમ શિક્ષા બળને છે અને તેમ કરતાં ઉત્તમ નાગરિકો બનવાનું શિક્ષણ પામે છે. માળખે વાતો હોય અને શિક્ષણ આપણે કરી તેમનામાં માન રહે એ જમાનો હવે વધી ગયો છે. અમારા અજ્ઞાસકમમાં પણ પ્રવાસ માટે સ્થાન છે. પ્રેમ અને વ્યક્તિત્વનો વિકાસ એ અમારા મુખ્ય મુદ્દાઓ છે અને માળખેને ઉદાહરણ આપી ઉનાત કરવા એ અમારી મુખ્ય ફેગવણી પદ્ધતિ છે.

પછી મુશ્કેલી પ્રતિનિધિએ જણાવ્યું. ‘ મિત્રો, મને ધાસ્તી રહે છે કે મારા કથનથી તમને નિરાશી થઈ જશો, કારણ કે મુશ્કેલી મદ થઈ પર જમે સર્વે વાતો મળતી હોય છે અને છોડી દેવામાં આવે છે. એકમુજ જગવાદી કે એકમુજ આધ્યાત્મિક જીવન સાથે નથી. બનેલી આવશ્યકતા હોય છે, માટે જમે બનેને બીજા આવશ્યક અણી ત્રણ દીપા છે આ બનેના સમન્વય માટે જમે પ્રવર્તે. ક્યાં નથી, જોમ નથી પણ તેમ કરતાં અમારી મુશ્કેલી વધી માટે જમે બનેને ક્યાંથી દીપા અને આખી જિંદગી મળતી છે એવા નિર્ધાર પર હવે આપણા છોડી. ક્યાં ફેગવણી પ્રથા અનુસરી તે માટે અમારી નિષ્કામ છે - શીક્ષા, નહિ પરીક્ષા, સાર્વારિક કે ઉપયોગી ફેગવણી, સંસ્કૃતિ કે નહિ સદશિક્ષણ, એવા જમેને પ્રવર્તેનો ચોક્કસ નિર્ધાર કરી રાહતો નથી એટલે અમારે ત્યાં બેને ને જમે તે પ્રવર્તે સાથે એવી છૂટ છે

ત્યારે જમે શા માટે અને કેવી રીતે છોડીએ છોડી? પ્રથમ પ્રવર્તેનો ઉત્તર તો કહી આપી શકું નહીં અને બીજાના ઉત્તરમાં કહ્યું કારણકે આપણે આખી શરૂ. જમે જમાને છોડી. પછી અમારી ફેગવણીનો આધાર અમારા માન્ય અને બીજા બાળકોના પર આધાર રાખે છે અમને કેવી ફેગવણી આપવામાં આવે છે? શું કહું? કેટલીક વેળા જમે કશું બહુતા નથી, કેટલીક વેળા અમને એકથી રાખી શિક્ષણ આપવામાં આવે છે, ત્યારે ક્યાં ક્યાંથી જમે પણ અમર થોડું થોડું બહુ વસ્તુ વિશે જણાવે, ક્યાં વિશે વધારે પણ જણાવે. અમારામાં ક્યાં ક્યાંથી નથી.

ક્યાં જુદાઓ કરે તો? તેનું પણ ક્યાં ક્યાંથી નથી? ક્યાં તેને શિક્ષા પણ કરે અમર તે છૂટો પણ ક્યાં કરે. જમે આ, તે પણ કરી જોઈએ પણ અમને ક્યાંમાં વિશ્વાસ નથી. અમારા જીવનમાં ફેગવણી કે ક્યાંને ચોક્કસ સ્થાન નથી અમર તરફ માટે એકવાર જમે અમર-ઓને શિક્ષક તરીકે રાહવા, ત્યારે વિદ્યાર્થીઓ પર સમી અમર થયેલી જમે જોઈ કુદરત, પ્રેમ, વ્યક્તિત્વ, નાગરિકશક્તિ, સૌંદર્ય વિશે ક્યાં વાતો કરે છે પણ તેમને તેમને આપણે ક્યાંથી નથી. ક્યાં તેની આપણા પણ આખી રાહવા નથી, તેથી જમે સર્વને મળતી ક્યાંથી ક્યાંથી છોડી. જીવનનો મુશ્કેલી ક્યાં છે. સંજ્ઞા કેટલાક ક્યાં મુશ્કેલી મદને ક્યાંથી જમે અમર જમે છે ત્યારે કેટલાક મુશ્કેલી ક્યાંથી ક્યાંથી ક્યાંથી જમે છે. જમે ને ક્યાં ક્યાંથી તે ક્યાં. પણ જમે સર્વને મળતી તરીકે ક્યાંથી જમે જ ઉત્તમ જીવન જમે છે એવો અમારો ચોક્કસ મત છે ”

પછી સનિયા બી પ્રતિનિધિએ કહ્યું, “ જમે તો ક્યાં ઉપર જ ક્યાં મુશ્કેલી છોડી પ્રેમ, આદર્શ, સંસ્કૃતિ વિશે વાતો કરવાનો ક્યાં અર્થ નથી. જમે ફેગવણીની સર્વો માટે સમજાવે કારણ નથી. સજ્ઞા કરી, વિનય કરી શું ક્યાંથી. આપણે, અમર, અને પુરતકા ક્યાંથી ક્યાં વધે નહીં ક્યાંથી થવું જોઈ ઉત્તમ.”

મુશ્કેલી મુશ્કેલી જણાવ્યું, ‘ આદર્શો જરૂરી છે, પણ વાસ્તવિકતા વિસારે મુશ્કેલી ન રાહવા. એકલા આદર્શોના ક્યાં અર્થ નથી. ઇ. ત. સદશિક્ષણ, આદર્શ તરીકે સાથે પણ તેની સંજ્ઞાતોનો આધાર, ક્યાં, સજ્ઞા અને સંજ્ઞા પગ આધાર રાખે છે. માટે વાસ્તવિકતાનો આપણે રાખી આદર્શોમાં બદલાવે ફેગવણી કરવા જોઈએ. અમારે ત્યાં સદશિક્ષણ છે પણ ક્યાંથી ક્યાંથી

માટે રમત ખમતો માટે જુદી વ્યવસ્થા છે, ભુદા આશયો છે, છે. હરા ડાકરીઓ વચ્ચેની મૈત્રી વધે નહીં તેની ચીતડભરી કાળજી રાખવામાં આવે છે, એ સિવાય બીજા બધા પ્રતિબંધો છે. ઉપરાંત કોઈ પણ અપરિચિત સિદ્ધાંતોને નોકરીમાં રાખવામાં આવતા નથી. તેજ પ્રમાણે સિસ્ટનો બાર વિદ્યાર્થીઓ પર રાખવામાં આવે છે એ અત્યંત તથાપિ સિદ્ધાંત પાસે 'વીરો' છે.

નિષ્પાનમાંથી આવેલી સ્ત્રીએ ઉપયોગી જીવણીને અતિ મદદ આપવા માટે વિશેષ પ્રદર્શિત કર્યો. "ઉપયોગી જીવણી એટલે વણકરી કે ભુદારી ચુકારી કામ જ સોફો સમજે છે. સાદિત્વ, સ્ત્રીત, જાણને જીવનમાં અમલવા રચાન છે. અષ્ટકારની દુનિયામાં કદી કિંમત નથી એવી ખોટી માન્યતા સોફોમાં પ્રવર્તે છે. નવરાસનો સદુપયોગ કરતાં ચીખવું એ ઉત્તમ જીવણી છે."

કુરુક્ષેત્રનો પ્રતિનિધિ ઓ-પુણ્ય કે પુણ્ય-ઓ હતો તેના મદ ઉપર નવ માદા એમ બે જુદી જાતિઓ નથી. દરેક વ્યક્તિમાં જનિત જાત યુદ્ધો રહેલા હોય છે. એટલે ત્યાં જાતિય પ્રશ્નનો કુદરતી રીતે ઉદ્ભવ આવેલ છે. ત્યાં વિદ્યાને એવી પ્રગતિ કરી છે કે જીવણી અને બીજા અસંખ્ય જરૂરિયાતો માત્ર જટન જીવણતા પૂરી પડે છે.

પ્રમુખના ઉપસદાર પછી સમાવિસર્જન.

x સચિવ.

We manufacture all kinds of Textile Bobbins such as Inter,-Rowings, Slubbings, Screwers,, Wadia, West, Ring-Rabbeth, Universal Pins Picking-sticks of all sizes from the finest wood.

"Efficiency and Durability our Motto"

For particulars please write to:-

Shree Mahadeo Bobbins & Wood Works

BILIMORA

હિન્દની પ્રથમ વીમા કંપની

૭૫ વરસની સેવા કરી ૭૬ માં વર્ષમાં પ્રવેશી ચૂકી છે.

ઇ. સ ૧૮૭૧ માં પ્રથમ પોલિસી ચૂક કરી જાને, ૨૫ કરોડ ઉપરાંતનું કામકાજ બાહ્ય અસ્તિત્વમાં ધરાવે છે, ૨,૨૫,૦૦૦ ઉપરાંત કુટુંબોને રક્ષણ આપ્યું છે, માત્ર ઉશ્વેદા કામકામાંજ ૧,૩૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયાના કાવા ચુકવ્યા છે. રૂા. ૫ કરોડ ૪૦ લાખ ઉપરાંતનું ફંડ, પોલિસીની ઉપર ચરતો, વીમો કે બીજાનું લેવા ઉપર કંપની.

બૉમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એસ્યુરન્સ સો. લિ.

બૉમ્બે મ્યુચ્યુઅલ બિલ્ડિંગ,

કોર્નર્લી રોડ, મુંબઈ, ૧.

સાંતિ પરિપક્વતાના દાઢાનો છેલ્લો અંક આ મહિનામાં મેક્સિકોમાં બનવાનો અને તે માટે 'ઇએસકી' પરરાષ્ટ્રમંત્રી સાથે બસો માણસોનું એક ટોણું ત્યાં જવા ર છે. અમેરિકાના નવા પરરાષ્ટ્રમંત્રી મિ. નેન્ન માઈલ્સ પણ જતે ત્યાં હાજર રહેનાર છે, જર્મનીનો જોડે કરવાના તક્તી આ પરિપક્વતા ચર્ચા થશે. જર્મની સાથેના તક બાબત ધતર રાષ્ટ્રોનું મતલબ લગ્ન પરિપક્વતા ધ્વનિત થયું હતું. આ તક વિશે ઘણી ભવતિ ન ભવતિ થશે એ નિર્વિવાદ છે. મુરોપમાં યુધ્ધોત્તર ઢાળમાં જર્મનીની રાજકીય અને આર્થિક ઘટના કેવી રમવી તે વિશે એમ્મે અમેરિકન અને રશિયન મતો ચર્ચા પામશે. અસજત, જાને એ મંતવ્ય પરરપર વિરોધીતો છે. હાલ જર્મનીના તલુ ભાગો કરી આ તલુ રાષ્ટ્રોએ એકેક ભાજનો કમળે કરેલો છે અને આ પ્રત્યેક ભાજમાં રાત્ન વ્યવસ્થાનું પોરલુ બિન્ન છે. 'ઇએસકી' અને અમેરિકા બન્ને મુદ્દીવાદો દેસાં હોવાથી તેમનાં પોરલો જાન્યોનને મળતાં આવે છે અને થોડા વખત પર જ 'ઇએસકી' અને અમેરિકન બ્યામ જર્મનીના ભાગોનું આર્થિક એકીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. પણ ખીજા પ્રશ્નો ઘણા મદતવના છે. પશ્ચિમ જર્મનીમાં મુદ્દીવાદી જીનીનદારોની ઝરખા હજી ચાલુ છે. એમનામાંથી નાઝી વિષ્ણો ઉત્તમ થયો હતો અને હજી હો મોક આ ભાજમાં નાઝી પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે. શુભિચત નાઝી જાએવનોની અને ધતર નાઝી પક્ષના સભાસ્થોની એક ગ્રુપ સરચાના અસ્તિત્વની અમેરિકન બ્યામ પ્રદેશમાં હમણાજ અજર પડી અને ડેલ્લાક સોઝાને પેકવામાં આવ્યા.

ત્યાં સુધી મુદ્દીવાદી જીનીનદારો છે, ત્યાંસુધી નાઝીકમનો નાશ કરી યકામ એમ નથી અને નાઝીકમનું નિકલ્ન હાલવામાં ન આવે ત્યાંસુધી જર્મન કોષકાનો સરળ ઉદ્ધેશ આવશે નહિ. આ વિશે ગયા બે વર્ષ દરમ્યાન પૂર્વ-પશ્ચિમ જર્મનીમાં પરરપર વિરોધી જુદી જુદી ધર્મતા જ ચાલુ રહી છે. સાંતિ પરિપક્વતા આ પ્રશ્નો કસોટીએવામાં આવશે. તેજ પ્રમાણે જર્મની નિકલ્લીકરણનો પ્રશ્ન પણ ચર્ચાશે, અને છેરટે જર્મનીએ નુકસાન બરપાક કરવાનો મુદો અને દંડની ભાજતોની પણ હણાવટ કરવામાં આવશે. એ સૌમાં જર્મનીના રાજકીય ભવિતવ્યનો પ્રશ્ન મોટો છે. વિજ્ઞી રાષ્ટ્રોએ જર્મનીનો ગ્રાળ્યક વર્ગ સુધીનો કમળે રાજવો એવું અમેરિકા હલે છે. એનો અર્થ એમ થાય છે કે પશ્ચિમ જર્મનીમાં રશિયા વિરુધ્ધ લાંબા સમય માટે અમેરિકન લશ્કરનો પ્રયાવ રહેશે.

રશિયા સાથેના અમેરિકાનાં રાજકીય સંજ્ઞાં ધીરે ધીરે અમરતા જાય છે. એમ કહેવામાં હરકત નથી. પણી સુદઢાળમાં લીકસેન્ડ કરારને અનુસરી રશિયાને નો માલ અમેરિકાએ આવ્યો હતો તેનો જાલદીથી દિસામ ચૂકતો કરવા અમેરિકાએ તોદારી કરી છે તે દિસામ રશિયા ચૂકતો હો ત્યાંસુધી અમેરિકાએ રશિયાને કોઈપણ માલ આવના માટે ના પાડી છે. આ દિસામ સંજ્ઞાં પણ મોરો પરિપક્વતા ચર્ચા થશે. દરમ્યાન રશિયાની આજુબાજુ લશ્કરની તોચરીની સાંજળ વધારે મળજીત કરવાના પ્રવલો ચાલુ રહ્યા છે. થોડા વખત ઉપરજ અજાનિસ્થાતને અમેરિકાએ પેસા ધીવી દના તે આવજે અજાક જોઈ ગયા હતા. દવે એમ સમજાય છે કે ટિબેટ અને નેપાળને પણ અમેરિકા એવી ધીરધાર કરશે. તોવેથી કમુરાર્થ મેટ સુધી મેમનાની બાજુથી આકર્ષીક સમુદ્ધી ડેરિ ડેરે આ લશ્કરી સાંજળ જોડી હઈ મળજીત

કરવાનો પ્રયાસો ચાલુ છે. રાજ્યન મુત્સદી લોકો આ વાત જાણતા નથી એમ નથી, તે પણ પોતાના દેશની આર્થિક ઉન્નતિ માટે રશિયાએ લશ્કરનો ખર્ચ ખર્ચાળ એકા છે. ક્યો છે.

આઈટીક સંમુદ્ધ ઉપરનો રશિયા પાસેનો નોર્વેજિયન બેટ ડિપોઝિટ બંને ઉપરનું લશ્કરી ચાલું રશિયા અને નોર્વેજે બંને દેશો મળીને વાપરવું એવી વાટાઘાટ કરી હતી. તેની વિરૂધ્ધ પશ્ચિમના મૂઢીવાદી રાષ્ટ્રોએ મોટો શોરજોર કર્યો અને અંતે નોર્વેજિયન પાર્લામેન્ટમાં આ બાબતની ઘોળના નિષ્કર્ષ કરવામાં આવી. આ બાબત જાપાનમાં ઘટિત ધર્મેશ્વ કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષની લાભવગ એકા કરવા માટે જનરલ મેક આર્થર એક સરખી તેમની ધરપકડ કરી રહ્યો છે. ઉપરની સર્વ વિજયો પરથી ભવિષ્યમાં લઘાઈ જાય છે કે શું એવી સાધારણીત ઉત્પન્ન થાય છે પણ તે ક્યારે બહારી જાય છે ખાતરીથી કહી શકાય એમ નથી.

અથા માસમાં ઇંગ્લેન્ડમાં ડોલરના ઉત્પાદન એકાદમ થઈ ગયું અને ડોલરનાની અછત એટલી બધી વધી ગઈ કે કારખાનાઓ ટ્રામ આડીઓ વિગેરે ડેટાક દિવસો મુધી બંધ રાખ્યાં પડ્યાં. મોટાનાં બર ઉપયોગ માટે પણ વિનળી મળી શકી નહિ. ડોલરના માટે બનેલી એ કહી શકાય તેવી બોધપ્રદ છે. સુટણી વખતે મજૂર પક્ષે “આ ખાણેલું અમે રાષ્ટ્રીય કરણ કરીશું” એવું આશાસન આપ્યું હતું. તે પછી ને વર્ષ બતાવી થઈ તોપણ ખાણેલું રાષ્ટ્રીયકરણ થયું નથી તેથી મજૂર પક્ષના ડેટાક સમાજદોષે જવાબુ રાજી કર્યું. તેથી ના બધાને મજૂર લશ્કરને ખાણું રાષ્ટ્રીયકરણ કરવાની ફરજ પડી પણ એમ કરતી વખતે તેઓએ નેતરસ ડોલરોડ એવી એક સંસ્થા નિર્માણ કરી તેમાં પ્રદેશની ખાણના માલિકોની નિમણૂક કરવામાં આવી. રાષ્ટ્રીયકરણથી જનતાને ખોટ જાય છે એમ સાબિત કરવા સારે આ ડોલરોડ ડોલરના ઉત્પાદન પ્રત્યે લાક આપ્યું નહિ. અર્થિક સાહેબે ટ્રસ્ટ “જુઓ આ સમાજવાદનું ડિવિડેન્ડ” એમ કહી શોરજોર કર્યો. ડોલરોડની નિષ્કાળજી સિવાય પણ ડોલરના ઉત્પાદન ઘટવા માટે બીજું પણ એક મહત્વનું કારણ છે. મુદોતર કાળમાં ઇંગ્લેન્ડ મનુષ્યમળની મોટી ખોટ અનુભવે છે તેનું મુખ્ય કારણ એ છે કે લઘાઈ વખતમાં ને માણસો સંખ્યામાં, નાવિકદળમાં અને ક્વાર્ડરમાં લેવામાં આખાં હતા તે મોટા ભાગે હજી ત્યાં જ રહ્યા છે. અને ગ્રીસ, પેસેરટાઈન, ગ્રીસ હિંદના દેશો હિંદુસ્તાન, ઘરદેશ વગેરે દેશોમાં થનારા ટ્રાફિકો અને સ્વતંત્ર મુદોતર સમન કરવા મોટે દળ અંગ્રેજી લશ્કર એ સર્વ સ્થળોએ રાખવામાં આવ્યું છે. મુદ-કાળ કરતાં મુદોતર કાળમાં લશ્કરી બળ થયું વધ્યું છે એમ ઉમણાં પાર્લામેન્ટમાં મિ. એલિકસ મોલી જણાવે છે. ને સામ્રાજ્ય ગણેલું માટે આ મનુષ્ય બળતો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો દેશના આર્થિક ઉત્પાદન માટે શું કરવું ? બ્રિટિશ મુત્સદી લોકોએ એ વિષે સામાજિક શક્તિને શોભે એવા એક માર્ગ શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ તે અઘણિ સંપૂર્ણ પહેલે જમલમાં મૂકી શકાયો નથી. મુદકાળમાં સ્વદેશથી પલાયન થયેલું મોટું પોલીસ સૈન્ય અઘણિ ઇંગ્લેન્ડમાં છે. પેટને માટે લઘાઈ કરનાર આ જનવાણી સૈન્ય મેલાડના નવા લોકશાહી જમલમાં પેર જવા ઇચ્છે નથી. આ સૈનિકોને લશ્કરમાંથી મુક્ત કરી ડોલરના અને છતર ઉત્પાદન માટે હવે ઉપયોગ થનાર છે—એવી જાગ્રત પણ થઈ ગઈ છે એ માટે જર્મન મજૂરો પણ લાવવા માટે સ્પેશિયલ થઈ છે અને તે માટે સતત વિચારણા ચાલુ છે. આંતર સામાજિક શક્તિના દાવ-પેગ થયો થૂંતતા અને લગ્નઈ બધો છે એના સ્પષ્ટ અર્થ એવા છે કે સંસ્થાઓની પ્રગતિ સ્વતંત્ર માટેની અજળ જોરા સૈન્યથી નાણાકરથી અને સ્વદેશમાંના મજૂરોનું સંઘન પરથી અને

બુદ્ધિ ભાષા બોલનારા મનુષ્ય સોદાનો ઉપયોગ કરી તોડી નાંખવું અને એ જાગૃતિક બુદ્ધ બચાવી
છે તે અમેરિકન સૈન્યની સદાયથી તે છતાંવું એવી એ પ્રત્યક્ષ નીતિ છે. પોલીસ સૈન્યનો મનુષ્યો
માટે ઉપયોગ કરવામાં આવે તે સામે ઇંગ્લંડમાં વિરોધો ઊઠ્યા છે. પણ મનુષ્ય પશુની જાતનામાં
પ્રતિષ્ઠા એટલી થવા દબુ વખત લાગશે. બ્રિટનમાં મનુષ્ય જાળવી ખોટ હોવાથી આખરે નાવિકદ-
ળમાંથી કસ લાખ સૈનિકોને મુક્ત કરવાની મનુષ્ય સરકારને ફરજ પડી છે. મીસમાંથી પણ બ્રિટીશ
ફોર્સ એ માત્ર પહેલાં બોલાવી લેવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. પણ તેથી મીસનો ભોક્ષાલિનો
માર્ગ સરળ થયો એમ માની શકાય નહિ. કારણ બ્રિટીશ સૈન્ય કાઠી લેવામાં આવશે તો તેના
જગે અમેરિકન સૈન્યનો ઉપયોગ કરવાનો વિચાર જોરથી ચાલે છે.

મીસમાં સંમુક્ત રાષ્ટ્રસભે ચોકમેલા કમીશનનું કામ ચાલુ છે. ઇ. એ. એમ. પક્ષને પડોશના
દેશો મદદ કરે છે એવો આરોપ બ્રિટીશ સરકાર મૂકે છે. આ કમીશનમાં અન્ય દેશોનાં તેમજ
રશિયાના પ્રતિનિધિઓ પણ છે. ઇ. એ. એમ. પક્ષ અને બીજા પક્ષો વચ્ચે ચીનમાંના જેવી યાદવા-
સ્થળો ચાલુ છે. એ પક્ષને નાણાં કરવા માટે મીક સરકાર મુખ્ય સામગ્રીવાળી ૧૦,૦૦૦ સૈનિકોની
ફોર્સ તૈયાર કરે છે.

ફ્રાન્સમાં સર્વ પક્ષોય સરકારની સ્થાપના થઈ પણ તે વિચિત્ર નામના પ્રખરો
ઉઠેલા આવી શકી નથી. ફ્રેન્ચ સંસ્થાનિક પ્રધાન રમરીએ એવી ધોષણા કરી છે કે
“ઈશ્વારનામા લશ્કરી પરિસ્થિતિ હવે આપણને અનુરૂપ થઈ છે. અને હોનાઈ વગેરે થયે
ફ્રેન્ચ સૈન્યની છત યાવ છે.” એમ છતાં પણ હોનાઈ નામદિન વગેરે સ્થળોએ બેઠો દબુ યાવ છે
એમ સાંભળવામાં આવે છે. આજ એક અમલની અખર ફી પ્રિસ જર્નલમાં પ્રગટ થઈ છે.
ફ્રાન્સમાંના ટૂંકો જ હરેથી ઇન્ડોચાઇના માટે રવાના થતી ફ્રેન્ચ સેનાએ બંદ કબુલ છે. સામાન્યતઃ
સંરક્ષણ કરવા માટે ફ્રેન્ચ સૈન્ય પ્રખરે તોપના મોં આમળ ધરવી અને ફાવડાનું માખણ પોતે
ખાવું એવી મૂઠીવાદીઓની તેમ ફ્રેન્ચ જાતનામાં ધીમે ધીમે જાણવામાં આવી છે. ફ્રેન્ચ સૈન્યમાં
આ અસુતોય જોડેલો જરૂરી ફેસારી તેટલું જરૂરી ફ્રેન્ચ સામાન્યજાતી ઊડી જશે. એમ માનવામાં
લગત નથી હમ્યાન હો. મોં. મીએ. ની સરકાર અને તેના ફ્રાન્સમાંના પ્રતિનિધિએ રૂપરૂપણે
કઠો દીધું છે કે વીચત નામની જાતના ફ્રેન્ચ સૈન્યથી પરાજિત થનાર નથી. ફ્રેન્ચ લોકોના લશ્કરી
આક્રમણ માટે બ્રિટને ફ્રાન્સને મુક્ત સામગ્રી પૂરી પાડી તેના આંકડા હમણાં જ પ્રસિદ્ધ થયા છે.
રોમ્યુનિસ્ટ લોકો પરાશપ્તીની મદદ લે છે એમ જૂઠ પાડનારી દેશવિખાતક સામાન્યજાતી કેવી હોય
છે તેના ઉપરથી માત્રમ પડે. બ્રિટીશ લોકોએ ક્યની અને મીસની પોતાના વર્ચસ્વ હેઠળની સરકારને
મદદ કરીના આંકડા પણ પાશ્ચિમીન્ડમાં આપવામાં આવ્યા છે. એથી ઊલટું રશિયાએ રોમને મદદ
કરીના આંકડા જાણવામાં આવ્યા નથી.

ચીનમાં રોમ્યુનિસ્ટ અને કોમિન્ટે જ વચ્ચેનો છેવટનો સંજય ધૂરીને ત્યાં હવે કાપમની
યાદગરણા ઉભી થઈ છે. પણ આ યાદગરણામાં અમેરિકાની અપરધાર મદદ લેવા છતાં
કોમિન્ટે અને ધણી વખત માર આવે. પડ્યો છે. પરમ દિવસે જે સંદેહ પ્રાંતમાં મોટી હાઈઈ થઈ
તેમાં કોમિન્ટેની ૫૦,૦૦૦ નું લશ્કર તારાજ થઈ કપાઈ થયું. બીજો હેઠાણે પણ આ લશ્કરે
સખત હાર ખાધી. તોપણ આજ કાષ્ટ શેઠની છાન હેઠાણે આવી નથી. અમેરિકાથી જ્યાં
મુખી મુખ્ય સામગ્રી મળે છે અને જ્યાં મુખી મનુષ્ય જાણે છે ત્યાં મુખી આ મુખ્ય ચાલવાનું જ. પણ
છેવટે રોમ્યુનિસ્ટની જ છત થવાની એમાં સંદેહ પણ થઈ નથી. હમ્યાન ચીનની આર્થિક

પરિસ્થિતિ એક સંખી બચાવી જાય છે કામળનાં ચલણનો એટલો બધો કુત્રાવો થયો છે કે ચીની ડોલરની કિંમત એક અમેરિકન ડોલરે પણ હળાર ચીની ડોલર નેટલી થઈ છે. અને ત્યાર પછી પણ ચીની ડોલરની કિંમત ઓછી થઈ છે. સાબદાઈની કાંઈ બેનોએ દેવાળાં બહેર કર્યા છે અને હજી દરે છે. ચાંચ કાંઈ શેકે આ પરિસ્થિતિને તાબડોલ કાણુમાં લાવવા માટે આર્થિક સલાહકાર મંડળની સલામોલાની ચીની ડોલરનો સરકારી કિંમત દર એક અમેરિકન ડોલરે બાર હળાર ચીની ડોલર નેટલી ઠેંગવી. એક અમેરિકન ડોલરની કિંમત સાધારણ રીતે ત્રણ રૂપિયા નેટલી છે. એટલે આપણા એક રૂપિયા બંગલર ચાર હળાર ચીની ડોલર થયા. આ ઉપરથી ચીની, ચલણની કામળ નેટલી જ કિંમત છે તે સિદ્ધ થાય છે. આ દેવાળું નહિં તો શું? આર્થિક પ્રશ્ન એટલો જબીર થયેલો છે કે દુરંદેહી સાદા જવાબોથી તેનો ઉકેલ આવે એમ નથી. આવી તીવ્ર પરિસ્થિતિ માટે સફળ ઉપાય થોડા ન શકવાથી રો. મુન્ડ ચીનના વડા પ્રધાનને રાજીનામું આપવું પડ્યું. અને હવે ચાંચ કાંઈ શેકે સત્તાનાં સર્વ સૂત્રો પોતાના હાથમાં લીધાં છે.

પણ તેથી શું થશે? પૈસાની કિંમત માટી ગુલ્મ થવાથી તેના બદલામાં કોઈ પણ વસ્તુ મળી શકે નહિ ત્યારે જનતાની શું દશા થાય તેની કલ્પના જ કરવી રહી. ચાંચકાંઈકેનો પડો બરાબને હજી વાર છે અમેરિકાનો કુબેર ભાગ તેની પાછળ છે પણ દેવાળીઆને તે કર્યાં મુખી અને કેટલા પૈસા ધીમાં કરશે? અમેરિકાની કોમ્યુનિઝમનો બીક તથા ચાંચકાંઈ શેકની દેવાળીઆ સ્થિતિની બીક આ બે ચતાણમાંથી શું પરિણામ આવશે તે જોવાનું રહે છે. ચીનની વાદવાચણી એટલે અમેરિકન અને કોમ્યુનિઝમનો લશ્કરી સુદ્ધિની પરીક્ષા છે. કોમ્યુનિઝમનો લશ્કરી ધુમ્મિ મુરોપના રજીસ્ટ્રમાં કસોટીએ ચડી હતી અને તે અગ્નિહીનમાંથી તેને પ્રખર લેબરતા મળી છે. આત્માન્મતાદીઓને નાથ થયા વિના રહેવાનો નથી.

તા. ૬-૩-૪૭

પાકા રંગ ! વખતસર ! એકજ આવ !

કાપક ઉપર કળામય અને સસ્તું છાપકામ, રંગકામ રબારી ભરત, નગરીયાં, અશ્વખીયાં કરાવવા માટે મળે :-

પટેલ કેલીકે ઇન્ડસ્ટ્રીઝ.

૬ મોહન ટોપીઝ રોડ, શ્રીવાપુરાને નાકે-વડોદરા

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હોલસેલ એન્ડ રીટેઇલ કેમીસ્ટસ

માહકોનો સતોષ એ જ અમારો મુદાલેખ

રાવપુરા-વડોદરા.

हिंदी राजकारण

वामूदेव यशवन्त ठोसुद्धर.

દિલ્લી રાજકારણમાં આલી રહેલી ઉવલપાલક નોઈ ડાઈપલુ સમણ માણસને ઉદ્દેશ થયા વિના રહે નહિ. ૬ ફી ડિસેમ્બરની બહેરાત ડેમિસે બમુક મનોદ્વંજો રાખી કમ્પુટ કરી તેથી મુસ્લિમ લીગે બંધારણ સભાના બહિષ્કાર પાછો ખેંચ્યો. નથી. પરંપરની ભૂમિકા વિરોધી હોવાથી ડેમિસેને મોટો પ્રશ્ન થઈ પડ્યો છે. મુસ્લિમ લીગ સાથે વચ્ચાળાની સરકારમાં થોડા મહત્વાકાંક્ષી જે કામ થાય છે તે પણ ડેમિસે સમાજવાદીઓને ખપતું નથી. વચ્ચાળાની સરકારમાંથી મુસ્લિમ લીગને હાંકી કાઢવાની વાઈસરોયને ફરજ પાડવા માટે પંડિત નહેરુ ઉપર ડેમિસે લેફ્ટરોટો તરફથી સત્તા કમાણુ થઈ હતું. આવા સંજોગમાં પંડિ-જીએ લીગને સરકાર-માંથી કાઢી મૂકવી, અમર તો બંધારણ સભામાં કામ લેવા ફરજ પાડી, એવું બ્રિટિશ સરકારને ધ્યેય હતું. નહિતો ડેમિસેન દ્વારા સરકારમાંથી બહાર પડશે એવી ધમકી આપી. એના જવાબ-માં જ બ્રિટિશ સરકારે ૨૦મી ફેબ્રુઆરીની બહેરાત બહાર પાડી આ નિવેદનમાં બ્રિટિશ સરકાર જૂન ૧૯૪૮ પહેલાં સત્તા ત્યાં કરશે એમ કહેવામાં આવ્યું છે, ત્યાં સુધી દિલ્લી રાજકારણ પક્ષી એકં ન થાય તો સત્તા અંખવતી સરકારને અમર તો પ્રતિષ્ઠ સરકારને અથવા એવાજ ડાઈ પ્રકારની સરકારને સોંપવામાં આવશે. દેશીરાજ્યો ઉપરનું સાવંભીમત્વ જૂન ૧૯૪૮ પહેલાં નષ્ટ થવાનું નથી. માત્ર એ બ્રિટિશ દિલ્લી સરકારને સોંપવામાં આવશે નહિ. જેમને સત્તા સોંપવામાં આવશે તેમની સાથે બ્રિટીશરોના કારાર થશે. બ્રિટીશરોના વેપાર મુદ્દા વિષે નવાની રાહત આપુ રહેવા માટે ડાઈ જાતનો વધો આવશે નહિ દિલ્હીસાતનની આંતરજ સંરક્ષણની પૂર્ણ વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે તેમજ સરકારી સંરક્ષણની પણ વ્યવસ્થા થશે. હાલ સર્વોદયે કંઈકની સભામાં જે વુ કહેવામાં આવ્યું છે દિલ્હીસાતનમાં સત્તાદાન વખતે બ્રિટિશ હોળે કાઢી લેવાનો ઇરાદો નથી, સત્તાદાન એ સરકારી વ્યવસ્થા નથી પણ રાજકીય વ્યવસ્થા છે તેમજ બ્રિટિશ હોળે દિલ્લી સરકારના કાળની એ રાખવામાં આવશે નહિ જો આ નિવેદનમાં મુમલમાનોને નો પાછીસાતન દેખાતું હોય તે આમજ છે એવું પણ કહેવામાં આવ્યું. ડે. અબિહાર કહે છે કે, " મને આ નિવેદનનો અર્થ જુ છે તે સમજતો નથી. " મુસ્લિમ લીગે એના ઉપર હળુ કંઈજ અભિપ્રાય આપ્યો નથી. પંડિતજીએ માત્ર આ નિવેદનનાં વચ્ચાણ કર્યા છે અને સત્તાદાનની મુદત સંબંધી થયેલા વાદ વાદ કરી છે.

વાખતગિ રીતે જે મુખ્ય મુદ્દા સંબંધી નેહાએ બિટિસ સરકારને પણ લખ્યો હતો તે સંબંધી બિટિસ સરકારે કંઈ જ કંઈ નથી. કાસની વચ્ચેનાગાની સરકારમાંથી મુસ્લીમ લીજ પદાર નીકળતી નથી. આવા સંબંધોમાં રેસિડેન્ટ મદાર નીકળવાની જે ધમકી આપી હતી, એનું કંઈ કંઈ, એ જાખતમાં વચ્ચેનાગાની સરકારનો એક પણ રેસિડેન્ટ સબ કંઈ કહેતો નથી. કિલ્લું કંઈ કંઈ જ નથી એમ જવાબી એ જાવનાથી જૂન ૧૯૪૮ ની અંદર સત્તાવાન જવાબ છે એ વાતથી જ રેસિડેન્ટ ખૂબ ગ્રામ છે એ સાથે જ લીજની જાંધારણ સમાના નિહાંકારમાં કંઈ ફેરફાર થયો નથી. બિટિસ સરકારે એ ૨૫૫ કંઈ છે કે જાંધારણ બધા પસોની સંમતિનું હોય તે જ એને મદદર આપવામાં આવશે. એકને એક વાત વારંવાર બિટિસ સરકારને કહેવા છતાં રેસિડેન્ટ કંઈ વચ્ચું નહિ એટલે રેસિડેન્ટ દને ફરીથી ઝીણા અને લીજને વાટાપાટ કરવા આમ-

તણ આપશે. પરંતુ પાકિસ્તાનની નિશ્ચિત ખાતરી મળ્યા સિવાય લીગ એ આમંત્રણનો સ્વીકાર
 હા માટે કરશે? પાકિસ્તાન સરહદ પ્રતિ વિ. પ્રતિભા દુર્લભ છે. કેવળ ત્યાં કેશિસ રાજ્યનો અંત
 આપી મુસ્લીમ રાજ્ય સ્થાપવા માટે જ છે, એ હીવા જેવી રચણ વાત છે. પાકિસ્તાનની કેશિસ
 સત્તા નહીં થઈ. દરેક સરહદ પ્રતિભા શુ બાપ છે તે જોવાનું છે. જૂન ૧૯૪૮ ની અંદર મધ્ય-
 વર્તી સરહદને અંગ કેટલાક સામ્યમર્મપ્રાંતિક સરહદોને સત્તા સોંપવામાં આવશે. તે વખતે સિંધ,
 પાકિસ્તાન, સરહદ પ્રતિ અને બંગાળની સત્તા પણ એ પ્રતિભાને જ કેમ નહિ મળશે? હીજને જે
 પોતાની હિંમતથી એ મેળવવાની અસા છે તે પછી એ કેશિસના આમત્રણની હા માટે દરકાર
 કરે? એવી રીતે કેશિસ બધી બાબતો નિર્ણય મળે છે, છતાં પણ એ સત્તાધનની રાજમર્મદાથી
 જ એ ખુશ થઈ છે, એને શું કહેવું?

આ સત્તાધન કેવા પ્રકારનું? સિટિસ ફોર્મો દ્વિતી સરહદના કાળમાંથી લઈ લઈ કાઢ
 એક સિટિસ અમલદારના હાથ નીચે દિલ્લિસ્તાનમાં અંતર તે દેશીરાજ્યમાં, મુકવામાં આવશે.
 આશુ ગળકારણમાં સિટિસને અહીં ના રાજકીય પક્ષોને ગમી જવા છે. આ તકનો પૂરેપૂરો
 લાભ ઉઠાવીને પ્રત્યેક પક્ષ અંતર દરેક નિતતા મનોમંડળ સાથે જુદીજુદી ચર્ચા કરીને સિટિસ
 સરહદ પોતાના વ્યાપારી સંબંધો સુરક્ષિત રાખશે, બંને મળી જશે. મહિમાદિના
 અપમાદો આપણે સિટિસને તરફ જ નેત્રુ પડશે એવી પરિસ્થિતિ ઉભી થઈ છે. અને
 ક્રાંતિનો અળવો ઉપરથી એવી બીજી હાથે છે. એથી જ અમે તે સંજોગમાં વધવાવાની સરહદમાંથી
 બહાર નીકળવું નહિ એમ નિશ્ચિત થયું છે. એનો જ અર્થ એવો છે કે દિલ્લિસ્તાનમાંના જુના
 રાજકીય પક્ષો હવે અંગ્રેજોના હસ્તક બનીને કામ કરશે અને દેશમાંની ક્રાંતિનો અળવો જુનાવી
 દેવાનો પ્રયત્ન કરશે.

દિલ્લિસ્તાનમાં મુખ્ય રાજકીય પક્ષને સત્તાધનની મર્મદાથી પક્ષો જ આનંદ થશે છે
 પરંતુ, જો કે વિચાર કરનારને આનંદમાં આવશે કે આ કાલ મર્મદાના નિર્દેશમાં સિટિસનો આસ
 મોરો દેવું છે. પ્રથમતો મુખ્યતા અંતરથી સિટિસની આર્થિક પરિસ્થિતિ બહુ નબળી થઈ છે.
 પટેલાં મળતો ફાલો, બાજુ વિ દરેક બધું થઈ જાય છે અને સિટિસને જે જીવન હોય તે નિશ્ચય
 વ્યાપાર વધાર્યા સિવાય જીવનું મુશ્કેલ છે. નિશ્ચય વધારો નહિ તો મરણ' એવો ચોકાર
 સિટિસમાં જાય છે. એવી પરિસ્થિતિમાં દિલ્લિસ્તાનનું બહુ સિટિસને પોતાને કમળે રાખવું છે.
 પરંતુ આ વિરુદ્ધ અંગ્રેજો પોતાનો વ્યાપાર પ્રમથનમાં વધારી રહ્યાં છે. સામાજિકની અંદર
 વ્યાપાર ઉપરના બધા હાથ કરી શકે. એમ આપણને અંગ્રેજોને સિટિસ સરહદ સોન
 સેવી વખતે આપ્યું હતું. પણ એથી દિલ્લિસ્તાનનું બહુ ગુમાવવાનો વખત આવી ગયો છે. એટલે
 ઉતાવળથી દિલ્લિસ્તાનમાંની નવી સરહદ સાથે સ્વતંત્ર કરાર કરીને સિટિસને પોતાનું હિંમતનું
 બહુ જાળવવું છે. એટલે આ બધા ધામધૂમ થાય છે. તેજ પ્રમાણે સોવિયેટ રશિયા સાથે
 સ્વતંત્ર આવિ મુખ્ય માટે દિલ્લિસ્તાનનો ઉપયોગ મુખ્ય-૨ તરીકે થવાનો છે એ માટે અહીંના
 રાજવાડાઓ તેમજ પ્રાંતિક સરહદો સાથે સિટિસને કરાર થવાનો છે અને એ કરારો બનતાં
 મુખ્ય વહેલા થાય એમ સિટિસ હસે છે. એની સાથે સાથે દિલ્લિસ્તાનમાં અસંતોષનો લીધે ક્રાંતિકારક
 અળવો થવાનો જે સંજય છે તેનો પણ નાશ કરવાનો સિટિસનેનો ધરો છે. અને આ બધા
 કારણોને લીધે જ આ તારીખ નહીં થવામાં આવી છે.

લીજનું મજબૂત રક્ત પાકીસ્તાન પૂરતું જ છે ખીજરને કાઢીને ત્યાં લીજ રાખવું સ્થાપવું તેમજ સરહદ ખાંતમાં પણ સચા મેળવવાનો લીજનો દાવ છે અને એમાં બિટીસરોની સંમતિ છે. લીજે એમાંથી જસી નહીં અત્યારમુધી ડોમી દુલ્લસથી મુકા રહેલું પગલમાં જ્યારે સોફાની મળવળ થઈ થઈ ત્યારે મુલ્લસદીમીરીથી આ મળવળને ડોમીદુલ્લસનું સ્વરૂપ આપ્યું.

અત્યારમુધી ડોમી દુલ્લસથી અલિખિત રહેલા પગલમાંની મળવળ ત્યારે સોફાની જ થવા માંડી ત્યારે તરતજ લીજ સર્પિષ કરી છૂટી થઈ, અને એ રાજકીય મળવળને કોઈ પણ કોનેઈથી ડોમી સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું. બંધાણમાં આવી ઊંચકું જ ચાલે છે, જ જાણમાં ડોમી દુલ્લસનો આજ સર્પિષ થવાને દિંદુ મુલ્લસાનના એકમથી ત્યાં ત્રિપક્ષી મળવળ થઈ થઈ છે. અને એ મળવળનું જોર વધતું જતું દોવાથી જ જાણ સગ્રહરને એની ચિંતા થવા લાગી છે પણ એનું પરિણામ એવું આવ્યું છે કે શ્રી મુદ્દાનુબદીને સર્વપક્ષો પ્રમાણમાં ડોમી જનુર લાગી છે. પગલ જનતાનો મળવળ થઈ થઈ જ લીજ અને કોમિસમડળનો મેળાપ થયો અને ડોમી દુલ્લસ થઈ થઈ. જ જાણમાં દિંદુ મુલ્લસ એકમથી મળવળ સર થવાથી લીજ મંત્રી મંડળે કોમિસને સરકારમાં આવવા માટે આમંત્રણ આપ્યું. લીજ અને કોમિસના આપસ આપસમાં પ્રધાન દોષ દોષથી જનતા વિરુદ્ધ લડવાનો વખતે બંને એક થાય છે. બ્રિટિશ સોફાનો સાથે સ્વતંત્રતાનો લાઠી ગાળી છે દોષથી વખત આવતાંની સાથે લીજ, બ્રિટિશ સરકાર અને કોમિસ એક થઈ જઈને દેશમાંની ક્રાંતિકારક જનતા ઉપર બંધોનો આરો ચલાવશે અને સમાજવાદના છુરખા નીચે કોમિસ -માનવાદી સોફાથી જ વિનાશકારી ઝેર લપાઈ રહેલું છે તે દેશનો ખત્ત કરનારા આ તત્વને સડિય મદદ કરશે. આમ એક રહે દિંદી રાજકીયને જનતાના કોમિસના રંજનો જાણકાર રંજ લાગી રહ્યો છે

તમે દુખી ધોરે નહીં તે વિચારવા જવું પણ ન રહે તેવી રીતે વખતે રૂબિય લાગી પ્રવૃત્તિમાં રખા પગલા રહેલું એ સુખી થવાનો વલત્ત હવાવ છે

“જેવું સહિત કલમ તે મનુરી, સમજને કલોય તે કલોય, અને પ્રેમ ખાતર બીજાઓના લલ્લા માટે કલોય તે સેવા.”

૬

૬

૬

૬

“આજે મારો પુત્ર તેનો માને મોઢર ચલાવતાં શીખવવા ગયો અને ઘરકેશવ ગારો થઈ ગયો એ ખામે તેને કોમિસથી જાલતા શીખવ્યું હતું—તેની જાત માત્ર કોમિસ તે શાખી ન લાગે.”

બહે શોક સે મુન રહે થા ઝમાના
તુમહી સો ગયે દાસ્તાન કહેતે કહેતે

—અકબર

જાંદગી જાદા ઘીલી કો કહેતે હે
મુરહે દિલ ખાક જાયા કરતે હે

—અફઝાલ

પરદેશી કહેવતો

(એકાંતલોકવિધા)

તમે બીજને એડા, નહિતર બીજ તમને છેડે,

કરીરને પ પાકો એટલે આપ્યાનો નાશ થશે.

સ્વાધ્યાયની કુશળ, અર્ચન રસોડું.

કમાર લીધેનો રોષ પણ માસ ગેધો ન લાગે. ૧

જેદનના પગલાંથી ખેતરે હળદુપ થાય.

કુસ્મંતોથી હું મારે ગુસ્સાં કરી છડું, પણ મિત્રોથી તો હજાર નવાવે.

હું ગુસ્સે, તું એ ગુસ્સે, તો દોગ દોલુ ચારણી ?

કપર જ્વાળા આપે પણ આપણે આસ તો ખાગ્યા પડે.

નાયિં દોસાં આરવાં એ છરે કપર મદદ કરે.

સત્રુ દેહી દે, તેને તાણુ કમળી લેખાનો વખત આવે.

સારા માણસના વાળ સહેલ થાય, કુચ્છો ટાંસિયો બને.

એક માસ પછી ધોડાના બને એક વરસ પછી વટુની વખાણ કર્યા.

આશા ત હ ભ્રમ કરે, વેળું નાંકે પુલાય.

અગર મરિ પડે, ત્યારે જરીબોની તકુરસી વધે

તમારા કુટુંબની અને તમારી નિઃશ્ચીની તમને ખબર ન મેળ તો પહેલી જોડે લડે એકલે

તમને એ જાણ કરેશે

મરીબને એક દુ ખ, પૈસાદારને બે

દેવળમાં રહે, તે બધા જ સાધુ નહી.

સારા વાણીએ મારે ગ્વર્મો રાખેલાં સ્થાનો હજી આલીજ છે.

રોળામાં ચોગ અને એકાંતમાં સેતાન સુરે.

માણસ પીશે કુદર, મીસે મનુષ્ય, આલીસે પેમાદાગ બને પખાસે ઘણી ન લાય, તો એ

નિષ્ફળ મયો ભણવો.

કાઠ બિખારી હશે, પણ હ કુસ તો સદા બિખારી છે.

સ સાર નો ન લઈ જાય અને સુ-વાસ શ્વરે ન લઈ જાય.

પૂજા

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

એપ્રિલ, ૧૯૪૭

[અંક ૯

પૃથ્વી ઉપર નજી નાખી માણસ કદાચ નાસ્તિક રહે; પણ રાત્રે આકાશ
નિદાણી કોઈ પણ નાસ્તિક ગદી રહે, એ મારાથી ન સમજાય એવી વાત છે

—અમદાવાદ સિંદન.

અનુક્રમ

★

વંચી :

૨. ૫ મહેતા

●

બાળકોના પાઠ્ય ૩૬. ૫ ૭-૭
બુદ્ધ મનના ૩૬. ૭-૮-૭
પરદેશ અને વિદેશી ભાષા

★

આનંદપરા, પંડેરા.

- ૧ ૮૫૨ની આજ્ઞા-૨ ૫ મ.
- ૨ ક્રિષ્ના પ્રાણનાં બદાણા-થી સ્નેહરશ્મિ
- ૩ મરી અને ઉ મખી :-થી. કસિત્ જુથ
- ૪ કેમ બહુ ૧-થી. ઈન્દુલાલ ગાધી
- ૫ અલેક્ઝાન્દર-થી પ્રસાંત
- ૬ સાદિત્ સરમરજો-થી. ૨ ન રેસાઈ
- ૭ માણસશાસ્ત્ર-થી પ્રસાંત.
- ૮ પેશાની સંખ્યા શલ્કે-થી. મળિભાઈ/કવેરી
- ૯ નાના બાળાઓના ગુહ-ટો. મુમન્ત સહેતા
- ૧૦ કિમુક અને આસ્થા-થી ઈકલેસરી
- ૧૧ રેખાજી નેરા-નારજીભાઈ બા રેસાઈ
- ૧૨ મારા જુનો હાથ-થી. કાશિકાલ અલુનેરી
- ૧૩ સત્ત અને બંદિસાની મુખેશતા-
થી ૨. ૨ ઓતમ.
- ૧૪ પ્રાથમિક મેળવળી-મિ. ટી કે એન મેનન
- ૧૫ આંતરરાષ્ટ્રિય-મિ કોલકટકર
- ૧૬ દિ' રાજાશાસ્ત્ર-મિ કોલકટકર
- ૧૭ વરભાણુનો વાપર-બા. ૨. રેસાઈ
- ૧૮ પરદેશી દેવતા-ફીનલેન્ડ
- ૧૯ સમાવેશના

કેસર=હિંદ

ઇન્સ્યુરન્સ કંપ. લી.

હેઠ ઓફીસ : ૧૪૧, મહાત્મા ગાંધી રોડ કોટ મુંબઈ

★ હંદગી

★ આગ

★ અકુર-માત

★ દરિઆઈ

ઈત્યાદી પ્રકારના વીમાનું
કામકાજ સ્વીકારતી

સહર હિન્દી વીમા-સંસ્થા

૧ જાન્યુઆરી મેનેજર :

શ્રી આર. જી. સુતગીયા
મુંબઈ.

પ્રાંચ મેનેજર :

શ્રી આર. વી. રાયસ
રાવપુરા, શાન્તાકુંજ-વઢોદરા.

પૂણી

॥ પૂર્ણ પૂર્ણજ્ઞા સમુદ્રસંહિતા કુર્ણોત્ સદા મંગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

એપ્રિલ, ૧૯૬૭

[૨૪૬૯]

ઇશ્વરની આજ્ઞા

એક સંતે અમ્લદામ તેના રોજના રિવાજ પ્રમાણે ઠાઠ અતિથિની રાહ જોતો તેના તણ આમળ બેઠો હતો. ત્યાં તેણે દુ ખમિતાયુન, કમ્બેલી વગેરે, સોએ વગ્ધતા-એક એસાને ઘાઘીનો ઠોઠા આપ્યો. આવતો જોયો. તેણે રદનો સત્કાર કર્યો અને તેનું પદપ્રસાધન કરી, વાણુ કરવા મારે બેસાડેલ. વૃધે બોજન આગમનુ રાહ કમું પણ જમતી વેળાની પ્રાર્થના ન કરી, તેથી અમ્લદામને નવાહ ઉપદ્ર અને તેણે પૂછ્યું, “તને ઇશ્વરની પ્રાર્થના ન કરી ?” વૃધે ઉત્તર આપ્યો, “હું માત્ર અગ્નિની જ પૂજા કરું છું. બીજા ઠાઠ ઇશ્વરમાં દુ માનવો નથી” અમ્લદામ આથી કોપાન્વિત બન્યો અને તેણે એસાને જામળને ખડાર ગતની ચમચમતી કંઠીમાં ફેંટી દીધી. દુઃખ અને અવરણથી ખખડી ગયેલો બિર્જારો એસો જોમ તેમ કાસો થયો અને પડતો આજ્ઞાવતો ત્યાંથી આથી નીકળેલ.

ચોવીયાર પછી અમ્લદામને ઇશ્વર રોપાયા તેણે પૂછ્યું, “યેલો વૃધ ક્યાં છે ?” અમ્લદામે જવાબ આપ્યો, “જો, એ અગ્નિપૂર્વક તમને માનવો નથી એટલે એ તને તણ ખડાર ફેંટી દીધેલ” પ્રશ્ન આથી નાખુશ થઈ મોઢ્યા, “અરુ” અમ્લદામ વૃધે એ અન્ધ છે ? એ સો વરસથી માથું અપમાન કરતો આવ્યો છતાં એ તે સદન કમું અને તણ તેણે કમું ખંચાણુ ન કવું છતાં એને સ્થિત કરી ? એ જોને સો વરસ નખાવ્યો, તેને તુ એક રાત પણ આશરો ન આપી શકે ? સ્થિત કરવાનો તારો અધિકાર નથી અમ્લદામ, મારી તો આજ્ઞા છે કે મમસંહિષ્ણુ બને.”

૨. પ. મ.

શિવ્યાં પ્રાણુનાં બહાણાં

રૂપ-સાગરે અરૂપ-દહેરે સુલે વિશ્વ જાળે,
મૌન-મુખર ધુધરા સાથે શાન્તિ-મૃદંગ જાળે,
જાળે તાલો નૂતન જાળે,
જલ્પીર મૌન-પ્રજાળે,
મનને મહિર લખ જલજની મૂર્તિ શી વિરાળે ।

સુખો-ઘેરાં ધુમ્મસ દેવે મલકી અહો ! મ્હોરે
રંગ-લીલા મેલધનુ શી યોગમ જાઠે મ્હોરે ।
યોગમ જાઠે મ્હોરે મ્હોરે -
જન્યુત સોર જપોરે—

રૂપ-સાગરે અરૂપ કળા હીંમતી છવન-ખોલે ।

જાળે હવે સૌ જન્મન છટયા, જિઠયા જનનાં યાજ્ઞાં,
તટયા રૂપજુ વિશાખેના-શિવ્યાં મુક્તિ-બહાણાં ।
શિવ્યાં મુક્તિ-બહાણાં

મ્હોરે મત્ત મહિલ જાણાં ।

રજરેખા ને સુરભિ-મ્હોર્યાં શિવ્યાં પ્રાણુનાં બહાણાં ।

સ્નેહરશ્મિ

ચંડી બને છે સખી ।

એળા દે જનવાન, વૃક્ષ વૃષ્ટ છે એળા તમેને ક્ષી ।
અહરે તો જનને દવે જરીમરી કહેવું, "ન ભોળા દરિ ।"
અહારી છે દરિવાદ લાખ પલુ ના પોશાગી એ મધી,
તેં જાપ્યા મુન કાને સખીના દેવા છે મારે, દરિ ।
અહરે તો નસ છે દિશાળ પતવી દેવા, ક્ષી રે, દરિ !
જોગરી શીર છે અમાસસરછ દોળા મધુ ચાંદી ।
જલે છે મુન દાલ યા કવિતણા ચાના અમાસે, દરિ ।
શાણા-સાક મળગ મધ દિન તે, ચરી બને છે સખી ।

હસિત શુભ

કેમ બૂલું ?

♦ ♦ ♦

તારા નવલા ઉપદાર કેમ બૂલું વસુધા ?
તેં તો તબલા નીચાવીને અમૃત લીધા.
તારી - સુકમારવાના ગુણજાન ચે કરું ?
તારો રૂપવૈભવ, ચે વાણીથી ચીતરું ?
પાંચલીની અંજલિએ પરિભલ પીધા,
તારા નવલા ઉપદાર કેમ બૂલું વસુધા ?

તારી કમુદ્રીના ફરકતા કૃમતે—
જોમિંતી, આછેરી બિડની અલકલકે :
ચોખ્ખી સિન્દૂરને ચે મલે ચીધા,
તારા નવલા - ઉપદાર કેમ બૂલું વસુધા ?
ઉપા પ્રવેતામ્બરી ને અન્ધાર કમુલગી,
રજનીની કાળગન્ધકાવટી રૂપે ભરી :

પચ્ચરને કંચનના જલકેા કીધા,
તારા નવલા ઉપદાર કેમ બૂલું વસુધા ?
પૂનમ કિંકોળ જગે, ચંદનીને ચોતરે,
લાજ લાખ આકાશી આપો એમા ભજે :
પ્રીતીઓએ કુદરતને આદર લીધા,
તાર નવલા ઉપદાર કેમ બૂલું વસુધા ?

ઈન્દુલાલ ગાંધી

૧ તરતમા પ્રગટ થનાર 'સિંધવી' નામક મિન્યુ-ગ્રામ્યોત્સાહી.

મૂતેલું સોણલું

—૧૦૧—

મૂતેલા માખણાને જે સાદ કર —

ફરી ફરી ગાદ કર

ના ફરિયાદ કર — મૂતેલા —

અવન એક બતાળા,

સાપન લાવ લાળા,

આમથી આજ છુટાવાનો

દુ નાદ કર — મૂતેલા —

અમૃત છ કે મૃત છે ?

કે છામીનુ ખૂન છે ?

મૃતિ નથી મૃત છે,

ભિગડી ખરવાદ કર — મૂતેલા —

નિદ્રામોતી આ સફર,

અ તો કે પાનખર

પાલકમા પાનખર,

દર ન વાદ કર — મૂતેલા —

માનો કોણ નાખુદા —

કે માન એ નાખુદા ?

હોડલા ધાવ વુદા,

ગેતન આગાદ કર — મૂતેલા —

સુસલન નથી ગુલો નથી,

ખુશબો ભય નથી,

કાતિય કાટા હોડલી,

સ્વમવા વિવાદ કર — મૂતેલા —

ભણ છુ ખૂબ હું તો,

સમજુ ખૂબ હું તો,

જગાડે સાપ મૂતો,

ઝેરની મુરાદ કર — મૂતેલા —

ત્યોત નથી નવત જળે,

દરમાં છે દુ ખ ભણે,

કાળજી ને કાળી રાત મળે,

વિષમાં વિષાદ કર — મૂતેલા —

એકના ચાર કરે —

ચારનો વિચાર કર,

ધારની મઝેધાર કરે,

વાદનો વિખવાદ કરે — મૂતેલા —

મહારાં સાહિત્ય સંસ્મરણે।

૪

રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ

જાળકેની ટાક મહર્ગ ચડી જાય છે એ કહેવત સાચીજ હોતી જોઈએ, કારણ અમારી સાળામાં સુનિવારે સ્થવારના વર્ગો ચાલતા અને તેમાં વહેણ પહેલીની પ્રથા માન્ય ગણાતી, એટલે વિદ્યાર્થીઓ ઉપર 'નંબર' લાવવા માટે ફરિયાદ લેવા કરતાં ઘણા વહેણ આવી પોતાનું અનુકૂળ મ્યાન નિશ્ચિત કરી સેતલ સવારના સ્થાન છવાયે સાળા સર ચવાની હોય ત્યારે વિદ્યાર્થીઓ ચાર વાંચાથી આવવા માંડી ઉપલા નંબર માટેની તીવ્ર ફરીફાર્શમાં ઉતરતા. એક પ્રકારનું આશિષ પ્રમાણિકપણે પણ વિદ્યાર્થીઓએ ખાલગુનું હતું, અને ઘણે પહેલા આવનારને પહેલો અને બીજા આવનારને બીજો નંબર મેળવવામાં ઠરી તકરાર થતી નહીં બીજી કોષ્ટિ રીતે ઉપર નંબર ન લાવનારને બહુ ઉદાર યોજના ફીક ફીક અનુકૂળતા આપતી. વુ પણ ઉત્સાહપૂર્વક આ યોજનાનો લાભ સેતો અને વગર વાગ્યે ઉપલી કક્ષા મેળવવાની તક જળી ન કરવા રાતના ચાર વાંચાથી આ વાખતા સુધી મહારાં દારીને ધરી ધરી જતારી સાળામાં જવાની ઝખખા અનુભવતો.

'મુર્ખ જા, હજી મે વાગ્યા છે.'

એમનો કેમ નથી? હજી હમણાં જોખાઈનાં વાગ્યાં.'

એવી આજ્ઞાઓ સાંભળતો હું એતે સવાગના ચાર વાગ્યે તો સાળામાં જીવો નંબર લેવા ધરતી જણાવ પડતો. ટાક હોય કે ન હોય તો પણ અભ્યાસ કરના હરિશ્ચંદ્રની વૃત્તિ એમાં વધારે જળનું હતું.

ઠઠી કોષ્ટિ મિત્ર વહેણી સવારે પણ આમજ આવવી ખૂબ પાઠી અને જતારી, અને જામે જામે અંધારામાં સાથે સાથે જોઈએ-અસજન વહેણ પ્રગેથી નીકળેલા મિત્રની ઉપલી કક્ષા સ્વીકારીને!

કોષ્ટિ સાથમાં ન હોય ત્યારે અને આજો આજો ભય લાગતો હોવો જોઈએ, કારણ તે સિવાય હું આજો નિર્જન સાંત ગસતો ખાતે ખાતે પસાર કરતો. શા માટે કોષ્ટિ? રસ્તે ખાતો માણસો જાળ અને ખમના નથી; સુનિવારની મવારે વહેણ પહેલીની સ્થાવમા ચાર વાગ્યે આવે જતો. વુ વિદ્યાર્થી કટલાય જીવની કાંઈ ખગાજ કરતો હોઈશું લસતા કુતરા મદગ મીત્તો પકાયો પામતા, અને નિકટતા સાધવાનું તેમના ખમતો હું સ્પેટથી નિવારવો! પથરા ઢેખાજાની, પણ ખોટ ન હતી! અને હું છું ખાતો હતો!

મણપતરામ ગાજરામના પ્રતાપ નાઠકનું એક વીરરસ ભર્યું ગીત.

અકજરને શરણે આવતા-આવવા તેવાર થતા મેવાડી મહારાણા પ્રતાપને અટકાવવા અજમરનાજ દરબારને સેભાવી રહેલા પુધુરાજ રાઠોદનો કુડગિયામાં રચાયેલો પત્ર!

સ્તસ્તિધી તે ન્યાનને જલદા વસે પ્રતાપ;

પૂજ્યારાધે કાજિને ઉદયસિદ્ધ સુત આપ.

ઉદયસિદ્ધ સુત આપ હાપ રાણાની ગાને,

કાજિય પરમ પવિત્ર જોઈ કાજિયુખમાં ખાને.

એ કૃત પછી ક્રિતેન્દ્ર છે, આજ પણ એમનો મોઢો ભાજ મને મુખપાઠ છે, અને ધરથી સાળા સુધી ચામે એટ ॥ લાંબી છે, એટલે ભયનિવારી, તાદશલીન વીરલ ઉપજાવી, ભક્ષતા કુતરા આમે કમ જરાવી સાળાના એટલા સુધી વગર દરકતે પકોંચાડવાની એ કામ્યની શક્તિ હું બાલ-પણથી પામી એલો હતો!

હું એ કામ્ય કેમ, કોની પ્રેરણાથી, કેવી રીતે મુખપાઠ કરી ચક્ર્યો હતો તે જાળ મને જાલ નથી. સાળામાં ઠની કવી જાળનાતા એ નાટકની અસર મહારા ઉદય ઉપર રેડી અર્ધહોય!

શાળામાં પહોંચતાં શાળાના ડેમ્પાઈન્ડ બહાર મ્હારાથી પણ વહેલા આવેલા એ ઝડપે વિદ્યાર્થીઓ પાસેની વાડોમાથા સુધા ધોરીયા વીણી લાવી સળગાવી તેની તાપણી કરી ત્યાં બેઠેલા જ દોષ । મ્હારો નજર આમ ત્રીણે કે ચોસો જતો રહે । આર પાંચ નજર પછી કાઢતે કાઢ્યે જ કક્ષાનો ઉત્કણ રહે । હું પણ ધોરીયા વીણી લાવી તાપણીને સજીવન રાખવામાં મ્હારાથી વહેલા આવેલા મિત્રોને સહાય આપતો ।

તાપણીની આસપાસ બેઠા બેઠાં શિક્ષકોની ટીકા પણ યામ, ભૂત પ્રિતની વાતો પણ ચર્ચા, બીજા વિદ્યાર્થીઓના ચાળા પણ પડાય, અને વધારે રૂઢાપણની ક્ષણોમાં એક બીજાની અભ્યાસ મુશ્કેલીઓની પૂછપરછ અને ઉત્કેષ પણ યામ. ઉખાણા, કહેવત અને વાતો કચનની પણ તક એ એ જાદી કલાકની નવરાત્રમાં મળતી.

અભ્યાસમાં અસક્ષિત રહીશનવારને ઉપર નજર આવવાની તક વહેલા પહેલી ઉપરાંતની બીજી સવાલવારીની પદતિમા પણ મળતી હતી. નીચે નજર બેસનાર ઉપલા નજરવાળા દરકોઈ વિદ્યાર્થીને સવાલવારીના કલાકમાં પ્રશ્ન પૂછી રહે અને એ પ્રશ્નનો જવાબ ખરો ન આવતા પોતે ખરો જવાબ આપી તેનું સ્થાન સર્જી રહે. ઉત્તર નજરવાળો વિદ્યાર્થી જાતપોતા પ્રશ્ન પૂછી પહેલા નજર વાળાને મ્હાત કરી તેને ઉત્તરે નજરે મોકલી પોતે પહેલે નજરે ભેરી રાકતો. શાંતની દૃષ્ટિએ આ વહેલા પહેલી કે સવાલવારી કેવી અણાટી હતી તે । શુદ્ધશક્તિઓ જાણે. શિક્ષણ એ શાંત છે કે ક્ષા છે એની માહિતી વિદ્યાર્થી અવરજામાં કાઢતે જ ન હોય. એવી પરવા પણ ન હોય. માત્ર શિક્ષકો હસમુખા છે કે રસમુખા, ઉત્સાહ પ્રેરક છે કે નિરાપ્રેરક, ખારીલા છે કે ઉઘાર, મારકનું છે કે સૌમ્ય એટલીજ વાત તેમને મન મહત્વની હતી શિક્ષણનું માપ શિક્ષકોની ચર્ચા ઉપરથી મળતું. શાળામાં જનું એ સામાન્યતઃ ટેવ બની જાય છે એ ટેવ શોષિત પણ ઉપજાવે. એમાં વહેલાપહેલી અને સવાલવારીની યોજના ઠીક ઠીક મરમી ઉપજાવતી, દરિયાકાંઠાની કાવત્રા જગાડતી, અને કોઈને ન જમાવશે એવી કીધી પૂણે ખાચે વેરામલી વિગતો એમી કરવાની વૃત્તિ જન્માડતી.

આવા ઉત્તેજક સાધનો આજની શાળાઓમાં છે કે નહીં તેની અખર નથી પરીક્ષાની સમય ઉપરાંત શિક્ષકની સોદી પણ સમય પ્રેરક નીવડતી અને તેમાં વહેલા પહેલી અને સવાલવારી જેવી યોજનાઓ ઉપરતા વિદ્યાર્થીઓને જાગૃત પણ રાખતી.

ઉપર નજરે આવવાની આવી યોજનાઓ ઉપરાંત આજ શિક્ષકને ધેર બેસાડવા માટે પૂરતી અણામ એવી એક ત્રીજી યોજનાનો પણ કવચિત ઉપયોગ ત્યારે થતો એ યોજના અનુસાર શિક્ષકને ધેર જઈ તેનું જ્ઞાનગી કામ કરવાની તૈયારી સિંખતે પહેલો બીજો નજર મેળવવાની નિશાન તેનો જે માણ નજર હોય તે કાચમ રાખવાની-પાત્રતા અપાતી હતી. શિક્ષકને પણ જ્ઞાનગી જીવન તો હોય જ ને । પાણી જરવણુ આપી રહ્યું હોય, મુઝાં ધાતાં તેમની પત્ની શાકી ગર્ભા હોય, જનરમાંથી લીધેલ કે શાક લાવવાનું હોય, । પથરથી કાઢીમાં પધારતાં યુવત્તી સાથે નાં પોરકાં ધેર પહોંચાવવાનાં હોય, આવાં આવાં કામ પસંદ કરેલા વિદ્યાર્થીઓ કહી કહી કગતા, અને વખર્ચાં પહેલો બીજો નજરે દક્ષ અને અધિકારસહ મેળવતા. બીજા વિદ્યાર્થીઓના મનમાં આવા કહકોનો વિરોધ લહન પણ જીવા પામતો નહીં, ક્ષણ એવા કહકને અનુમોદન મળતું. એક શિક્ષકના ધર બહાર પહેલાં લાકડાંના કાચરા તેમના ધરમાં ચોઢવવાનું માન મ્હે પણ લીધું હતું, અને મ્હારો પહેલા બીજા નજરનો અધિકાર તે દિવસ પૂરતો મ્હે નિર્ભય કરી લીધા હતા. મ્હારી આવી જાતની સક્ષિત મનોદિત હશે એટલે મને આવા અપવાદ રૂપ એકાદ પ્રસંગ સિવાય મુશ્કેલા કરવાની વધારે તક મળી નથી. એ પ્રસંગ મ્હે ઉત્સાહ પૂર્વક વધાવી લીધો હતો, અને આજ પણ મને યુવન ધરનાં લાકડાં ઉચ્છેદવાની વાત જ્ઞાન દમ્પ અને માનભરી લાગે છે.

કાલના પરીક્ષકો અને નિરીક્ષકોની નીતિનાં ધોરણ ગદુ કહક છે કે કેમ એ શિક્ષણ વર્તકથી બહાર રહેલા મારા જેવાથી કહી રાકાય એમ નથી. કાલ પણ પ્રશ્નપત્રો ફૂટે છે, પ્રાદેશી પ્રમોત્તરી સચવે છે, ઉત્તરો બીજા કોઈ પાસેજ સખાવાય છે, ઉત્તર કબજે લી નોંધપોથીઓ ફરી જાય છે, અને મુલ્યપત્રો-
Mark Sheets-માં કરવાના સુધારા બધારની કિંમત અપાય લેવાય છે-કે મુનિવર્સિટીની

કેસરી સુધી-એવી વાતો માન છે. માત્ર વાતો નહીં, એક વે પ્રસંગમાં તો ઠીક ઠીક રકમો અપાવાના હુ સાક્ષી પણ જની સુધ્ધ એમ છું-જો કે ન્યાયાધીશ પાસે હું સોમનપૂર્વક એવું કહ્યું હશે નહીં જ છતાં જાનની નીતિ કદાચ વધારે જિજ્ઞાસુ છે એવા ડેખાને આપણે કાલે સ્વીકારીએ. મહારા પ્રાથમિક ડેવલપ્મેન્ટમાં કેટલાક સિદ્ધાંતો અને પરીક્ષકોની નૈતિક પ્રકાશ જાણીતી હતી. છતાં માર મહિના શીખવી શીખવી કેટલી ગયેલા કેટલાક સિદ્ધાંતો પોતાની નીતિ કાવનાને સરળ જનતાની પરીક્ષા વખતે સિધ્ધાંતો આપ્યાં પદ્ધતિનાં સૂચનો કરી તેમને સરળ થવાની તક આપવામાં નહિયાં મુલુતા નહીં. અમને વિધેયો એવા સિદ્ધાંતો જનુ ગમતા. મોટે ભાગે અજિતની પરીક્ષા વખતે આપ્યાં સિદ્ધાંતોનું ઉપયોગી થઈ પડતાં.

'લુઓ સોઠરાઓ! પરીક્ષા વખતે હુ બહુન કહ્યું કે આઈસ, આંખો કદાચીસ-કદી ધમકાવીશ. પરંતુ તમારે મહારા કાલની અભિપ્રાયો તરફ ધ્યાન રાખવું. પરીક્ષક દાખલાઓ મુજબના આપણે અને તેઓ મોટા કદી કે કરતા કદો. હુ પણ મહારા જન્ને દાખ કમર ઉપર પીઠ પાછળ રાખીશ. માર અભિપ્રાય લખાવું એટલે તમારે સમજવું કે એ કાચાકાર છે, તબુ નાં ગળી દેઓ તો જાણ્યો કે એ ગુલાકાર છે, આમ કોઈ કોઈ સિદ્ધાંતો પરીક્ષામાં જનુ ઉપયોગી વાત કાળજી, અને આમાં કાંઈ પણ ટ્રેનિંગની વર્તન માન છે એવું અમને લાગતું નહીં. જિલ્લો આવી સમયક ન આપતા સિદ્ધાંતો પ્રત્યે અમને રાજ ચડતો.

સત્ય, નીતિ, સદાચાર એ બધા સામ્યતા તત્વો કદો ? કે તેમનાં સ્વરૂપ સમજાવવાનાર બદલાતા કદો ? જાન એ વિચારો સિદ્ધાંતો માટે કદાચ મમ કપૂર્વક કોઈ કદો કે એમની નીતિ લખાવણી કરી ? એવું વિશ્વાસ પામેલા વિદ્યાર્થીઓ કદાચ નીતિ પાળી રહે નહીં.

પરંતુ સત્ય, નીતિ, સદાચાર જાન પણ ક્યાં છે ? પુઠ્ઠ, ભુખમરો, રાજકીય જુઠાણો અને સામાજિક કે પ્રાથમિક ઉપદેશો વચ્ચે રહેલી જાનની કુનિષ્ઠાને એ ચાળીસ પચાસ થઈ ઉપરના સિદ્ધાંતોની નીતિ વિશે બોલવાનો કોઈ અધિકાર છે ખરો ? અને એમના અમારા સરખા સિધ્ધાંતો માટે ?

પરીક્ષામાં ન આવડતું કોઈ વે બીજા નામે જોઈ જાણી એવું એને વિદ્યાર્થીઓ જાનની માફક copy નહીં પણ ચોરીન કહેતા. ચોરીમાં પકડાનારને સજા થાવન એવા નિષ્ક્રિયને તેઓ માન્ય પણ રાખતા. છતાં વચર પકડાયે આવી વિદ્યાર્થીઓમાં કંઈ બચાનક પાપ છે એવું જનુ લાગતું નહિ. અલગત મોટા બાળના બ્લોકજી વિદ્યાર્થીઓ પકડાવાના બચાવી ચોરી કરતાં જ નહીં પરંતુ કોઈ આવડતવાળો વિદ્યાર્થી ચોરી કરનાર અજીબગત વળા વિદ્યાર્થીને સરળતાપૂર્વક પોતાના ઉચર પુત્રો જોવા દેવામાં જાણી જાણીને દરકન કરે તો વિદ્યાર્થી વચ્ચે આંખો તેની આપવાસ માટે તેને તિરસ્કારી કહાડતો! Honour among thieves ! ચોરમળમાં પણ રહે તો કોપન !

ધરવજો કમારી માયા રમી જગત પ્રપચ જિઓ કરી જુઠાણને અને ચોરીને જ સજા છે, નહીં ! ઈશુ કાલ આવે છે પતિતાને પત્થરે પત્થરે મારવી જોઈએ. એ સાચું પણ એને પત્થર મારે કોણ ? જેણે જીવનભર પાપ ન કર્યું કોણ તે ! ઈશુએ આદેશ આપ્યો પતિતાને મારવા એવું કયેણે મેળું એક પણ પત્થર માર્યો વચર પીથરાઈ અડ્યું. વિદ્યાર્થીઓની ચોરી અને સિદ્ધાંતો તેમાં સામેલગીરી જન્ને પત્થર મારવાને પાત્ર છે જેણે જીવનભર કદી ચોરી કરી જ નહીં એ જીવર પત્થર મારે ! લાંચ, કળા મજર, જુગાર, સદા અને નફાચોરીની આ કુનિષ્ઠામાં કોઈ કોઈને પત્થર મારે એમ રહ્યું નહીં !

અલગત, જાન એ પ્રથાનો જમાવ કરવા હું કિયે કયો નહીં હું તો માત્ર એ પ્રથાનું સ્મરણ જ કરું છું અને માનવીના માનસને ધડતી એક ધડનાનો ઉલ્લેખ કરું છું.

આ અંગે એક બીજી વાત કાલ આવે છે. વચનમરો નામર કોમમાં જન્મ્યાવું જાન કે ત્યારે પણ મને ખાસ અભિમાન હોય એમ લાગતું નહીં. મહામંત્રણ મિત્રોમાં ચાકણ, વાણુચા, પાટીદાર, વાળંદ, ધાંચી અને જનમર કોમના વિદ્યાર્થીઓ દતા જેમાંના કેટલાક જાન પણ કપાત છે અને કદી કદી મળે છે ત્યારે અમને અરસપરસ ક્યાં પણ માન છે પરંતુ મહારા મોસા-ગમાં નામર અને ચુરત વેષ્યવતા કદાચ આચાર પાળવામાં આવતા. અમારા ઘરમાં વિસ્મૃત દેવ

સેવા હતી અને તેને અંગે આચાર આચર્ય મણે બારે રહેતો. એ જ હજી આચારને અંગે પિતરાઈના ઘરેલા એક મૃત્યુ પ્રસંગે મને સૂતક લાગનાં મારે અરપૂર્ય રહેલું પડતું, સદૃશી અલગ બેસી જમવું પડતું, વાસણ માનવાં પડતાં અને જમણની જગાએ દાથે અમોઢ કરવો પડતો. મારું પિતરાઈનું ઘર ત્યાં એ ત્યારે-તેમજ આજે રમરણ બદારનો મોખડો હતો. પરંતુ અત્યંત જોતી, પણ અદેખાઈ આવે એવી અરપૂર્યતાનું વર્ણન એ ત્યારે સાચી વસ્તુ હતી એમ માદ જરૂર આવે છે. એ એમ જ હોય આવી દેહ માન્યતામાં સૂતકની અરપૂર્યતા આશ્વ લાગતી નહીં.

આવા હજી આચારઆચરની વાતાવરણમાં પરન્માતમા આવેલી છૂટ તો ન જ હોય. એ યુગમાં નામરો મોઢ પણ અન્ય કોમના દાથનો મોરો જમતા નહીં. ધરમાં પણ જેટલીવાર જમવું એટલી વાર પહેલા ન્દાવું એ અવગત નિયમ બની ગયો હતો. નામર સિવાય બીજા કોમના દાથનું બનેલું કાચુ મોઢ પણ ન ખવાય એવો અમારા ધરનો હજી નિયમ તે વખતે હું પાળતો. આજના રેક્ષની ન યુગમાં આવે. રિવાજ સંજ્ઞવન કરવા જેવો લાગે છે.

મ્દારા એક વધિક મિત્ર હતા. મ્દારાથી મોઢા, બહુ બાવિક અને ધાર્મિક એટલી ન્દાની હમરમાં પણ સનિવારે વહેલા પહેલીની દરિદ્રાઈ અંગે તેઓ કદી કદી મને નિશાએ સાથે લેખ જતા અને

જળ કમળ છંદી જાને બાળા

સ્વામી અમારો જમરો

એ નામદમણ કાવ્ય, અગર

પ્રજ્ઞાતના મ્દોરમાં દીધા ડોકોરમાં

દીક દોકોર થું મન મોઢું

જેવા પ્રજ્ઞાતિયોએ તેઓ ગાતા અને મને શીખવતા-પ્રજ્ઞાતની શાન્તિમાં બર મુગ્ધે ! એમાં મને નવાઈ પણ લાગતી નહીં.

એક એવી જ સવારે તેમણે મને પોનાના ધરના દોકોરજીને પરાવેસો પ્રસાદ આપવા મુઠ્યો. એ મહીમ કે મારી પૂરી દરી. દોકોરજી પણ મીઠાઈ સાથે ખાઈ ખાટું આરોગે જ. મ્દે નાગરે એ પ્રસાદ લેવાની એજીળી ના પાડી. પ્રસાદ દૂધનો બનાવેલો છે એમ કહેવા છતાં મારી તે સમયની આચારશીલતાએ મને અડઅ રાખ્યો. પરંતુ તેમણે બધ બતાવ્યો કે પ્રજ્ઞાતની ના પાડવી એમાં હમરવરનું અપમાન થઈ જશે. એ બધ મને જરા અનુકૂળ પડ્યો, અને સ્વાદની લોભપતાએ તેની લાભ લઈ મારી પાસે પુરીના એકાદ કદાનો રવીકાર કરાવ્યો.

પરંતુ, એ કુકેડો યુગમાં ગયા પછી મારે નાગરજી જમી જિલ્લુ અને મને એ કામને અંગે એટલો પશ્ચાત્તાપ થયો કે જેટલો પશ્ચાત્તાપ મ્દે ત્યારથી આજ સુધી કરેલાં સમગ્ર જાપનાં રમરણે પણ મને નહીં થયો હોય. સાચે સાચ એ અબક્ષાભક્ષનો વધુચ્છાદ અતિ ઉમ્મ બની ગયો, અને જેમાં જ માસ્તરના તમાચની ચણચણાટની માફક તે આજ મુધી સાંકોરી રહેલો છે.

ખાનપાન અંગે આજ મ્દારા શા આચાર વિચાર છે એ કહેવાની જરૂર નહીં. બાળ-પણમાં એમ લાગતું કે બીજી ન્યાતનું ખાતા નાગર જરૂર વટલાઈ જાય. દવે એમ લાગે છે કે મોઢપણ ન્યાત કે ખમ ના માણસને ત્યાં જમતાં વટલાય એ નાગર જ નહીં.

પરીક્ષામાં ચોરી કરવી કે કરવા દેવી એમાં પાપ ન માનનારને એક વધિક મિત્રના ધરમાં બનેલી પુરી ખાતાં મહાપાપની વાતના ઘઈ આવી.

સન્કાર, વાતાવરણ આપણી માન્યતાઓને ઘટે છે અને બારે એપ આપે છે. બધી જ ચોરી કદાચ પાપ પણ ન હોય. પરીક્ષામાં ચોરી કરવી એ એક ચાલાકીબરી રમત છે એનું વાતાવરણ ત્યાં રચાયું હોય ત્યાં આજના કઈક ન્યાયાધીશોએ ચોરી કરી કરાવી દરી.

મુન્દાઈત મજાતી જેટલીયે કોમમાં એ ચાર મુન્દા કરવા જેટલું દેવત ન બતાવનાર મુવ-કને કન્મા પણ મોઢ આપતું નથી.

કન્માની વાત આવતાં મને મ્દારા બાળવિવાદનું ઝાંખું રમરણ લાગે છે.

૪૨ની મગવણ કંઈ જાણતા જીવન ઉપર મન મતની ઝાપ મૂકી મઠ ઝાંઝુના અને એને
સાકુ-કહેતા જીવનમાં મેલ મલે શુ કાન્તિ થઈ ગઈ કે ત્યારનું તેનું મગજ ખચી મધુ મોર
માત્રે તો તે મુમસામ પડી રહેતો કે જાણનો જેમ ઠાકની સામે જેણે કરતો. કષ્ટપલ્લ પછે તો તે
હે' નો જવાબ વળતો અને ચોડીવાર ગીતે પ્રત્યુત્તર વાળતો હોય તેમ 'મન્દીલામ કીન્દામાઈ'
શબ્દ બોલતો.

‘મનકીલાખ શ્રીનાથાદ’ સમ્પન્નો દવે જરૂર ન હતી છતાં છાત્ર જીમના રેરને હચમે એ સમ્પન્ન જેટલો જ તાલમી ભર્યો અને તાલમે હતો છાત્ર પોજમાં બે એક માસથી એક એમ. એ. કરેલા શાળા ગઢેલા આગળ હતો, સાદિરના, અને નાટ્યમયતિના તેઓ શાળાનું હતું અને એમ. એ.મા માનસસામ ને મુખ્ય નિષ્કર સમીને છતોઈ’ થવા દેવાથી વાત વાતમાં માનસ સામની માની સમાધિને સામને ચકિત કરી દેતા.

તેમનું નામ મનુભાઈ હતું. તેઓ ઉત્સાહી સેવાભાવી, ચરણ અને શાશ્વત પ્રવૃત્તિનો ભાર જીંધી સેવા તેઓ દમેશા તોયાર રહેતા.

'આ હોય, આમ કેમ કહે છે ?' એક દિવસ તેમણે ધોળમાં ગદેતા એક જાણને પ્રશ્ન કર્યો.

‘કુન્દીધાન કુન્દીમાલ’ પેશાએ ઠોડુનાજ સબો. ઉચ્ચારી વિચિત્ર વાણી. ૩૨૧

‘ પણ મેંતો હવે જાણે ! ’

‘ જાણે દેશ જાણે છે અને તમે નથી જાણતા ! ’

‘જસ હોદ્દા એતો અર્થ’ શું હરે છે ?’ અનુભાષણે જામદ ક્યો.

'કે કુ આજ્ઞા હું, ગુણ્ય તથી તમે મારા જેવા આજ્ઞા માન.' પેમે હસતો હસતો ચાલ્યો અંધ.

મનુષ્યાણે આ પ્રાનમાં ખૂબજ રસ પડવા માંથી પરંતુ જેમ જેમ તે પ્રાન લેજા વિચારવા લાગ્યા તેમ તેમ વધારે શ્રુચાતા લાગ્યા અને વધુને વધુ શુઞ્ચવણે તેમને આ પ્રાન લેવા વધુ હતાશ્રી બતાવ્યા.

એક દિવસ હોડુની તબિયત વધારે બજરી તે ખૂબજ સવારા સુધર ચડ્યો. મનુભાઈ તેને
કેર જા. અને હોડુની પ્રસન્ને વધુ ચીવટાઈથી ચકાસવા લાગ્યા.

‘હૂં વાવરા ચઢાવીશ.... ઈન્કીલાબ ઝીંઠાખાક, કરેજે મા મરે’જે.....મને ઊંડી મૂઝી.....
ખાતે મને દુનિયાની કાંઈ તકાત રાકી નહીં રહે.....ચસાવ જોખી.....ખમ્મરી પ્રુસ્તી છાતીઓ
જેનો પ્રતિકાર કરવા તોખાર છે.. ‘હું કાવર નથી.. વજેર’ સંદોની વૃદ્ધ દારમાળાઓ
ઊઠના મેનાથી સરવા ગમી.

‘જુવોને મનુભાઈ, જાને જા શુ ક્ષમ ગમુ છે ? કેટલેટથી રવાના કરી, પાયા મતર કપા પડુ, કંઈ ફેર પડતો નથી. જમવાન મને મુખે મરવાય નહીં દે ?’ ઊંટુની વિધવા માંમે પોતાની વિતલ સહાયાની

એવો સારું થઈ જશે. તેના મનના ઉપર કંઈ સખત આપાત થઈ ગયો છે તેનું આ પારલામ. એવોજ જગજગ પ્રત્યાપાત માધ વોજ તેનું મનના ઢેકાણે આવે, અને તે આત્રી છે.

એને સારો કરવાનું કામ અધરું નથી. આમા ડોક્ટરની ડોઝ દવા અસર કરે તેમ નથી, ડોક્ટર-રુદ્ર આમા કામજ નથી. માનસસાસ્ત્રનું કામ છે.

અને ત્યાર પછી તો છોડુને ઠીક થવા માંડ્યું. આમ છોડુ બીજા ડોક્ટરને નુકસાન કરવો નહતો. ફક્ત વાણીમાંજ તે ગરિષ્ઠ હતો. મનુભાઈએ છોડુભાઈનો સમાચાર સાંધવા મંડિયો અને તેના બુદ્ધિમાન કરવા માંડ્યો. મનુભાઈને વાતનો દોર મુળ્ય અથવા ૪૨ ની સ્થળવળ વખતે જો પોળના છોકરાઓએ સરકારી કચેરી ઉપર વાવડો ફરકાવવાનું નકકી કર્યું હતું. છોડુભાઈ પોળના નેતા હતો તેમણે જ એ વાવડો ત્યાં ફરકાવ્યો એવું નકકી થયું હતું પરંતુ ડોક્ટર ગણે. આમથે દિવસે છોડુભાઈ ખરાં ઓઠા બહાના કાઢીને તેમાંથી છટકી ગયા અને બીજા યુવકને મદ્યમથેનતે એ માટે તૈયાર થયો. પેસો યુવાન બેજ ચઢાવતા ચઢાવતા ગોળાથી નીપાઈ થયો અને તે દિવસથી છોડુભાઈનું મનજ અસ્થિર થઈ ગયું.

હવે વાતનો દોરનો મળ્યો. મનુભાઈએ એક બધુને કહ્યું.

‘શાનો ?’

‘છોડુનો સ્ત્રો, તેને ઘાતી ગયું છે કે તે કાપર છે તેને મોતની બીક થાતી જુને વાગ્યો ચઢાવવા બીજાને જોઓ ક્યો, આ વાતનો તેને પાછળથી અખત આપાત લાગ્યો અને તેનું પગિ-લામ આ લાગ્યું.’

‘તો આપાત મટાડી લી ને ભાઈ શાન.’

‘એજ થશે તમે જોયા કરોતે.’

અને છોડુની પાછળ મનુભાઈ લાગુ રહ્યા. ‘જુઓ, છોડુભાઈ દેશને ખાતર આ કામ કરવાનું છે’ એ વાક્ય ત્યારે મનુભાઈ છોડુભાઈને કહેતા ત્યારે છોડુભાઈ ઇન્કીલાબ કી-દા બાદનો જવાબ આપી તરતજ કરતા. મધાને લાગવા માંડ્યું કે મનુભાઈએ છોડુની શાન ડેકાણે લાવશે તેમાં ડોઝ ચક નહીજ મનુભાઈ સમજી ગયા કે દેશને લાગતા કરતા દેશનો દોઢ છોડુને હાથે થઈ ગયો છે અને તેના પશ્ચાતાપની પરાકાષ્ટાએ તેને આપાત પહોંચાડ્યો છે દેશના કાર્પમાં તેને શેકવામાં આવે તો તેનું મનજ સ્થિર થાય.

ત્યાર પછી તે છોડુને મનુભાઈએ કાંતવા બેસાડ્યો. અને આજો દિવસ છોડુ કાંતવાજ લાગ્યો. પરંતુ તે આત્મા સૌમ્ય બલિદાન કરતાં જમ બલિદાનને અખતો હોય તેમ ધણીવાર મનુ-ભાઈને કહેતા ‘કે કાપર નહી.’ ‘પણ તને કાપર ડેકાણે કહે છે ?’ ‘મોઝાસ્તો. . કે ગોળાથી નથી કરતો.’

‘હ’ મનુભાઈ વિચારમાં પડી ગયા. હતું ૪૨ ની વાત આના મનજમાંથી જુલ્યાઈ નથી આજો દેશ લગભજ ૪૨ ને બૂલીને ૪૭ ની રાખૂદાતરની મેળનામાં પડ્યો હતો. છતાંજ આનું મનજ તો પાંચ વર્ષ પાછળ હતું.

રાષ્ટ્રીય સખ્તાઈની તખ્તરીઓ તમામાર ચાલવા લાગી. ઠેઠ ઠેર માંધીજીની કુટીરો, હાંદી-કુચ અને ૪૨ નાં દર્યો અને બીજી એવી પ્રવૃત્તિઓ પાછળ જનતા ઘેલી જતી થઈ. સરકારી મકાન ઉપર વાવડો ચઢાવતાં એજ પોળના એક યુવકના સભ્યગણ તરીકે એ ચઢીદના બેજ આરોપણ વખતનાં દર્યોના નાનો શેઠા નાટક બજાવવાનું પણ નકકી કર્યું.

નાટક પ્રવૃત્તિમાં મનુભાઈને આમતો રસ જુગ હતો એટલે રીદસનોમાં સક્રિય ભાગ લેતા હતા. એક દિવસ અભિનય બતાવતાં બતાવતાં એમિતા તેઓ બોલી બધા,

‘હવે ઉપાજ જડ્યો.’

‘કોયો ?’ જવા મેલી ઉઠ્યા.

‘જસ આજ તમે તમારે જોવા ક’ ને.’

આઈ’મોડીઝ સ્વાનચૂડમાંથી નઆવરવામાં દોડતો દોડતો જવાર નીકળીને જૂઓ પાકવા લાગ્યો કે ‘મે શોધી કાઢ્યું છે, મેં શોધી કાઢ્યું છે,’ એવું દરેક લાગતું હતું.

નાટક રૂવાતો દિવસ આવી પહોંચ્યો. મનુભાઈ છોડુની પાછળને પાછળ ફરતા હતા. મોજીનો માણસો ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં બેગાં થવા લાગ્યા.

‘આજે એક એવો અપૂર્વ પ્રયોગ કરો કે કુનિયા એ પડી જોઈ રહેશે.’ મનુભાઈ જાની કુસાળીને બોલતા હતા.

‘કેમ શું છે ?’

‘તમે જવા માનસચાએની ટેકરી ઉડાવો છો તે આજ જગર પડશે કે માનસચાએ છું કરી રહે છે ? જવા મોટામોટા ભેલ કાઢતો નિષ્પજળ જલ છ ત્યાં માનસચાએ કામચાળ જને છે આપણે ત્યાં માનસચાએનો ઉપયોગ ફક્ત પરીક્ષા પાસ ક’વા પૂરતોજ થાય છે પરંતુ અમેરિકામાં તો ટેટલાઈ દોં માનસ પૂથકર સંસ્થાનો મહત્ત્વ લેવા સારા રૂપમાં આવે છે.

આ ભાષણ કર્યા બંધને અટકત તે એક સવાલ હતો પરંતુ એટલામાં તેમના ભાષણને ટાકાએ અટકાવ્યું અને કહ્યું કે ‘છોડુની મા તમને બોલાવે છે. છોડુ પાછો આજ સવરી પડે રહેશે.’

‘એને એક દહાડો સવરી કરી લેવા દે. આવતી કાલથી એક રાત્રે મોમે તો માફ નામ મનુભાઈ નહિ.’

સાંજે સાતને મુમારે નાટક રૂં થયો. મનુભાઈ દેખાતા ન હતા જવાને થતું હતું કે ‘મનુભાઈ ક્યાં ગયા ? પડ્યો પડ્યો અને હં યકાએ તે વખતે મનુભાઈ છોડુને લઈને આવી પહોંચ્યા. એક છોડરાના લાગણ વાવરો લઈને છોડુના લાગણમાં આવી તોધો અને કહ્યું. ‘જલ છોડુ-ભાઈ સરકારી, મહાન ઉપર વાવરો મહાવા દો. ઇન્ડીયાન ઝીન્ડાજાદ’

‘જવાએ ઇન્ડીયાન ઝીન્ડાજાદ’ના નાદ કર્યો જવાને થયું કે ઉંઘી પડીએ મનુભાઈએ આ શું કહ્યું એક જાણથી પૂછી દેવાયું.’

‘મનુભાઈ, તમે આ શું આંકણ કરવા આંકણ છે ? પેમો મહિ આજો નાટક જગાડી નાંખો.’

‘અરે ભાઈ જુઓ તો ખરા. નાટક પછ મુંદર થશે અને છોડુનું મનજ પછ સાફ થશે. મેં આજેથી જાણી જાહેર કરી રાખી છે.’

‘ઇન્ડીયાન ઝીન્ડાજાદ’ના પોકાર કરતું સરખસ રંગમય ઉપર આવી પહોંચ્યું ડોડુને વાવરો લઈને રંગમય ઉપર આવેલો જોઈ પ્રેક્ષક વર્ગ હસવા માંડ્યો અને ‘આ-આજેના આજો આજો’ જેવી ટીકાઓ સંભળાવા લાગી.

સરખસ રંગનારો કરતું હતું ત્યાં સામેની નેપથ્યમાંથી પોસિસ ટૂકડી આવી પહોંચી અને લાડીમાં ફરવા મેડી. ડોડુ તાદ્રશ્ય અને આતેકુન અભિનય કરતો હતો. સામે સાચ શરીરીનું ફક્ત જોડીને વાવરો લઈને આજળ જાહેરો હતો. તેની આંખોમાં ખુનસ રંગ દેખાતું હતું. પોસિસે ખોટી ખોટી રીતે રંગમય ઉપર લાડીએ અજાણતા હતા એક પોસિસે છોડુના લાગ-મણી જોડો ખૂબવાનો પ્રવાસ કરતાં કહ્યું ‘જોડ દે નહિ તો...’

‘ક્યા કરેશા નહિ છોડુ’નાં છોડુની સિદ્ધાન્તના અંતગાહ અને પ્રેક્ષક તાણાઓ પાડી.

‘સેલો ઝંડા’

અને એક બે પોલિસ જાનેલા છાકરાઓએ ઝંડો ખૂંચવાના પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ છાકુના હાથમાંથી ઝંડો સેલો એ નાનું સુનું ટામ ન હતું.

‘ચલાવ જોશીવા’

અને એક ખોટી રીવાજગતો ગદાગ યથો અને ગંગાચ ઉપર એક કોકરો દગ્ગા ગમેલ છાકુનો હાથ છાકાવવા મથતા પોલિસની ગરદન ઉપર છાકુનો હાથ પડ્યો અને ગરદન ભી સાના મોઢી

પેલાથી જૂમ પડાઇ અર્થ ‘છોડ છોડ મરી જઈશ,’

પણ છોડ છોડે શાને? તેણે તો દાંત પીગીને પેલાનું ગળુ ગપસી દીધું. બસ ખસ ખસાસ થઇ ગયો, બધા રંગમંચ ઉપર ફોડી આવ્યા માનસદાઓનાં મોઢા ઉપર માળી ચાલીનું કંઠ ઉપર વળ્યું.

પોલિસ આવી પહેલી. ડોહ, માનસદાઓ અને બીજા બે ૧૫ જણને પોલિસ ચોટી ઉપર લઇ જવામાં આવ્યા.

પોલિસ કેસ થયે અને છોડ અન મનુભાષ ધી માનસદાઓ ઉપર ખૂન કરનાનો અને તેમાં ભાગ લેવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો.

છાકુના વહીસે છોડ મંદિ દનો અને મનુભાષને તેને માનસદાઓનો અખતરો કરી આ ખૂનમાં સંડોવ્યો છે એમ સાબિત કરવા પ્રયત્ન કર્યો. આખાત અને પ્રત્યાખાતથી કારો કરવાના અખતરાના ખતરા ચરહ મનુભાષને સાન કરતાં દીકા કરી ‘વજેલા માણસો માનસદાઓ જાણે છે, પણ માણસદાઓ નથી ગતજતા અને તેમાંથીજ આરા વિષમ પરીણામો આવે છે.’

સિદ્ધ મેજવાનીની દિગ્ગજતા હું વખાણ નથી કરતો. સિદ્ધના પીજારમાં તે બીજા માણસોથી તો સહિષ્ણુતામય હોય છે, અને સિદ્ધથી ખાસ દરવા મારે મારણ નથી. સિદ્ધને કંઈ આદર્શ, પરાં રાજ્યોય મતો, દક્ષિણ કે મુકરબાઈ હોવા નથી; હું ક્યાં તેને એ વસ્તુ સક્ષમ કરવા એવો નથી તેના તે નાસ કરતો નથી — જતાં રી.

ચેતથી કરને આને બિદ્યારવાળા આવે છે મારણ કે તેના નાકો પાકવ પુસ્તક વરીને જવા જવામાં આવે છે મારા પુસ્તકોને જે શેષ પાકવ પુસ્તક વરીને પાકુ કરે તો હું તેના પર મારવાનું નહીંવા જાણીશ — જતાં રી.

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હોલસેલ એન્ડ રીટેઇલ કેમીસ્ટસ

માહકોનો સતોપ એ જ અમારો સુદાસેખ

રાવપુરા — વડોદરા.

સન ૧૮૧૮ના ફેબ્રુઆરી માસના એ સમયે કાળચક્રના અન્યથ પ્રવાહમાં અતંત્ર હિન્દનાં નાના મોટા રાજ્યો એવા ખાવા લાગ્યા હતા. અંગ્રેજોની ઠોડી હવે વેપારી પેઢી જ માત્ર રહી હતી નહીં. પ્રપચ, દૃષ્ટિ નીતિ, રૂસ્વતખોરી પાશાવક રમતોએ વગેરે દાવ નાખી, દિલ્હીના ઇમારતો કે પેશ્વાઈના પાવનપતમાં દવા, રહેમ અને વેપારી અમલોની માયના કરનાર એવા વેપારીઓની કપની એક પછી એક મુઠક ઢગ કરી આજે પેશ્વાઈની સત્તાનો પણ ફેસ મો આણવા વળ બીઠાવી ચૂકી હતી.

ફરના ઉત્તરના અટકના કિસ્સા પર પેશ્વાઈનો ભગવો ઝડો રાપો પોતાના અધ્યક્ષો તરફ કાણુલ નદીમાં ઊપાવનાર મરણા વીરો અને નાના સરખા મુલ્કદીનો પેશ્વાના ઇમારતમાં અભાવ હતો તેનો સુખ પશ્ચિમના સાગર જળમાં ડૂબવા લાગ્યો હતો. તેમ છતાં ડૂબતા સૂર્યની આકાશ નબોમડળને વિવિધ રંગોથી અલકૃત કરી અસ્તિ કરે છે, તેમ પેશ્વાઈની સંધ્યા ટાણે એક વીર તેના સમરક્ષેત્ર પર ક્યુદી ઘરખોપોલી કે મોરેશનના મુઠોની વીર કક્ષાએ સાથે સજ્જાદિની સૈન્ય વીર કથાને નેત્રવાનો હતો.

જે સમયની આપણે વાત કરીએ છીએ તે સમયે દેશના કુખોએ ફરદોશીન, ૧૬મત વિનાના બાહરાવ પેશ્વાઈનુ તખ્ત સભાગતો. તેમ છતાં ઠોસ્તાવના અધ્યક્ષના મહારાષ્ટ્રીય વીરોએ જ અંગ્રેજોના મોગ્યાને હિમ્મત કરી ભાર દાર આપી હતી, તો પણ તેને ટકાવી આગળ વધવાની બાહરાવની હિમત ન હતી. પોતાના સ્વાર્થને ખાતર દેશમેદી અનેલા મેદા પુલેરીઓની પુષ્ટિથી અંગ્રેજોએ પુનાનો આસપાસ નામચૂડ જીતી હતી. આ આપત્તિના વખતમાં બાહરાવને ખચાવી પટ્ટપુર રવાના કરવાનું બીડુ તેના વીર સેનાપતિ નરસાદુલ બાપુ જોખસેએ ધાર્યું. અંગ્રેજોના લશ્કરો તેના પક્ષલા દાગતા ચાગે તરફથી પસતા હતાં, એવા વિકટ સંજોગોમાં પણ જનરલ રમીશને ધપ્પડ મારી બાપુ જોખસેએ બાહરાવને પટ્ટપુર સહી સલામત પહોંચાડ્યો. અંગ્રેજો પાસે વિરાળ સેના હતી તેની સન્માનભૂમિમાં બાપુ જોખસે પાસે મૂળ માણસો હતાં અને અંગ્રેજો લશ્કરો પસતા ચાલ્યા આવતા હતાં એથી બાપુએ બાહરાવને પટ્ટપુરથી તાઠ્ઠિ કુઠાંમ દહાવવા-આમ્રક કર્યો પણ પટ્ટપુરના અપ્પા સારંગપ્રકાશ વગેરેએ બાહરાવને આમ્રક કર્યો કે બીજો દિવસે પૂર્ણિમા છે તેનો ઉપવાસ છેડો ભોજન લીધા પછી વિદાય લેજો. અને દરોહદીની પહે પણ ભોજનના નિમત્રણે બાહરાવ દેશાધિ મયો. બાપુએ ઘણેએ આમ્રક કર્યો પણ તે એકનો મે ન જ થયો. આશ્ત કરતા અદવેતલું નિમત્રણ, હાથું જે ન જગએ દીક ન લામું.

બીજો દિવસે બાહરાવ ભોજન કરવા મેદા લતા તે વખતે જમતા જમતાં તેમણે બાપુને શિખામણ આપી કે “સેવકના પર સ્વામીની નજર રહે તેવ વખતે સેવકને મારો મે જ રરતા ખુલ્લા રહે છે. એક તો તેણે પોતાના મોલેકીની ખાતર મુદ્દ કરતાં અપી જવું અગર તો વિજય મેળવી પાછા આવવું.”

અણીની પહે ચીસ ઝડપ રાખવા બાપુ જોખસેએ કરેલો વિનંતિનો આ જવાબ બાપુ સરખા તેજદાર પ્રશ્નથી સહી સેવાય તેમ ન હતું “ક્યોયે તો ફરી ખાલી આપના અરજદારને કસ નહીં તો આખરો નમસ્કાર” એટલુંજ કહી બાપુ રવાના થયો.

બીજા દિવસે સવારના તો જનરલ રમીસના સૈન્ય સાથે જાણુનો બેટા થયો. ધૈર્યપરે, સુધાળકર વગેરે હનપતિ સિવાજના વિશ્વાસુ વીરોના વરુજોની બેટા સી એક નાનકડી ટૂંકડી લાંબા બાપુ રમીસ ના સૈન્ય પર ચાલેલો કરી વૃદ્ધી પડ્યો. સહ્યાદ્રિની વનખાટો રણનદોધી માછ બહી એની સિલાઓ વીરતાના આ અપૂર્વ દરમને અવાક બની નિદ્રાળવા લાગી. બનધોર જંગ જાગી થયો. અંગ્રેજોનાં સૈન્ય તીકનાં ટોળાની જેમ આ કેસરોઆ વીરો પર ધમી પડ્યાં હતો. એમાં વિજયની કંઈ જાણ ન હતી અને છતાં એક ટગ પાછુ દેવાની મદારાટ્ટીય વીર બાપુની જરાય મનસા પછુ ન હતી, યગમપોલી કે દલદીપાટની નવી દિગ્વણી સહ્યાદ્રિને ખાટો બાપુએ આઢરી હતી અને રક્તને છાંટે છે તેને અમર કરવા આદતો હતો.

આરે વિજયની કાંઈ જાણ ન રહી ત્યારે માત્ર પચાસ વીરો લઈ જઈ જઈને કસ્ટો બાપુએ અંગ્રેજ સૈન્યની વચમાં ઝપલાવ્યુ અને મરણને હથેળીમાં રમાડતા આ વીરોની સમસૈરને સંપાદે કાપાના કટકા થવા લાગ્યા. અંગ્રેજી લોકરમા દોહાકાત મચી ઝીલો. આમ પુલ્લ વાગતુ હતુ એવામાં જ અંગ્રેજ સેનાપતિ જનરલ રમીસની સાથે બાપુ જોળવેતા બેટા થયો. એ અંગ્રેજી તો એના અમ રેટમેન ટેકાણે ધવાઈ ચુક્યાં હતાં પણ તે વખતે તો લાગતુ કે એના 'હાઈબ્રાસ્ટ' શરીર જ અમાં ઝડી નથી રહ્યું. ધાઈ બહોલિક શક્તિ જ એની સમસૈરને ત્રણાં રહી છે. સૈન્યને જોતાં તો બાપુના અગમ નવુ તેજ આગ્યું અને સિલ્હી જેમ એ ત્રાટક્યો, અને સ્ત્રીય ધાંધલ થયો પણ એટલામાં એના રીનિંગે તેના રખતે ત્યાંથી છાલી ગયા. પછી મધમાથેલી જેમ તેના પર અંગ્રેજ રીનિંગે વૃદ્ધી પડ્યા. બાપુના રંગમાંથી લોહીના કુવારા વીરતા. સવારથી ધાંજ સુધી આ પરાક્રમી નર અત્યંત ઘટી ચેત્વાઈના પાનાને વીગતાને જોતરી અશ્વ રમવા ધૂમતા ધૂમતા આખરે તે સદ્યાદ્રિની સિલાઓને જોઈ વીર મૃત્યુને બેઠ્યો. પેલાજી આશ્મી અને અંગ્રેજ સત્તા શરીર પર પરાક્રમની પ્રાસાદિક વાદ અંગ્રેજ સૈન્ય કે સેનાપતિનાં ખાટો ન રહી. તેમણે જોઈ મળીને તો બાપુના રખત પડેલા શરીરના રાઈ ગાઈ જેવા ટૂંકડા કરવામાં પેતાના દુરાવતનુ પાંચ બતાવ્યું.

ઈંગ્લેન્ડ પર બાર મહી પૂનન સિનામજી આપતા એક માતાએ કહ્યું, “આપણે જાણી જાણને મદદ કરે” મદિ ન્હા અમે,” મિનિસ વિ ૧૨ રી પુત્રે પૂછ્યું, “આ, ત્યારે જાણના સા મદિ ન્હા ઠીક”

જાનવા મહા મુખમાં એકમ જોળ કે ક્યાં લાગે બાપરનામાં આપરો તેની જ્યાં જાણતાં એક રીનિંગે કહ્યું, “આજામી મુખમાં શુ વચરાશે તેની હુ કપના રી રાહતો નથી પણ તે મહામુખ ખનીનાં મુખમાં વલવાર અને વીર મમમાં વચરાશે એમ હુ જાણી પુરવં રહી ચક્ર હ ”

રેનની અવધાનશીના અર્ધમાત ગાઈ જવાની રી રી રેને કપની પર રેસ કરવામાં જાણેલો હતો, કપની વચરાં એસે એકે પછાઈ હતો, એસેકે તેના એક મિનિંગે કહ્યું કે “પોર્ટરની જાણની પર જાણના રેસેના આધાર પ. પોર્ટર સામા જા પછાઈનાં જાણનામાં વૃદ્ધી નરો” સામાજાજા પછાઈ પોર્ટરને ફો ફો ફો રી રેનને પૂછ્યું કે “તે” જાણના દહાઈ બતાવ્યું હતું” પોર્ટરે મદદમ રહી જવાજા જાણના કે “મે પછાઈ એસે આમ તેમ જાણના દહાઈ હતું” રેસેના (નિર્જીવ કપનીની તરફેળમાં જાણેલો, ત્યારે મિનિંગે એસેકેને પૂછ્યું કે “તમે કેમ વચરાજા હતા” એસેકે કહ્યું, “સામાજાજા પછાઈ જાણના પોર્ટરને એમ પૂછે કે જાણના સજવાનું હતું” એ અને ખાસી લાગતી હતી”

ઈંગ્લેન્ડ મોર્સે જોહીસ રેનની રેન રે પોર્ટર ત્યારે જાણેલો જાણના

તાગા બાવાઓનાં કુંડ

સુમન્ત મહેતા

આપણા બેટાને સૂસી ખાનારા અગર તૂટનારા અનેક માણસો છે. તેમાં નાનાબાવા-
ઓના ટાળાઓના એક તાળી અનુસર આ માસિકના વાચક વર્ગ સમક્ષ મુકું છું. અને એક
નાના મામડામાં ચોરામાં મુકામ કરેલાં મામજીવનના અનેક પ્રસંગોની ચર્ચા ત્રીના જુવાનો સાથે
આશતી દલી અને કું મામડાઓના મંદિર મદદેવમાં યાત્રિજીવન, સાધારણ કણેલા અને કંઈક
સેવામાંથી બાવાઓ કે પૂજારીઓને નાખવાની ચર્ચા કરતો હતો. આને તો થયું મોટું જાણે
મંદિરના સાધુઓ નિષ્ક્રિય બિજારીઓ જેવા હોય છે, તેમને જો બંધાતાં આવડતુ હશે તો પણ
ઉપદેશ આપવાની લાગણી તો હોતી નથી, અને એ હોયો મંદિરના મેઢા જુજ બાગતે સાફ
રખે છે, તે સિવાય મામજીવનને જગત ઉપયોગી દોતા નથી. પણ મારા જ્ઞેવામાં જેવા પણ
નાના બાવા આવ્યા છે કે જેમને પત્નિપદર અશ્રેષ્ઠ સંદેશ આવશે છે અને પોતાની વાતોમાં
પત્નીસ સંબો (ખરાઓટા) વાપરે છે, એટલે આવશે છે તેના કરતાં વધારે સંબો વાપરીને એવી
જાપ પાડવાનો પ્રયત્ન કરે છે કે એમણે અશ્રેષ્ઠ શિક્ષણ પણ લીધું છે પણ એક બીજો વર્ગ
એવો છે કે જે વર્ગમાંથી આકે મંદિરના ધારાના બદાને મામડે મામડે રખડે છે તેમની ટાળામાં
પંદર વીસ માણસો રોજ કે જગત પણ હોય છે કેટલાક પત્ને આવે છે કેટલાક મેઢા ટુંદુ અને
દાખીઓ ઘણીને કરે છે અને તે ટાળાના મદતની આજળ શપાની છડીવાળા બે સાધુઓ હોય
છે એટલે પૂરા જગવાડી કામાકબી મુકાદરી કરે છે આવી ટાળી મામડે ગુપ્ત છે ત્યારે ત્રીના
બદાદેવણ સાથુની અદદો તે ગાના નખા આજેવાયેને મદતના દરખાસ્તો જવાનું આમ જણ
મણે છે આમ જણ એવું તાહીદનુ હોય છે કે દરેક આજેવાનો તેડવાને બે હુલા જગત
અમમરત નાનાબાવા જઈને તેમને મદતની પાસે લઈ જવામાં આવે છે જો કાઈ આજેવાન
પગ સજાડે કે ખાનાકાની કરે તો તેના કાઠા પકડીને તેમને લઈ જવામાં આવે છે. પછી
આજેવાનોને ફરમાન કરવામાં આવે છે કે દિવસના ભોગનની તૈયારી કરવી અને મુકાદરીના
ખર્ચને જાગે કાઠા આપવેલ કુકમાં જે સખ્યા હોય છે તેના પ્રમાણમાં અને મદતના કાર
જારીના આમદના પ્રમાણમાં શ ૨૦ થી ૧૦૦ સુધી દરેક મામડાને આપવા પડે છે. ભોજનમાં
પણ ખનતા સુધી તો દુધપાક માંચવામાં આવેલો હતો, આજની મેંધવારીમાં શુ અપાય છે તે
ખાત્રીથી કહી સકતો નથી. વડોદરા રાજ્યમાં પોલિસખાતતિ દુકમ મળેલો છે કે જો કાઈ
મામડામાં જોડેજમથી બાવાઓ પૈસા ઉઠરાવે તો તેમને પકડવા અને તેમના પગ કેસ ચલાવે
પણ મુશ્કેલી તો આવ્યા બાવાઓનો સામનો કરવાની છે

અને ચોરામાં બેસીને ચર્ચા કરતા હતા એટલામાં એક ત્રીરેક નાના બાવાઓની ટાળી
જાતી પહોંચી અને તળાવ કિનારે આવેલા મંદિરની અંદર મુકામ કર્યો, મામજીવનાને એ
જગત મુકામો કે ભોલો દવે શું કરું? અને એવું જાણે છે કે તેમના મોં શીકાં તો પડી ગયા
હતાં તે છતાં અને મામડાં હતાં તેની થળી દે હે દલી. આજેવાનોને જોડાવવા મારે એક જગ
જોડો નાજોજાનો (શાન્કાની) અને છડીદારને લઈને ગયો. અને કોડાને સલામ આપી દલી
કે તેને જાવાઓમાં મદદ દોય તો જગ સ્તલાગ કરવો. આમજોડોએ દહ્યું કે વાપમાંથી એક
માખુજને પણ અજા દોલી નથી પણ જપા બીકના માખી પૈસા ખર્ચે છે. આ બાજેવાનો
માખી એક કાઈ દિ મતવાન દો દેવે મદતની પાસે જઈને દહ્યું કે જે માખેલોને અંખા
દમી તે દાંડો આપમે. પણ આમજોડો પરીક શોળ
આપતલી એકવજુ નહીં કરે આ બાવાઓને મંદિરના ખાસે ચેતવણી આપી દીધી હતી કે જે
મદેખાનો ચોગામ બેઠા છે તે પણ વચદાર છે મારે સજાજપૂર્વક કામ લેશ, તેથી મદત બે

આવાઓને અમારી પાસે યોગમાં મોકલ્યા. કારભારીએ કહ્યું કે અમે હરદાગથી આવીએ છીએ, દવે સિદ્ધપુર વધતે હાગતા તરફ જઈએ છીએ. અમે માત્ર મહાળી મોકલે પાસેથીજ નાણાં લઈએ છીએ. (બળજબરી વિરોધતા મારા ઉપદેશનો આ પ્રત્યુત્તર હતો) માટે અમને મદદ કરશો અને કારણથી. અમને મદદ માંગવાનો પરવાનો મળ્યો છે એમ કહીને મારા હાથ પાસે એક બંડલ મળ્યું. પૂછ્યું કે પના નજા કારણપર અંગ્રેજી કાપમાં ટાઇપ કરેલી જાહેરાત (અગર સર્ટિફિકેટ) હતી કે આ રોળીમાં અપુરક અમુક સાધુઓ છે અને તે માત્ર કરવા નીકળ્યા છે આ કારણથી નીચે દર્શાવે તરફના એક મામલતદારની સહી હતી અને તેનો સિલો હતો. મેં વાંચીને કહ્યું કે આ કારણમાં કેવું જાતનો પરવાનો નથી, તેમાં પૈસા માંગવા કે આપવાની વાત નથી, ત્યારે એ તો માત્ર મામલતદારનો સિલો જતાનીને આવીજવળી વાતો કરતો હતો. ગામડાંની અલગ પ્રજાને અંગ્રેજી લખાણ અને સહી સિલો જતાનીને આ હતામખોરો પૈસા કમાઈ ખાતા હતા, જે કે ખૂંડે જોતાં તો સિલો કરતાં પણ વધારે આધાર તો એમના સરીખવળનાં તથા કરાવતો હતો. ત્યારે કારભારી કહીને પાછો મંદિરમાં ગયો ત્યારે અમે વિચાર કરતા હતા કે દવે શું દરશું, પણ લોડીજી ગામમાં આખી રોળીએ કૂચકદમ રાફ કરી, અને તેમણે પાસેના બીજા ગામડાંના ખામા નાખ્યા. અમે ગામ લોકોને પૂછ્યું કે એમ ધારો કે અમે ગામમાં ન હોત તો શું થાત ? ત્યારે એમણે કહ્યું કે અમારી અને સાધુઓ વચ્ચે કેટલા રૂપિયા આપવા તે વિશે ખૂબ ખેંચતાજી થાત. જમાવવા તો પડત જ, અને ગામ લોકો મદદ ન કરે તો પણ એ ગામડાંના મંદિરના જાવાને તો આખી જમાવતે જમાવ્યા વિના છૂટકોજ ન થાય, પણ તે ઉપરાંત અમારે આશરે ૫૦-૭૫ રૂપિયા આપના પડત આવી રીતે ગામ લોકોને ખુલ્લે દિવસે ભૂટવામાં આવે છે જે મનુષ્યો સમાજને ઉપયોગી નથી, જેમનામાં ઉપદેશ આપવાની યોગ્યતા નથી તેવા કામદારો દેશમાં ગંજાયા કરે છે અને સારા મોઝન બાઇને મોજમજા કરે છે એકૂતની સ્થિતિ એવી હોય છે કે આપણા અર્થશાસ્ત્રીઓ એમ કહે છે કે એકૂત પોતાના કુટુંબનો નિર્વાહ શી રીતે કરે છે તે સમજાવે નથી. અને નિર્વાહ એટલે શું ? નથી એકૂતને રહેવા માટે પૂંતી જમીન, નથી મળતો પોષિત ખોરાક, નથી મળતાં પૂરાં કપડાં નથી તેમને સારા સસ્તા, નથી મળતાં યોગ્યાં દવા-ચાણી અને નથી તેમને આનંદ ઉલ્લાસનાં સાધનો.

ભાટ ચારણો પણ અહીં ધાર્મિક સંગઠનોના અનુધ્ય મણાયા છે અને વાહણ્ય ભિખારીઓ પણ એકૂતના પરચેવા પર કમાઈ આવે છે અને પાવેલા લીલકાઓની જગ્યાત પણ માતાના બકતો તરીકે ગણાય છે.

આજના બહેલા સન્વાસીઓ એક દલીલ કરે છે કે અમારી સંખ્યા જાવન લાખની ગણાય છે તે ખોટી છે, ખગ સન્વાસીઓ તો આજે ૨૦-૪૦ હજાર હશે, આજીના બીજા જર્મી તો કિષ્કારીઓ છે આ દલીલ કુલી લગતી છે. જે સન્વાસીઓ ખોટા રોંગી દોષ તો ખરા સન્વાસીઓ તેમને ઉપાધ શા મારે પાડતા નથી ? લેવીનું પતન એવું વધુ છે કે આજના વેષ પોતાને વેષ કહેવાવાની નામરજી જતાવે છે કુચ્ચા દયમખોર સાધુ સન્વાસીઓ પરઆપ જાણ એવી વ્યવસ્થા સાધુ જમાતે કંઈ જોઈએ અને જનસમાજ-આસ કગીને મારી અપીલ તો હિંદુ સમાજને છે કે તેમણે જે મનુષ્યો જનસેવા કરતા ન હોય તેમને એક ટંકનું 'આવાનું' તો નહીં જ પણ એક રાત્રી પાપ આપવી નહીં વિદ્વાન સાધુ સન્વાસી જૂપે મગવાનો નથી, જૂપે મગસે માત્ર કાઝકાનિ આજે. દરામનુ આનાગે મોટા ભિખારોને વર્ગ જેને ગામ કર્યા વિના ખાવું છે.

કિંશુક અને માલ્યક

[એકાંક સંવાદિકા]

૬૬૬૬૬૬૬૬

પાત્રો -

અસિતા-કિંશુકની પત્ની

વંશુકા-માલ્યકની ધણી

રેણી-અસિતાની પરિચારિકા

એણી-વંશુકાની દાસી

પટ્ટે હિંદુકતાં.

બે યોગડાને જુદા પાડતા અઘતન તરારે વડે સજુગારાવસા રહેતાળ નજીક ન્હાણું મેજ અને મે તણું ખુરશીઓ છે, જેમાંની એક પર નાજુક બેઠાની મૂર્તિ સમી રમતિયાળ સ્વભાવની વિચારમય દાસતમા અસિતા બેઠી છે મનકર રહેતાળમાં એક નાણુ માલ્યકના ઘરમાં આવળ કરી સકાય એવું બાણુ છે અને બીજી તરફ રસેહ છે, જેમાં રેણું કામ કરી રહી છે.

અસિતા-(સ્વગત) જમી રહ્યા પછી મારે માટે ખાસ કંઈ કામ હોતુ નથી. રોજ રોજ માત્ર ઓપરીઓ વાંચાને પછુ કટાયો આવે છે મરકામ તો બધું રેણી સમેટી લે છે એટલે બીજું કશું પછુ શુ ? સંધ્યા કપડા તો એ પહેરતા નથી, કે સાંધકામમાં ચિત પોરવી સકાય. આજે ધણિયાળને ચાવી આપવાનો દિવસ હતો પછુ એ કામ પછુ એમને માફ આવી જવાથી મારે માટે બાકી ન રહ્યું. સાવ, એમના બેઠા સાફ કરી રાખુ. (નજીકમાં પડેલી એક કાથતુ નવી ભેંક કાઢીને ઉઠા અવસાનનાં સાધનો વડે આવડત ધુનળ પોતાનો દાઢ અજમાવે છે.

[રસેહમાંથી શરમ ધઈ રેણી બહાર આવે છે.]

રેણી-(તાણુમ સહીત) તમારા નાજુક દાઢને વળી આ તકલીફ રહી !

અસિતા-મને એ જરાકે તકલીફ રૂપ નથી લાગતું.

રેણી-એ વાત તે કંઈ મનાતી હતી !

અસિતા-નમારે કેવી વાત મનાય ?

રેણી-આ પહેલાં મેં બધી જગ્યાએ કામ કર્યું હતું. પછુ આવી લેણાણુ બાળતમાં માણું મારનાર માનુ તો તમને એકલાનેજ બેઠાં. તમારી વખત પસાર કરવાની રીત બધી વાર બદલ રહ્યું પમાડે એવી હોય છે. પછુ બસે, મારે કયા એની ટીકા કરવી છે ?

અસિતા-ચેતાનની બામડી ' પોતાનું' લીધું નાક પારકા મધમાં રજોવવાની મેં તને કેટલીયે વાર મના કરી, પછુ ઘ તો હજી તેવી ને તેવીજ રહી !

રેણી-એટલી બધી આવડત અમારામાં હોય તો તમારી જેવી સામળી ન બોમવીએ ?

અસિતા-કમળત ખિમ્બોલી ! તને ખબર નથી કે સામળીનો દોર બોમવવા માટે આ જમાનામાં પ્રવચથી સાહેળગદા થવું પડે છે.

રેણી-જા-મધો ખાનદાન મજુમ્મા વિના નાટકમાં કામ કરનાર નાહોય અભિનેતાના પત્નીપદે દરમિજ ન જ ભેસી સકાય.

અસિતા-ફરીથી તે પાછો મારા ઉપર પ્રાણુપાતક ગોઝા રહેશે. ' હમણા જતી રહે, અથવા બીજુ કે કંઈ, કે જેથી મને નિરાતિ રહી લેવાનીએ તક મળે.

રેણી-મારાથી બનતું હોત તો તમારે બદલે કુંજ ગરી સેત. પણ હા માટે આપણે એમ કરવું જોઈએ ? તમારા ધરવાળા દહેલીમાં રહેલા કૂસ જેવા નવતર જુવાન છે, અને વધારામાં દેક આગળ પડતા ડવિલા છે મારો અભિમાય પૂરો તો, વગર શરમે કહેવું જોઈએ, કે એમની નિધા નીચે રહેવા માટે દરદોષ સ્ત્રી પરિજન વગર પગારે રહેવા માટે કબૂલ થાય. અસિતા-તારું કહેવું સાવ ખોટું નથી. પણ મારો અનુભવ જરા જુદો છે.

[વચલા બારણા પર ટોકારા પડે છે. સુહૃત્કર્ષ પછી]

અવાજ-અહીં રણકોર, કમાડતો ખોલ, મારી મા ! બિચારા વજુલા બેન બારણા આગળ ક્યારના જીભાં મધ રહ્યા છે.

અસિતા-જા, ઝટ કર.

[રેણી બારણા ખોલે છે તે સાથે વજુલા પાછી જોરખ આમલીના મુચળા સહિત, ખેણી સમેત પ્રવેશ કરે છે]

વજુલા-(આણેલી બેટ રેખલ પર મૂકી ખુરસી પર રમ્યાન લેતાં) આપણે વચસું બારણા ખોલે રાખીએ છીએ એ જલદુજ ખોલું છે એકબીજાને તમારે આવવું જરૂં હોય તો હમેશા આવીજ તકલીફ દેવાયી પડે છે હવે અસિતાબેન, આપણે મારે જાને જલદુજ મુદર સોમદ આવી છે.

અસિતા-સારું થયું, તમે જા વરતુ લાવ્યા તો. ઘોડાક દિવસ ઉપર મેં એક ડોકરીને એવું ખાતાં જોઈ હતી ત્યારની મને પણ મગાવવાની વૃત્તિ ધસેલી, પણ નામ ન જાણવાને કારણે ન તો માણથી રેણીને કહેવાયુ મા ન તો રેણીના શૈલે

વજુલા-થી વાત કેવો હો ! તમે પણ, મારા બે ! એકબીજા આમલીનું નામ તમારા જોડેથી ઉંમરની સ્ત્રીએ ન સાંભળ્યું હોય એ બને જ કેમ ?

અસિતા-તમારા એકાદ સાચું ન બોલતી હોઈ તો ! કું ધારું હું કે જોરખ આમલી મને ધણીજ ભાવતી હોવી જોઈએ (ઉપરોક્ત કામમાં ઘોડાક અત્યાચ પડી આમલીને ઇન્સાફ આપતા) સાચે જ, મત્ત ત સ્વાદિષ્ટ અને રાચક છે તમે એ કંઈથી ખાણી ?

વજુલા-આપણી ખેણીને અહીંના એક ખાતેદાર સાથે ધરવટ જેવો નાતો છે જાને સવારે તેઓ જાતે જ અહીં આવીને આપી અથા અને આપડોતો ઘોડો પગાર વધારવાની બસામણે કરી અથા.

રેણી-દરદોષ માના જણ્યા જેવા સંજ્ઞન સાથે સારા સારી રાખવામાં જ ફાવે છે.

ખેણી-ત્યારે વેર કરીને મેં શું આપણે સાથે લઈ જવાના છીએ ?

વજુલા-હુ પણ એમજ કહેવા જતી હતી અમારા ધરમાંથી એ પુરુષવાતની મુખ્ય ભૂમિતિ બળવે છે તેમને મદિને દહાડે માંડ જસો દિવસ મળે છે ત્યારે આમનો ભામડો તેમની સાથે સ્ત્રીપાત્રની કામગીરી બદલ પૂરા આઠસો બિરસામાં સેરવે છે. છતાં વિખવાતનો ડોશ મેં કેઈ દિવસ અમારી વચ્ચે દેખાવો નથી.

રેણી-એ વાત તો મેં જાણેજ જાણી. મને શી ખબર કે કિશુકભાઈ આટલું જાણુ કમ ન છે ? બાકી, વચગાથે મારે માટે વિધવાપણું કુલાવી દેવાનો સારો સરખો જોગ દતો. પેસવાળા બીજવરોને સારી આપડીઓની કદર દોતી નથી, તેમજ ગરીબ વિધુરોને સાવ સાધનહીન જોગો પોસતી નથી, એટલે અમારા જેવી દાસતની સ્ત્રીઓને પારકી મજૂરીમાં જ જિંદગી વિતાવવી પડે

અસિતા-તાર સમાપાન થયું જુદ દિસે છે એટલે તેના પ્રમાણુડું કુપ્પ પણ તારૂં યજ્ઞભારત
દશીનઃ કારણ કે આ કુનિયામાં જેઓ વધારે વેર છે અને સમજે છે તેમનીય રોજ રોજ
અધિકારિક કુદરતા થાય છે

[પચરખા પર પુનઃ પ્રસાર છે]

વજુલા-સ્વામીની પાકુકાને રોજીના મરાવવાનું તત તમે એવીજ કાઈ જાણના પ્રતિષ્ઠાર લેખે તો
સ્ત્રીકાચું નહોતે ?
અસિતા-તમારી અજળ મારૂં રક્તમય સહકર આ સુધી છુપાવું ? આપણે બધી એકબીજાની
જાત તત નિકટ આવેલી વ્યક્તિઓ છોએ. જેણેએ કરેલો સોદો અને રેણીનો પૂજાયેલો
ભાવ જાળના સધારની સામાન્ય બીના છે. મારી કમીકત પણ છે તો સમજન એ જ
ઠોડીની, પણ તેને જરા નબીરપણે સાબળવાની જરૂર છે.
વજુલા-આપણા કિશુક તરફની તો ઠોડી દરિયા નહોતે ?

જેણી-માગ પાટિયાને કહેતાય રહી એટલે આ ઠોડી કદાકે પણ તકરાર થઈ હોય તો આપણા
જણવામાં આવે. દિવસે તો કાઈ વખત એવું જાન્ય નથી, એની સાક્ષીતો કું આપી છું.
રાત્રિની કથા તો તમને અને તમારા સ્વામીદેવ માન્યકને માધ્યમ.
વજુલા-અમારે કાને તો કદાકે, ગવિએ, સમજાકાને કે મગરકે કહી પણ એમને. અજમાડ
જાણે નથી.
અસિતા-ધા માટે આવે ? કારણ કે મોત્સા વિના પણ નબીર થઈ કરવાની કળામાં એ નિપુણ
હીસે છે.

વજુલા-તમારા સરખાં જરૂર અને આદરથીય પત્નીને અજવાળી એમને તો કામદો ?
અસિતા-એ તમને ક્યાં કહ્યું, કે મને એમના તરફની અજમાવ છે ?
જેણી-તારે તો તમે કાઠા ભાવજાણી કહેવાય.
અસિતા-સોડોની જરૂરે ભાવજાણી કહેવાય એ જ ઠોડી અમળપત્ની છે

જેણી-તમારી અજળવાણીમાં ખરી સમજ અમને ક્યાંથી પડે ?
વજુલા-કિશુક અમારે ત્યાં મણે વખત બેસી રહે તે તમને નથી જમણું ? તમારો વિચાર હોય
તો આપણે બધા ખાણ પીવાનું પણ એકન કરી નાખીએ, આપણે સહિષારો થઈ
રહી-ત્યારે તો બે નોકર આકરને જામે એકથા પણ મળે.
જેણી-કમત એટલુંજ નહિ, પણ તેને રોડો પગાર આપીને સપૂર્ણ રાજ કરી સકાય.
અસિતા-આ તો વૈદ્ય કહે અને છુપે છુપાવું એવી વાતો થઈ.
વજુલા-ત્યારે તમારી ઉમ્મીદ એવી છે કે આપણા પતિવિવેએ એક બીજાની સાથે અમડા કરવો ?
અસિતા-તમને અમારે માટે સર્મા કરતા વધારે પહાણ છે એટલે અમારી ખરી અજમાવ તમારા
ધ્યાનમાં ન આવે.

વજુલા-એનો અર્થ તો એ કે તમારી સાથે મમતા ઠેગવી એ અમારો ગુનો કયો.
અસિતા-એવું મારાથી કેમ મોજાવ ?
જેણી-તમે એવું કહેતા નથી, પણ તમારા કહેવામાંથી એવો ભાવ તરી આવે છે.

રેણી-મને પૂછો તો, હું તમારા ધરનું માલિક હોવાથી હું તમારાથી પણ બેસી સાથે સદમત થઈ જવાય છે.

વંજી-કદાચ એમને વહેમ દોષ કે એમનાથી કોઈ વિશેષ પ્રવીણ રમખીનું એમના પતિરોષ ઉપર વચીકરણ છે.

અસિતા-દરે જ તમે કંઈક ખરું કહ્યું એમ અણાવ.

વંજી-એ તો પાછી તમે મારા ઉપર જ તમારા આખી. કિ ગઈ જેવો પતિ મેળવવાનો ફોફા મુખાત્ર લુવતીને મોઢ થાય એટલે કાઢી તેને મરજીવનો. આદર્શ કહ્યો એ મારી દિલ્લે દુરાચાર નથી નામ કહ્યો જાણવામાં કૂટળા કરી ન અણાવ, તો માલિકના સદમત સાચિક તેમજ મિત્ર તરીકે મારે એના તરફ ખાસ પગપાત નાખવો પડે છે.

અસિતા-મજિલાણી થઈને એમનો અનાર થતો રહેવાને તો હું ન જ મંદુ. એમની આપક પસંદ કરવા જેવી અને એમની મોટાશા થવાથી પાત્ર છે પણ મને તે શા અર્થની ?

રેણી-તમારી હરખિદમાંથી ક્યાં ખાસ આસપ નીકળતો નથી.

અસિતા-તમારે તો હું શું બોલું છું તેનું જ કદાચ જાન મને નથી હોય.

વંજી-રાત્રે બરાબર તમારું આપક તમારે પણ મેં જુ બને.

રેણી-કદાચ આમ કદાચ દરે.

વંજી-અસિતા બદલેનો કમરો બેસો બાધતાની કોઈ નથી. એતો આપણા જેવાં સમુખા પાખીએને એક જવાનું કબૂતરખાનું છે.

અસિતા-જૂરી સાડી પહેરવાથી આપણે સમજામ એવાગ દેખાએ.

વંજી-પણ તમે તો આજે સાડી પે ક્યા પહેરી છે ?

અસિતા-શું કહે છે મારાં બે ?

[પિતાના ચારીર તરફ નજર કરે છે.]

રેણી-એઓ ખરું કહે છે, કારણ કે અત્યારે તો તમે મોઢા અને મજિલામાં જ થોભી ગયા હો.

[અસિતા મમરાટ વચન કરે છે.]

વંજી-હિન્નત છાની અને અભિજ્ઞાનિત તમ પ્રદેશ વચ્ચે આવેલી તમારી પાનગી કે મુનિએના મનને પણ મમરોએ મર્યાદે આવી છે. એટલું સરખાવ અણા કે આપણામાં અરી કોઈ પામર આખિરાણી વ્યક્તિ નથી, નહિ તો સાંજ પડ્યા પછી તમારી નજર આપણી પાસે અમિતા-એટલે હું શું મારી પણ કદાચ મદદની ક્યા છે કિયું અને ક્યાં છે તમારા માલિક ? રેણી, હું જરા મને પાંખો નાખ.

[વિશેષ અસરરથના અનુભવે છે ગળી પાંખો નાખે છે.]

રેણી-જિતગામ પનિમુખની મોડપનામાં હરજને બદલ ફોજા પનારી દોંધું સામે છે.

વંજી-નહિ મૂગા જેવી મોઢ પાળા મૂગાથી આદર્શની દરે પણ મજી વખત આવી જ કદાચ પડે છે.

[જિતગામ પનારી અનાજ મંજગાતો.]

પરો

[આગામી પ્રકારના "નર્તા નેટક" માંથી]

વેરા એ મોટે માને અજુગમતી વસ્તુ છે પછી તે કાંઈ સરકાર નામે મુધરાઈ કે પચાવત જેવી સરકારો નાંખે પચાવત કે વેરાના નામે ઉપગ્રાહી વસ્તુ સ મેળે વિરોધ, યુદ્ધ યુદ્ધો છે છતાં કેટલીક પરિસ્થિતિમાં જન ક્રમચાલુની પ્રતિ વચાવતા મોટે, સરકારના સરકારોને કે સરકારને, આવક વધારવાની જરૂરિયાત બીજી થાય છે અને પ્રગતિ અજુગમતા છતાં પણ, પ્રગતિ અમુક વર્ગ પાસેથી કે અમર પ્રગતિ વર્ગ પાસેથી વેગ કે કળા નામે વધુ આવક મેળવવાનું જનિ વાર્ગ થઈ પડે છે.

વડોદરા રાજ્યમાં દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામતી શ્રેષ્ઠ ક્રમચાલુની પ્રતિ જનક અનેક યોજનાઓ અમલમાં મૂકવા માટે, નેમજ દાસની મેધારારીના સમયમાં રાજ્ય કારોબાર વધાવવા માટે વધેલા અર્થને પરોઢી વેળા નેટલી આવક ન હોવાથી, વધુ આવક મેળવવા માટે વેચાણ વેરા હાખસ થએલો છે.

આ વેરા હાખસ કરતાં પહેલાં, અર્થસાક્ષિતા સિધ્ધાનો અનુસાર મને ત્યાં સુધો મેળ જોખી અને અરોએને અનિવાર્ય નથી જેની ચીને ઉપરજ આ વેરા પડે અને તેની વસ્તુમાં સ્વયં તેટલી સરજ અને તે તરફ પૂરું જ્ઞાન અપાયું છે.

વડોદરા રાજ્યમાં આ વેરા હાખસ વેરા તે પહેલાં સમય સાત વર્ષથી મદાસ ઇલાકામાં અને માત્ર વર્ષ ઉપરાંતથી જ માળ, નિદાર અને પળખમાં વેચાણવેરા તાત્તુ પાડેલો છે, જે પ્રાનોમના વેચાણવેગના વખતે વખત ના ધોગ્યોનો વિચાર કરીને મુખ્યત્વે મુખ્ય નિદાસના ધોરણે વડોદરાનો કાપડો મદાસ છે, તેમાં મુખ્ય મેમજ ઉપર જાણવેલા મીઠા પ્રાનોની સગખમણીમાં વડોદરામાં વેચાણવેરાના કાપડામાં આકારણી અને વસ્તુમાં સ્વયં વધુ સરજના નો ગદા મળે તેવી જોમવાઈ કરવામાં આવેલી છે.

મદાસમાં કાંઈ પણ વસ્તુ વેચાણ વેગમાં મુક્ત નથી જો કે ફર કમી છે છતાં એકજ ચીજ નેટલી વખત વેચાવ તેટલી વખત તેના ઉપર વેરા પડે છે અને તેની વસ્તુમાં દર મામે થાય છે.

જાણમાં અને નિદામાં જો કે કેટલીક વસ્તુઓ વેરામુક્ત છે પણ વડોદરા ગભ્યમાં વેગમુક્ત ચીજોની સખ્યા તબાહ કરા મણી વધારે ન અહીંની માફક ત્યાં પણ એક ચીજ ઉપર એકજ વખત વેરા પડે છે પરંતુ તબાહ વેગનો દર વડોદરા રાજ્યમાં દર દર ના અમલો એટલે દર રૂપિયે ૦-૧-૦ એક આને છે. વેપારોએની નોધણી માટેનું ત્યાં ધોરણ વડોદરાના જેવું જ છે. ને વેપારીનો પાછલા વર્ષનો વકરો રૂ. ૧૦,૦૦૦ દસ હજાર ઉપરાંત હોય તેની નોધણી ફરજિયાત છે.

વેરાને અંજે શુદ્ધા શિક્ષા અપી અને વિવાદ તપાસણી બંનેનાં ધોગ્યા વડોદરાનાં જેવાં જ છે.

વડોદરાના કાપડામાં વેપારીએ દિસાજ કંઈ રીતે સખવા ને માટે કંઈ ફરજિયાત ધોગ્ય હાખસ કરેલું જ નથી. જો આવક હુપાવવાના ઇચ્છે, વાંચી સમજ સકાય તેના દિસાજ વેપારી રાખતો નથી હશે તોજ તેના વેપારીને અમુક પ્રકારની સારોગીતે દિસાજ ગખવાની, ફરજ પાડવાનું ધોરણ હાખસ કરેલું છે.

કાતી અને ચોપડા હસ્તગત કરવા સંબંધે રાખ્યું કરેલા ધોરણ બદલ, વેપારીઓને ભિત્તિ રહે છે, પણ તે અસ્થાને છે કારણ કે જે વેપારી વેચાણ વેરના કાયદા પ્રમાણે તેની પાસે હોવા પાત્ર વેરા કારવાનું ટાળવાના હેતુથી ચોપડા નવા નનાવતો હોય કે ખોટા સખતો હોય અથવા વેપારનો મામ અસેદી નાખતો હોય અથવા એવીજ બીજી ગતિ અજરૂર કરવા વિશે બાજબી કારણ મળે તો જ તેની વખાણમાં રાખ્યું થવા, તેના ચોપડા હસ્તગત કરવાના અધિકાર કાયદામાં ગણેલા છે પરંતુ નાના અધિકાર જવલ્લેજ વાપરવાનો પ્રયત્ન આવે, અને આવે ત્યારે પણ નાબળ મુજાના ફગાવના વેરા આકાગણી અમલદારથી ઉતરતા દરજ્જાના વેરા અમલદાર તેવો અધિકાર વાપરી શકતા નથી.

વળી ગુન્દા, શિક્ષા અને વેનાની આકારણી સત્તરમાં પણ કાઢીને કનુ અન્નાય જેવું હાજે તો તે માટે પણ તપાસણી, વિરાદ, અગ્રે મોકલાના રપટ ધોરણો છે. એટલું જ નહીં પણ સર વેગ અધિકારીનો પ્રથમ મશૂરી સિવાય વેચાણ વેગ નિષેધ ઉપર નિયમ વિરૂધ્ધતા ગુન્દાનું કામ રાખ્યું થઈ શકતું નથી એ રીતે વેપારીઓને વેચાણ વેરાના કાયદાથી બાજબી રક્ષણ મળે અને ખોટી કનકરત ન થાય તેવી પૂરતી જોગવાઈ રાખવામાં આવી છે.

વેચાણવેરના કાયદાનાં ધોરણો વિસ્તારથી તપાસતાં જણાય છે કે કાયદા અન્વયે વડોદરા રાજ્યના તમામ વેપારીઓ કે જેમનો પાછલા વર્ષના વેપારનો કુલ એક હર વકરો રૂ. ૧૦,૦૦૦ દસ હજાર ઉપરાંત હોય તેમણે નોંધણી કરાવી તેવી જોઈએ નોંધણી કરાગ્યા સિવાય વેપાર કરે તો આ કાયદા અન્વયે ગુન્દા અને છે વેપારી કાને કહેવો તેની પણ કાયદાને રખડતા કમી છે કે જાણત, દલાઈ, મહેનતાણુ કે બીજી કંઈ થઈને આ રજખા માં વેચાણો અગ્ર માંડ પૂરો પાડવાનો ખર્ચો કનકર, કાંઈપણ સખમ, સહકારી મકાન અગર સખ, રાજ્ય, ગદારતા વગેરેની ઝોના આ રાજ્યની હવના અવરજાવના કે આકરિયા એ સકુને વેપારો મળેલા છે.

નોંધણીને પાત્ર વકરો મળતા માટે વેરા પાત્ર અને વેરા મુક્ત એ તમામ ઓળોની વેચાણનો એક હર આંકડો મળાય છે. હવત વેગ પાત્ર ઓળોનાજ વેચાણનો વકરો કપિયા દસ હજાર હોવો જોઈએ એવું નથી. વેચાણનો એક હર વકરોનો આંકડો કપિયા દસ હજાર ઉપરાંત હોય એવા વેપારીઓએ નોંધણી કરાવી તેવી આવરજ છે. વેપારીની નોંધણી કરાવવાનો ખર્ચો પાછલા વર્ષનો વકરો છે અને પાછલું વર્ષ મળ્યા માટે જે વેપારી સવત વર્ષ મુજબ ખિસ્તી વર્ષ મુજબ કે બીજા કોઈ વર્ષ મુજબ દસ ન રાખતો હોય તે વર્ષ સમજવાનું છે. જુદા જુદા પ્રકારના હિસાબી વર્ષ માટે નોંધણીને પાત્ર સમય જુદો જુદો હોય છે જેમને .

૧. દિવાળી પછી દિસાખ રાખતા દસે તો સવત ૨૦૦૧ ના વર્ષના વકર આધારે તા. ૧-૧૦-૪૬ થી નોંધા શકાય છે.
૨. સવત ૨૦૦૨ નો વકરો દસે તો સવત ૨૦૦૩ ના મહા સુદી ૧ થી નોંધા શકાય.
૩. સવત ૨૦૦૩ નો એટલે ઘણ વર્ષનોજ વકરો દસ હજાર ઉપરાંતનો થોડો હશે તો પણ તેની નોંધણી ચાતુ વર્ષ પૂરું થવા પછીના મહુ માસ તા. એટલે સખત ૨૦૦૪ ના મહા સુદી ૧ ના રોજ થઈ શકશે.

તેજ પ્રમાણે ખિસ્તી વખત તારિખ માસ મુજબ દિસાખ રાખનાર માટે પૂરતા વકરાવાળું વર્ષ હિસેબર આપરે પૂરું થઈ હતો તો બીજા વર્ષના એપ્રિલ માસમાં માર્ચ આખરે

પૂર્ણ થતું હશે તો બીજા વર્ષના લુભાઈ માસમાં, અને લુભાઈ આખરે પૂર્ણ થતું હશે તો બીજા વર્ષના નવેમ્બર માસમાં તેની નોંધણી થઈ જાય છે. મતદાન કે રૂપિયા કે સ્વર્ણ કે ઉપરના વસ્તુને પહેલવહેલી જે સાધના થયે હોય તે સાથે પૂરી થયા પછીનો સાધના પૂરા તથા માસ વિત્યા બાદ તેની નોંધણી થાય.

આ રીતે નોંધણી કરાવી દાખલે એળવી લેવાથી વેપારીને પોતાનેજ લાભ છે.

૧. પહેલું તો એ કે એક નોંધણી વેપારી બીજા નોંધણી વેપારીને માથે વેચે તેના ઉપર

વેરા ભરવાનો નથી

૨. નોંધણી વેપારી નહોતર રાખ્યું હદ જવારવા વેપારીને માથે રવાના કરે તેના ઉપર વેરા લેવાનો હોતો નથી.

૩. નોંધણી વેપારી આથી પ્રત્યેકી બીજો વેચે તેનો વકરો પણ વેરામુક્ત તથા છે.

આ બેચવાકીને પગલે વેપારીને કુલ વકરો જ એ રૂપિયાનો હોવા છતાં તેને માત્ર થોડા દળરૂપ રૂપિયાના વકરો ઉપર વેરા આપવો પડે અને આથીનો વકરો વેરા મુક્ત તથા છે. મતદાન કે નોંધણી વેપારીને જે વેગ પાન માથે મીન નોંધણી વેપારીને વેચે હોય અન્ય ખરાબને પરચુરણ વેચે હોય તેટલાં વેચાણો ઉપરનોજ વેરા ભરવાનો છે. વેપારના તમામ વેચાણો ઉપર વેરા ભરવો જ પડે તેનું નથી, અને વેપારીએ તેમજ જનતાને માથે આપવાની આ તક લઈ છુ કે દર રૂપીએ અડધા આના પ્રમાણેનો વેચાણવેરા વેપારીએ વેરા પાત્ર દરેક બીજા વેચાણ આપના ઉમેરો થવાનું કરજવાત નથી વેપારીને જાણ માને અન્ય ખરાબ સાથે જાતે પડતે પોતાજ આપતું હોય તો વેરા આપના સિવાય પણ વેચાણ કરવાને કાયદાથી પ્રતિષ્ઠા નથી. ખાંડ, કેરોસીન, ચીખા જેવી ટેલોએ બીજોના વેપાર, માત્ર જાગવાન નકામાં પડી રહે વેટલા નકાથી જતા હતા, અને નફો લેવાતો તે જૂનું ટકા એ ટકા નેટસો જ, અને વેપારી તેટલા નકાથી પણ સતોષ માનતો, આને જાગરમાં વેચાની મણી વેરા પાત્ર બીજોમાં નકાતું પ્રમાણ મણી બીજી ટેલો પહેલેથી છે. એટલે તે નકામાં વેપારીએ આપવા પડવાના વેચાણ વેરાનો સમાવેશ કરીને પણ વેપારી વેચે, તે પહેલાં જણાય, એટલું જ નહીં પરંતુ વેપારી અને મગકનો એ નકાસ જળ-પાત્ર બોલે તદે જલોલો વેપાર થાય. પરંતુ એ ઇચ્છવાએમ રિયલિટી તારી પ્રાપ્ત થાય કે જ્યારે છેલ્લા ચાર વર્ષથી જોવામાં આવતી હદ ઉપરના નકા એળવવાની વેપારીની મનોવૃત્તિ બદલાય. ગરીબ તથા મધ્યમ વર્ગની જનતાની આર્થિક સ્થિતિ, મજૂર નિવાસવામાં એ હદના પદ્ધતિના કાળની અવેક્ષા સદુ કોઈ રામે છે એ આર્થિક સ્થિતિમાંથી પડતા હાલના તપકો એટલી તો અપાય છે કે તેને વિચાર પર લખેલી હોય તેવી રીતે જ કાંઈ વાંચી શકે તેમ છે.

માથે વેપારનાર જનતાને ઉદ્દેશીને કીલ્લ કે વેચાણવેરામાંથી મુક્ત રાખેલી બીજોનો વિચાર કરીએ શા છત્રની જરૂરિયાતની લગભગ તમામ બીજો વેરા મુક્ત કરાવી છે. મુખ્ય સરકારે ત્યાંના કાયદા અમલમાં આવ્યા પછી વધારાની જે બીજો વેરા મુક્ત કરાવી છે તે બીજોને આપણા ગાંધીમાં પણ વેરા મુક્ત તથા બીજોની મીઠાત સરકારે હાથ જ દુકાન કર્યો છે એટલે આપણેજ જન નિભાવવાની બીજો નથી કે ..

અનાજ, કોડ, સોટ, આટો, મેટો, ખાંડ, એળ, મરચાં, જાંબલી, મીઠું, દળદર, ચાક ખાંડ, કાંઈ કાંઈ એળવવાની આપણની આજની રાજ્ય પોતાની આજની ..

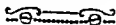
કરીનાખન, મચ્છી, ઇંડ, કપાસ, સુતર, પાણીનું તેલ, મનહળી, તલ, લાલે કાંતેલા જીનમાંથી દેન્ડકુમ્ભી બનાવેલું કાપડ, કમાવેલું સામફ, વર્તમાનપત્રો વિગેરેને વેરામુકત બનાવીને ગરીબ જે સામાન્યપણે આટલી ચીજો ઉપર જીવન નફાવે છે તેમના ઉપર નો ગ્રીષ્કુપ વેરા પડવા લીધે નથી. વળી ખેડૂતોનું પશુપાલન તેમને મારેલો આગે, ખેતીના ઝોગરો, કપાસીયા, ખેતી, ખાતર, અને ખેતી મારે અપાત્ર છરીએલનવું પાણી વેરામાંથી બાકાત રખાએલ છે. તેથી ખેડૂતોને ૧૦૦ ઉદાર રાદન મળી છે. સામાન્ય જતા આગમનાં એટલે પેન, પુરતકો વિગેરે, વેગ મુકન કરાવો સિદ્ધાંત અંગે કદાચે એવો વધવા પાડ્યો નથી.

દાલ વણાટના અને તડા કાપડને વેરામુકત રાખીને તેવું કાપડ વાપરનારને રાદન આપવામાં આવી છે. વેગ મુકત રાખેલી ચીજોની ઉપરની નામાંકન નોંધણી વેપારીને જ વેરા પાત્ર ચીજો ઉપર વેચાણવેરા ચઢાવીને વેચવાનો દરક છે. બીન નોંધાયેલા વેપારીઓ જેમણે નોંધાયેલા વેપારીઓ પાસે વેગ મુકીને માલ લેવાનો હોય છે તેઓ કાપડ, તાંત્રા પિટગના વાસણો જેવી કેટલા બાલોનાળી ચીજો ઉપર જ વેચાણ વેગ પુરતો આવમાં તપાસે થઈ શકે કે એવા માલ સિવાયના માલ મારે બીન નોંધાયેલા વેપારીએ વેચાણ વેરા સાથે જ પોતાની પકતર કિંમત ગણવાની છે. તેમજ વેચાણવેરા આપ્યા સિવાય મહેશી બીજી કાંઈ પણ ચીજ ઉપર પછી કાંતેને તે ચીજ વેરાને પાત્ર હોય તો પણ, નહીં નોંધાયેલા વેપારીને તેના ઉપર વેચાણ વેરા લેવાનો દરક નથી.

જે વેપારી આ રીતે વેચાણ વેરા રમુજ કરે છે તેની પાસેથી ખરીદેલી ચીજોનું પૂર્વ ખર્ચ માનવાનો દરક છે. પરંતુ તે પ્રમાણે નીચ મામલુ જોઈએ અને વેચનાર વેપારીએ તે આપવું જોઈએ તેવિધા વેપારીએ પોતાની નોંધણીના દાખલો દુકાન ઉપર પડ્યો જોઈ શકે તેવી રીતે માનવાની તેના ઉપર કાપડાનો કરજ રાખેલી છે. જે કાંઈ વેપારીએ પોતાની નોંધણીના અનુક્રમ પાસે દાખલો દુકાન ઉપર દેખાડે આવે તેવી રીતે રાખેલો ન હોય, તે પરકે તેને પછી ખાતરી કરી દાખલો જોવા મળે તોજ વેચાણવેરા આપવાનો છે. જે કાંઈ વેપારી પોતાની નોંધણીની સાબિતી દુકાન ઉપર નહીં રાખ્યા છતાં વેચાણવેરા લેતા હોય તો તેની માત્ર પાંચ દરકો જે તે પ્રદેશના વેચાણવેરા અમલદારને ખબર આપવામાં આવેલી થતું કરવામાં આવશે.

વેચાણવેગમાંથી બાકાત રાખેલી ચીજોની નામાંકની સાંબંધી જનતાની ખાતરી મળે કે જેની તેની આર્થિક સ્થિતિને અનુસરી જીવનનો જરૂરિયાત સિવાયની મોટા કામગીરી જે વસ્તુઓ જેટલા પ્રમાણમાં જે કાંઈ ખરીદ કરશે તેટલા પ્રમાણમાંજ તેને વેરા આપવાનો છે. એટલે વેચાણવેગનું કાગલ અને આમ જનતાનો આર્થિક નજરથી સ્થિતિ વિગેરે દર્શાવેલો જવાબ આપ્યા વર્ષમાં એક પાછનો પણ વેચાણ વેરા જેમને આપવો પડ્યો નહિ હોય એવા તબક્કે દાખલા બનાવી સત્ત થટના આપણને જોવા અને સામગ્રતા મળશે, એટલે મળી રહેશે.

વેપારીઓ તેમજ જનતાએ એટલું જ જાણ રાખવાનું છે કે અનેક નવીન કાપડો પ્રારંભ થીજ સંપૂર્ણતાએ પરિચિત્ત હોના નથી પણ અનુભવ અતે કાપડામાં મુદારા તપારા થઈ નાની મુગેલીઓનું નિવારણ થઈ શકે છે.

મારા બંધુનો હાથ

શશિકાન્ત ચતુર્વેદી

[ગસિયન નવલિકા]

હું અરેબર માનું છું, મિરાદરો, કે સો વરસમાં હસ્તપ્રવૃત્ત કરવાની પદ્ધતિનો ત્યાગ કરવામાં આવશે એક નીળને મળતાં લોકો માત્ર એટલું જ પૂછશે, 'કેમ છે ?' જ્યારે માત્ર રિમ્ત જ દરકાવશે અને કંઈ પણ નહિ મોલે.

ને આપણી સસ્કૃતિ પ્રગતિ કરી સંસ્કાર અને છુદ્ધિનું ઉચ્ચતમ પદ પ્રાપ્ત કરે તો કંઈ અટપટું આવું વાક્ય સત્કારાર્થે યોગ્યવામાં આવશે "નિવનદામક સ્વર્ગ ધણું છો". એમ કંઈક એવુંજ.

જ્યારે તેઓ કંઈ મોઢમે નહિ અને અસહનતા રોમન મારફત જ્યારે ધરમધ્ય રૂપમાં કંઈ તે અમાઝના આપણા કેટલી મારફત મળતાં માત્ર દાખજ હોવા કશું.

તેઓ મને તે રીત અખ્યાત કરે પણ મને એક વસ્તુની ખાતરી છે કે તેઓ એકબીજાને હાથે વળાવવાની બીનખાસોઅધારક પદ્ધતિનો ત્યાગ કરશે. આ પદ્ધતિ હજી આ જમાનામાં અમુ રહી છે તે જોવાનીય છે.

આ પુરાણી હસ્તપ્રવૃત્ત કરવાની પદ્ધતિનો મને ધણું ખેદાગ્રહ અરે બાકર અનુભવ થોડા વર્ષ પર થયેલા.

હું સત્વ દર્શીત ગુણ કશું છું. દેશમાં આંતરિક વિગ્રહના નેમજ ૧૯૧૮ ની લકાઇ લેલા રૌનિકેરી વક્ત તો ખરી જ માનશો.

મને યાદ છે કે આ ૧૯૧૬ માં જન્મ્યું હું ત્યારે ધણું પુવાન, ઉપ્પત, નીડર અને મુરખ હતો. હું લકાઇની દરેક જાનુએ ઝડપી લડતો. હું સિદ્ધાંત ખાતર લડું છું એમ માનવાની મારમાં મૂર્ખતા હતી.

ફેશ્ચારી આખરની આનદી સવાર હતી. વસન્તના પ્રથમ સ્પર્શનો વાતાવરણમાં અનુભવ મેલો જ્યાં નગર મુડું અને બીનું ધણું હતું.

મારો કમાન્ડર જાહર કરવા મેલો હતો. હું વિચારમરત અવરયામાં ખારી આગળ મેલો હતો. એકાએક એક ખેડૂત નેતાને મે દરવાજાના પહેરેખીર સામે કંઈ લલીસ કરતો જોયો. પહેરેખીર તેને હાખલ થવા દેતો ન હતો. અને તે માણસ આમક હરી અંદર પ્રવેશ કરવા મંમન કરી રહ્યો હતો. તે રોપી ઉતારી આજીજી કરતો દેખાયો.

મે પહેરેખીરનું જ્ઞાન એ થવા ખારી ઠોઠી અવાજ કર્યો અને તેને અવવા દેવા બોલ્યામ્હું. પહેરેખીરે ખર્માં દલાબાં, પેલાને હાખલ થવા દીધો.

ખેડૂત રૂમમાં હાખલ થયો. તેણે ધણું અગાજ કપડાં પહેરી હતી અને અથે ગદા અથર્થ વીંટ્યાં હતાં.

તે ધણું નમ્રમાથે જાણે પરજલ દોષ તેવી રીતે રૂમમાં આવ્યો. તે દર સેકન્ડે નમન કરતો અને જાણ્યા આગળ દખાતો હતો તે એટલો નમ્ર અને સરમાળ લાગ્યો કે આપણને પણ સરમ લાગે.

મારા મનજામાં શું વિચારો આવ્યા તે યાદ નથી. હું ધારું છું કે રાજ્યકર્તા શ્રી ચમે, સર્વ સમાન છે એ ભાવના પ્રવર્તી છે એવું મેં વિચાર્યું. હોમ અને ગ્રામી આ માણસ સર્વસમાન દલ્લેતા બાજુ કરતો વર્તમાન સ્વતંત્રતાનો ખુન્દો કરતો કિમ્તો દતો !

હાથ મને ખીજી કંઈ-જાડુરીના વિચારો આવ્યા દર્શી અને મને આ મુગ્ધ-મુગ્ધને તેના દલ્લેતું માન કરાવવાનું સુઝતું દર્શી.

મેં હાથ લખાવતા તેને કહ્યું 'સધામ, ખિરાદર, બેમોતે ? શું કહેવું છે ?'

અને ચિંધરા વીરેસો માણસ થયો અભરાયેસો લાગ્યો. તેણે જમણું ખર્ચું દર્શાવ્યું પણ મારો હાથ લીધો નહિ.

મને ત્યારે શું વિચારો આવ્યા તે યાદ નથી. મહાનુભાવે એવા હોય કે તે મારી માથાજીતાથી ગુજાવેસો હોય. મહાન પ્રતિભાગ્રસ્ત વિચારોના બારાથી હું તેના પર છીડ્યો.

મેં ધીમેથી તેના ખભા પકડી તેને આગમ ખુરશીમાં બેસાડ્યો, પછી મારા જાતે હાથમાં તેનો હાથ લઈ ધીમેથી દસ્તખૂટ કરતાં તે દલબોલ.

અને ત્યાં ચીંધરા વીરેસો માણસ થયો અભરાયો અને બળભીત થયેસો જણાયો.

"વાર, દલે તમે તમારે શું કહેવાનું છે તે મને જણાવશો ?" મેં પૂછ્યું.

'જામત એમ છે' તેણે ઉતાવળે કહ્યું, 'તમારું ઘર પાછું દો છે તો હુમન તમારો પીછો પકડે તો અમારે દેહની અંદર નાસી જવું કે ત્યાંજ રહેવું ? તો અમારે અસવાનું હોય તો અમને પાસ આપો. તમાગ પહેરેમીશને કુકમ કરશો કે અમને જવા આવવા દે. અમારું 'ગૃહ' બહીથી થોડું દુર છે. અમે તેનું નામ 'જિવનપ્રવાહ' રાખ્યું છે. એ ડાહ્યાની સંસ્થા છે.

પછી શું બન્યું તે મને યોક્ષસ યાદ નથી. મને યાદ છે કે તેણે અમે ચીંધરા છોડી ડાહ્યા બિંદો અંદર આવેલા પહેરેમીર અને રેલીફેન કારકુનને ખતાવ્યા.

તે માણસના મથા પછી હું મહા અધર્મ મારી ખુરશી પર બેસી ગયો. પછી હું જાદાર તીક્ષ્ણ અને ધ્યાના સમય સુધી માગ હાથો જરૂરમાં મસ્થા.

પછી હું અમારા હવાખાને ગયો અને મરવા પડેલા માણસ માથે રૂઢ કરતાં દાકતરને કહ્યું, 'મને કોલોસિક એસિક આપો' અને સંજ્ઞા આપી વેળા દાકતર સાથે મેં ડાહ અને તે રોગોનો એપ ડેટલી સહેલાઈથી પ્રસરે છે તે વિષે હાથો સુધી ચર્ચા કરી.

માથમ પકડું કે તેનો એપ બહુ સહેલાઈથી પ્રસરે છે. વળી વધારે ખરાબ તો એ કે તેનો એપ તરત માથમ પડતો નથી વસ્તુતઃ એ ત્રણ વગસ સુધી એ એપના ચિન્દો ન પણ દેખાય. અને ડેટલીકવાર તો પાંચ વરસે પણ દેખા દે.

ત્યાર પછી ડેટલાય વરસ સુધી મને અમારે અમારે આ બનાવ યાદ આવતો ત્યારે હું નિરાશાથી બની મારો જણાવો અને તરત મારા હાથો તપાસી જતો.

દલે એનો રુમલ વીલી ગયો છે. માગ હાથ પર ડાહ્યા ડાહ ચિન્દો જણાતા નથી. તેજો મુંદર, સ્વચ્છ છે. આવા સુદર સ્વચ્છ દાખને ડાહ એવી રોગવાળાને યોગ્યદંડ દેવા આવવા એ ડેટલું ખરાબ !

કુનિયાલું પહેલું અખતાર ક્યાં અને ક્યારે પ્રસિદ્ધ થયું હતું? જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાં અને મેગેઝિનમાં આ વિશેષ જાતજાતની અટકો અને ટાંચાં જોવામાં આવે છે, પરંતુ હેઠલી માહિતી એવી છે કે પહેલું છાપુ પ્રાચીનમાં ૧૫૬૪ની સાલે પ્રસિદ્ધ થયું હતું. તે પછી આવે છે બેલ્જિયમમાં (૧૬૦૬) રૂડાસનર્મ (૧૬૧૦) વગેરે વગેરે. ઇંગ્લેન્ડનો નબર બા યાદીમાં આઠમો આવે છે ૧૬૨૨માં 'લીકલી ન્યુસ' નામનું પહેલું છાપું ત્યાં અદાર પડ્યું હતું. પણ એ સામે ઇંગ્લેન્ડનો ટાંચો તો એવો છે કે ૧૫૮૮માં 'ધ સ્પીચ ઓફ મુરી' બદાર પડ્યું હતું, અને તે કુનિયાલું પહેલું છાપું હતું, ૧૭૦૮ ફ્રાન્સ આ ટાંચાનો છંદાર કરે છે, કેમકે એ છાપુ અરાદમી સરોની એટલે કે દાસની લીપી કરતાં જુદા પ્રકારની લિપિમાં છપાયેલું હતું. અને વારતમાં એ છાપુ હતુંજ નહિ. એ લેખકના કહેવા પ્રમાણે, પ્રાચીનમાં છાપુ ૧૬૬૪ ના ગયુ-આરીની ૨૪ તારીખે થયું હતું, તેના પછી ત્રણ વરસે સમાચારોનું માસિક અવસેધન પ્રગટ થતું હતું. જેના પહેલાં અંગ્રેજી નામ હતું "આખા સપ્ટેન્ગર મહિનાની સૂચી" તોય.

આ સમાચાર વિચાર વિચાર આવ્યાં કે, ઇંગ્લેન્ડનો ટાંચો સાચો કે, પછી ફ્રેન્ચ લેખકો તેનો કરેલો છંદાર અને એ છંદાર માટે આપેલા ટાંચો સાચા? એમાં સત્ય કેટલું, તે પૂર્વ-મધ્ય કેટલો? સાચાઓટાની પાંચ માટે કેઈ સર્વાન્ય કસોટી હશે ખરી?

સત્ય શું હશે... ઇસુ ખ્રિસ્તના ન્યાયાધીશ પાછાંદને કહેવામાં આવ્યું કે તમે સત્યનો જ પ્રચાર કરો છો, ત્યારે ન્યાયાધીશો સામે પ્રશ્ન કર્યો. "સત્ય શું છે?" એ પ્રશ્ન તે સમયે જનુવર રહ્યો એનો જવાબ કહ્યો કેઈએ આપ્યો નથી. પરંતુ એટલું તો ખબરે કસ્યું હતું પડે છે કે આધ્યાત્મિક વર્ણને બાદ કરીએ, અતિ તો ફરક માનવ પ્રવૃત્તિનો છેડા આધ્યાત્મિકમાંજ વિરમે છે ને! અને માનવ રાજ્યના અવધારની નજરે કહીએ, તો સત્ય સાપેક્ષ વસ્તુ છે એટલું સત્ય જીવનનું ન થઈ શકે એવું સાર સામે છે એ રીતે માટે સત્ય કેવળ પરંતુ તીખા તમનમતા રચના શોખીન તરતજ એવા વિધાનને તુચ્છકાર્યો અને સામ્ય વિધાન ચૂક્યો, કે તીખું સાર સામે છે.

"નાની રકમ" એ સાપેક્ષ કથન છે, એક દળર આગળ પાંચ નાની રકમ છે, પણ ચાર આગળ નહિ. સાબનો આંકડો નાની રકમ કહેવામાં રસતર રીતે નહિજ પરંતુ ફરક આગળ તેવું કહી શકે સહેલાઈ જાય છે. એની મહત્તા લીધેલી પડે છે એનું મોટું શિક્ષક મારી જાય છે એની મૂલ્યો આંકડો કેવો હજી પડે છે!

અમેળની વાતો આ સાપેક્ષતાના કુદરતી જાણના પુરા પાડે છે. ય-૧ એટલે શું? પૃથ્વી! ૧૬ કેટલો બધો વેગનો છે? ૧૨૦૦ પૃથ્વીથી મજબૂત અતરંગ દિશાને તો એ ફેરકોળ કહેવાય. અને પુરેનસ, નેપચ્યુન કે પ્લુટોની સરખામણીમાં આપણાથી મજબૂત છેક પણ અવજન ગણાય. ધર્મ સાથે વિચાર કરતા બધા મહો નજીક સામે, અને અન્ય તાગ, નક્ષત્રો, નિહાંગિઓ ઇ. નો વિચાર કરતાં એકની સરખામણીમાં બીજો થડ પડોસો સામે. એકને દિશાને મીડુ ય-૧, સાબની સરખામણીમાં એક ય-૧ પરાઈ આગળ સાબ એટલે મીડુ... એવી રીતે ય-૧, નાનાપણ, મોટાપણ, એ બધું સાપેક્ષ છે. નાનકડા નિયાળીયા પણ એ જાણે છે.

સત્યનું પશુ તેવું જ છે. સાપેક્ષવાદની જ નજરે પરંતુ બીજા દષ્ટિકોણથી ઠીકીએ, તો જેવા જેવામાં પશુ ફેર છે જેવા આંખના રંગ, તેવું સત્યનું રંગ પણ

યુનોમાં સપડાઈ આપને પાછા ફર્યા પછી શીશ્ઝ માર્લેસ સમટ ૧ પોતાને જતન આપીને કમ્પ્યુટર "જાત, વર્ણ અને તેના પ્રશ્નો અને તે પ્રશ્નોની દક્ષિણ આફ્રિકામાં થતી હજારોટ મજા પે અમને ત્યાં ન માની શકાય તેવી ઝેરસમજ પ્રવર્તતી લાગી હતી." પરંતુ બીજાઓને તો એવું લાગ્યું હતું કે યુનોએ એ વિષયમાં જાદુ સારી સમજ ગતાવી હતી

આજે જાણે છે કે ૩ લોકસભા સારું છે કેમિસ, લીમ, મદાસમા, સામ્પાદીઓ, સમાજવાદીઓ, ફારવર્ડ ડોક્ટ્રી અને રેપિડિટો પશુ એમજી ૪૬ છે. પરંતુ લોકસભાને રેક જુદા જુદા રૂપમાં નિહાળે છે, અને જે રૂપ તેઓ દેખે છે, અમર દેખાડે છે, અથવા તો પોતે દેખે છે એવું પોતે માને છે, તેજ તેમને સારું લાગે છે, અમર સારું લાગવું એમ એ એવું પોતે માનતા હોવાનું અથવા તો પોતે માનવું એમ એ માને છે ।

આ જોટાળા આજકાલ એટલા ગંધા વધી ગયા છે, કે સત્ય પોતે કેટલું સાચું છે તેની સમજ પડતી નથી. તેથી રેક વિચારવત માણસ મારે એકજ મામ' રહે છે, કે પોતે પાનપોતાના પૂરું પ્રત્યેક પ્રશ્ન પરત્વેનું સત્ય કયું છે તેનું ધોરણ કાઢી શકે અને તેને ગળાવીને માણસ એમાં કોઈની સલાહ કામ લાગતી નથી, કેમકે બીજાની સલાહ લેવામાં પાા ગપડાને લઇને જનારા સાધ્યોના જેવા તેની દયા થવાની રહી છે નૃષિા ઉપર ખેંસી જતું ચાલુ છે, કે મધેકાને ઘેમડીને જતું સાચું છે, તેની ઘડકાંજીમાં એમજી જમિયાને ખોલો દેતો. તેથી જીતે રેક જણે સત્યની ખાજતમ્બ જેવું તેનું સંભળવા જતાં પોતાના બેળનું અમતોસપાનું પ્રમાણરતો વારો આવે તો આ જમાનામાં નવાઇ નહિ ।

જકરે જીંઘડી જવા આજીવુંને દેખાએ ફરી ફરી કહ્યું કે 'મદાગાસ્કર' કૃતર' કમ્પ્યુટર' અને મદારાજી કાપા અને જકર' પરંતુ મુક્યુ તેમ સત્યનું પશુ થવા કહે છે અને સત્ય સાચું થાય, તેના સાચાપણા વિશે કોઈના કહેવાથી શકા પ્રકરે, ને જેવું અરેખાં જોજો દેાડે તો કમમાઇ પશુ જાઉં અને વ્યવહાર કોઈ તો આ મદારાજીની જેમ કુચે કહ્યું કે કાચું છતાં જોજો જૂકું લાગતું હોય તો તે જૂકું માનીને સાલવામાં જ મજા છે

સામાજિકી બાતી ફેકારે કયા છે અને હાપાં તથા નેતાઓના આ જમાનાના ભાતી કોઈને સલાહ આપનારાનો પાર નથી અને તે પશુ સાવ પરસ્પર વિરોધી. જેવા અમમમાં સાચી માનેલી વાતને સાચી માન્યાજી કમ્પાની અને તેને વળગી ગેટાની ચીર કોડાજી માનવીઓમાં હોય છે. તેને ખૂબ દિગત, દલતા અને આત્મનિષ્ઠાની જરૂર રહે છે

વર્તમાન સમયમાં જે સાચાજીડા તા જંગ આપ છે અને અર' કયું અને જોડું કહ્યું તેના નિષ્કર્ષપૂર્વક નિષ્કર્ષ કોઈ આપી શકતું નથી, જ્યારે પદાના દિસાને સાચાઈના રંગ જાદાવ છે, જ્યારે ધન કે કીર્તિની મજતરી સાચા જૂઠાના નિષ્કર્ષમાં મદદરતો કામ લાગે છે, જ્યારે નિષ્કર્ષ કરવાની શક્તિની ઉજીવને લીધે લાગે માનવીઓ ને વચ્ચે જોઈ જાય છે, તેવા જમાનામાં એક વખત તો કોઈ પશુ સફરથી માનવીના હૃદયમાં નિરાશા પ્રકટ થા વગર રહેતી નથી. આપજીને લાગે છે કે સાચેજ દડદડતો અતિશયજીવન દવે આપ્યો છે

પરંતુ એ નાદગની ફેરી કિનાર એ છે કે અત્યાર સુધી આવા મધનને પ્રસંગ આપજીને આવેતોજ નહિ હોવાથી આપજી સાચજીડી તુલના કરવાની ટેવ બૂલી ગયા છીએ; આપજી તે ખાજતમાં પ્રમાદી બની ગયા છીએ. આપજીને એવી તુલના કરતાં દવે આવડતું પણ નથી

પણુ દલે એ કસરત આપણે માથે આવી જિભી છે, અને તેમાં રમણવા વચ્ચે આપણો છૂટકા નથી ફરેક કસરત નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવે ત્યારે લોકા દિવસ કાલા એવી કુણે છે, કે કસરત કરનાર નિરાશ થઈ જાય, અને તેને લાગે કે મને કસરત કદી આવડવાની નથી. પરંતુ ધીરજથી એ સમજનાળાને વટાવી જાય એટલે તરત એ મહેનત એને સદવા લાગે છે, અને તેને તેના ફાવડાની પ્રતીતિ મળવા માટે છે. તેવીજ રીતે, સત્ત્વની ધર્મમાં કરવાની પ્રાથમિક મહેનતમાં આપણે ભયે ડગાડાએ, મુઝાઈએ, આંડે અને ચઢી જઈએ અને જનતાની સલાહ તથા માનવીની અત્મત સારાશ્રમા બરાસી શુભાવવાની દરે જઈએ, પરંતુ ધીમે ધીમે એ નિષ્ફળ કરવા આપણે દેવાઈ જઈશું. ધીમે ધીમે વિવેક વેરવાની ફેલા ઉક્ષત જનતાને આવવા લાગશે ધીમે ધીમે પોતાની મેળે તોષ કરીને સમગ્ર-મેળવવા પૂરતી આત્મનિષ્ઠા શોકમાં આવશે.

તેમ મૂંઝે ત્યારે લોક વધારે બળવાન અને રિશ્ત જનશે ત્યારે તેમનું મનોગમ્ય અને ચારિત્ર્ય ધકારશે. સક્રમણ કાળની વિટગણાઓમાંથી શોકમત અને શોક નિષ્ફળનું ધકાર થશે. અને તેમ મૂંઝે ત્યારે એવા શોકમતનું વજન વધીત તેમજ સમૂહ જીવનના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં પ્રવળ રીતે પડવા લાગશે.

લોકશાસનની મિદિ માટે માત્ર એવા મનોગમ્યકૃત શોકમતના પ્રાકટ્યની જ ગદ જોવાય છે. આપણે શું કરવું છે, આપણને શું જોઈએ છે, તે આપણે જાણતા નથી, એ આપણે જાણવા લાગીશું, આપણી એ જરૂર તેને અમલી બનાવવાની ક્ષમિષ્ટા કરીશું, અને તેમ કરવાની તાકાત ફેળવીશું, તે દિવસે લોકશાસનની સ્થાપના થઈ જ સમજાઈ.

તેથી આત્મા-ત્વ ભવે કદ દેખાતું મનોમયન ગરા પણ નિરાશા માટે કારણ આપતું નથી, એ મયનમાંથી જ ન્તો બાધવાના છે એમાં “મૌલુ રતન” પણ કશે. પરંતુ હજાહગને યોગીને પી જનારા નીકકદો પણ તે સમયે મળી રહેશે. મુલાખ બેજો કાઠિ આવે, પરંતુ કાંઈ વચર મુલાખ પણ કરામી ફાવે ?

જેવું સત્ત્વ, તેવું જ અદ્વિસાનું પણ છે. પ્રાધીય પોને કબૂલ કરે છે કે અદ્વિસા સાપેક્ષ છે એ હકીકતને પરંતુ આપણને જીવનમાં પહે પહે વચાજ કરે છે અને તેમાં પણ પ્રત્યેક માનવીએ પ્રસન્ન પૂરતો અદ્વિસાની માત્રાને નિષ્ફળ જીવિષ્ણૂર્વક કરી લેવો રહેશે. જેઓ અદ્વિસાની રીકા કરે છે અજર તેને વખોડે છે, તે એ વસ્તુનું કાલ સમજ્યાં વચર તેમ કરે છે અને તેના પાતકી અને ખૂની માણસને પણ અદ્વિસાનું અચ્છ પોરણુ તો ફાન છે જ એ પોરણુ જેટલું કકક તેટલી માણસાક્તી માત્રા વધારે સમજતી અને તેવી માત્રા ફરેક પોતાના સ્વભાવ અનુસાર નકકી કરતી રહી, બીજાઓ બહુ બહુ તો અનુસરણને રોગ્ય જણાતા આગેઈન આવી શકે.

તેથી સત્ત્વને અદ્વિસાના નામથી કાપણે કાકકવાળી કે એને મમતા વાણી અને વતનના અધાધુધામમાં દેખાતા વરેણમાં બેસુ શુભાવી બેસવાની કરી પણ જરૂર નથી.

૧ મિત્ર-વચર જવું છે કે તારી પત્નીથી એટલે બધો દર છે અને કેટલો તો માણસ છે કે જરૂર !

૨ મિત્ર-માણસ.

૧ મિત્ર-એટલી બધી પાત્રીથી કેવી રીતે કદી શકે છે ?

૨ મિત્ર-માણસ કે માત્રી જની કદરથી તો કરે છે.

પ્રાથમિક ડેળવણી

X

દિંદે ઉપયોગી રોટસેન્ડની ડેળવણી પ્રથા

ડી. કે. એન. મેનન

[પ્રિન્સિપાલ મેનને આ માસિક માટે ખાસ અંગ્રેજીમાં લખેલા મેળવુ યુગરાતી રૂપાંતર]

સર્વસામાન્ય બાણીતી વાત છે કે રાષ્ટ્રીય ડેળવણીની યોજનામાં સૌથી વધારે ગંભીર અને ખર્ચાળ પ્રાથમિક ડેળવણી છે. ઓગણીસમી સદીના પાછલા અર્ધમાં ભારતમાં સમાજસાલોચ વસણને લઈને શાળામાં લાવવા બોધ ઉત્તરના સર્વે બાળકોને બાણવવાની જવાબદારી પોતાની છે એમ સરકારને સમજાવુ. આવા મતના પ્રચાર માટે સૌથી કઠોર વધારે કારણભૂત નર્મન રૂઢ માસ્તર પેરેસોઝી દ્વેતા, સામાન્ય માણસને પણ શીખવાનો હક છે, એમ તેણે જાણતા સફળતાપૂર્વક સમજાવ્યું. ડેળવણીના ઇતિહાસમાં પેરેસોઝીનું નામ સુવર્ણના અક્ષરે લખાવુ જોઈએ. તેને પિતા પેરેસોઝી કહેવામાં આવતો તેમા કશું આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી કારણ કે એક પિતા પોતાના સતાનોની સલાહ રાખે તે પ્રમાણે તે જગતના બાળકો માટે કાળજી રાખતો.

અંગ્રેજ ડેળવણી પ્રથાની અસર દિન્દી ડેળવણીની જેમ ખીજ શાખાઓ પર વધુ છે, તેજ પ્રમાણે પ્રાથમિક ડેળવણી પર તેના વધુતાના સરકારો પક્ષ છે. ક્રાંતિકારક આદર્શો અને સ્થિતિચુસ્ત ડકાપણનાં મિથણને લઈને ઇંગ્લેન્ડમાં પ્રાથમિક ડેળવણીની પ્રગતિ થઈ છે. બર્મિ પ્રવાહમાં આ બંને તત્વો મિથિત થઈ અંગ્રેજ ડેળવણીને પ્રગતિમાન કરી છે. આ મિથણમાં આદર્શો કરતા ડકાપણને વધુ મોટા પ્રમાણમાં કમેટ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.

મજાનુ થોડા દિવસોને ખર્ચ છે કે ઇંગ્લેન્ડની ડેળવણી પ્રથા કરતા રોટસેન્ડની ડેળવણી પ્રગતિ જુદી છે, અહીં એવી માન્યતા પ્રસરે છે કે ઇંગ્લેન્ડની અને રોટસેન્ડની ડેળવણી પ્રથાઓ સરખા ન છે બંને દેશની ડેળવણીના અભ્યાસક્રમ અને પદ્ધતિ અલગત લગભગ સરખા છે, પણ ઇંગ્લેન્ડની ડેળવણી કરતા રોટસેન્ડની ડેળવણી વધુ આગળ વધેલી છે. ક્રાંતિકારક આદર્શો અને સ્થિતિચુસ્ત ડકાપણને લઈને આ બંને દેશમાં પ્રાથમિક ડેળવણીને પ્રગતિ કરી છે એમ સ્પષ્ટ અવલોકનકારને દેખાશે, પણ રોટસેન્ડમાં ડેળવણીએ વધારે પ્રગતિ કર્યો કારણ એ છે કે રોડિ અંગ્રેજોની મારફત આ મિથણમાં સ્થિતિચુસ્ત ડકાપણને નહીં પણ આદર્શોને વધારે અગત્ય આપે છે. ૧૮૭૦ માં ત્યારે ફરજિયાત ડેળવણી શરૂ કરવામાં આવી ત્યારે ઇંગ્લેન્ડ કરતાં રોટસેન્ડે બાળકોને રૂઢ મુક્ત થવાની ઉમ્મર વધારે રાખી. ઇંગ્લેન્ડે ત્યારે તે મર્યાદા ૧૨ વર્ષ પર મૂકી ત્યારે રોટસેન્ડે તે ૧૪ વર્ષ રાખી અને ઇંગ્લેન્ડે વરસ વધારી ૧૩ કરી ત્યારે રોટસેન્ડે તે ૧૪ કરી. આ પ્રમાણે રોટસેન્ડ આગળને આગળ રહ્યું છે. અભ્યારના મુખર્ષના નર્મનર સર જોન મેલ્વાઈલ ને એક વખતે રોટસેન્ડના સેક્રેટરી અને જેના અ મુલમાં ડેળવણી ખાતુ હવ, તેમણે મવા જાનુઆરીમાં સેન્ટ્રલ એકવાઈઝરી બોર્ડ ઓફ એજ્યુકેશનની તેમની પરિષદનું ઉદ્ઘાટન કરતા આ મુત્ર પાં સાબ રહેતા પેરેસમનની પ્રથા અખત્યાર કરી, કુનિયાના દરેક લાગે પર કરી વળી આર્થિક, ઓલોજિક ઇન્જેનીરી વિ. શેત્રીમાં અમ બાગ મે છે, તેમની જીતનું રક્ષણ રોટ હવું. વધારે સારી ડેળવણી બંધરવાને લઈને તેઓ વિશ્વવત નોવડે છે. રોટસેન્ડની મારફત દિવે પણ સખ્યા કરતા ઉત્તમતા પર વિશ્વખ્યાન આપવું જોઈએ એમ નામદાર મવનરી સ્વયંબુ. ખસુસ એકિ ગતિ અલગ છે.

રોટસેન્ડે હમણા ન પ્રાથમિક ડેળવણી વિષે એક રિપોર્ટ પ્રગટ કર્યો છે, જે રિપોર્ટના લોપે ડેળવણીને એ લાખાની માન્યતાઓમાં ક્રાંતિકારક પરિવર્તનો થશે. આ રિપોર્ટ મવા રૂઢ.

આરીમાં રોહિત એકવાઇઝરી કાઉન્સિલે પ્રવૃત્તિ કર્યો છે. પ્રાથમિક ઇંગવણીની સલાહકાર સમિતિએ ૧૯૭૧ ને આઈસી રિપોર્ટ બહાર પાડ્યો હતો તે અંગ્રેજી ઇંગવણીના ઇતિહાસમાં અત્યંત નવાબ હતો. “પ્રાથમિક ઇંગવણીના અભ્યાસ ક્ષેત્રમાં જ્ઞાન અને હકીકતોના ખડે પ્રવૃત્તિ અને અનુભવ પર આર મુજબ નવું પ્રેરિંગિનું અભ્યાસ કરવા માટે આ રિપોર્ટ પ્રખ્યાત થયો. દેશીક વસ્તુ પછી દિનમાં જન્મેલી વધી ઇંગવણી આનાથીએ એક પગલું આગળ વધી આ યોજનામાં સૂચના કરવામાં આવી છે કે પ્રાથમિક શાળાની પ્રવૃત્તિ એક મુખ્ય હુન્નર કરતે કેદિત રહેવી જોઈએ. અને તેમાંથી જ અનુભવ મળે એવી વ્યવસ્થા રાખવી જોઈએ. વધી યોજનાના મૂળતત્ત્વ અત્યંતના શિક્ષિતા વિશે સકારે સ્થાન નથી, પ્રાથમિક શાળાના રિપોર્ટમાં મુચવાયેલા તત્ત્વને અનુસરે છે, પણ હજી આ દેશમાં એ મૂળ સિધ્ધાંત મુસ્ત યોજના વ્યવહાર છે કે નહિ એની આપણે ચર્ચા કરીએ છીએ. ધણીય વર્ષ પછી કોઈ અમલનો રિપોર્ટ બહાર હોય તો તે રોહિત રિપોર્ટ છે અને તે પ્રાથમિક શિક્ષણ અને કળા સંબંધીનો સૌથી મહત્વનો છે માટે સિદ્ધાંતની ઇંગવણીએ ને પોતે કાયદો બહારવો હોય તો ધાર્મિક ઇંગવણીની યોજના માટે આ રિપોર્ટમાં મુચવેલી અમલની લક્ષ્યાંકો પર ખ્યાન આપવું જોઈએ.

પ્રત્યેની શીધી બહુવટ એ આ રિપોર્ટની મોટી અમલનો મુખ્ય ધર્મ છે. રોહિત એકવાઇઝરી કાઉન્સિલના આ રિપોર્ટના કેટલાક મહત્વના નિર્ણયો આપણે તપાસી જોઈએ. તેના સૌથી વધુ કાંતિકારક નિર્ણય આ રહ્યો. “લખનુ, વાંચન અને મજબુ” એ ઇંગવણીના અમલ સિધ્ધાંતો છે એવી માન્યતા અમે જરા પણ અપસોસ વિના કાઢી દઈએ છીએ. કોઈ એક વિષય કરતાં બીજો વિષય વધારે અમલનો છે એવી વાતો કરવાની જરૂર જ હોય તો અમે અનુભવાઈ સૂચના કરીશું કે શારીરિક ઇંગવણી, લાઘ્ય કામ અને વાણી એ મહત્વના સિધ્ધાંતો લેવાવા જોઈએ.”

એકવાઇઝરી કાઉન્સિલે નિષ્પત્તિ કરેલા ધ્યેયો દરેક પ્રગતિશીલ દેશ અખ્યાત કરવા યોગ્ય છે. આ બધાં ધ્યેયોમાંનું એક મુચવે છે કે બાળકને “વચર ભૂલે રાષ્ટ્રપણે ભોલતા, ખ્યાનપૂર્વક સાંભળતા, મુવાબ અપ્પરમાં લખતા, ગણિતના મુખ્ય સિધ્ધાંતો ઉપયોગ કરતાં, જોડણીની ભૂલો વિના સુચોચ વાક્યોમાં સાદી હકીકતો લખતાં શીખવવું જોઈએ. બીજાને કંટાળો આપ્યા વિના બાળકે રમતાં અને કામ કરતાં શીખવું જોઈએ અને પોતાને દિરસે પ્રમાણ કરતાં વધુ ખ્યાન માનવું ન જોઈએ. પોતાના સમવયસ્કો જોડે સમજુતી પર આવી સહકાર સાધતાં શીખવું જોઈએ.” બાળકોએ શું નહિ કરવું જોઈએ તે વિશે રિપોર્ટ જણાવે છે કે “પૂર્વથી નિષ્પત્તિ કરેલ ચોક્કસમાંજ અને રીતોમાં વિચારી વર્તે તેમ બાળકોને સ્થગિત ન કરવાં જોઈએ.” આપણને માત્ર ભલે ઝાંખી જ થતી હોય પણ એવા તેના સંજોગોમાં તેણે જીવતાં શીખવું જોઈએ. તેના શારીરિક, માનસિક સહકારપણને ઉત્તેજન મળવું જોઈએ કે જેથી તે કોઈપણ અણધાર્યા પ્રસંગોને પહોંચી વળે એવા થાય.

રિપોર્ટ જણાવે છે કે સાપ્રધાનિક શાળાઓમાં નિર્ણયક મળેા કાળસેપ કરવામાં આવે છે. જૂની શાળા પદ્ધતિ આજ રાખવામાં આવે તો મળેા વખત અને મળેા મમતો નિર્ણયક બધ થશે. એ કહીએ અતિ મળેા ભાર મુકા રાષ્ટ્રપણે જણાવવામાં આવ્યો છે. વખત અને મહેનતના નિર્ણયક બધ સંબંધી આમ વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. (૧) વર્ગને સાંત અને પ્રવૃત્ત રાખવા માટેની કરામતો (૨) બધા પ્રકારની ‘બુલો’ સુધારવામાં (૩) જેમાં રસ ન રહ્યો હોય અને જેની ઉપયો-

જિતનો મોટો ભાગ કમી થઈ ગયો હોય એવાં પુસ્તકોનો ચાલુ કૌપયોગ. ડિફરેન્સ, તરબુસો, પાટિયા ઉપર ૩ પાઠ્ય પુસ્તકમાંથી લખાયેલો મોટો અક્ષર, વર્ગમાં અકિતમત મોટેથી વચાવવું અને વધારે નિર્દયક શાંત વાંચન, વિ. ની સક્રમક કૌપયોમિતા વિશે રિપોર્ટ અતિ કિંમતિ સમોદ જણાઈ આવે છે. ધરથી ગણી મગવાના મનોબલ માટે રિપોર્ટ સખન વિરોધ કરે છે અને એ પ્રવા નાણુદ કરવા નિશ્ચિતપણે સલામણુ કરે છે અને ઐચ્છિક રીતે બાળકો મનોબલ કરી બારે અમર તેમને ગમતી પ્રવૃત્તિ (hobby) ચૂંસી કંઈક કરતા રહે એમ ઉત્તેજન મળવું જોઈએ.

અભ્યાસક્રમની બીજી વિગતો સબધી પણ એવાપ્રકારી કાઉન્સિલની બલામણુ એટ લીજ અર્થે સ્પષ્ટ છે; —

શારીરિક કેળવણી પર પરથી રમતો આવતી રમતો, અને ઐચ્છિક રમતોમાં અને મેળાવડામાં સ્ત્રી આવતાં નહોતો બાળકોએ સીખવાં જોઈએ. નદેરમાં રણુ કરવા માટે એકકદ થઈ જવાય અને દુરાધ્યાય નૃત્યો નહિ પણ વાતાવરણુ ઢગવું અને આનંદી રહે એવું બાળકે સીખવું જોઈએ.

દાઘ કામ, નિરસ શાંતિક મજૂરી પર નહિ પણ દાઘ કામથી મનની અને દાઘની ચપળતા વધે તે પર ખ્યાન આપાવું જોઈએ સાદ્યં ધત્રો અને વસ્તુઓ બાળકોના દાઘમાં આપવાં જોઈએ, તેથી તેની કૌપયોમિતા અનુભવથી જાણે અને વિશિષ્ટ જિન્દગી વધારવા કે નાશ કરવા વિશેના તેના શુણુ ધમો સમજે.

ગણિત અણિત બદલાઈ હોવું જોઈએ અને માનસિક કસરતો કરવી પડે એવું તે જાનવું ન જોઈએ. કા ત પુખ્ત માણસોને અપૂર્ણાં કર્યાં તેવું ટકા નરર માત્ર, અધ્યા, પા અને વૃત્તિધારી રહે છે. સામાન્ય બાળકનું ખ્યાન પણ આટલાની મર્યાદામાં રહેવું જોઈએ.

વાંચન અકિતમત વાંચન કળા સાખ્ય કર્યાં પછી, બાળકો પાસે વારા ફરતી વર્ગમાં મોટેથી ને રોજ વંચાવવાનું આપણા જોવામાં આવે છે તે માત્ર કૃત્રિમ જ નહીં પણ હાનિકારક છે અને નિર્દયક કળાભ્ય કરે છે.

સેખન રજી સુવાચ્ય અને એકધારી સૈધિ સપાદન કર્યાં પછી ઝડપ અને જોળા કરમાં સામન્યત. રીધી કમે સખર્તા આવડવું જોઈએ.

સૃષ્ટિવિજ્ઞાન, ભૂગોળ, ઇતિહાસ આ અભ્યાસોમાં બાળક સાદસ કરનાર, અમદ કરનાર અને પ્રતો પૂજાર જાનવું જોઈએ. પ્રેરણા ઉત્પન્ન કરવી, સમજાવવું અને ઉત્તેજન આપવું એ સિધ્ધાંતો હાંલ્યો છે.

આપણે દેશમાં શાળાના મકાનો પરા મકાનો બાધીએ તે કઈ પુરવું ક્યું ન કહેવાય. થોડા દિવસ ઉપર જ એન. સી. રાજોપાલાયારીએ વચાઈ કહ્યું કે “એકજ વેળા અપાતી, સર-કારી આર્થિક મદને સુના ને છટમાં રૂપાન્તર કરીએ તેથી આપણો ઉદેશ પૂર્ણ થતો નથી.” જ્યારે સેંકડો શાળાના મકાનો બાધિવામાં આવે છે, ત્યારે કેળવણીનું ઉત્તમ ધોરણ સાચવીએ તો જ જ્યારે કેળવણીની પુર્નધટના કરી શકાય. એ વિશે સ્ટોટસેન્ડ આપણને શીખવી શકે એમ છે આટલા મોટા સ્ટોટસ એવાપ્રકારી કાઉન્સિલે દમણાજ પ્રકટ કરેલો પ્રાથમિક કેળવણી વિષેનો રિપોર્ટ આપણને દિંદમાં પણ ઉપયોગી છે.

માર્ગો પ્રમણે પરચૂટ મંત્રીઓની મોરચા પરિષદ મંડળિતિએ આસે છે અને કોઈપણ મહત્વના મુદ્દા પર દલ્લ એકમત મધ્યકો નથી જર્મની સાથે કરવાના તકમાં ક્યા ક્યા મહત્વના પ્રયત્નો આંતર્રાષ્ટ્રીયયોગ છે, એ ગવણ સિવાય એ ચાર મહારાષ્ટ્રોનો ટોટો આપણે સપૂર્ણપણે સમજી ન શકીએ. મદાસુદ પદેશ અગ્રુનીઝમનુ નિકાંન કરી, જર્મનીમાં સામાન્યતાથી પ્રસ્થાપિત કરવા માટે અમેરિકા-ઈંગ્લેન્ડે સકળ પ્રયામો કર્યા હતા, છતાં પણ મદાસુદથી રસિયા અને એઝી-અમેરિકા સહનો વાલું વેઠવું પડ્યું. છેવટે જર્મનીને દમ નીકાલી દરાવવું પડ્યું અને તેના પ્રદેશનો કબજો કરવો પડ્યો હવે આ વિરોધી ગુણો બુદ્ધ જર્મનીમાંજ દરિયાઈ કરતા ખર્ચ રહ્યાં છે, મુદ્દ પૂર થવાંગ પોટસદામ કારારમાં આ જાને જૂથોને જર્મની વિશે મુદ્દેદ થઈ હતી. જર્મન જનતાનુ ગદેણી ધારણ મધ્યકુરોપનાં સોધોનાં છુરત ધારણ કરતા બીજુ રાખવું નહિ, જર્મનીના મુધ્ધ સાહિત્ય તેવાર કરવાનાં કારખાનાઓ નષ્ટ કરવા, ગસિયવ વ્યાપ્ત જર્મન પ્રદેશનાં કારખાનાનાં મત્રો રસિયાએ સ્થપેલાં, પરિચય આપના મંત્રોમાંથી રખ દક્ષા જેટલાં પણ રસિયાને આપવાં, સુખમ દેશમાંથી પોસેન્ડને જરૂરી બીજો આપવી, આજુ પેકાસમાંથી ખંડણી વસુધ કરવી, દેશમાંથી તાઝી સંસ્થા નષ્ટ કરવી, ચોર્તિ સમજમાં જરૂરી જેટલી જ મથ સામગ્રી જર્મનીમાં રહેવા દેવી, એવી શરતો તકલી કરવામાં આવી હતી. સામાન્યતાનીય તરતો નાણુદ કરવા માટે પણ નિર્ધોગ કરવામાં આવ્યો હતો. છતેલા સર્વ દેશોનાં એક સવુકત મંડળનો જર્મની પર અધિકાર ને એમ દરાવવામાં આવ્યું હત. પણ એ વિચિત્ર કારારો એ ઝો-અમેરિકન વ્યાપ્ત જર્મની પ્રદેશોમાં પાળવામાં આવ્યા નહીં, એ ને દેશોને જર્મનીના પેતાના બાગના પ્રદેશમાં વ્યાપારી કંપનીઓનો કબજો કરવો છે. મુધ્ધથી જર્મન ઉદ્યોગધંધાઓની અને બેરીવાદીની મૂળધાણી થયેલી છે આ સર્વ જમડેલી પરિસ્થિતિ તુધાસવાના પ્રમાણે કરવાના બદલા તેનાં કારખાનાઓનું રદરખ દસ્તમત કરી સાધન સ પતિનો કબજો લેવા માટે પશ્ચિમ જર્મનીમાં પ્રવૃતિ શરૂ થયેલ છે. આથી જર્મન કુરખો વધ્યા છે પૂર્વ જર્મનીમાં જનતાને જાનાથી બેસદુ જ જાણું છે. ખંડણી વસુધ થવાને બદલે, જર્મનીમાં જનતાને સુખમરામાંથી કિમારવાને છંદ્ધડ-અમેરિકાને જાતનો પેસો ખરચવો પડે છે. છંદ્ધડને આથી થણો દાનિ થતાં તેને અમેરિકાની મદદ લેવી પડી છે. આવી વસ્તુચિતિમાં મ મૂલીવાદીઓની શ્વાલકી દલ્લ ચાલુ જ છે. મોરચો પરિષદી આ પાશ્વર્થામ.

જાને પક્ષો પોતાને નુકસાન ન થાય અને ખંડણી વસુધ કરી શકે એમ માહે છે. મુધ્ધથી રસિયાને અપરિમિત નુકસાન થયું છે અને તેથી તેની નુકસાની બરપાઈ કરવાની સોધી વધારે છે. પણ રસિયાને જામ જાડો મળે તે પશ્ચિમના જૂથોને ને પ્રકારની દાનિ માય છે. રસિયાને થયેલા નુકસાનનો તકલો આપવામાં આવે તો રસિયા વધારે પ્રજાળ અને અને અમેરિકન-અમેરિકન વ્યાપ્તભાગોમાંના કારખાનાઓની પેકાસ જામ ચાલી ન્દય, તો તેઓનો આજુ અને કારખાનાઓ પરનાં માસકીપણનું અર્થ શું? આ ને રાષ્ટ્રોએ જર્મનીમાં કાબલ થતાં જ સોનપિતો મોટો બદલા કબજો કરી પોતાને લેવાની ખંડણીનો મોટો ભાગ વસુધ કરી લીધો હતો. તેથી જર્મની પાસેથી ખંડણી લેવાની તેમને ખરજ ગદી નથી અને " આ દેશ ધણે ચરીય થયો છે " એવો સ્થિતિવાદ લકાવવામાં આવે છે. આખરે તકલોદ કરી જર્મન પેકાસના દમ દકાના બદલે થણા ભોંકા દક્ષા ખંડણી વસુધાત પટે લેરી એવું સ બગાથ છે.

એવા વાદવિવાદ સાથે જ જર્મનીના રાજકીય અને આર્થિક એકીકરણ અંગે તેકરાર થયેલ છે. પશ્ચિમના જૂથોને માત્ર આર્થિક એકીકરણ જોઈએ છે, પણ રાજકીય એકીકરણ વિના આર્થિક એકીકરણનો ફોર્મ અર્થ નથી. રાજકીય એકીકરણ થાય તો સમગ્ર જર્મનીમાં કાલ્પ રસિયનવાદ પ્રચાર પામે એવો ધાક પશ્ચિમના જૂથોને લાગે છે. ત્રીજો મુખ કુર પ્રાંત વિષેનો છે. મુખધામગ્રી ઉદ્યોગસમૂહ આ પ્રદેશ ક્રાંતિથી છૂટો પાડી આંતરરાષ્ટ્રિય મંડળ હેઠળ મુકવાને હમણ પ્રદર્શિત કરવામાં આવી છે. રશિયા એવા ઉદ્યોગ સાથે સહમત થાય છે પણ એવા મંડળમાં પોતાના પ્રતિનિધિત્વ માટે દિરસો માગે છે. એ કાર્જમંડળો કેવા નિર્ણયો આવે તો ઉપર આજે જન્મત મીટ માંડી જોઈ રહ્યું છે. સોલો મોરો પ્રશ્ન તો ફોર્મ રાજકીય તત્ત્વચાનતો વિચાર થઈ તે છે. બંને પક્ષ પોતપોતાનું વચસ્ત્ર વધારવા પ્રયત્નશીલ છે.

મેરકો પરિષદના પ્રારંભ સમયે જ દુનિયને એક મહત્વનો જાહેરાત કરી કમ્યુનિઝમનો ફેલાવો અટકાવવા તેણે ઝીંચ અને દુકાનિ આર્થિક મહદ આપવી જોઈએ એવી ધોષણા કરી એ રશિયાને એક જાની દમ્પારીજ છે. પ્રત્યક્ષ મુખ નથી પણ આ રાજકીય કાવચેયોનું મુદ્દા એ સાથે જ છે. વાસ્તવિક રીતે પ્રે દુનિયની આ ધોષણા સંવૃત્ત રાષ્ટ્ર સપના નિષ્ક્રમણી વિરુદ્ધ છે. સર્વ આંતરરાષ્ટ્રિય પ્રશ્નો સંવૃત્ત રાષ્ટ્ર સથે જ ઉદ્ધવાના છે અને તેથી પ્રે.

ડોંગરેનું
બાબામૃત
મીવાયી છોકરાઓ
કુદરુદ્ધ ધાત્ય છે

માલીક—

કે. ટી. ડોંગરે કં.

મુંબઈ

ચમેલી ! ચમેલી ! ચમેલી !

ખુશ બોહાર

અગરબત્તી

ફરક વરમા ઉપયોગી ચમેલી
અગરબત્તી છે. તેજ ચમેલી
અગરબત્તી

શીટલીન્ડુલ્લ—

એસ. દવેની કું.

ટાવર શાહ, વડોદરા.

કુમેનની આ યોજનાથી સુકન રાષ્ટ્ર સમુદાય અપમાન થાય છે. કુમેનની આ યોજના અમેરિકન કોમિયે અપનાવી લીધી છે અને કોમિયે અને કુમેનને મોટી મોટી રકમો આપવાનું જાણ્યું છે. આના કોમિયે કુમેનના અને કુમેનને આપના પૈસા આપી, ત્યાંના પ્રતિમા-મીઓને કમ્યુનીઝી સાથે સંવાદ કરતાં રાખવાનું કાવતું ગૂંચુ છે. પણ આથી અમેરિકાને જ કુમેનના થશે અને કમ્યુનીઝમનો કદી પરાજય થવાનું નથી.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘે સીસના કમ્યુનિઝીને બાદકન તરફથી મદદ મળી કે નહીં તેની તપાસ કરવા માટે એક કમીશન મોકલ્યું હતું એ આપણે જાણના માસમા જોઈ ગયા હતા. એ કમીશનને બાદકન રાજ્ય વિરુદ્ધ મોઢ પળ પુરોષો મળ્યા નથી અને એ કમીશન રમકડાં સ્વરૂપનું બની ચકુ અને તેની નિર્ણય કળેલી થઈ છે. મુઠીવાદ તર્માન પત્રામાં પ્રચાર શરૂ થયો કે એ કમીશનને મોઢ રીતે તપાસ કરતાં આવડ્યું નહીં, એ કમીશનના સભ્યો નિષ્પક્ષપાતી નથી. દરમ્યાન કોમિયે જનતા પોતાના પ્રતિમાથી રાજ્યતંત્ર વિરુદ્ધ સૌથી થઈ ચૂકી છે. આનના જીવન મોસની આર્થિક પરિસ્થિતિ બગડી ગઈ છે. અમેરિકન પૈસા રહેશે ત્યાં મુઠી આ અંતરજ શાહવાસ્થ્ય સાથે ગૂંચી.

આ દરમ્યાન અમેરિકા માટે પોતાના પર નજર એક સદ નિર્ણય થયું છે. દક્ષિણ અમેરિકાની બાજગડ દુનિયામાં જવું જાણવામાં આવતી નથી અને જાણવામાં આવે તો તે પર કોમિયે સજ્જ આપવું નથી. આ પરિસ્થિતિ મદતવની જની છે, સાજીવમાં કમ્યુનિઝ પક્ષ સુદૃઢીમાં વિજય મેળવી સૌથી મોટા પક્ષ તરીકે ચૂકાયો છે. મોસિવીયામાં થયેલી કાંતિમાં આવાજ પડ્યું. પ્રાજક્ષ જાણ્યું છે, ચેરેન્ચે પ્રદેશમાં થયેલા કાંતિગાર કેન્દ્રોમાં દમલોંગ જાણવા મળ્યા છે. આ કાંતિમાં કમ્યુનિઝના ચર્ચામાં પુરોષો પક્ષ વિજયમાં તીરડો છે. આવાજ મુઠી જાણવા મળતા સનાચરો પરથી પુરોષોમાં શત્રુ પામતા દેખાય છે. પોસમાજ કોમિયે થયેલા બગને નિવારવા કુમેન સાથે ત્યાંના પ્રતિમાથી પછને આર્થિક કં. સહાય આપશે એવું કહ્યું તકાવ.

કુમેનિઝ સાથેના કરારોના અરકો તૈયાર થવાને કેટલેક માસો વીતી ગયા. દરમ્યાન કેટલાંક અટકાવા કરી કાર અચ કરીને કુમેનિઝ પા આલેખ મુઠી કમીયા કરકરી તરફ મત રચવાનો એ સગાર પાટ પડ્યો હતો અને તદનુસાર મોટી ચક્રમાં પળ થઈ, પરંતુ કોમિયે નેશિયન પ્રતિકા પળ વેટલાન જોગવા થયેલી, આખરે ચેરિયોન કારો પર એ મોઢને

AUTO MOTOR HOUSE

Laxmi Chawl : Station Road : BARODA.

Dealers for Wolsëey, Stan- Well equipped and
dard, Triumph & M. G uptodate service station
Cars & Bedford Trucks for Auto Vehicles

Orders are booked for new cars and trucks of latest models.

સહીઓ કરવીજ પડી. સહીઓ થવા પછી પણ પુનઃ કરાગળમ માટે પ્રવર્તો થયેલ. પણ ઇંગ્લેન્ડના લોકો વીરશાળી હોવાથી એ લોકોને પોતાના ઠાવનજ સામવાનું કશું પડ્યું.

ઇઝાબેથનાની પરિસ્થિતિ પણ અમારી જેવીજ સરેશી ય. આજેજ વિમેનનામ લશ્કરે આક્રમણ કરી કમોના સુઆચારે આજ્યા છે વિચેનામના આજના અમલોઓ સાથેજ તાજેની વાતો કરવી જોઈએ એવો આશય કમ્યુનિસ્ટ પક્ષ રાખે છે. પુદ અર્થની મામલો વિશ્વ આ પક્ષે મતો મેળવ્યા તો પણ આ સરકારને તોફાની એ કમ્યુનિસ્ટ માટે કુચ્છ છે, સરકાર પદ્મજી ગાય તો હેસમાં માદારશળી બને અને ઇંગ્લેન્ડ, અમેરિકા, ફ્રાન્સને કબજા કરવાને કારણે મળે અને તેના અનિષ્ટ પરિણામો આપે, એ વાત આ પક્ષ સમજે છે. દેવ સેનમાં બેઠેલી પ્રસારે તારે જ આ પ્રશ્નનો સતોપકારક ઉદ્દેશ આપે. હરમાન આફ્રિકા-મીના ફેચ તાબાના માદારશર ટાપુમાં પણ સ્વાતંત્ર્ય મારેની પ્રતિ સ્થ મળે છે અને તે સ્થળે પણ ફેચ સેન્ય મોકલવું પડ્યું છે. આખરે બરકરી સામર્થની કુર્ચ થવા સિવાય રમાઈએ સરકારની આંખો ખુલશે નહિ.

ચીનમાંના વિમલન સ્વરૂપ ગળા માસમાં બહુ ગદલાઈ બધું છે. પુદ્ધ સામગ્રી બહુ હોવાથી મોટા મોટા સહેરા લડો ચડ્યો નહિ, ખુલ્લેખુલ્લા પુદી થશે નહિ. ગોગિયા પુદ્ધ તીતિને વળગી રહી સત્તુ સેન્યને વખાસે વધારે વાનિ કવવાની અને આખર સુધી ટકી "હેવાની કમ્યુનિસ્ટ પક્ષની નેમ છે. તેઓ પેનાનુ ટિઝારિસ્ટ સહેરા કોમિનુ ટેચ ફોર્મ કમળે કમો એમાં નવાઈ નથી પેનાનુ આવી કરવાની નદેરાત કમ્યુનિસ્ટ પક્ષે અગાઉથી જ કરી હતી. પણ પેનાનુમાંથી કમ્યુનિસ્ટો પુદ્ધ સામગ્રી અને સેન્ય સહિસહામતીથી ખસેડી ગયા હતા, એવો શંકાકરનો તાર છે. પેનાનુ પડ્યું પણ કમ્યુનિસ્ટોને પરખન કરતાં ધણા વખત લાગ્યો એમ કોમિનુ ટેચ કહે છે, એક બાજુએ પેનાનુ પડ્યું પણ બીજા બાજુ પર કમ્યુનિસ્ટ પક્ષ મરસાઈ મેળવે છે. દક્ષિણ ચીનમાં સરકારી લશ્કરમાં બેઠેલી ફેલાવાના બનાવો અન્ધાનું નાનુના મળે છે. આર્થિક મુશ્કેલી અસહ્ય બની જિવન સમામ અતિ ધોર નવો ય, તેના પ્રસારે અંગ્રેજોમાં ધાવ જ. એન-ઈ-ઈ-ઈ રાજ્ય ત્રોને આવી સુરજો લાગેલી છે પણ કમ્યુનિસ્ટોએ પોતેજ ખાસી કરવા સહેરોનો અમેરિકન સદાયથી અન્ને કરી વિજય કુર્ચી કવવાનો શુ અર્થ? મરમો રોપવા નીચે ઢાંકી મૂકવાનો પ્રસાત થતું અટકાવી ન શકાવ.

પુના, ૭-૪-૪૭.

એક ન્યુસપેપરનો અખાતરી અક્ષરમાં લીધેને લોકોની વ્યવસ્થા સમજવતો હતો. ત્યારે લીધેને પૂછ્યું, "બનસ લી પાસે ફેલ્ડ બરકર છે?" "પચાસ હબર" લીધેને પૂછ્યું, "મારો ફેલ્ડની પૂછકને આપ્યો પણ કમી છે. તે પછી ફેલ્ડ પણ છે એમ કહેવાય?" "પાચ" લીધેને કહ્યું, "લશન આઈ પૂછકને પણ કહેવાથી તે જાણે પણ વધુ જડી નથી. તે જ પ્રમાણે લીના માણસો પચાસ હબર છે એમ કહેવાથી તે પચાસ હબર થઈ જતી નથી."

ફેલ્ડની રહેલે એક વખતે એક મિત્ર સાથે પોતાની આફ્રિકામાં દેખાવ થતા પહેલાં બહારના આરકાઈ તેને મળવા આવેલા લોકો બાજબી જોયા રહી અને એક બંદી પુદ્ધાઈ પૂછવા પાત કહી, "કેવાઈ" હસ્યા અને બીજાએ ન હસ્યા. આફ્રિકામાં કામજ થઈ મિત્રે પૂછ્યું, "આવી બંદી વાવ કહેવાનો છે" અર્થ? રહેલેને જવાબ આપ્યો, "મહેરબાની રોપવા જેવું નાન્યા છે તે મારે બહુત હવે." એનો હસ્યા તેમને મહેરબાનીની ચરજ છે.

ન્યુન વિચારો પૂર્વ મહો અને નવા વિચારો કુદકા લેવાય છે

We manufacture all kinds of Textile Bobbins
such as Inter,-Rovings, Slubbings, Screwers,,
Wadia, West, Ring-Rabbeth, Universal Pirms
Picking-sticks of all sizes from the finest wood.

"Efficiency and Durability our Motto"

For particulars please write to:-

Shree Mahadeo Bobbins & Wood Works

BILIMORA

ર સ દા

(પૌષ્ટિક વનસ્પતિ)

તમારા ખોરાકમાં વધારાની શક્તિ ઉમેરે છે

અ. ઇ. લિ. વડોદરા

હિન્દના પ્રથમ વીમા કંપની

૭૫ વરસની સેવા કરી ૭૬ માં વર્ષમાં પ્રવેશી ચૂકી છે.

ઈ. સ. ૧૮૭૧ માં પ્રથમ પોલિસી ચૂક કરી બાજે ૨૫ કરોડ ઉપરાંતનું કામકાજ આજ અસ્તિત્વમાં પ્રસારે છે, ૨,૨૫,૦૦૦ ઉપરાંત કુટુંબોને રક્ષણ આપ્યું છે, માત્ર છેલ્લા કાલકાળમાં ૧,૭૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયાના કાવા ચુક્યા છે. કુ. ૫ કરોડ ૪૦ લાખ ઉપરાંતનું કંડ, પોલિસીની ઉઠાર ચરતો, વીમા કે એન્જિનિયરિંગ વૈજ્ઞાનિક કંપની.

બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એસ્યુરન્સ સો. લિ.

બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ બિલ્ડિંગ,

કોર્નબી રોડ, મુંબઈ, ૧.

મના માસમાં આ દેશમાં બે અત્યંત જાનાવો મના, એકે'તો દિલ્લીમાં બરાએથી ઇન્ટર એક્સિટન કોલેજના, એવિના ખંડાના દેશમાં એક બીજા ગોઠે સદાકર અને સદાનુષ્ઠિત વધે એ સંદેશથી પશ્ચિત જવાહરલાલ નહેરુએ એ પશ્ચિમ બોલાવી હતી આ પરિવારમાં એકંદર ત્રીસ કરતાં વધારે રાષ્ટ્રોનાં ૨૫૦ પ્રતિનિધીઓ હાજર હતા એસિનામાંના પશ્ચાત્તરા રાષ્ટ્રો કોઇને કોઇ રીતે યુરોપી દેશોની લાભવન નીચે લોવાથી એ દબાએલા રાષ્ટ્રોની પહેલી જ પરિવહ બરાતી લોવાથી એનું અનેકપણું મહત્વ છે. ડૉ. એસ. એસ. આર માના એક્સિટન રાષ્ટ્રો, આઝરબૈજન, અને સાઇબિરિયાના પ્રતિનિધીઓ પણ એમાં હાજર હતા. એસિનામાંના રાષ્ટ્રોમાં અન્યોન્ય માટે સદાનુષ્ઠિત સાધી વેપારરૂઢિ થાય અને પારકા અને યુરોપિયન મુદ્દિદારોનાં ચૂકમાંથી આપણે જુલકારે જાય, પરસ્પરના રોલકાલથી એક્સિનામાંના રાષ્ટ્રોનું સંસ્કૃતિસંગ્રહ થાય એ દષ્ટિએ આ પરિવહન કામકાજ જનતકસ્વાધુ માટે પોષક અને એમ કહી શકાય. વિશ્વવત્ જનતિક થાંતિ માટે સર્વ એક્સિટન રાષ્ટ્રોએ કસિને પ્રવલ દરવા નિધાર કર્યો છે ઇન્ટેરનેશિયલ અને ઇન્ટેરનાશનલનામાંની હાલતી સરકારોને માન્ય રાખવી એવું એ પરિવહે કાવ્યું છે એકંદર રીતે પશ્ચિત નહેરુના પ્રવલોને વસ મળયે અને હિંદુસ્તાનની આંતરરાષ્ટ્રીય સાખ વધશે, એમાં શંકા નથી યુરોપિયન સેન એક્સિનાના રાષ્ટ્રોમાંથી ખસેડી લેવું એવો પણ કાવ પરિવહમાં આવ્યો છે પશ્ચિત નહેરુએ એનાથીજ આગળ જઈ બ્રહ્મદેશ, મધ્યપૂર્વ, વગેરે અન્ય રક્ષાએ મુઠેથી હિંદી કોને ખસેડી લેવા પાટે આગળ પડતો વામ લેવો જોઈએ, હાલ બ્રહ્મદેશમાં બ્રિટિશ સામ્રાજ્ય-શાહી વિરુદ્ધ કમ્યુનિસ્ટ પક્ષે પ્રમદ અદિલન થયું ક્યું છે તેને નામસેવ કરવા માટે આપણી કોળેનો ઉપયોગ થાય છે. બ્રહ્મદેશમાં ઉત્તર અને દક્ષિણ ખાલુએ જનતા પોતાનું સ્વાતંત્ર્ય મેળવવા આગળ ખપી ગઈ છે. ઝાંઝા કાએ એ જગવળનું નિકંદન કરવા બ્રિટિશ તેમજ હિંદી સરકારોનો ઉપયોગ કરવા માટે સજવક આપી છે. બ્રહ્મદેશમાં ગમે તે મધુ દશે તો પશુ ત્યાંના કારકારમાં આપણા રોન્યે જામ લેવો એટલે બ્રહ્મમાં જનતા અને હિંદીઓમાં કામમનું સમુત્વ પેદા કરવા એવું થાય છે. પશ્ચિત નહેરુએ પગ ગંધિજી નીતિમાં પ્રસન્નનીવ કરકારે અત્યાર સુધીમાં અખતવાર કરી વસ પ્રાપ્ત કર્યો છે, તેમાં આથી સાંજન સાચવા સભવ છે. તે તેમણે નષ્ટ કરવો જોઈએ. નિરાન એ જાનતમાં પોતાના પ્રવલોની પરાકાષ્ટા કરવી જોઈએ.

કોઈ ક્ષુદ્ર માઈન્ટ એટલ દિન્દુસ્તાનમાં હાખલ યતાની સાથે જ નેતાઓને મળવાનો હામકમ પડ્યો છે તે પ્રમણ્ણે મદાત્મા ગધી અને વાઈસરોયની રાજ એકેસ થાય છે જિન્તા કાલેજ પણ વાઈસરોયને દમજા જ મળ્યા હસામણીનો નીળો જ્વર દબે થય થાય છે. આપણા રાષ્ટ્રીય નેતાઓએ દરેક જાનતોની વાટાપાટોમાં ખૂબ કાળજી રાખવી જોઈએ દિન્દુસ્તાનમાં બ્રિટિશોની સત્તા કેટલાંક વિસિષ્ટ કોરલેખને ધર્મને છે. અહીંનો પરદેસનો વેપાર ૬૦ ટકા બ્રિટિશ કર્મજોના હાથમાં છે પરદેશી વેપાર ૬૦ ટકા બ્રિટિશ મેકોના માર-રતે થાય છે વેપાગની લેવેર પણ બ્રિટિશોએ પોતાના હાથમાં રાખી છે. ખુદ આ દેશમાં કશાની મંદી તેઓએ રોજી છે. અને તેમાંથી કશોયે કપિનનો મલોદી તેઓ દર વર્ષે ઉઠાવે છે. જવા માર વર્ષમાં અત્રેના મુદ્દિદારો સામે સદહાર કરી નવી વેપાગ ઉલોગની સરવા બ્રિટિશોએ અને

સ્થાપી છે. આવાત આસપાસ પહોંચેલાં વેપારી દિલ્લો બિટનને માટે તૃપ્ત છે. આ માલની પેઢાશ ઉપર બિટનમાંના લાભો લોહાનું પોષણ થાય છે. એ સર્વ દિલ સંબંધી ગળવવા માટે બિટને દિલ્લોત્તાનમાં પોતાનું સૈન્ય રાખ્યું છે, એ સૈન્યના જોર ઉપર દેશના લોહાને કાણુમા રાખી શકાય છે. તેમજ બીજા દેશ તરફથી આ દિલસંબંધી ઉપર આક્રમણ થાય છે ત્યારે તેનાથી રક્ષણ કરવામાં આ સૈન્યના ઉપયોગ થાય છે. આપણને ખરેખર સ્વગત્ય જોવા દોષ તે પ્રથમ સમયે દેશીમાંથી, બિટિશ સરકાર, સર્વ સુનદી નોકરી વગેરે છ મહિનાની અદર જવા જોઈએ. એટલું જ નહીં પણ દેશની આસપાસ પણ તેઓ રહેવા ન જાય. દેશમાંના વેપારમાં, ઉપર પડેલાં મૂંઝી ઉપર તેમજ બીજા દિલસંબંધી ઉપર દેશની સરકારની અનિર્વાજિત સત્તા દોષી જોઈએ. પરગણિય રાજકર્મી ઉપર પણ દેશી સરકારને સર્વ જવાબી સ્વતંત્રતા દોષી જાય છે. અને દેશી સરકાર સંપૂર્ણપણે બદલન સમાજને જવાબદાર હોવા જોઈએ. ખરી સ્વતંત્રતાનો આ મુળમત સિદ્ધાંત છે. ઉપર પ્રમાણેની સત્તા જેમાં નથી એવું સર્વાંતર સ્વગત્ય નથી પણ પરગત્ય જ છે. એ માનણી પ્રથમ એકમુખે થાય તો જ બદલની જરૂર પણ તેવું જાય અસંભવ છે. દરેક પણ સાથે જુદી જુદી વારાપાટો કરવી અને અને જુદી જુદી રીતે તેમને મળવું એ પ્રાગતી બેટી કાયમ રાખવી એ તો બિટિશનો પ્રથમથી જ દાવ છે અને તે અણપિ પર્વત કોતરક નીવડે છે. આપણા પક્ષનેતાઓએ દિલસંબંધી જનતાના દિલસંબંધીથી વેચણ છે અને તેથી જ જનની તકલેફ ઉપર તેમજ રાજકારણ કૃષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે. એવી પરિસ્થિતિમાં દેશમાંના કાળા પક્ષનું એક જ આ એક જ માર્ગ અવશ્ય છે. પરંતુ એમાં બધી બકા થયો છે. દેશમાંના મજૂર કિસાન વગેરે એટલી કષ્ટથી આગળ આવે છે કે એકલા કમ્યુનિસ્ટ પક્ષને જ એ વર્ગને માર્ગ બતાવવો પોતાની શક્તિ બદાર છે એ દેખાવ આવે છે. એકંદરે ધટના ક્રાંતિને પોષક દોવા છતાં એકંદરે અણાવે મજૂર કિસાનોને દાર આવી પડે છે એવા સંભવ છે, અસ્ત.

૨૦મી ફેબ્રુઆરીની મોપણા થવા પછી દિલ્લોત્તાનમાં કોમી કષ્ટને નોંધ ચક્ર્યું છે અને તે દરમિયાન આજુબાજુ છે. વિશેષમાં પગલમાં કષ્ટેશ દેખાઈ જાય છે. જાતને ચરમાવનાર છે. એ અત્યાચાર ગણ થવા પછી કોમિસ કાર્યકારી મજૂરની જે મેંક થઈ તેમાં પગલ પ્રાંતની કોમવારે પાંચે આજલા કરવા એવી કોમિસની નીતિ જલેર કરવામાં આવી છે. કીંચ તેવાઓએ

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા સુતરાઉ કાપડના વેપારી

એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.

કોઠીશિઠ, તુલસીદાસ મેન્સન, વડોદરા

તાનું સંનાયુ — "Piccegoods," BARODA.

તમારી જરૂરિયાત માટે યસાહાત લો.

પોતાનો પ્રદેશ પાળવથી જુદો પાડવો એવો આમદ સહ કર્યો છે. જમાળના હિંદુ નેતાઓએ પણ જમાળના કામલા પાડવા એવું સૂચવ્યું છે. આજસુધી જાતવાર દેશના કામલા પાડી ન શકાયા એમ કૌંઝેસ આમદ રાખી પ્રતિપાદન કરી હતી તેજ કૌંઝેસ આજ જાતવાર પ્રતિપત્તી ફાળણી કરવી એવો આમદ ધરાવે છે એ અત્યંત શોચન્ય વાત છે. કમ્યુનિસ્ટ આ મતના નથી જાતવાર ફાળણી કરવાના ભલે દરેક કાપાવાઃ વિભાગને સ્વયંનિર્ણયન તત્વ સાથે કરવું અને આ નિર્ણય દરેક વાપાવાર પ્રદેશમાંના યુષ્ક ઉચ્ચના માણસોના મતોથી કરવો. એમ કવાથી કોઈ પણ પ્રદેશ હિંદી સંધાનમાંથી બહાર પડી શકશે નહીં અને સંધાનમાં દરેક પ્રદેશને સમાન હક આપવા, આ કુદરતી દેખાતો મામલો ઊઠી - આજ કૌંઝેસ કોમી તત્ત્વ પોતે અમલમાં લાવવા કારે છે હિંદુ, શીખ, મુસલમાન એમનો અગ્રેષ્ઠ પરાકાષ્ટાએ પોદયેસો દોવાથી કૌંઝેસને એમ કરવું પડે છે દરેક જમાતમાંના જુદાજુદા સમાજ સાથે સમરસ થવાનો પ્રયત્ન રાષ્ટ્રસભાએ કર્યો નથી; એનું આ પરિણામ છે. જાતવાર તત્ત્વ પ્રતિ રચનામાં અમલમાં લાવવું એવો કૌંઝેસનો વિચાર દેખાય છે મુસલમાનોને પોતાના કોમ કારે સ્વતંત્ર રાષ્ટ્ર બનાવવું છે, અને તેથી જ જાતવાર પ્રતિ રચના કરી તેમનું સમાધાન થવાનું નથી અગ્રેષ્ઠ એથી મટવાનો નથી એ ઉપાકુ છે. કોમી અગ્રેષ્ઠ સાથે હમણા પ્રતિપત્તિ પ્રતિપત્તિ વચ્ચે જાણે કોઈ કચેસા છે. આસામ પ્રાંતને તેની ધિજા વિરૂધ્ધ જમાળ સાથે વિકાસમાં સામીપ થવાનું છે. આ વિરૂધ્ધ આસામે અજાણ જાણી કરી છે. સિધ પ્રતિપત્તિ પશ્ચિમના વિભાગમાં સામેસ થવું નથી, તેથી ત્યાં પણ વિભાગ વિરૂધ્ધ અજાણ જાણી થા છે. બ્રિટિશ સરકારે પ્રાંતનું કુદરતી જુદાપણું જમાનમાં ન કરતાં વિભાગ પાડવાનું કરાવેલું દોવાથી પ્રતિપત્તિ પ્રતિપત્તિમાં અગ્રેષ્ઠ સહ થયા. કોમી તત્ત્વ પર સમાજની કુદરતી વહેંચણી થતી નથી દોવા છતાં કોમી તત્ત્વ બ્રિટિશ સરકારે માન્ય કરેલું દોવાથી કોમ કોમમાં અગ્રેષ્ઠ ઉદ્ભવ થયા. સર્વ પ્રકારે દેશમાં અધ્યત્મજાની લાવના નથી મહોમાદે કસદ વધે એવું બ્રિટિશ સરકારનું ધોરણ દેશમાંના અગ્રેષ્ઠના મૂળમાં છે અને જ્યાં આવા પ્રકારના ને બનાવમાં ત્યાં પોતે જ તેવી પરિસ્થિતિ કરે છે એવી બ્રિટિશની નીતિ દિવસે દિવસે સ્પષ્ટ થતી જાય છે આવી પરિસ્થિતિમાં બ્રિટિશની દેશમાં સતા વધારે જાણવાન બને તો તેમાં આશ્ચર્ય નથી.

ઉપરની પરિસ્થિતિમાં પ્રાંતિક સરકારે પ્રથમ ક્યોને કોમી અસાંપતિ મારેના ઉપાયનું કારણ આપી પોતાના અમલ ન ચેના બહુજન સમાજનો નાગરિક સ્વતંત્રતા ઉપર ગ્રાપ મારવાની કાર-

પાકા રંગ ! વખતસર ! એકજ ભાવ !

કાપડ ઉપર કળામય અને સસ્તુ છાપકામ, રચકામ રબારી ભરત, નગરીયાં, બાલ્કનીયાં કરાવવા માટે મળે. —

પટેલ કે જીકો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ.

કે મોહન ટોલીઝ રોડ, ગ્રીધાપુરાને નાકે-વડોદરા

રાત કરી છે. મુખ્ય પ્રાંતમાં હમણાં જ પચાસ વચેણું પશ્ચિમ સેફ્ટી બીજ એવાનું પ્રકારનું છે. મદાસ પ્રાંતમાં તે સાગુ થયું છે. બીજા પ્રાંતમાં પણ એવા કાચકાઓનો અમલ શરૂ થયો છે. અનાજ, કાપડ વગેરેથી હેરાન થયેલી જનના પોતાનું કુળ ત્રીપાપર ટાંચવા માટે સમા, પ્રચાર, સપ વગેરેનો ઉપયોગ કરતા હોવાથી તેને એવા કાચકાથી ગુંગામણ થાય છે. મુખ્ય સરકારે વારસી સોફાનો પ્રદાન કરીને રાખ્યો છે. અમલનેરના મીઠા માલિકને તાલુ બધ રાખવા સવલત આપી છે. પ્રાંતિક સરકારમાંના મંત્રી મંત્રીઓ વચ્ચે અને મંત્રી મંત્રી અને પ્રાંતિક મેજિસ્ટ્રેટો વચ્ચે કમીશને નેર થયું છે. એકંદરે મેજિસ્ટ્રેટોના જુદાજુદા જુદા વચ્ચેના કમીશને એટલું નેર આવ્યું છે કે તેટલી કીડી મેજિસ્ટ્રેટો જુદાજુદા જુદા જુદા એવું સામે છે. કીડીમાં પણ તેજ પરિસ્થિતિ છે. કીડીના બચાવમાંના મંત્રી મંત્રીમાંના ૮૦ સમાસદોએ તકરાર ઉઠાવી છે. દેશના પ્રમુખ પદેની સમટના એવી રીતે અત કમીશની યિચિસ થયેલી મંત્રી વિરુદ્ધ હોવાથી જુના ઉપાયોથી દેશમાં સાંત પ્રસ્થાપિત કરવી અશક્ય છે અને નવા ઉપાયોને પક્ષને દેખાતા નથી, કાંતિને ચોખ્ખું એવું જ એ વાતવરણ છે. આવી પરિસ્થિતિમાં બહુજન સમાજની હેરાનગતિ વધી તે સાર્વત્રિક ઉદ્ધાર માં પરિણમે એવો સંભવ છે. પણ એ યવા પદેના બહુજન સમાજનો રાજકીય હિતોએ કાંતિને પોષક થવા જોઈએ. કમ્યુનિસ્ટ પક્ષની તથા વીસ વર્ષની કારગર થી તે દેશો ને એ છે કે એ કીડી રાખ નહીં એવી સ્થિતિમાં જનતાનો સ્થાન સાર્વત્રિક કમીશની, કમીશની પરિણમે એમાં અસંભવ નથી.

૭-૪-૪૭

“વખાસ પેસા આપી દો. નહિ તો તમારી જિંદગી ખોટી” એમ પ્રાંતમાંના કહેવતુ ચીસો વખાસ પેસાને એ અને જિંદગી ન થે

❧

❧

❧

❧

દોકાને મુજ પરા પાડવાનું નહિ પણ દોકા સુખી બની શકે તેવી તેમને વાંત. ખજે તે એવાનું કામ સાધાવું છે,

❧

❧

❧

❧

“સોયો અપેશું ?” એમ રેલવે પૂછનારો નાનું, ત્યારે તેણે કહ્યું, “પોતાનો ભવને નજરુ” અને “સોયો સહેલું ?” તો તેણે જવાબ આપ્યો, “બીજાને યિયામજુ આપવી તે.”

❧

❧

❧

❧

“એ જમને સહન જરૂર પાડે તો આજે જિંદગી પર બાજબારો થવાયું ?” એ એ પ્રશ્નો આપનો સમામાં જવાબ આપનારો યાદીને જાગૃત. “એ જવાબ નહીંમાં દોષ તો દુરમતને પાકે હજી નવા એ દશમાં દોષ, તો દુરમતને ઉત્તેજિત થાય અને તે સારી પૂર્વ દેવરી કરી સાચ અને અને આ જવાબ આપીને વખારે મુશ્કેલીને વેળી પડે; બીજા બીજા કરી જવાબ રાખી દે તો સમાના જાનમાં કઈ વધારો નહિ થાય.”

વ્યાખ્યા

સપ:- “કેમ છા ?” ના જવાબમાં તનિવતની સપનું દર્શાવ કહે તે.

❧

❧

❧

❧

અમીર - પુરાણા મળી કવરડને કવરડ સાચવા કુટુંબનો કવર

❧

❧

❧

❧

દેની ફાંદને રાકમે પડ્યું, “પેસાથી વખારે આ મોડાવરો થયો ?” તેણે કહ્યું, “મારી ખતીયે કાંચવાડું ઠાળી ધીપું.

તરભોણુનો વાઘજી

(શિશુ મુજરાતના એક અનાવિષ્ ક્યોતિધરની કથા.)

બ. મ. દેસાઈ.

‘વાઘ આવે રે ! ખાઠ !’

જીકથી ધૂનતા કાઠી મહેલા અવાજે ડાહ્યો ખૂમ પાડી

સાંત-સ્વસ્થ તરભોણુ દાલી હાથ. એટી, આજસુએના હાથપગમાં પણ ચાંચસ આબુ.

સોજી માથમતા અપથી એકઠી કરવા માડી. સર્વેની આખ આવતા મથે પેરી લીધી હતી. માથ એકજ માણસ સાંત-અપજ, આ બધી પ્રયાસ નેતો-કાઈ ખતવાતું ન હોય તેમ-મીકું મીકું મરકતો, પોતાની કરસી પામે લઈ સુઈ રહી હતો.

‘કેમ વાઘજી ! તિરતિ મેઠો છે ? પેલા કાકા હમણા આવી પહોંચશે, જાંઘી કર ’ ભેલુ હોય તે લઈ લે !’

‘લઈને નાસવું જ હોત તો અત્યાર સુધી બેસી રૂ કરવા રહી હોત !’ વાઘજીએ જવાબ આપ્યો.

‘તારે રૂ મરવું છે ? કાકા જાન છે ? એ આખી ખાઠ અને તું એકસો ?’ રામભાઈએ કહ્યું.

‘કેમ તું પણ નાસે છે ?’ વાઘજીએ રામભાઈને સવાલ કર્યો.

‘તારે રૂ કરવું ?’ એ જાહેને આપણે મે કાઈ પહોંચી વળીએ ! ફરવાર માણસ સામે હોય તો જલ્દી સમજાવો !’ પણ આ તો મારા જાપ ! દોડસો, જસો માણસ ! એ મૂર્ખાઈ મારે નથી મરવી.’

‘જરે મે મરણીઆ તો જારસેને મારે પડે, તું યોગી જા, રમ જામરો !’ વાઘજીએ આજ્ઞા આપી.

‘તું જ જમાવ રમ ! જાપા !’ હું તો આ ચાંચો, હાથ કહું છું, તાલ માની જા, વાઘજી !’ રામભાઈએ એને કલથાબોલ્યો.

‘હવે જાણશો !’ નાસ, નાસ, તારા કાકા હમણાં આવી પહોંચશે !’ વાઘજીએ રામભાઈને તિરકાર્યો, અને એને જામતો જોઈ પાછળથી ખાંખડાટ કર્યો.

સરભોણુવાસીઓના જીવનમાં ચારેવી માતાવું રચાન અનેરું છે. ડાહ્યપણ દેવ-દેવીને ન માનતો સરભોણુનો રહેવાસી અઢિવી માતા આમજી જરૂર માથું ઝુકાવે છે એ માતાનું રમરણ માત્ર એના હૃદયમાં પવિત્ર ભાવો જાગે છે એના નાના મોટા કાર્યની સફળતા મોટે એ માતાની વિવિધ જાપા-આખડીઓ રાખે છે કાર્યની સફળતામાં એ માતાનો અદ્વિત્ય હાથ જુએ છે, અને એના બધો યશ એ માતાને જ આપે છે.

સરભોણુ પર આવેલી ખાઠ તરભોણુ ગઈ, તેમા પણ સરભોણુની એ રક્ષા કરતી શુભેચ્છક દેરીનેજ હાથ હતો એમ તે જમતે ખાતીપૂર્વક મનાવજી.

‘કેમ અમ્મા ! સરભોણુ ડેહું આધું !’ સરભોણુ નજીક આવતી જતી માડના સરકારે એક શહશરીને પૂછ્યું.

કહે છે કે સાંભળનારને માતાના પ્રતાપે ‘તરભોણુ’ સજાણુ, અને એણે તે બાણુ આમ-જી ચીધી. ખાંખડાઓ પણ માતાનાજ પ્રતાપે કંઈ વધારે પૂજપગલ ક્યો વિના તરભોણુને પથે પથા.

આપણને આજે તો આ દુષીકન નેડી કાઢેલી જેવી લાગે છે, પણ તે વખતે તો એ સત્ત્વ દુષીકત તરિકે પ્રસિદ્ધિ પામી હતી, આ લોકોએ કરી પણ સ કા વિના એ વાન સાચી માની હતી. આમ એ દેવીની પ્રતિષ્ઠા વધી મધ, અને પરાપૂર્વનાં ઉતરતા આવતા સરકારે એ માનાવું રમાય ત્યારે સરભોજી વાસીના હૃદયમાં અદિતિય રાજ્ય

આ જ ધાડના આગમને તરભોજીમાં તરખાટ મચાવ્યો.

x

નાસી જતા એક માણસને ધાડપાડના નાચકે આળી લીધો 'અમ્મા નાસે એ નકા' સરભોજી કેટલું દુર ?'

'સરભોજી !—સરભોજી તો પાછળ રવાં મધુ, અહીં થી દોરેક બાડ.'

'ત્યારે આ સામે દેખાવ એ કમુ ગામ ?'

'એ તો તરભોજી.'

સરભોજી પૂછતા તરભોજી તરફ આમળીચી ખનાર પેલા રાહદારી તરફ તે મનમાં રાગે બન્યો. પણ રાગ દાસવવાનું તે પાત ત્યાં નહોતું. પોતાને કમાવતો માની બોલો પડતો એ ધાડપાડનો નાચક પોતાના સાથીઓ તરફ ફરી ધીક દમના બોલ્યો. 'આમે, તરભોજી તો તરભોજી—એ જ બગિલ'

અને ફીસડીલાટ કરતું એ ધાક તરભોજી ઉપર તરત

+

'અમ્મા' મામ મોક તો જલુ નાસી મધુ લાગે છે' નામેમાં પેસતાજ બધુ મુમજામ નેઈ એક ધાડપાડને કમુ

'આમે એ વધારે સાડ' ધાડપાડનો સગદાર હાથે.

ધાડપાડનો મામમાં મુરવા લોડા પરખર છોડી નાસી ગયા દતા. કસા પણ અટકાવ વમર ધાડપાડનો એક પછી એક પર તપાસવા લાગ્યા ઉપયોગી જાણતી ચીજો થઈ નાહીની ફેલી-ફાલી-તોલી-ફોલી નાખી

'અમ્મા ઠેજ છે ? બોલ !'

મામના પદોમાં માત્ર આજ ૫૨ અદરથી વાસેલું હતું. એને મધ નેઈ નારણાં ઠેકતાં ધાડપાડના સરકારે દુકમ થયો.

અદરથી ઠેકતા અજખડાટ દસવાનો અવાજ સભળાયો.

'કોઈ ગડિ લાગે છે' એક ધાડપાડને અનુમાન અડત કમુ.

'મીઠો તારો બાપ' માયામાં વાગે એવો અદરથી જાગ્યો મળ્યો.

આ જવાબે ધાડપાડને ચીડળ્યા. એણે કુદાડનો એક ધા ખાગળ્યો. મામે, નારણ તરી પડ્યું. સામે રૂમર્તિ વાપણને લાવના રૂમ્મી લઈ દરાર ઝમેલો નેયો.

વાપણની લિયાર્ક, એનો બરાડ દેડ લાખા લાંખા લાચ નેઈ ધાડપાડનો થંભી ગયા.

ધાડપાડને થમેલા નેઈ વાપણને પડાર થયો, 'આવી જાઓ, જમ્યાઓ.' એના મુખ ઉપર નિર્ભયતા તરતી હતી.

વાપણનો આ પડાર ધાડપાડને જતા પુચ્યો. વધારે પુચ્યો એના સરકારને એણે ત્રાડ મારી 'મૂઓ હો મુ ! તરી પડો !'

સરકારના આ શબ્દે ધાડપાડુઓને પાનો અકસો, હથિયાર સાથે વાપજી ઉપર તૂટી પડ્યા વાપજી જાઉં છ નહોતો. એની ફરસી તમાર જ હતી. એણે કહ્યુંને મા કાધા, કહ્યુંને ઝીલ્યા, કહ્યું-કને માર્યા, અને ધાગ નેમ વાપજી ધરમાથી બહાર સરકી ગયો. બહાર નીકળતા જ આમેથી ખમ્મીસ જીવાનેને સર્ધ રામભાઈને આવતો નેમો.

‘કેમ પેલા ક્યા છે ?’ આવતાં વાત જ રામભાઈએ પૂછ્યું

‘કેટલાકના રામ તો રમાડી દીધા છે, હવે થોડા વાજી છે મહાર આવે એટલે પૂરા ક્યા’

ફળીમાં જોલો જોલો વાપજી હસતો હતો એને પાછલાં ઉધાકા બારણાંનો ખ્યાલ રહી નહિ

‘બારણે વાપજી અને રામભાઈની વાતચીત આશવી હતી જીવાનીઆમોની કડિમાળી કાઝી ઠોકતી હતી, કોલાદલ થતો હતો. ધાડપાડુઓને ‘બહાર’ની ગંધ આવી સરકાર સમેત બન્યો. સાથીઓને ચેતવ્યા પાછલે બારણેથી સીધા જ નાળખાં જીતરી પરી રરતે પરી ગયા વાપજી અને તેની બહાર જાનેલા આગલે બારણે વાટ નેતો રહી ગયા.

ધાડપાડુઓ પલાયન કરી ગયાની ખબર પડતા જીવાનીઆમો પાછળ પાલા, પછુ ધાડુ પછે મણે દુર નીકળી ગયું હતું. બધા નિરાશ થઈ પાછા આવ્યા વાપજીએ કપકા ભરી આપે એટલે સવાસ પૂછ્યો. ‘આ તમારી પહેલેથી કાપવી હોત તો ?’

કોઈએ જવાબ ન આપ્યો. મુઝા મુઝા બધા નીચું નેમ જોલા રહ્યા

આ ધાડપાડુઓને ભમણવાની વાત પેશ્વા સરકારને કાને પહોંચી વાપજીને તેડુ આંબુ. પેશ્વા સરકારે તેની આ બહોદુરી બદલ કેટલીક જમીને વાપજીને આપવા ખુશી જતાં પછુ વાપજીને તે જાત મારે ન સ્વીકારતાં એ બધી જમીને ગામના અરીબોને અપવા વિનંતી કરી. પેશ્વા સરકારે વાપજીની વિનંતીને સ્વીકાર કરી ગામના અરીબ-ગુરખાને થોડી થોડી જમીન આપી

એ વીરતા દેશત થયો ત્યારે કહે ને કે એના શરીર પર ચોખ્ખી નાના મેટા હથિયારનાં ધારાં ફાંપેલા આઠા કોઈએ અણી નેપા કતાં.

પરદેશી કહેવતો

ફીનલેન્ડ.

પડખો પ્રત્યેક કાષા જણે.

આનહી ફરેક ખડને પુપ્પ ગળે અને કુ ખીને ફરેક ફૂલ ખડ દેખાવ.

ખાલાથી ખૂટાઈ નથી પણ સાદસ વિના ખૂટે છે.

મુખો પોતાના મોઝાની, ગોડો પોતાના વફૂની, અઝાની પોતાની હીકરીની પ્રસ સા કરે છે

સોનામા કામ અને કાજામાં કોણ તરતજ દેખાવ આવે.

કપ્પરે ઉતાવળ પેલા કરી નથી.

આજસુ બિચારો ક્યારે કામ કરે ? કિમ્મતમા ટાઢ, કિનાળોમાં તાપ અને ચોમાસામાં

વરસાદ પડે છે

પેલા મેળવવામા નહિ પણ સાચવવામા બહોદુરી છે

તમારા મોઝાનાં કાષે, તમારા હોઝગના તેની ઘડી કીએ ત્યાગે, તમારી હીકરીનાં, તે પરણે

ત્યાગ પછી વખાણુ દશે પણ તમારા વખાણુ દહી કરતો નહી.

અવિંધ પોતાનેજ શિક્ષા કરે છે.

કમાઈને નહી પણ જમ્યાવીને માણસ પૈસાદાર થાવ છે

પૈસાદારની માદગીની બધાને જાણ થાવ પણ અરીબ મરી જાય તેની પણ કોઈને ખબર

ન પડે.

પ્રત્યેક પવનને અનુસરી આજસુ વહાણુ બહાર પહોંચે નહિ.

સમાલોચના

X

આધુનિક સાવિત્રી.—એ. મી. ગમલુલાલ ગોષા

પ્ર. નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ૨૨૫૬, બદ. અમદાવાદ. કિ. રૂ. ૩-૦-૦. અનેક દષ્ટિ-
કાણથી આધુનિક યુવાન યુવતિઓના પ્રેમની ચર્ચા કરતો આ નાટક વિચારપ્રેરક અને પછાતે
માર્ગદર્શક નીવડશે. ઘન સમસ્યાની છણાવટ કરતાં પાત્રોના સવાદમાં અનેક સચોટ રજુ કરવામાં
આવ્યા છે અને તેથી વસ્તુની ખતિ શિથિલ બને છે પણ વિચારોની ચિત્તમત્તા વાચકોને અવરન
પ્રેરણામય નીવડશે, એમ અને ખાત્રીપૂર્વક કહી શકાય.

કાવ્યકૃતિશૌરી.—એ. પૂનઘાસ. કિ. ૦-૮-૦. પ્ર. યુર્માતર કામોદય. ગોપીપુરા, સુરત.

ત્રિશુવન વ્યાસ અને પ્રીતમલાલ મળતુદાસની 'કુલકણી' જેવા બાલ કાવ્યકૃતિ સાહિત્ય
ખતિ અદ્ય છે પણ મોટા જાગોના બાલ કાવ્યો અર્થરહિત ભેદભૂત કેળાવે નહીં સમજી શકે
તેવાં કુર્બંટ હોય છે. આ કાવ્યોમાં એ દૃશ્ય નથી એટલું જ નહીં પણ કૌર્મિસ અને બાળકો
હોંસે ફરી ફરી વાંચે એવાં સુદર ગદ્ય અને ગીતો છે. પછાતી સુદર પદ્ધતિઓ છતાં ગદ્ય મન જમ
નબ છે પણ સ્વજન સંકેતને લીધે તેમ કરતા અટકતું પડે છે. માખાપોએ તેમના બાળકોને આ
કાવ્યમગ્ન બેટ આપવા જેવો છે એવી અમારી નિઃસંકેત ભાવામણ છે.

કવિશ્વર શાસિભદ્રસુરિ કૃત ભરત-બાહુબલિ-રાસ.

અનુ-૦ અને પ્રકાશક પ. સાલચંદ બમવાન ગોષા. પુ. ૧૨૫૮૬ કિ રૂ. ૧-૮-૦ પાક પ્રક.
વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યા મંદિરમાં સંશોધન કાર્ય કરી રહેલા વિદ્વાન પ. સાલચંદ્રજીએ
વિ. સ. ૧૨૪૧ માં પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં લખાયેલા વીરસના આ કાવ્યને અનુવાદ સહિત
પ્રકટ કરી ગુજરાતી સાહિત્યના સમકક્ષ કામગીરી બેટ આપી છે.

કાવ્યની સાથે બાલા વિ. ની સમીક્ષા કરતો પ્રસ્તાવના રૂપે લખેલો પદ્યિત્તનો લેખ ખાસ
ખાતર એ ચતારો છે.

આ વીરસ પ્રધાન કાવ્યની વસ્તુ અપોખાના ભરત અને તક્ષશિલામાં રાખ્ય કરતા તેમના
ભાઈ બાહુબલિ વચ્ચે જાહેરાત મુદ્દ અને સમાધાનીની છે પ્રસ્તુત કાવ્યમાં મુદ્દના પ્રસંગના વર્ણ-
નો પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષાની શબ્દ સચ્ચિનો સરસ પેશાવ આપે છે. પ્રાચીન ભાષાના અભ્યાસ
સીએ માટે આ એક મહત્વનું પ્રકાશન પદ્ધતિએ ગુજરાતને બેટ આપી સારી સેવા બજાવી છે.

સ્વીકાર —મી. ર. વ. દેસાઈકૃત. અપ્સરા ભા. ૧-૨ અને કૌર્મિપનેવિ. અવલોકન
હવે પછી.

Encourage Indian Industries

FOR

All kinds of Bobbins manufactured from

Well-seasoned wood & Accurate fitting

and other Wooden Textile articles

SUCH AS

Picking Sticks, Sly, Sley-boards etc.

DIRECT YOUR ENQUIRIES TO

Vithaldas Makanji & Sons

Ranchhodji Street,

NAVSARI.

ધીન્યુ ગ્રેટ ઇન્ડ્યુરન્સ

કંપની ઓફ ઇન્ડીઆ, લીમીટેડ

(વડોદરામાં સ્થપાયેલી સ્થાયી નવાજાદી મળદિત ઉ.)

મુક્તાવાર સાપજ	રૂ. ૧,૫૦,૦૦,૦૦૦
અઢાર પગેલી ને બરાધેલી સાપજ ..	રૂ. ૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
મધુલ થયેલી સાપજ ..	રૂ. ૩૨,૫૦,૦૦૦

કાયરેક્ટરોની ઓફ

શ્રી તુલસીદાસ કીલાચંદ (ધરમન)	શ્રી ઉતાલાલ બે. મુતરીયા
શ્રી વાલચંદ કીલાચંદ	શ્રી જાનાલાલ કીલાચંદ
શ્રી હરમણી મુળરાજ બરાઈ	શ્રી જ્ઞાન દીપાલ લીલાલાલ શ્રી
શ્રી જહાંગીર પેશતાનજી પટેલ	શ્રી મળલાલ ઉતાલાલ

બનસ મેનેજર મનલાલ છ મોદી

રજીસ્ટર્ડ ઓફિસ, મ.ક. બીલ્ડિંગ, માંડવી, વડોદરા.	બ્રિટીશ હિન્દમાં મુખ્ય ઓફિસ ૪૫-૪૭, ભેંપાલા સ્ટ્રીટ, રા.૯, મુંબઈ
---	--

— સામાજી —

અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, હાલોલ, કર્ણાટી, ભાવનગર,
દિલ્લી, પેશાવર, અને કોઈપણ મદુર

નિહગી, આગ, અકસ્માત અને દરિયાઈ વીમાનું
કામકાજ લેવામાં આવે છે.

નેશનલ સેવિંગ સર્ટિફિકેટ સંબંધી

પાંડિત જવાહરલાલ નહેરુ, ડેપુ-પ્રમુખ, વચગાળાની સરકાર એમનો

અભિપ્રાય

“આજના વખતમાં જે જાણતો માટે તકેદારી સંબંધવાની છે તેમની બે ક બાબત ધ્યાનમાં અને માલની વધવી જતી કિંમત છે. માલની કિંમત નીચી રાખવાનું કામ અમર ધર્મ પડ્યું છે આ સંબંધવારીને કાળવા માટે જરૂરની પ્રવૃત્તિને ઉત્તેજન આપવું એ અસરકારક રીત છે. તેથી પ્રાતિક સરકારીએ તેનો પ્રયત્ન હાથ ધરેલો છે.

શુલકાળમાં મરકારી યોજનાઓ તરફ ધ્યાન વહેમ રાખવામાં આવતો હતો. તે વખત માટે તે સ્વાભાવિક હતું. પરંતુ હવે શંકા રાખવાનું કારણ નથી, અને નાની જગત યોજનાને તરત જ ઉત્તેજન મળે, તે ખાસ જરૂરી છે, દેશની દૃષ્ટિએ તેમજ વ્યક્તિગત દ્રિષ્ટિએ રીતે સાફ છે, આપણે-અવિષ્કારમાં ખરાબ વખત ગાળવો પડે નહિ તે જાણે હરેક માણસે અંધાવી શકાય તેવા ત્યારે જગતવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. તેથી રીતે ને તે પોતાને તેમજ દેશને મદદ કરે છે તેથી હું નાની જગત યોજના સફળ થાય તેમ ઇચ્છું છું.”

નેશનલ સેવીંગ સર્ટિફિકેટ સંબંધી

વધુ માહિતી માટે નેશનલ સેવીંગ સર્ટિફિકેટ સંબંધી પ્રતિ પોસ્ટ બોક્સમાંથી મફત મેળવો અથવા મળો આ લેખો —

(૧) પ્રકાશન ખાતું, વડોદરા-કોન નં. ૨૨૦

(૨) સ્થાનિક વહિવટદાર, મહાલકરી.

(૩) સંયોજિત પ્રદેશનના આધુનિક સરકારી અમલદાર.

પૂજા

નવી સીરીઝ પ્રસ્તુત ૧]

મ્ર. ૧૯૪૭

[અંક ૧૦]

“પમ” વિશે તકરાર કરતી એના કરતાં
વધારે અધર્મિષ્ટ બીજી કશું નથી.”

અનુક્રમ

- ૧ અદ્વૈત નિર્મલ—૧, ૫, મ.
- ૨ ખાસખા ખોટા—શ્રી. ક્રિષ્ણભાઈ ખાંધી
- ૩ બિહતમસીદ—શ્રી. પતીજ
- ૪ પ્રધુપ કિન્નરો—શ્રી મધાંત
- ૫ મુદ્દપ પ્રાર્થના
- ૬ કોણુ કોઈ—“મ”
- ૭ વાલ્મીકી ને ચરિતા—શ્રી બૂપેન્દ્ર કા. વડીલ
- ૮ સાદિત્વ સરખાવો—શ્રી. ર. વ. રેસાઈ
- ૯ નવસારી આવાસ સંયોજન—
શ્રી. અણ્ણિભાઈ દિવેરી
- ૧૦ અનન વાત—શ્રી રાસિકાંત અણ્ણવેરી
- ૧૧ આશુત્થ રવવનર—શ્રી પંડિત
- ૧૨ શ્રદ્ધાશર નિરખન પ્રાદો—શ્રી “કા”
- ૧૩ વાલીપ પામેલા સિલ્સો વધારવાની યોજના—
મ્રી દી. કે. જોન. મેનન
- ૧૪ કુળાતી-મરાઠી નાનાઈ સંમલ—
ટી. મણુભાઈ ર. મળકુદાર
- ૧૫ અપ્પરજાનંદ ૧-૨—શ્રી. અનંતરાવ રાવળ
- ૧૬ આનંદાશ્રિયા-મ્રી કોઈકડા
- ૧૭ દિ. રાજકારણ-મ્રી કીર્તીદસ
- ૧૮ સમાજીયતા
- ૧૯ પાર્થિવ દેવતા

★

તંત્રી :

ર. પ. મહેતા

●

પારિતોષિકાનુમ ૩૮ પૂજા-૭
૭૬૭ પ્રેમના ૩૮ ૭૮-૭
પેરેલ ખારે સિલ્સી ૭૧૧

★

આનંદપરા, પટેલરા.

હિન્દના પ્રથમ વીમા કંપની

૭૫ વરસની સેવા કરી-૭૬ માં વર્ષમાં પ્રવેશી ચૂકી છે.

ઇ. સ ૧૮૭૧ મા પ્રથમ પોલિસી ચરૂ કરી; આજે ૨૫ કરોડ ઉપરાંતનું ઠામઠાજ ચાલુ અસ્તિત્વમાં ધરાવે છે, ૨,૨૫,૦૦૦ ઉપરાંત કુટુંબોને રક્ષણ આપ્યું છે, માત્ર છેલ્લા દાયકામાંજ ૧,૩૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયાના ઢાવા ચુકવ્યા છે. રૂ. ૫ કરોડ ૪૦ લાખ ઉપરાંતનું ફંડ, પોલિસીની ઉદ્ધાર ચરતો, વીમો કે એવન્સિ લેવા ઉત્તમ કંપની.

બૉમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એસ્યુરન્સ સો. લિ.

બૉમ્બે મ્યુચ્યુઅલ બિલ્ડિંગ,

હાનંબી રોડ, મુંબઈ, ૧

પૂજા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણજલા સમુદ્રસહિતા પુર્વાત્ સદા મંગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પ્રસ્તાક ૧]

મે, ૧૯૪૭

[અંક ૧૦]

અડગ નિશ્ચય

એક બીની હતકયા હશે છે, એક વધે એક પર્વતની નજીક પોતાનું ઘર બાંધ્યું. પર્વત ધણે નજીક હોવાથી ડોસાના ધરમા પવન આવી ન શકે. તેથી તે વધે તેના બે સુવાન પુત્રો સાથે ડોસાના સર્પ પર્વત બોલે. 'છૂં હશે પર્વતમાંથી માદી બોલી દોપતીમા ભરી ત્રણે જણ વારણથી તે સર્પ જઈ દિગ્ધામા નાખવા સામ્યા. વધે પતીએ ડોસાને ઘોડા આપ્યો, 'તમે પરડા થયા છે. એક પથરી તો જામકાતો નથી. તમે મરી જશો પણ પર્વતનો જરા જોડશે જામ પણ તમે દૂર ન જઈ શકશો' બેરોએમા બાગ્યેજ અછત દોપ છ એવી કંઈક સમજાવળા ડોસાએ તેની પત્નીના કહેવા પર કશું સહ ન આપ્યું અને નિશ્ચય રહી પોતાનું કામ જારી રાખ્યું.

બોડીનાર પછી તેનો એક મિત્ર ત્યા આપ્યો અને ડોસાની પ્રવૃત્તિને જાણ જાણી તેણે ઘોડા આપતાં કહ્યું, 'તમે કેવા મૂરખા છો . . .'

ડોસાએ શાંત ચિન્તે જવાબ આપ્યો, 'હું નહિ પણ તમે મૂરખ છો. હું મરી જશ્ય પણ મારા છોકરાઓને છોકરા થશે. અને પૌત્રોના છોકરા થશે અને એ પ્રમાણે વગર અટકાયે મારો વસવેશે. આજ રહેશે. પણ જા પર્વત હવે વધતો અટકશે છે. એને કંઈ છોકરા થવાનાં નથી. એટલે વખત જતા અમારો વશ એને બોલીને દિગ્ધામા ફેંકી દેશે અને અમારા ધરમા જોડાવા દવા જિગલ આવશે.'

પર્વતનો દેવ આ વર્તાવાપ સાંભળી ધણ પાસે દોડી ગયો અને તેને કરમરીને કહ્યું, 'પ્રભો ! મને અર્ધાંશી ખમેડો નહિતર આ જુરો અને મેના વંશને મારો નાશ કરશે.'

પર્વતની કશું રિયતિ જ્ઞાનમા સહ દખરે તેને બીજે ખસેડ્યો અને રેલા વધવાના ધરમા પવનની આવળ મોટે છૂટ મર્ડ.

પાઠરમાં પડેલા

૧

મંદિર નિર્જનતાભયુ ખાલી હતું
ત્યાં દેવ નહોતા — કોઈ નહોતું —
ગભાંઠારો ચે જ્યાં ખાલી હતાં
હૂંડી ગયાં' તા કોઈ હૂંડારા જયુ.
પથ્થરોના ચે પછાડીને ક્યો'તા કાંકરા,
હીરા હતા ને આંખમાં—
તે ટાંકણે ત્રોફાઈને ખાડા બન્યા બિહામણા.
ધૂમટોની ઝાલરો,
ને સીપહાની દેવની—
કચ્છરો થઈને પડી'તી
રૂપખંડિત થે પડ્યા'તાં આંજણાં સોદામણાં .

૨

મંદિર કાને ને મૂવા' તા તેમની
હાંથી ક્ષારોમાં પડી'તી ખાલીઓ
મંદિરથી થોડક છેટે
ઘોરનાં બ્યાં કુલ બન્યા'તાં ઘણાં—
એનીજ વચ્ચે મોનને મીકું જમી
સતા હતા શૂરવીર તાણી સોઠ નિધનપ્રેમની
મંદિર ત્યાં ખાલી હતું.
એ મંદિરોના દેવતા ચે દેવ નેવા દેવતા
ઘોરથી રક્ષિત મેઢાને પડ્યા'તા છવતા,
દેવ સાચા એ હતા.

બંદુસાલ ગાંધી

એક તમસીલ

૧ (તર્ક)

તેણે મેં જામ વિભાજના
દુષ્કરે વિકસિત,
સામરમાં જેમ તરંગ
સુભવનું, પ્રજ્વલિત
જ્વાળાં મારું જેમ છે
જાલીનું પ્રકાશનું.
તેણે મેં તે જ મિસાલ છે
વિષનું વિભાજન.

પ્રણય ઝિનારો

ઝિનારે દૂખવાનો વારો
પાર કર્યો મેં સાગર સારો - ઝિનારે

કંડા ફેડી ખૂબ ખેડી,
ધોર ઘેરી ફેડી,
ખાનગી તારી પાણીમાંથી
તીક્ષ્ણવા ન વારો - ઝિનારે

વનરાજીની ત્રાડે માળે,
ન પાણી દાશે પેદનું આળે,
દેવ સુણી દાથી ભેડે
તપરના ત્થુકાશે - ઝિનારે

કમળથી દે તેજનો માલો
વિગળની ઝોળી વરમાલો,
મરદન કુલે પ્હેરવા આળે
દારની દારે કારો - ઝિનારે
— પ્રસાત

— પતીલ

હૃદય માર્થના

મેને હજુ નથી મળી પ્રજ્ઞા પાપ
અમાલ અવકાશનો પથ-વાદમાં
નથી સજ્જા દરન કે અજ્ઞા તારના-તોલણે
ચૂંટી ચરણે મૂખના વિજ્ઞા માનમાં દુઃખ
તથા નવ મને. વિરહસમ દેવ કે ને દર્શા
મારૂં મન, નિદાવિશા, તમ તારના આત્મના
અને મુક્તિ ચક્ર સો હમ મંત્રી, કઈ સીદ કુ
કવલ/મદ કમળના મદિ-અવકાશ દોવા લા.

પરવ મનામના મનુજદેક સાથે જતી,
ચહ સજ્જા એક દો હૃદયમાર્થના માન આ,
'હા' દર્શન વ પડે, છત્રન મેળવું વ સજી
અને નમન નિવ કુ ચરણ તાલરે આહર.
વહે સરિત પાશ્વના, વનવિશેષ વાડી મત્તના
રહે, કુશુભન જતી પથરની સજા ન્યા રહે,
કરે મન ઝેલડી ચિપ્પરમાળ ધીની જતી
તથી તવ પડે બધી સજ્જા આ દે દર્શની.

[અવેશ]

કોણુ રોકે ?

ચરી રોકે તે ડરે ન
 બહો છૂરી ચઢતે ફરે.
 ન ધરમાં
 એ વનવગડે ચરે—
 અરણ્ય સદા તૈયાગ નહીમા
 શમી વલ્લ નહવાતે
 ટપકેલા એ ટિપા ટચુકડા
 જલ સાગર ભરવાને—
 એવા મૃત્યુબળ નિર્ભિકને
 કોણુ રોકે અટકાવી ?—
 બીજા મરે ને જાડ ઉગે છે
 વનને વેશવવાને
 વિકાસમા યુનાના શય પગ
 અભિનન ઉગાડવાને
 એ બિગમ કુચ્છાન છગરને
 કોણુ રોકે ડમચાવી ?
 છે ટામલન તદ્દયુ નર નવચા
 ગુરે ધરડા દસના
 સાદસ પાદ દિએ એ અધર
 રાખા કામવના
 સખ્ત વિને એ કામચકરને
 કોણુ રોકે કટમાવી ?

વાદળી ને સરિતા

શાંભિની

આભે જોતા વાદળી ને સરિતા
 ખર્ચે કેલી જલ ચારે કુશલા
 'શાંભામુર્તિ', આભમાં જિહ્વી ત
 તારાશી ના કોઈનું દિન ચાલુ.
 નાગશી તો સહિને લાવદાથી
 ફેં પું સીચી વારી જીવત રાખુ
 એણી ટાણા મોખળાને સગિતા
 કેમ વર્ષી વાદળી જલ મે ત્યા ?

પૃથ્વી

વિશાળ હર વાદળી સરિતનેય જલિ 'વહી
 કરે વચન મૂકીને સબગ સહિ સમાજમા.
 ભૂચન્દ્ર ઠા વહીસ

ગુજરાતનો મુધારો ભાગ્યધમ વિરોધી હતો. વહીવેલી દલીલ મારફતે દુ ક્ષી શુક્ર કે બાળ લગ્ન અને ભાગવિવાહ એક નથી.

એક દિવસ દુ સળાભાથી શેઠ આત્મે એક મિત્ર સાથે હતો. શેઠ મહારા દરી અને બીજા યોગ્ય માણસો બેસા દતા—જેમા બાહ્ય—ગુરુ-વત્તનો દોષ ન મને સુદની વચ્ચે બેસાડ્યો, કપાળમાં ચાદરો કપો અને સુદની સાથે અને જાહેર કરવામાં આવ્યું કે મહારો વિવાહ મેળવવામાં આવ્યો છે. કપા, કોની સાથે, ટા મટે એ બધા પ્રયત્ને એ પ્રસ મે અવકાશ ન હતો. મને એ વિશે જરાય કુદસ ઇત્તન થયું ન હતું. મહારી ઉમર બાએ સાલ આઠ વર્ષથી વધારે હોય મને સાકરના સુસ દુકા પછુ આપવામાં આવ્યા, જે મેં મેમા મગેલા સ્વ ગ્લોષીયુ છોડા થયો અને મિત્રને સાકરમા બામ આપી નદી કિનારે દુ મથવા ચાલ્યો ગયેલ. દુ કાંઈક રાજ થયો હોત્તે એમ લાગે છે, પરંતુ ને વિવાહ મળવાથી કે સાકર મળવાથી ને નિશ્ચિત કરી શકાય એમ નથી. મને ડર છે કે સાંચા આનંદ સાકર મળવાથીજ થયો હોવો જોઈએ.

પછી તો વર્ષો વીતી મર્ષા હોય મને મહારા વિવાહનું કે વિવાહના મદવનું કશું બાતજ રહ્યું ન હતું. બાન ધ્યુ હોત તો પછુ મહારા અભિ-માનને મ્દાન કરે એવા પરણેલા મિત્રો મહારી સાથે બળુના દતા, જેમની મેળના મહારા સગામા માત્ર વિવાહ મગેલા વિદ્યાર્થી કળના વધારે જ મણુમ.

હવે અમારી જાનિમા તેમજ ખીજ જાનિમા પછુ આટલી ન્દાની ઉમરે વિવાહ થતા અટકી ગયા છે. લગ્ન તો આમે મોઢાંજ થતા વિવાહની સમગ્રજુ કે ઉનાચળ સાતેક વર્ષના મને પછુ ન હતી અને રોડેક વર્ષની મારી પનીને પછુ હોતી ન જોઈએ! પરંતુ મને ધીમે ધીમે પાછળથી ખજર પડી કે આ ભાગવિવાહમાં મહારી કુલીનનાને પોતા એક મદા તત્વ રહેલું હતું. નામરો બાહ્યજુ તો ખરાજ; પરંતુ દુ એ

વર્ષનો નામર છું કે તે વર્ગ ચેલાને બાહ્યજુ નહીં પછુ શુદ્ધજ તરીકે એળખાવવામાં અભિ-માન લે છે. શુદ્ધજાર્થે દેલી હશે તેનું માપ તો કાણે કદાચુ દોષો છતાં બાહ્યજુના ઉપનયન સરેકા રને અમારા વર્ષમા પછુ મદવ આપવું. મને જ્નોર્થ દેવાનો પ્રસ મ આવ્યો—જે પ્રસ મ પછી વર્ષોધમ ધર્મ અનુસાર શુક્ર આધમે જર્થ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર મને છે.

દુ તો જ્નોર્થ દીધા પહેલાંથી સળામા દલા ખાતો હતો. વર્ષોધમ ધર્મથી વિરુધ્ધ હોય હોય. શુક્ર આમમ બાહ્યર્થ સળા વિદ્યાખ્યા-સનુ સ્થાન બની મર્ષા દલી છતાં જ્નોર્થ દેવાનું સામાજિક મદવ પછુ હતું—હજુ પછુ મસાવું મદવ ચાલુ જ છે.

એવી એક માન્યતા ને સમયે અમારી કોમમા પ્રવર્તતી હતી કે જ્નોર્થ દેવી વખતે જ્નોર્થ પામના ને 'રોડો' મગે તો કુદુ બની કુલીનના કુદરુપ બની ગણાય. 'રોડો' એટલે જ્નોર્થ દેવી વખત થસુર પ્રસ તરફથી ઉપવિત પામના મદવજાગીને મળતી સોનાની સાંકળી, ગ્રીહની ટોપી, કાંઈ દીરાચળ કપડા વગેરેની એટ બહુ-ચાગી બજુનરના આવેશમાં કાપી ચાલ્યો ન જાય એ અર્થે એને મનાવવા અચુપ્રસ તરફથી અપાતી લાંચ ને 'રોડો' કહીએ તો મામે.

ઉપવિત આપ્યા પહેલા લગ્ન થઈ શકે જ નહીં, એટલે માત્ર વાચુદાનદારા વિવાહ મેળવીને જ આવો અચુર પ્રસ ઊભો કરી શકાતો. જે આમને ઉપવિત સાથે બાહ્યજનની દીક્ષા સર્પ વિદ્યાખ્યાસનુ વન લેવાનું હોય એજ બાસકને. શુદ્ધજામને પાંચે ચડાવી દેવાનું કાપું કુલીનના મનાવું.

અને મહારા પિતાનું કુદુ જ અમારી જાનિમા ઠીક ઠીક કુલીન મનાવું. બાહ્યકાલી, પેશ્વર્થ, મામજવાડી અને સિંધીયા ટાઢી સાથે સંબધ ધરાવી સાર વનન મેળવી ચુકેલા અમારા પૂર્વજો સિંધીયા-ચિલીયા પચમદાબમા તેમજ બાહ્ય-વાહના સાવથી વાધોડીયા તામુકાઓમાં બિના-

હારીની પ્રતિષ્ઠા પામેલા હતા, ગતિમા સ્વચ્છ મનાતા- તે એટલે સુધી કે પચમહાસના નામર, વતનદારોને અમારા ગતિજનો 'પાલીયા રાજ' તરીકે ઓળખાવતા. જમસવાળા પ્રદેશ 'પાસ' ને નામે ઓળખાય છે. પચમહાસનો બહેન ભાજ જગસ બંધો હતો, અને અમારી ટીખળી નામરગતિ પચમહાસના વતનદારોને 'પાલીયા રાજ' તરીકે ઓળખાવી તેમના જમસ સ્થ-વાસ અને જડ સરકારને કટાક્ષમા આગળ કરતી હોય એમ માનવામા પણ દરકત નથી. છતાં જમસના તો જમસના, પણ રાજ તો ખરાજનો. એટલે અત્યુક પ્રકારનું અભિમાન પણ અમારામા વિકસ્યું.

એ અભિમાન પસાવુ પડ્યાનું આજ્ઞ થતું જતું હોય ત્યોય તે કહેવના બાળકને જનોઈ દેતી વખતે થોડો મેળવતા તદ્દપર થાય અને મળે ત્યારે પ્રસન્ન થાય એ સદજ છે. આમ મ્હારી નહી, પણ મ્હારા કુટુંબી સાયકાન ઉપર મ્હારો વિવાદ મળ્યો. મ્હારી તે સમયની લાલકાતમા સાત આઠ વર્ષની ઉમર, બીજી ત્રીજી ચોપડીનો અભ્યાસ, અનિશ્ચિત ભાવિ, અને સંદેહમય આવડત હતા. 'અક્ષ-બન, તે સમયે નેટલી અક્ષય હોસિપારી હતો તેનો બીજાજ ઉપયોગ કરી એ વિવાદમા મ્હારી કડાણુ સમિતિ અપાઈ ચે હતી. વિવાદ લગતમા વર્ષો પછી પરિણમ્યો, અને એ લગ્ન કાંઈપણ ૧૦૦૦-૧૦૦૦ ઉરોજક પ્રેમ વગર પરમ સુખજીવન પ્રસન્નમા બીજી શક્ય, બાળ વિવાદનું મ્હારે મારે તો પરમ ભવ્ય પરિણામ આપ્યું. જે મ્હારા પ્રસન્ન બન્યું એ બીજાને મારે પણ બનવું શક્ય છે. એથી જ હું બાળવિવાદ કે બાળલગ્નમા ફસાયેલા માની કુખી થતા સુવક સુવર્તિને કહી શકું એમ છું કે બાળવિવાદ અને બાળલગ્ન એ કાંઈ સર્વદા આપમાન કરવા જેવી આજ્ઞ તો નથી જ નથી.

અને આજ્ઞ તો મોટી લગના લગ્નોમા પણ ક્યાં નથી આવતી. જધાજ પ્રેમલગ્ન સુખમય જીવન સર્જતો નથી.

આનો અર્થ એમ નથી કે હું સર્વ સજ્જ-તોમા, બાળ વિવાદ કે બાળ લગ્નની હિમાયત કરું, પણ, લગ્ન અને, પરિણીત જીવન

એ બન્ને ક્યા છે ક્યારહિત સર્વ જીવ-નને કહ્યું અને કુખમય બનાવી દે છે પછી એ જીવનનું સાદ્યર્થ બાળ લગ્નથી સાધ્ય થયું હોય કે ચૌવન લગ્નથી સાધ્ય થયું હોય.

એ તો સાચું જ કે લગ્ન એ ચૌવન વાંછના છે, બાળ વાંછના નહીં. લગ્નની બાળ વાંછના કાંતો રોગ હોય કે રમત હોય.

હું તો મ્હારા વિદ્યાર્થીજીવનની રમતમા મ્હારા વિવાદને વર્ષોનાં વર્ષો સુધી વીસરી ગયો.

કહે છે કે વાંટકુનો યુધ્ધવિજય ઇંદન દેરોના રમત મેદાન ઉપર સાધ્ય થયો હતો. વાંટકુના નેપોલીયનને વેલીયનને દરાબો. વેલીયનનું વીરત્વ અને તેની મોગતાશક્તિ તેની શાળાઓના રમત મેદાન ઉપર જ ધડાવાં હતાં એવો એ લગ્નનો ભાવાર્થ. નેપોલીયન પણ પોતાની શાળામા નહીં રમ્યો હોય એમ માનવાનું કાજી નથી. રમતનું મદ્યત્વ એ લગ્નમાં કશાવાયુ છે.

એ સમયમા રમત એ વડીલોને પ્રિય બ્ધ-સાય તો નહોતો જ રમતને અને બજીરને બને જ નહીં એવી તે યુક્તી માન્યતા. એ વડીલોની માન્યતાને બાજુએ મૂકી વિદ્યાર્થીઓ રમત તો રમતા જ હતા. મ્હને પણ રમતનો કીક કીક સાંભળેલો.

દેટલીક રમતો તે સમયના જીવન સાથે જ જાણી હતી. માતાપ્રસાદ નામનો એક પૂરતો નોંધર લઠ્ઠી સરસ ફેરવતો હતો, અને તે મને પણ કદી કદી જતાવતો હતો.

ધર રહ્યો બમરો એક ન્હાનકડો બાગ હતો. એ બાગમા મોઝરો, ચપો, સૌભાગ્ય શુકની અને પારિણત શાળાના છોકરા, વેલા અને વૃક્ષ પણ હતા. મરમા પૂર્ણ કાંઈ બરી કૃષ્ણપૂળ, એટલે યુધ્ધ વીજીવાનાં અમતા કાંઈમા દેવસેવાનું ધર્મિક કાર્ય પણ ભળી જતું હતું. પારિણત પુષ્પિત અને ત્યારે ફૂલની પથારીઓ સર્જતી સર્જતી ફૂલ ખેરવવા મારે નોંધર કે પડોમી બિન સાથે હું પણ ઝાડ ઉપર ચડતો, અને ડાળાઓ હલાવી ફૂલ પાકાં ઝીરાવતો.

એમાંથી રમતે પણ ચઢી જવાય. કહેવાય આમલીપીપળા, પણ દરકાંત ઝાડ ઉપર રમી

સદાચ એવી એ રમત એમાંથી આપો આપ જાણી નીકળતી મોટાં પાંદડાંવાળું આસનું વૃક્ષ પણ એ જામમાં હતું; અને આ પાંડા રાખવાના હશેવા પાછળ આવેલી નર્મદાની કરાડ ઉપર એક વિશાળ પીપ્પો પણ ધરા હરી સ્વેશે હતો. ગાનરોનો ત્યાં બારે ઉપર તેમની સત્તા રિવસના કોઈ બાગમાં એસનાં અને એ વૃક્ષોનો દખ્ખને સેતા વૃક્ષો આમ રમતની છવત રંગ-ભૂમિની સત્તા હતાં.

મ્હાગ પ્રત્યેનો વરીસોનો વ્યવસ્થા પ્રેમ મને આવી રમતોમાં નિષ્ણાત ખતવા દે એમ તો ન હતું. મને સાક લાગશે, વામણ, માથે બાજુર બમરો એવી એવી કળાઓમાં કુપાયકું મ્હાગ દાકા દાકાનું વાત્સલ્ય મને વૃક્ષો સર કરતાં રાહી ગેવું. એ કે તેમની નજર સુકાવી, પુષ્પ સેવાને વત્સલે દું વૃક્ષમૂલની મજા ફીક ફીક અનુભવી સકશે.

વર્ગોથી એ વૃક્ષ સ્વજન અટકી ગયેલ દલે આવ જરી પમ રેકની કોઈ પણ વૃક્ષ ઉપર ચલાય કે મેમ એની સદા રહે છે. સદાનું નિવારણ કરવા સરખું એકાંત સજાવ નથી અને જાહે રમવૃક્ષ ચડવૃક્ષો પ્રયોગ દલે કરવામાં મે નેખમ રહેવા છે એક તો એ કે સોપા છુએ તો એમાં સાથ અને વતખામ પત્રે નામ ચરે. દું જાહેરાતનો જરાય શોખીન નથી. બીજું નેખમ એ કે જવજાગ સર્માં વદાસાં ધર્માં ગખવાને જરૂરે કોઈ પાત્રખાનામાં દસરી જાય.

શ્રીમંત મદારાગ પ્રતાપસિદ્ધ ગાયકવાડ મ્હને એક વખત સિદ્ધારમાં સાથે સેતા સેતા રહી મયા. 'વૃક્ષે મિથડો બોધી વમર સિદ્ધારે પણ બેસવાનું કહી કહી મન તો ચાલ છે જ.' અતિ નર અને વાનની પેઠી તો એકન ને ?

વરીસેના વક્સમ્મે મને જાણપણમાં તજવની દસાથી અજાત રાખ્યો. તેમના વક્સમ્મેનો પાર ન હતો અને વક્સમ્મે એટલે મિતાનો પારાવાટ સિનોગમાં નર્મદા જેવી મહા નદી, સિનોરના ત્રી પુષ્પ જાણો. પુવાન વૃક્ષ સદું નર્મદાના મેળમાં જૂએ. પરંતુ દું એટલો બધો કોમળી દનો કે નર્મદાનાં આવાગમાં મે ત્રણ પમવિશાથી નીમે જવજાનું નેખમ સેઈ સકતો નહીં. મ્હારા મિત્રો સગસ તગ્તા આમજ મને તેમની સત્સાઈ હરી નર્મદા પાર કરવાનું રેજા મન થવું.

પાણીમાં હળહળાટ હરી વધવાનો પ્રવલન 'પણ કહી કહી જાય. પરંતુ નાથો અને કળાઓ નામના મે માછી નેકાની માટે આખ મ્હાગ ઉપર સતત રહેતી. બીજું બધું તોશાન સમય અણખ પરંતુ પાણી સાથેની રમતમાં રતીપર પણ છૂટ મને મળતી નહીં. પામિયાં પકડી મને ઝડપથી પાણીની મ્હાગ ખેંચી દેવામાં આવતો. એ જાને નોક રોને તેમના આવા વર્તન મરિ દું જે સજા કરે તે તેઓ સહી સેતા. પણ ઘેરથી મળેલી અજા. પ્રમાણે પાણીમાંથી મને સહામત લાવવાની રજામાં તેઓ જગમ નમનું આજ્ઞા નહીં. નર્મદા સિદ્ધારે જાનેની જીવી દું તરવાનું જ ન થાય. 'તેમાં માનવ જાનેને એકે જાળનાર સદું કોઈને જેમ મહત કવિઓ શીટકાર આપે છે તેમ દું આ અણખાવડત મરિ મને શીટકાર આપતોજ રહ્યો છું. અતિ વર્ગો પછી જાનરસમાં મેં આજ્ઞા આજ્ઞ પાત્રણ તરવાનું શીખવ્યું.'

કેટલીક આવડત ન્દાનપણમાં જ મેળવી સદાચ તજવા થોડા નદીઓનો સસર્મ પછી મને જ્યોત નથી. માગા જામ કાથેસને પડામાં ગખતી નહીં એમાં તરવા થોડા પાણીને થોડા દસાજ પોતાની ઉપર વહેવા દે છે પછી તો એ મોટે બાજે રેતીનો પટ જાની મ્હે છે.

જેને તરતાં ન આવડે એ બીજાને શુ તારો મને તગ્તા આવડનું નથી. મે પાંચ મિનિટ પાણી ઉપર રહી છું.

નર્મદામાં મગરોનો બારે બજ. નર્મદાનાં ઉંડાણ બારે નર્મદાનાં વમજો જાનરસ. વરીસેની કળાજને પરિણામે તરવાના નેખમેને છૂટાછેડા આપી કું જવત રહ્યો છું. પાણીની ખાત મ્હે અનુભવી નથી, છતાં નર્મદા અને નર્મદાનાં જળ સાથે દું રમ્મો છું વર્ગો સુધી-સહામત સ્મિત.

એ સિવાય બીજી રમતો પ્રચલિત હતી જ અને તેમાં દ રસપૂર્વક સામેલ થતો. તે સમયે કોઈને પ્રવેશ પ્રાપ્ત વિભાજમાં જરાય ન હતો. થોડાજેટલો મને સિનોરમાં તો સ્વદ પરિચય પણ નહીં હોય. પાટીયા કે કુણાં વિવલના ધોય-ધણનું મેટ જાતા, કામગીરે રત પ તરીકે બેઠાથી ચીકગના દરને મોસનું મદવ આપી કોઈ જેવી રાજેન્દ શોખન રમત રમ્મોનો સતોય ગુજરતી જવજાનું પુગમાં મ્હે કહી લીધા ન હતો, પરંતુ

આપણી જેડીદગાની દેથી રમત ત્યારે ગામડામાં બહુ પ્રચલિત હતી. ખાસ કરીને ફોળાની આસ-પાસના ત્રિસોમાં સાંજ અને અજવળા રાત જેડી, દડા મટે બહુ અતુલ્ય ગણાતી. હું પણ જેડી દડા લીધે રમતો. ક્રિકેટ, હોકી અને ફુટ બોલ એ ત્રણે રમતોનો બહુ બહુ એમાં ન સમાયે હોય એવા ઉત્સાહથી ફોલોએ સેરીએ એ રમત રમતી.

મારે દડી પણ એક રમત જ હતી શકાય. સખ્ત રીતે મુતળી યુધી મળ્યુંત બનાવેલી દડી પૂરા જોરથી રમનારોએને માત્રી બને એ માગ-આથી બની જતાતી આસાજી રમનારાઓએ વાપરતી એ માગ દડીનો કાર્ય પ્રદેશ વાગે ત્યારે લીધે વાગતું, છતાં એમાં સારી ઝપટ અને સારી ઉત્સાહ ગળી શકતા.

સાક્ષિય કે બાવાશાજની દ્રષ્ટિએ મૂળરસત ઉપર તેજ ગણુ પ્રદેશની અસર સુચવતા ગીલી-દડા-મેટાદગાની રમત પણ અમારી પ્રિય રમત હતી શકાય. ઝડુ ચડાવતી વખતે અમને મ્વાળે પણ ખ્યાસ ન હતો કે વઠટ, રેટ જેવી રમત પ્રાપ્તિએ તેમજ બાપાની અંક અજુનાજ માત્ર એ મદાસ કે નિઝામના તેમજ વિસ્તારમાં ગીલી દડા રમણ છે કે કેમ, એ રમત હયા યુગમાં કયા વીગ મેનાપતિ સાથે મૂળરસતમાં દાખલ થઈ, ગીલીદડાની રમત રમતા કેઈ રાજવી કે મહા-વસ્ત્રી આકૃતિ ઉપસાતો કેઈ ચિઠકે, પાળોયો કે પ્રચલિત મળ્યા છે કે કેમ, ગીલીદડા ઉત્તમ રીતે રમનાર કેઈ નિષ્ણતને ખેતર કે ગામ બહિસ અપાવાના યંત્રકૃત, પ્રાકૃત કે જૂની મૂળરાતી લિખિમાં કેતરાયલા સિસાએમ કે તામિપત્રો દાઘ સાચ્યા છે કે નહીં, આ બધી રસ ભરી ચર્ચામાં કેઈ પણ ખેલાડી ઉતર્યો હોય એમ નજીકમાં નથી. હજી ગીલીદડા અજરજતયા રમાય છે, અને રમતમાં રમતના ઇતિહાસની વજી જરાય પડતી નથી એટલીજ દર્શાવત તોફાની બસ છે. મને દહોયે ગીલીદડાની રમત મને છે-એને કે ગીલી વાગવાનો જે બધુ મૂળજવળામાં નજીકતો પણ નહીં તે આજ અનુ-બધુ છે. વધુ માનવીને કાપર બનાવે છે, નહીં આટાપટા, ખોખો, વાપ બહારી જેવી રમતો માત્ર વિસ્તારમાં ત્યારે પહોંચી અર્ધ દતી એનો

ડું સાફી છે.

લખોટીએ રમવાનો મને મારો શૈલ્ય હતો. મને હજી યાદ છે કે મ્હારી લેખન વાંચન સામગ્રી મુકવા મને આપેયો ઇસ્કોતરો મ્હોરે બાગે લખોટીએથીજ બરેસો રહેતો. એમાં બાત બાતની લખોટીએ મ્હોટી લોટીએવળા અને સાદી પત્થરની, મુનાની કે કાચની ન્દાની જેળાઓ કે મ્હોટા મ.

હું લખોટીએ રમતો પણ લીધે હોય. મ્હારી વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં અમારે કમનળમે રમતો પ્રયે વિદ્યાર્થીઓનો તિરસ્કાર હતો વાંચન, ગોખન, આપડું હોય તોય ફરી ફરી વાંચન બને ગોખન એમાંજ સમજતો સહુપયોગ છે એમ માનનાર વડીલો અને શિક્ષકો પેલાના છે વાલી કે વિદ્યાર્થી અજુઆવડન મારે મમકાવે ત્યારે ઠટાક્ષમાં હશે પણ ખરા કે -

લખોટીએ રમી ખાઓ!

આટલું બધું મહત્વ લખોટીએની રમતનું તે સમયે હતું. આવા વાતાવરણમાં રમતની દ્રષ્ટિએ તો મોળજવળા કમીથી કે એવી દરિયા-ધોએ મોળજતો હોત તો જરૂર લખોટી કે પતળની રમતમાં પાથો કે રાસ હતી એવો હોત!

જેડીદગા અને પતળની માથે ગીલીદડા અને લખોટીએની મોચમી રમત ન હતો. મારે માસ એ રમી શકાય. લખોટીએની તાકા-લીમા કાચકાનો પણ ઉપયોગ થતો. લખોટીએની રમતના વ્યવપ્રમાણમાં લખોટીએનીજ ખંડણી પણ અપાતી સેવાતી. વિજયવીરને છ માડ લખોટીએ કે કાચકા મને એમાં જુમાર ખેલતી જરાય પ્રાન્તિ અમને જતી નહીં. ફરી દડી લખોટીએ અસહ્ય નાચાં-Jegha teatol તરીકે પણ વપરાતી. શળામાં પેન પેન્સિલ બોવામાં હોય તો એક બે લખોટીએના બદલામાં પેન પેન્સિલનો હુકડો મળવાનો પુરો સંભવ રહે-તો એવી લખોટીની પ્રતિષ્ઠા હતી.

એવીજ બીજી વારમત્સી રમત બમરડાની. આર, દોરી, બમર અને રંજીલા કે ખમરથી શોભતા બમરડાને સિલિસ વિદ્યાર્થીની સખામ-ણીમાં કેમ મૂક્યો. દસે એની મને સમજ પડતી નથી. બમરડો મને તો મર્વંદા bamar-અન-રાક જ લાગ્યો છે.

નવસારી ચોતરફ સંશોધન

+

મહિપાલ દિવેદી

પૂવનની પાંખે નવસારીની ચોતરફના પ્રદે-
શના જૂતકાળની બીતરમા ઠોઠાપુ છરી ભેરનુ
કામ મુકેલ છે, તેમ છતાં આજના આ વાપુ-
વાતીકાપમા દક્ષિણ ગુજરાતના નવસારીની
આસપાસના કેટલાક ભાગોનો સંશોધનનો સાગ
રજી કરતા પહેલી નજર પૂર્ણ અને મીઠોળા
નદીઓ વચ્ચે આવેલા દાહના સરોવ્રા અને
સિસોદરા ગામો પર પડે છે. એ વિભાગની
ગેરાટ, પહાવાળી, મુનાના કાંકરા મિશ્રિત
અને કાળી માટીના પડોના દાંદણથી પથસપેલી
ધરતી તથા નદીકાંઠાના કરામતોએ બૃત્તાજની
અદ્ભુત સામગ્રીઓ પોતાના પેટાળમાં સાચવી
રાખી છે

નવસારીથી ઇશાનમાં સજબમ અગ્રીઅર
માધમ દૂર આવેલા સિસોદરાની ધરતી અને
જુવા ગામ પાળેનાં મીઠાળા નદીના કરામતોમાંથી
મહેલી પથ્થરની છરી જેવા નાનાં અને મીઠા
મનના પથ્થરનાં દલિયાગે ઉત્તર પાતાજુમનાં
મનનીઓના વિસાગા આ નદીનક અને તેની
આસપાસમાં થતા હોતાની શાખ પૂરે છે

તેજ મુગ્ધ સિસોદરા ગામના મહાણીયા
વમાળ તામથી ઓળખાતા વેાળામા ચોમા-
સના વહેના પાણીએ એકા કરેલા, દાપથી
ચાપેલા, અને સૂચની ગરમીએ સકેવેલા માટીના
વાસણોના કુકાઓ માનવ મનની પ્રાર્થ
કુમની જનાવેલી એકાણી આપે છે પથ્થરના
કુકાને એક જાણીએવી ધરીને તે પર સૂચક
રેખાઓ ગોતરવામાં આવી હોય એવા કુકા
પણ આ સ્થળમાંથી મળી આવ્યા છે પણ
પૂરાણા ગામમાં હોખડ માળવાનો ઉવાગ
આ સ્થળે સાગ પ્રમાણમાં ચાલેતા દરે આ
વમામાં આવેલા ખેતરામાં હોખડના દીઠા-
ઓના જંગી વિસ્તાર પથરાયેલા છે.

ગામ, ઇતિહાસકાળ પહેલાંની અને હાલના
જના સંજાન કાળની દબાર વર્ષ પૂર્વેની આ

સામગ્રીઓ પર નજર ફેરવી આમળ ચાલતાં આ
સ્થળમાં કુખડાસિન ઇટાથી વચેલા જાંબકા
મના નમુના જેવા મળે છે. આ ઉપરાંત માટીના
વાસણો પણ ઇનેમલના જેવા ચળકાટ મારતા
પડ ચડાવેલાં વાસણોનાં સારતા કુકાઓ
આસ મનના મહુઓના ભંચાર, જમ્યાઓનાં
માટીના રમકડાઓ, નાની માટીની મૂર્તિઓ,
પથ્થરના વાસણોના કુકાઓ વિ. પુખ્ત પ્રમા-
ણમા પથરાયેલું મળી આવે છે,

પણ નદીના કાંઠા નજીક આવેલા સરોવ્રા
ગામથી સિસોદરા અને ત્યાંથી ગારોડાલી તામુ-
કાના મધેકપુર અને પથસણા તામુકાનાં જુવા
ગામ પાંચેની મીઠોળા નદી વચ્ચેનું સીધી લીટીએ
અતર છે માધ્યમ કરતા વધારે તથા પુરાતન
અવશેષોની નજરે આ છે માધ્યમની સજમ પડી-
ને છુટી પાટી દેકાય એમ તથી

સરોવ્રા ગામના પાદરમાં કપિશેવરનુ પ્ર-
સિદ્ધ મ્થાન આવેલું છે. આ સિવાયની સામેજ
એક નાનકડા કુંડ સરખું તળાવ છે પણ તે પૂરાઈ
ચલેલું છે અને જાણીમાં વાવે છે આ સિવાય
લાલ રેખા પથ્થરનુ જાંબકું છે એ સિવાય
પણ પ્રાચીન સિંધવો એક નાનકડો નમુનો છે.
સિવાયના જોખોળા ગોતરેલી રૂના જુદા જુદા
સ્થળની મૂર્તિઓ અને ધુમ્મટની અદરતા
જાનમાં કાંઈ છરી જાખાં પહેલાં ચિત્રો આસ
ખાન એજનારા છે

પણ આ જગ્યા કરતા આ સ્થળ માટે મહત્વ-
ની બીના તો એ છે કે ગામથી એક દબાર વર્ષ
ઉપર ત્યાં એક જોદ વિધાપીડ હોવાના પુરાવા
મળ્યા છે. કામિપમ વિદારના નામથી પ્રસિદ્ધ
મહેલા કે સ્થાનના નિભાવ માટે રાષ્ટ્રકૂટ રાજ-
ઓએ આવેલાં જાનના તામજત્રો મળ્યાં છે. અને
તે ઉપરાંત સિસોદરામાંથી જોખકાસિન જાખ

જુવાળી માટીની તકતી તથા છુપ્પની મૂર્તિઓને ચરણે ભક્તિના ચિન્હ તરીકે ધરવામાં આવતી માટી તથા પત્થરના ઘોઘાઓ પણ મળેલા છે. આ બધા પરથી એમ જણાવ છે કે તામ્રયુગમાં જે કામ્પિલ્સ વિદારના વર્ણન મળે છે, તે સરોજી અને સીસોદરા ગંગોથી માંડી મહેકપુર આમ નજીની નાની ટેકરીઓ સુધીનાં વિશાળ વિસ્તારમાં ફેલાવમાં હતો.

આ સ્થળમાં પંચમાઠકના તાળા અને કૃત્તવ રાજ્ય કાળના માંદીના જૂના સિંકાઓ પણ મળી આવ્યા છે. એ બધું આ વિભાગના પુરાણા ઇતિહાસની સાદ આગે છે.

સિસોદરા અને સરોજી વિભાગમાં નજર ફેરવી નવસારીની અસપાસના બીજા સ્થળોની ગણના કરતાં પહેલાં એટલું જણાવી દેવું જરૂરી છે કે મહાભારતમાંના વનપર્વમાં સદેવની વિજય વાચનામાં આર્મના વર્ણન પરથી એટલું તો એકપુ જ તરી આવે છે કે સનયતી-દાસના સનયુગી માટી પૂર્ણ અને મીઠોળા વચ્ચેના પ્રદેશમાં એ કાળે પણ આખાદા હતી. અને એકજાતી સમાટ બનવા માટે આ પ્રદેશમાં આવેલી રાજસૂત્રને પણ નમાવવાની જરૂર હતી એટલી મજાનાપાત્ર સંક્રિત આ સ્થળમાં હતી. આટલો ઉદ્દેશ કરી મૂલકાળની ભીતરમાં આ પ્રદેશ પર નજર ફેરવતાં નવસારીની ગણના કરવી જરૂરી છે.

સાહસિક અને હાલાવર પારસી કામના ધરાવ છેલ્લા પછીના મોટા વિસામનુ આ સહેર પણ સમજાય છે. દળર વર્ષની પોનાની દર્વાતી કક્તરે નોંધાવે છે. ધમ્મુની સદીની સુ-આતમા રોસેમી અને મીસના સામગ્રી સોદામ-રોના કક્તરે પશ્ચિમ ગુજરાતના બહાર તરીકે એનોંધાયું. ધમ્મુની આકાશી સદીમાં ફિલિયુના વાનાપીના બળવાન ચાલુક્યોની રાજસૂત્ર નીચે સાટ મળ્યું તે પાટનગર બન્યું અને ત્યારથી ચાલુક્યોની એક શાખાની સ્વતંત્ર રાજધાની પણ બન્યું. આ ધારેશ્વરના બળવાન

બાદુઓએ સિંધ વિજય કરી મુલક સર કરવા નીકળેલા અને ફિલિયુ સુધી ફેર કરી વાતાપીની ચાલુક્ય સંપત્તિ કીટી કાઢવા બસતા આવતા આરણ સેનાપતિને નવસારી પાસેના જંગમાં સળગ્યું શિક્ષત આપી પાછા વાળ્યાના પુરાવા તામ્રપત્રમાંથી મળે છે.

ગુજરાતની સોમકી રાજસૂત્રના કીર્તિ પુત્રમાં સાટના અંબના ૬૭ નામો પણ નવસારીમાં રહી ફિલિયુ ગુજરાત પર શાસન સ્થાપતા હતા.

મદમંદ ગુજરાતના રાજ્ય અમલોને જામે મસીદમની અને સહેનસાદ સાદનસાના સમજો કુધીયા તળાવની મસીદમની સેખ મુસ્લીમ અને મોમલ સત્તાના સમયમાં નવસારીમાં કેવા ધનાઢવ માણસો વસતા હતા એનું સ્મરણ કરાવે છે.

ધમ્મુની બારમી સદીથી માંડી એકલ્પીસમી સદી સુધીમાં આરેક શિલાસેખો નવસારીના ઇતિહાસની સાક્ષીને જોડે છે. આ ઉપરાંત પુત્રાતની મૂર્તિઓ અને સુદર કક્તરકામવાળા સ્થળો વિ. શિલામૂર્તિઓ તો વિશાળ પાયા પર નવસારી અને તેની આજુબાજુના ગામો સુધી પથરાયેલી જોવામાં આવે છે. આ મૂર્તિઓમાં શિવલિંગો, શિવની મણ્મુખાળી મૂર્તિઓ, સક્રિતની હથેળીવાળી મૂર્તિઓ, વિષ્ણુ અને બ્રહ્માની મૂર્તિઓ, નાગદેવી અને અન્ય નાનાદેવો, મૂર્લીધર વિ. ની મૂર્તિઓનો ખાસ ઉલ્લેખ કરવો પડે છે આમ દિકુ ધર્મ પંથોની સાથે સાથે જૈન ધર્મના શિલ્પોની અદ્ભુત કારીગરીમળી પુરાતની મૂર્તિઓ પણ મળી આવી છે રાષ્ટ્રકૂટ રાજ કક્તર સુવર્ણ વર્ષના ધમ્મુની નવમી સદીના નવસારીના જૈન દેરાસરને અપાયેલા એક કાનપત્ર પરથી આગળથી એક દળર વર્ષ પર દિકુ ધર્મ પંથોની સાથે જૈન ધર્મના વિકાસનું એક ધામ નવસારી હોવાનો પુરાવો મળે છે.

પણ આ ઉપરાંત નવસારીની ધરતી પર વિવિધ ધર્મસંપ્રદાયોની મુળેગજરી સુમણી

દક્ષેલી નવામાં આવે છે. ઇસ્લામના ઓલીયા પચીસા અબુબકરની ઝોલાદમાંથી ઉતરી અબિશા નસીરેદીન મહમુમ સાહેબની રચના અને સૈયદ સાદાત સાહેબનું સતપથી સંકલનનું ધામ, સન ૧૪૮૫ માં નવસારીમાં પાર-મીઓએ ફરેમી ખાતસ જહેરામની સ્થાપના એ સૌ આ નુમેગની કાખ પૂરે છે. આમ વિવિધ મત ધરના મુમેગ સાથે નવસારીના મહાજનોએ પણ એ મેગમાં રંગીળા પુરો છે. શહેરનાક અકબના હરબારમાં નવસારીના વડા સ્વામી સાહેબ મહેરુ રાણાને આદરભર્યું સ્થાન મળેલું અને ચાલી નવાજેદની સન્દ મેગવેલી નવસારીના દિંદુઓમાંથી પ્રવાહ શરૂઆત સારા અખ્યાસી હના અને ફારસી ભાષામાં ત્યોતિસ્તા મે મમ જલી સ્થાપેલા, તેજ મુગજ મુસ્લીમ વિદાન આબાદ અમ્મ ફેઝુલએ સન ૧૭૩૧ માં નજીદમતી આખાલને ફારમી કવિતામાં 'નુરમે હમુન નજ' ના નામથી ઉતાયું. સન ૧૪૧૫ માં પારમી—ધર્મ પ્રત્યોગે મુગજાતી ભાષામાં ઉનારનાર રાણા કામદીન સંદેહનના અબ્બસી લેખાતા અને સન ૧૬૦૦માં મોમેદ મોખાદ સભાસુઅં 'ડિસ્સે સભાસુઅં' લખીતા મંદની રચના હની આ રીતે ધર્મ સાથે નવસારીમાં સાંસ્કૃતિક મેગ નમો દતેલ.

ફોરમી ખાતસાનના દિલના ઘંઘાની ખ્યાતિ ખામનાર અબ્બસ દાદાબાઈ નવરાજી, એક સાધારણ ધરમાં જન્મ લઈ વ્યાપારી આક્રમમાં અમરજાન મેગવનાર, સમાવની તર સર જમ યેદલ છલ્લાલ અને સર દાદાના વતન હેવમ્બુ ખૌરિય નવસારી ધર્મ રાકે છે.

મુસ્લીમ અને મોઝલ સતાના સમયમાં કાપના વજાદનું નવસારી મોહુ કેન્દ્ર હતું. અને સુરતની બહરી ખ્યાતિના સમયમાં નવસારી, મુસી જગમાંથી અને ખસ્તાના કાપ-હના મોહા ઉત્પાદન માટે તે યીએનો વખત મળ્યું. નવસારીની આશુમાળ્યના ગાઓમાં

પણ વજાદનો ઉલોમ મોટા પ્રમાણમાં ચાલેનો અને 'દોદી તો દાલેધની' એ કહેવત બની ગઈ છે. આમ કાપક સાથે હાથ બનાવટના કામજા અને અતર બનાવવાનો ઉલોગ પણ મોટા પાયા પર ચાલતા હોવાનું જણાય છે આ ઉપરાંત માદીના વાસણો પર ધીનેમલના જેવા ચળકાટ મળતાં પડેા ચલાવેલા વાસણોના પ્રુષ્ઠજ ભગીર મળી આવે છે. આ જાતના પ્રે-લાંક વાસણો પરતો લગભગ એક દોરો જોડકું જાક અને કામના જેવું નીનમ્બું રંગીન પણ ચલાવેલું મળી આવે છે. તાપી કાંકાના ઐતિ-હાસિક કામરેજની ઉત્તરના તડેમ્બર અને મર્જાજેજ તાલુકાના ખાંડીએર વસતેવંથી માંડી રક્ષિણના ચીખલી પાસેના કવલધરા સુધીના વિશાળ ભાગમાં આ પ્રકારના વાસણોના પ્રુષ્ઠજ ભગીર મળે છે એ પરથી જાણે છે કે જુના સમયમાં માદીના મેનસુન વાસણો જનાવરવાના ઉલોગ રક્ષિણ મુગરાનના ધણા મોટા ભાગમાં ચાલેલા હતા. નવસારીના કાટના ટેકેરો નીક-લેલી માદીની એક પુરાનની કોડી વડેહગના મુઝીબમમાં સધરાયેલી છે.

નવસારી પાસેના અજુદેલી ગામેથી રક્ષિણના કાળજાર વસતો એક રિંસાલેખ મળી આવ્યો છે એ જૂનાજ સૂચક છે જુના વખતમાં અદિ કાપના રચાટ અને વજાદનો ધધો ધમધોકાર ચાલેલો અને તે જોવા તથા ચીખવા માટે જવ અને અજેર કંપનીના માનુસો નવસારી, અજુદેલીમાં ખાલી રહ્યાની નોંધો મળે છે.

બીલીએરાની બને જાજુએ આવેલી અનિ-મા કાવેરી અને અદેકાની ખાડીઓમાં વહાણ ખાંધવાનો ઉલોગ ચાલેલો પારસીઓની વાડીવા અટક આ ધધા સાથેના તેમના સંજની સૂચક છે.

મોરાડી પાસેના નડોદ ગામની ખેડિખાર માત્યને યોગે વડની ડાંખા નીચે ચોડવાલેલા મોટી સખ્યામાં પામીવાઓ ફેર્ષ અજાત જન્મી કુર-ખાનીનું રમરણ કરાવેલું અને તેજ મુગજ તેના

વાસમવગામાંથી નીકળતી ગુપ્ત સમયની ઇંટો એના ટેકરાએના સંઘાનની જરૂર સૂચવે છે નવસારીમાંથી પણ મુપ્તકાસિન ઇંટો મળી આવે છે.

વિક્રમની બારમી સદીના દક્ષિણના ચાલુક્ય-એના એક સાખાએ નવસારી પ્રાંતના બાગ તાલુકાના મંજળપુરી ગામે નવીન રાજસુતા સ્થાપી હતી. આ મંજળપુરી તે હાલનું મંજળીયા ગામ. બારા તાલુકાનું આ મંજળપુરી અને વસતપુર એ બે ગામોમાં આ રાજ્ય સત્તાની રાજધાની રહી છે. મુસ્લિમ અને અરબ રાજ્યમધ્યમાં વસતપુર બીસનપુર તરીકે જોળાખાના ધામ્ય ગામ-કવાટેની સત્તાની રુખાતમાં પણ પરગણાના મુખ્ય ગામ તરીકેનું તેનું મહત્ત્વ હતું પણ હવે તે એ બેસનીયા તરીકે જોળાખા છે તેની નજીકમાં આવેલા બાધપુરના પુરાતની શિવાલય અને જળકુદેની પાસેના શિલાલેખ હજી પણ વસતપુર ના નામની વાદ આવે છે. એ રાજ્ય રુના કિનરાજ નામના રાજાના રાજ્ય અમદમાં એ મના બાઈ કુબરેને વિક્રમ સવત ૧૨૭૭ માં ધવસનગરીમાં આદિદેવની મૂર્તિનું પ્રતિષ્ઠાન કર્યોના ત્રણ શિલાલેખો મળી આવ્યા છે.

અધુકાએના આદિદેવ વિખળના એક અવતાર તરીકે મનાના વરાહ છે. એટલે કુબરેને ધવસનગરીમાં આ વરાહની મૂર્તિનું પ્રતિષ્ઠાન કર્યોનું દર્શિત થાય છે.

નવસારીથી મુખ્ય જવાના રાજમાર્ગ પર નવસારીથી હજબજ અંકાર માછલુ દૂર ધોધધગ નામનો એક નાની નગી આવે છે, એ ધોધધગની ખાડી તરીકે જોળાખા છે અને સડકથી બે એક માઇલની અંદરના બાગમાં બેરોસિયા કરીને એક ગામ આવેલું છે આ સ્થળો સુરત રજવાના ચીખલી તાલુકામાં આવેલા છે આ ધોધધગની ખાડીને કઠિ રાજમેસજાના નામથી જોળાખાતો એક ટેકરા છે. તેની નજીકમાં કુબરેવ સ્થાપિત આવી દેવની આકૃતિ અને ધવસનગરીના કુમ્ભેશ્વરના બે શિલાલેખોની રાની પ્રાગએ પોતાની દેવી બનાવી મીઠુરના બર ચઢતી જમીનમાં રાટી રાખ્યા છે.

અને ત્રીજો લેખ ગજપેવાના મદીરમાં છે. પાસેના બેરોસિયા ગામની આસપાસમાં ધવસનગરી નામે એક વિશાળ છોટર હતું એની કત કથાને કુબરેના શિલાલેખો અને આ વિભાગના ખેતગેમાંથી દૂર દૂર મુખ્ય દેશવજા મારીના વાસણો વિ. ના બવસોમાંથી પુષ્ટિ મળે છે.

આમ નવસારીની નજીકમાં પુરાતની અપરિજ્ઞાની જોધાબી એવા વૃત્તકાળની ખીતરમાં ફેરવેલી કિનાવળી નગર સંસ્કૃતના પદોમાં એટલું જણાવી શકું જરૂરી છે કે પ્રાચીન શિલાલેખો, તામ્રપત્રો અને અન્ય સાધનોથી એટલું સાચીત થાય છે કે આ વિભાગમાં આજે પણ ૫૦૦ થી ૨૦૦૦ કરતા વધુ પૂર્વો ઉપરના હજબજ દોહસો ગામે મોલુક છે.

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા સુતરાઉ કાપડના વેપારી
એન્ડ કમીશન એજન્ટ્સ.

કોઠીશ, તુલસીદાસ મેન્સન, વડોદરા
તારનું સંજ્ઞાનું :—“Piecegoods,” BARODA.

તમારી જરૂરિયાત માટે સલાહાત હો.

અંગત વાત

[રસિકન નવલિકા]

એક વખત રસ્તાઓ પરથી જતા મને એકાએક માથામાં પડ્યું કે સ્ત્રીઓ મારા તરફ જોતી ન હતી.

શેઠા વખત જમાત મને થઈ છે કે હું નીકળતા ત્યારે સ્ત્રીઓ મારા તરફ જોતી, દસતી અને સંકલ્પશીત પ્રકૃતિ કરતી.

અને હવે એકાએક-કદમે નહિ.

"અસોસ!" મને વિચાર આવ્યો, "પુરુષના જીવનમાં સ્ત્રીઓ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે ન."

આપણા સહેરી અર્ધશાસ્ત્રીએ કે કદાચ કાંઈ મિસ્ટે એક અપૂર્વ વિચાર ભરેર કર્યો હતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે આપણી જગત ગિર-ગી નહિ પણ આપણે જે સર્વ દેહ કરીએ છીએ તે સ્ત્રીઓને ખાતર જ કરીએ છીએ કીર્તિ માટે પ્રયાસ, સપાત અને કીર્તિ પ્રાપ્તિ, ધર ભરવા, કપડાં લેવા વિ. સર્વ સ્ત્રીને લાગે કરીએ છીએ.

આવું કહેવા-આટલે હક સુધી જવામાં અતિશયોક્તિ છે. સહેરીલાલાને શ્વિકર લાગે માટે તે આમ જોતો હતો. એ વધુ તો કીધું છે પણ અમત નિદગીનો આધાર સ્ત્રી ઉપર રહે છે એટલું તો હું જરૂર સ્વીકારું છું.

હું સંપૂર્ણપણે સમ્મત થઈ છું કે આપણી જગત નિદગીનો આધાર સ્ત્રી ઉપર જ છે.

તમે સ્ત્રીને લાગે સિનેમા જોવા જાઓ અને ફિલ્મ જરાબ નીકળે તો ખબર તો જોતા કદાચ આવડતો નથી. તમે તેના દાહ દલાવી રોકો છો અથવા તેના કાનમાં કદાચ અર્ધ વાત કરી રોકો છો.

સ્ત્રીઓ મારા તરફ જોતી અટકી અડઝેમ મને જણાયું ત્યારે મને થું થું થઈ તેની કદે તમે કપડાં કરી રોકો છો.

મારાં માત અલ્પવંદી

"કમળા શું થયું? કોઠરીઓ મારી તરફ નજર કેમ માંડતી નથી? શું કારણ હશે તેમને શું જોઈએ છે?" મને વિચારો આવ્યા.

ધરે આવી સીધા હું બાખના પાસે ગયો. તેમાં મેં મારું નિસ્તેજ મુખ જોયું. બાખનો અળકાટ પણ એણે દેખાડ્યો અને બાખની રતાસ પણ કમતી થયેલી નિહાળી.

"હવે હું સમજ્યો," મેં વિચાર્યું. "મારે જોરાક સુધારવો જોઈએ. મારા ક્ષીણ મતાં કઠીરમાં નવું લોહી ભરવું જોઈએ."

મામણ લીધું, વીટામીનવાળા જોરાક લીધા કાંઈ વિ. વિ. લીધું.

વગર અટકે એ સર્વ ખાઈ ખાઈ રાખ્યું. દૂધ સમઘર્ષણ માંડે વળન વધુ અને ગળે પર તદ્દસ્તીના રપટ ચિન્હો તરવરો બિંબાં.

આવો સુધરેલો હું કરવા નીકળ્યો પણ વનિતાઓ જમાત મારું જ મારી તરફ દ્રષ્ટિ પાત કરતી ન હતી.

"બા," મને વિચાર આવ્યો, "કદાચ હું મેડ થઈ ચાલ્યો હતો. મારે જીવામાં કસરત કરવી જોઈએ. કદાચ-મધ્યમ વિ. સર્વે કરવું જોઈએ કદાચ મારા સ્નાયુઓ કદાચ કપસેલા લાગતા નથી- સ્ત્રીઓને મનજીવ મક્કો મને છે!"

હું જગરે ગયો અને ડબ્બેસ, ગ્રીન, રીડ, મધ્યમ, વિ. કસરતોના સાધન લીધાં અને હવામાં હાથ લેમો રાખી ફેરવવાની રીત પણ લીધી.

એ કમળા જીવ તો સવારે હું હવામાં ફેરવતો સાંજના પછી કસરતો કરતો અને ધણી સ્વિસો સુધી મેં ખોશીઓને મક્ક લાકડાં ઝીરી આપ્યા.

કુ અખાડા, કસમનો સખ બન્યો. હું
વામાં અને મોટીગમા પ્રવૃત રહ્યો.
પાળામાં પણ હડા પાણીમાં
નાન કરવા લાગ્યો. કોમ કરતા કોક વાર, તો
પતાં જેમ તેમ બગી ગયો.

૭ માસ આમ ચાલ્યું, મારી જિંદગી
ટકીવવાર અમરમાનથી બગી મધ ધણીવાર
મપમ ભાંજતા ઈશ્વરપાથી કુ બગી ગયો.

પુરુષને સોને એવી ધીંગળથી મે આ સર્વ
કલન કયું અને સર્વના તાપમાં કસગત કરી
મડતલ થયેલો વનિતાના શિમતો-ફરીથી સંપા-
ન કરવાની ઈચ્છાથી બજારમાં ફરવા નીકળ્યો.

પણ એ ગિત ક્યામ ભાળ્યા નહિ.

પછી કુ કોમવાના એરડાઓની બારી
ઉપાડી રાખના લાગ્યો, ચોક્ખી હવા મારા
ફેરસામાં પ્રવેશી, મારા માલ પર લાલી ચમકી,
સો પહેલા મુલાખી અને પછી લાલચોળ બન્યું.
ફેરવેકે ઈ કારણને લઈ તે સ્વમદ બન્યું સ્વમદ
કોવાળો કુ એક દવસ નાટક જેવા ગયો.
પછી લલના પાછળ કુ પતંગીઆ મારફ
ધુમવા લાગ્યો. કોષને કસેલી, મધને રહેલ
કોણી મારી, કંઈક અસખ સખ પણ મેલ્યો.
પણ કંઈ પરિણામ ન આવ્યું, માત્ર એક મે
વગર મનના કાસ્યો.

હું સ્નેહીય રૂમમાં ગયો અને આજનામા
મારી મુખાકૃતિ અને છાતી-જે હવે એક યાડ
પહેળી મધ ક્તી તે પ્રસસા કરી નિકળવા
લાગ્યો. મારા હાથ જેવા, પગ જેવા,
વાળ જેવા.

આ વિચિત્ર પ્રાણી કીને રાજ કરવી
દેહ મુરેસ છે તે આશ્ચર્યા વિચારવા લાગ્યો.
અગર એ લોકને શુ જોઈએ છે તેની મને ખબર
નથી.

મને એકાએક સૂચ્ય કે મારો પોસાક જ
બરાબર નથી. ખરું કહું તો મારા ફેર બરાબર
હોતો અને પણ તે પ્રત્યે પૂછા ઈ. માફ પાટન

દેક અને મુટલુ આગળ કોમળા લેવું લાગ્યું
હા અને પગ તરફ જોયું તો કપારી છટી
આતુ વર્ણન કઈ તો સાદિયને કસક લાગે

“ હવે હું સમજ્યો,” મને લાગ્યું, “ મારી
અગત જિંદગી આ માટે બનશે ? તેલુ કારણ
મને જણાયું. હું બરાબર પોસાક પહેરું છું ”

હતાશ થયેલો હાથ મુટલે આલેનો, માત્ર
કપાટ નવા કપડાંથી ભરી દેવાનો ફરાવ કરતો
હું થરે આવ્યો.

મે મારા કપડા જાહેરી ફરીથી શીવડાવ્યાં,
બારીના લાલ પડકાતુ જાડીટ કરાવ્યું. અંધાર
સાથેના પાટલન કરાવ્યાં.

શિવોચીન રેસનને મનમાં ચિહ્નારતો, નવા
કપડામાં બલન જેવો કેખાતો હું ફરીથી ફરવા
નીકળ્યો.

આપણી પૃથ્વીના મધ પર વિસ્તાર છાતી ન
હોય તેટલી પહેળી છાતીવાળો પછી મે આગર
કેટ બગરમાથી ખરીદી.

અને મારી છટીના દિવસે હું આ કપડા
પહેરી જીવાનમાં ફરવા ગયો મેજવેલા જિંદગી
માફક હું નાચતો ફરતો આવ્યો.

આશ્ચર્ય અને અભરાટમાં અંતિમા કતરાતી
આંખે મારા તરફ જોવા લાગી. અને પુરો તો
મારા પ્રત્યે એકી દસે જોઈ રહેતા. તેઓની
ટીકા સિક્ષિત પુરુષોની અસખ ટીકા મારે કાને
પડતી. પણ તેમને મારી પરિચિતિનો આજો
આલ હોતો ‘જેવા આડિમે’ જેવા શબ્દગારાઓ
છે ? તેને ધરમ નથી લાગતી ? પણ સાચા
પથરાય એટલા કપડામાં વિટાયો છે ?

મારા પર વાફ્રપ્રદારો થતા અને પ્રત્યેક
સાલુસ હસતો.

નાઝી તલવારોની બેઠાર વચ્ચેથી કુ જલ્લે
પસાર થતો હોઈ તેમ લાગતા હું જીવાન તરફ
જાયો.

અને એકાએક ત્યા પુરિનના બાવલાં

नामजोड आणि मारा प्रत्येक मातापिता
 रोते मोठे रडेली होती.

શ્રુત થતા સૌદર્શના અવલોકેનાં ચિન્તનથી
અસંતોષતા પનિતા મારા તરફ નવર રાખી
રહી હતી તે મારાં કપડાં અને સઘન દોષ
તેરલા બાંધે પ્રાસિત કર્યું મારાં મુખ બેઢ
રહી
મેં પુનઃકલ્પ મને

મે પુસ્તિકા પ્રતે નેત્રપાલકની કરી આપરે
કેવડાનો રાહ જોતો બનાવ જાઓ ખાતે.
પણ હું તે બાઈ તરફ જોઈ

पछी ई ते पाछ तरेक हवे। ते तो भने
 जेक टसे निहाया रवी हवी। तेनी जनिमेय
 इतिहास ज्ञानाव हावे भने मारा भनभा
 नीति हिन भई ह लाखी पछार भन भवा
 भाभतो हवे। पुरिशनना युवापनी हरेवे हरी
 दामभा बेझा आ जनिमेय इतिहास हरेवे हरी
 सिने भवे।
 ते भुदर भवा

તે શુદ્ધ જાણ એકદમ મારી પાસે આવીને
 મને કહ્યું, 'મહેરબાની કરી મારા કરત્તે, વિચિત્ર
 વાત છે. પણ તમે આ પહેલાં છે તેવોજ મારા
 ખતિનો એવર યોગ્ય ચોરાય છે એની યોગ્ય
 તો તમને વધી ગયો ને ।'
 'જરૂર નહિ' એ

'कश्चिन्दि' मे विद्याधर 'परिचय पात्रा
मेले गीत 'जान' रोधी कश्चिन्दि' मे गीतना
एतन छेडी छेडी, जने तेछा विद्याधर करीने
छेडी छेडी छेडी

[illegible]

ગાંધીજીનાં આશરેનાં આશ્રિતો હોવા છતાં કોઈ કોઈને
 પછી બેઠકોથી પણ બચાવી રાખી. જાતી બીજીનાં સરકારોનાં નબર ફેરવી લઈ આત
 મના આગળ આવ્યાં.
 ગાંધીજીનાં આશરેનાં આશ્રિતો હોવા છતાં કોઈ કોઈને
 પછી બેઠકોથી પણ બચાવી રાખી. જાતી બીજીનાં સરકારોનાં નબર ફેરવી લઈ આત
 મના આગળ આવ્યાં.

[illegible]

અદ્ભુત સ્વયંવર

૫૬૪.

‘મણિકા’ ! આવરતીનો પ્રખ્યાત મામાઠાર
સેફી એકમાઃ ‘કું’ એક વાત પૂછું ?

‘ ખુશીયા, પિતાજી !

‘ તું’ હવે વિવાદ થોડા ઘણ છે- તારે મારે
વિવિધ દેશોમાંથી મામા આજ્ઞા છે, પરંતુ
તારી મા કહે છે કે તેમાનુ એક પણ તને
પસદ નથી ?

‘ ખરી વાત છે, પિતાજી !

‘ કારણ ?

‘ મને એમાં કોઈ થોડા પુરુષ જણાતો નથી, ’

‘ મગધરાજ અનલસસુ પછુ થોડા નથી ?

‘ ના, એ ઉદ્ધત અભિમાની, અને
મદ્ય છે. ’

‘ અને વત્સરાજનો પુત્ર ?

‘ તે નિર્મળ અને અત્પ્રજ છે ’

‘ મદાનામા સાધ ?

‘ તે અભિમાની છે. ’

‘ અગરજા મુનિદ્વય ?

‘ તે ક્રૂર છે. ’

‘ તારે આ બધામાં તને કોઈ થોડા
જણાતો નથી. તો પછી આધાર રાજા પુષ્ક-
સક્તિ તો મારા કારવા પ્રમાણે સર્વગ્રુષ્પસ-
પન્ન છે. ’

‘ પિતાજી ! તમે હજુ નારી હવે પારખી
નથી સકવા, તમે અને ઉચ્ચ શિક્ષણ આપું છે
અને એના પ્રભાવે મારામાં સત્તાસત્ત્વનો વિચાર
કરવાની સક્તિ ઉત્પન્ન થઈ છે. અધારરાજા
અંધ પુરુષ સક્તિનો નમતો ભરે દોષ, પરંતુ
આવસ્તીના મામાઠાર સેફીની પુત્રી મણિકાના
પતિ થવાની થોડાતા તેનામાં નથી. ’

સેફી ચૂપ થઈ ગયેલ મણિકાના ઉચ્ચતમ
આદર્શને પોતે એવો મુવક શોધ્યો તેને અસ-
જવિત હાથ પિતાને ચૂપ જોઈ મણિકાઃ બોલી

‘ પિતાજી ! પિતાનું કોઈ કારણ નથી. કું પોતે
જ થોડા પતિ શોધી શકે. ’

‘ ખુંત્રી ! તારી જેવી ઈચ્છા, કું તારા હિષને
કુ ખી કરવા નથી માગતો. સેફીના ધરમાં કંઈ
સમૃદ્ધિની મજા નથી. સુવોચ્છ કાંત ન મહે ત્મા
મુધી તને પરજાનવાની મારી ઇચ્છા પણ નથી. ’

સેફી ગયો. મણિકા સાંત ચિન્તે બારોમાંથી
નદાર જોવા લાગી.

*

મણિકાએ તે રાત્રીએ કારે દલમંબન
અનુભવ્યું. તેને વારે વારે પોતાના વિવાદની
વાત વાક આવતી હતી. તેને વિચાર થયો કે
જગતમાં થોડા પુરુષ મેળવવાને અનેક ઉપાયો
રચવા પડે. તેને સર્વગ્રુષ્પસંપન્ન પુરુષ મેળ-
વવાની ચાદના હતી. ‘ કેમ ન દોષ ? તે પછુ
મુકરી હતી. શૌવના હતી. લક્ષ્મીનદન સેફીની
હામણી પુત્રી હતી. તે જેમ તેમ મનમનાવીને
કુવાની ચેષ્ટા કરવા લાગી, પરંતુ તેને નિદા
બાવી નહીં

*

મણિકા કું તો અનેક આશાઓ સાથે
આવી હતી તારા સન્નોત્સવમાં આજવાની મને
બહો ઈચ્છા હતી, પરંતુ મે અભિવ્યું કે તે તો
પરજવાનીજ ના પાડી છે.

‘ એહો ! કુગ્રુણા ! સાહેતથી ક્યારે આવી ?
‘ આજે જ, અને મે ત્રણ દિવસમાં
જવાની છું. ’

‘ કેમ એટલી બધી ઉતાવળ ?
‘ કારણ કે મારે ત્યાં મારા કિષરનો સન્નો-
ત્સવ છે. ’

‘ ક્યારે ? ’
‘ એક માસ પછી. ’
‘ તો પછી ઉતાવળ શી છે ? ’

‘તારાં લગ્નોત્સવનું’ તો કંઈ દેખાતું નથી;
રહીને શું કરે ?’

‘એમ કહેને કે પતિ ત્યાર ગમવું નથી
નહાના યા માટે કાર છે ?’
સગણા યરમાઇ મધ ને ચૂપ રહી.
મસ્તિશ્શા બોલી, ‘સગણા ! કું’ એક વાત પૂછુ’
‘જેડું તો નહિ લાગે ?’
‘ના, રે ! ના.’

‘તને આ તારા લગ્નથી શું લે ?’
‘મનુષ્ય કોઈ પશુ સંજોગેમાં સ્વેચ્છાથી
સંતોષી રહી શકે છે.’

‘તારા કહેવાનો બાવાય’ અને નથી
સમજતો.’

‘બાવાય’ એ કે જન્મતમા સર્વગુણ સંપન્ન
ભણ છે !’

‘તે જ નથી જાણતો માટે તો પૂછું છું’
‘મસ્તિશ્શા ! તું’ મનિકાની યુગ્મી છે માટે

આટલો પાછળ થકિતનો અપખ્ય કરવાનું તને
પામવે છે, પણ જન્મતમા યાદપણ વરદ પૂછું
નથી, એ અપૂર્ણતા પૂરવા જન્મત મનો રચી છે,
તેને પૂરાતી જ નથી એટલે તારે તો દલ
જોઈને તને મનપસંદ થયેલા વધારે દેખાતા
દેખ એવી યુગ્મ સાથી લેવો જોઈએ વારે વારે
મારા પતિ સગણી છ પૂજે છે. પશુ મારો પતિ
પૂજા છે એ કિવાય વધારે કું નથી જાણતો.
એટલામાં અધુ સમજી લે.’

મસ્તિશ્શા ચૂપ રહી. મોટી વાર પછી સગણા
પછી બોલી, મસ્તિશ્શા, માથ મારો સાથે.

સંકેતમાં દેખા કિવસ રહીને પાછો આવતો તને
મારુ મુશ્કેલન જોવાની પછી કંઈકા છે તે પશુ
સાથે સાથે ‘પૂછું’ મસ્તિશ્શા.

મસ્તિશ્શા સામેત આવી પછી ત્યાં યનાર
વોરેલસ જોવા જન્મને વિદ્યામુખ, સગણા,

મસ્તિશ્શા તૈયાર થયાં. તારે સગણાએ પોતાના
પતિને કહ્યું. ‘નાથ, રતને બધ છે માટે સાથે
રેલક જેણે.’

‘માર, તારી એવી મગ્ગા દેખ તો લઇ લઈ
પરંતુ શું તને આ બાધમાં વિશ્વાસ નથી.’

સગણા હાંઠ બોલી નહિ.
વિદ્યામુખ ગમે. મસ્તિશ્શા ધીરત્વની મતિ

આમનું મન થઇ ગયું.

વિદ્યામુખ, સગણા, મસ્તિશ્શા અને રહીને
વોરેલસ જોવા જાદાર નીકળ્યા. મસ્તિશ્શાએ
જેડું કે નિત્યનો જન્મત વિદ્યામુખ આને
પ્રેમમતિ’ જાની રહી દલેલ સગણાના ચુપ પર
રિમત દગ. થોડે દૂર આવ્યા હશે એટલામાં
એક મુંદર યુગ્મ દર્શિતો દર્શિતો તેઓના રવ
પાસે આવ્યો, અને વિદ્યામુખને કહેવા લાગ્યો,
‘રવ પેલા !’ કસુએ મારી પત્નીને ઉઠાવી લઇ
ને જાય છે.’

‘અને તું જોવા કરે છે ?’
‘કું’ એકલો અને તેઓ અનેક કું થઈ શકે !’
‘હવે કાચર ! માથ ! કું’ આવુ છું.’

વિદ્યામુખ બોલ્યો અને સગણા અટકાવે તે
પહેલા તેની સાથે દોડ્યો. રહીને પશુ દેખા
મોટીવાર પછી સગણાએ જોડું કે રહીને પાછલ
વિદ્યામુખને તમા એક મુંદર એ તથા પૂરવને

લઈ આવતા હતા, પાસે આવીને વિદ્યામુખ
બોલ્યો, ‘સગણા ! મહારાવાની જરૂર નથી;
સ્વેચ્છ દાનમાં મા પડ્યો છે’ સગણા પારો બધી

લાગી. મસ્તિશ્શા રતપક્ષ લઈ મોટીવાર પછી
વિદ્યામુખ પેલા યુગ્મને ઉરેથી બોલ્યો ‘તમે
દલે જાઓ’ તે એ બોલી, ‘હે વીર ! મારો

જવાબ કંવા માટે તમને ધન્યવાદ. પરંતુ કું
એ કાચર પતિ સાથે જન્મ કરતા વિધવ્ય જોમવડું’

વધારે પસંદ કરે છું. હું જાણતી ન હતી કે એ
વધારે પસંદ કરે છું. હું જાણતી ન હતી કે એ

સો દર્શની પાછળ આટલી બીજાના સ્તાયેલી છે.’
‘પરંતુ એમાં એ બિચારો એકલો શું કરે ?’

સગણાએ જવાબ ક્યો.
‘તેમ શું કરે ? મારી રહ્યા કરતાં ધીરમતિ

પ્રાપ્ત કરે.’
તે તો સામેત તરફ પાછો વળ્યા. વિદ્યામુખે

જે દર્શીને તેને સંકેતમાં દાર સુધી મૂકી આવવા
જોઈશ. મસ્તિશ્શા આ દરજ્જા જોઈને વિચારમાં

પડી ગઈ. તે પશુ પેલા યુગ્મનું મુદર છરીર
જોઈને યુગ્મ દલો પરંતુ, લપથ થઈને

તેને પશુ યુગ્મની દીધી, સૌન્દર્ય’ કે ધીરતા
નેમાથી કોઈ વચ્ચે રહેતા ઉપયોગી છે તેને

વિચાર કરતો તે મૂંઝવણ લાગી.

વીરોત્સવના અધિષ્ઠાતા વીરભાદુજી આવીને વિદ્યામુખને પૂછ્યું. 'વિદ્યામુખ તમને શા ક્ષમાં પડ્યો ?'

'કંઈ નહિ, મ્હેન રમતમાં વાગ્યેલ. પરંતુ મારાથી ઉત્સવમા જામ લઈ સડાયો નહીં, કે તો કશું દર્શક જ રહીશ.'

સર્વે મેદાનમાં આવ્યા. સાકલ એટી. આવરતી, સાત, મડ, સિંધુ, અમ, જમ, કશિંગ ઇત્યાદિ દેશોના વીરો. પોતાના જાતની પરીક્ષા આપવા આવ્યા હતા, સર્વેમાં પારસ દેશનાં દારવનદુ ધનુષથી શરૂ મારવામાં પ્રથમ આવ્યેલ. તેનું ધનુષ મણું મોડું હતું. વિજયથી મત ઘટીને તે મોઢ્યેલ 'હે વીરો તમારામાંથી કોઈપણ એવો નથી કે જે મારા ધનુષથી એક પણ શરૂ કેડી શકે. પ્રત્યક્ષાને ચલાવી પણ દૂં થયેલ સમશ્લોક.' મેદાનમા શાંતિ ફેલાઈ, વીરભાદુ સર્વે વંશો તરફ જોવા લાગ્યેલ.

'સાકલ !'
કર્મ જ્ઞાન ન મળ્યેલ
'આવરતી !'
પુત્ર શાંતિ
'એદિ મડ સીંધુ અમ. જમ. વિદ્યામુખ :
'કશિંગ !'
કંઈ પણ જ્ઞાન ન મળ્યેલ
'સાકલ !'

સાકલના વીરો શાંત ગેમા હતા. એકાએક દરોહામાંથી વિદ્યામુખ ઠભો થયેલ. સગુણા કંઈ મોસે તે પહેલાં તો તે મેદાનમાં ફરી પડ્યો.

વિદ્યામુખ ! પાણલ સ્થિતિમાં !
'સાકલનું' પાણી જલ છે. એ શા બચકર નથી,

સર્વે વિદ્યામુખ તરફ જોઈ રહ્યાલ તે આમજ જમ્યેલ દારવનદુનું ધનુષ ઘપાડી ટીપુ - નેતરની માથે વાગી ટીપુ અને પ્રત્યક્ષા ચલાવી દારવનદુનાં દરતાં પણ જામે વાર પુરુટું ફેંક્યું મેદાનજલે ઘાજથી ઝુટું થયું. દારવનદુ ઇલેક્ટ્રો પડી ગયો અને વિદ્યામુખ ની પ્રશસા કરવા લાગ્યેલ. સાકલ

તના મુખે દર્શથી આંધ્ર ઘણ જવા અને વિદ્યા મુખને ખસા પર એકાદી નામવા લાગ્યા. ઓઝો પુષ્પો ફેંકવા લાગી. મહિકાએ જોયું કે સગુણાના મ્હેરા પર એક પ્રકારનું ઓરવ હતું તેની આંખેએ મહિકા તરફ એક સ્વચ્છ પ્રજા પૂછતી દષ્ટિ ફેંકી. 'મહિકા ! મારે પતિ પુરુષ છે કે નહીં ?' મહિકા પણ વિદ્યામુખના આ સાદસને જોઈ તેની પ્રશસા કરવા લાગી.

વિદ્યામુખનો શા આ અમલો ફરી નિર્વિત થયો અને પ્રુષ્ઠા રક્ત વહેવા લાગ્યું. વેશો પાછા નાંધતા હતા અને મહિકાએ જોયું કે વિદ્યામુખ અને સમુણા એક બીજાના તરફ અદ્ભુત પ્રેમથી જોઈ રહ્યા હતા, જે પ્રેમમાં સૌમ્યતા હતી, માલકતા નહિ એ પ્રેમમાં પુરુષના સૌખ્યની ગાંધી જાતની હતી, અપેક્ષાકિતની નહિ. મહિકા એ દ્રવ્ય જોઈ પોતાને જુલી ગઈ.

મહિકા સાતથી આવરતી જવા નિઃશ્વરે તેને વિદ્યામુખ તરફ અદ્ભુત આકર્ષણ રહ્યું રહ્યું હતું, અને એ આકર્ષણને જુલવાને તે આવરતી તરફ વળી તે આર્તમાં વિચાર કરવા લાગી કે પુરુષમા સૌ દર્શ અને યોગ્યતા વધારે આવરતક છે કે વીરના ? વીરવર્ધિન સૌ દર્શન પરિજ્ઞાત તેણે જોયું હતું. અને સૌ દર્શવિદિત વીરવનુ ઓરવ પણ તેણે નિહાળ્યું હતું. તેને લાગ્યું કે જે જાડુઓમાં દર્શિત નથી પરંતુ માત્ર આકર્ષક છે તે જાડુઓ એક ઓને મુખી બનાવવા મરિ નિર્ભર છે. જે જાડુઓની નીચેની જ્ઞાનદશી રહી શકે છે. હવેની મજા ઓરવપૂર્વક મણી શકે છે, તે જાડુઓનો આશય ઓને મરિ વધારે વાંછનીય છે.

તે સાંતવો આવરતીના હાથ પર આવી પડેાચી. તેણે જોયું કે આજે આવરતીમાં અપૂર્વ ઉન્નત અને જ્ઞાનદ દેશેલ તેણે જોઈને વનો. કન્યાં કામળા કે અમધારા જે પડાયો હતા. અને મહારાજ કેસરજીત વિજયી સેનાને જાહેર પાંડો ફરી રહ્યો હતો. તે પણ એક તરફ ફેલા

રવી નેવા ધાગી એ નાચરિને તેજે વાતો
કરતા સાંભળ્યા

‘આખરે મનમરણ પડાયો ખરો’

‘અરે ! હું છું કદ’ ધાવતીની સોના
પદ્માને કરી રહી છે, સંકલ્પ મદરાજ આ
ખરશાએ પશુ સ્વપ્ન સુદમાં દોરી મળા નેહ
એમના નાકની સંકિત’

મિત્રા, મદરાજ પ્રસેનજીના આ વિનય
પર મનન કરવા ધાગી એકાએક ‘મદરાજ’

પ્રસેનજીની ભગનો ધૈર્ય સભળાયો, ફરથી
એના બાવતી કેમણ, એના પામે આવી, બદો
રિશ્તિયા રક્ષાં એવો મનમરણ નોયો, તેવું
સુખ નીચું દર્જુ. પાછળ એક સુદર અન્ન પર
પ્રસેનજી બેઠો હતો રૂપતિના રક્ષાવશા તેના
નિઃમ અને રક્ષોનો પાછળ સતાઈ અચેલી હતી
નેની વિશાળ છાતી અને ફાટી કદ યુવકોને પશુ
સરખાવતું દર્જુ. અસ્થિયાએ નાકુ કે પ્રસેનજીના
સુખ પર કાપતું જોરવતું તેજ દર્જુ તે પ્રસેન-
જી પર મોહિત થઈ મર્જ.

‘પિનાહ’ એ ‘મદરાજ’ પ્રસેનજી સાથે
પરજીવનો નિઃશ્વર ઝગે છે

‘મુ કદે છે ! આટલી આટલી માનસીએ
પાછો મોઝાયા પછી આ પરજીવ’

‘પિનાહ નહ પરજીવ તો એમન ન,
અન્યા કુંવારી રહીય’

‘પરજી એ તો કાષ છે’
‘પ્રેમને અવરધાના મર્જા ના પરવા નથી’

‘એ અવરત પુરવ છે આ સામરિય લુહિનો
માણસ છે.’

સાતમો કોટવડી બાજુ હતો, ત્યાં તેવા મનમરણના જનતે એક પાછીએ હતી, ‘પ્રેમવાની
નવામાં સર્વ માણસો સરખા હ’

કોટવડી બાજુમાં મનમરણના અને પાછીને શરિયો હતું, ‘પ્રેમ, સુખ, આ એ સામરિયો તો
નવામાંથી થશે.’ સાંભળે દવાઈ દોષાઈ વિદ્યારીના માનની

રોસેરડ દેવદાના મનન વાતોને દેવદાનિયો સિખાઈ સખાવશે તે કાવો હતો, ‘આપમે પાછા-
માથી દલરી બાબા છે વદારા હું આપા રાજ કે તે તર્ક દોષ હયા એ ખર ન દોષ તો આપમે

માર્ગના કરીએ એ વાત અર્થ સામાન્ય બહુથી ન શાય

‘પરજી એ પુરવ છે’
‘અસ્થિયા મર્જ. સેફી તેની આ નિશિયના
નોહરકો.

‘મદરાજ’ મારી પુત્રો અસ્થિયાનું
પાણિમદલ કરી અને કૃત્યા કરે.

‘સેફી’ નું કદે છે ?
‘હા, મદરાજ’ અસ્થિયા રાજપુત્રીઓ એ

‘પરજી મારી અવરધા નથી, હું અવર-
માણસ છું. અસ્થિયાને ધાવક નથી,

અસ્થિયા આમળ આવીને એવી મદારાજ’
તમારી યોગ્યવાની ખખર તમને નથી પશુ અને

હ. અને નિરાશ ન કરશો’
પ્રસેનજીની ધોડી વાર વિખાર કરી મોહયો:

ધાવતીમાં વાત ફેલાઈ મર્જ કે અસ્થિયા
મદરાજ પ્રસેનજી સાથે પરજીવાની છે. લોભો

એ સાભળ્યો ગમિત થઈ મળા વાન સામેત પશુ
પરજીવો કટુણા પશુ વિરિમત થઈ, વિશાળ

પશુ વિચારમાં પડી અરે. હાન થઈ મળા અને
એ વાતની ખખર જોઈ મનમરણ અગાત્યમને

પશુ પડી મનમરણ એકાએક મોલી ઉઠ્યો
‘હા નારી’ તારા કદવનુ રક્તન ડોષ પશુ

પાછી સકતો નથી !’
ધાવતીમાં બાવતીની એક વધુ રંશ આવી

શાહુકાર નિયમન ધારે

"૬૧"

અમા પછા દેસનો ખેડૂત દેવાના બાગ નીચે
 વ્યવસ્થા સ્વી છે એ તો બદલુ બદલુ તી દુકીકત
 છે દેવાનુ બદલુ એની આસપાસ એટલું બધું
 વીરળાઈ રહ્યું છે કે એના પાસામાંથી જેમ જેમ
 એ મુકત થવા પ્રયત્ન કરે છે તેમ તેમ વધારે ને
 વધારે એ કશોગિયાના બળામાં દસાઈ પડેલ
 માખીની માફક બઠકડાતો બાપ છે થોડા વરસો
 પહેલા ખેડૂતોના દેવતાની નજીવી કરવામાં આવી
 હતી ને તેને અજાણ નવમો કશોડની ઉપર મઠ-
 નામાં આવ્યો હતો દેવાનો બાર ખેડૂતો ઉપર
 ઠેકો મોટો અને અસહ્ય છે, તેના સમર્થનમાં
 પસાર, દાક બદલાના પછાત અને અરીજ રાતીપરજ
 પ્રેરક દોડાઈ જાણાંને કાપના પરંતો થશે, તે
 ઉપર જે અજાણ બતાવ્યો છે તે એટલું જ એવી
 સહા સાધી દે છે અને ૧૯૪૦ ના નર્મમાં એ
 પ્રદેશમાં કાષ્ટ ગદત ધારે અસહ્ય મઠવામાં
 આવ્યો. આશરે સાડા ત્રણ લગભગ ખેડૂતોએ
 દેવાની તરતેડ માટે અજી કી હતી, જે ૨ ના દેવાનો
 ફલ જીમસો આવરે આદ કાપના તરો દતો.
 એટલે કે એકખેડૂત દીઠ આશરે રૂ. ૨૨૮ અથવા તો
 માથા દીઠ રૂ. ૧૦ થાય, આનો અરીજ બીસ-
 ખડતને માથે જે દેવાનો બાર છે તે, રિનુસ્તાન
 ને ખેડૂત દેવાનો બાર લાજુ જાને છે, જવતાં એ
 દેવાનો બાર વધે છે ને વધારે દેવાના બારનો
 વારસો મળીને એ મરે છે દેસની આર્થિક સ્થિતિ
 મુધાગની કોપ તો ખેડૂતોને એ ભોગમાંથી મુકત
 કરવા જ નેઈએ. ગાંધિય મદાસબાએ એ
 પ્રશ્નનો ગભીરપણે વિચાર કર્યો છે ને ખેડૂતોના
 દહીનો બદલેનામાં પોતાની નીતિને અવિષ્કા
 દાર્થીની નષ્ટતા કરી છે એ નીતિને અનુસરીને
 ખેડૂતોની સ્થિતિ મુધાગવા જે કામ તાકાલિક,
 દાય કરવાની જરૂર છે તેની રૂપેઆ ચૂટણીના
 હદરોમાં દર્શાવવામાં આવી છે એને અમલી
 વ્યવસ્થા આપવાને મદાસબાવાની પ્રધાન મંડળી
 બધા પ્રાંતોમાં આજે કામ કરી રહ્યા છે.

ખેડૂતોને દાસના દેવાના ભોગમાંથી વધારેમાં
 વધારે રક્ત આપવી અને તેઓનું પાલકાપાન-
 પાંખ સાલકાન વગેરે તરફથી જે કોઈપણ રકમ મળે
 છે, તે અટકાવવું એ તેમની આર્થિક સ્થિતિ મુધા
 ગવા પ્રથમ પગલું ગણાય. અને ૧૯૩૬-૩૭માં
 મુંબઈ પ્રાંતમાં સત્તાના મંત્રી મદાસબાવાની પ્રધા
 નમંડળે દાસમાં લીધા ને સૌથી પ્રથમ કાર્મ,
 તેમણે કાષ્ટ રક્ત ખરડા ને સાદુકાર નિયમન
 ખરડો તૈયાર કરી ધાનાસબા સમક્ષ રજુ કરવાનું
 થયું, કાષ્ટ રક્ત ખરડા તો કામદાનું વ્યવસ્થાપન
 પણ સાદુકાર નિયમન ખરડો કામદાનું રાશ્વ પાગે
 તે પહેલા મદાસબાવાની પ્રધાનમંડળી ગણનામાં
 આપ્યા ૧૯૪૦ ના એપ્રિલ માસમાં મદાસબા-
 વાની પ્રધાનમંડળી પાસે સત્તા ઉપર આવ્યું ને
 ૧૯૩૮ માં અધિકારે લેલું કાર્મ દાસમાં લીધું.
 સાદુકાર નિયમન ધાગનો ખરડો ત્રણ વાત્સના-
 થી પસાર થઈ ગયો છે ને દરે પ્રાંતના ગવર્નરને
 રિનુસ્તાનના ગવર્નર-જનરલની મજૂરી મારી
 મોકલે છે. આસા રાખવામાં આવે છે કે એ ધાગને
 આ મેખની પ્રસિદ્ધિ થવા પહેલાં મજૂરી મળી
 જશે ને એ કામદાનું વ્યવસ્થાપન ત્યાંના દે
 મુકતમાં એ અમલ મુકાશે

સાદુકારો ધાગનું કયામાં જેવી યુક્તિ પ્રયુ-
 ક્તિઓ ઇજકષ્ટ વાગે છે તેથી મોટા ભાગનો
 ખેડૂત ને મજૂરવર્ગ અને અતિ અરીજ વર્ગ,
 અગત્ય નર્મ દેવામાં હોયે ખેડૂત સાદુકારનો
 મુધામ જઈ ગયો છે જમ ખેડૂત વધારે પછાત ને
 અજાણ તેમ સાદુકારનો પત્તે વધારે અસરકારક
 ને ઉમ્ર ખેડૂતની જમીન સાદુકારના કાવર્માં આવી
 ગઈ છે ને હજી એ કામ ચાલુ રહ્યો છે

આ કામદાનું વ્યવસ્થાપન તપાસી લઈએ
 ને ખેડૂત અને મજૂર વર્ગ તથા બીજા અરીજોને
 ઠેરફું રક્ષણ મળે છે તે જોઈ લઈએ.

શાદુકારની આગ્રી રીતરસમે વિ. ને નિષ-
ક્રમમાં સાતીને સગદાર ખેડૂતોના તે મજૂરોના
નામી દહીંનું રક્ષણ કરવાની જવાબદારી ઊપાડી
સમને પ્રગટીય સગદાર ખેડૂતોની તે મજૂરોની
છે એ વિધાનને આર્થિક ક્ષુ્ છે
જ્યાંથી ખેડૂતોને ચારપાસથી ઘેરી વળેલા શોષણ
કરનારા જોને તોડવામાં ન આવે ને ને તેનાથી
રક્ષણ આપવામાં ન આવે ત્યાંથી ખેડૂતો પોતાની
આર્થિક સ્થિતિ સુધારવાને જોઈતા ઉત્પાદ, ખત અને કાર્યશક્તિને કાગે સગાડી શકશે નહિ,
અને દેશમાં એક મદન જળવાન અને પ્રાણુવાન
અંતરીય કામ કરી શકશે નહિ. ચારેપાસથી
ઘેરી વળેલા શોષક જોને તોડવાને આ કાર્ય
અમલનો ભાગ બનવું જોઈએ. આગાહી સાચી
પડશે એવું આ કાર્યવાહુ અરૂપ છે.

શાદુકારો ઉપર આજે કોઈપણ મનનો
કાર્યદેસ અકુશ નથી. સામાજિક અકુશ જન-
કાળમાં દોષ પછુ આજે ને જી નથી. ગમે તેની
જીનીનિ અમાવનાર શાદુકાર પછુ આજે પ્રતિ-
ષ્ઠિત અણુપ છે એ જમે તેવો સાચો ખોટો
વિસામ રાખે છે, ખડૂતને વિસામ આપતો નથી.
કેટલાકે પછાત પ્રદેશમાં ને ગરીબ મજૂર જમ્યા
આજનો દર સહજે જસાથી જણાશે દકા મુધી તે
છે આજનો ધણો ધીકનો જહ પડ્યો છે ને
આવો ધણો કરનાર "કેડ" ને નામે જોળખાય
છે સમાજના જે ખોટી પ્રતિષ્ઠા વ્યવસ્થાનીના
ધધનો મળી છે, ને પ્રતિષ્ઠાને કુદારસમ આ ધારો
ઘરી આ ધધને ને ધણો કરનારને અકુશમાં
ભાવવાને સારી જોઈવાઈ કાર્યમાં કરવામાં
આવી છે.

શાદુકારને માટે માનસ-સ-પરવાનો-
મવો પડશે, પરવાના વિના તે ન્વાને નાણા ધીરી
ગણશે નહિ. ને જન તેણે પચ્ચાનો મેળખા વિના
નાણા ધીરી દર્શી ને અમુક ચોક્કસ મુદતમાં
પરવાનો મેળવવામાં ને નિષ્ફળ જશે તો કાર્યદર્શી
કોરદમાં તેનું મેજું રદગાનમ અણુમાં આવશે.
ને કાર્યદર્શી જન ક્યાં જઈને તે સગપામ અણુશે.

જે કોઈપણ શાદુકાર કાર્યદર્શી જણાવેલી કોઈ
પછુ કદમનું ઉત્ક્રમન કરતો કોઈ તો તેની સામે
કોઈપણ સમ્પ્રદાય "રજતદાર-નવરસ" ને તેનું
સામસુસ ને કવવાને અરજી કરી શકશે. આથી
શાદુકાર વર્ગ ઉપર પ્રગમનો ભાર અકુશ
મકવામાં આવ્યો છે. પચ્ચાનો મેળવી અરજમાં
શાદુકારને જે વિમનો જણાવવાની કોઈ છે તેમાં
ક્યા પ્રદેશમાં એ ધણો કરવા ક્ષમિ છે, વર્ષ
દરમ્યાન કેટલું ધીરાણ કવવાનો છે વિ. દહીકત
જણાવવાની કોઈ છે.

વિસામ રાખવાની પદ્ધતિ પછુ નક્કી કરવા-
માં આવી છે. વિસામ માન્ય દરેક બાપા એટલે
વલ્લુ મુજબમાં મરાઠી વા મુજબ ને બીજો કેક-
લે કોટની બાપા એટલે કે મુજબમાં મુજબની,
મદારાજમાં મરાઠી ને કોટમાં કાનડી બાપામાં
મખવો પડશે. ઉર્દુને માન્ય બાપા સ્વીકારવા
ધારાસભામાં ઉદાપિલ કચેસો મરાઠી દરેક શાદુકાર
રે ને નાણાની રકમ પેતાના આસામીને ધીરી
કોષ તે રકમ રજપ ને રજપ અજરમાં લખવી
પડશે. તેમજ ધીરાણ ક્યાંની તારીખ, પાકી મુદત
આજનો દર વિ. તેમાં દર્શાવ્યા પડશે. ધીરાણ
ઉપર જે કાઈ વસ્તુ ખીરા મુકવામાં આવી તે વ-
ગુનુ વિમનવાર વર્જન આપણું પડશે. દર-વર્ષે
શાદુકારને પેતાના આસામીને વિસામ નક્કી
કરેલ વિગતો મુજબ આપવો પડશે, આ મધી
વિગતો સગમજ સપણું છે ને તેથી શાદુકારોની
અન્યાયી ને વોંધા પડતી રીતરસમ, મુક્તિ પ્રકુ-
કિઓ આથી શક્ય નહિ.

કાર્યદર્શી રકમો કસમમાં કામદુપદના સિદ્ધાં-
તનો સ્વીકાર થયો છે. કસમ રજ થી બાજનો દર
જોળખુના ધીરાણ મટે છે દકા ને જોળ વિના-
ના ધીરાણ મટે નવ દકાનો નક્કી કરવામાં આ-
વ્યો છે. બાજબી ખર્ચ જમ્યે રટાપ, દરનાવેજ-
નો ખર્ચ વિ. સિવાય કોઈપણ જોળખાબી બાજો
કેવનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે.

જેલુકારને જમે તે સમયે જેલુકાર પાસેથી પો-
તાનો વિસામ મામવાને કોરદને અરજી કરવાનો.

અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. દેવુદાસ મને તે વખતે મેલુદારને દેવા પેટે રકમ આપી શકશે પણ ને મેલુદાર તે મેવાનો ઈન્કાર કરે તો તે રકમ કેટલાં બરી શકશે. સાદુદાસને દરેક વચસ આપેલી રકમ બદલ પહેલ્ય આપની પડશે.

આ કામદારી ૩૦ ને ૩૩ મા સાદુકારને ખેડા હિસાબ રાખવા માટે કે વસુલાત માટે ફોગનમતિ કરવા માટે હંડ ને કેદની સગત કરવાની, જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. ફોગનમતિ એટલે ધાકધમકી આપવી, શેકણુ કસ્ટુ કે માર મારવો, અથવા દેવુદારની પાછળ પાછળ બમણુ, તેના સ્વેચ્છા કરતી આગ્રહાણુ બમણા સ્વેચ્છુ વિ. વિ. ફોગનમતિની આદલી બાંધી સમજાવી આપીને પાછળ વર્ગના સોડોને મોડું રકમ આપુ છે એવા વર્ગને આપી પછી રાહત મળશે.

આ કામદારી કેલપજુ કલમનો બમણુ સખસ પહેલા મુન્કા માટે ૧ ૨૦૦) નીના દડી, બીજી વખતના મુન્કા માટે ૨, ૩૦૦) સુધીના દડની અને ત્યારપ ને દરેક મુન્કા

માટે વજુ મદિનાની સખન કેદની અને દડની સગતને પાત્ર થઈ.

કેલપજુ દેવુદાર ને જમીન ખેડતો હશે અને જેવુ દેવુ ૧ ૧૫૦૦૦ થી વધુ ન હતો તે દેવુદાસ ઉપર દુકમનામાંની બગવણી અને તેને જેમમાં પૂરવામાં આવશે નહિ. આ કલમથી ખેડતને પછી રાહત મળશે.

અધારાનો અમલ કરતા ખેડતને ગરીબ વર્ગની સાથે જોડી થવા સબવ છે ને સહુ કામદાર ધીરાણુ જોડુ થશે. પણ તે સાથે જ સદકારી મડળીએની પ્રવૃત્તિ ઉપાડી મેવામાં આવે તો કામદારો દેવુ તેના ખરા અર્થમાં સખવણી ને તે બર આવશે. કેમિસી કામદારોએમાં ગામડે ગામડે કરીને ખાસ કરીને ગરીબ ખેડતા, મજૂરો ને અન્ય ગરીબ મધ્યમ વર્ગની ધીરાણુ મડળીએને Mulli Purpuse Society સ્થાપવા પ્રયત્ન કરતા થી રચનકમક કાર્ય વિના ખેડતામાં સાચી શક્તિ આવડે નહિ, ને આ રચનકમક કાર્ય તેઓ પરા કિસાદારી ઉપાડી શકે.

જેક મલ્લર પસંદ થયે બાથજુ કરતા હશે, "જાહેર, મારી પાસે છે કહી છે તે મે બહુ મહેનતથી મેલવ્યુ છે હું આ રાહેરના આવ્યો, ત્યારે મારી પાસે ગળવામાં માત્ર અર્ધો કાગળ જ હતો." જેક અવાજ, "પણ બીજાના ગળવા હવા ને."

“વિવાદિવાએ પુરાવા બિનામાં થિસદું શેઅર યા” જેક અઠવાદિબ્ધ વડીને જેક યુવતીએ પ્રશ્ન પૂછશે.

વડીએ જવાબ આપ્યા, “હા, ને તે અમારી રમણી અને અમારો બાબો દોષ. માર્ડ બીજાની વિવાદિવા દોષ અને અમારો બાબો દોષ તો પજુ બરાબર. પણ એ તે અમારી વિવાદિવા દોષ અને બીજાના બાબો દોષ તો વગર જોડુ એવુ હવે જાણવું જરૂર જાણવું પિંકશરીએ કહેશે.”

પ્રકરણ ૧ પત્રી—વધે અને અવિ પકલ્યા હમો યા
પ્રકરણ ૨ પત્રી—એને વજી યાં એપ્ટા હશે ?
પ્રકરણ ૩ પત્રી—મિમણે બહુ રૂપિયા યાં મારે આપ્યા ? પાછો મુંડાવ્યું બહુ કરવા હશે ?

જાણ [કાસી કીરો]. એ મારે જેક બરવા પજી પણ વધે એને યાં મારે પસંદ ?
કી—જાહેર, મારા હાથ મારે મે હમેદવાર હતા મેં મારને પજી હમો મારણુ ૨ બીજો વધેવ હશે.

તાલીમ પામેલા શિક્ષકો વધારવાની યોજના

(ટેલીગ્રાફ સુચનાઓ-૧૮)

ટી. કે. એન. મેનન

સેન્ટ્રલ એડવાઇઝરી બોર્ડે તૈયાર કરેલી યોજના (સાર્જન્ટ રિપોર્ટ) સંપૂર્ણપણે અમલમાં મૂકવા માટે ચાલીય વર્ગમાં નોંધ્યો છે. આદેશ યોગે સમગ્ર જરૂરી ફોનલુ કુખ્ય દારણ્ય એ છે કે તાલીમ પામેલા શિક્ષકો નોંધતી સંખ્યામાં મેળવવા એટલે વખત નોંધ્યો નહિ તાલીમ પામેલને તાલીમ આપવા માટે અને તાલીમ પામેલા શિક્ષકો નિવૃત્ત થતા તેમની જગ્યાએ પૂરવા માટે નોંધતા શિક્ષકો ઉત્પન્ન કરવા માટે કાન્યા તાલીમ વિભાગને બાંધેલ પૂરતા છે. શિક્ષણની ગંદીયકરણ ચાલતાને પદોચી વળવા માટે તાલીમ શાળાઓ વિભાગને અને મુનિવર્સિટીયુ ડેવલપી ખાતુ દવે તાલકા-શિક્ષક શાળા કળા નોંધ્યો ડેવલપી ગંદી કળમ્પની યોજના અમલમાં મૂકવા વાલ્ડેસો માલ ૨૦,૦૦,૦૦૦ નોન-મેમ્બર્યુએટ અને ૧,૮૦,૦૦૦ પ્રોગ્રેસીવ શિક્ષકોની આલચકતા છે. ઉપરુલ ગિર્ધોમાં તાલીમ પામેલા શિક્ષકો સળધીની મૂલ્યેલી યોજના પર પુલ્લક રીકળો થલ છે અને એ યોજનામાં ઝડપી વધારો થલ થલ કે મે ત સળધી ખુલ વિમારણા ચકાવવામાં આવી છે ગેલ્ડેસ-ડની એડવાઇઝરી કલિન્સિય એલ એડુકેશને આ વધતી જતી માત્રણી પદોચી વળવા માટે ધણી વ્યવહાર બલામણો કરી છે તે આપણને માર્ગદર્શક નીવડે એવી છે માટે ને અતિ સંક્ષિપ્તમાં અહીં તપાસણ.

ગેલ્ડેસ ડેવલપીમાં સ્પિન્ક કરતા પજુ આગળ પધેલું છે, તે આપણે અમા માસના ઘેખમાં નોંધ મળા છાલ પછીના વરસોમાં તાલીમ પામેલા શિક્ષકોની ધમ્પી ૫૮ ૫૦મી એમ આ કલિન્સિયને જાણુ, તેથી એ સળધીની યોજના તૈયાર કરવાની તેણે પદેલ કરી. તાલીમ વિભાગને અને તાલીમ પામેલા શિક્ષકોની પ્રગ્રીન સુધારણા કરવાના દેનુનો પજુ આ

યોજનામાં સમાવેલ થાય છે. છાલ પછીના કળધી પાચ વરસમાં મળામાં, ને કલિન્સિય ડેવલપી મેવતી ઉમ્મર ૧૪ ને બદલે ૧૫મી કળમાં આવે તો ૫૭૮૦ તાલીમ પામેલા શિક્ષકોની ૦૭૦ વધે એમ આ કલિન્સિયને તપાસમાં જાણુ. આ અસામાન્ય જરૂરિયાતને પદોચી વળવા કલિન્સિયે તેના રિપોર્ટમાં અસામાન્ય સુચનાઓ કરી, ખીલ મૂલ્યોનો નોંધ્યો તે પદેલ એક મૂલ્યો ૫૦ થુ સર્વેનુ ખાલ ધ્યાન ને ચલા આમલ રાખુ છુ, તે એ છે કે આ વચ-મળાના સળધ માટે મોટા છલો રાખવા આ રિપોર્ટ મંજૂરી આપે છે. પ્રાથમિક ડેવલપીમાં ઓથી વધુ પ્રગ્રીન કરેલા દેલ ગેલ્ડેસ-ડમાં વર્ગમાં ૫૦ વિદ્યાર્થી ગળવતી છૂટ મળે છે, ત્યારે ડેવલપીમાં મળુ પાકલ એવા આપણા દેમમાં, આ અસામાન્ય સળધમાં પજુ સાર્જન્ટ રિપોર્ટ વર્ગમાં બીસનીંગ સંખ્યા રાખવા આમલ રાખે એ ટેલ્ડુ અન્મલવા છે.

ગેલ્ડેસ કલિન્સિયની, ખીલ અમલની બલામણો.—

૧ ડેવલપી સુધારવા માટે સૌથી અમલની વાન એ છે શિક્ષકોના પમારો સત્વર સુધારવા નોંધ્યો.

૨ માર પાચ વચ પૂરાં થયે વર્ગોમાં વિદ્યાર્થીની સંખ્યા એકી કરવી, રકુલમાં સંકલ સમ્પરોમાં ઘેમેરો કરવો, અને ડેવલપીની નીતિ તકરી કરવામાં શિક્ષકો બામ છલ શકે એવી વ્યવસ્થા ગળવી,

૩ સાલ્સિકા શિક્ષણ ધોધમાં આદ્યોચ એવી એ ધધામાં તો મળવી નોંધ્યો. પ્રાલ કરેલી રીમીઓ પર નહિ પજુ શિક્ષકોની કાર્-કમતા ૫૦ પમારમાં વધારો મળવો નોંધ્યો, અખતગ માટે શાળામાં પ્રમ્પ કરવો નોંધ્યો.

૪ જિલ્લા સામાજિક સેવા સંસ્થા સિદ્ધા-
પુરી અમુક પગલુ આપે છે. કંઈ નોંધવું કે જા-
વળી વિવેક શોભાભાઈ મોટા પાયા ઉપર આ
કંઈ એવી સિદ્ધાપના માંખાની પ્રતિષ્ઠા વધે.
(સાઈન્ટિફિક સેવાભાઈ મારે બસામુ કરે
કે પગલુ ને વિવેક વિચારવા મુકે. કરવામાં
આપના નથી. કોઈ પ્રવચન સરવાળો ઉદ્દેશ્ય
કરવામાં આપના નથી. કોઈ મારે પગલુ કરે
વિચાર કરવામાં આપના નથી.)

૫ સિદ્ધા પ્રવચન દેનું જીવનમાં રસ
તેવો નોંધવું. આદિત્યજી કોસ્ટ, યુવક સુવિમ
એન્ડ એન્સાઇન્ટ. પ્રવચનમાં સિદ્ધાએ
મહિષ બામ તેવો નોંધવું. આવી તેમનો સામા
જિક જીવનને મુકે.

૬ નાસીમ વિદ્યાલક્ષ્મી અધ્યાપકો વધારવા
અને તેમના પગારો મુકાવવા.

૭ નાસીમ સેનાગઢો મારે દોનરેનું પ્રવચન
કરે.

૮ નાસીમ વિદ્યાલક્ષ્મી દાખલ થવા મારે
અમુક પગલુ પામવા કરી દેતી નોંધવું. આ
બોમન દાખલ મુકવા મારે કરે. કરવા અને તેની
પગલુ. પસાર ન કરેલી દોષ એવા ઉમેરવાને
પગલુ વિદ્યાલક્ષ્મી દાખલ ન થીના વખતમાં દાખલ
થવા દેવા.

૯ સિદ્ધાપની પગલુ આપવા દેવાના કરવું
વિદ્યાલક્ષ્મી તેમનો અધ્યાપક કમ પૂરો કરે તે
અમુક તેમને સિદ્ધા કરી શકવા અને તેમને
પાછળથી તેમનો અધ્યાપક પૂરો કરે એવી સમય
મળવી નોંધવું.

૧૦ નાસીમ નહિ પામેલા સિદ્ધા મારે
વોલન્ટારી અને માંગના વગેરે ઉપાડવા.

૧૧ યુવક વિદ્યાલક્ષ્મી પગલુના સુચનાના
વર્ગમાં અને તેની પરિણામ નીચેને સિદ્ધા
કરી શકવી.

૧૨ નિવૃત્ત થતા સિદ્ધા વધારે વખત
નોંધવામાં નથી મારે એવી અવગણના રાખવી.

આ બીડના વખતમાં ગ્રાંટફોન્ડની કાર-
નિસે અસાધ્યમુ પસારી લીધાં તે વિચારવા જે
કે આપણા દેશની જગતની વિવેક પરિસ્થિતિ
વધારે ખરાબ છે. આપણે એ વિવેક કમર કરાવે
પ્રયત્નો ન કરીશું નો મુકેલી કુનિયામાં દિગ્ગજના
પગલુ પાછળ નથી કરે. એમ માર્ગન્ટ ગિપાર્ટ
નીકારે છે, જ્યાં ન્યુનિવર સિદ્ધા. પગલુ મેટી
૪ નોંધવું, નાસીમ વિદ્યાલક્ષ્મી દાખલ થવા
મારે અમુક પગલુ પાસ કરેલી દેતી ૪ નોંધવું
નાસીમ મારે અમુક વગેરે મળવાનું નોંધવું, એ
કેવું અમુકનું કરવાપ. આપણામાં અધ-
વાર મોટામાં અમુકના ન કરીએ નો આપણે
નોંધવી કરવી પ્રતિ સાધી કરીશું નહિ.

AUTO MOTOR HOUSE

Laxmi Chawl : Station Road : BARODA.

Dealers for Wolseey, Stan-
dard, Triumph & M. G
Cars & Bedford Trucks

Well equipped and
uptodate service station
for Auto Vehicles.

Orders are booked for new cars and trucks of latest models.

યોગ્યતા મળે અને તેનો પ્રચાર થતો મળે. ગાયકવાડી સરદારની પડોશના અંગ્રેજી તાલુકાના અંગ્રેજી જાતના ન્યાયખાતાના તથા વહીવટી સંબંધોથી વાંકે થતા હામી, અને એ સંબંધો ચલાવતી ન્યાય વડોદરા સત્તરનો ગુજરાતી ભાષાને મળેલો આવો સંબંધો એક સ્વતંત્ર ગ્રામ અને અભ્યાસ માટે છે.

જિજ્ઞાસુ સ્વામીજીને એક પ્રસંગે કોઈ રાજકોળના પત્ર વ્યવહારમાં 'પ્રપચ' * સંબંધી કુતુહલ થી પન્નું. મરાઠી ભાષામાં 'જીવન-પ્રપચ' નો અર્થ- જીવનને અંગે વેદવી પદ્ધતિ અને ગુરુત્તરીયો અને વ્યવહારની વિસ્તરેલી મુદ્દાઓ-એવો થાય છે મૂળ સરૂત સંબંધો પ્રાથમિક અર્થ 'વિસ્તાર' 'પ્રકટીકરણ', 'વેવિષય' - એ અર્થ મરાઠીમાં કાવચ રહી છે, ત્યારે ગુજરાતીમાં એનો વેદાન્તની સંસ્કૃત પરિભાષાને અંગે ચર્ચેથી બીજો અર્થ 'આશાસ' અને તેમાં 'જળ', 'માથા' 'કપટ' એવો અર્થ પ્રચારમાં આવ્યો છે.

આજે વડોદરામાં ગુજરાતી અને મુંદિરાજી ભાષાનો સંબંધ સંધાય છે. કહેવાતા પ્રેમાનંદીવ નાટકોમાં મરાઠી ભાષાના સંબંધોનું ભરણું તેના આધુનિક તત્વને હતું હરે છે-એવો મુદ્દો પણ વડોદરાના તેના પ્રકાશકોને લીધે ઉદ્ભવવા પામ્યો છે, એ સૌ જાણે છે. એટલે વડોદરામાં ગુજરાતી અને મરાઠી ભાષાનું સમન્વય પૂરતું જ્ઞાન ધરાવનાર ખર્ચા મળી આવે છે. કારણ કે તેમને માત્ર સામ્ય વૈષમ્યનો ખ્યાલ આવી જતાં, વ્યવહારમાં મુશ્કેલી નડતી નથી.

શીમત સ્વામીજીને આજે ગુજરાતીમાં 'પ્રપચ' સંબંધો અર્થ 'જળકપટ' અને તેથી 'અટપટ' એવો થાય છે એવું કહેવામાં આવ્યું ત્યારે તેમને ખાવા નાનાઈવાચક સંબંધોનો પરિચય કરવાની ઉત્કટ ઈચ્છા થઈ આવી. તંત્રાળ એક રાજાના ઠેગવણી ખાતા તરફ મોકલવામાં આવી કે 'પ્રપચ' જેવા સમાન જતાં વિરૂદ્ધ અર્થવાચક સંબંધોનો સમઘટ તેજાર કરવા સમિતિ નીમવી (અનેવારી ૧૯૩૦) એ સમિતિને અંગે જે કંઈ કામ થયું તેનો સંક્ષેપમાં પરિચય કરાવવા આ લેખ-(અને વાચકોને રસ પડે તો લેખમાળા-નો) ઉદ્દેશ રાખ્યો છે, વર્ષો મુદ્દી સમરી રાખેલું આ સંબંધન આજે 'પૂર્ણ'ના તંત્રીના આગ્રહથી નહેરુમાં મુકું છું.

ગુજરાતી ભાષામાં જે આવ્યા થયા નાનાઈવાચક સામાન્ય સંબંધો છે તેનો ઉચ્ચાર પણ ભાષે સરખો થાય છે. લખવામાં સામાન્ય નોડણી પણ એક સરખી થાય છે, જતાં એ સંબંધો જુદે ક્રમે અને મૂળ જુદા સંબંધ ઉપરથી ઉતરી આવવાથી અર્થમાં ભિન્નતા રહે છે. અને તેથી શ્રિષ્ટ પદ તરીકે થોડા ટકાય છે (ઉદાહરણ તરીકે ચોરો-ઝારો, ડાકી-ઠાકી વિગેરે) સદમત મિત્ર ચતુર-ભાષ પુરિસાવમાં પણ પહેલે જુદા પ્રકારમાં આવ્યા સંબંધોનો સમઘટ છુટક છુટક છપાવ્યો હતો, અને પછી તેને તેમના " જુની ગુજરાતી ભાષા" (સવાળ સદિયમાધા, પુ. ૨૩૬, ૧૯૩૫)માં સવાળસો સંબંધોના પરિચિષ્ટરૂપે સમઘટો છે તે જિજ્ઞાસુએ જોઈ લેવો.

મરાઠીમાંના જુદા સામાન્ય એવા 'નવરો' (વરના અર્થમાં) સંબંધ ગુજરાતી 'નવરો' સાથે સરખાવતાં રમૂજ ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ એમાંનું ઉચ્ચાર સામ્ય, તેના મૂળ સંબંધોમાં ભાવતાં ભાવતાં (સં. નુષ્ટ : મ. નયરા; સ. મિર્ચિત પ્રા. નિષુઝો, ગુ. 'નવરો'), કેવલ ઉપર ઉપરનું છે તે સંબંધે ખ્યાનમાં આવી શકે છે.

, આ દ્રષ્ટિએ જાદી આગેવાં સંબંધોને વિદ્યોત્તેજ ચકાસી જોવાની જરૂર છે.

ગુજરાતી-મરાઠીના નાનાર્થ શબ્દ સંગ્રહ.

૨૫

સં.	શબ્દ	ગુજરાતી-મરાઠી સમાન અર્થ	મરાઠી વિશિષ્ટ અર્થ
૧૦	અગત	દાથી પોતાનો યત્ન કરવાનો બચિયો જમા સરખાવો 'અગત'નો જેને ગુજરાતી નથી કહેતો છે.	ખીલુ ફેડીમળી મારત -
૧૧	અગોચર	દંડિયોથી ન લોધે શકાય એવું	જેની લીધવાય લોધ ન શકાય એવું, છપ્પુ, ખાસ કરીને ફુલીયા એક.
૧૨	અગવચ	ખબે આરેડુ વચ	ઉપચી, ઘમોટી.
૧૩	અગારા	જગનો રાધમે	આટલા લેવાની ભરમ.
૧૪	અટકળ	અટકળ, તક	કળા અથવા કારીગરી કરવાની ખાસ દયોટી.
૧૫	અટકાવ	માસિક માઠી.	કકાવટ
૧૬	અડવા	માશુત્તુગદિન	માઠા (જિભાથી કહેવાય)
૧૭	અટક	અટક, આડનામ.	કે
૧૮	અડધી	પેળાપાટ, આડખો	આમર, ટોડા
૧૯	અડી	કપડું, જે અને અડધું	પતની આંટી, (મનની આંટીના અર્થમાં પણ), વગાગ પર પક- વરા નાંખેલાં રંગનો ચર.
૨૦	અંધારી	પોતાની અંધે અંધતામાં આવવા પડી	આંધી, ધૂળ મેટ
૨૧	અંધંધ	અંધમીનો ચંદ	મરાઠીથી અંધો અને લેટેની આમળી વડે પકડાયેલો.
૨૨	અનંત	તેનો હંડો નથી એવું શાખ	માનવ કોઈ પોણું. ૧૭૧૬.

અ.ક. ૨૧૬૨ નંબર ૧૧૧ - ગુજરાતી ભરતી સમાજ દિવસ - વિશાલ સિદ્ધાન્ત અર્થ

૧૪	અનુક્રમ	અ.ક. અક્ષરના એવા નાર	અન્ન પવિત્ર કરતા વી અથવા
૧૫	અન્નપૂજી	માતા પાર્વતીનું નામ	(૧) શ્રોત્રપૂજ, (૨) વિશાલ
૧૬	અભરી -	અભરી - આ	અભરી - આ
૧૭	અભર	કીમતી વસ્તુ	અભર - આ
૧૮	અભારી	દાણી, દોણી, કાકડ, તુવારી, તમા	કેરીના અરવેલ
૧૯	અભાર	નદિ સાથે, અભાર	મરાઠી ઉદનું નામ
૨૦	અભાર	અભારી અને આઘ વસ્તુ પર	કાઠ વસ્તુના નિર્ણય
૨૧	અભાર	આપનો, અભારી	અભાર, અભારી
૨૨	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૩	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૪	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૫	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૬	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૭	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૮	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૨૯	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી
૩૦	અભાર	અભારી નામ	જેન મા અભારી

શક્તિ ગણિકાઓ શરીમાં બટકે છે એવું હિંદ
માં નથી, એવું બેટા પૂર્વની અને પશ્ચિમની
ગણિકાના કર્તાએ બતાવ્યા છે પણ મદત્વનો
ભાગ તો ગણિકા સંસ્થાની ઉત્પત્તિનાં કારણો
ત્યાં પછી એમણે ચર્ચા છે એ છે મુખ્ય
કારણ તરીકે એમણે બતાવ્યો છે પુરુષને એ
સંબંધમાં આ સ્થા એમના ચપ્ડો -

‘ગણિકાનો ગણિકાસંસ્થાનો સખ્તમાં સખ્ત
વિચાર કરી વળતે પણ આપણે એ ન બૂલવું
એવું કે એ સંસ્થા પુરુષપ્રેરી અને પુરુષપ્રેરી,
સંસ્થા છ પુરુષો નહિ માગે તે દિવસે ગણિકા
નહિ હોય ।’ (૫ ૧૫)

સ્ત્રીની કામવસનને અવગણવા યોગ્ય તત્ત્વ
એમણે માન્ય છે એવો આનો અર્થ નથી એ
વાળાની રીતે જ કહે છે કે ‘પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેની
સમિતિ ગણિકાવ્યવહારમાં કારણરૂપ છે’
જવાબદારી આમ બંનેની, છતાં આર્થિક તત્ત્વ
પર પુરુષનો કાબૂ વિશિષ્ટ, અને એ સ્ત્રીના શરી-
રને ખરીદી શકે છે, માટે સ્ત્રી જવાબદારી વધુ,
એ એમણે સ્પષ્ટ કર્યું છે ગણિકા સંસ્થાને
નિપજાવતાં અને કારણોમાં આર્થિક પરિસ્થિતિ,
જન્મપ્રાપ્ત વસ્તુ, વૈધવ્ય અને તત્કાલાપણ જેવા
સામાજિક કારણો અને વર્તમાન સંસ્કૃતિને
તેમણે ગણાવ્યાં છે. આધુનિક નગરસ્થાન, અસખ
કોમર્સનો અને તેમ છતાં કામગોમનો વધતો
જતો શોખ, કોમોદીપક નાટક-સામગ્રી ને નવલ-
કથાઓ, ગાનિય પ્રત્યે ચર્ચા સાહિત્ય, ઓ-
પુરુષોનાં સંદેશાં મિલન અને સોહામિયા વેપાર
જેવાં આધુનિક સંસ્કૃતિના લક્ષણોનાં લક્ષણોનો
ગણિકા સંસ્થાની ઉત્પત્તિ અને પોષણમાં ને
પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ દિસેલો હોય છે એની નોંધ
એમણે ઠીક લીધી છે. ત્યારપછી, જુદા જુદા
દેશોમાં જ્યેષ્ઠ તપાસના પરિણામ વર્ણવી
ગણિકાસંસ્થાના ‘ઉદ્ભવમાં ક્યા દેશમાં ક્યા
કારણો વિશેષ પ્રવર્ત્યા છે’ એ બતાવી, એ-સાથ
સ્ત્રીપાંડિયા જિદાનિકા’ એ બતાવેલા આદ્ય અને
રાષ્ટ્રસંબંધી સંમિતિએ સ્પષ્ટ કરેલાં જોડ કાર-
ણોનો સંદેશ ઉદ્દેશ્ય કરી, એમનાં પશુને કટલીક

ગણિકાઓની કચનીઓમાંથી મળતો ટોકા તેમણે
દેખાડી આપ્યો છે

આટલે આત્મા પછી ગણિકા પ્રત્યે સમાજનું
વલણ કેવું રહ્યું છે, એ કર્તાએ તપાસ્યું છે
ગણિકા પ્રત્યે નીતિપ્રમદી સમાજની દષ્ટિ
સામાન્ય રીતે કેવી હોય છે એ બતાવી, એને (૧)
‘સજ્જ અનિષ્ટ બય કર રોગ’ તરીકે, તેમજ (૨)
‘અજ્ઞ સંસ્થાના નિષેધોમાંથી બિચી ફરી આજ
ગામણ કે મુખાગમણને વધી જતા માટે આરા
સ્વસ્થ્યમાર્ગ’ તરીકે, ‘જાહેર નીતિની અનીતિ-
માન રક્ષિતા (૧ કો) એ’ તરીકે, એટલે કે
‘સામાજિક ગરુરિયાત’ તરીકે સમાજ કેમ
જોતો ને ચર્ચાવી મેતો આવ્યો છે, એ તેમણે
ચર્ચ્યું છે. ‘ગણિકાઓનો સમય પ્રથમ સમાજના
પડાયા સરખો છે-સમાજમાંથી જ તે ફરી
નીકળેલો છે’ (૫ ૧૫૨) એમ સિદ્ધ કરી
કર્તાએ એ પણ સિદ્ધ કર્યું છે કે ‘પતિતા પાપી
નથી, એને ઉપગતવતો સમાજ પોતે પાપી છે’
(૫ ૧૫૩)

આટલી વિમતો પહેલાં પાંચ પ્રકરણમાં
સમાજી છદ્ધા પ્રકરણમાં ‘ધર્મ’ અને કામની
ઐતિહાસિક દષ્ટિનો દોર કર્તાએ પકડ્યો છે. એ
પ્રકરણનો ‘ધર્મનો ઉદ્ભવ’ એ ગ્રીને ખાસ ૨૮
રમણસાધનાં અભ્યાસ, પાત્મન અને ભેખનશૈલીનો
સારો પરિચયકતા અને એવો હોઈ નોંધપાત્ર છે.
કામદત્તિ કેવું અનુપેક્ષ જીવનસ્થાપ છે, હોળી
કામ કટણી બવલ આદિમાં એ કેવી રીતે બજા
વાય છે, અને આપણી સંસ્કૃતિના અપભ્ર-
કાળમાં ‘ધર્મ’ સાથે સેળસેળ થઈ કેવી
ધર્મવિકૃતિઓ એણે જાળી કરી છે તે બધું
એ પ્રકરણમાં સારી રીતે દર્શાવ્યું છે.

પછી ૨૮ રમણસાધ આદરે છે જુદા જુદા
દેશોની ગણિકા સંસ્થાનું ઐતિહાસિક નિરીક્ષણ.
પહેલા ખંડના સાતથી નવ એ ત્રણ પ્રકરણોમાં
ચર કરેલું જુદા જુદા દેશોમાં ગણિકા સંસ્થાની
શૂન અને વર્તમાન પરિસ્થિતિનું દસ્તાન ત્રણ
વર્ષ પછી પ્રગટ જ્યેષ્ઠા ‘અપસરા’ના બીજા
ખંડમાં પહેલાં છ પ્રકરણ સુધી વેળાં લખાવે છે.

શક્તિ ગણિતો શરીરમાં બટકે છે એવું કિંદ માં નથી, એને બેદો પૂર્વની અને પશ્ચિમની ગણિતોના કર્તાએ બતાવ્યા છે. પણ મહત્ત્વનો ભાગ તો ગણિત સંસ્થાની ઉત્પત્તિનાં કારણો ત્યાં પછી એમણે ચર્ચા છે એ છે મુખ્ય કારણ તરીકે એમણે બતાવ્યો છે પુરપત્તે. એ સંબંધમાં આ રજા એમના રાખેલા-

‘ગણિતો ગણિત સંસ્થાનો સખ્તમાં સખ્ત વિચાર ક્ષત્રી વળતે પણ આપણે એ ન બહુ જોઈએ કે સંસ્થા પુરપત્તી અને પુરપત્તી, સંસ્થા છે. પુરપત્તી નહિ માત્ર તે દિવસે ગણિત નહિ હોય.’ (૫ ૧૫)

અની કામવાસનાને અવગણવા યોગ્ય તત્ત્વ એમણે માન્ય છે એવો આનો અર્થ નથી એ વાજબી રીતે જ કહે છે કે ‘પુરપત્તી અને અની વચ્ચે સમિતિ ગણિત સંસ્થામાં કારણરૂપ છે.’ જ્ઞાત્યદારી આમ બનેલી, છતાં અધિક તત્ત્વ પર પુરપત્તી દાખ્ખા વિકાસ, અને એ અની શરીરને ખરીદી શકે છે, માટે એની જ્ઞાત્યદારી વધુ, એ એમણે સ્પષ્ટ કર્યું છે ગણિત સંસ્થાને નિયંત્રણનાં અન્ય કારણોમાં અધિક પરિસ્થિતિ, જ્ઞાત્યપ્રાપ્ત વસ્તુ, વૈધવ્ય અને તત્ત્વતાપણું જેવા સામાજિક કારણો અને વર્તમાન સંસ્કૃતિને તેમણે અણગમ્યાં છે આધુનિક નગરજીવન, અલગ કોમાર્ગનો અને તેમ છતાં કામોગામનો વધતો જતો શોખ, કોમોદીપક નાટક-સીનેમા ને નવલ-કથાઓ, જાતિય પ્રશ્નો ચર્ચા સાહિત્ય, અપુરેનાં સહેલાં મિલન અને ભોલીનો વેપાર જેવાં આધુનિક સંસ્કૃતિનાં જાણીતા લક્ષણોનો ગણિત સંસ્થાની ઉત્પત્તિ અને પોષણમાં ન પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ દિસે હોય છે એની નોંધ એમણે ઠીક લીધી છે. ત્યારપછી, જુદા જુદા દેશોમાં ક્યોટી તપાસનાં પરિણામ વર્ણવી ગણિત સંસ્થાના ઉદ્ભવમાં કયા દેશમાં ક્યાં કારણો વિશેષ પ્રવર્ત્યાં છે એ બતાવી, એ-સામ-સોપાનિયા બિટાનિકા એ બતાવેલા આ અને રાષ્ટ્ર સંમિતિ એ રજા કહેલાં ચોક્કસ કારણોનાં સંદર્ભ ઉમેળ કરી, એમાંના પચ્ચેને ટેલક

ગણિતોની કવનીઓમાંથી મળતો ટેકો તેમણે દેખાડી આપ્યો છે

આટલે આપ્યા પછી ગણિત પ્રત્યે સમાજનું વલણ કેવું રહ્યું છે, એ ક્યાંએ તપાસ્યું છે. ગણિત પ્રત્યે નીતિધર્મની સમાજની દષ્ટિ સામાન્ય રીતે કેવી હોય છે એ બતાવી, એને (૧) ‘સજ્જ અનિષ્ટ બચાવ રોજ’ તરીકે, તેમજ (૨) ‘લગ્ન સંસ્થાના નિષેધોમાંથી જીભા કવી અલગામણ કે મુંગળામણને વહી જવા માટે આરા સ્વાસ્થ્યમાર્ગ’ તરીકે, ‘જાહેર નીતિની અનીતિ-મત રક્ષિતા (દેશ) ઓ’ તરીકે, એટલે કે ‘સામાજિક જરૂરિયાત’ તરીકે સમાજ કેમ જોતો ને ચલાવી મેતો આવ્યો છે, એ તેમણે ચર્ચ્યું છે. ‘ગણિતોનો સમગ્ર પ્રશ્ન સમાજના પ્રકાશના સરખો છે-સમાજમાંથી જ તે ફરી નીકળેલો છે’ (૫ ૧૫૨) એમ સિદ્ધ કરી કતાંએ એ પણ સિદ્ધ કર્યું છે કે ‘પતિતા પાપી નથી, એને ઉપગમવતો સમાજ પોતે પાપી છે’ (૫ ૧૫૩).

આટલી વિગતો પહેલા પાંચ પ્રકરણમાં સમાવી છતાં પ્રકરણમાં ધર્મ અને કામની ઐતિહાસિક દષ્ટિનો દોર કતાંએ પકડ્યો છે એ પ્રકરણનો ‘ધર્મનો ઉદ્ભવ’ એ તીજો ખંડ રા. રમણલાલનાં અભ્યાસ, પાચન અને લેખનશૈલીનો સારો પરિચયદાતા અને એવો હોઈ નોંધપાત્ર છે કામદત્તિ કેવું અનુપેક્ષ જીવનસત્ત્વ છે, હોજા રાજ કટાણા ભવાઈ આદિમાં એ કેવી રીતે બહા થાય છે, અને આપણી સંસ્કૃતિનાં જળમય કાળમાં ધર્મ સાથે સેળમેળ રાજ કેવી ધર્મવિકૃતિઓ એણે જીવી કરી છે તે બધું એ પ્રકરણમાં સારી રીતે કસોટીયું છે.

પછી રા. રમણલાલ આદરે છે જુદા જુદા દેશોની ગણિત સંસ્થાનું ઐતિહાસિક નિરીક્ષણ. પહેલા અઢનાં સાતથી નવ એ ત્રણ પ્રકરણોમાં ત્યારે જુદા જુદા દેશોમાં ગણિત સંસ્થાની જૂત અને વર્તમાન પરિસ્થિતિનું કસ્તાન તથા વર્ષ પછી પ્રગટ થયેલા ‘અપ્સરા’ના બીજા અઢનાં પહેલાં ૭ પ્રકરણ સુધી તેઓ જમાવે છે.

શામના ગણિકાઓ શરીરમાં બટકે છે એવું હિંદમાં નથી, એને બેઠો પૂર્વની અને પશ્ચિમની ગણિકાના ક્ષત્રીએ બતાવ્યા છે. પણ મહત્વનો ભાગ તો ગણિકા સંસ્થાની કલ્પનાના કારણે ત્યાર પછી એમણે ચર્ચા છે એ છે મુખ્ય કારણ તરીકે એમણે બતાવ્યો છે પુરુષને એ સંબંધમાં આ રજા એમના શબ્દો:-

‘ગણિકાનો ગણિકા સંસ્થાનો સંસ્કૃતમાં સંસ્કૃત વિચાર કૃત્તી વખતે પણ આપણે એ ન બદલ્યો એટલે કે એ સંસ્કૃત પુરુષોની અને પુરુષોની, સંસ્કૃત છે. પુરુષો નહિ માટે તે વિવસ્તે ગણિકા નહિ હોય.’ (૫ ૧૫)

એની કામવાસનાને અવગણવા યોગ્ય તત્વ એમણે માન્ય છે એવો જાનો અર્થ નથી. એ વાળથી રીતે જ કહે છે કે ‘પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેની સમતિ ગણિકાવ્યવહારમાં કારણરૂપ છે.’ જ્યાં જ્યાં આત્મ બંનેની, છતાં આર્થિક તત્વ પર પુરુષનો કાબુ વિશિષ્ટ, અને એ સ્ત્રીના શરીરને ખરીદી શકે છે, માટે સ્ત્રીની જ્યાં જ્યાં વધુ, એ એમણે સ્પષ્ટ કર્યું છે ગણિકા સંસ્થાને નિષ્કલનવાળા અન્ય કારણોના આર્થિક પરિસ્થિતિ, જામખાત વસણ, વૈધવ્ય અને ત્યાગતાવડું જવા સામાજિક કારણો અને વર્તમાન સંસ્કૃતિને તેમણે ગણ્યા છે. આધુનિક નગરજીવન, અસંખ્ય કોમર્સનો અને તેમ છતાં કામબોજનો વધતો જતો શામ, કામોદીયક નાટકસીનેમાં ને નવસ-કથાઓ, જાનિય પ્રશ્નો ચર્ચા સાહિત્ય, સ્ત્રી-પુરુષોનાં સહૃદય મિલન અને લોકોનો વેપાર જેવાં આધુનિક સંસ્કૃતિનાં જાણીતા લક્ષણોનો ગણિકા સંસ્થાની કલ્પના અને પોષણમાં જે પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ દિગ્દેશ હોય છે એની નોંધ એમણે ઠીક લીધી છે. ત્યારપછી, જુદા જુદા દેશોમાં યજ્ઞેથી તપાસનાં પરિણામ વર્ણવી ગણિકાસંસ્થાના ઉદભવમાં ક્યા દેશમાં ક્યાં કારણો વિશેષ પ્રવર્ત્યા છે એ બતાવી, એ-સામ-કેસાપાદિના ચિટાનિકાએ બતાવેલાં આદ્ય અને રાષ્ટ્રસભની સમિતિએ સ્પૂ કરેલાં ચોદ કારણોનો સંદેહ ઉદ્ભવ કરી, એમાંનાં બધાને ઠેકઠીક

ગણિકાઓની કથનીઓમાંથી મળતો ટેકો તેમણે ઠેકાઠી આપ્યો છે

આટલે આવ્યા પછી ગણિકા પ્રત્યે સમાજનું વલણ કેવું રહ્યું છે, એ ક્ષત્રીએ તપાસ્યું છે. ગણિકા પ્રત્યે નીતિધર્મથી સમાજની દૃષ્ટિ સામાન્ય રીતે કેવી હોય છે એ બતાવી, એને (૧) ‘સજ્જ અનિષ્ટ બચક રાગ’ તરીકે, તેમજ (૨) ‘સજ્જ સંસ્થાના નિરોધમાંથી ક્ષીણ થતી અજ્ઞાનમણે કે યુગભ્રમણને વધી જવા માટે સારા સ્વસ્થમાર્ગ’ તરીકે, ‘ગહેર નીતિની અનીતિ-માન રક્ષિતા (ીકા) ઓ’ તરીકે, એટલે કે ‘સામાજિક જરૂરિયાત’ તરીકે સમાજ કેમ જોતો ને ચલાવી શકે છે બતાવ્યો છે, એ તેમણે ચર્ચ્યું છે. ‘ગણિકાઓનો સમગ્ર પ્રશ્ન સમાજના પાઠશાલા સરખો છે-સમાજમાંથી જ તે ફરી નીકળેલો છે’ (૫ ૧૫૨) એમ સિદ્ધ કરી ક્ષત્રીએ એ પણ સિદ્ધ કર્યું છે કે ‘પતિતા પાપી નથી, એને ઉપગળવતો સમાજ પોતે પાપી છે’ (૫ ૧૫૩)

આટલી વિગતો પહેલાં પાંચ પ્રકરણમાં સમાવી છતાં પ્રકરણમાં ધર્મ અને કામની ઐતિહાસિક દૃષ્ટિનો ઘેર ક્ષત્રીએ પકડ્યો છે. એ પ્રકરણનો ‘ધર્મનો ઉદભવ’ એ ત્રીજો ખંડ ૨૮ રમણુદાસના અભ્યાસ, પામન અને લેખનશૈલીનો સારો પરિચયદાતા અને એવો હોઈ નેધિપાત્ર છે. કામરૂઠિ કેવું બન્યું તે જાણવું જોઈએ છે, હોળા કામ રૂઠાણું ભવત્ત આદિમાં એ કેવી રીતે વ્યક્ત થાય છે, અને આપણી સંસ્કૃતિના અપખંડ કાળમાં ધર્મ સાથે સેગમેન્ટ થઈ કેવી ધર્મવિકૃતિઓ એણે બીજી કરી છે તે બધું એ પ્રકરણમાં સારી રીતે દર્શાવ્યું છે.

પછી ૨૯ રમણુદાસ આદરે છે જુદા જુદા દેશોની ગણિકા સંસ્થાનું ઐતિહાસિક નિરીક્ષણ. પહેલાં ખંડનાં સાતમી નવ એ ત્રણ પ્રકરણોમાં ૨૯ કરેલું જુદા જુદા દેશોમાં ગણિકા સંસ્થાની જૂન અને વર્તમાન પરિસ્થિતિનું હાલતાન ત્રણ વર્ષ પછી પ્રમટ યજ્ઞેલા ‘અખસરા’ના બીજા ખંડના પહેલાં ૭ પ્રકરણ સુધી તેઓ લખ્યા છે

એમાં પેસેટાલન, મિસર, ઈનિસિયા, ઈરન, ઓન, મીસ, રાય, ખિસ્તી ધર્મના પ્રારબંધના અને મધ્યકાળનું યુરોપ, અમેરિકા અને પૂર્વના પ્રદેશો પર, સંલેપમાં સમસ્ત જગત પર, એમની નજર ફરી વળી છે. ૨૮ રુમલુસાસે આમ જંગલી અને સંસ્કૃત પ્રજાઓની જુની ને નવી દુનિયાની પ્રદક્ષિણા પોતે કરી છે ને વાચકોને કરાવી છે. ગણિકાસંધ્યાના જૂત ને વર્તમાન ને તપાસવાને જ મિત્રે, છતાં જુદી જુદી સંસ્કૃતિઓના તેમની ચારસરિક જુમિકાઓ સાથેના પરિચય પણ એમણે સાથેસાથ વાચકોને કરાવ્યો છે. એ પ્રદક્ષિણાનું પુષ્પ શું ? 'જુવન જુવન મદનનાં મહારાજ્ય રે' અને કામરૂપિ જુની તેમ નવી નને દુનિયામાં 'જુલ્લે રૂપે અનત બામે' છે એટલું એમાંથી વાચકોને મળશે ને મહાનુભવ જાના, ભારતની સંસ્કૃતિએ અને તેના સ્મૃતિકારોએ ભારતીય જીવનને કેવું ઝિંચુ ધડ્યું છે તેનું તુલનાત્મક સમીક્ષામાંથી નિષ્પન્ન થતું સ્પષ્ટ બાન પણ.

ખીજા ખંડના આઠથી અગિયાર એ ચાર પ્રકરણોમાં મુખ્યે જાતીય અનીલિને અને સ્ત્રી-એની ગણિકાકૃતિને કેવી રીતે વાપરે છે, કેવી રીતે 'સૈન્દેહ્યોમાં અને સૈન્દેહ્યોની આસપાસ વાસળા વગાડતા માટે કામરૂપને સંસ્કાર નોકરીમાં રાખી લે છે' (૫ ૧૬૮), કેવી રીતે મુખ્ય 'અણિકાકૃતિની ઉછેરવહી' (૫ ૧૬૯) અને છે, કેવી રીતે 'સ્ત્રીઓના દેહનો આવો ભોગ મુખ્ય માનવ હોય તો મુખ્ય એ માનવગતનું મહાકાંઠ છે' (૫. ૨૦૪) એ, જને જત વિશ્વ મુખ્યેએ પૂરી પાડેલી એ પ્રકારની માદિતિને ટાંકીને, ૨૯ રુમલુસાસે ગ્રંથ રીતે દર્શાવ્યું છે, પણ અણિકાકૃતિને મુખ્ય કેવી રીતે ખપમાં લે છે એની વાત ચર્ચામાં હતી મુખ્ય વિષે જ સામાન્ય સ્ત્રી કરવા મરી ત્યાં છે ખાઠમાં પ્રકરણના પહેલા એ ખંડ તેમજ અગિયારમાં પ્રકરણનો ચોથો ખંડ આ જગતે છે. રુમલુ પ્રકરણ મુખ્યમાં જાસસિ કરનારી આઠ

પ્રસિધ્ધ ગ્રંથગ્રાહીની જીવનકથા પણ વાચકોના મુલકને ખાતે આપવા સંલેપમાં રચી દરે છે. એની પ્રસ્તુતતા જાસસિમાં અણિકાકૃતિથી જ કામ મેળુ પડવાના દષ્ટાન્તો એ પુરા પાડે છે તેટલા પૂરીતજ ગણાય, એની પહેલાંના છ અને એની પછીના આ ચાર પ્રકરણોના દાન વચ્ચે મુકાયેલું આ ખીજા ખંડનું સત્તામું પ્રકરણ 'ઈતિહાસનું મયન' એવા સહેજ આડખરી મથાળા તથા હાનસંધ્યાની ખાખીઓ, અણિકાના નિષ્ક્રમણ અને નિવાજનની જરૂર, અણિકાકૃતિ સાથે જોડાયેલ યુનેગારી ને પાંચે અણિકાના ધંધામાં ભણેલું વ્યાપારનું ભયંકર વિષ અને એવા પરચુરણ મુશ્કેલી એવું છે.

મેઠ ખંડો કેટલાક ભાગમાં મોટી 'કામ ક્ષાણી' જની જાય છે એ ખરું, પણ ૨૯ રુમલુસાસેના હેતુ જુરો નથી. પુસ્તાકની પ્રસિદ્ધિની આવશ્યકતા વિષે એમણે એક બાબતથી ચકા જનારી છે પણ બીજી જ પક્ષ લખે છે કે પોતાને એ અભ્યાસ કે અભ્યાસપ્રસિદ્ધિથી દિલગીરી થતી નથી. આવો અભ્યાસ અને તેની પ્રસિદ્ધિ નિશ્ચયીય અન્વેષણનો માર્ગ' દર્શાવે છે એવી એમની માન્યતાનો પોતાના એ વિધાનને એ ટોચ આપે છે. વાત ખરી છે આજના ગૃહિણ્યોએ અણિકાસરખા પોતાને ત્યાં હાનખજ નાખી કરી નાંખી છે. આપણે ત્યાં પણ સ્વરાજ ભોગવતા સ્વતંત્ર ભારતના નવીવિધાનમાં એમજ કરવું પડ્યું એને માટે અણિકા સંધ્યાનો ઇતિહાસ, તુલના જુદા દેશોમાં એનું સ્વરૂપ, એનાં પ્રવર્તક કારણો ને સામાજિક જુમિકા, એ બધાનો બ્વરચિત સમાજશાસ્ત્રીય અભ્યાસ અનિવાર્ય કહેવાય. એવા અભ્યાસથી જ એનાં મૂળ એળખી પકડી શકાય અને પછી એને દૂર કરી શકાય નહિ. દાલ દઈ બામી છૂટવા કરતાં અણુમમ્તી વાસ્તવિકતાની સામી છતીએ ધીબા રહી તેને બરાબર જોવી તપાસવી એ સાચો માર્ગ છે. જોવાનું એટલું જ કે સૂચિતું ધોરણ ઝિંચુ જળવાવું જોઈએ, અને દલકા પ્રકારની સ્મૃતિને મક્ક

મોટો પરિવહન મેટ્રો બહી મદિના સુધી
 ચાલી જતા પશુ જમની સાથે કરવાની સુલેહના
 મદ્યવના પ્રસોનો નિકાલ ચાર મહારાષ્ટ્રના
 મત્રીઓ કરી રાખ્યા નહિ એ વાત ખરી છે.
 જમનીનું આર્થિક અને ગૌરવ વાવિવ્ય એ
 સુલેહ ઉપર આધાર નાખે છે આપુ જમન
 રાષ્ટ્ર એક સમયે રહે, આર્થિક અને રાજકીય
 બાજતમાં એ રાષ્ટ્ર એક જન તથે રહે, તેમાંથી
 નામી તત્વગાન સમુચ્ચ નાથ પામે અને જમ-
 નીએ લગાઇ દર્શનાત રક્ષિતને અને છતર
 રોને જે નુકસાન થયું છે તે જરૂરથી હર
 એવા સોવિયેટ યુનિયનની બુમિકા પહેલેથી જ
 જાહેર થયેલી છે. તેમ છતાં પશુ બાજના મલ્લે
 આર્થ સાધુ મદમત્રીઓએ આમતો મેઠ પશુ
 સુધી હજી સુધી માન્ય રાખ્યો નથી તેમ છતાં
 પશુ આ પરિવહન દાઇ જ પરિણામ આપ્યું
 નહિ એમ તો કહી શકાય તેમ નથી ઓઠિટ્ટપા
 સાથે થનારી સુલેહના સમયમાં તેમા મૂખ જ
 એકમત થયે હતો, અને એ સુલેહ હવે લગભગ
 પૂરી થઈ જવા આવી છે બીજી બાજતો સમયે
 પશુ એ પરિવહ છે જ નિષ્ફળ નીવડી જતી
 એવું દાખ નથી ક્ષિટિક પરરાષ્ટ્ર મત્રી મિ
 મેનિને આ પરિવહના સમયમાં સતોવારક
 ઉદ્યોગ કારેલા છે, અને આવતા તવે જરૂર માસમાં
 લગનમાં જે પરિવહ કરાવાની છે તેમાં મહારા-
 ષ્ટ્રાનું એકમ વધારે હદ થશે એવી ખાતરણ
 તેમણે જાહેર કરેલી છે, ફુનિયાની શાંતિને પૂરે-
 પૂરી રીતે પેમે એવી જ સુલેહ તૈયાર કરવામાં
 આવશે એમ તેમણે જાહેર થયું છે પરંતુ મિ,
 ન્મોજી માશંદને મોટો પરિવહમાં થયેલી અર્થ
 વિશે સતોય થયો નથી. છતાં પશુ લગ્ન ઈર્ષા
 દરિયામોના ખડખડાટ પાછા યાવવાની તૈયારી
 છે એવા સુદાની બાપા તેમણે વાપરી નથી.
 ષલકુ રોસિને અમેરિકા અને રશિયા વચ્ચેની
 મિત્રતા વિશે તથા સુલેહના સંબંધમાં એકમત

કવની સકપતા વિશે જે ઉદ્યોગ કારણ હતો
 તેમનો ઉલ્લેખ તેમણે કયો હતો અને નિરાશ
 થવાનું કારણ ન હોવા વિશે જણાવ્યું હતું.
 અમેરિકાનાં વર્તમાન પત્રોએ મિ. માશંદનાં
 જાણણો કરતાં ફુનિયાની શાંતિની સકપ-
 તાને અને રોસિનના બાળ સાવણને જ વધારે
 પ્રસિદ્ધિ આપી. આથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે
 સામાન્ય જનતને લગાઇ જોતી જ નથી તેમ
 છતાં પશુ મિ. માશંદની અને બીજા અમેરિકન
 અધિકારીઓની ક્ષિપ્ર લગાઇ ઉભી કરવાની
 હોતી જોઈએ એમ માનવાને રમાન રહે છે.

અમેરિકાના રિપબ્લિક પક્ષનો એક જણી-
 તો અમેવાન થોમા વખત પૂર્વે રોસિનની સુલા-
 કાત લઇ આવ્યો હતો. રોસિને તેની સમક્ષ
 મિત્રતાની હમ્મજ દર્શાવી હતી અને થોતે અમે-
 રિકા સાથે મિત્રતા સાધવા તૈયાર હોવાનું તેને
 જણાવ્યું હતું. અમેરિકાના પ્રમુખની ચૂટણી
 થોમા વખત પછી થવાની છે તેને માટે ઉમેરવાર
 તરીકે એ અમેવાન ઊભા થવાના છે. અમેરિ-
 કાની ડેમોસ્ટ્રાની ચૂટણીમાં રિપબ્લિકન પક્ષને
 જે વિજય મળ્યો હતો તે આનમાં
 લેતા એ અમેવાન પ્રમુખ તરીકે ચૂટાઇ આવે
 એવો સંભવ છે. એ ઉપ થી હાલ સુધી માત્ર
 મદ્ય સમબંધ તેમ છે. બીજી તરફ મિ. લેવી
 વેલ્સેસ યુરોપનો પ્રવાસ પૂર્ણ કરીને અમેરિકા
 પાછા પકોચી જઇ ફુનિયાની શાંતિના સમ-
 ધમાં વ્યાખ્યાનો આપી રહ્યા છે. એમ દેમ થાય
 તો પશુ અમેરિકા અને રશિયા વચ્ચે મિત્રતાનો
 સમય રહે, એવી તેમની ઇચ્છા છે, અને એ
 દ્રષ્ટિએ સતત અવિષ્કાર પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે.
 તેમ છતાં પશુ મેટલીક મટનાં દાલગા બીક
 જની હરે તેવી જની રહી છે, એમ હવેનું પડે છે.
 અમેરિકામાના દલોગ લખાઓને લગાઈની
 બુમિકા ઉપર સંબંધિત દરવાજ સરકારનું ધોરણ
 જાહેર થયેલું છે, અને તે મુજબના પ્રયત્નો આપુ

છે. લઘુર્જના સરંગમમાં વધારે કરવા માટે સામાન્ય કોરડા કોલરની માણી ડ્રેસિસ સમક્ષ થોડા વખત પૂર્વે જ પેસ કરવામાં આવી છે. મીસ તેમજ ગુર્જસ્તાન, એ દરેક દેશને આવીસ કોરડા કોલરની મદદ આપવાનો દાવ પક્ષ થયો છે. અમેરિકાનું મૂદીવાદી આર્થિક જીવન એવી કોઈ રીતિમાં મુકાઈ ગયું છે કે લઘુર્જના થાય તો જ ફાપડો થાય—નહિ તો આર્થિક મદી અને બેકારી વધી પડે. આથી દરોને અમેરિકન મૂદીવાદીઓને લઘુર્જના કરવા સિવાય બીજો કાર્ષ ઉપાય જ રહ્યો નથી, અને તેથી જ લઘુર્જની બારે બીક ઊભી થઈ છે એ નિશ્ચય છે. મિ. એવિનને આ જ બીક લાગી છે, અને તેથી મોરડો પરિવર્તના સંબંધમાં મિ. માર્શલે જે ઉદ્ગાર કાઢ્યા છે તેમનાથી જુદા પડતા ઉદ્ગાર તેમણે કાઢ્યા છે.

ક્રાંતિ દેશમાંની પરિસ્થિતિ પણ છેલ્લા થોડા દિવસો દરમિયાન નમદી જવા પામી છે, એમ કહેવામાં કાંઈ દરકત નથી. ક્રાંતિના સામાજિક રંગો ધારણને કાર્ષ ખાસ હતો મળતી નથી. વિષેત—નામમાંની લઘુર્જ ક્રાંતિને જનજીવ પડે તેવી રીતે આવી રહી નથી માડાગાંધરમાંના બંને વિસ્તાર જ્યાં મદિનામાં હતો તેનાથી આ મદિનામાં વધ્યો છે, એમ ત્યાંથી આવેલા સમાચાર ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે. તામાના રાષ્ટ્રગા સ્વતંત્રતા માટે ઝૂપડા ચલાવી રહેલા પક્ષની સાથે ધરણોડની વાટાઘાટ કરવી. એવો આમદ ઠોમ્સનિસ્ટ પક્ષ સતત કરી ગયો છે, પણ હીઓ જીમ્સનો પક્ષ પોતાની સોશિયલિસ્ટ જૂમિશને બાજુએ મૂકીને લઘુર્જને પ્રોત્સાહન જ આપી રહ્યો છે. ઠોમ્સનિસ્ટ પક્ષ તેપણ એમ આર. પી. પક્ષ આમ તો બંદુકથી ધરાવતો જ નથી. સોશિયલિસ્ટ અને રેડિકલ્સ પક્ષ જેની સાથે મળી જાય તેના જ દાવમાં સત્તા રહે, એ નિશ્ચિત હોવાથી ઠોમ્સનિસ્ટ પક્ષ પોતાનું બળ બીજા પક્ષના પોતાપોતાના બળ કરતાં વધારે દોવા છતાં પણ તે પક્ષ કાર્ષ ખાસ દીધાયા કરી શકતો નથી. વિષેત—નામ વગેરે સાથેની દગ-

ઈની બાબતમાં જોયા થયેલા પ્રજન વિશે એ પક્ષના મત્રીમંડળના સભાસદોએ વિશ્લેષ મત આપ્યો છે તેથી તેમને બરતરફ થયો છે, એવા સમાચાર દમણાં જ બહાર આવ્યા છે આ સમાચાર ખૂબ જ નિરાશાજનક છે સરકારમાં રહીને તામાનાં રાષ્ટ્ર બદલ કુમેસ ઉત્પાદનની શક્યતા દેવે રહી નથી. તે જ પ્રમાણે શાંતિને માટે લડત આપવાનું દેવે સાચા લાભનું નથી આવી પરિસ્થિતિમાં વિશેષ પક્ષ તરીકે રહીને સરકાર ઉપર દબાવું લાવવાનું જ દેવે એ પક્ષથી બની શકે, તેમ છે. પરંતુ આ કાને એ પક્ષ સંપીસો બની સામનો કરશે તો સરકાર આકરાં ખજાં ભેંસે, બીજા તરફ જનરલ ડાલેસે પોતાનો સ્વતંત્ર પક્ષ ઉભો કર્યો છે, અને ક્રાંતિના જીતકાલના વૈભવ (૪) માટે જોઈએ ઉદાવવાનો તેનો ઈરાદો છે આવી પરિસ્થિતિમાં, એ દેશમાં વાલવાચલી ઉભી થશે કેટલું, એવી શક્યતા થઈ છે ત્યાં લઘુર્જ ફાટી નીકળે તો ઈર્જાને તેમજ અમેરિકાને તથા પ્રસંગ આવ્યે સ્પેઈનને પણ ક્રાંતિમાં હાથ ધાલવાનું સંદેહ થઈ પડે તેમ છે, અને એ રીતે દાદા ધાલના તેજો આગ પાછળનો વિચાર કરે તેમ નથી આવી જતની દેશમાં લઘુર્જ ફાટતર પામીને દ્વાય દુનિયા બરની લઘુર્જ નીચે, એ જનવા જોગ છે. તેમ જ દાવ તો ક્રાંતિમાંની પ્રજનની ચળવળને ધીમે ધીમે દાબી દબને ત્યાં જોડકાં દાખલ થાય. એ જે પૈકીનું કયું પરિણામ ત્યાં આવે છે એ જોવાનું રહે છે. વળી દાદાની પરિસ્થિતિ થોડા વખત સુધી ત્યાં એમ ને એમ ચાલુ ગયું છે કે કેમ, એ પણ જોવાનું રહે છે.

બીજા બાજુએ મીસમાંની સરકાર ૧૫૦૦૦ લઘુર્જાઓની ફોજ સાથે ગ્રીમાં સામે જે પ્રયત્ન લઘુર્જ કરી હતી તેને જાણ પણ સાજતા મળી નથી, એવું દેવે જાહેર થયું છે. ગ્રીમાંએ જર્મન સરકારની ચલાવ સામે જે મુદ્દનીતિને, અમલ કર્યો હતો તેના જ અમલ આ ચલાવના પ્રજને પણ કર્યો હતો અને હવે સરકારની

સૈન્યની ચકાસણી પાછી વાળી દીધી હતી. આ પ્રતિનિધિ તરીકે બેરિસ્ટર અસરમજી અમેરિકા
 જનાવની અંદર અમેરિકન મુશ્કેલીઓના મન મુજબ છે તેમણે આ આગતમા એવો આમદ
 ઉપર થઈ હોય તે તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. ક્યો છે કે મહદીઓના આશોવાનોને પણ આ
 પુરોપમા વહેલી મોટી હાથ ધરી નીકળે તે ચર્ચામાં આમ મેના મોલાવના નોંધએ ખૂબ
 પોતાને કેવી જાતના દુસ્મનનો સામનો કરશે એવેટાઇનમા હોંશવતવાદી પક્ષના કારસ્તાનો
 પણ, એનો ખ્યાલ એ લોકોને આવ્યો હતો ન, આપુ જ છે મુખ્યપૂર્વમાંની ઇંગ્લાન્ડની ભૂમિકા
 ચીની હાથ ઢચ વાલુ જ છે નાણાંનું અમેરિકાની નીતિનો વિરોધ
 ચીનને, માનવ છતેનુ ગુસ્સાન અને ધતર કરશે, એ કુદગતી છે પરંતુ એ વિરોધના
 ગુસ્સાન પણ ન જણાવતા હતાં. આજ-કાલ વાતાવરણમાં એ જાને ફેરો વચ્ચે અણુબળનથી કોનો
 - એક પોતાની આગળને હોડમાં ઉતારી રહ્યા થશે, એમ લાગે છે મુદીવાદ સામે મોડાનો
 છે, અને અમેરિકા તેમને આર્થિક મદદ કરી ભૂમિતિ કરીને કમોડો તેનો જ રહે આપનારા
 નથી છે. જ્યાં સુધી અમેરિકન સાથમલીદો ઇંગ્લાંડના સોલિયસ કેમોન્ટ મોડો આ આગતમાં
 મળ્યા હશે ત્યાંમથી ચાનવુ થકર પેટને ખાતર અમેરિકાને મદદ કરે એવો સમ્ભવ નથી. વળી
 હામઆવુ રાખશે, પણ તેથી ચીનની એકતાના, આખા મુખ્ય પૂર્વમાંના રાજકારણની આગતમાં
 શાંતિના અને મોહકાશીનાં કરનનો નિશાથ તેમની પોતાની ભૂમિકા મુદીવાદને પોષે તેનો જ
 આવે તેન નથી. છે. ઇંગ્લાંડના મુદીવાદીઓ અમેરિકાના મુદી-
 વાદીઓ સામે મને નેટલો ભૂમિતિ કરશે તેો પણ
 તેમને અવરૂગ જ રહેશે તેો પછી રક્ષિત
 સાથેના સફારતની વાતો સાચી સામતી થશે ?
 એ તે ને હોય તે ખર

પૂર્ણ આનાકાનીને અને પેલેટાઇનનો
 મરન સહકત રાષ્ટ્રસંઘ હામર રમૂ કરવામાં
 આવ્યો છે. એ આગતમાં થઈ કંઈ ખાસ
 જાનવી ચર્ચા થવા પામી નથી. વિદુસાનના

ધી ભારત વિજય મીલ્સ લિ.
 (કલોલ)

ઉત્તમ અને ટકાઉ
 કા પ ડ

એન.સી. રમણુલાલ ચંપકલાલ એન્ડ કું.

પુના, ૩-૫-૨૭

નેશનલ સેવીંગ્સ સ્ટીફીકેટ્સની વ્યાખ્યા

શ્રી. છોટાભાઈ ઝવેરભાઈ સુતરીય

(વ્યાયવિભાગ, નાયબ દિવાન, વડોદરા રાજ્ય) યોગનો અભિપ્રાય

“ હાલમાં આર્થિક રીતે બેસરવા થયેલ છે, પણ જીવન નિરીક્ષતા સાધનાનાં અને પ્રશ્નનું અધિકારના સામાનતા થાયેલ પરથી નથી અને મરુતરીતા રૂર નિષેધ છે આ સંજોગમાં મરુત નર્મ તેમજ નેચો થોડીક અવ્યત મોજગોખમની કડી સકે તેમ છે નેચોએ ના પી મોટી રકમો નેશનલ સેવીંગ્સ સ્ટીફીકેટમાં રકમી મણી સલામત છે.

જ્યારે બાવો ઉા સેવાને જીવી કિમને માલ મામાન નેગમ માગગોખમની મીનો ખરીદી સહાયે રોકડ નાલુ આ નમ મિલકત છે અને મોજગો દાખમાં ૧૫૦માં ટકી રહે પી નથી તેમજ માધ્યમ રાનિના માધ્યમનો પામે ઉતરી રકમો લઈ જનાર દમેસા તરફ દોષ છે અને આવી રકમો પાના પ્રમાણે પાત્રી આવતી નથી, અને મીનો સુધુ થાય છે

તેથી જ્યાં રકમો મળે છે જોયું મળે તેના નિગર નવી રકમો ને કંઈ અમલ થઈ શકે તેમ હોય તે નેશનલ સેવીંગ્સ સ્ટીફીકેટમાં રોકડી સલામત છે મીનો તે માગી શકના નથી અને અનિષ્ઠમાં જોયી રિંગને જગી મીનો ખરીદવામાં અને આર્થિક મકદમજ વખતે આ સાચી રાખેવી રકમો એક સીરિયસ પદ પામે”

નેશનલ સેવીંગ્સ સ્ટીફીકેટ્સ ખરીદો

ગામેગારા અધિકૃત આકતિયા નીમવાના છે

પણ માદિતી મટે નેશનલ સેવીંગ્સ સ્ટીફીકેટ્સની પ્રત પોસ્ટ ઓફીસમાં મોકલ મેળવે
અથવા મળે શા સબે ૧—

(૧) પ્રકાશન ખાતુ, વડોદરા હોન નં. ૨૨૦ (૨) રચાનિક વલિવટદાર, મહાસકરી
(૩) સેવાજીવ પ્રેક્ષના રચાનિક સંગ્રામે અમલગ

અથા મદિનામાં ૧૮૨૧ રાજકારણનો મુજબ એકાએક પસંદાઈ ગયો છે, અને જનતા સમક્ષ બાવિ સમટની યાયા એકદમ ઉપરિચિત થઈ છે. પણ પ્રશ્નો એવા તો યુગવાદ અથા છે કે તેમના સ નેણકારક નિવેડા કેવા રીતે થશે, એ ગામતમા માન શકા જીવી થઈ છે. સાધારણ રીતે આ પસંદાએલા મુગના મુખ્ય મુદ્દાઓ નીચે પ્રમાણે તરી આવે છે —

(૧) મહાપણ પરિચિતિમાં હિંદુસ્તાનની અવિભાજનતાને પોતે કાયમ રાખશે અને જાતીય તત્વ ઉપર હિંદુસ્તાનના ભાગલા પોતે પાડવા દેશે નહિ, એવા કાંચેસનો નિષ્ધીર દવો, ખજી દહેસતવાદથી ઝીંજી પાકિસ્તાન મેળવવા માગશે તો પણ તે તેમને મળશે નહિ એમ સરકાર એલી અથા; અને દવે ઝીંજીને પાકિસ્તાન આપવાને કાંચેસ પોતે નેવાર ઘડે છે. પરંતુ ઝીંજીના પાકિસ્તાન અને કાંચેસના પાકિસ્તાન વચ્ચે બહુ મોટો તફાવત રહેશે. કાંચેસને પગલ તેમ જ જમાના પ્રાંતના સામલા જાતીય તત્વ ઉપર પાડવા છે. એટલેથી જ જસ નથી નોકાવ્યમ' સરકાર વચેરે નમામ જાન-તોમાં પૂરેપૂરા ભાગલા પાડવાનો કાંચેસનો વિચાર છે. ખર જતા ને જાતીય તત્વ ઉપર હિંદુસ્તાનના ભાગલા પાડવાનું ઝીંજીને પોતે સાચે છે તે જ જાતીય તત્વનો આધાર કાંચેસે પોતાની આ નવી જમિકાને અંગે લીધી છે. જાતીય તત્વ એક વાર કબૂલ રખાય તો એ જ તત્વ ઉપર જમાનાના અને પગલના ભાગલા પાડવામાં આવે તે કમિક રીતે રોગ્ય અણુલ એ તત્વ પ્રમાણે ભાગલા પાડવાનું કાર્ય બધી બાજનોમાં પૂર્ણ કરશે. સાધવાને હમ્મુ અહ્મદસ કાંચેસે આરંભુ છે. અત્યારસુધીમાં લીજ અને કાંચેસ વચ્ચે સમજૂતી લાવવાના પ્રયત્નો એટલા બધા નિષ્ફળ નાંખવા છે અને એ માનતની તમામ આસાં એવી તો ધૂનમેરી

વાસુદેવ યગવત દેહાદ્યકર કર્ગિશ ૨૩ કાંચેસના મયજમાં ખુમારી રાખીને અભરામજીની પાષવમાં ઉપર મુજબના ભાગલા પાડવાનો આમદ કરે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

(૨) બીજી તરફ કાંચેસના આવા ભાગલાને કમતા વધણને લીધે ઝીંજી અને બીજા લીજી આગેવાનો બહુજ એવા નીચા થઈ અથા જે કાંચેસે લાલ ને જમિકા ઝીંજીરી છે તે જ જમિકા ઉપર હિંદુસ્તાનના ભાગલા પાડવાની માંગણી લીજીના લાહોરના કરાવમાં કરવામાં આવી હતી. પરંતુ દવે ઝીંજીને આખો પગલ અને આખો જમાના જોધએ છે તેમની પોતાની જ જમિકાની નજરે તેમની આ મામણી અનિશ્ચ અવિચારી અણુલ એ કેપીતુ છે, જાતીય તત્વ લામુ પાડવું હોય તો જહી તે જમીન જાનતોમાં કેમ ન સાચુ પાડવું? આ જાનતની લીજીની લાલની જમિકા તદન આપ મતલબી છે એમાં જરા પણ મતલબ ન હોઈ શકે પરંતુ ઝીંજી દવે એમ દહે છે કે કાંચેસ ઇંગ્લાંડના અમેરિકાના મૂલીવાદીઓનો ભોજ જનીને પ્રતિતાના ભાગલાની પોતાની કાપના આગળ ખરે છે ઝીંજી નેવા સરળમવાદી ને મૂલીવાદી આગેવાનના મોમાં આવી મૂખાઈભરી હાંપની યોએ નહિ. અત્યાર સુધીના રાજ્ય કાર-વારને લીધે પ્રતિતા ને એકતા સધાઈ છે તેને આશી ધારો પદોચરો, એમ પણ તેઓ કહે છે. પણ એજ વિચારસરણી આખા હિંદુસ્તાનના ભાગલા પાડવાની મોજનાની વિરદ જાય છે, એ વાત તેઓ જુદી જાય છે. વાત એમ છે કે લીજીને પારકા પ્રદેસને પોતાના કમજમાં લેવો છે. વધારામાં ઝીંજી એમ કહે છે કે તેમને ને પ્રતિ જોધએ છે તે પ્રતિતા તેમને મળી જાય ત્યાર બાદ પ્રતિતામાંના લોગોની 'કેરકેર થવી જોધએ એ સૂચના પણ તદન બિનબજવાર છે. કુરોપમાં લામ એ લામ લોગોની અહાલગદલી કરવા જતાં કેવો મોટો સવાલ ઊભો થયે હતો, એ કાંઈ અમ્મણુ નવો. હિંદુસ્તાનમાં આ સવાલ કરોડો

સોદાના જીવનનો, તેમની માધ્યમતાનો, તેમના જીવોગધાનો અને છતર બંધન ત્વિતસ બધેનો છે. પોતાને પાકીઆનમાં જવું પડે તો પોતાના ધરનારનું, અગિયારનું, બધાધાપાનું, અને એવી અનેક આબોતોનું, શુ યાપ, અને ત્યા ગમા પછી પોતાનું ને પોતાના કુટુંબકીયાનું શુ યાપ, એ આજતર્માં પાકિસ્તાન બહારની મુસલમાન પ્રજાને ધીમે ધીમે કારે ચિતા બિભી થવા લાગી છે. ભાગલાની વાતો ત્યા સુધી રાજકારણને ધમતો હાવપેચ પૂરતી થતી હતો ત્યાં સુધી તો ઠીક હતું પરંતુ આજે સરકાર વસ્તુરિથિતિનું ભાવનક સ્વરૂપ પોતાની નજર સામે ખુબ ધર્તાની સાથેજ મુસલમાન પ્રજા આરે વિચારમાં પડી ગયું છે, એમાં કંઈ નવાઈ નથી, પાકીસ્તાન બહારની મુસલમાન જનતાની જે રિથિતિ છે તે જ રથીતિ પાકીસ્તાનમાંની હિંદુ જનતાની છે. પગલમાંની શીખ જન નો પ્રજા પણ ખૂબ વિકટ ઘટ રચી છે શીખો પાકિસ્તાનમાં સામેલ યાપ તેટલા મટે કીજા તેમની દાદીમાં હાથ ધાલી રજા છે. પરંતુ હવે કોઈ આ જગમાં સપડાય તેમ નથી.

(૩) ખરે જોતાં ક્રિમિસતા મામલા વલણથી કે લીબના સ્વાર્થી વલણથી આ સવાલનો નિકાસ યાપ તેમ છે જ નહિ. ભાષા પ્રમાણે પ્રતિની રચના કઠવાણી અને દરેક પ્રતિની તમામ જનતાને સ્વનિર્ણયનો કક્કે આપવાથી આ સવાલનો નિકાસ આવી શકે તેમ છે આવી જનતા સર આજકાલ નથી બાકુએ સમજાઈ રહ્યો છે. ભાષાને અનુસરીને મદાસના ચાર પ્રતિ કરવા, એવો હાવ મદાસ ઠીલાકામાં પસાર થયો છે. ક્રિમિ, તામીલનાઈ, કેરળ અને ક્ષીટક એમ ચાર પ્રતિ પાસવા ત્યાં કમું છે. ક્ષીટકનો કેસોકે ભાગ નિજામ સરકારની હદમાં છે. ને કેસોકે ભાગ મુજબ ઈસલામાત છે. ક્ષીટકને સમુક્ત રાજવા બહલની માગણી થવા બમતથી આજળ ધરાતી આવી છે. મદારાખૂને સમુક્ત રાજવા બહલ થોડો બમત પૂર્વ ધૂનિમાં બરાવેલી પરિસ્થિતિમાં ચર્ચો થઈ

હતી ને તેને સ્વતંત્ર પ્રાંત તરીકે રાખવાની માગણી થઈ હતી. મુજરાત પ્રાંતને પણ સ્વતંત્ર રાખવા બહલ હાવ થયેલા કોવાનું મહેર ધનુ છે આવી રીતે પ્રાંતોની રચના યાપ તો દરેક પ્રાંતને સ્વનિર્ણયનો કક્કે આપવો જોઈએ, એ દેખીતું છે. દેશી રાજ્યોની પ્રજાને પોતાની આસપાસના પડોશી બાધવોની સાથે એકત્ર થવાની છટ કોવી જોઈએ હિંદી ક્રિમિનારટ પક્ષનું આ વલણ છે. પરંતુ, દરેક પ્રતિ જુદા ઘટ જવું, એવો આનો અર્થ થતો નથી. દુસ્મતાવરની અને વિરોધની નજરે જ જોઈએ તો પ્રતિ જુદા જુદા ઘટને છૂટકો છે, પણ પૂરેપૂરી સમાનતાની અને મિત્રતાની નજરે જોઈએ તો બાવાવાગ તમામ બૃથોએ સમુખાઈ ગળી એક બીજા ઉપર ચલાઈ ન કરતાં દળીમ જાને એકતા સાધી રહેવું, એજ યોગ્ય છે, સૌને સ્વનિર્ણયનો કક્કે આપી એક બીજા ઉપરના વચસ્વતી સમતપનો નાશ કરીને પૂરેપૂરી સમાનતા સ્થાપી કોવ તો જ પછીથી ખરી એકતા અને મિત્રતા બિભી ઘટ શકે છે આવી જ સમાનતાના આધારે એકતા સાધવા આજે પ્રતિને જુદા જુદા ઘવાની છટ આપવાની જરૂર છે. એકતા સાધવા માટે જુદા પાસવાનો કક્કે આપવા વિષેની આ ભાજના પહેલી નજરે તો વિરોધાભાસ ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ ખરે જોતાં ખુદ મેનિનની વિચારસરણી આને બગાડ મળતી આવતી હતી વાણ, હાલ નો દેશમાં ભાષાવાર પ્રાંતરચના કરવાની અને સ્વનિર્ણયનો કક્કે અમલની માગણી આજળ ધરવામાં આવી રહી છે. સિંધમાં અળવળ ચાલી રહી છે. બહુમિસ્તાતમાં પણ આવો જ સર નીકળી રહ્યો છે. આખરે આવી રીતે આ સવાલનો નિવેડો આવશે હાલમાં તો જાતોન વૈમનરચને લીધે આ આ પ્રજા ખેર ને પડ્યો છે.

ક્રિમિયાનમાં નવા વાઈસરોયની જાતીન તત્વના આધારે હિંદના ભાજલા પાસવાની રીત માત્ર રાખતા કોવ એમ કાજે છે બ્રિટીશ સામ્રાજ્ય-કાલીએજ આ બ્રુત બીજુ કમું હોવાથી તેને ને

એ રીત માન્ય હોય જ. આ બાબતમાં લીગને પૂર્ણ મદદ આપવાનું સરકાર માનસ હોય એમ લાગ છે. સરદાર પ્રાંતમાં ડેમિસની બહુમતી હોવા છતાં પણ ગતીય વૈમનસ્ય વધારી રહેને ત્યાંના રાજ્યવર્ધીવટને તોડી પાડવાની રમત ત્યાંના ગવર્નર પોતેજ રમી રહ્યા છે, એવો આરોપ મુકાય છે. એથી ઇલકું જ માગના રાજ્યવર્ધીવટને મગે તેટલા અત્યાચાર થયા હોવા છતાં પણ તોડી પાડવાનું સક્રમ જણાવું નથી. આવી રીતે જાતીય તત્વ ઉપર મુસ્લીમ લીઅના પ્રતિભા રાજકીય કક્ષિતના આધારે દેશના બામથા પાકવાનો વિચાર આવી રહ્યો છે, પરંતુ આમ આ પ્રશ્નો નિવેદ્ય આવે એવું છે જ નહિ પ્રાંત પ્રાંત વચ્ચેની અને હિંદુસ્તાનપ્રાંતિસ્તાન વચ્ચેની સરદાર નક્કી કરવી પડશે. આ સરદાર નક્કી કરતાં તમુકાસ જદસ લગાઈ જીબી થશે. મુબારક, કસકતા વગેરે કોના પક્ષમાં રહે, ઘરકાની વહેંચણી થી રીતે કરવી, સરારી માલમતાનું શું કંવુ વગેરે અનેક બાબતો પરત્વે સતત ટોચ જીબો રહેશે. આમ વૈમનસ્ય એટલું થવાની શક્યતા દૂર ગ્રેસે એટલું જ નહિ પણ વૈમનસ્ય ઇલકું વધવાની શક્યતા કિબી ગ્રેસે આથી એમ લાગે છે કે રાજ્ય બંધારણના પ્રશ્નોના નિકાસ બંધારણ સમિતિમાં નહિ થય, પણ પ્રજાસ આનુભવ, રદાપણ, તાલોડ વગેરે ને ઐતિહાસિક પગથિયા હોય છે તેવાથી જ તેનો નિકાસ આવશે પરંતુ એ પ્રશ્નોના નિકાસ આમ થાય તે પણ બ્રિટીશ રાજ્યસત્તાને પસંદ નથી. દાહ પરંપર સહી રહેલા જને રાજકીય પક્ષોમાં ને બેદિહી રહેલી છે તે આમજ ઉપર પણ કાયમ રહે તે માટેની ખટપટ સતત આમ છે કાગ્જ કે તેમાંથી બ્રિટીશ સોફોનો રાટલો કિબો યાદ તેમ જ

સને ૧૯૪૮ના જુન સુધીમાં બ્રિટીશી તરફથી મતાનો ત્યાગ થવાનો છે જેના દેખાવો થઈ રહ્યા છે, અને તે માટે જથી જલન. અપલ ગાવું છે પરંતુ દમધા જ બ્રિટીશ વેપારીઓની સુરક્ષિતતાના પ્રશ્નના સંબંધમાં આમની સભામાં જવાબ આપતા મિ. હેન્ડરસને દર્શુ દર્શ

કે બ્રિટીશ વેપારીઓની સુરક્ષિતતા જદસ સુમેદના કરારનામામાં કસમ દાખલ કરવામાં આવશે. એમનો વેપાર સુરક્ષિત ગ્રેસે, સ્વરાજ્યનો ખરો અર્થ જો છે, એ અહીં અગાઉ લખાઈ ગયેલું જ છે. એમાં એમ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે પત્રદેશી વેપાર ઉપર રાષ્ટ્રીય સરકારની અનિ-વજિત સત્તા હોવી જોઈએ. આવી જાતનું ચોખ્ખું ચોખ્ખું સ્વરાજ્ય આપખુને મળવાનું નથી, એમ ઉપરના જવાબ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે. બ્રિટીશીને માત્રમહીદિ મળતો ગ્રેસેવાનો હોય તો પછી સ્વરાજ્ય મળ્યું જાનું હોવાય ? પરંતુ આપણા આંતરવાગી આ જ મુગજળની સામે આમ મી મીને દોડી રહ્યા છે અને જેએ સાવધાન રહેવાનું સૂચવી રહ્યા છે તેમને જ દેલ દેવાને તેએ પ્રજા મધ રહ્યા છે. આપણા ધરમાથી લગાઈ પત્રો નહિ ત્યાંસુધી બ્રિટીશ સોફો અહીં નહીં, એમ મદાતમા છૂંદે છે. એ સોફોએ દાહ જ ગાત્યા જવું, એવો મદાતમા છૂંદો આપે છે બ્રિટીશ ઘરકાને ઉઠાવી લેવું, એવો આનો અર્થ થાય છે કે શું ? એનો અર્થ એવો થતો હોય તો બ્રિટીશ સોફો ને જાણ જાણે શું ? તો પછી સરદાર પ્રાંતમાં પડિત નેદર આ તે વખતે ને જાણો જાના તે અને કહ્યું પણ ને જાના જની ગદા છે નેનો અર્થ શું ? બંધારણ સભા ખરેખર સોફમતને અનુસરે છે કે કેમ ? બાપાવાર પ્રાંતરચના કરવાની માગણી સર્વત્ર રહી રહી છે તે જાગતમાં ડેમિસ શું કરી રહી છે ? બંધારણ સભાનું કામ સોફમતને અનુસરીને થતું નથી, પણ તેમાં તો આધણાની ગમત રમણ રહી છે. થોડા જ વખતમાં એક બંધારણ સભાને જદસે બે બંધારણ સભાઓ કામ કરતી થશે, એમ લાગે છે

બીજી તરફ ડેમિસના અતર્ગત કારભારમાં પણ પછા જ પ્રશ્નો કિબા થયા છે. ડેમિસ સોશિયલિસ્ટ સોફાએ પોતાના પક્ષના નામની આગળના 'ડેમિસ' સંબંધે તિલાંજલિ આપી દાહો છે. થોડા જ વખતમાં થનારી ફાટકટની આ સરખાત છે. સોશિયલિસ્ટ સોફો

પરદેશી કહેવતો

પ્રયંસા જાણાની પુત્રી છે. (ફાન્સ)

કુખ માણસ જતાવે છે, પણ મુખ રાક્ષસ જતાવે છે.

‘તરસ વિના પીએ અને મેં તારે પ્રેમ કરીએ.’ જનને જતાવરમાં બાલસોજ તકાવત છે
ધનિક થયેલા સિખારી જેવો મોઢ અવિષ્ટ નથી

દિંમત, ફરી દિંમત આતે હ જેય દિંમત

શૈતરંજમાં રાજાઓની નજીક મૂખોઓ હોય છે.

તમારું પહેલું જન્મ પણ આપી દેવું પડે એવી સમાધાની કરી કરશો નહિ.

તમારો કેસ મજબૂત હોય તો સમાધાની કરો, લૂલો હોય તો મોટાં જાએ.

રોમ કરતાં ફાક્તગથી વધારે ડગ્.

અધિકારુ મૂકવું સ્વર્ગે નહિ પહેલે

સંકા કરો એટલે જરૂર છેતરાશો.

જેના પર શકા હોય, તેને નોકરીમાં ન રાખો, અને નોકરીમાં રાખો, તેના પર શકા
નહિ કરો.

જેને નહીં જોઈએ, તેને બધું મળે.

કાલાઓ મૂખોએ ઉપયોગી છે, તેના કરતાં મૂખોએ કાલાઓને વધારે ઉપયોગી છે
મૈત્રિ એ પાપ વિનાનો પ્રેમ છે

પ્રેમ કરતાં મૈત્રિથી વધારે ધરા સુખી અને.

કચર, માખાપ અને ગુરૂઓનો બરસો કરી વાળી ન સકાય.

એક જ માણસ કુનિયામાં સુખી-જો પોતાને સુખી માને છે તે.

વધીધના પૈસા સિવાય બીજું કંઈ ચોરવું નહીં.

આવીયે અને રહીએ તે નિજી, રહીએ અને જાહેર તે મંગલ.

પ્રેમ અધિકારે પણ નાચતાં શીખવે છે

જેને આપણે ચાહીએ તે ન મળે, તો આપણી પાસે છે તેને ચાહો.

‘વાદાસ્ત જમદી છે’ એમ સર્વે ફરિયાદ કરે છે, પણ બાકસ એકલી છે એમ કોઈ
કહેવું નથી.

મરે નહીં ત્યાં સુધી ફક્ત અને ક જુલુ કામનાં નહિ.

એકલા એકલા કાલા મરું તેના કરતાં સોઠા સાથે ચાંદા ધવું સાથે.

રાતથી નહીં પણ દવાથી ધણીખરા સોઠા મરે છે.

પૈસાની કિંમત જાણવી હોય તો છછીના લઈ જાઓ.

જાણો અને મૂખોએ ખર્ચ કરો.

રસ્તા કરતાં મેંગિરાથી ઘોડો મજા બમણું.

હાલના સમયમાં જે બોલી ન સકાય એવું હોય તે આઈ સકાય.

કુચ્છો આપણને ત્યજી જાય, ત્યારે આપણે મજદરીથી રહીએ કે આપણે કુચ્છો ત્યાગી
પણ પૈસા એકલા કરવામાં મદદનત નથી, પણ ઘોડા પૈસા એકલા કરવામાં મોટો ભય

પડે છે.

જુવાનીમાં કરે તે હલે, પરગાએ કરેલું હલે, અને મૂખોએ કરવાના દોષાંતે હલે.

કેસર=હિંદ

ઈન્સ્યુરન્સ કું. લી.

હેડ ઓફીસ ૧૪૧, મહાત્મા ગાંધી રોડ કોટ સુ'બધ

★ હંદગી

★ અમાલ

★ અકુરમાલ

★ હરિઅમાલ

ઈત્યાદી પ્રકારના વીમાનું

કામકાજ સ્વીકારતી

સદ્દર હિન્દી વીમા-સંસ્થા

ઃ બનારસ મેનેજર :

શ્રી આર. જી. સુગ્રીયા
સુ'બધ

પ્રાંચ મેનેજર

શ્રી આર. વી. રાવલ
રાવપુરા, આન્તાકુંજ-વડોદરા

We manufacture all kinds of Textile Bobbins
such as Inter,-Rovings, Slubbings, Screwers,,
Wadia, West, Ring-Rabbeth, Universal Pirns
Picking-sticks of all sizes from the finest wood.

“Efficiency and Durability 'our Motto”

For particulars please write to:-

Shree Mahadeo Bobbins & Wood Works

BILIMORA

ર સ દા

(પૌષ્ટિક વનસ્પતિ)

તમારા ખોરાકમાં વધારાની શક્તિ ઉમેરે છે

અ. ઇ. લિ. વડોદરા.

પૂજા

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

લુતાઇ, ૧૯૪૭.

[અંક ૧૨

“એકબારામ અને મોતીબા એમ જિંદગીમા મદતવની વસ્તુઓ છે એમ સમજી આપણે જીતીએ છીએ પણ મુખી યાત્રામાંટે કઈ વિશે ઉત્સાહ રાખીએ એટલું માનવારથી છે.”

અનુક્રમ

★

તાંત્રી

૨. ૫ મહેતા

આર્થિક કથાઓ ૩૧. ૫ ૦-૦
છટક પ્રવૃત્તિ ૩૮. ૦-૮-૦
પેરેલેલ માટે શિક્ષિત થાય

★

આનંદપરા, વડોદરા.

- ૧ પ્રતિભા-૧. ૫. ૫
- ૨ સુલભી-શ્રી. ઈ. ગુલાલ ગાંધી
- ૩ સાદિત્વ સરમાઓ-શ્રી. ૧ ૫ રેસાઈ
- ૪ વિસાવલી નવરી કામદેવ-શ્રી. મણિભાઈ શિવેરી
- ૫ હાજની પ્રથમા સુલામીના વત્તો ૭-૮૦
સુમત મહેતા
- ૬ લાની-શ્રી. અગ્નિનુમાર
- ૭ રોજ જાણુ ૧-શ્રી મણિભાઈ શિવેરી
- ૮ તમારી જાણ પરી કરો-શ્રી સોશિકાંત મણુવેરી
- ૯ બાણ વિદ્યાચરો મો. આદર્શ અખતરી-શ્રી
આપુલાઈ ઘેલાભાઈ રેસાઈ
- ૧૦ લોકસાહિત્ય સમાલોચન-શ્રી. "ઉત્તમ"
- ૧૧ મેમિસ શાળીવિ પથો-ટા. બાલકૃષ્ણ
ઉસકર
- ૧૨ વર્તમાન ગામદાર-શ્રી પ્રફુલ્લ પ્ર. સાવ
- ૧૪ પારેલો કહેવતો

હિન્દની પ્રથમ વીમા કંપની

૭૫ વરસની સેવા કરી ૭૬ માં વર્ષમાં પ્રવેશી ચૂકી છે.

૫. સ. ૧૮૭૧ માં પ્રથમ પોલિસી ચાર્જ કરી આજે ૨૫ કરોડ ઉપરાંતનું કામકાજ ચાલુ અસ્તિત્વમાં ધરાવે છે, ૨,૨૫,૦૦૦ ઉપરાંત કુટુંબોને રક્ષણ આપ્યું છે, માત્ર છેલ્લા દાયકામાં ૧,૩૦,૦૦,૦૦૦ રૂપિયાના દાવા ચુકવ્યા છે. આ ૫ કરોડ ૪૦ લાખ ઉપરાંતનું ફંડ, પોલિસીની ઉદાર ચરનો, વીમા કે એજન્સિ સેવા ઉત્તમ કંપની.

બૉમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એસ્યુરન્સ સો. લિ.

બૉમ્બે મ્યુચ્યુઅલ બિલ્ડિંગ,

હોર્નબી રોડ, મુંબઈ, ૧

પૂર્ણા

॥ પૂર્ણા પૂર્ણજલા સમુદ્રસદિતા કુર્યાત્ સદા મંગલમ્ ॥

નવી સીરીઝ પુસ્તક ૧]

જુલાઈ, ૧૯૪૭

[અંક ૧૨

પ્રતિકાર

ગયા વિશ્વયુદ્ધની વાલિકાવકાસ આગળ ચયેલી એક લડાઈમાં જર્મન હજો ટેકાથી ભયંકર સતત હુમલો ચલાવી રશિયન લશ્કરને ગમરાવી મૂક્યું. આ બીપલુ હલ્લાથી રશિયન સૈનિકોના કાળબં કપી છિઠવા અને તેઓ નાસભાગ કરવા લાગ્યા. રશિયન કમાન્ડર સેલિઆનવોએ જોયું કે જો સૈનિકોને નાસી જતા રાકવામાં ન આવે તો હુશ્મનો લડાઈ છૂટી જશે. તે તરત નીચે ઉતરી પડ્યો અને હાથમાં આબૂક લઈ રાક્ષસી હેખાતી જર્મન ટેકો તરફ સીધો આઘ્યો અને શ્વુભૂમિ છેડી જતા સૈનિકોને યુધ્ધના ઘોંઘાટમાં સાંભળી શકાય તેવા ઉચ્ચ અવાજે પૂછવા લાગ્યો, “ કોએક ક્યાં નાસી જાય ? આ જર્મન ટેકાથી ડરે છે ? એ તો માત્ર માણસે બનાવેલાં યંત્રો અને માણસે બનાવેલું માણસ નાશ કરી શકે છે ” ભાગી છૂટતા રશિયનો તેની આવી નીહરતાથી ચરમાવા અને અપ્રતિમ શૌર્યથી જર્મનો સામે અગ્રુમી નિશ્ચિત હેખાતા પરાજયને વિજયમાં ફેરવ્યો. પ્રતિરૂપથી માત્ર મનુષ્ય છે અને નેતા શસ્ત્રાગ્રો માત્ર મનુષ્ય કૃતિઓ છે એવું જ્ઞાન કોઈપણ પ્રકારના યુધ્ધક્ષેત્રમાં પ્રતિરૂપથીનો સફળ સામનો કરવા માટે આવશ્યક છે.

ગુ લ છ ડી

ટાલવી શુલછડી એક દીડી
 બાંખમાં તારાબો નાચતા'તા
 હવું હોઠે સવારનું સ્મિતઃ
 દેહટાલનમા ચૂંછ રક્ષું કોઈ
 અલ્પજાણેલ બીવ.

સંધ્યાના રંજની ઘોળેલ પીડી,
 ટાલવી શુલછડી એક દીડી
 હાલમી નીચી નમી બાણે બોલતી
 'હશ'નમી થયાં ધન્ય'
 ઝોળી બરીને શુલાલની ઝેવયુ"

ચિરીપનું નવું રોન્ય
 બાણે વસુંધરાને ઝઈ છતી,
 ટાલવી શુલછડી એક દીડી.
 ઉજ્જડ વગડો ચોખી રફો હતો '
 નિરખી બંજ-ત્રિભાગ

મારબને મલકાવી રહેયો હતો
 મત કમ્પબલ રંગ,
 જેની વસંત વધુ નથી વીતી,
 ટાલવી શુલછડી એક દીડી.

ઈન્દુલાલ ગાંધી

મહારાં સાહિત્ય સંસ્મરણો

(૭)

એટલે વમર સમજે, વમર વ્યવસ્થે મહારાં જાણ સંધિમાં નમંદા, નમંદાનો કિનારો અને એની પાર આવેલી વિખાદિતી ધેરી આરમાની પર્વતમાળા આવ્યાજ કરે છે મહારા મકાનથી થોડે દૂર હનુમાનનું મંદિર અને હનુમાનની બેખડ આવેલા છે એ બેખડ ઉપર જિભા રહી રક્ષામાં લાઠા ઉપરથી અત્યંત કડપભેર વધવો વગસાદ નદીમાં વારીખુંદ વેરતો બેખડ ઉપર મને શીન્વવા કેવો આવતો હતો એવું મને સ્પષ્ટ સ્મરણ છે સંધિમાં દિસાજ વમરનો દુઃખ વરસાદ કાંઈ ખરેખર મને બીજવવા આતો ન હતો એક બાળકને શીન્વવાની રમત કરવા કરતાં વધારે મશ્વર અને મહત્વતા કાર્ય એને કરવાનાં હોય છે, પરંતુ રેનીના પટમાંથી પાણી વેરતો નમંદાના પટને જોઈ જી પાસે આવતો વરસાદ કેવો આવતો હતો તે જ્વેતામાં અને ન્દાસલે ન્દાસલે પલંગવામાં મજા જરૂર પડતી હતી.

નમંદાને નામતાં, રમતા, હોડતા આવડતુ નથી એમ કહી શકાય નહીં જ ત્હોય એની અસર એક દરે મળી જ અને નમંદા શીનેર પાસે અત્યંત મશ્વર અને છે તેમાં પણ વર્ષોગ્ય નમંદા જે રોડરૂપ ધારણ કરે છે એવું રૂપ જીજી બદુ થોડી નહીંજો ધારણ કરતી હતી. સ્કામે આવેલું પાણીના પટ કરતાં પણ મોટું લાઠું આપુ રૂપી જાય અને શીસોદરા મામ તખ્તાવાની અથવા આગા જ કરે, પટનાં પાણી કિનારો કરાડેના પોણા જામને હાથે ન્દવરાને, અને ગણે સમુદ્ર દેસાપો હોય એવો જળ વિરહાર આપક બની ગય, આમગાદીની ઝડપે પાણી વહેતા હોય, મોજ એકબેકની ઉપર ચઢી પાનુંના અથ રેકરાઓ જિભા કરે અને જુપ્ત કરે, જોગ જોગ દડાઓ ધરખી ધુમરીઓ કુકડી રમીજ કરતી હોય અને જિન્નત તીકવ કરતી નમંદાનો ધમકાર ચારે

રમણજાતે વસંતલાલ દેસાઈ

પાસ સભગાયા કરવો હોય, એ રૂપ બ્રહ્મ જુલાય એમ નથી.

તેમાં પણ જુસા ફળિવાને જોવારે રચાતી ધાટી જેવી પ્રચંડ જેમિં રમત મ્હે ફરિયામાં પણ દોડી નથી. વર્ષોથી વધાવસો એ છે એમાં માટ નમંદાના ધસમસતા પૂરની વચ્ચે આવતો હતો. એના પગથિયા, પગથાર અને લાકણીઓની સ્કામે અત્યંત અને મોગ કરતા નમંદાના પાણી જે વમજો, કુવારા, ધુમરી, જામરી અને જલછટિની પરપગ રચતા એ રૂપ તો મોઢ રવિશ કર રાવળ કે હતું દેસાઈને જ દાસે આછો મો આકાર પામી શકે એટલા જલ વિભાગમાં તરવુ સમજગ અથકમ બની જતું હતી માટે એને ધાટીને નામે જોગખતા હતી.

એવા મદા બારે જળ ઉભારામાં હોય ત્યારે મોઢ નોડરની નગર તથા મને એ માટ ઉપર નમંદામાંના દશનાથે મોઢવામાં આવતો. નમંદાએ સમયે ખરેખર દશનીય બની જતી અને નન્તિકમાં નાસ્તિકને પણ નમંદાની ફરજ પાડતી. દુઃખ ત્યારે આસ્તિક હતો, એટલે વાવ અને બાવ સાથે નમંદાને નથી પડતો.

નમંદાના એ રોડરૂપથી એને કિનારે વસતાં એના બાળકો દેરાઈ પણ જાય છે એવા કાર- પૂર પાણીમાં પવ સીરજાનું લાકું આધાર માટે લેઈ “નમંદે દર”ના પ્રચ જ ઉચ્ચાર સાથે ઉક તારાઓ નમંદાના જલમાં ફેડી પડતા અને દૂર દૂરથી તલ્લાર આવતાં લાકડાં એ ચી ધાવી આપા વર્ષની જગતણ સામગ્રી મેળી કરતા. જે રૂઝેથી તારો ફેડી પડશે હોય ત્યાંથી અઢધા પોણા ગાઉ ઉપર એ તારો જલાર નીકળી શકેતો એવું પાણી વહેતું રહેતું. નમંદાના તાગને ખીજ નહીંજોના બદુ દિસાજ ન લાગે.

આમ નર્મદા સુદર અને બાબ દરમિયાન
બહાર બની રહેતી.

સાથે સાથે એ આખા શીતર ગામને ખીવા
નહાવાનું પાણી પૂર પાડતી. મરઘાઓના રાજ-
કીય ઉદયમાં હિંદુ સંસ્કૃતિનો પુનરોદય જલ્દી
થયો નથી એમ કહેનાર અને માનનારે નર્મદા
કિનારે ફરી વળવો. અનેક મંદિરો અને અનેક
ખાટ રથો રથો નજરે ચડે છે એ મરઘાઓના
અમલનું એક પરિણામ. ચંદ્રાદત્તો મહારાજાવનો
ખાટ અને જોપાળરાવ ગૈરાલે બાંધેલો શીતરનો
ગણપતિનો એવારો આજ પણ આપણને ગમે
એવાં સ્થાપત્યો છે.

શાક ન સાગે એટલા માટે પાટનાં પત્ર-
ધિર્મા ઉપર વકાતે પગલે ચડતી પનિદારીઓ
હવે જરૂર એાછી વતી ગઈ હતો, કારણ શીતર-
રમાં હવે તો 'વોટર વકસ' થયું છે. મ્હારા
અભ્યાસ કાળે 'વોટર વકસ' ન હતું એટલે
આખા ગામને નર્મદા પાણી પાતી.

સગળ અધી શીતરની વસતી ન્હાવા
માટે પણ આ સાર્વજનિક વહેતા રનાનાગને
ઉપયોગમાં લેતી.

જળતણના પ્રશ્નનો અરત ઉકેલ પણ
નર્મદા મા કુતી હતી એ વાત આજના વહેલી
વાજવાના યુગમાં જરૂર મદતની સાગે.
લાઠી કોષણ મેળવવાની અરતની મુશ્કેલીનો
વિચાર કરતા આવી નર્મદાની આર્થિક સહાય
જરૂર આકર્ષક થઈ પડે

ભરથ, કોરથ, ચંદ્રાદ, નંદિદ જેવાં
રહેલો શીતર સાથે વ્યાપાર અને વ્યવહારના
સાધનમાં સહિષ્ણુ સેવા માટે નર્મદા બહુ કામ
લાગતી. હોદીઓ, પનાઈઓ અને તેમના સહુ
દરમિયાન કે કવિતા બહુ યોગના હૃદયમાં
ઉપજાવે, પરંતુ હમારતી લાઠી, વાંસ, નાજિ-
યેર, કરિયાણા અને અનાજની અવરજવર માટે
નર્મદાનો જળમાર્ગ ધોરીમાર્ગ બની રહેતો.

આજ તો આખાદી અને ગોટરકાર
માર્ગ અને મીસા જાહલી નાખ્યા છે. ત્યારે હોદી

અને નદી માનવીઓને અવરજવરનાં સાધન
સાધન હતાં. પુત્ર પુત્રીની પરદેશ વિદ્યા, પ્રવ-
ત્તમ પ્રવતમાનાં મિલન, સર્ગ મિત્રોની અવર
અંતે અવરજવર, તીર્થોટન અને શાખતી
મુસાફરી એ સર્વ માટે નદી સરસ સાધન
બની રહેતી.

જમીનમાં કોતરે કોતરતી નદી સાથે સાથે
જમીનને કળકુપ પણ બનાવતી. નદોના બાઝામાં
શાક, મકાઈ, મીઠાં, શકરેટી બધા સરસ
બનતાં

આમ જમીને રસાળ બનાવતી, વ્યવહારના
માત્રો ખુશ કરતી, અનેક ગ્રામ સમૂહોને
આર્થિક પાર્શ્વભૂમિ પૂરી પાડતી, રમણિય,
બાબ અને ભવાનક દરમિયાન પર-
પરા રચતી. માનવીની જિમ્મી સાથે
સવાહ રચતી નર્મદાને ગૈરા કહી સંબોધવા
સર્વ કિનારાવાસીઓ પ્રેરાય એમાં શી નવાઈ ?

નર્મદાએ અનેક કાળો પ્રેર્યા છે મ્હારા
મહાનગી પાસે મ્હારા મોસાળના ખિત્તાઓ
રહેતા અને તેમને કુ માખાઓ કહેતા. એમાંના
એક બાળાશાહ મામા બહાર એટલા ઉપર
ન્હાતે ન્હાતે મમામિ વેલી નર્મદે ના ખુવપદવાળું
નર્મદાજીક દરેજા આતા અને મને તે જમણું.
બાળની સુખનાને ન ગમે એવાં એટલા ઉપ-
રનાં બહેર રનાન હજી હિંદમાંથી અદ્યત્ત થયાં
નથી. નારાય હંદમાં રચાયલા નર્મદાજીના
રજદાસ કાર સમયે ચડી જાય એવા છે.

છબીકુ સિંહુ મુસાળ

રગ મગ રજીવમ્

જ્ઞાત દ્રવ્ય કાલ મૂત

મોટી હાવી વર્મથે

મુમય્ય કમલવચક

વચ્ચાજ શર્મથે

જેવા અનુવિધ પ્રમેયો એ સ્તુતિને અર્પત
હ્યુપ્રિય બનાવે છે અને આજના વધતા જતા
વાસ્તવવાદના સ્વીકાર સમયે પણ રાજની
શક્તિનો સરસ પરચો આપે છે.

મ્હારાં માથી પણ એ સ્તોત્ર નિત્ય ગાનાં.
 અને એ ઉપરાંત કેંક કવિતાઓ અને
 અન્યઓ નર્મદાને ઉદેશીને ગવાતા તે જાન્ય
 પણ ટુકડે ટુકડે માફ માફ જાતી જામ છે:

નર્મદા નર્મદા ! નીર અંબીર માળે

નો બૂજ અપ્રમાત, તેમજ

નર્મદા ! તું તો રહેલા કલાવે !

જેવા ગરબા નર્મદાને સાહિત્યવાણીમાં
 ઉતારતા.

કેક વરો પછી રસાધારના એક યુવ-
 રાતી મધમાં સાન્તરસન્ય ઉઠાડરણ તરીકે
 નર્મદાના વાતાવરણને વપરાણુ જેવાં મને
 સ્વભાવિક રીતે ગર્વ પણ થયો !

‘સ્નાન કરી નર્મદા નીરમાં ધીર નર

એક કૌપીન અમે ધરીને

નર્મદે ! નર્મદે ! એમ ઉચ્ચારવો,

દર્શથી રામ ઉભાં કરીને.’

રૂઢપુરાણમાં એક આખો વિભાગ ‘રેવા
 ખડ’ને નામે ઓળખાયો છે નર્મદાનું જીવન
 નામ રેવા ઇતિહાસ અને ભૂગોળની દ્રષ્ટિએ
 નદીઓના પુરાણમાં અપાયલા વર્ણન જુદું ચોક્ક-
 સાઇ ભાષી હોય છે. ખાસ કરીને નદીની ભૂગોળ.
 નર્મદા કિનારો એ સમગ્ર દેશનું વાત્સલ્ય-
 વિદ્યોત, વનપ્રદેશો અને સન્માસીઓનું એ
 પરમ આકર્ષણુ વ્યાસ, શુક્રદેવ, અનસુયા અને
 અશ્વત્થામાનાં રમરણો જમાકતી નર્મદા
 ઉભયતટ પાવની ગણાય છે. જાતે કિનારે સ્નાન
 કરીને પુણ્ય જરકાશ શુકસતીર્થના શ્રીમાળી
 બ્રાહ્મણો, શીનોર અને કરનાળીના નાગર બ્રાહ્મણોનો
 વેદાભ્યાસ હિંદુધર્મમાં ગણ્યોતો હતો. ચાર પાંચને
 પેઢી ઉપર એક નામર બ્રાહ્મણુ સ્ત્રી શીનોરમાં
 સતી થઇ હતી તેના અગ્નિ દાહને સ્થળે જમા-
 મણે એક આવાસો મ્હારા બાગપણુ સુધી હતો.

‘હવે નીચે સ્તનપદ્મમાં કામતણ સૂતવારી,
 તેને કાંડે તથ પર પડે ઉપડે તાવ મ્હારી.’

જેવી સ્વચ્છ કવિતાવાણી ઉચ્ચારી ‘રેવા’
 કાબ્યને ઊવત જનાવનાર મળવતરાય હાંકાર

અને અનેક રાત્રી આદર્શો આપી યુગરે જીવ-
 નને સુતિર્થાયું જનાવનાર, અનેપાયાસ યુવશી
 નર્મદાના જ પુત્રો છે, નહીં !

કપારામ હોમર્સના ખરા. પરંતુ એમનું
 જાણપણુ અરિદમાં નર્મદા કિનારે જ જાળીન
 થયું હતું. એમણે પણ અરિદનું વણું આપતાં
 ગાયું છે કે—

શી નર્મદાજી તટ ઉપર ચાર મંદી ગ્રામ

મહીમાં વખાણું, શુ રથળ તણી

સમોવડ વૈકુંઠધામ

નર્મદાની પગિકાએ મહા પુણ્યકાર્ય મનાયું.

કેક જાવિકે સ્ત્રી પુરો, સાધુ સન્માસીઓ અને
 આખીની જમાતો નર્મદાના મૂળ અમરકંટક
 થી સાગરસખમ સુધી નર્મદાની આસપાસ
 ફરતા હતા.

અમરકંટકથી નર્મદાની ઉત્પત્તિ ! પદાંતે
 પણ કેવાં અર્થઅંબીર તામ પ્રાચીનો આપતા
 હતા ! કંટક પણ અમર !

અશ્વત્થામામણી એવા પછી વિદ્યામળમાં અને
 નર્મદા કિનારે પોતાનું નિષ્કળ નિરર્થક જનનું
 ચિરજીવી જીવન માળ્યા કરે છે એવી દંતકથા
 ત્યાં પ્રચલિત છે. જીવનને ચિરજીવી બને તો
 એની નિષ્ફળતા અને નિર્ર્થકતા અગાધ જાની
 ભય, નહીં ! પછી એ જીવન અશ્વત્થામા
 સરખા અકારીરનું હોય કે આપણા જેવા ન્દાન-
 કડા માનવીનું હોય !

અને નિષ્ફળ જીવનને આમથ પણ નર્મદા
 મેલા જ આપે તે ! કહે છે કે પરિક્રમા ગટ
 ફરતો ટોળાઓ પાસેનો ખોરાક ખૂટી જાય
 ત્યારે નર્મદા કિનારે જનાજાની હમણીઓ બેસી
 થતી અને વાતચીતોની ભૂખને સંતોષતી.

એ વ્યેમજ છે, નહીં તે! જનાજાની આજ
 પડેલી કઠોકરી ભોજવવા કરતાં નર્મદાની પરિ-
 ક્રમા કરી નર્મદાએ સ્થળે સ્થળે રાખેલી અના-
 જની હમણીઓ ઉપયોગમાં લેવી વધારે સારી.
 પરંતુ એ અનાજની હમણીઓ વાતચીતોને
 મળે ! માત્ર જીમ્મુએને નહીં.

વહેમ અને શ્રદ્ધા બધું પાસે પાસે આવી ગયેલાં છે, નહીં ? વહેમને સત્ય માનીએ તો એ શ્રદ્ધા બની જાય છે, અને શ્રદ્ધામાંથી સત્ય ખરું એટલે એ વહેમ બની જાય છે નર્મદા મેલા કાંઈને બૂખી રાખતી નથી એ શ્રદ્ધામાંથી અનેક ચમત્કારિક થયાં છે। બીજી યાવ એમાં નવાઈ નથી. આપણી નદીએ આપણી માતાઓ બની ગઈ હતી. જાત ધસીને પણ માતા પોણા આપે જ. નવા યુગમાં પણ નદીઓનું માતૃત્વ પૂરવાર થાય એમ છે સાજરમતી, મહી, નર્મદા અને તાપીનાં વહેનાં પાણીને 'તર્તમાન' હોય વપરાય તો કેંઈ શહેર જામડાને જાખૂટ વીજળી મળે, સક્રિય મળે, પ્રકાશ મળે ધાન્ય મળે અને આબાદી મળે ' સરિતપૂર્ણ આજ પણ જરૂરી છે.

નર્મદા કિનારાની પવિત્રતાએ 'નર્મદાના જેઠા એટલા શહેર' બનાવ્યા છે અને ખરે, કિનારોએ ઘેરેલા-અને આસપાસ કરી નર્મદાએ જીવના મોટા પથ્થર આખને અને દાખને મને એવા રૂપાળા દોષ છે કે પણ જ્ઞાનપણમાં ઠીક ઠીક કહેવા ભેમા કરતો અને જાણે બાર મિશ્રિત દોષ એમ પેટી કે દરેકોતરામાં બરી સજાળી રાખતો એક મોટો સ્ટ્રિક્ક સરખો ધોળો ગુલાબો પથ્થર મને દેવમૂર્તિ' સમો લાગ્યો હતો અને તેને પીનાંજર તથા વાપા પહેરાતી હું મારા ભક્તિભાવને પ્રકુષ્ઠ કરવો હતો. આપણે સફ્ફ Dolls House-દીગલી પર રચીએ છીએ-પુરોગે તેમજ સ્ત્રીઓ અથવા જ દીગલી પર હોવા જેવા કોના નથી-કારણ, માનીએ તો અર્ધાંજ દીગલી પર છે.

અન્ય સદિ ઘટનામાં જડ ચૈતન્ય-માનવી-ની પુરોગે એ સર્વ કાટ પૂતળીઓ જ છે ને ? જડ નદી અને ચૈતન્યોનું પોતલું કરે છે. એ ચૈતન્યો નદીને પણ ચૈતન્ય માતી એની પૂન કરે એમા ખોડુ શું ? આજાર એ માનવજાત છે.

પરંતુ માનવીની રિમતરત્તિએ પણ નર્મદાને છોડી નથી. 'જેઠા એટલા શહેર' મા

શક્તિમાવ ખરો. સાથે સાથે ભગતવાવેકાની વ્યાપકતા ઉપર એમાં પ્રદાર પણ છે જ.

વળી નર્મદા કિનારાએ એક કહેવત પણ ઉપજાવી છે,

'રેવાનું દોર ચરણું થોડું' અને તરવું ધણું.'

વધારે મહેનત અને ઝોળા મળતરની સર આમણી માટે નર્મદાની કરાડો ઠીક ઠીક સાધન પૂરું પાડે છે. એક બે ભેદ પાણી બરી સાવવા માટે દોડસો બસો પમથીનાં ચક્રવા ઉતરવાનું કામ કરતી સન્નારીઓને આ કહેવતમાં રહેલું તથ્ય ઝટ સમજાય એન છે.

પુરાતત્ત્વના અભ્યાસીઓ અને શોખીનો માટે નર્મદા અને આખી નર્મદાની ખીણ Narmada Valley બહુ સારું અભ્યાસ સાધન પૂરું પાડે એમ છે. ઇતિહાસ પુરાણ અને તેથી પણ આજ જના અમુક અવગેરો નર્મદાએ સુધરી રાખ્યા છે. સફમત કરદીકરે નર્મદા ખીણની સમૃત્તિ શોધવા અને સાચવવા ઠીક કુમેશ ઉપાડી હતો,

નર્મદાની ખીણ Narmada Valley એ ઇન્દ્રજીત જાતાને ગોડી મપેલો સન્ધ સમુદ્ર ગુજરાતીમા એકતો નથી. એને બદલે નર્મદા કિનારો કલો દોષ તો શું ખોડુ ? જન્ને બાળુઓ મળી નર્મદા તટ ખારસો પહરસો માઈલના વિસ્તારમાં લખાયો છે. આખા મધ્યપ્રાંત અને આખા ગુજરાતની વચલી જૂમિને એક બનાવતી નર્મદાના જન્ને તોર ઉપરવસતી પ્રજામા એક પ્રકારનું સામ્ય અને વિદિષ્ટત્વ દોષ એમાં નવાઈ નહીં. માગવા અને ગુજરાતના કેંઈ ગાજવ શૌની સાધવારી નર્મદાને મુખે હતો જ. જળમધુરતા આરસ ખાક, કાર, શુષ્કપાણ, દરણુ ફાળ, મોખરી, ખોરસખમ, વ્યાસનો ભેટ, બનસુવા, ગાધવદાસજીએ પ્રસિદ્ધ કરેલું માણસર, કારણ, કપીરવક, શુક્લનીર્થ અને બરૂચ જેતજેતમાં નર્મદા કિનારાને ઝોળખાવી કે એમ છે. આપણી સરોતિની રેણાઓ નદી તટને જાન-જાંને દોરાતી દોષ જ

એમાં સંકા નહીં. દેવની પરિક્રમા એ પૂનમનો મોટો વિધિ છે. નદીને પણ દેવતા માની શ્રદ્ધા હિંદુ માનસે નદીની પરિક્રમામાં પણ મહાત્મ્ય મૂક્યું છે. પરિક્રમણ કરનાર માનવ જૂઠા સંસ્કાર વહન કરે એ સદજ છે.

ગૌરીશંકર નામના એક ખાખીની મોટી જગ્યાત 'પરકમ્મા' કરતી કરતી શીતાર આવી હતી એમ મને માદ આવે છે આખી જગ્યાતની પથરામણી અમારા પટ્ટામાં થઈ હતી. મોટી જડા, સાંધી દાદી, મોટો દેદ અને સ્મિતભાષુ મુખ એ આખી ગુરૂ ગૌરીશંકરના મુખ્ય લક્ષણો હજી મને સામના કરે છે. તેઓ પ્રસાદમાં આપતા વિભૂતિ-રાખ-ખાખ-પરતુ ભાવિકોને મન એ મહા રવાદિષ્ટ વસ્તુ હતી. હું પણ દેખા દેખી ગૌરીશંકરની વસ્ત્રમતો ઉમેદવાર જન્મે હતો, અને હસતે મુખે વરદ મુગધી શોભિત ગૌરીશંકરે આપેલી ચપડી રાખ સડતી માફક મુખમાં મૂકી આંખે ચોપડી ફૂટ ફૂટવા અનુભવતો હતો. ઇંદ્રવરની કે કાંઈ સિદ્ધની કૃપાતુ ફળ પરીક્ષા પસાર કરવામાં જ આવે એવી ટવિ ખરી' પિસો, પત્ની, પગાંકમ, પગેકગમન, પ્રતિષ્ઠા એમાં કાંઈ પણ છુટ્ટગા ચોગ્ય લાગતું નહીં પરીક્ષા પસાર થઈ કે બસ જ્યુ જ પમાયુ એવી માન્યતામાં જીવ પ્રાપ્તવ્યોનો વિચાર સરખો પણ આવતો નહીં.

નર્મદા સ્નાનની બાધા આખડી પણ ધણી રાખતા, હજી પણ રાખે છે. કવિ સુદર-ગતા આલ્પદર્શી ગણિદમાં બરાબથી પાચાથ પરિવહનુ ઉદ્ધાટન કરવા પાચ છ વર્ષ ઉપર ફંચિદ ગયો હતો તેને પદેમે જ દિવસે મ્હારા એક મુવાન બાણેજને કટસાખ સુધ લાઇ પડ્યાના વ્યક્તિ કરી નાખતા સમાચાર જાણ્યા હતા નર્મદા કિનારો જોતાં બરોજર મને થયું કે મ્હારો એ બાણેજ વ્યધિમાંથી ઉતરે અને હું જોને નર્મદા સ્નાન કરાવું!

હું વડેમી નથી. બાધા આખડીમાં જરામ માનતો નથી. ઇંદ્રવર કે દેવ લાયક થઈ બદનો આવે એવી ભાવનામાંથી બાધા જન્મે છે એમ હું માનુ છું. ઇંદ્રવર કે દેવમાં પણ હું પ્રચલિત માન્યતા પ્રમાણે માનું છું કે એમ એની મને સંકા છે. છતાં નર્મદા નિદાળતાં મને આવી બાધા રાખવાનું મન થયું.

એ બાણેજ મેં જા કિનારો નિવાસી છે. ગંગા પણ આપણી એક મહાપવિત્ર સ્મરણિય સરિતા એમાં ધણું ખર્ચ ન્હાતા મ્હારા બાણેજને નર્મદાસ્નાનની વસ્તુ ન હતી. ત્યોય બાધા રખાઈ ગઈ, બાણેજ સાળે સમે જતી ઘેર જાઓ, અને તેને નર્મદાસ્નાન મ્હેં કંગવ્યુ પણ ખર્ચ 'બાધા સફળ જતી. પરતુ મહા નદી. મ્હારા વ્હેમનો એ અવશેષ!

વ્હેમનો વિરોધી હું જ વ્હેમનો પોપક જન્મે! 'દેવી એ માનવ નિર્મળતા!

નર્મદા કિનારાના અનસૂયા ક્ષેત્રની માટી રક્તપિત જેવા હોનો રામજાણુ છલાજ મણાવ છે. વડોદરા સરકારે અનસૂયા ક્ષેત્રમાં પતિપાની સારવાર માટે હવાખાનુ અને રહેઠાણુ ની સજવક પણ કરી આપી છે.

પરતુ હું કાંઈ નર્મદાસ્તોત્ર રચવા બેઠો નથી મારા સન્નમજોમાં નર્મદાનુ કીક કીક સ્થાન છે. ગુજરાત અને દિલ્લા સંસ્કાર અને સાહિત્યમાં પણ નર્મદાનુ કીક કીક સ્થાન છે. અને મધ્ય પ્રાન્ત-માળવા-તથા ગુજરાત પર એ સરિતાનુ બારે રજુ છે એ વિચારે મ્હારા બાજ સ્મરણોમાં નર્મદાનો વિસ્તાર વધારે લખાઈ મથે.

નર્મદા કિનારે ન વસનાર, નર્મદાના પરિચયથી અજાત ધણાજ માનવીઓ દરો જેમને નર્મદાનુ મહાત્મ્ય વધારે પડતું લાગે. પરંતુ નર્મદા તો એક સરિત પ્રતીક છે ગુજરાતમાં ન્હાની મોટી અનેક નદીઓ, કંઈક અને વરેણાઓ છે જેમના કિનારા તરવણીઓને અનેક બાત, અનેક વિચારો, અનેક ઈર્મિઓ

પ્રેરી રહેતા હશે. આર્થિક, સામાજિક અને ભૌતિક સમસ્યાને એકતા અર્પતા એ પાણીના રેશાઓ સુકાતાં સુકાતાં પણ ગુજરાતના દૈક વિભાગોને પસંદગી કરી રહ્યા છે. પ્રશ્નની, વિનાશની ભય કરતાંને પરચો આપતાં તોડવો પણ તેઓ કદી કદી રચે છે અને તે કેમ ન રચે ? જીવન નેટવર્ક મૃત્યુ સત્ત છે, નહીં ?

મૃત્યુ ભય કર લાગે છે, શોક પ્રેરક જરૂર છે, અને અસહ્ય તો છે જ પરંતુ ઈશ્વરે ભણી નેમને અમર તો કુદરતે સર્ગ વિસર્જની ઘટના ધરીને મૃત્યુ જીવત સંપિન્ને બાકુજ છે ! એને દાખવા, રાહવા બહુ બહુ મળેલા થાય છે અને ઘણાં, છતાં આજની ધરીએ તો એ અનિવાર્ય છે, અપરિહાર્ય છે.

પાણી જેવું પેલક, પ્રકૃત્ય કરતાં તત્ત્વ જોડાને ચરે તો મૃત્યુ વેર. અનિવર્ત્ય મૃત્યુનો ભય રહે તો મૃત્યુ જરૂર વહેણ આવે. ક્ષિત્તે, ખાસ કરી ગુજરાતને મૃત્યુનો ભારે ભય છે. ગુજરાતી જેવી આદર્શ બીજી જાત બીજી એક નથી. નદીઓના પલ્લવપૂર પણ ગુજરાતને હરતે મુખે મૃત્યુને નિહાળવા પ્રેરી શકતાં નથી ! મારે જ ગુજરાત સદાય પરાધીન ! એને સફૂં કોઈ મારે !

નર્મદા જેવી નદીનાં પૂર નિહાળનારને મૃત્યુનો ભય હોવો ન જ નેમણે !

પ્રથમમા પણ નર્મદાનો લીસોટો જીવંત રહેવાનો છે એવી માન્યતા છે.

અને નર્મદાએ કેટકેટલા ગુજરાતીઓ પુર-ગોના નામ પૂર્યા પાડવા છે !

મદારા એક બાલમિત્રનું નામ નર્મદાસ'દર. ગુજરાતી વર્તમાન સાહિત્યના એ આવ પ્રણેતાઓમાંથી એકનું નામ કવિ નર્મદાસ કર-નર્મદ. પ્રેમ સૌંદર્યના એ મહાન ઉપાસકથી શરૂ થયેલું ગુજર સાહિત્ય નિર્માણ, નિર્માણ, પાંચળ અને રક્ષણ ન જ બનવું નેમણે.

ગુજરાતના એક સરસ વિચારક, તત્ત્વજ્ઞ અને વક્તાનું નામ પણ નર્મદાસ કર દેવક કર મહેતા.

મહાજી, સાબરમતીએ નામ આપ્યાં નથી. અનેક ઓ પુરોહિતો નામ આપતી સરિતા પ્રજા જીવનમાં વધારે કદી ઉતરેલી જરૂર માની શકાય.

આમ આ લેલી નમંરે મદારા બાલજીવ-નનો પહેલો વ્યાપક પર. અકસ્માતે મને નર્મદાનો સ્પર્શ આપ્યો, જે હજી બૂલાવો નથી. મદારા પહેલું સંપિ સોનમ'નું રમરણ એ નર્મદા.

“એ” કદી કોઈનું જરા પણ બૂદ હતું નથી.” અને એ કહે છે તિલે સામાન્યતઃ કદી કોઈનું જરા બૂદ” પણ હતું” હોઈ” નથી.”

✻

✻

✻

✻

“હે, ત્યારે તારો પ્રશ્ન કરશે કે તે હું જરાબર જાણું છું.” નું સંકરની ટોચે બેઠો છે તેથી ચર્ચામાં ચર્ચા સહે છે જવાન પ્રધાન છે; પણ નહિ. આન પામેલો આવશે પણ સુરવોરમાં અપા કરે છે ?”

✻

✻

✻

✻

કેમ્સ જાણે જ્યારે હથુક બોલે થોડું હતો, તે જ્યારે એક રિવસ મિલકતને મળવા ગયો અને તેને કહ્યું, “તમને કેમ નથી લાગતું કે મારા પિતાજી આજે” જવાની વિરૂદ્ધ લખવા માટે કંઈક તમને અપાપાની શિક્ષા કરી ?” મિલકતને જવાબ આપ્યો, “તે તમારે કહેવું બાજની દોષ, તો જમાસ પિતાને માણું” ક્રમાવર્તુ પરંતુ તે મારે શું કહેશે ?”

× × × કામરેજ શ્રીમંત ગાયકવાડ સર-
દારના નવસારી પ્રાંતમાં નવસારીથી ઉત્તરે ત્રેવીસ
માઇલ અને સુરતથી ઇસ્તાનમા બાર માઇલ દૂર
આવેલું છે તેના પશ્ચાત્તાગી ધરતીના ઈંચા કરા-
ડાઓને ધસાઈને તાપીનો ધીંગ અને ઘેરા પ્રવલ્લ
ધનુષકારે પસાડે શાશ છે. કામરેજની આસપાસ
પથરાયેલા ટેકરાઓમા કાળ જૂની એવી સમૃદ્ધિ
અને સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ દર્શાયેલો છે. એના જ
ઇતિહાસનું અન્વેષણ કરનાર, સૂતકાર મારતાં
માત્ર દાસના કામરેજના ઐતિહાસિક અભ્યાસકારી
સતેષ માને તો એ રજીનો ઇતિહાસ અધુરા
રહી જશે.

ખ્રીસ્તી ૧૭મી સદીમાં દેવગિરિના પ્રતાપી
વાલ્લભજીમાં સિદ્ધેશુ નામે રાજ થયેલ એના
પરાક્રમી સેનાપતિ યોગેશ્વરનો પુત્ર રામ યુગ્મ-
તના સ્વપ્નપ્રસાદના સૈન્ય સાથે ત્રણકો દતો,
અને સુરતર ગૈરનો સામનો કરવા તેણે તાપી
કાંઠે કામરેજની નજીક પાલ નાખ્યો હતો.
એ બાબત સેનાપતિ પગમ સૈવ બહા દતો અને
આ રજાનમા તેણે સિવાસજ બંધાવ્યાનો ઉદ્દેશ
દેવગિરિના શાહવાના ઇતિહાસમાંથી મળે છે.
કામરેજના વિસંગમના જૂલકાળના પડ ઉઠેલી
વખતે એ મેનાપતિના દુષ્ટતા યોગેશ્વરના
નામનું સ્મરણ કરાવતા કામરેજને હાથે હાથે
આવેલા યોગેશ્વર (યોગેશ્વર) અને જમણે હાથે
ઉભેલા ભેરવાના પાદર નજીકના યોગેશ્વર ગામેને
જુલ કામરેજની બરતી સાથે સાંજવા પડે.
સમૃદ્ધ કામરેજ દાસ છે તે યુગ્મ કાંઠ સાડા ત્રણ
તના ટેકાઓ પર સમાજી નહિ હોય અને
એથી દાસના યોગેશ્વરથી યોગેશ્વર સુધીના સ્થાન
ચાર માઇલના પાથડીપને આવેલા વિનારનો તેમાં
સમાવેશ કરવો જોઈએ એના ટેકરાઓમાં જુલ-
જુના ઇતિહાસની વિમતો બરેલી હોવા જણાય
આજુને એ ગળનો સિદ્ધસિંધાવર ઇતિહાસ
મળતો નથી. રાજ્ય દરતરે, તામ પત્રો કે પુરાણ

અને ઇતિહાસોમાંથી નો જણવા મળે છે તે
જુલ નજીક એના ઇતિહાસ માટે તો એ ગ-
ળના અવશેષો, સિંધ, સિંહાઓ, એવી વસ્તુઓ
પર આધાર રાખી સહજતા કરવી પડે છે. દરતરે
અને શાસન પત્રોમાંથી એટલું જણવા મળે છે કે
કામરેજ જુના વખતમા પરગણાનું મુખ્ય શહેર
હતું સન ૧૭૫૭માં પેશ્વા અને માલવા સરદારે
વચ્ચે સુરત બાબતીની પરગણાઓની વહેંચણી
કર્ષિતમાં કામરેજ ગાયકવાડ સરકારને મળ્યું, તે
અગાઉ એ માંડવીના સ્વતંત્ર હિંદુ રાજાઓની
દક્ષિણ નીચે હતું. માંડવીમાં મહિલાઓની મારી
સન ૧૮૫૦ માં સ્થપાયેલી. મહિલાઓના રાજ્ય-
મલ દરમિયાન તે સમૃદ્ધ હોયું જોઈએ એમ જાનુ-
માન થાય છે.

તાપી તટે ટીના ગામની નજીક નારદી
મ માના તાપી સ મમના રજાન પર આવેલો ભવ્ય
ગુફાસાહ તથા વિશાળ પનખરો કામરેજના પુરો-
તમ બાગે વે બંધાવ્યાનો ઉદ્દેશ સિદ્ધાંતમાંથી
મળે છે જુલકાળનો રાજ્યમલ વખતે કામરે-
જના ટીનાને રતો મોટ દતો આ મોટ વડી
ગયાને જુલ વખત મળે નથી. જુલકાળના સુલતાનો
અને મગલો વચ્ચે ચાલતા સંધર્ભના જમા-
નામાં દક્ષિણેના મોક્ષસ જ્યા તૈયાર કરી
મોક્ષવાના દરમલ કામરેજના દુભાવીશ્ચાર પર
મોક્ષવામાં આવતા નવસારી રાડથી આસપાસી
જાળ ત્રી ગામમા પ્રવેશતાં જમણી બાજુના સુલ-
કાર મારતા ટેકરાઓ પર કામજ બનાવવાની
કુંડીઓની એ બાજુઓ મળે છે અને કામરેજની
કામજવાડ મોટી હતી એવી વાતો મોક્ષકે જુલ
જુલ દેવવાય છે ખ્રીસ્તી અઢારથી સેજામી સરના
ઉત્તરાર્ધ સુધીની આ અઢી દહાકા જોવા પડી
અ. કવિ નર્મદની સુરતની મુખતેસર દહાકામાં
ને ખીના નોધાયેલી છે તે જોઈએ તે આ
પ્રમાણે છે —

“મુરતથી આઠેઠ આઠે પર દાસમાં કામરેજ છે ને મોદી નગરી કહેવાતી. ત્યાંના દિંદુ ગળની મોદસો વીધાની વાડી હતી. એમાં મોદ મોટા કુવા હતા એ વાડીનું નામ મુરતવાડી હતું.”

એ ખરીદી ત્યાં નગર વસાવવામાં આવ્યું. સન ૧૫૨૧. એથી એનું નામ મુરત પડ્યું.” આ પરથી એટલું તો સાબિત થાય છે કે કામરેજ મહીડાએની સત્તા નીચે ગયું ત્યાર પહેલાં ત્યાં કેાઈ દિંદુ રાજાઓનું રાજ્ય હતું અને તેની સત્તા સગબત તાપીના મુખ્ય મુખી હેઠાં પહોં હતી.

છઠ્ઠી ૧૨ થી ૧૪ મી સદીના ગાળામાં કામરેજ વાંધેસા અને પાટણના સૌંધીઓના નવસારીમાં રહેતા હતા.મકેની સત્તા નીચે હતું છઠ્ઠી ૧૦ થી ૧૨ મી સદી મુધી તે નાંદીપુર (દાસનું ગાળીપણાની) ની ચાલુક્ય સત્તા નીચે ૮ થી ૧૦ મી સદી મુધીમા ભરચની રાષ્ટ્રકૂટ સત્તાને આધીન અને તે પહેલાં સાત સદીના ગાળામાં એ નવસારીની ચાલુક્ય સત્તાને આધીન હતું આ જ્યાં મુખ્ય ધરમિધાન કામરેજનો ઉત્તેષ તાલુકાના એક મહત્વના સ્થાન તરીકે થતો હોવાનું જણાય છે આ રીતે એની ખાસો વગસતી દરનીને વટાવી ગયા પછી એની ઇતિહાસ નોંધ માટે દત્તકથા કે પૌરાણિક કથાઓ પર આધાર રાખતો પડે છે

છઠ્ઠી ૨૭ સદીના પ્રારંભમાં સ્થાપના ટોમિ-મીની ભૂગોળ તથા છઠ્ઠી સદી અગાઉના પેરીક એક ધી મુરીધીબન સી. ના દક્ષિણમાં કામરેજ નું નામ મળે છે એ નોંધવકીએ મુજબ કામરેજ ને સમયે એક મહત્તરી મથક અને વેપારનું કેન્દ્ર હતું, એ જણવા મળે છે એ હનરો, તામખરો, તાપીપુરાજી, અને દત્તકથાઓમાં આ સ્થળનો ઉલ્લેખ હમનીજ, હમણીજ, હરમાણજ, હરમા-નપુર, કામાપુરી, કામાવતી એવા જુદા જુદા નામથી કરવામાં આવ્યો છે પણ છઠ્ઠી ૩ થી ૬ થી ૬ થી સદી મુધીમાં ચારસો વગસના ગાળાનો એનો માર્ગ ઇતિહાસ કે ઉત્તેષ દત્તકથા કે પુરાણ સિવાય બીજે ક્યાંય મળતો નથી અને દત્તકથાને

કે પુરાણ કથાને સમીન ઐતિહાસિક પુરાવા તરીકે સ્વીકારતા પહેલાં, ઝીણી ચારણીઓ એ ક્ષત્રીકોને ચાળવાની જરૂરત મહે છે.

એક દત્તકથા એવી છે કે આ કામાવતી, કામરેજ, નમગીમાં જુદાં વખતમાં મોઝકક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો એની રાણીનું નામ લાખી હતું તેના પગમાં પદમ હતું એના વખ-તમાં મુસલમાનો એ નગર પર ચડી આવ્યા અને તાપીને સામે કિનારે પડત તાપ્ત્યે કામાવતીને સેવતો તેમણે પ્રજાસ કરવા માંડ્યો પણ કરવખત તેમને પાછા પડ્યું પડ્યું. આખરે એક દિવસ એક જેથી આવજ સભળાયો એ જેથી વાણીએ મુસલમા-નોના સરદારને જણાવ્યું કે તે સમાધ અને બ્રહ્મદર નામના ને જે બાહ્યોને કેદમાં નાખ્યા એ તેમને છૂટા કરી અહિં લાવ એ બાહ્યો વાણી લાખીના પદમને વીંધે ત્યારે કામાવતી પડશે એક દિવસ બારે બ્રાહ્મવત થશે ત્યારે આખા નગરના દોઢા ઝોલવાઈ જશે. માત્ર લાખીના વાસનો દોઢો જાગતો રહેશે એટલે એ મ્મેણે લાખી કથન કરે છે એ માની ત્યાં બાણ દેડી તેના પદમને વીંધાવને

શેઠ દિવસ બારે બારે બ્રાહ્મવત આવ્યે, લાખીના પગનું પદમ વિધાયુ રાણીનો સ્વર્ગવાસ થયો અને કામાવતી પડ્યું પણ ગણીએ મરતા મરતાં શાય દોષે કે આ નગરી જમીનમાં સમાઈ જશે અને એની ધરતી પર કેાઈ મુસલમાન આવ્યાદ નહિ થાય.

આ દત્તકથાનો સમીન ઐતિહાસિક પદના સાથે કાર્ક મેળ પડતો જણાય છે. નવસારીના તામ પત્ર પરથી એવી ઐતિહાસિક ક્ષત્રીકત મળે છે કે છઠ્ઠી ની ૭ મી સદીના પૂર્વાર્ધમાં સિંધના વિજયી તાલુકો ભરચ વિ. સર કરી તાપી કંઈથી નવ-સારી મુધી આવી લાગેલા નવસારીની જળવાન ચાલુક્ય સત્તાએ એમને બારે સિંક્સત આપી પાછા કોરેલા વળી તડેમ્પરના કરમાન પરથી એ પળ જણવા મળે છે કે ભરચથી તાપી મુધી આવતાં એ રોન્યોએ વચમાના તડેમ્પરમાંના

હિંદુ ગામને પગલે ક્યાં હતો તકેસ્તરી નવ-
સાગી તરફ આગળ વધના કામરેજની નજી-
કમાં તાપી પાર થઈ ગયું છે એવી દત્તકથામાં
કામાવતી નમરીના ગામને દગલી નમરીનો નાસ
થયો ને ઉક્ષેપ છે તે આ પ્રસંગને યજ્ઞો
કોષ એમ અનુમાન થાય છે

તાપી પુરાણમાં દત્તકથાના બોલકાક દ ગામને
બ્રહ્મે ધર્મદાસ નામ મળે છે. તુરસ્કે સાથે શુદ્ધ
થયો પશુ તેમાં ઉક્ષેપ છે તેની રાણી નાંતિક
વિદ્યામાં બારે પ્રવીણ હતી તે ઉક્ષેપ ખાસ
સૂચક છે. અને તે બધા ઉપરાંત નમરી નેત્ર-
ત્વમાં આવેલા કિલ્લાની દરજાત પણ મળે છે.
નેત્રત્વનો આ કિલ્લો નદીના ન નમરજાન પર હતો.
એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે. એટલે આ
કિલ્લો તે તાપી અને દાહ સાસ નામથી જોળ-
ખાતી નાની નદીના મેંગમસ્થાન પર આવેલો
કેદનામથી જોળખાનો પુરાનની દીબોગ છે
સાસ નદીનું જાનુ નામ લીધેલું છે. કામરેજના
બહાલીઆ જોનારા સામે આ દીબો આવેલો છે
જોને એના પેટામાંથી એ રજાના થયું પુર-
તની અવશેષો મળી આવે છે

કામરેજની ઉત્તરે સમબન પોણા માઈલ પર
તાપી કાંઠે બેરવ ગામ આવેલું છે. બેરવને કેઈ
પણ સંતોમાં કામરેજથી અગળ પાંચે સદાય
તેમ નથી. કામરેજ કામરેજના પુરાણની અવશેષો
તો જોતેસર પાસેના દેવોની હકેરીઓ સુધી
મળે છે.

કામરેજની પંતીનું જથ્થો પણની
માટીનું છે એથી એમાંસાના કિસોમાં ધસતી
આત્મની તાપીના પાણીની તાકતી રેવોમાં દાહની
પણી જમીન કપાઈ મળે છે એટલુંજ નહિ પણ એના
મેટા પનખો અને કેદમાં મદોરા સુદાં પાણીમાં
જાડ પડ્યા છે. અને કેઈ અર્ધ કપાઈથી રિષ્ટિમાં
ખિસ્માર દાસનમાં ખડ છે આ રીતે કામરેજ
અને બેરવના ખજાં મદોરામાં નાથ થયતી છોકા
તાપી પુરાણમાંથી મળે છે. સન ૧૭૨૭, ૧૭૭૧,
૧૭૭૬, ૧૮૨૨, ૧૮૨૭, ૧૮૮૩, અને સન

૧૮૪૦-૪૧ ની બચકર રેસોની આહતો તથા
સન ૧૮૧૬ ની તથા સન ૧૮૭૧ ના
ધર્મીક પતા વિનાશક ઘટના કામરેજ-બેરવે
અનુબંધ છે અને આનો માત્ર બે સતીની જ
આહતોની નોંધ છે આમ છતાં ત્યાં ચિહ્નના
ને અવશેષો મોટા છે એમાંથી કામરેજની મૂતી
કમા અને ધાર્મિક પીઠનો પરિવ્રજ મળે છે. એના
બહાલીઆ જોવારા પામે આવેલા એક નાના
સિવાલખમાંથી ૧૩-૧૪ ફીટ નીચે બાવરામાં
ઉતરતા નારદ અને મહાત્મા બે કમામ્મ મૂર્તિઓ
નજરે પડે છે. આ મૂર્તિઓ આરસ પર ફેંટરેલા
સિંહપનો ઉકુદ નમુનો પૂરો પાડ છે કેશમાં
મહાત્મા મૂર્તિઓ બહુ વિરલ છે. તેમાં કામરેજ
ની આ બે મૂર્તિ અને ત્યાંથી વીસે માઈલ દુર
આવેલા મોલા મામ્મી બહાલી વિરાટ મૂર્તિ જોત્યાં
આ મ્મોમાં બહાલી પૂજનનો ખાસ મદિમા ફેરી
ગતિ અને ક્યારે ક્યારે એ પ્રાચીન વિચારમાં મળે
છે, અને બેરવનું એક અદુસા રેકરા પર ઉત્તેજ
વિચાર મુખ્યદવાળું દેવાલખ મદાકાગની રદ
ચકિતનું રમરણ દરવે છે

આખરે, કામરેજના બેહાલીઆ જોવારા
પાસ તાપીને મળતી સાસ ઉર્કે લી ગામી નહીને
ઉક્ષેપ ફરી મળે લી માલી યજ્ઞનો અર્થ સિવસિને
પાળી એવો થાય છે અને તે આ રવાન મારે જાય
બેસને જણાય છે. આ સમય રવાનની નાજકમાં
જ્યાં સિવસી મળે અમૃતેશ્વરનું આખું સિવાલખ
તાપીના પાણીમાં નળાંબે ભેળું છે અને તે ઉપરાંત
આ મ્મોની નાજકમાં અદ્રેશ્વર, મોરેશ્વર, હરીદ્રેશ્વર,
અને ભવમોચના મ્મોનો છે તેના વિચાર પન-
ખોના જોખોમાં પણ ફરી જુદી જુદી મૂર્તિઓ
મોલેલી છે. પણ દર એમાં આવતી રેસના
પાણીમાં કાંપ આ પનખોને પુખ્ત સામો છે અને
આ રીતે માનવીની હરમાંથી જોસરના જતા
ચિહ્નને માટી પોતાની જોડાડ નીચે ડાંકા દેવા
સામી છે આ ઉપરાંત જોમેશ્વરીને નામે જોળ-
ખાતી પણ વાનવમાં મોગે જોડવડીના નામથી
જોળખાતી એકાદીય તેમજ બેરવના દાગ બેરવ
ઉપરાંત નિર્ધૃત પાપેવર કે કાપાલોચના સિવ-
સો કે અચીવીના રવાન કામરેજની સિવસિ

ઉપાસનાની પીઠેનું ચતુર્થ કળે છે સન ૧૮૮૨ ની મોટી રેસે બેંગ્લીના મંદીરને નોડી નાખ્યું છે.

શક્તિ આગમનો મુળ્ય વામમાર્ગનો અર્થ પ્રતિષ્ઠાધાર વાય છે જેણે દક્ષિણ માર્ગ જેવો અને વમમાર્ગ પણ જેવો હોય તે ક્રમવાન અર્થાત વ્રજજાનની નિકટ પહોંચી શકે છે, એવું વિધાન શાકત મતવાદમાં છે. આ ગીતે સમાન મનોબાવના આચારને “સમયાચાર” તરતમાં “વીરાચાર” કહેશે છે. “ઐશ્વરી” અને “એકાવીશ” એ શાકત પંક્તી બે મુખ્ય આગમ્ય શક્તિઓ છે અને આ બે શક્તિઓ ઉપરાંત રૂઢના ક્રમ મતવાદના મ્થાનો પણ કામરેજના છે. સંસ્કૃતમાં “કારમય” શબ્દનો અર્થ કામચુ, મેલી વિદ્યા વાચ છે. કારમય પરથી કારમય, કામરેજ બનેલું છે. આ બંની બામતો તથા પુરાણ કથાનો આપણે ઉકલેલ કરી જ્યાં એમાં જણાવવા મુળ્ય કથાદાસ ગાળની ગણી તથા વિદ્યામાં પ્રવીણ હતી, એ પરથી એવા અનુમાન પર અવાજ છે કે જૂના કાળમાં આ મ્થાનમાં તાત્ત્વિક મતવાદનું બારે પ્રામત્ત્ય હોયું જેકેએ અને શક્તિ સાથે રૂઢની આગમના કળી હતી જેકેએ. મોમેષ્વરોસના મન મુળ્ય ઇશ્વરી પદેલી, બીજી કદીમ્ય દિવના આખા પશ્ચિમ દિશાના પર શક્તિ આરાધના બહુ વ્યાપક જમી ગઈ હતી. આથી ઇશ્વરી સ્ત્રીના પ્રારબધી વચમાની બે તણ સહીના મળામાં બેરેલ કામરેજ શિવશક્તિના પૂજકોની એક અગત્યની પીઠ હતી એવા અનુમાન પર અવાજ છે.

આ ઉપરાંત આ દી બા પર ખેલકામ કરના વડોદરા રાજ્યના સરોધન ખાતાને ડેટલીક મુતિઓ અને પુરાણી છીંદા વિ. ચતુ છે આ મુતિઓ ધણી નાની છે પણ તેમાં માનવીની ખોપરીઓની રૂઢમાળ પદેરેલી ડીબેલી મુતિ ખામ મદત્વની પ્રે. પાટલીપુત્રના પ્રાચીન મ્થાનમાથી માટીની આવી મુતિઓ મળ્યાનું વડોદરા રાજ્યના સરોધન અધિકારી શ્રી કીરાલંદ કામ્બી પોતાના હેવાસ મા જણાવે છે, આ મ્થાનમાંથી શિવસિમના ઉપર ૧૮૬૫૨ માનવમુખાકૃતિવળી નાની મુતિ, સૂર્યની, ગણેશની, અને એવી બીજી બધી મુતિઓ, નામચાવળી ધણી ૧૪ નાની કુમડી, ચટિકના મણકા, કદાચને પદ અગતા હતાં હોય એવા અંજરનો કુકડો, અને ૧૭૫૧ સળાજની પાછી છીંદા પણ મળી આવી છે.

આ વસ્તુઓ ઉપરાંત કામરેજના આ દી બાની નજેરીમાં એક જમી કુવો મળી આવ્યું છે. આ મ્થાનની ખાસપાસથી મુલ્યમત્ત રાજ્યઅમલથી માટી જના પુરાતન સમયના તાળીયુ, પોલીન, અને ચાંદના સિક્કાઓ મોટ પ્રમાણમાં મળી આવ્યા છે. આ સિક્કાએ મુગશ—અને વ્રજસક રાજ્યના ઉપરાંત દાખલો. ઇડોમીક, ગદૈય, ત્રેકુટક, વજ્જીના મેટકા, ગુપ્ત આદિ, અવતિ, માલવ તથા દ્વાસિયાની છે. આમાંના ડેટલીક સિક્કાઓ તો ખજાના કુખપાષ છે. આ સિવાય ડેટલીક ખાસ ગળીઓના સિક્કાઓ પણ મળેલા છે નાના અને ચાંદના પચ માદે, બ્હીલાપના સિક્કાઓ પણ સારા પ્રમાણમાં મળ્યા છે. મુદ્દાત્તવિદ્યાના જણાવવા મુળ્ય કળના માટની પણ એક પાણુએ જરા ચપડી તથા તે પર કાંઈ ખાસ ચિન્દરાગી માટુની જોળાઓ એ સૌથી પુરાતન ચક્ષુ છે, આની જતની ડેટલીક જોળાઓ પણ મળી આવી છે. બ્હીલાપના સિક્કાઓનું ચક્ષુ ઈ. સ. પૂર્વે ૧૦૦૦ વર્ષથી માટી ઈ. સ. પૂર્વેની બીજી સદી સુધી રહ્યું કામરેજમાંથી મળેલા આ બંના સિક્કાઓ એટલું બનાવી આપે છે કે, આજની નિદાન બ્હી દગ્ગર વર્ષ પૂર્વે કામરેજ એક મોટું બહારી વ્યાપારનું કેન્દ્ર હોયું જેકેએ અને દિવના દરેક પ્રાંત અને પરદેસ સાથે એની વ્યાપારી આવડો હતી.

આ રજળમાંથી એકાદ અને ચિત્રવળા રમીન વાસજોના કુકડાઓ પણ મળી આવ્યા છે ખાસ પ્રકારના ચિત્રવળા રમીન બનાવાના કળને પુરાતત્ત્વ—સામયિકો Printed Pottery Civilizationના નામે જોળાખાવે છે, અને એની બનાવટનો સમય ઈ. સ. પૂર્વે ૨૭૦૦ થી ઈ. સ. પૂ. ૩૩૦૦ સુધીનો ગણવામાં આવે છે. પાપાણુ મુગની બનાવટો પણ કાંઈક કુકડાઓ મળી આવ્યા છે આ બધા પછી કામરેજની દસ્તિ ૩૦૦૦ વર્ષ જગ્યા પણ વધુ પુરાણી હોવાનું જણાય છે. આજના વાતાવરણના દૃશ્ય સર્પાદિન સમયમાં બાના સર્મચનના વિશ્વન વિગતો રજૂ થઈ શકે નહિ એથી એ સંકેતની વખતે એટલું જણાવીશું કે પુરાતન બેરવ—કામરેજ એટલે જોવ, અને શાકત મતવાદીઓની જગ્યા સાધનાપીઠ વ્યાપારી કેન્દ્ર અને શરદાર્થને વળગીને હતી એ તો કામરેજનો મોટ (દી મો) એટલે દક્ષિણ મુળગલને—મોએન—જો—કે—ડે.

હાળીની પ્રથામાં ગુલામીનાં તત્ત્વો છે.

સુમન્ત મહેતા

જો માણસ આખા દિવસની મજૂરી કરે અને તે છતાં તેને પેટીયા સિવાય રોટ્સ આપવામાં આવે નહીં તેને મુઝામ નહીં તો બીજું શું કહેવું ? મુઝામ અને નવસારી છંદાઓ અને તેની આસપાસમાં સમયમ ૨૦૦,૦૦૦ (બે લાખ) હાળીઓ છે. જેની રીતે જાદ અને બેંસને ખવડાવવું પડે છે તેમ હાળીઓ પસંદથી મજૂરી સેવાની લેખને તેમને પણ ખવડાવવું પડે છે. બાકી હાળીની સ્ત્રી અને ડોકરોઓ જુવાની ગળ પડે છે. “હાથમ ડોરડી અને પગ મામરડી” એ કહેણી હાળીઓના ડોકરોઓને સ્વેદ કાઢી પડે છે તેમને રહેવાની કુપરીઓ ફાગળક હોય છે, આ બધા હાળીઓ આપણા આજાદ દેશની પ્રજા છે, એ સેધા તમારા મારા જેવા છે એમ શી રીતે સ્વીકાર ?

કુ છેલ્લા પચીસ વર્ષથી હાળીઓની સ્થિતિનો અભ્યાસ કરતો ગ્લો ડુ. બારટેલી તાલુકામાં હાળીની પ્રથાનો સરત નાશ કરવા માટે એક મોટી સભા ખેડૂતો અને હાળીઓની બચામાં આવી હતી. મગદાગ વસંતભાઈ તેના પ્રમુખ હતા. પડિન ગવર્નરશાસ ત્યાં હાજર હતા, મદદમાં મોંઘીએ આર્યોર્લોડ આખા હતા એ સભા બરાબર હતી. ૧૯૩૬ ની સાલમાં અને ધણી અર્થે જાદ દરાવો કરેલા કે હાળીની પ્રથા નાબૂદ કરવી અને મજૂરોને અમુક મજૂરી આપવી અત્યંત સરમ સાથે કહેવું પડે છે કે ખેડૂતોએ આજ સુધી આ દરાવોનો જામસ ક્યો નથી, મદદમાં મોંઘી જેવા પવિત્ર સત્તાની રાખરીમાં લીધેલી પ્રતિજ્ઞા પાલન આજ વર્ષે પછી પણ થયું નથી.

“પૂણી” મણિક મોરે બાજે મુરત અને નવસારી છંદાઓમાં વચાવું ફરી, તેથી તેના વાચકોને મારે એક ને ચીત્તે પૂછતી છે.

(૧) જો હું એમ કહું કે આ જન્મે પ્રજાના સામાજિક અને રાજકીય કાર્યકર્મોના મોટા બામને આ ગુલામીના તત્ત્વો વળી પ્રથા, (અન્યાયી અને સરમજનક), જેવી ખૂબતી નથી કે તેને નાબૂદ કરવી જોઈએ-તો તે ખોટું છે.

(૨) આ પ્રતિભા મ્હોરી એવું માને છે કે જો હાળીની પ્રથા કાઢી નાખવામાં આવે તો આ છંદાઓની ખેતી પાલમાં કાંઈ નહીં. મજૂરીના દર તો આખા દિંદ દેશમાં વધી ગયા છે, અને માગ નવા છત્તા પ્રમાણમાં મજૂરીના દર મુકર થાય છે ના પછી આ છંદાઓના ખેડૂતો શા માટે (હાળીઓના બોરો) હાળીની પ્રથા આપુ રાખવાના પ્રયત્ન કરે છે ? એમની જે દલીલો હોય તે જો સેખિત સ્પૂ કન્વામાં આવે તો તેના સત્તાશક્તિ વિશે વિચાર થઈ શકે.

ગુજરાતના પ્રજા સેવકો વળતુના જ દરો કે હાળીઓની મુક્તિ વિશે વેલ્લી આશમરણ પ્રસિદ્ધ પ્રજાસેવક મી. જુગતરામે એક પુસ્તિકા લખી છે (નવજીવન પ્રેસ) અને તેમાં મી. નરહરિ પરીખે પ્રખ્યાતના લખી છે. આખું ગુજરાત જાણે છે કે આ જન્મે હાળીઓ સામ્યવાદી કે સમાજવાદી નથી પણ માર્કીઝના અનુયાયી છે. એમણે હાળી પ્રથાને નાબૂદ કરવા માટે અનેક કારણો મતાવ્યા છે અને પુરવાર કહ્યું છે કે એ પ્રથા હાળીઓ માટે અત્યંત અન્યાયી ખેડૂતો માટે હાનિકારક અને સમસ્ત દેશને કલકારે છે તે છતાં બાજે એ પ્રથાને ગડમળથી લેખેરી કાદવા માટે દક્ષિણ ગુજરાતમાં નહીં જેવા પ્રથાનો કાલ છે એમ કહી શકાય કે આપણા દેશ-સવકો અને પ્રજાકીય કાર્યકરો આખા આજાદ કાલ કરે છે અથવા મોટા બદલા કાઢીને છટકી જાય છે. જ્યારે કેલ્પજી દલીલ મુજબી નથી ત્યારે એવી દલીલ કરાય છે કે હાળીની મુક્તિની વળતણમાં વર્ગવિમુક્ત અમાયલો છે. એટલે

એ દિસપ્રમથ છે એ વાત જૂલી જગ્યા છે કે જે
ચળવળને મહાપ્રમાણ એ આશીર્વાદ આપ્યા છે
તેમાં કદી દિસાનુ તત્વ હોઈ શકે નહીં.

ખરી અને સાચી વાત એ છે કે આજે
૨૦૦,૦૦૦ હાથોઆ પશુના જેવું જીવન જાણી
આ છે. એ સોફિસ્ટિકેટડ કદી જીવનની પામના
નથી, રખડતા થાય ત્યારથી દોરને ચારવાને લઈ
જાય છે. તેમની આ છોકરાંઓને પુગતો ખોરાક
મળતો નથી, તેમને સહેવા માટે ઝાડઝખરામાંથી
ખનાવેલા કુપડા હોય છે. તેમને કપડા મળતાં
નથી કે ક્યાં આ મોટી પ્રગતિ માણસાઈમાંથી
જાહાન ગમવામાં આવી છે એટલેની દાનન

એવી છે કે બસે એ પરુ રહે પણ અમને ગમે
તે મોઝે સોધી મજૂરી મળવી જોઈએ. આખા
દિલ્લતાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં ખેતી તો થાય
છે અને ત્યાં લાગણી પ્રવા નથી, ત્યારે આસામના
આદમી ખેતરોમાં આવી ગુલામી ચાલતી હતી,
ત્યારે આખી દિદી પ્રગતિએ તેનો વિરોધ કર્યો
હતો અને આખા ધરને આગણે જે સુલામી
ચાલી રહી છે તે કાઢી નાખવા માટે આપણે
સક્તિ કુમેશ લેવાદવા તૈયાર નથી, એ આમને
પમાડે અવી વાત નથી કે કુ ગુજરાતીઓને આ
પ્રશ્ન પણ હું

એસ. બી. પટેલ એન્ડ કું.

હોલસેલ એન્ડ રીટેઇલ કેમીસ્ટસ
માહોકેનો ચતોપ એ જ અમારો મુદ્રાલેખ
રાવપુરા—વડોદરા.

ડોંગરેનું
બાલામૃત
પીવાથી છોકરાંઓ
ફૂટ પુટ થાય છે.

માલીક—

કે. ટી. ડોંગરે કં.
સુબર્બ

પાકા રંગ! વખતસર!
એકજ બાવ!

ઠાપક ઉપર ઠળામય અને સસ્તું
છાપકામ, રંજકામ રજારી ભરત,
નગરીયાં, અક્ષરખીયાં કરાવવા
માટે મળે—

પટેલ

કેલીકો ઇન્ડસ્ટ્રીઝ

માહન ટોલીજ રોડ, શીયાપુરાને નાકે
વડોદરા.

રાજસ્થાનના રણવાસના રક્ષક રણજીવને મળેલી નિત્યવહીમાં નોંધ છે કે —

“અમે અત્યુરવાસી રાષ્ટ્રિયોને રમણી-ઓને ક્ષેત્રી નેટલીન હીરા પરખ હોવ છે અને આત્મવેશનમાં પણ પરપ્રશસ્ત દોષ છે. આ બે સત્ય વસ્તુને ક્ષણે પણ મારા મન તો આ કથા મદામૂલી છે.

મખદિદ જેવા પિયરના પ્રદેશમાંથી બારે સૌરાષ્ટ્ર જેવા દૂરના-સાસરાના બનાવેલા સ્વદેશમાં આવવાનું ઘણું, ત્યારે મારી જોડે તાની આવવા તૈયાર થઈ. એ નાદાન બાલિકાને આત્મા જનપદમાં, વળગિતથી વતનની વાદ રહે, એવા હેતુથી મને માથે લેવાના ઉમંગથીજ બહાર કાઢતા બિટ પેસે જેવા સજીવની નકારને યોગ્ય થી, તાનીને મ્હે જોડેન કાઢી લીધી. એ મુગ્ધ બાલિકાએ અધુની-ફુલ્ય કાવથી મારો ઉપકાર માન્યે.

૨

જ્યારે અમે વતનથી નીકળ્યા ત્યારે મ્હે કુશલ્યાથી સાદી પહેરવાનો વિચાર રાખ્યો હતો. નીકળતી વખતે પહેરવા માટે સાદી મદી-બધ તાનીને તૈયાર રાખવા કુકમ ક્ષેત્રે હતો. બધા સામાન ‘પેક’ થઈ રેલવેને ‘બ્રેક’માં મુકવા મોકલી દેવામાં આવ્યો. જ્યારે નીકળવાનો સમય થતાં તાનીને સાદી લાવવા કહ્યું. તે મૂઠામળી રંગની સાદી કાંઈ દાગર થઈ મ્હારે સીધા કુકમ ‘પેકેલે કેળાએ માખી’ મારફત અવગણનાર, યુવાળી ને જાહેર મૂકામળી રંગની સાદી લાવનાર, તાનીને મ્હે ધમકાવતાં કહ્યું. યુવાળી સાદી ક્યાં છે ? આ શામિયા જેવી સાદી સાસરે જતા.

“ના સા’બ’ પેલી સાદી તો મ્હે પેટીમાં પેક કરી મોકલાવી લીધી આ પહેરશે તો ચોખ્ખું કહેવાયું” તાની છાબીલી પડે એવા સુભેગમાં

પણ અંજીવીના મૂળ જેવી ઠંઠક રાખી બોલી. “કહે ? આ રીતે... પણ બગડવા સમય નહોતો, બહાર મોટરનું ‘દોન’ પકકારી ગયું હતું. જાંકશને વજ્રવઘટો કરી કાઢ્યા, એમ મન ાળી દુ નીકળી. મારા દિવર આ યોગ્યાથી ચિણ્નકર્મા મરકલા કરી રિમત કરતા હોય એમ મને લાગ્યું, તાની ઉપર મને ક્રોધ એટલો અકબો કે રેલવેની થી તેને પાછી લાવવા વિચાર આવ્યો. પણ પહેલો યુદ્ધો પ્રશ્ન પણ માફ કરે, એમ વિચારી મ્હેં રસ્તુજનરૂપિ રાખી.

ધારેલે રમણ-જાંકશને પહોંચતાં, મારા દિવરને રેલવેના માસ્તરે કલ્પનમાં આવી એક તાર બાંધેલ દિવર તે ફેડી લાગ્યો. તેમણે રકમસ ચહેરે મને કહ્યું “ભાબી સાહેબ.. મારા બાપુ. તમારા.. સસરા.. પાછા જ્યાં. અમે નમાના લતા અને દહે ચિરંજીવ વિદોલ્યા થયા.” તાનીએ જાણીને કે અજાણથી વાપરેલી દુગ્ધા કે યી, અત્યારે મને સમવડરૂપ થઈ અહ, મે તાની સામે જોયું પણ એ તો ‘મુસાલાખને ચાને પાણી’ રૂપિથી રેલવેનું પાર્ટિયું વાંચી રહી હતી.

૩

સાસરામાં પચ મૂકતાં મને મારા પગલા અપકારનિવાળ હોય એમ લાગવા માંડ્યું, કોઈ કંઈ મોલ્સુ ન હોય; પણ નજીક, દિવર, અને અમાત્રના મુખ ઉપર એવો ભાવ મારા પહેમી ચિત્તને વચાતો લાગ્યો. તાની ચક્રવર્તર અંગે નવા વાતાવરણનો અભ્યાસ કરી રહી હતી. કોઈ મુક્યા પછી તેમને મારી મળવાની હેતુથી, તે તો ‘એન્-સી’ તરફ રવાના થવાના હતા. એટલે એમના મનનો વિચાર પાંખવાની તક મળી નહિ, પત્ની આવતાં પિતા યુમાખાથી એમણે ‘દસતું કે દાણ’ થું લેખ્યું હતું, તે તેમના અપાર દસકે દિશે જાણવા લીધું નહિ

તેમના જ્યાં જ્યાં નજીક નોડે હું વાતે ચઢી
તાની બેઠી હતી નજીકને મે રૂમસ ચહેરે
બોળા બાવે કહેવા માંડ્યું “હું શુકન જોયા
વગર નીકળી દોઈશ કે મ્હારાં પગલા પનોતા...
તાની વચ્ચે જોયા છી” જા સાંબ ને
જાનું તે જાણ, એવા ધૃત્વરી કમ આમળ આપણું
ડહાપણ નકામું છે અને...

નજીકની ભરત વાંકી ચતી જોઈ, સમય
વતીં મે જીનું ‘સરેશ્વ’ ‘તાનીમાથ’ ચીમારણ
વેશ ના કરીએ મોઢાં બોલે ત્યા વચ્ચે ન પૂરાઈએ
અમે તેવી તો પણ હું.

નજીકની ‘જરા કામ છે જઈ હું’ બોલી
જવાની કમ અને ચુકરતી સાગી. તાની ઉપર
મને શરસો મલ્યો. તેને પાછી મોકલી દેવા ફ
રસ્તો ચાતવા માંડી. જીને દીવસે એ જાતી
પહેાચ્યા એમની પહેલી મુલાકાતે વાર્તાલાપમાં
મને જાગર પડી કે નજીકની અટપટથી તેમનાં
ખાંડા નોડે જાનથી ચાકણ સાવવાની વાત,
તેમણે નકારી દીધી હતી. નજીકે ફરિયાદ રૂપે
કહેલા તાનીના રખો. તેમને સાચુકયા સાગ્યા
હતા. સૂર્યવંશી ગમનો આદર્શ તેમના જીવ-
નનો માર્ગદર્શક હતો. તાની ન બોલી હોત તો
અચાનકમાં કમ અગ્રિય જની જાત એમ
લામતાં તાનીને મારી ‘દીર્ઘદર્શક દેવદત’ કહેતાં
માથે ટપલી મારવાની મારી કિયાને. તેણે ‘એમા
શું’ બાવે તદન બાલિશ બનાવી દીધી

૪

ત્રણેક માસ જ્યાં રાજ્યારોહણની ધામધુમ
રહેરમાં ચાલી રહી હતી. ગામકામાંથી અને
સ જામ ધરાવનાર રોગોમાંથી મહેમનો ચાક-
જામ ઉમટયાં હતાં. એજન્સીમાંથી પણ જરીતો
જામ શિસ્તદાર સાહેબસિંહ રાજવના ખાસ અતિથિ
તરીકે પધાર્યાં હતા. જામ તો મને અમાલ્યે
મહાન્ને પાળવા પેરેશા સિખ દીધી હતી. મે
ચેડીથી એ રવાનને વણપગ પરા જાળવી રાખ-
નાર દૂરઅંદેશી પ્રવૃત્તવાળા એ રાજ્યકર્મચરના
મન નોડે તાની સદમત થઈ હતી. પણ જીવાની,

ધનસંપત્તિ, મોટામ અને અવિવેક મને ધૂષ
બનાવી, જાહેરમાં આવવા એક કમ આમળ
કરવા પ્રેરી, દરખાસ, મિજલસ, મેળાવડા,
નાટક તમાસામાં એમની નોડે કે એકલ કવચિત
તાનીને સાથે સહ મે ધુમવા માંડ્યું.

એક વાર રહેરને જીને ડોડે-રાજકેસથી
પણે દર સાહેબસિંહને પાટીં આપવામાં જાવી
હતી. ધરમાંથી બધાં ચાકને લીધે જવાના
નહોતાં. રાજ્યકુટુંબના પ્રતિનિધિ તરીકે જવાની
મે જીવ કરી. તાનીએ પણ જ્યાં આવવા મારે
જાનાકાની કરવા માંડી. ‘તારે આવવું’ હોય
તો આવ, ‘કહેતાં, તે મારી નોડે નીકળી પડી.
જતી વખતે મે’ ખુશા રાખેલા માયાની
વેણીમાં કાલર, ચંપો અને ચમેલી તેમજ
રત્નપૂષ ઝૂંપ્યા ત્યારે તાનીને જાબોડા થઈ તેમાં
મે ફેલાવાળું ખંજર જોાવતી જોઈ મને રોષ
બધું તિરસ્કારનું મુકતદાસ્ય કરવાનું મન થઈ
થઈ ગયું. પણ મ્હારા હેઠથી ‘પ્રતાર’ થઈ
ગયો. ‘જમજમ રાતિના રસથી એક વાગ્યા
મુખી મેળાવડાનું કામ ચાલ્યું. સલાજનોએ
સાહેબસિંહના અને સાહેબસિંહ નગરના,
રાજવીના, અમલના, અને છેવટે મારાં
વખાણ કરતા, નગરજનોની પરાકારીની ઉગવી
નોંધ લીધી. પછી ચામ્યા ખાજીખીજી અને
નાચનાન સલા પૂર્ણ થતાં તાની અને
ફ ‘ઝોરટીન’ કારમાં બેસી ચેર
જવા મદાર આપ્યા, પણ પહેરા ઉપર ઉમેલા
સિપાઈએ રનાનના ખજાર આપ્યા કે કાગ તો
સાહેબસિંહ સાંમે મોઢસેલા સદેશ મુજબ
પાછી મોકલી દેવામાં જાવી હતી. એટલામાં
સાહેબસિંહ આપ્યા અને એમણે અમને પોતાની
મોટરમાં બેસાડી, મહેલમાં પહેાચાડી દેવાનો
પ્રસ્તાવ મૂક્યો, મારા બેસતા પહેલાં તાની ચડી
ગઈ અને એક ખુલામાં બેઠી, સાહેબસિંહને જા
ચાત અમી નહિ અને નોકર આપણી નોડે.
એવો પ્રશ્ન સૂચક ચહેરા તેમને કર્યો પણ પછી
ફ બેઠી એટલે એમને પણ ગેદવાઈ જાનું પડ્યું.

મોટર પૂરપાટ સરવા માંડી એટલે આમ તેમ વાત કરી સાહેબશ્રીએ મારા જાણીઆસપાસ હાથ નાખવા પ્રયત્ન કર્યો તાનીએ એકદમ પોતાના અંબોડાના વાળછૂટા કરી દઇ, અંજર કાઢી 'નિશાબોર નિશાયર' કહી, સાહેબશ્રીની છાતી સામે ખરી, હુકમ કર્યો. 'છિતરી જા' ગુંદો રાંધે હોય, વા તાનીના હિમ્મત માનવતાનો અંશ હોય, વા તાનીના છૂટાવાળને લીધે તેની મદામાત્રા જેવી પ્રતિભા હોય, પણ સાહેબશ્રીએ છિતરી મચો તાનીએ દબે અંજર મોટરવાગા તરફ ફેરવી હુકમ કર્યો, 'મોટર ફેરવી રાજ્ય મહેલ તરફ લે' મહેલમાં દાખલ થતાં અમને મોઢું થવા માટે પ્રજન પૂઠાવા તેના જવાબમાં તાનીના વખાણ કરતાં, તેની સમવસ્તુકતા-દ્વર્તશુદ્ધિની પ્રશસ્તિ કરતાં તાનીએ કહ્યું "ઉંખ આવે છે." કહેવાની જરૂર નથી કે બીજે દિવસે સાહેબશ્રીની રવારી શહેરમાથી કૂચ કરી ગઇ હતી.

૫

આમ તો સામાન્ય અસરજાનથી હું વચિત નહોતી, પણ જમાના મુજબ મને અંગ્રેજી બોલતી ચાલતી કરવા એમણે આરેલી જાહેરાત મુજબ મારા શિક્ષાગુરુ સોલોમન સાહેબ માસિક પાંચસોને પગારે હાલત જઇ ગયા. તાનીએ આ પગલા માટે વિશેષ પણ ન કર્યો તેમ સમતિ પણ ન કરાવી. સોલોમન સાહેબે વિલાયતમાં 'આઈ-સી-એસ' થવા શોડા કાળ ગાળ્યો હતો, પણ રાજા ન થતાં, જેરીસ્ટર જતી 'ઈન્ડિયન રીટર્નડ' તરીકે બારતમુખિમાં "હાઈકોસ્ટ ડેમ" ના અંગ્રેજ ધારણાઓ તરીકે નામના મેળવવા પ્રયાસ રૂઝ કર્યો હતો પણ તેમાં નસીબ આજળ આહું પાહું હોવાથી "ઓફિસે જેરીસ્ટર" તરીકે મુંબાઈની હાઈકોર્ટ ચોપાડી, જાર, અને ડેપુટી આવેલાં 'મોઝસ મેન્ડન' ના ત્રોળે માળની તેમની બોલી એમ મહાપર્વટન કરી જોડાના તળિયા ધરખાં હતા !

તેમણે પહેલે દિવસે મહાવવા આવી મને ફેલાક પ્રત્યે પૂછી મદારા 'શા' રોડ' સુધીના

જાળની કસોડી કરી જોઇ. બીજે દિવસે તેમણે 'ગ્રાન્ડગ્રેડન' ને નામે અત્મસ્તુતિ કરી લીધી. તાની આ અભ્યાસ વખતે હાજર રહેતી તેની તરફ માસ્તર મદામમ જેવી દૃષ્ટિથી જોઇ રહેતા તે તેને અને મને જમણું નહિ. ફેલોકવાર તાની કપડાં બદલતી હોય તેના કાચમાં-ઈર્ષ્યમાં પડના પ્રતિબિંબ તરફ તે અતિશય બુખથી જોઇ રહેતા જોઇ મને તેમને માટેનું ગુરુ માટેનું-માન ઝાસરતું લાગ્યું. એક સંતાહ સુધી તો તેમણે આમતેમ વાત કરવામાં વખત રાક્ષતી નાખ્યો. શીખવવામાં તો થોડી બણી વાતચીત, શ્વાષા અને ટોળટાપાં ઉપરાન્ત કંઈ પણ પ્રગતિ થતી નહોતી. તક મને ત્યારે સોલોમન સાહેબ અમારા અપાત્નની રાજનીતિ ઉપર વણમાથી ટીકાની ઝડીએ વરસાવતા-જમાના જોડે દોડવા પોતાના જેવો દિવાન જોઇએ એવી પરાધુ વણમાથી સૂચના પણ કરતા એક વાર હું માસિક ધર્મમાં હોવાથી, સોલોમન સાહેબને ત્રણ દિવસ અનાબ્યાસની ખમજ કહેવા, તાની ખુરશી પર ભેગી ઈર્ષ્યમાં પોતાનું મુખ જોઇ રહી હતી. તેની આંખો માનસિક કંઈક ગંભીર ચોળનાના બ્યાપારને લીધે અર્ધજાગે હતી સોલોમન સાહેબ ધમધમાટ દાખલ થયા અને તાની પાસે જઈ, તેના હૃદયમાં પગ દાખ મુકી જબાબદા "માથ ડીયર-" તાની જિભી થઇ ગઇ. તેણે તેમની આંખમાં પાણવતાના પૂર નોંધા-પારખ્યાં. મેજ ઉપરથી પાઉડરનો ઝોલો છઠ્ઠો, છૂટો સોલોમન સાહેબના આચાર માટે ફેટ છિતારી લીધેલા તાલિયા માથા તરફ ફેંકેલ. માથામાંથી નીકળતા શેષી અને તે ઉપર ભભરાયેલો હોય એમ પાઉડર સાથેનો તેમનો દેખાવ હાથપાશ જતો ગયો. મોજ જાણે એ વખતે તેઓ ત્યાં આવી પહોંચ્યા સોલોમન સાહેબને વજર પગાર પાણીયું મળી ગયું દિવાનપદ ને બાંસે પ્રેમદિવાના મણાઇ અને રહેવા કરતાં મોઢમથી તરફ કૂચ કરી જવામાં, સોલોમન પુરોગામી ગણા સોલોમનની સિંખ બાદવારિકે બનાવો લીધી.

ત્રણ દિવસ પછી જ્યારે મારા ભણવાનો]

સમય થયો ત્યારે શ્રીમતી આત્માજી નામનાં એક
ત્રી શિક્ષિણને દાનર રહેલાં જોઈને અને
અનુભવી સાગી તેમના કહેવાથી અને ખર
પડી કે અમારૂં તરફથી તેમને એક માસ પહેલાં
દાનર થવા દુઃખ મળી, પગાર આપુ થઈ ગયો
હતો, અને તાનીમનના તારથી જઈ રાત્રે તેમને
દાનર થવા દરમિયાન થયું હતું. પ્રાચીન, આર-
તિય સરૂત સાથે તેઓ 'એમ એ' પહેલા
વર્ગમાં આવી સજા થયેલાં દનાં અને, માસિક
રૂ. ૧૫૦ + રહેલાં સાથે તેમને ત્રણ વર્ષ માટે
રાશવામાં આવ્યા હતા.

પાળી પહેલાં પાળ બાધવાની તાનીની આ
દુરબંદશી માટે, તે કિશોરી માટે અને માન
અને પ્રેમની બાવના યાદ એમાં કંઈ નવાઈ
હોય કે ?

૬

ત્રણ વરસની મુદત થઈ સરી ગઈ એ
જો ખરું ન પડી એ અરજામાં અંગ્રેજી બાપા,
સમૂહ લાભ, વિશ્વની સમૂહિ, અને રશ્મિક
માનમાંના નુજગાની ઉપરાંત દિનદીન સામાન્ય
જ્ઞાન અને રૂબી ગણ એ પણ વર્ષમાં એકલા
થયેલા પેસાની મદદથી શ્રીમતી એને એક પત્રકાર
જેઠે વાન કરી રજુતામાં પત્રકાં માડયા

અમારા રાજ્યમાં આનંદ મજબૂત વાપરા
વાતા નતા, કેમ કે પાટવીને જન્મ થયે એક
માસ રાખી ગયો હતો તાની એ બાળકને માસિકી
મમતાથી લાગેડો ઉછેરતી હતી, તે જોઈ દુ-
ગતને કૃતાર્થ માનતી હતી. બાલક પર એ
માસનો થતાં બાબત ત્રણ વર્ષ પહેલાં રીસાઈ
ગયેલા મારા નાનુદ પાટવીના ફોષ નામ પાડવા
નિમિત્તે તે આવી પડે ચ્યાં, તેમના આગમન બાદ
કોણ જાણે તાનીએ કે વરને માતાનુ દુધ વિકારી
જણાવો, બધું કરવા અને સુચબુ અને તાનીની
આ માનની ગોઝાગી અને દત્તારી સાગી, ત્રણ
ધારુ ન હોય તે તાની યાનો કે તેના કહેવા મુજબ
બાળકને પતાસા નાંખેલુ માથનુ દુધ
અપાતા માથુ

'દોળી જોળી પીપળ પાન' કરવા આવેલા
વધવા નહોતે "નંબો દાદા જેવો" હતી બાળ-
કને બોળામાં સહ 'ચિત્ર છત્રી' નામ પાડ્યું,
બાળકે કોણ જાણે યાથી રડવા માથુ. પદપાન
કરાવવાથી યાન થયો એમ બોલી ફોષી ચિત્ર-
છત્રીને લાડ કરવાની રજામાં કરવા માડી
તાનીએ બાળકને પાવણ પથ નથી કરી,
તેમને તેમ કરતાં કાકા 'તાનીનું' રાજ્યકે-
બમાં માનબ મ થાય, મતભેદ પડે, એવું બેદુ-
પમણુ અને ખુશવા માડ્યું તાનીને જે એ કડવા
સબ્દ પણ કરી દીધા. નહોતો તો કુમરાર્થ 'લો
તમારો મોખેરો લાડકવાળો લાલ' બોલતા
છાકરાને ગાતી ઉપર કાચીને મૂકી દાલ્લા
અર્થાં તેમણે સાસરે જવા તૈયારી કરવા મંડી,
જ્યોરે તાની પોતાની સાથે નહોતી હતી
કાસીને બોલાવી લાવી, તેણે સ્ત્રી સદન આપુ
સારનાં કરી દીધું "મદાગાળી, એમાં મારી
હમુર નથી. માગ મનમાં પાપ પજુ નથી. મારી
માસિકજીના કાકા દુઃખને લીધે જ રહે દરતાલ,
કામ, આદેશ, મોરપુથ અને સોમકલ
ગુણુ કરી, તેનો આરસિયા ઉપર
પરોલ રખો. તેમને આપ્યો હતો, મને શી
ખરું કે એનો આનો ધાતકી ઉપયોગ કરવા
વિચારતા હો. અધી મૂક્યો ચિત્ર છત્રી દવે
"ચણીનુ વિપન બોલાથી પટાવી ગયો, એટલે
મને આનંદ થયો તો માતાની સર્વ લીલા ખોટી."

સર્વ વસ્તુનિયતિ ખ્યાનમાં આવી જતાં,
તાનીની રહે કામા ગામો લીધી કહેવાની જરૂર
નથી કે તેજ જ્યોરે નહોતો સાસરે જતાં 'બાપના
આમનું' પાણી દરમ' કરતા અર્થાં, અને કેલ
નિમિત્તે પેલી કાસીને રાગ આપી દેતાં, તે
બિચારીને અમારે ત્યાં નોકરીમાં રાખી લીધી.

૭

તાની દવે કિશોરીમાયી મુખ્યા બનેલી
જોઈ, તેને સાથે દેખણે વરાની દેવાના અને
સદન કોડ થાય એ સ્વાભાવિક છે એમના
પાસખાનમાંથી અગત રજા. બનેલા મેર તમે

મારી નજર સ્મરિત થઈ. વાતમાં ને વાતમાં તાનીને મે ગર્ભિત સૂચન પણ કરી દીધું. ફોણ બંધે તાનીએ મૌન સેવ્યું એટલું જ નહિ પણ એ વાતથી તેના ચહેરા ઉપર તપાના સર-મના શેરડા અને ન દેખાયા તાની આ છવન આર્મી રહેવા માગે છે કે આ મુરતિયો તેને અપ્રિય છે, એ પણ મને સમજાતું નહિ. એમને વાત કરતાં 'સોનામાં સુમધ મળે' એવા એ પમથા માટે બહાણી આપી, પણ એ બનવું અશક્ય છે, એમ પણ ભય ખતાવી દીધો. રાગદડ ધારે તે પાર પાર પાડી સહે એવી મારી માન્યતા હોવાથી, આ સર્વનું મૂળ તાની હોવાનું ગણી, મે તાની જોડે અભેદા લીધા એ અરસામાં એમને રાત્રિયાકાળે પ્રસન્ને દિશ્વી જવાનું થયું. પ્રભુ ચાર દિવસ એમની ચેરફાજરી, તાનો જોડે વાતચીત બધા, અને ચિરંજીવીની કટુનાર અને લીધે સહેજ માંદગી, મને મજાતી રહી, ફક્ત મન બંધાવુ હતું કે મનમતરા ને મરહર કરાં કરડી રતા ક. 'ત્વાં દિક્કીથી એમનો પત્ર આવતા મ્હે વાંચ્યો' ત્યાં બધું જાગર કટુ, પણ મેરેએ મુસ્કીમ મદ્દત્ત અપનાવી હર્ષ મુમતાજ નામની એક નર્તિકા જોડે ટાલો કરી લીધી. હોવાથી તેમણે તેને લાગારીથી ગત આપી દીધી હતી' આ બજાર મને આકાશમાંથી સદસા પડતી, કાટકા સાથેની વિજ્યા જે હી સામી 'તાનીને એ કાગળ ખાસ મોકલતી વચાવતાં તેણે બાનો મેરૂતી આખમાં જ આખાવી રૂપે વરિયાની બગી નજરથી જ નહાવી.

૮

તાનીને જોને ઝડી બગાગ ન ગમતું હોય એમ લાગ્યું. વાત વાતમાં ને અમારા નતનને સલામતી મે પણ બાલકુળને સહ પિપર નહ આવતાની મનુરી મેળવી લીધી પોત્તે જડા-ખન સાથે અમને લદાવ દરવાખા આગા 'રાજ્ય તરફથી મહેસો પોતાક પેલી દાસીને, ગોકક નકમ દવાલ ખાતામાં ચિરંજીવીનું ખાતુ બોલતી 'ખાસ બહુ' મા, અને તેની મ્દારી,

એમની, અને ચિરંજીવીની બેગી છબીની એક નકલ અમને આપવાની ગોઠવણ પૂર્ણ થતા તાનીએ મુક્તામા માફક છૂટકાગનો શ્વાસ લીધો મેમુ જ કરાન આવતાં તાનીના સમજાયું. દીર્ઘદિષ્ટિ ગને માફ આવતાં, એ અનાથ શાસિકાની ભાવિદશા સભારતા, ફતતતા અને ચિન્તાના આશુ' માને આખમાંથી સરી ચિરંજીવીના અહેરા પર પડવા માંડવા તાનીએ એ જોઈ કહ્યું 'નિયતિ નારાયણને કોય તો પડી માનવ તેમાંથી બાકી રહે કે 1 સચ્ચિદાનંદે સ્વ-ધ્યાય વચર્ગ' અને આત્મભાને આત્મજ્ઞાન પાખી આત્મવાન બનવું એ જ મનુષ્ય માનવ કર્તવ્ય, એના મોલ મને સાહુલ્ય છુટનમુકત જેવા સામ્યા. તે માગ છવન વાતાવરણમાંથી સરી જવા પેરવી કરતી હોય એમ મને અભાસ થયો.

પિતૃમાં હું પદર દિવસ ગ્દી તાની ફક્ત દિવસમાં એક વાર આવી ચિરંજીવીને પાસે મેસાદી "નાસીના ઉઠેર ગળગળે. ખા બાપને કુખી ને ખુશી રાખને" એવા આશિષ આપી ગતી રહેતી પ્રધાણને વિસે તાનીને સાથે મેવા ગાતવા નાડી, પણ એક અમરકા ઉપર તેના

"માણસને માનવનો મેળો,
જેમ દરિયામાં કાણ,
મને વિસારી કરજ સમરજો
એ 'તાની ચોમિની'ની આસ."

લાલ અધેરે સમેસો સદેસાજ મારી પાસે ગ્દમો.

૯

સમય પાણીના પૂરતી માફક વડમે ગાય છે, પદર વર્ષમાં તો ધણા પ્રસંગે બની અથા. ચિરંજીવી અશદ વર્ષની વસે પણ 'તાની માસી' ની છબી જોતાં પણ પ્રધેતાની પ-પરાધો મને દેખુ મગાઈ આવે એટલી મુઝતી દે છે. બાગ વર્ષની મદાનના અમે મા દિહેરા વાન કરીએ ત્યારે સમજવા પ્રયાસ કરે છે, પણ તેને સી ગોઠવમાય જેવું અકર્ષ-અપુ સમજવું તેવું લાગે છે. મદારાજ કુમારના ઘનવુ કુલેક

સહેરમાં ફરતુ હતુ. સહેરના ચોકમાં, લોક
આવતા વરકન્ધાતા દાથી આગળ એક જાણીત
લગ્યા સાખી મોઝિનિએ આવી આગળ વધ-
વાનો માજી રોકી લીધો. સવાના બળે તેને હાકા-
વવા પ્રયાસ થયો પણ એતો દિમચ્છ માફક
હામલ કરતી, અચ્છ ગદી વરવધૂને ઉતરી
જઈ 'મોટર'માં બેસવું પડ્યું. ઘોડીક આગે-
કુચ બાદ દારૂખાનાથી પેસે માથી સડકી નાસ

બાજ કરવા માલ્યો. પેલી યોઝિનીએ આ
ફરકાર કરવા ફગ્ગ ન પાડી હોત તો નતન
દપતી જમીન પર પડી જાત, બને એ અમંગલ
બનાવે એમ હુ મનોગત વિચરતી હતી
ત્યાં તાનીએ યોઝિનીએ આવી ઝડપા પાસે ઉભી
પોઠાર ક્યો કે:—

“સૌનુ દલે કલ્યાણ”

દર્શન સમ્યું ગાખી રહી.

Encourage Indian Industries

FOR

All kinds of Bobbins manufactured from
Well-seasoned wood & Acetate filling
and other *Wooden Textile articles*
SUCH AS

Picking Sticks, Sley, Sley-boards etc.

DIRECT YOUR ENQUIRIES TO

Dithaldas Makanji & Sons
Ranchhodji Street,
NAVSARI.

મધુકર ખંડુભાઈ એન્ડ કંપની.

ગરમ તથા મુતરાઉ કાપડના વેપારી
એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.

કોઠીરોડ, હુલસીદાસ મેન્શન, વડોદરા.

એને રતાનુ સમ્યું — “Piccegoods” BARODA.

માની શાની જરૂરિયાત મારે મુલાકાત લેા.

પનાસા

મધુ

તરીકે, મારાં આંતર મંથનની એક વાત હતી ! સાબળોઈ એક જમાનામાં દુ' વિદ્યાર્થી હોતે અને સાળામાં બાબુતે. મારી સાથે તબુ બાલુ, વિદુ, કુનુ બધા બહુતા અને શુ બપ્પાઈ શેખાં બપ્પા, દિસાખ બપ્પા, પાલુ બપ્પા, કલિદાસ બુએળ બપ્પા, અને કશુમ ન બપ્પા. માઝ કહેવું વિચિત્ર લાગેતો પણ દુ સાતુનુ કુ કુ કે અમે બપ્પા અને કશુમ ન બપ્પા.

અમે શેખાં બપ્પા પણ સાલબાઈ, અનાજ અને તેલ-ચી-જેળનાં દિસાખમાં શુચવાયા. અમે એ શેખાંના કોષ ન જ આવડયા. દિસાખ ગવવા-ત્રિરાશિ અને મહુરાશિ જવુ જલુ મારી જમલ સાળામાં દિસાખની પાટી પહેલી નાંખીને અમે રાચવા લાગ્યા. અમે આ રીતે કોલિયાર વિદ્યાર્થીઓમાં ખખડ પણ કાપીઓ ગઈ, કાતર ચલાવતો તપુ કાપડના પેસાનો દિસાખ મોટો મોટો કરી નાંખે, વાણીઓ આંગળના વેરે અટપટા બ્યાન ગણે ને જોઈ અમે શુચવાયા. અમારા શુષ્કાકાસ્-આમાકાર-પૂણી-અપૂણી કે એ શુચોના કોષ ન કરી સમયા એવું બપ્પા.

સાળામાં પાલુ બપ્પા, કવિતા બપ્પા પણ કાચના અકાર હોલનાં ન આવડયા. કાચની કપોલી ભારત કય વાંચવાતુ કહે ત્યારે ડસકા પાધા સિવાય અમે આમળ વધી ત લખ્યા. 'શુરો ભારતો જાણો, ફરથી કુમરો પદમ સરજો' એ કવિવાણી આજ પણ ચાલ રહી છે. પણ એ વિરાટ-કાચ વટવક્ત્રનાં ફરને જતા નેટલી-ધેધણાં ફેલે ન જગાવી.

"અસત્નો મહેથી પ્રભુ પરમ સચે લું છલ જા, છડાં જધારેથી પ્રભુ પરમ તેજે લું છલ જા" એ મનિરાણી શિક્ષકે જોખાવી અને અમે જોખી, તેના અર્થે કશો પણ અમે બહારમાં છીએ એ જાન ન વધુ, સમની પેસણ ન લાંબી એવી રીતે કવિતા લીખ્યા ને સિખવી.

શુએળમાં દેશ દેશાન્તરની નદીઓ અને અમે જોખી વળ્યા પણ જામના એકરતા એતરો જમ્યા. કલિદાસ બપ્પા, દિન્દી પ્રભાતી કાચ-નાતો અને પાને પાને શીખ્યા-આ પરમજી અગ્રીજ સોદાગરો પેટે પાટા બાંધી સાત સાગર એળખી આપણી વચમાં આવી ન ઊભા હોલ તો આકેશની પ્રજના છુલકા કઈ હતે ! બસ આટલું.

ભારતની પુરાતન વિદ્યાર્થીકો, વાલ્મીકિ, સાગર સાક્તો, ધર્મપ્રચાર, છુલકી અનુકંપા અને મૈત્રી, લકરો દિગ્વિજય, રમ્યૂત-શીખેલી કુરુખાનીઓ, મરુદાઓના સાદસ, મોગમોની કયા-પ્રિયતા એમાતુ કાંઈ ન લીખ્યા.

મસ્ત કવિ કલિદાસ શિરાઈ, ઉમર ખાયામ, કિરદોલી, વુસી, શેખ શાહી એમની મસ્તાનો પરિચય ન થયે, ભારતીય સાધેને ન એળખ્યા, ન બપ્પા. મન્સુરી જાન નિરસારી, અરબી કામિ પર ખુદાઈ ખીદમતમાં પ્રજાતત્તવાઈના મહાજી, કલિપર હૈંદ વિએમન કરતા છસસ કે સિદાન્તને ખાતર ઝરેનો કોરો જટઝાવનાર સોફિસ કે વીર રમણી કૂચકુમારી, મીકનું તલચિત્તન, રપાટી-રોમની વીરતા, જર્મનીના વૈજ્ઞાનિક જાસ્તની કૂચ, કલિપતના સાગરસાદસો, ગીન્ની એકામ ઉલોખપ્રિયતા, સ્વાધીનતા રક્ષા માટે મેકિસકો પેરની કુરુખાનીઓ, રશિયાના મદામ-વનો એમાતુ કાંઈ ન બપ્પા અને જે બપ્પા તેમાં અમે બાપલા કલા.

અમેજી બપ્પા અને મા-બાપ કહેતાં ઘર-મામાં કલિપ-અરથી કામ તેવા માગુ. દેશી આપે જમા સાચા ધમમાં બહુચક્તા લાચવા મીડી સાદાઈમાં જૂનવાણી જણાઈ જવાનના સત્તાં મોળાં, અમેજી ટાઈ, કાન્સના કોટો-ડ-રોઝે કાલેકરી દોરી છુલાઈ, અમલાવાળી અન-જસમાં જૂનો જમાનો જણાયો, પાટણનાં પોરણા અને ખાન્સી અંજરમાં કાચરચીતરાજી

લાગવા માલ્યુ. રગતી તરતી કોરો માડવીની
યુદ્ધીઓ ભવાવાના અસમાન જેની લાગવા
માડી, દેવી તેમજા માવાને ચીકણુ દરી મૂક-
વાની ચીક ભગવા માડી પરદેસ સાથે સખે
બાંધી કાઢડા તકમરી બન્યા, બીજાને ગનાઆ
અને ગુનાનીમા માયા ધોળા હયાં એવુ તો
અગ્રેજી બળ્યા

શરીરગયના અને તાઈડનના મૂળતત્વો
બધા ત્યારથી ડોળીમાની કડવાટની પોટલી
બૂધ્યા અને રહેજા મેઘમા દવાખાને જાણ્યો,
ત્યારે તળીયનનુ ઠેકાણુ પડે એવુ નાન લીધુ
શાળામાં નીસ ગીખ્યા અને પડખ સાથે પગલા
માડી ધખાએને આકર્ષવા લાગ્યા આ રીતે
જવાબદાર બનવાની તાલીમ લીધી જુઓ એક દિવસ
ગાનના માળીઆ પર દઈ ખખડાટ થતા
દુઃખજો ત્યારે ગારી પત્નીને ખાટસા પાસેથી
નહી ખસવાની લીમન આપી સડાક દધને દુઃ
સેરીમા નીકળી અધુરુ ક ઝળ સોઠે જમાડી
લાખ્યા, ત્યારે ઘરમા પેકા, અને સાઃ વરસના
માનુક કાઠ દાયમા દોલો લઈ માળીઆ પર
આગળ ચડ્યા ત્યારે નીચે જોવા મળી દુ તેમને
લીમન આપવાની હામ બીડી રહ્યો. અમને
મજેશી મર્દાનનીની તાલીમે ઉજ્યો દુડાડે કે વિગ-
ળાની રોશનીમા સોઠ એકદુ દરવાની તરફાળ
લીખતી જુ ગાનના અધોરુ રાંકેયુ તો ગામડે
મડામલી અને જમાનાથી પાઠળ લાખતી મારી
ફલીની દુરે દુ મઈ દહેવાતો

આમળ વખ્યા અને ત્રિકોણમિતિ, ક્રિત્તી-
ક્ષ, કમિરિટ એવુ કંઈ કંઈ બધવા, કંઈ કંઈ
અધ્યુ, પાણી અને બગ્દ એવુ કંઈ તોડા વખ્યો
જુ વાઘ અડીપાણુમાં ગુચવાયા અને વીંધાં
વીસવાસામાં મુકાયા.

ઉપ-ભાગ બધવા-શીખ્યા મદાકવિ જા-
ણતી સારીયે કાદજી ઉધાપી ગયા અને ફુનિ-
યામા મદાકવિઓના મુખડા પાખની પ્રત-
તિમાં પડ્યા પણ પ્રતાપી દર્પવર્ધનના મુગના
સ્તનમદેસ આ દેસના વૈભવની પાદ ન રહી, એ
બીનાના રખો ન વમે, દિલ્લે ન અધ

રજુવંશ અને કુમારસભવ બધવા અગ-
રિશાપ અને ગતિવિશાપ વાગી
કવ્ય લયમનવા વિના પરખે કંપનામા દંદ-
ગતિઓ જોવા દરી વિગ્દના ધ્વનિ બોધવા

જુ નુ માં સદ્ગીવચીવિતાં
તિતિશીર્ષ્ય દાળગિન્નગોદદા .

ગ લિ ની કાલસેતુબન્ધવો
અલગદ્રાવ દલસી કિદુત .

મદાકવિ દાસિદાસની આ અજાત કરજુ
વાળીએ ખૂબ ખૂબ મન ઝોમખુ અને ગને
મલની નૂતિઓ ખડી કરવામા ગુચાયા પજુ-
મીમને મેડે તલાવડી માખણે જાંધી એની પાળ
માખણ તવાયા ને નાર વડી ગયા

—દામ રાગતી દાય દાય

ગામને પાદરે જખત મખાનની ઉદારીનામા
ઉચ્ચાગના મગિલાના આ વિશાપમા આ
વિશાળ જગતમા કાયાના સરસરીઆની પાળો
કાણુમાં નટ થઈ ગય એવા મુશાયગ ગાળખતી
ગાધવામા આખ્યાની વાનવિક રૂપના ક-
વામા આવી છે, મદા કવિની કંપના કરતા પજુ
વધુ વાજતવિક અને તાદત મિતાર રજુ કરતી
કંપના છે, અને આ ગીત સોઠવાળીમાં સરી-
ગની કાણુજાગરતાનો જવાબ અપાયો છે તેની
ગુણના કરવા તરફ તો કોઈ દિવસ દિલ્લે નગ
વળી.

મેલદુત બધવા અને બદ મુકાયા કેટકેટલી
અસકાપુરીઓ ખડી કરવા લાખ્યા અને શાળામા
જ કોઈ રાગદસ સદેશના સાવીદાર મજે એની
સોધમાં પડ્યા પજુ—

“ ધૂમગ્યોતિ સત્તિસ્મરતાં ગમ્નિવાત જ મેય ”
એ એકજ ચરણમા તો મદાકવિએ અર્થ અને
અર્થ અતરિસની સામયોનો સમન્વય કરી
ગિલ્લન મૂર્તિ ખડી કરી, જગતના મનનીને
ઓમનો વિરાટનો સાધી, મિત્ર જનાઓ તે
સુત્ર બજુનરમાં તો ન જ પડી.

કવિદુષ્ટુક વાસ્તિમડાની પ્રત્યબવાણી
રામાજુમ ન વાંચી, ખાસત ક્ષમા જમાનાને

પ્રતિષ્ઠા થયું. પુગલો દિન-રોજની મૂર્ખાઈના નમુનાનો સમઠ ઢોવાનું મોકલેલે હતું અને વિના વાગે અને તે માન્યુ વેદોને માટે પણ બદાનાએલે હતું અને અને પણ તેમના સુરમાં સુર પૂરી ભરવાડાના બટહતી ગળિએના ગીતા ગળી આમળ વખા.

Tale of Two Cities બાવુવા માડી અને ફ્રેન્ચ ક્રાન્તિના ચિત્રાઈ કષ્ટક ગંગાના ત્યાં રોમિએ, જુલીયેટ અને સરોવરની સુદરી અલ્પ-કલાએ અમને પણ 'રોમેન્સ' તરફ વાળ્યા. આજે આવું બધા અને ઘણું મળું બધા સિદ્ધાંતો, વિદ્યાની પીઠોએ બહુતમ અને અને બધા અને મેળવણી પામેલા ગણાયા સુધરેલા જના અને બહેલા કહેવાયા. પણ આટલિકા માટે અરજીના મુસલો તો જગા કાઠાએ પડી આખો ત્યારે અને તેની નક્ક કરી રહ્યા.

શાળામાંથી બહાર આવીને નેલુ તો કાના-માત્રા વિનાનું લખવલું બહુતે નેલુર તગની માડીમાંથી એક કાશગામ સરસામાન લઈ ઉતરેલા મેથો માસ્ત્રાડી એ જ વગસમાં મેપલ શેઠ જની મેથો અને સુરના શગદ ખજારમા તેના રક્ષક સ્વીટાગવા લાગ્યા, ધાનાઈ તરફથી જાણુની માડીમાં બેઠી આવેલા અને જગસના પાંચીઆ પાણીની પારે કુદાની કુલ્હી મડી બેઠેલો, એક અદ્ધલ નામ બહુતે આવેલો ગલી મેમલુ થોડા વખતમાં ગની શેઠ જની મેથો.

શિખાળામાં જૂના ડગલા વેચતો અશ્વરખા પડાણુ, સવાર સાંજ ભેંસના ટોળામાં બમતો માધુ રખારી, સાંજને છેડે સીમ સબાળતો બાંધી બારેયો અને ગમ્મીન બેથો, બોર, જમરખ જાણુ અને સીમડાના વેમખજના ટપાટપ દિસામ રહેતો અબણુ જાણુડીઓ વાધરી એ સૌ

પેસાની પોટલીઓ બાધના અને અને બહેલા અરજીના કામગાંઆ લઈ અહીં તહીં પડાપડી કરતાં, બધામણે રોજાયા.

અમે બધા આટલિકા માટે અરજી કરવાનું 'દેગની પ્રીતિ છોડી પરબોમ પર બોવારી જવાનું, મમ કરવામાં અલ્પકપલ માનવાનું, સાંસ કરતાં કુલકટાક ખતવાનું, અને તેમ જનામ ગણા કો છે બહેા અને બહેાવે. શાળામાં નહીં જાઓ તો દહને પાત થશે, અને શાળામાં જાઓ ત્યારે પગપીન જીવન જીવવાના ને પાદ શીખી, સ્વ-ભાવ જાણી બહાર આવીએ છીએ તે ક્યાં એછો દડ છે? શીખવુ તો બેઈ એ પણ ક્યા શીખવુ? શાળામાં કે સસાગમાં અને શું શીખવુ? પુત્રકના પાડ કે આપીન જીવન વિકાસના કોપડા? સમાજના સિક્કા આનો છેલ્લે કેવી રીતે કરશે? જો પણ અમારી જેમ જ બહેાંધાને.

જાણ અને કુનાગના દેવપટ કોણુ ઇકેલો અને કોણુ કહેશે પુત્ર-સસારમાં મનુષ્ય જન? આ તઈ જગત કો ચિધા નથી ફનીયામાં તારી ફની છરી છટવા માટે નથી. આ અનન લક્ષાં-લો તું પાડુ એક લાગ છે, તારી દલાતી તું સાર્થક કરે. પ્રકૃતિના ગવિગત પમસાણુ નિરખ અને તું પણ સિદ્ધમર્તેન કરતો આમળ વધ.

સુર વિના એ પ્રેરણા કોણુ આપશે? અને કરેલા ધોરણુ મુગ્ધ નામ કયા નિમાખજા શિક્ષક-સુરજો બાળકને બહુતે શુ અને લુ સાવે શું દે-પણુ ત્યારે તરીક, દાઢ નિદાન એટલું તો રહેા, કોણુ બધુ? અમે કે થેયો મેથો માસ્ત્રાડી અને ગની મેમલુ?

કાકતરી પરીક્ષા આપવા અવિદ્યા અકલમેદવારને પ્રમ્ન પૂડવાયા આનંદો, "એ લઈને એકદમ પરચેવા ઠાટવાનો હોય તો તમે શું કરશો?" પ્રશ્નોની પચ્ચશાય કનતો આપી વાંકેલા કમેદવારે વર-તણ જનામ આપેા, "તેને દુ અહીં પરીક્ષા આપવા મોકલુ."

પત્ની—દુ કઈ તમારી પાખવ પડી ન હતી

પતિ—નહિ, ત્યાર નહિ કઈ કઈ રીતે પૂક પકડતું નથી હતા ઉંદરને તે સપડાવે છે

તમારી ઊંઘ પૂરી કરો

[રશિયન નવલિકા]

રશિકાંત અવવેષી

સાચુ કદુ તો મને મુસાફરી કરતી ગમતી નથી. રાત ક્યા માળતી એ પ્રશ્નથી હું મુઝાઈ નહિ છું.

સોમાથી માત્ર બેજ વાર હું હોટેલમાં ફર મેળવી શક્યો હતો. આ બે પ્રસંગમાંથી નો એક-વાર મને અસ્સ્માત્સ ફર મળ્યો. મને કેટલું બીજો ધારી લીધેમો. બીજી સવારે ત્યારે તેમને બૂલ સમગતી ત્યારે મને હોટેલ છોડી ગયા. કહેવામાં આવ્યું પછુ તેથી ક્યો દરકાન ન થઈ કારણ કે બીજા દિવસે મારે ત્યાંથી જવું જ હતું.

છવ્વાતમાં મારે જવુંવું નોંધ્યો કે તેમની સબ્બતાથી હું નવાઈ પામ્યો હતો.

“કહેવાને દિશગીર છીએ કે તમારી ફરમાં સદેજ ખામી છે ને ગત્રે બિલાડી તમારા પર ફરે માંડી આવે તો ગવરશો નહિ”

“તમારા આ કવનથી મને આશ્ચર્ય થાય છે” મે કહ્યું, “બિલાડી માગ પર શું કામ ફરે માંડી આવે?”

“એમ છે?” તેમણે કહ્યું, “બારી નજીક કચરાનો દમરો છે અને પ્રાણીઓને ધણી અક્કલ હોતી નથી, તેથી કેટલીય વાર દગથો ક્યો છે તે તે સમજી શકતા નથી અને બૂલમાં માણસ પર ફરે માંડી મારે છે”

ત્યારે મેં ફર નોંધે ત્યારે હું બિલાડીનું માનસ સમજી શક્યો. ક્યારાનો દમરો અને ફર એ બેમાં ધણો બેદ જણાયો નહિ

ફરના મધ્ય બાગમાંજ પાણી બરાબ રહેલું નોંધ મને ધણી નવાઈ લાગી. તે સોડી કાઢવા મારે મેં નોંધ્યું બૂલ મારી પછુ કેટલું આવ્યું નહિ. પછી હું દરવાન પામે ગયો અને તેની સાથે વાતે વળ્યો.

“જેન મારા ફરમાં પાણી પડેલું દર્શ” તેણે કહ્યું, “તો તે કેટલું દોષાયું છે. આને કેટલું નોંધરને નવરાસ નથી. પછુ કામે કેટલું તે સોડી કાઢવા કહીશ. ગમે તેમ પછુ કામ થતા તો ને વરાળ થઈ જશે. જન્ય મુજી તો તે મુકાઈ જશે. અહીં વાતાવરણ ગરમ છે”

૧૨ વર્ગે કહ્યું, “વળા ફર નિરાસાજનક છે. તે અધારો. ચોરડો છે તેમાં એક ખુસ્તી, એક પક્ષગદી અને એક પેટી માત્ર ફરિયરમાં છે અધ્યતન ચારી, નજીક ધણી જાતની હોટેલ હોય છે. ડાન શહેરમાં મારે એક હોટેલમાં આવ-ગને બદલે ટેબલકોષાય વાપરવું પડેલું—”

“ચાહરને બદલે ટેબલકોષાય વાપરવું પડે એવી સ્થિતિ દુઃખમારી થઈ નથી” દસ્તાને કહ્યું, “પણ અમારે અહીં કદની ચાહ વાપરતી પડે છે. તમારે શું ચિત્ર ચિતરવા છે કે ફરમાં અંધારું લાગે? બિરાહર, મારી સમાધ છે કે તમારી જીવ લાઈ સો અને નકામી ફરિયાદથી અમને કટાણો ન આવેલ”

મારે ફલીસ કરતી ન હતી કારણ કે તે શુભે થાય તેવો મન કર રહેલો હતો તેથી હું માગ ફરમાં ગયો અને પક્ષમાં પડ્યો.

પછુ કેટલું બન્યું—શું બન્યું તેની મને બે કાલુ તો સમજ નહિ પડી. હું પથારીમાંથી નીચે આવ્યો. જાણે બરફના પહોડ પર પડ્યો એવું લાગ્યું.

હું બેઠો થઈ તપાસ કરવા માગતો હતો પણ ચાહ-રના કાણમાં મારા પગનાં આગળા શુચવાઈ ગયાં હતાં. પગ પીમા રહી કાઢી, બેઠો થઈ મેં મીજીવતી સુગંધાવી અને હું શા ઉપર પડ્યો હતો તે મેં જોયું.

છાની-ગવળા પથારી માથાવાળા બાજુની નીચી ઉતરી ગઈ હતી કે જેથી સીધા મુઠંગ ન શકાય.

તેથી મેં નીચે તકાવો મૂક્યો, ઉપર મારી દ્રઢ મૂકી અને પથારી ઉંચી ગઈ એવી વ્યવસ્થા કરી.

પણ ત્યારે મને સમજાય કે હું સૂતો નહોતો પણ બેઠો હતો.

પછી મેં માઈ ચામડાનું પાકીટ અને આવરકાટ બેગ પર રાખ્યા કે જેથી પથારીનો મધ્યબાગ જીવો રહે.

પછી છૂટકારાનો ફર બેઠો સૂતો હતો અને મને લાગ્યું કે તગત જીવ આવશે.

દુ બાંધવાનું શરૂ ન કરે એટલે માંકડોએ કરડવાનું શરૂ કર્યું.

નદિ, થોડા માંકડોથી લઈ અબરાતો નથી. પણ આનો મોટું સમ્પર મોગા ઉપર દુમસો કરતું હતું. દુપળ, પાપળ, અને વિમાનીદયો બેઠા થઈ દુમસો કરતાં હતા, ગાંધોનું ઊંડું સમ્પર પણ હતું.

પહેલાં તો દુ અબરાત ગયો પછી મેં અવાવની યોગના રમી.

પણ આપે યુદ્ધ પરા ભેરશીરથી માસતું હતું, ત્યારે જાતી એકએક છુટાઈ ગઈ.

અવાવના કઈ પણ સાધન વિનાનો જાતના દુ મુરકતો અમ્મરો રમતા ફરત ફરતા સાંખે પડોડના રમમાંથી એકાએક એક કદંશ અવાજ સાંભળાયો, “ગડુ માફે તમારી રમમાં ચકરદી શું ફરો છો?”

સંલેકે હું જામીનમાં એડી ગયેલ પછી મેં મારા પડોડી સાથે સખ્તયુદ્ધ આરંભ્યું. તેનું વધુનું હેસ્ટા અને રમ્મ આવે છે કારણ કે આવે-સમા અમે પણ અસંખ્ય મોડા.

“જો હું ફરી તને મળું” મારા પડોડીએ ઉચટે કહ્યું. “તોફાનના મોઢા પગ તમારો મારીશ. થઈ ગયો.”

મારે એવું જ કદીક અપમાનજનક તેને કહેવું હતું પણ ત્યારે કદીક ન આવ્યું તેથી મેં જાણે જોણાંમારે શરૂ કર્યો હોય તેવો તેને ખાસ આપવા મેં મારી દ્રઢ તેના તરફની બીજા તરફની અડાળા.

ત્યાર પછી તે ચૂપ થઈ.

પછી મેં હીવાલ નજીકથી પસગડી ખસેડી રમના મધ્યભાગે રાખી, પાણીની ખાટલી લઈ તેની ફરતે જામીન પર પાણી ફેંક્યું કે જેથી ત્યાં જીવન વધારે માંકડો આવી ન શકે. પછી મારી જાતને તરત જ પર છોડી દુ ફરીથી પશારીમાં ચૂલે.

માંકડો ખૂબ કરડતા હતા. હતાં અને બીજા આવવા લાગી, ત્યારે મેં એકએક એક બાંધે કારથી કિચારી સાંભળી. પડોડની રમમાંની એકે આ એક નાખી હતી.

“મને જાણ્યા ખસેલ કરવા દુ રાંધે પાણી હોય તો આ તારી

ધિકારયોગ વનંચક માટે કામે સવારે તારી બગર સમ્પર.” મેં બૂચે મારી કહ્યું.

અમે ફરીથી વસ્ત્રાદ શરૂ કરી. અને અતે સમગ્રયુદ્ધ કે બિચારી તેની પશારીમાંથી ફેંકે. મારી આવી તેથી તે અબરાત ગઈ હતી.

હવાને અસંખ્ય કરી હતી. મુખોએ બિચારીની વાત મને કરી હતી. પણ મારા રમની નદિ પણ પડોડના રમની બારી બાંધેલી હતી.

ફરીથી મેં કોઠાં ખાવાં શરૂ કર્યાં. પણ દુ અમ્મર્યુ હોલનરા હાથ કે પસગડી કચુડ કચુડ અવાજ કરતી અને દુ અમ્મર પડોડ.

સ્વાગ થયું મેં મોઢું લઈ તે જામીન પર ફેંક્યું તે બાજુ પસગડી પર પડતા સંપૂર્ણ શાંતિ પ્રસરી.

“તમારી બીજ લઈ લો. પછીથી તમારું ઓલિંક બીજને જોડો.” એવી ‘એડુતમ્પર’ પસી જાહેર બગર મને શાંદ આવી.

તે વખતે વીજળાથી માસતી કરવતોનો વાડીમાં ચરચર અવાજ શરૂ થયો.

જીનઅરાવાઓ ચાલેસો પછી તે સવારે હું દોડેલ છોડી ગયેલ.

ફરીથી આ દોડેલમાં પગ ન ખૂંદવા માટે મેં પ્રતિજ્ઞા કરી. પણ તરતમાં કદી જુદું જ લખ્યું હતું.

દોડેલ છોડી પચાસેક માંકડા ગયો ત્યારે મને સમગ્રયુદ્ધ કે દોડેલનાંજાએ અસંખ્ય કરી હતી. પોલીસમાં નામ લખ્યુંતરવા હકીકત લખવા માટે મેં તેમને મારી પાસપોર્ટ આપી હતી અને તેમણે અને બીજા જ પાસપોર્ટ પાછી આપી હતી વળી તે પાસપોર્ટ ફેલ્ડ એની હતી. તે લઈ આમળ મુસાફરી આપું રાખવાનું ચક્ર ન હતું.

બીજા દિવસે દુ દોડેલે પાછો ફર્યો.

મારા પડોડમાંના રમની યુવતિની મુસાફર કર્યા મેં સંકેત અનુભવ્યેલ તેને મારી પાસપોર્ટ આપવામાં આવી હતી. તેને બદલવા ત્યાં પાછી આવી હતી.

તે સુન્દર લલના હતી અને અમારે જરા વધારે જોણખાણુ થઈ મારા દોડેલ નિવાસથી કદીક આનંદદાયક તો લાભ થયોજ.

બ્યારા વિભાગનો એક આદર્શ અખતરો

[વડોદરા રાજ્યના એક આવેલાન જલેજ કાર્યકર્તા મી. બાપુભાઈ દેસાઈના પ્રયાસોથી બ્યારા એક આદર્શ ક્ષેત્ર બન્યો છે એક સારી દાખકૃષ્ણ, દોરિપટલ, પ્રમતિયુદ્ધ, માથ પુસ્તકાલય, દક્ષિણ, સ્વદેશી ધોરણે ગાયેલી વીજળી દખની ત્યાં અગ્નિદ્રવ ધરાવે છે ટાઉના કોર્નિંગની મોળના પલ્લ દેક સમયમાં દાય ધરવામાં આવશે. સદમરી ધોરણે ગાયેલી વીજળીકે કખનીના ઉદ્ધપાટન પ્રસંગે મી દેસાઈએ બાપજી આપ્યું હતું, તેનો ઘોરો બાપ અર્ધી આપ્યો છે ત પ]

બાપુભાઈ ઘેલાભાઈ દેસાઈ

બાપના ધિરા કૃપામાં રહેનારા કૃપમદ્ધાને અદાર ફેલ્સો વરસાદે પાણી છે તે અખર ન પડે આ દેશના કોઈને બાપના કૃપામાં પડી કૃપી મરવાઈ રેવ છે અને તેને કલ્પનેજ સને ૧૯૪૭ માં પજી આ અલીસ કરોડનો ટિલિ-સિલિવાળો મોટો દેશ પામત્ય સરકૃતિના દિસામે પાછળછે વિગુલઅળ એ તો દાસના જમા-નામી મદ્ધાચી, મદ્ધાદાળી સર્વ શકિતમાન દેવીશક્તિ છે અને એની પળ અર્ધો બાવિલ મકોતો નત, મન અને ધનથી દરેતો આ આધિ-બૌતિક જગતના સર્વ મુખો તેમને મળી ગદે છે બાગત વર્ષ તેની સ્વતંત્રતા અને આઝાદીની સમીપ આવી રચુ છે આ દેશને તેના મોટા ઉલોગો ગ્લાખવાના છે અને ખેતીવાદી અને ઉત્પાદનનો બારે વિદાસ કરવાનો છે ઉજ્જડ, અમેરિકા કે રસિયા જેવા સમર્થ દેશોની પ્રમતિ જેવી પ્રમતિ આપજે ઘેલા વખતમાં સાધવાની જરૂર છે, અને તેમ ન થાય તો ગદ્દ તરીકે આપજે સમગ્ર જમતમાં જીયુ માયુ રાખી કરી સપીગુ નદિ એ વાત દીતા જેટલી ગ્પદ છે આ બધુ કરવામાં સમગ્ર દેશની વીજળીકે શકિતને નિયંત્રિત કરી પ્રળ સુખને મારે કામે સમાધવા-ની છે આજે તો આપજે ત્યા વિચારજીઓ અને મોજનાઓ પદાજ છે અમેરિકા જેવા દેશમાં Tennessee Valley Authority, (T V A.) નામની વીજળીકે જળ પૂર પાડ-વાની દુનિયાની મોટામાં મોટી મોજના છે આ મોજનાએ અમેરિકાની એક સમર્થ નદી ઉપરજ માર જુઓએ બધો બાધી તેમાંથી વીજળીકે

જળ પેદા કર્યું છે કલ્પાડિ જેવા આકારનો પ્રદેશ, જે જગલી અને દુઅરાજ દનો તેને દક્ષિણ વચ્ચેમાં નક્તવન સમે બનાવી દીધો છે, ખેતી-વાદી, ઉલોગો, વેપાર, ધધાઆ બધા એકી સાથે આ દેવી શકિતની મદ્ધથી સપાન થયા છે. પ્રેસિડન્ટ રૂઝવેલ્ટેલ આ સ્વપ્ન મદ્ધા સિલિને પામ્યુ છે અને તેને New Deal નાને નવયુગ કહેવામાં આવે છે. આથી નાનો પલ્લ બીજા નજરનો અખતરો નીપર (Droopier) નદીને બાધી ગ્ધાઓએ કર્યો છે અને તે પલ્લ સકળનાપૂર્વક પાડ પાડ્યો છે. આપણી સિધુ અને ધધાપુત્રા, નર્મદા અને તાપી, મંઆ અને જમના, મોદાવરી અને કાવેરી-વિજેરે અનેક નાની મોટી નદાઓને બાધી તેમાં છપાયેલી આ અલોછીકે શકિતને કોનામાં સુખ મારે બંદાઝ કાઢી તેનો ઉપયોગ કરવાની બારે જરૂર છે. બાવા સાદ્યો, વાણીમાલતિથી ફજાથી થતાં નથી. સરવાળાબાબાકાથી એનો દિસાજ થતો નથી. પ્રથમ તો અંધારમાં ફેદો માગવા જેવું થાય છે, પણ એક વખત ફેદો માર્યો એટલે નીડરના આવે છે અને પગિમમ અને પ્રમાણિકતા મીઠા ફજા ઉપજાવે છે. આજ T. V. A મોજના મારે અમેરિકામાં કોઈએ બારે દીધાઓ કરી દર્તા રેતીમાંથી તેલ કાઢવા જેવું થજા રાખા માણસોને પલ્લ સામ્યુ હતું. પ્તત્તિ મદેનત અને મતથી મારા પરિણામો આત્મા છે મેનેજર નેરીસ જે પ્રેસિડન્ટ રૂઝવેલ્ટનો આ મોજનામાં સાથી દતો તે કહે છે કે - "Every locality in the United States has

an interest in this unseen force which has become necessity of life which goes into every modern home and from the home on up to largest factory and which turns the mightiest wheels of commerce.' It entered the wide fields of flood-control, soil erosion, afforestation, elimination from agricultural use of marginal lands and distribution diversification of industry. In short this power development of war days leads logically to national planning for a complete river water-shed involving many states and the future lives and welfare of millions. It touches and gives life to all forms of human concerns.

x x x x

આપણા મન્યમાં આજ તાલુકામાં અંખરી નદીને બાંધી સ્થુ આ નાલુકામાં વીનળીક સક્તિ પૂરી પાડવાની યોજના સમય અડધા સેકા નેટલી મૂતી થઈ છે તેના પ્રથમના માપણીદારે રીટાવર થઈ સ્થુએ અનમ મગતે પહેલાં મથા છે જ્યાં એ યોજના તે યોજનામાં ન્દી છે. મગનમ પંદર સાપ રપીજના પુત્રાડા આ યોજનાની સંગાવ, સરવેમા અંધા છે જ્યાં યોજના અમમ મકના કોમ્પની દિંમત થી નથી મુન્દાતન પુનરંચનાના આમ નરીકે આ યોજના કગારે દામ ઉપર યેવામા આવશે તે નક્કી નથી. સને ૧૯૪૭ માં આવી યોજનાની આ ગિલિન બંધારે દુખ થાય કે વિદ્યુત સક્તિનો સારો હિપ્પોગ માલગાગ નાન્ય જ્યાં છે કુન્દુ રાજ-વાગની યોજના પગલર થઈ મપ છે અને મહેરે રહેરે તેમજ ગામડા ગામડા મહિને વિદ્યુત સક્તિ પામીના મૂરે મળે છે, આ ખેતી પ્રધાન

દેશને વિદ્યુત સક્તિની આરે ગરર છે. ખેતીના વિકાસ માંથી ઉલોમેનો વિકાસ પશુ ગરર થશે એમ T. V. A. ની યોજના ખાતી આપે છે.

x x x x
મારે હિમમીરી સાંધે દેટલીક વિરોધ સ્થાનો પશુએ ખાતા સમયથી કહેવી પડ છે સદાગી ખાતાએ આ સમયને કયા સદકાન આપ્યો નથી સદકાગી અધિકારી સાકેય આ સમયની કાર્યવાહક સમિતિના હોદ્દાની રૂએ સખાસદ છે. આ મહાગીને સદકારી નિયંધ અનવમે સરસર કરવા સિવાય બીજી કશીએ મદદ કરી નથી. દેવળ મહાગીએ નોધાવી અને તે કલ્યામા જાવ નો વિકાસ કરનાર અમમદાર નીમી તેના ફેસમે કરવો આ થે વાનો જા ખાતાએ કરવી એમ આ ખાતુ માને છે. આ ખાતુ તો સેવાખાતી હોયુ મોકમે અને સેવારતિથી (massionary cell) નમામ મંડળીએનુ કામ આગળ ધવાવુ મોકમે આ મંડળીને જમીન અપાવવાનુ કામ આ ખાતાનું છે કહોય આવાથી નેટસો મામ આ ગરખમાથી આ મહાગીને મળી શકે નેટપા અપાવવાનુ કામ પશુ આ ખાતાનુ છે. દેવળ એડીટ અને તપાસણીથી મહાગીએ પગમ થમ ગુકે નદિ આ મહાગીએ મુખાછી માથ અગીજવાનુ નક્કી કર્યું એટલે સદા અને સત-યેતીના મૂરે આ ખાતાએ કદાકવા માંડવા એક મામ્તુ સદકાર્ય પધ્ધતિથી કામ કરે એવુ પ્રતિપાદન કર્યુ અને તે કરનાગ નીકમે ત્થારે તેમની પ્રરતિએમા હેદાગીનપશુ મવવુ એ આ ખાતાને માલમપદ નથી આ થે વરસ દરમ્યાન આ ખાતાના મુખ્ય અધિકારી આ મહાગી મુકે શીએનો અન સાવતા વાટાપાટ માર એકે વખત આર પશુ અતથા નથી મુવકી ખાતુ યોજનાની સિમિલતા માર ગવળીનું છે વળીન કમને મેવતા કમમે તપારી અને તગરીસત્તરિમે ત્યા નેમજ સગવે ખાતામાં મદિનાના મદિના મુધી પડી જ્યાં કે કોમને એમ પડી નથી કે આ તોદ-મેવા અને હોસલિતની પ્રરતિનુ કામ છે તેના વધારે સવડ અને વધારે સરજતા કરી આપવી

નેહએ દેશુઆરી માસમાં સરસુઆરી પરત
મોક્ષેષા કામજો વિધિઓ પરી કરવા માટે એ
માસ સુધી ગુણા ઓદિસમાં ૪ પડી ગયાઅને
છેવટે ૧૪મી એપ્રિલે દુ બાતે સરસુઆ સાહેબને
ત્યાં આ કામજો માટે ગુણા સાહેબને પત્ર લખી
ઉપરાષ્ટ્રી કરી, તે ગમે છતાં ત્યાં કામજો
આવેલા નહોતલ આ ખાતાના દીક્ષગોશ્વ નામજ
દિવાન સાહેબને ૬ આ કામના કમગે સેવાના
કામજો માટે એ વખત મળ્યો પણ ત્યાં કામજો
આવેલા નહિ એટલે તેઓ પણ શુ કરે ? રહે
ખાતાએ પૈસા સહને આપેલો માસ આ સરસુઆને
પર્દોઆવામાં જે વખત બલિત કર્યો છે તે પણ
અગમ્ય છે આપણી રેલ્વેના ડગાઓની અમતા
મેળવવા માટે આ એવીસને રહેવે ખાતુ મને એ
ઘણી તાગુળીની વાત છે. રેલ્વેના મુખ્ય અમલદાર
મહેસાણાના ઈન્જીનીયરને અંદરુ પણ ન લખી
એ કે આ તો સદકારી મડળીને આપણે
આપણે માસ વેચ્યો છે ગારે એ આ તુરત ભરી
આપણો વેચાણ લીધેલો માસ ફીલીવરી આપતા
તબુ નથી માસ જેટલો મળી આવે છે. વીળળી
ખાતાએ કરેલા નવા નિયમો લાક્ષના વિપરીત
સનેજોમાં અનુકુળ નથી. જેટલી દાહપનો
માત્રિક તેમજ બીજો માસ મળી શકેલો ૪ નથી
તો પછી લાવવો ક્યારેય ? આ બાબત બધારે એ
અમલદાર સાહેબના ખ્યાન ઉપર રજૂ વાટાધારો
કરી લાવવામાં આવી ત્યારે ધૈર્યીક છુટકોશ
મળી માગ અનુભવમાં તો જ્યાંએ ખાતાની
દાર્શનિક સિધ્ધિ સહ ગમેલી છે અને ૧૯૪૮
માં આવનારા વગવળનો આ ખાતાએ કેવો
સામનો કરી શકે તે કહી શકતું નથી આજ
તો અમલદાર દારૂતને પછીને ચાલે છે
૧૯૫૧ દરોડની ચોગતનાઓ આ ખાતાએ પાર
પાડે કે કેમ એ મને તો બારે સકામરણુ બાને
છે ગદેનરિત માટે હામ દેવામાં હાથેલાઓ
સાથે અમલદારો ગયા નુધી અખેખણુ મીસાવી
આગળ ચાલે નહિ તેમજ નિમંધ નિયમ અને
વટદક્ષતા ધારણો ગદેર પિન માટે આજુએ
મૂકામાં આવેલાં ત્યાં સુધી પ્રગત પ્રગતિના

પોમાગો પાર પાડવાનું હામ મુરેલ છે.
એક વધુ હામનો આપુ. સને ૧૯૩૩માં મીમત
સદમત મહારાજ સવાઈરાવે બાગ દાહિન
ધેનીગની ચોગતના બ્યારામાં પોતાની આખ
તમે તૈયાર કરાવેલી નેઓ ત્યારે ૧૯૩૭ મા
પરત બધારે આખા ત્યારે એ ચોગતનાએ જેટલી
પ્રગતિ કરી તે અદલ બવાજાર અમલદારને
પૂછ્યુ. ચોગતના અમલદારને ચડી મયેલી એટલે
અમલદારો બિચારા શુ કહે ? ત્યારે તેમણે કહ્યુ
કે એ ચોગતના આમળ કરવા દેતાએ કાપડા
નિયમો છે કે નહિ-સાચાર કષ્ટ ગમેલા અમલ
દારોએ દાકપીછોડા કર્યો. તે ચોગતના
સને ૧૯૪૭ માં ફરી સજવન કષ્ટ છે.
હવે નેહએ છીએ કે સહેર વિગતારની
ચોગતના જેટલી સજળતા પામે. મોઢાએ તો તમામ
જમીનો ગાળા પાડી સદકારી મંડળી બનાવી
વહેંચી લીધી છે, હવે હજને ક્યારે મળે તેની
બારે રાદ નેવાઈ નહી છે આ બધુ નિર્દેશ
દેવાનો હેતુ એટલેગ/ કે એક જાણુ આવેવાનો
કામ કરતા નથી. બાણો કરે છે
એવો અમલદારી આદેપ છે ત્યારે બીજ
ખાતુ કાર્ય કરનારા આગળ આવે ત્યારે તેને
સદકાર કે રોડ મળતો નથી તલ ૧૩-૧-૪૪
ના રોજ ડાણુ મેળવણી મડળે રમત રમત માટે
નેના મદાનની પાછળ આવેલી જમીન મેળવવા
કરેલી અરજ હજુ કયા દરતરે છે તેની સમજ
પડતી નથી, આવતા તમા મોહસેવાની ધમસ
ગખનાર વ્યક્તિઓનો ઉત્સાહ કંટો પડી ગય
છે અને પરિણામે ભાકરિત આમળ વધતું નથી.

x x x x
વીળળીક જળ સદકારી પધ્ધતિ દારા પૂર
પાડ્યુ એ નવો આદર્શ છે કોઈપણ વિળળીક જળ
પર પાડતી કા સદકારી ધારણુ ઉપર આ
રાજ્યમાં કે ચિટિસ દિ કુત્તાનમાં કે બીજા કેમી
રાજ્યમાં દરની ધગતતી નથી. આ સાદસ અમ
તબુ જ ઉપાય છે આજે નવો પવન સામાજિક
કરણુનો છે. ઉત્પાદનના સામનોનુ સમાગિકરણ
કરણુ એને સમાજવાદ (Socialism) કહેવામાં

આવે છે. અર્થાત્તે એ સિમ્પલિસ્ટ કુલ એવી માનકીમતી ક્રિયાસ્થના તમમા સાધનો મૂકી કાઢી નાખી રાજ્યની મીઠી હેમરેષ અને માલીજી હેઠળ આવા સાધનો દેવાં એમ દાસ પ્રચાર થાય છે. સમાજવાદના અનેક કાંડાઓ છે. આ કાંડાઓમાં યુરોપ અને અમેરીકા બધા યુગવાદ પડેલા છે. મૂડીવાદ અને સમાજવાદ આ બેનું બારે ધર્પણ ચાલી રહ્યું છે. અમેરિકાએ મૂડીવાદી દેશ છે, રશિયા એ પૂરેપૂરા સમાજવાદી દેશ છે, આ બેની વચ્ચે એક પગ મૂડીમાં અને એક પગ મમૂરીમાં મૂકી ઇન્જિન આગે બિલુ છે. આપણા દેશમાં પણ આગે કાંઈક આવું દેખાય છે. સને ૧૯૪૮ માં પૂરી સ્વતંત્રતા મળતાં આપણે દેશ ક્યાં બે ચાઈન્ટો ને કહેવું મુશ્કેલ છે. આગે નો બારત વર્ષના કકડા બુકડા થઈ રહ્યા છે. એક બાપ અને તેના ચાર દીકરાની ભેટવપાઠ જે ગભ્યાઓને શીખવવામાં આવે છે તેનો આદર્શ મહાપુરો પશુ ગ્રીલી સખા નથી એ નવાઈની વાત છે. પાકિસ્તાન હિંદુસ્તાન તેમજ પાકિસ્તાન અને હિંદુસ્તાનમાં પણ બીજા નાના વિભાગો પડી ગયે એવો નિર્દેશ થઈ રહ્યો છે. આ દેશની શી પરિસ્થિતિ સને ૧૯૪૮માં રહેશે એ કહેવાય તેવું કે કદીથી શકાય તેવું નથી. છતાં આગલી સત્તાધીશ સરકારે કાયદા કરવાનું ઝડપથી ચાલુ રાખી સમાજવાદને વેગ આપવા નવા નવા કાયદાઓ ક્યેં નવ છે પણ તેમનો એક પગ અમેરીકા તરફ છે અને બીજો પગ રશિયામાં છે. મૂડીવાદને ગણ રાખવો છે. મિલકતની માલકી કમ્પસ રાખવી છે. મમૂરી અને બેદુતને પેતાના પ્લે મેરી છે. આમ દાખોગાના તમામ તત્ત્વો એક સાથે કરવાથી ક્યારે ધડાકો થશે તેનો વિચાર નેમને આવતો દેખાતો નથી. મને તો કાંઈક પોતાની સત્તા નિર્ભય રાખવા, મત કમળે કમળની (Vote-catching) આ સુધ્યાધી મુક્તિ માટે છે પણ પ્રગ્નના બધા વર્ગો આવી નીતિથી રાહ થઈ શકે એમ નથી. જાં તો

મહેકુ વેચવા જનાર બાપ દીકરાનો જેવો નતિજો આવ્યો તેવું કાંઈક પરિણામ આવે એવું થાય છે. બારત વર્ષમાં પુરાણ કળશી હિન્દુ પ્રકારનો સમાજવાદ મૂડીવાદની બીતરમા હતો. આપણા એકત્ર હિંદુ કુટુંબની શાસમાન્ય અને કાયદામાન્ય પ્રથા એ સમાજવાદનું અંતિમ ફળ હતું. એકત્ર કુટુંબમાં ગીદક્ત કોઈની માલકીની નહિ-કોઈ કોઈ વસ્તુનો માલીક નહિ-બધાજ માલીક-દુસીઆર અને વધારે કમાનાર-તેમજ મદ બુદિનો અને એણે કમાનાર-જવાબ સરખા હતા. આવું એકત્ર કુટુંબ એ રાષ્ટ્રનો પાયો હતો. જે રાષ્ટ્રમાં આવાં એકત્ર કુટુંબો સમાવમાં હોય તે રાષ્ટ્રમાં તકરાર, કે દુષ્કાંડો હોય કે પશુ આ પ્રથાનો પશ્ચિમની સંસ્કૃતિથી તેમજ આપણી સ્વાર્થચિંતિથી તેમજ પશ્ચિમના કાયદાશાસ્ત્રીઓના લેખાડા દેશથી આપણે નાશ કર્યો છે અને હવે નવો સમાજવાદ પસંદ કરવા આપણે નીકળ્યા છીએ. આવી પરિસ્થિતિ જોવા મને તો આગે સદકાર્પવાદમાં અધ્યા વિરોધ છે. છવન અને ગમતની બધીએ પ્રશ્નિતો સદકાર્પ પધ્ધતિએ ચાલી શકે છે. બધાંથી આપણે મામડાં બધી રહેવા માંડ્યું ત્યાંથી સદકાર્પવાદની શરૂઆત થઈ છે. મહિમાદિ સમગ્ર આપણે સદકાર્પથી તમામ કામો કરી શેતા શીખીએ તો આપણી મુશીબતોનો ઝટ ઉકેલ આવી ગય છે. કળા મગતની નાપૂરી સદકાર્પ પધ્ધતિએ માલકી વહેંચણી કરવાથી થઈ શકે છે. ક્રિયાસ્થ પણ સદકાર્પ પધ્ધતિએ થઈ શકે છે. નાના મોટા તમામ લોકોને પણ સદકાર્પ પધ્ધતિ અપનાવી શકે છે. આમો ડેનમાર્કનો નાનો પ્રદેશ કેવળ સદકાર્પ પધ્ધતિએ ચાલી રહ્યો છે. જો આપણે ખરેખર આપણી સ્વાર્થતામ કરવાની પધ્ધતિનું મહાજ કરવું જ હોય તો મૂડીવાદ, સમાજવાદ એવું બધું છોડીને સદકાર્પવાદ તંદર ગીટ માંડવી જોઈએ. આ આગના ધર્મના, ન્યાતાના, સત્તાના, મૂડીના અને મમૂરીના જે બધા રહાઓ આંદનમાગી દેશમાં ધુસ્મા છે, તેને

તાળવાનો આ સારામાં સારો ઉપાય છે વીજ-
ળીક જળનું ઉત્પાદન કરવામાં દુમ્મરી સમ્પ્રદાય
આજ પધ્ધતિ સ્વીકારી છે, એ કેટલી જાણમાં
છે તે આવતી કાલે જણાશે. દુ. તો આગળ વધી
તે કદુ છું કે સદ્કાર્યવાદ રાજનીતિમાં પણ
ફલાદાની થઈ શકે છે જીવનના તમામ વ્યવહારો
ને સદ્કાર્યમાં ફેરવી નાખે. મહી અને મળ્દરીને
પણ સદ્કાર્યના સિધ્ધાંત ઉપર અસરો. ઉત્પાદન
ના સાધનોને પણ સદ્કાર્યના સિધ્ધાંત નીચે
સાવે. તમામ વસ્તુઓ સદ્કાર્યની સરજા નીચે
આવે એટલે તે સરજા દારાજ રાજ્યના પ્રતિનિ
ધિઓ ચૂંટી કાઢે. ચૂંટણીમાં મતાધિકાર જે
કોઈ પણ સદ્કારી સરજાનો સમાવેશ ન હોય
તેની પાસે છીનવી લે. આમ કરવાથી જુઓ,
સમાજનું એક ક્ષણ સદ્કાર્ય ગતિની દારા
સિધ્ધ થાય છે કે નહિ. આપણે પરિચયના કુચ-
લો છોડવાના છે અને તેના સદ્ગુણો અપનાવી
આપણી ભારત વર્ષની જુની સમૃત્તિને વધારે
જોડાઈ જાણીવાળી અને નેજસ્વી બનાવવી છે.

આજે સમાજમાં સવર્ણોનાર વર્ગ
વધતો જાય છે આ વર્ગની રેવ સાધના
જેવી છે. જેમ સાપ બીજાએ કરેલા દરમાં
ધુસી જાય છે તે રીતે આ વર્ગ બીજાએ
તેવાર કરેલું જમી જવાની વૃત્તિવાળો
થયેલો છે. આજ વર્ગને સત્તાનો પ્રોહ
લાગ્યો છે. નીચેથી ઉતરેલ ગમદાવવાની
જેરણીથી આ વર્ગ પ્રજાના વર્ગોને તેમજ
વ્યક્તિઓને અજાણી મારવાનો પ્રયત્ન
કરે છે-આથી જ હવે દેશના મોટા આજે-
વાનો લાલબંતી ધરી રહ્યા છે-આજે તો
કમદાનો રગ અને લીતરનો રગ એ
જુદા છે અને નેતાગીરી મેળવવાની
દાહમાં રાહ થઈ છે.

પણ આ સાથે વારા કસ્યાની પ્રગતિ મારી
ખાસ વિનંતિ છે કે જે સરજાઓના છોડ કસ્યા
છે તેમાં પ્રેમ અને સ્વાર્થત્યાગના પાણીનું સિંચન
કરનાર આજની સરજા તમારા પ્રેમ અને સ્વાર્થ-
ત્યાગની કસોટી રૂપ છે. તમારામાં કદુ વાણી-

વાણ્તિ વણી છે. એનો ધ્વંસ કરી આજની
સરજાને મુંઝ સદ્કાર્યથી પોપણ આપશો તો
તમને આ દેવી શક્તિ જરૂર મોકલામાં મોકા કસો
આપશે, તમારી આત્માની વધી જશે, તમારો
વેપાં હલોગખીસી નીકળશે. માર અને તાર આ
જે વાન આ સરજામાંથી જન્મ દેશે. જધાની
છે એવી બાવના કેળવશે. તમારા વર્તન ઉપર
તમારા મનનો આધાર છે પેસાની કા મન નથી
આ સરજા મોટી મહ લાખો રૂપિયાનો પ્રગતિ
કામદો કરે, તેની મને કા મન નથી પણ જે
આજે ઉપર આ સરજા આજ છે તે આજની-
પ્રેમ અને સ્વાર્થ ત્યાગ-અહોગામાં જહોગા પ્રમા-
ધુર્મા આ કસ્યાની પ્રગતિ વાસો કરે સૌ આજ-
આજે છે ત્યાત જન કે મર્ગનો કશોએ વેર
નથી એ રીતે વળી એક પ્રજાની વધી પ્રગતિ છે
એમ સૌ માને અને પ્રચાર કરે તો પ્રગતિનું ખર
મર્માંકન થશે એમ દુ માનુ છું આ સરજા
સિવાયની બીજી વધી સરજા તમારી પેલાની
છે એમ માની કામ મેળે-આ રીતે જો આજે
તો રાજ્યમાં તમારા કસ્યાનું જોગલ વધારે
પડશે, નહિ તો તમારી અને સાથે મારી પણ
જલેલી થશે એટલું ખ્યાનના જરૂર રાખશે. વળી
આ પ્રગતિયજ તમે એ નહિમે છે વેદ કાળના
વજો અને આજના વજોમાં વિધિમાં ફેર છે,
આજમાં અગન પરિણામમાં નથી. ઘણા મળિ
જરૂર-વિજેર જે મીનમાં કદુ છે તેજ આજમાં
આજના વજો પણ મેવાના છે મહ વિના પ્રગતિ
સિધ્ધિ નથી અને યજ કયાં સિવાય મિષ્ટ ફો
મળના નથી. આવા વજો સદ્કાર્ય કરવાના છે
જો તેમ થાય તો પ્રગતિ સરીર જરૂર સુદ અને
નિરોગી થશે. આવા વજો થાય તે વખતે દાહર્મ
નાંખનારાઓ પણ નીકળે છે પછી તે મને ને
અધિકાર અગર વર્ગવાળા હોય, આ કાડર્મ
નાંખનારાઓને હસેલા મારી જ્ઞાર કાઢશે.
નહિ તો તમારા વજો અટકા પડશે આ જોતવણી
આસ જરૂરની છે અને તેનો અમલ કરી તો
વિજય તમારો છે. આ દેવી શક્તિ તમારો જ્ઞા-
રનો અને અહરનો અધિકાર દર કરે એમ ઉપ-
નિષ્ઠાના વાક્ય "તમશે મા જ્યોતિર્મય" ની
સાથે દુ પ્રાર્થના કરે છું.

લોકસાહિત્યનું સમાલોચન

+

“ ઉત્તમ ”

[વ્યાખ્યાતા હવેરચદ મેઘાણી પ્રકાશક મુળમ યુનિવર્સિટી વતી એન એમ મિશનરી સિ. પ્રીન્સેસ ટ્રીટ, મુળમ મૂલ્ય ર-૪]

મુળમ યુનિવર્સિટીના પ્રમુખથી જોડાવાની મી. હકર વસનજી માધવજી વ્યાખ્યાન માળાના ૧૯૪૧-૪૨ના વ્યાખ્યાતા તરીકે રવ. હવેરચદ મેઘાણીએ આપેલા “લોકસાહિત્ય” વિષેના પાંચ વ્યાખ્યાનો આ પુસ્તક રૂપે પ્રગટ થયેલા છે.

પહેલું વ્યાખ્યાન “કથા કાળના સાહિત્ય-સીમાના” એ શીર્ષકવાળું છે અને ચુલ્લકની વાર્તાઓ વિષેની એક રામાચક લોકકથાના ઉલ્લેખ સાથે તેનો પ્રારંભ થાય છે. કથા કાળા એટલે સામાન્ય જનસમૂહની બોલી-લોકવાણી-માં રચાયેલું સાહિત્ય પ્રાંતપ્રાંતમાં મળી આવે છે અને તેમાં કાળા તથા શૈલીનું ધણજી સામ્ય જણાઈ આવે છે. આ સામ્યના જતાવનાં બતાવતાં સાંભોલ્યા અપ્રમત કાલથી કાળમાં થનાં પરિવર્તનોની રસમય ચર્ચા કરી લોકવાણીની સજીવની સક્રિયતાને વ્યાખ્યાતાએ યોગ્ય અનુભવી આપેલી છે.

અપ્રમતની એકતા ઠી રીતે વૃદ્ધી તે જણાવતાં વ્યાખ્યાનકાર કહે છે, “જનતા જ્યારે પોતાની કથા કાળને સમૃદ્ધ રૂઢ જનતા પછીથી પોતાની જીવંતી ને સમજાવી વેળા ચાલી અચેલી નિકળે છે, ત્યારે એ પોતાને મરે નવી બેલી ધડવા લાગે છે.” આ વિધાન કમક કારપદ-કોઠો કે અરપદ છે ખરી વાત તો એ છે કે, કથાકાળા-લોકની બોલી કહેતા કારપર પરએ રહીને વિકાર-વિકાસ પામતી જાય છે અને તેને લીધે સાહિત્યરસ કે પ્રકર અમર વાહરજીવ થયેલી લોકવાણીથી તે દિન-પ્રતિદિન જુદી પડતી જાય છે. મતલબ કે, કથાકાળા સાહિત્ય રૂઢ જનતાના કારણે જ જનતા નવી બોલી ધડવા લાગે છે, એ કથન વાસ્તવિક નથી.

“ગુજરાતનું લોકસાહિત્ય પ્રકટાવનારાં સરકાર મળે” એ શીર્ષકવાળું બીજું વ્યાખ્યાન પ્રાચીન નેમજ મધ્યકાલીન ચોરની જીવનનાં વિવિધ પાસાનું લોકસાહિત્યમાં જુદી જુદી રીતે દર્શન કરાવે છે. સંજન, પ્રણય, અપદરજી, શીર્ષ, ઇશ્વર, ભક્તિ, સ્વાર્થજી, માતૃભાવ, ઓસોઈ વગેરે અનેક કાવો અને પ્રસંગોને લોકસાહિત્યમાં અવતારેલા જોઈ સમજાવે છે. આ જથા કાવો તથા અંગોનું સોદાકરજી નિર-પજી વ્યાખ્યાતાએ કરી જતાવેલું છે.

“ઠી પાડનારાઓ” એ શીર્ષકવાળા વ્યાખ્યાનમાં ગુજરાતના લોકસાહિત્યના સસી-ધનનો શિક્ષક ઇતિહાસ રજી થયેલો છે. ગુજરાતની દત્તકથાઓ વગેરેના સશીલક કાળસ સાહેબની રાસમળાને વ્યા. મેઘાણી કારપ ગુજર સાહિત્યનો સૌ પહેલો ‘સુવર્ણસ્પર્શ’ મળે છે. તે પછી નમંદનાં સંજ મીતો અને “વનરાજ ચાવડા” માં રવ મહીપતરાપ નીલ-કે સમ્રેલો લોકમીતોનો ઉલ્લેખ આવે છે.

પણ વિશ્વવિદ્યાધનના માનવીનો પહેલો શાસ્ત્રીયસ્પર્શ આપણા લોકસાહિત્યને ક્યારે પ્રાપ્ત થયો તે જણાવે છે. સને ૧૮૭૨ માં “ગુજરાત ગ્રંથિવાહ દેસની વારતા બા. ૧ થો” નામે પુસ્તક એક * પારસીભાષાએ પ્રગટ થયું અને તેની સાથે એક ૧૬ પાનનો લાંબો અંગ્રેજ પ્રવેશપણ તેમજ જોડ્યો હતો. આમ એક પારસીભાષાને લીધે આપણા લોકસાહિત્યનું શાસ્ત્રીય સશીલન અને વિવેચન સને ૧૮૭૨ માં આરંભાયું. તે પછી મહત્વના ઠી પાડના-રાઓમાં જિજ્ઞાસા અને સ્વ. રજીવભાઈ વાવભાઈનાં નામ જોખરે આવે છે.

* આ કાર્દના નામની ૬ જ. બેલીક સંજા મળી આવે છે.

સને ૧૯૨૪ માં સ્વ. મેઘાણીબાઈએ પોતે સોહસાદિત્યના મહેલ માંથી અને તેમની કાર્ય-સિદ્ધિ તો આજે આપણી-સમક્ષ જ પડેલી છે. સંક્ષેપમાં સોહસાદિત્યના સંપાદન તથા વિવેચનનો ઇતિહાસ આપનાર આ બાપણુ બધી નવી દ્રષ્ટીદો આપણી સમક્ષ રજુ કરી ગયે છે.

“સ્વતંત્ર અને સજીવન ચોત” એ નામના વ્યખ્યાનમાં સોહસાદિત્ય અને અન્ય કવિઓ વચ્ચે રસપ્રદ તુલના કરી સોહસાદિત્ય એક સ્વતંત્ર અને સજીવન ચોત છે, એ વાત સોહસાદિત્ય સાબીત કરી ગયાવી છે. નર્મદ, દશપત, શામળ અને પ્રેમાનંદ વગેરે કવિઓની કવિતા તથા ગીતોને તેના જ બાવનાં સોહસાદિત્ય સાથે સરખાવીને સોહસાદિત્યની સ્વતંત્રતા બાવિરચના તથા સાધવ અને માર્મિકતાને આ વ્યખ્યાનમાં આપણે રીતે નિરૂપી ગયાવી છે.

હાલકરજી તરીકે દશપતરામે સોહસાદિત્યના ગીતોને પોતાના ગીતોમાં ઘેટાવવા પ્રયાસ કરેલો છે, તે વિષ વ્યખ્યાનમાં આ પ્રમાણે જણાવે છે, “દશપત સુબોધને સદાચારને, સુભાવિને આગળ કરી રખે સભાવે છે. સોહસાદિત્ય રચને રસિકતાને માર્મિકતાને આગળ મૂકે છે સદાચાર તો ત્યાં સદાચાર મનુ રચાવે છે.” x દશપતમાં સરજાતી હતી તો રમચઢીના અભાવે અને સદાચારનો સુબોધ હાસવાની જરૂરિયાતે એને સોહસાદિત્યના હૃદય નદાર જોવા રાખ્યો.”

શામળ જેવા સોહસાદિત્યની સૌંદર્યનાં વર્ણન પણ સરજૂત અલંકાર પ્રયુક્તિકાને અનુસરે છે. જ્યારે સોહસાદિત્યમાં તો સરજૂતની અલંકારો સ્વાભાવિક સૌંદર્યની છાંયે શોભી છે. તે ઉદાહરણો આપીને સ્પષ્ટ બતાવવામાં આવ્યું છે. સૌથી વધુ સચોટ વાત તો સોહસાદિત્યમાં સ્પષ્ટતા મહેલનું ચિત્ર બાળ્યેજ મળે છે. એમ કહી નરસિંહ મહેતાના ઉપાસા શુભારને સોહસાદિત્યના શુભાર

નેડે સરખાવી બતાવ્યો છે. ખરેખર, માર્મિક મેઘાણીની વાત સાચી છે, સોહસાદિત્યનું સાધવ, વેધ, અને લક્ષ્યમાંથી પણ એને નિર્ધન-પણે ઉપાડો શુભાર રજુ કરવા દેતું નથી. સોહસાદિત્ય તો સપસાદિત્ય છે. એ “એકલ ઉપભોગની નદિ મધુ પ્રમટપણે સમક્ષ વચ્ચે માણતાની સામમી છે, કોથી કરીને એની અંદર સહનગતાનું અંત સમવાઈ રહે છે.”

પ્રેમાનંદ જેવા કવિઓનું નિરપેક્ષ કામોદીપન જયદ મુરારાન સમુ છે. જ્યારે સોહસાદિત્યમાં આ નિરપેક્ષ પ્રકૃતિનું ઉપસાધન છે. તે વાત સ્વ. મેઘાણીએ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી છે. સ્ખંભાભાવે આ બાળતમાં તેમના વ્યખ્યાનમાંથી એક જ ઉદાહરણ લઈ સતોષ માનીશું.

પ્રેમાનંદનું આખાની વિરહાવરણનું વર્ણન જુઓ —

“શુક્રેવળ વાળીવદે, આખા ભરી છે પૂરણ મહે,
“વેસાખ મુદી હાલથી હતી, સ્વામી આખી કરતી મુતી.

“મેકની જવળજો તોપ ન રમે, પણા દોસલ દિવસ નિમમિ.

“સમય સજોન સર્પને અરતો, કુચ મદન કરે સ્વદસ્તે.

“અધર ફરે મુખન દે પેલી, જેણે મરણુ હદે પર મેલી

“લજાતી આવે હી હી, ચિત્તલેહાને પાઠે ભુજ બી હી.”

આની સાથે સોહસાદિત્યમાંના લાક્ષણિક વિરહ-ફૂગાર સરખાવો —

“પંચી એક સદેહડો, દોસા લગ મે ભવ,
જોખન આખો મોરિયો, રસનાપણુ

ક્યુ ન આવ ?”

૧ સોહસાદિત્યનું સંગ્રહાવન ૫ ૧૫૪.
૨ મેળન. ૫, ૧૫૪ ૪ મેળન. ૫ ૧૫૫ ૪ ૬૧-બરોહન આ ૨

આમાં નોંધવને જાણ્યાની ઉપમાં આપી
સહજતાનું અગ સાચવેલું છે.

વળી જુઓ—

“કામજી મહિને ફેર ફેર છે હોળા રે વાલાજી.”

“આ પેલીને પાડોજી રૂઝમાં રાણી મારા
વાલાજી.”

આ બારમાસીની પદ્ધતિઓમાં વિરલની
ઉત્કટતા બસેલી છે, પણ તેમાં જોખાની ચોષા-
ઓના વર્ણન જેવો ઉપાડો સુઝાર નથી. વિષ-
સલા સુઝારની ને સચોટ બાંધવા આ બે
પદ્ધતિઓમાંથી શાષ છે, કદાચ જોરવજોર પ્રેમા-
નંદની પદ્ધતિઓ જોડે મુકી રાખ્યા.

આમ સોહસાદિત્યના સ્વતંત્ર અને સહજતા
ઓતાનું નિરૂપણ આ બાખ્યાનમાં સમર્થ
રીતે થયેલું છે.”

પાંચમું—સૌથી છેલ્લું બાખ્યાન સર્વતા-
મુખી સમુદ્ધાસ” શીર્ષકવાળું છે. તેમાં
સોહસાદિત્યના બાપક સેત્રનો ખ્યાલ બાપતાં
વિધાનો સોદાકરણ મૂકેલા છે. છેક છેવટે સોહ-
સાદિત્યના કાળજીપૂર્વકના સંશયવનની-પાડ-
શુદ્ધિની આવશ્યકતાપર બાર મુકી સોહસાદિત્યના
અધિશુદ્ધિપાટનું મહત્વ સમજાવવામાં
આવેલું છે.

પાંચે બાખ્યાનોમાં બાખ્યાનોએ દોહો,
મરાઠી, અંગ્રેજી વગેરે ભાષાઓના સોહસાદિ-
ત્યમાંથી દુષ્કાન્તમય ઉદાહરણો છૂટે હાથે ચૂંટી
લઈને વિવરને વધુ રસપ્રદ બનાવેલો છે. સોહ-
સાદિત્યના નવા અભ્યાસીઓને એ રીતે સ્વ-
મેધાશીના આ બાખ્યાનો નવા સીમલા તથા
હાર ઝીંપી રહે છે. ભારતભરનાં પ્રતિભાવતાં
સોહસાદિત્યના દુષ્કાન્તમય અભ્યાસ કરવા માટેની
ઉત્સુકતા આ બાખ્યાનો જાગ્રત કરશે એમ
માનવું અનુચિત નથી.

છેવટે શાષ છે કે, સોહસાદિત્યના મહાસા-
ગરનો નિરૂપણ માટે આ પાંચ-માત્ર પાંચજ
બાખ્યાનો પૂરતાં નથી. સ્વ. મેધાશીએ આવાં
જોડે વધુ બાખ્યાનો આપ્યાં હોત તો કેવું
સાર !

આપણા જીવન પદ્ધતિપર સંશયોદાયક સ્વ-
મેધાશીને જમશે આમળ ચાલીને નવી દેડીઓ
પાડી આ વિવરનાં નવાં મૂલ્યાંકનો નવાં રૂપી-
ગણ અને નવી સમૃદ્ધિ પ્રભ સમર્થ રજુ
કરશે એમ આપણે આશા રાખીશું.”

સ્વાદિ એક સવારે તેના ધર્મેષ્વરેશમાં વાજેશની સન્નિધિ બાંધેલી મરી વગેરે જામતી વેળાએ
એક વાજેશે રેર વાજવાના ઉદેશથી હતું. ‘તમે સેવાનની પણ જરૂર પડે પ્રસાદ કરી સતા.’ સ્વાદિ
જામળ આપી, આને ‘સેવાનના બખ્યાનોના કુલ સાથ અને જરૂર પડે સેવાનના પણ કુલ સાથ !

AUTO MOTOR HOUSE

Laxmi Chawl : Station Road : BARODA.

Dealers for Wolseey, Stan-
dard, Triumph & M. G
Cars & Bedford Trucks

Well equipped and
uptodate service station
for Auto Vehicles.

Orders are booked for new cars and trucks of latest models.

તા. ૩૭ જૂનની બ્રિટિશ ગઢેરાલ એ અનેક રીતે મી. ઝીણાના વિગ્ધ જેવી છે પાછી સ્થાન હવે સિદ્ધ હકીકત છે મી. ઝીણાને પોતાના ઇસ્લામી ખ્યાલોને અમલમાં મૂકવા માટેનું 'લીબેનસોમ' આખરે સાંપડી ગયું છે. પરંતુ તેમને પૂરેપૂરો વિગ્ધ મળ્યો નથી. તેમને જે અડિત પાકીસ્તાન મળ્યું છે તે તેમણે પોતાના અનુયાયીઓ સમક્ષ દોરી જતાવ્યા પ્રમાણેનું જાળવાન રાષ્ટ્ર જાળવાનું નથી. વળી રાજસ્તાન પોતાનું સૈન્યની જાળવાની તેમણે આસા રાખી હતી પણ એવું રાજસ્તાન પણ હવેતીમાં આવવાની તો નહિજેવી છે છતાં મી. ઝીણા નિરાશ થયા છે એમ માનવું એ ખૂબ મોટી ભૂલ છે તેઓ એવા કસ્ટા મુસ્લિમી નથી કે પોતાના હાવા મુસ્લિમ બધું જ મળી જતી એમ ધારી મે. એથી ઉધકડું ખાંડિત પાકીસ્તાનનો વિકલ્પ તો છેત્કારા એકાદ વર્ષથી તેમની દ્રષ્ટિ સમક્ષ હતો જ. તેમણે અચકાયા વિના તે સ્વીકારી લીધું છે જામલાનો સિદ્ધાંત માન્ય થાય એજ તેમને મન મદદતરી વસ્તુ હતી, પાકીસ્તાનનું આગમન આપણી પાસે નવા પ્રયત્નો અટકા કરે છે જુદાજુદા જૂના રાજકીય પ્રયત્નોને હાથ ધરવતી આપણી પદ્ધતિને આપણે હવે અદલતી પડશે. અનેક જૂના આદર્શો અને સૂત્રોને આપણે જનસદ આપવી રહેશે. નવીન સમવાય-તંત્રમાં દેશી રાજ્યોનો પ્રવેશ થવાથી ચિત્ર ઓર મૂંઝવાડા બધું જાને છે

લીગ એ ફટકા મહિ-શુલે

બાવિ જાવાનો વિચાર કરતી વખતે આપણે એક મુશ્કેલી બાસ ખ્યાનમાં ગણવડા છે તે એ કે મી. ઝીણા કે મુસ્લીમ લીગ યુઝે ગોઝે જેવા કરશે નહિ. જે અડિત પાકીસ્તાન તેમની પાસે ધરવામાં આવ્યું તે પણ તેમણે ઘુસ્ત જ સ્વીકારી લીધું છે, એ એક માત્ર હકીકત આપણને સાવધ જાળવવા માટે પૂરતી છે. પગલ અને જાગણનું વિભાજન થયું જાને આસાને પાકીસ્તાનમાંથી

ખાદાન રાખવામાં આવ્યું તેથી લીગની પ્રતિષ્ઠા પર મોટો ફટકો લાગ્યા છે એ પ્રતિષ્ઠા પાછી મેળવી મેવા માટે લીગવાદીઓએ નજીકના બલિ-ભગમાં કસ્ટા જેવા જેવું કરવાનું ખૂબ આવરસપડે છે લીગની પાંચમી કતારથી સાંબંધ રહેવું ઘટે

મી. ઝીણાએ પરિપૂર્ણ પાકીસ્તાનનું ચોતાનું બુનું ખવાળ છોડી રીધું હોય એવું એકે કિન્દ દેખાતું નથી. એથી ઉધકડું અત્યાચારના બાજલાએ તેમનું પરિપૂર્ણ પાકીસ્તાનનું ખેષ પાર પાડવાના પત્રલિપિ સમા છે. મી. ઝીણા વસ્તવશી છે જે અપાયું તે તેમણે સ્વીકારી લીધું કમકે કદાચ તકલીફ ઉઠાવ્યા વગર સાર્વભૌમ પાકીસ્તાન મેળવવાની એ એકજ તક હતી. મુસ્લીમ લીગનું હિંદુલિપિ એવું છે કે પાકીસ્તાન એ વધુ વિસ્તાર કરવાનું પત્રલિપિ છે હાલના અડિત પાકીસ્તાન થી પાકીસ્તાનના દિમાયતીઓનો ભ્રમ ભાંગી જશે. અને તેમના હાવાઓનું વલિવાતપણું તેમને સમજાઈ જશે એમ માનવું એ મોટી ભૂલ છે. અસમત હિંદના અધિક લીગવાદીઓ લીગનો ત્યાગ કરીને સામાન્ય રહેશે તરીકે રહેવાનું પસંદ કરે, પરંતુ મોટી સખ્યાના લીગવાદીઓની લીગ પ્રયત્ની સહાનુભૂતિ અને મદદ ચામું રહેવા પામશે અને એવા મોટા હિંદુસ્તાનમાં લીગ તરફની પાંચમી કતાર જેવા ખતી રહેશે હિંદુઓ શીખોને નિર્ભળ બનાવવાનો આશય

મુસ્લીમ લીગનું તાર્કિકાસિક ખેષ દેખાવી રીતે શુદ્ધિ કરવાનું, પાકીસ્તાનને તાકાતવાન બનાવવાનું અને કિંદી ધુનિયનમાં મુસ્લીમોની ગિલતિને સમીન બનાવવાનું છે શુભિદરજનું કામ તો જાગણ, પગલ અને સિંધમાં ક્યારેયીય ચાલી રહ્યું છે. આ ફટકાટ અને કસ્ટામાં પાકીસ્તાન મુખ્યાખ્યાસ એ છે કે હિંદુઓ અને શીખોની આર્થિક અને સામાજિક તાકાત પૂરે-

પૂરી તોહી પાડવી અને તેમને નિરાધાર નથા નિર્જન બનાવી મુક્તિ જોઈ તેઓ રાજકીય ક્ષિત્તિએ જનાકમક થઈ ગયા. આ પ્રક્રિયા પૂરી થઈ ગયા પછી તેઓ પાકીસ્તાનમાં ગઈ તે સામે લીગવાડીઓ વધી નહિ ઉઠાવે આના ઉપસિધ્ધાંત સેષે લીગવાડીઓએ હિંદુસ્તાનમાં મુસ્લીમોની સ્થિતિ અને અધિકારોને ટકાવી રાખવાં જોઈએ લીગીઓની અસુચી મુજબ એ દાર્ઢ ગદુ મુકેશ દામ નથી. કેમકે અને તેની સ્વકારોને જગા પશુ મુસ્લીમ વિરોધી જસાતુ હોમ તેવુ કશુ કન્યા ખૂબ અમગદ થાય છે. વળી હિંદુસ્તાનમાંના ગણવતી મુસ્લીમો પશુ મુસ્લીમોની સ્થિતિને અકથ ધ રાખતા પ્રયત્નો કરશે એમ અસુચિ લીગવાડીઓ તેમની ઉપર પશુ મહાગ રાખે છે

હિંદુસ્તાનમાંના લીગીઓ

આ ઉપરાંત હિંદુસ્તાનની નોકરીઓમાં પશુ લીગતુ જોર ખાંડે છે વસ્તવિક રીતે મુસ્લીમ લીમ અત્યાર મુધી સરકારના મુસ્લીમ નોકરોની અને જમીનદારોની લીમ જતી રહેવી છે. જીગ દાસે મુસ્લીમ અદમિત ધરાવતા પ્રાંતોમાં લીમ નિર્મિત રીતે હિંદુ અધિકારીઓનું વિસર્જન કરી રહી છે અથવા તેમને રખસઢ આપી રહી છે આમ મુસ્લીમ વિસ્તારોમાં હિંદુઓ અને શીખો કોહીની કિમતના થઈ જવાના જ્યારે હિંદુસ્તાનમાં મુસ્લીમોનું મહત્વ જ્યાં ચામુ રહેવાનું, લીગના નેતાઓ મોટા માંડે હિંદુસ્તાનના છે લીગના આદર્શોના પ્રચાર કરનારા મેવાલીનો પશુ હિંદુસ્તાનના છે લીમના 'ગીચ-નરીઓ' તેવાર કરનારા સૌથી અગત્યનું કેન્દ્ર અશીમદ પશુ હિંદુસ્તાનમાં આવેશુ છે અને લીગવાડીઓની મોટી મીશ્કત ગવી નહીના આ જામુના બામમાં આવેશી છે

લીમ વશનું રૂપ ધારણ કરશે ?

લીમનું નાકાશીક ધ્યેય સિધ્ધ થવા પછી લીમની ચેતનાઓ કેવી રીતે તેનો આધાર હિંદી મુનિષનમાં અને દેશગદ જોય લીમના મેમ્બરી

રાજ્યોમાં કેવા જનાવો જને છે તેની પર રહેશે લીમની મુખ્યપદ ચેતનાઓ સામે આપણી પાસે કવી વળતી સચોટ ચેતનાઓ છે ખરી ? હજુ મુધી તો એનું ચિન્હ દેખાતું નથી આપણા ખ્યાલોમાં ચૂંચવડો છે અને મને ભય રહે છે કે આપણે હજુ ખચકાઈ ગયા છીએ, કાંશ મારી રવા છીએ આપણા સર્વોચ્ચ નેતાઓનો અમુક વિવાગ હજુ પશુ એમ માનવતી ના પાડે છે કે લીમ આમજ ઉપર મોટા વશનું રૂપ ધારણ કરશે. તેઓ એમ માને છે કે બાનમાં હોય તેવો કોઈ પશુ માણસ અમકમાં ન મુકાય તેના અવળોમાં ગચ્છે નહિ મી. કીશુના નિરકુશ અને ઉચ્છેડીનનક ઉદગારો એ મુસ્લીમ જતનાને આકર્ષના માટેનો કેવળ વાણી વિદ્યાસ છે એમ તેમને ધાને છે.

હિંદુસ્તાન અને લીમ

હિંદુસ્તાન પશુ સમ્પાતમાં આવેા ઉપદ્રાસ થતો હતો તેની આ નેતાઓને થાદ આપવી અસમ્ભવ નથી હિંદુસ્તાન ખૂબ ગભીરતાપૂર્વક મોથનો હતો જા કોઈ કદા આપણું ન હોતું મી. કીશુ એના કરતાં જોઈ ગભીરતાથી નથી જોખતા પાકીસ્તાનના ખ્યાલની આપણે સમ્પા-નમાં મગક ઉઠવના હતા. એ સિદ્ધ થવુ અસ-ક્ય છે એમ આપણા નેતાઓ કહેતા હતા જાં આજે તે સંગીન આઠાર ધરી રશુ છે લીજે પોતાની મહત્વાકાશને ગભીર લેખી તેલસા પૂરતું આપણે તેને અમિનનન આપી એ છેકાં થીડા કોંતા મતિદાસમાંથી આપણે જોષ લઈએ નહિ તો એમ પાકીસ્તાનના ખ્યાલની આપણે ઉપેક્ષા કરીને તેને અજવાન થવા કીધો તેમ પશુ ઉપેક્ષા લાખવીશુ તો આપણે દેશને બીજા આત્મમાં પસરી જઈશું.

આપણી અથોકકસતા અને નિર્જનતા

અહીં ફરીથી ભાગપૂર્વક કહેવુ જોઈએ કે લીમની અત્વાકાંસાઓ ગંભીરપૂર્વક છે-લીમ તેમનો ત્યાગ કરશે કે તેમને સિદ્ધ કરવા મથશે તેનો આધાર આપણી હવે પછીની નીતિ અને

વર્તીવ પર રહેશે. લીંગને પાકાન્નાન સિદ્ધ કરવાનું જે ઉત્તેજન મળ્યું તે આપણી અચોક્કસતા અને નયગાઢને લીધે હવે વધારે અચોક્કસતા અને નયગાઢ બતાવીશું તો લીંગ વધુ પ્રાપ્ત કરવાનો યત્ન કરશે તેમાં શક્ય નથી. પોતાનાં અસકલ સ્વપ્નોને તે સિદ્ધિશ્રમ ગણાશે. ઈશ્વર અને દાસ નિર્ણય કરી શક્યા નહિ તેથી બીજું વિશ્વયુદ્ધ થયું આપણે નિર્ણય નહિ કરી શકીએ તો આ દેશના કદાચ મોદિયાળા અને જુદી અવસ્થાઓ થશે.

પ્રજનો દોષ નથી ?

આવી ઘટાઘટીને પછે થોડુંક માન્ય હોય તો પણ સાદા વાત કહી દેવી એ આપણું દર્તન્ય છે. આજે કેશવરમા જે અભગટ અને એવેની પ્રવર્તે છે તે લીંગની બીતિ કરતાં વિશેષ પ્રમાણમાં તો એની આશકાને કારણે છે કે આપણે નિર્ણય કરી શકીશું કે કેમ અને પરિસ્થિતિ પર પ્રભુત્વ ધરાવી શકીશું કે કેમ આ માન્યતા સદ્ગત ખોટી પણ હોય છતાં એ મોન્યુક છે અને સ્વતંત્ર દિદમાં પગમાં માંડતા હોય એ તેવે વખતે આરા વાતાવરણ કરતાં વધુ પ્રતિફળ વાતાવરણ દેવતાની દુઃસ્વપ્ના સરખી નથી કહી શકતા. આપણા ધણીક નેતાઓ જનતા પર આણેપ કરે છે કે તેનામાં હિમતનો અભાવ છે. કડુ દર્શાવના એ જનતાને એમ લાગે છે કે તેના નેતાઓ નિમ્ન હોય છે અને બંગલુ પાટનાર તથા સેનાની બજા સાથે અસરકારક પગલા સેવા તેઓ શક્તિમાન નથી, અને તેથી જ જનતા નિગદ્યારના અનુભવે છે જનતા આવી માન્યતા ધરાવે તે બદલ તેને દોષ દેવાનો અર્થ નથી. મજબૂત અને નિષ્કલંક પગલાં સેવામાં આવે તોજ પ્રજાની આ માન્યતા નિર્ભળ થાય અને તૂટતા જના ખમીરની એટલે વેળાસર કણમાં કણ સકાચ સમાજવિરોધીઓ તરફ ઠઠઠ થવાની જરૂર

આ સડો અટકાવવા માટેનું પહેલું પગલું એ છે કે કોઈપણ સમૂહ કે કેમને ખાસ છૂટછાટ

આપ્યા વિના સર્વ કોગોને એકસરખો ન્યાય આપનામાં સિદ્ધાંતને કડક રીતે અમલમાં મૂકવો જોઈએ. સાથેસાથ કોમી કે અંગત લાગણીઓને ધ્યાનમાં લીધા વિનાય સર્વ સમાજ વિરોધી ભંગાણુકારી કૃત્યોને કોરતાપૂર્વક દબાવી દેવા જોઈએ. લઘુમતીઓને અપનારા અધિકારો માં કાંઈક અને મહેનવાતીઓને સ્થાન હોવું જોઈએ નહિ. અન્ય મ જોગમાં આવી મદેગ્યાનીઓ મિત્રતાભરી નેષ્ટા સગી નીવડે પગલું અન્યારે તો એ દુરમનાવટને વધારે ઉત્તેજન આપનારી નીવડવાની. મનામણીની નીતિ દુરત જ નહિ પડવી જોઈએ, છૂટ છાટી અને સરખાં મતિઓથી લીંગ સતુંપ થશે. એ માન્યતા કેવી પેશ છે તે દર્શાવતોએ સાબીત કરી જનાવું છે એ નીતિ હવે માન્ય નથી તો લીંગ વધારે જળાન થશે.

એટલું જ લીંગવાદીઓ સાથે કડક હાથે કામ લેવારું. એમ આપણી કમિમી સરકારોએ લાખ્યાં સમય પહેલાં જાહેર કરેલું છે પણ તેનો અમલ કરવાનો આવે છે ત્યારે તેઓ ઉપેક્ષાભર્યા અને અપરિણામદાપી વલણ દર્શાવે છે એ કદાચ ટેવનું જળ હશે, હમેશા સમાધાન કરી નાખવાની આ ટેવનું તેમણે ખદી નાખતી જોઈએ. તેમની અલ્લાગની નીતિ ઉપરાંત ફૂતરને ઉપવા દેવાની છે.

કેમિસ સરકારોના પગલાની સરખામણીમાં લીંગીસરકારો નિરાશ તાકોને અસરકારક પગલાં બરે છે છાટી એ છે અને પોતાને શું જોઈએ છે તે લીંગ જાણે છે અને તે સંધી નિશાન પર આવે છે. આપણને ખરેખર શું જોઈએ છે તે આપણે જાણતા જ નથી અને કશું કે અસરો એવા ભયથી કોઈપણ સેનાં પણ આપણે ખચ કાઢી છીએ.

... નહિ તો આપણે અપરાધી ગણાઈશું

ફરહીમ લીંગ એ લઘુમતીની પ્રતિનિધિ નથી. પેતાને બહુમતીમાં પસંદગી નાખવાની

આકાશા સેવતી હોય તેવી લઘુમતી તરફ બીજી લઘુમતીઓ ગેરો વર્તવ ન જ રાખવો જોઈએ. મોઝ પશુ છૂટછાટથી મેને સતોય નહિં વામ તેની સાથે મહત્તમ વર્તવ રાખવો એજ સાચો માર્ગ છે. લીગવાળાઓના બગાણ પાડનારી પ્રવૃત્તિઓ અંગે આપણે મહત્તમ હાથે કામ નથી મેળવે તેથી હિંદુ મહાસભા અર્થે રાષ્ટ્રીય ગ્રંથ-સેવક સંઘની મોઝપ્રિયતા વધતી જાય છે આપણે સાંતિ નિભાવી નહિ રાખીએ અને દરક-વામ નહિ આપીએ તો આપણને પ્રજાને ફેસાડેલા પ્રત્યાપાતીઓના હાથમા પકડેલી દીધાને અપરાધ કથી અણુએ.

લીગની મહત્વાકાંક્ષા ધીસકુલ ઘટી નથી

લીગી અખબારો અને લીગી સાહિત્યના કળાજીવો અભ્યાસથી લીગી માનસ મેનું છે તેની આખી આપણને કંઈ જાય છે સ્પષ્ટ છે કે વિજય પ્રાપ્તિની અને વર્ચસ્વ અપનાવવાની મહત્વાકાંક્ષા એ લીગના અનુયાયીઓને ઉત્તેજનારા એ મુખ્ય નરો છે અને તેમના સ્વપ્નનો અભ્યાસ સુદા તેમણે હજુ હોડ્યો નથી. લીગની કાંઈ પશ્ચાત્ત આંતરી અને નાજી પ્રકારની ને જાળવવાનીની દલીલોજ સમજી શકે છે. છૂટછાટ કે સમાધાન તેમને મન નજાગાઈનું ચિન્હ છે અને તે અનુસાર તેઓ તેનો પૂરો કસ કાઢે છે.

હિંદુઓનાં અધિકારો અર્થે આરંભવાની શક્તિ

લીગ હિંદી મુનિષત્તમાં બગાણ પાડવાને કે તેની તાકાત તોડી પાડવાને બારે પ્રજાને ક્યાં વગર નહિજ રહે મુસ્લીમ ગ્રાસન ધરાવનાર હિંદુઓ માટે રાજ્ય અધિકારો મહત્તમ કરે એ સવિશેષ શક્તિ છે. લીગઅધિકારો પેદા કરાવવા શક્તિય તેવું મોટું કારણ એ છે કે તે હિંદુઓ અસ-અહિત છે એમ માને છે અને હિંદી મુનિષત્તમાંના મુસ્લીમો લીગને મદદ કરશે એવી તેની અણુરી છે.

રાષ્ટ્રવાદી મુસ્લીમોને ટેકો આપવો જોઈએ

આ જોખમને પહેલાં વળવા હિંદુસ્તાન-માની લીગી પ્રચાર સાથે મહત્તમપણી કામ સેવાની જરૂર છે અનેક સંકટોમાંથી પસાર થયેલા રાષ્ટ્રવાદી મુસ્લીમોને આપણે ઉત્તેજન અને પીડાળ આપવા જોઈએ. નોકરીધંધા-જોયા આપણે રાષ્ટ્રવાદી મુસ્લીમોને પસ-દગી આપવી જોઈએ. હિંદુ સંસ્થાનમાં માન-નારાઓને અને તેનો પ્રચાર કરનારાઓને નોકરીઓમાંથી વીણી વીણીને કાઢવા જોઈએ. હિંદુ-સ્તાનમાંની લીગ પક્ષ મોઝસ મુદતની જરૂર જો એમ હરોળી ન આપે કે તેણે વર્ચસ્વ સ્થાપ-વાની ખ્યાલોને અને ધાકધમકીઓને તિલાંતરે આપી દીધી છે, તો તેની સાથે સમાધાન કરવું અશક્ય છે અને સમાધાન કરવું પશુ ન જોઈએ. દુસ્લોકો અને તોફાનો પાછળના ખરા ભેગાઓને સખત સખતો કરીને ધડો મેસાડવો જોઈએ. હિંદુઓ શીખોની પાકીસ્તાન માની મીઠકતાનું શું ?

હિંદુઓ અને શીખોએ પાકીસ્તાન વિસ્ત-રમાં પેલાની જગીનો અને ધરો તથા મીઠકતા રૂપે જે મોટી ટોચત છોડેલી છે તેના ખડસા કે ખડસા ખડસા મોટો મોટો કાઢવું પશ્ચાત્ત તામડોગ નહીં કરી નાખવાનો પ્રજા ખૂબ મહત્વના છે. ખડસાનો કે ખડસા ખડસાનો આખર રાખવામાં નહિ આવે તો આ મીઠકતા પાછળના મૂકે ગુમાવી એસાજ એવો મોટો ભવ રહેશે છે. હિંદુસ્તાન આ પ્રજા પસંદે મહત્તમ વજન રાખવું પડશે.

પાકીસ્તાનમાંની લઘુમતીઓની સલામતીનો પ્રશ્ન

પાકીસ્તાનમાંની લઘુમતીઓની સલામતી એ પણ અવિચ્છેદ્ય એક મંદાનો પક્ષ જની રહેશે. લીગની કારણોદી જોતી આ મામલમાં જરાય આધાસન રહે તેવું નથી આમાર્ગે હુપાવાનીએ કીધ જ રહ્યું છે કે હિંદુસ્તાનના મોઝો, સરહદ

પરના ચોતાનાં સર્ગાવહાસા અને મિત્રાને શું થઈ રહ્યું છે તે તરફ ઈદારીન રહી શકે નહિ, અને કેમકે અણુગતું સાચું તો જોરહાર પ્રત્યાખ્યાતા પડે તે અનિવાર્ય છે હી અને માત્ર વેગ સેવાવાનો આવો ડરના તેના નિરુદ્ધ અપાયાગેમાંથી વારે તેમ છે, છતાં તેનીય પાછી ખાતરી પડે તેમ નથી એટલે આપણે ખૂબ સાવધ રહેવું પડશે. અહિંસાની નીતિમાં ફેરફાર થવાની જરૂર

જે અહિંસક પદ્ધતિને આપણે ખિટીંગા સામે લડવામાં અનુસર્યાં તે હવે ફરીથી તપાસી જતી જોઈશે. આપણે અમારે અહિંસાના સિધ્ધાંત પ્રત્યે મૌખિક સદાનુભૂતિ દર્શાવીએ છીએ પણ સરકારી અને ધતર હેતુઓ માટે હિંસક રીતો અને હિંસક પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરીએ છીએ. એ અસદ્ય પરિસ્થિતિનો આપણે અત અભુવે જોઈએ અત્યારની અધિક્યારી રિવિનિ આપણને પ્રમુખ બનાવે છે આપણે નિર્ણયિત કાર્યપદ્ધતિ અપનાવી શકતા

નથી આપણે અહિંસાની નીતિમાં ફેરફાર કરીએ તેમાં ફરીય વિસંગતતા નથી કેમકે એ નીતિ તો કેમિસે સ્વાત અપ્રાપ્તિ માટે સ્વીકારી હતી. તે પછી ય તેને આદ્ય રાખવી એવું કોઈ નૈતિક બંધન નથી.

ધર્મ કે માતિ નહિ પરંતુ સુશુવતા ને વફાદારી

મુંગીમ લીગ, પાકીસ્તાન કે અન્ય કોઈ સ્વયેથી ચનારાં સર્વ આક્રમણોનો સામનો કરી શકે તેવા મગજૂત હિંદુસ્તાનની રચના કરવા માટે આપણે હિંદુસ્તાનમાંથી કેમવાહના છીડાને જરાબર નાબૂદ કરી નાખવો જોઈએ આપણે એવું સુસરૂત ગાંત્ર ઊંચું કરવું જોઈએ કે જેમાં ધર્મ કે માતિની ખજુના ન હોય, સુશુવતા અને વફાદારી એ જ આપણી બાવિ સામાનિક અને રાજકીય ઇમાગતના પાયા રૂપે હોવાં જોઈએ.

ધી ન્યુ ગ્રેટ ઇન્ડિયન સંસ્થા

કંપની એફ ઇન્ડિયા, લીમીટેડ

(વડોદરામાં સ્થપાએલી - સ્થાયની અવાજદારી મથકિત છે.)

અ-તાવાર ચાપણું ...	રૂ. ૨,૫૦,૦૦,૦૦૦
ખદાર પહેલી ને ભારાંધેલી ચાપણું ...	રૂ. ૧,૨૫,૦૦,૦૦૦
વધુક સધેલી ચાપણું ...	રૂ. ૩૨,૫૦,૦૦૦

કાયરેક્ટરોનો ખોડ

શ્રીકે પુલકીદાસ ઢીલાવજી (ચામિત)	શ્રીકે ઉદાલાલ એ. મુલસીયા
શ્રીકે વાલ્મીકી દીરાજી	શ્રીકે અન્નાલાલ ઢીલાવજી
શ્રીકે ધરમસી મુજરાજી અદાઈ	શ્રીકે આનંદીલાલ દીરાલાલ સીક
શ્રીકે જલંદીવ ચેતનભ	શ્રીકે મલ્લીલાલ ઉદાલાલ

જલસદા' ઝોડીસ, નનરલ મેનેજર મનનલાલ છ મોદી
અ. જી. કલન, માંચી, વડોદરા
જિરીસ હિંદમાં હુખ્ય ઝોડીસ
૧૪-૪૭, એપેલો રહીક, માર, મુબઈ.

— સાખાઓ —

અમદાવાદ, કલકત્તા, મદ્રાસ, લાહોર, કચ્છી/બાવનગર, કિડલી, પેશાવર અને કોઈ અલદર.

જિંદગી, આગ. અઠરેમાત અને હરિયાઈ વીમાનું કામકાજ લેવામાં આવે છે

બીજા વિશ્વયુદ્ધની સમાપ્તિમાં ત્રીજા વિશ્વ-
યુધ્ધનું બીજાંદોષ્યુ થયું અને વિશ્વ વિગ્રહ
બોડા વરસ પછી અવસ્ય હાટી નીચળશે એવું
અવિષ્કૃત મુશ્કેલીઓએ બાળ્યુ સામ્મવાદના બાધુ
સામે અમેરિકા પશ્ચિમ યુરોપના દેશોથી માડી
નેપાળ સુતાન સુધીના દેશોને આર્થિક સહાય
કરી પોતાની સામ્રાજ્ય કેવું વધારી રહ્યું, તેમજ
જાપાનના રક્ષિયા નજીકના દાપુઓનો કબ્જો કરી
પોતાની લશ્કરી પરિસ્થિતિ કેવું સગીન કરી
રહ્યું છે તે આપણે અહીં અમારું નેહ ગયા
હીએ. ક્રીડોનેસિપાને પણ આર્થિક સદાય
આપવાનું જણાવી કય સાથે કામચલાઉ મુદ્દે કરવું
પ્રેયું છે અને અમેરિકા જાપાનને પણ હવે સાડ
સાડી રહ્યું છે. રક્ષિત સગદર ક્રિડુનાતને
સાચી ગદી છે તો નજીકના અવિષ્કૃત આ દેશ
પણ આ રજરમનમાં સંડોવાય તો તેમાં કશું
આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. અદ્યતનિતલ
કાગળમાં આ પ્રતિપદ્યો જણાતા અમેરો-પ
વિશ્વતા ડાવપેચ યાદુ જ છે ચીનમાં સામ્મ-
વાદી સામેની વિગ્રહે ઉમતા પકડી છે અને તેમાં
અમેરિકન મદદ યાદુ રહી છે, દરમિયાન સર્વ
લશ્કરી સામાન પુષ્કળ પ્રમાણમાં પૂરો પાડવાની
અમેરિકન તત્પરતા જાહેર થઈ ચૂકી છે મધ્ય
એસિયાના તેમના કુવાઓ મોડી પ્રેલ્યુટી આપી
અમેરિકન સરકારના કબજામાં યાદુ રહ્યા છે
આગરબોજને મનાવીશિવા ધરાનીશાહ સતત
પ્રશ્ન કરે છે. આમ રક્ષિતને સર્વ દિશાથી
ઘેરી આક્રમણ કરતી રાજનીતિ અકળાવી
રહી છે તેવા સમયે આગ્રે માર્કસ ખેન

પારીસ પરિષદમાં એવિન અને મોથેલોએ
બીણુ વાલ્યુદ જનામ્ અને એક બીજાને રજી
પણે અનેક કડવાં વેણાં સુણાવ્યા જનાનો કુબેર
અનેતો અમેરિકા દોસર વેરી પશ્ચિમ યુરોપમાં રક્ષિત
સામે મોગ્યા હિયા કરે છે, સામ્મવાદના પસરતાં

જુઆળ આમ ખાળવામાં આવે અને સામ્મલ્મ-
શાહી પગખર અને તે સામે રક્ષિયા સહારણ
વિરોધ રેજન કમળ અનેલા પછા દેશોએ મનેકમને
માર્કસ મોળના વીકારી છે પણ તેને
અમેરિકા પૈસાની મદદ કરશે તે સાથે તે દેશોના
કિલ્ખન પર હેટમે અકુલ રાખશે તે જોવાનું
ગદે છે. આજ કાળે રક્ષિતનો વિરોધ થયું
કહતર બનેલો છે અને રક્ષિત વચરવળા દેશોએ
એ યોગનાથી અમમ રહ્યા છે અને ક્રેડોનેસિ-
પાનાએ તો એ યોગના રવીકારી અને પાછળથી
તે નામુદરર થયું છે યુરોપના રાજમાં બાલી
આર્થિક કમલગીરી કરી અમેરિકાએ યુરોપની
ગિથિતિ દિન દિન જીન વિધિન કરી મૂકી છે
વિરવ વિગ્રહ વખતે જુઆતમા ગર્મન પ્રત્યે
સદબાવ રાખી ઉત્તર બાએ મિત્રો રાજ્ય પ્રત્યે
સદાનુમ્તિ બતાવી નહય રહી આર્થિક
રીતે સનીન બનેલા છુકો
ડાઘરની મદદની જરૂર છે ખરી? જનાં તેને પણ
અમેરિકા પૈસા આપે? શા સારે?

ગ્રેસીન અમેરિકાની આ યાસ ચુપ રહી
સદન કરી મે એ બતા જોમ નથી હજેરી જેવા
બનાવેલું બીજા દેશોમાં પુનરાવર્તન કરતા તે
તત્તોડ મદેલત કરમે એ નિ સદેહ છે. પીડાત
દેશોમાં તરિત પણે કષ્ટ કરી ચક્રો નહિ કારણ
કે આર્થિક સહાયની સર્વેને જરૂર છે. છટસિ
કાન્સમાં સામ્મવાદનો વિરોધ હાલ તસ્ત
સજી થયો નથી પણ એ જવાબા ક્યારે ભજૂકી
છુકો તે આજે કેમ સ્વી ચકામ? હરમાન
કાન્સ અને છટસિમા મિત્ર રાજ્યોની સદાયથી
થયેલા ફેસિટ કાવત્રાં પકડાયાં છે. રક્ષિતની
કપટનીતિ પર આરોપ મૂકનારાં ધર્મિષ્ઠ મિત્ર
રાજ્યોના આ કરુકો.

કાન્સના સરમાનિક બળતા સજથી આપ-
ણે પૂરી વિનવો મળતી નથી પણ ફેંચના,

નાવિક દ્વેષે બહારો પર તોપ મારા ચલાવ્યાની કદિ કદિ ખબર આવે છે એટલે ત્યાં વિગ્રહનું સમન થયું નથી એટલું જાણી શકાય.

દરમ્યાન આ દેશમાં વફુચણીનું કામકાજ ગબરાયી મુઠે એવી ઝડપથી ચાલુ જ છે, કેળી વિગ્રહોનો અત આખ્યો નથી. પાકિસ્તાનમાં વસતી લઘુમતિ કામના સરકારી મારે કંઈ યોજનાઓ ઘડાઈ નથી. અનાજની પરીસ્થિતિ અતીર જતી છે બાજસાનો સ્વીકાર થયા છતાં કેળી કસરો સમ્યા નથી સરદદ કમીસનો એ કામકાજ શરૂ થયું છે. શાંતિએ માંગેલી સરદદ એમાં ગુચવણ લીધી કરે તો નવજાહેરું નહીં. મીઠિ, બાજા અને પાનખની ધારાસભાઓ જે આક્રમનિષ્ઠુય કરી શકે તે આક્રમનિષ્ઠુય કરવાની સરદદ પ્રાંતની ધારાસભાને ટક ન મેલે એ ન્યાય કમીના ?

મુસ્લિમ લીગને પંપાજવાની કેમિસ નીતિ બદલાય નહીં, ત્યાં સુધી લીગની પ્રતિજ્ઞાની નીતિમાં ફેર પડશે નહીં. કેમિસને મોડે મોડે પણ તેમ ક્યાં સિવાય છૂટકો નથી. તે દ્વેષે જેટલી વધારે દીસ કરશે તેટલું વધારે કિન્નુકોને સફળ કરવું પડશે. કેમિસના આદર્શવાદી નેતાઓ વાસ્તવશી અને એવી આજ્ઞા રાખીશું.

સ્વીકાર

રાજકોપ અને રાજ્યાભિષેક સે. નેતા-લાલ ત્રિવેદી દિરેશિયા અનુવાદક ગિરુ દેસાઈ. રાજવીણા ગજેન્દ્ર પંડ્યા આંખ સુધારવાના કુસ્તી ઉપાયો પ્ર. મુર્ખાતર કારી-લખાવવાર વિષિ સે. અળવત સંધવી. સમા લોખના દ્વેષ પછી.

ધી ભારત વિજય મીલ્સ લિ.

(કલોલ)

ઉત્તમ અને ટકાઉ

કા પ ડ

અજન્સ: રમણલાલ ચંપકલાલ એન્ડ કું.

પરદેશી કહેવતો

[નકલિયન]

માણસને પારખતો હોય તો તેને સત્તા આપો.

કીડીનો પણ પગાંબો પડે.

બંગેલી કોમળી કરતાં ખાલી કોમળી વધારે બારે લાગે.

ગાંડુ ભાગ ૧ પછી સીધા રગ્તાઓ દેખાય.

લાંઠા સમયે મધં જીને માખણથી પણ મારા પડાય.

જીટવાળા જોડે મૈત્રિ કરો, તો દરવાજો મોટો રાખો.

દેવ માટે એક દીવો કરો પણ મેનાન માટે બે કરજો.

બે'સત્તું શરીર સાફ કરવા કામડો મહેનત નથી કરતો પણ તે ખોરાક શોધે છે.

સેતાન સેતાન છે પણ સી તેનાથી વધારે સેતાન.

સેતાન બધું જાણે, માત્ર સી તેની છુરી છ્યા અણીકાગ કરે છે તેની લેને ખચર નથી.

મધેડાને મિજગાલીમાં આમ તબુ મજે તો તેણે જાણ્યું કે લાકડા કે પાણી વહેવાના ઠસી.

ખાલી દાણે આવે તે ધગે ન નહાય.

દહિને અમાંક નથી.

જો વિશ્વાસપાત્ર કરે, તે વિશ્વાસપાત્રથી તાલ પામશે.

બંધ સહનદઈક જ તમાથી જુએ છે.

સૂકા લેવાએ મચ્છી ન પહોંચાય.

સિંચાળને એક કાલ રહે, ત્યાં સુધી તે સાધુ ન થશે.

ખરાબ છોકરી માટે સાથ બોલો, સારી છોકરી માટે ગમે તે બોલો.

ધરતર નિશ્ચય નથી તેણે આ સદિ સજ્જન કરી છે.

ધરતર આમળ તમે કહો કે 'એ મારી સકિતમણી બદાર છે' પણ માણસ આમળ એવું

ન કહેવાય.

ધરતરને લિનના પત્ર અને સોખ ડાઘ છે.

એક પગેણો બીજાને ધિક્કારે અને ધરમણીક બનને ધિક્કારે.

બાપ ધરમાં પગેણો છે.

કે ઈચ્છે પૂઠ પાઠી ન હોય છતાં અપરાધી નામે.

વાગ્સના દુસાકમાં આનંદ છુપાયો હોય છે.

સીતરેટ સળગાવવા કોઈ નકમાં જાય નથી.

આમસુ મોટો બલિબલેવેલ.

નમ મેટુ બે માતાને ધાવે.

કોઈ કુમારીની નિંદા કરો તેનાં કરતાં બહેનર છે કે તેને કાગ કરો.

તમારી ઈચ્છા હોય ત્યારે તમારા છોકરાને પરણાવો પણ ખની સહે ત્યારે તમારી છોકરીને

પરણાવી દો.

તકને દાડીથી પકડો દાગબુકે તે દાહિયા ગામવાણુ છે.

અતિશય કલ્પિત લાગે પણ કંઈ નહિ કર્યું તે તેનાથી કલ્પિત છે.
 સમુદ્રનું મધમાં ફાટતર થયું ત્યારે ખરીબ જાણે ચમત્તો નહિ.
 પૈસાથી ત કુરસ્તી ન ખરીદાઈ, પણ પૈસાથી ત કુરસ્તી જાય ખરી
 તમે જેટલા ઓછા પૈસા એકઠા કરો તેટલું ઓછું કુળ તમે મોઢાને આપો છો
 મોટી કરતા નાની નદી સમુદ્રને જઈ જાય મળે
 નદીમાંથી જલાર આવેલો માખસ વરસાદથી રૂંદે નહિ
 નામે તે એક રસ્તે દોડે, શોધનારા સો રસ્તે જાય.
 અતિ ધર્મદાતા સાધુ ઇશ્વરને પણ ન જાણે.
 જીવતો કે મરેલો—સાપ ચલા દોડા.
 ડુંખના ફાંત આજળ જીવ જાય.
 સાથે ઘર કષ્ટ મળે તે જીવનું દોષ નો આપુ સતો કષ્ટ જાય છે ને પૂરો
 એક વગરે બોલાવો એટલે યોગ આવશે.

યુ. બેંસ કોનો વાઇસ પ્રેસિડેન્ટ કલિંગ એ હેરલ્ડમાં રહેતો હતો તેમાં એક રાત્રે જાગ લાગી
 હેરલ્ડમાં રહેનારા જમા જાઈલીમાં લેવા થયા, આજ વરતળ જીવતી નાજવામાં જાગી જાને હેરલ્ડમાં ફંટ
 મુશ્કાળ થયું નહિ. કલિંગ જાય જવાળો થયા અને જ જાવાળાઓ હેરલ્ડમાં રહેનારાઓને રોજી રહ્યા
 હતા તેને કહ્યું, "તમે મારા રૂમમાં જવા દો" જ જાવાળાઓએ પૂછ્યું, "તમે કાણ છો ?" કલિંગે
 જવાબ્યું, "હું વાઇસ પ્રેસિડેન્ટ છું." જ જાવાળાઓએ કહ્યું, "ત્યારે તમે જાઓ" તે જીવનું પચલા ખરી
 થયો એટલે જ જાવાળાઓએ પાક પૂછ્યું, "તમે શેના વાઇસ પ્રેસિડેન્ટ ?" કલિંગે કહ્યું "ગુનાઈડ
 રહેલુના" જ જાવાળાઓ ફરમાવ્યું, "ત્યારે તમે પાછા જાઓ જાગી રહેો મેં તો ખાધું" હવે કે તમે હેરલ્ડ
 વના વાઇસ પ્રેસિડેન્ટ છો."

બેંક જાનેરલ ડાકરને પૈસાની જગી ભાટ હતી તેથી સો રોકાઈ માટે તેણે ઇશ્વરને વિનવ્યો હતો -
 એક થોડા લખ્યો પોસ્ટલ ડિપોઝિટ તે પોસ્ટલ બંક પ્રેસિડેન્ટને પહોંચાડેલા પ્રેસિડેન્ટે ડાકરની જગા
 આવી અને તેથી તેને પાંચ રોકાઈ મોકલ્યા ડાકરના ઇશ્વરને જાગાર માની પાછો જાગારના સિરનામે
 જવાળા થયા, "મેંથી જાનના સરકારી અમલદારોએ તેમની રેવ પ્રમાણે ૬૫ રૂડા રકમમાંથી મળી
 લીધા છે."

કાચમંડ જીવતીથી જખતે હજારો જીવતી બેંક સીટી રાજીએ મદારાજી નિઠારીયાને કહ્યું, "મારી
 નસોમાં જાગેલો સોડી નહોતો" નિઠારીયાએ જણવ્યું, "જીવતીને ?" સીટી રાજીએ કહ્યું "મારા જાગારના
 રેપ્ડન કુલે જાઈ જાયલા"

તમે જીવતી પહેંચા પણ તમને કાંઈ વગીલની કાંઈકત નહોતું તમને મોડિસ આપવા ત્યાં કાંઈ વગીલ
 નથી.

આવા (ડાકરને) વં સુધ જાય તે પહેલાં જાગેલાં હતી હો અને તારા જાગાર બાહને તેના કુલ્ડા માટે
 મોટી આપ કારણ કે શાવ કાંઈક જાગાર આપણે ખરી પણ જાય.

ડાકરો—હે પ્રભુ, હું મારા જાગાર બાહને તેના કુલ્ડા આજે કાંઈ પણ એક મહત્ત્વ સંચારે જાયતા
 વધવા તો તેને જાગારે હતીય માટે તેને જાગેલાં કે તે સંચારે રહે

નાણાં રોકનારને ખુશખબર

તમે બણો છો

વધુ રકમનાં નેશનલ સેવીંગ સર્ટીફિકેટસ ખરીદવાની સવસત

(૧) તા. ૧૬ જુન ૧૯૪૭ થી નેશનલ સેવીંગ સર્ટીફિકેટસ (પોસ્ટ ઓફીસના પાંચ વર્ષના કેસ સર્ટીફિકેટસ ખરીદેલા હોય તો તેની દરખાસ્ત રકમ મજબૂત બણી) નીચે દર્શાવેલી યત્તા મુધી ખરીદી શકાશે.

(અ) બ્યક્તિગત રૂા. ૫૦૦૦ ને બદલે રૂા. ૧૫,૦૦૦ મુધી.

(બ) સમુદાય નામ રૂા. ૧૦,૦૦૦ ને બદલે ૩૦,૦૦૦ મુધી.

(ક) માસીક પોતાના નોંધણે વતી બ્યક્તિગત રૂા. ૫,૦૦૦ ને બદલે રૂા. ૧૫,૦૦૦ મુધી અને કુલ એકઠર રૂા. ૧૫,૦૦૦ ને બદલે રૂા. ૪૫,૦૦૦

(૨) મજબૂર તારીખ અને તે પછી જે નેશનલ સેવીંગ સર્ટીફિકેટસ ખરીદવામાં આવે તે ખરાદ ક્યાં તારીખથી રૂા. ૫)ના દરના સર્ટીફિકેટસ દોઢ વર્ષને બદલે એક વર્ષ પુરૂ થયેથી અને બીજા દરના સર્ટીફિકેટસ બે વર્ષને બદલે દોઢ વર્ષને બદલે દોઢ વર્ષ પુરૂ થયેથી વ્યાજસહ પટાવી શકાશે.

(૩) મજબૂર તારીખથી પોસ્ટ ઓફીસના પાંચ વર્ષનાં કેસ સર્ટીફિકેટસ પોસ્ટ ઓફીસમાંથી (ISSUED) નવીન કાઢી આપવાનાં બંધ થયા છે.

વધુ વિગત માટે મળો યા હબો—

(૧) તે સ્થળના પોસ્ટ માસ્ટરને

પ્રકાશન કચેરી વડોદરા રાજ નં. ૨૨૦

We manufacture all kinds of Textile Bobbins
such as Inter-Rovings, Slubbings, Screwers,
Wadia, West, Ring-Rabbeth, Universal Pins
Picking-sticks of all sizes from the finest wood.

"Efficiency and Durability our Motto"

For particulars please write to -

Shree Mahadeo Bobbins & Wood Works

BILIMORA

ખોરાક

જોના

નિશિદ સ્વાદ

તેમજ

વધાનની સહિત

મોરે વાદક

વનસ્પતિ :

અમ્બિનનુ

રસદા

ગુણરોત

રસા મોહની

કુમળા પાંદડા

ફેવરુમા

અમ કા પાંદડા

ન્યુનીતીમાન સમિ

રસા

Orion Adv

[તમારો સાહેરો જાણીતા
સ્ટોર્મ માંથી મળી શકે છે.]

—જોર-દો—

અમ્બિનનુ રસદા